De Tweede Ronde. Jaargang 16

bron
De Tweede Ronde. Jaargang 16. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1995

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_twe007199501_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

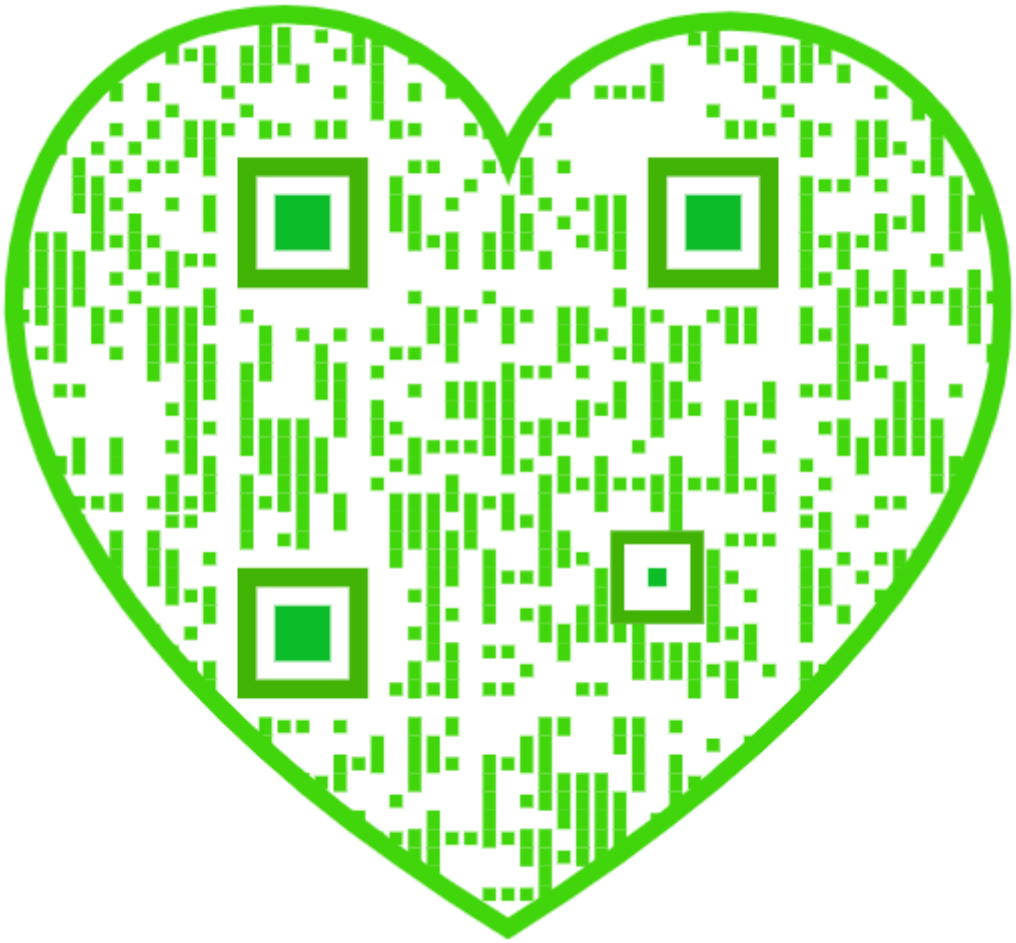

[De Tweede Ronde 1995, nummer 1]

Voorwoord

Al het *Nederlands proza* in dit nummer speelt zich af buiten Nederland; het gaat om bijdragen van twee debutanten, Jaap Kranenborg en Gerard Smelik, gesitueerd in respectievelijk Paraguay en Suriname, om een nieuw Suriname-verhaal van Hendrik van Teylingen en een verhaal van L.H. Wiener, dat een verrassende nieuwe kant van zijn schrijverschap laat zien (en waarin Ecuador even om de hoek kijkt). In *Nederlandse poëzie* naast een tiental vaste medewerkers drie debutanten: Marc van Oostendorp, I.L. Pfeijffer en Jan Terpstra. In *Light Verse* naast vele bekenden opnieuw drie nieuwelingen (Pieter Breman, P.M.J. van den Tillaart en R.P. Verwaal) en één Peruaan, Ricardo Palma, wat al aangeeft dat het vertaalde gedeelte in dit lentenummer is gewijd aan de vitale literatuur van Peru.

Vertaald proza bevat zes verhalen van vijf hedendaagse auteurs en een fragment uit de memoires van ‘Inca’ Garcilaso de la Vega, want Peru (nu het Wilde Westen van Zuid-Amerika) kende de Inca-beschaving, een der ordelijkste die de wereld heeft beleefd, tot in de zestiende eeuw, en veel hedendaagse Peruanen spreken nog altijd Quechua, de oude Inca-taal.

In de zes verhalen komen zowel stad als platteland aan bod, zowel de bergen als het oerwoud, bureaucraten en rebellen, autochtonen en immigranten, honkvasten en verdwaalden. *Essay* bevat informatie over de enige auteur van wie twee verhalen zijn opgenomen, Julio Ramón Ribeyro, over Garcilaso en over César Vallejo, die met twintig pagina's prominent aanwezig is in *Vertaalde poëzie.* Vallejo is een duister dichter, maar geldt in de hispanistiek als een der grootsten van deze eeuw; vijf vertalers hebben zich met hem gemeten. Omwille van het contrast is de rest van de rubriek gevuld met werk van oudere Peruanen die de prosodische vormen nog beoefenden. In *Foto's* werk van de Peruaans-Amsterdamse fotograaf Jorge Heredia, die ook meewerkte aan de Vallejo-vertalingen. De gastredactie van dit nummer was in handen van Erik Coenen en Sander de Vaan.

Redactie

Nederlands proza

Viel Spass mit Dr. Mengele
Jaap Kranenborg

We hadden gehoord dat de Mennonieten minder succes hadden met de eigen voortplanting dan met de ontwikkeling van de Chaco, het droge westen van Paraguay. Niet dat er gebrek was aan kinderen - integendeel, zou ik zeggen - maar inteelt zou de kwaliteit van het kroost danig hebben aangetast. Mijn vriendin en ik meenden daar allerlei symptomen van te herkennen bij de Mennonietenfamilies die zich in ons hotel in Asuncion ophielden en als we aan de bar zaten, maakten we ons er ongeremd vrolijk over. Dat was natuurlijk niet netjes, maar, zo redeneerden we, waarom zouden we respect hebben voor een secte, die het verkoos te leven in een land vol corrupte generaals, nietsontziende grootgrondbezitters en gevluchte oorlogsmisdadigers. Gnuivend wezen we elkaar op de rare loopjes van de Mennonieten, hun neusgaten vol haar, hun flaporen en de beenwallen boven hun ogen. En wat moesten we lachen om hun ziekelijk rode koppen, de té blauwe ogen en de onnatuurlijke gele kleur van hun haar!

‘Ja, het is een kleurrijk volkje,’ of iets dergelijks, zei mijn vriendin dan.

En ik zei iets in de trant van: ‘Misschien heeft het niets met inteelt te maken, maar met eeuwenlange principevastheid.’

‘Dat is hetzelfde!’ zal mijn vriendin vervolgens uitgeroepen hebben.

En we namen nog een borrel.

De maaltijden nuttigden de Mennonieten in ijzige stilte aan lange tafels en als één van de ontelbare kinderen het waagde het zwijgen te verbreken, volgde onverbiddelijk een solide draai om de oren. Volgens mijn vriendin was ook dat een mogelijke verklaring voor de rode koppen.

Het was ons opgevallen dat de Mennonieten nog al eens afkeurend keken in de richting van een vrouw van rond de veertig, die zich vaak aan de bar ophield. Het gedrag van die vrouw werd op z'n beurt sterk bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van Mennonieten. Betraden die de ruimte, dan vlamde haar vrolijkheid op; vertrokken ze, dan bestierf de lach op haar gezicht en vielen haar bewegelijke armen slap omlaag, alsof een onzichtbare belager met één haal de pezen had doorgesneden. We vernamen

dat ze uit de Mennonietensecte was getreden en daarmee won ze onmiddellijk onze sympathie. Ze dronk bier en Aristocrata-brandy, rookte sigaretten en sigaren en praatte met iedereen die binnenkwam. Ook ons sprak ze regelmatig aan. Ze opende steevast met raadselachtige monoloogjes in het grappige Mennonieten-Duits en leek van ons geen wezenlijke bijdrage aan het gesprek te verwachten. Soms was het niet eens duidelijk of ze eigenlijk wel tegen ons sprak, want ze keek je nooit aan. Vaak had ze het over dictator Stroessner, die, evenals zij, Duitse voorouders had.

Na dagen van verzengende hitte sloeg het weer in nog geen uur volledig om; inktzwarte wolken trokken over de stad, de wind raakte door het dolle heen en de regen geselde huizen en straten. Ik was onderweg naar het hotel en kon ternauwernood de losgerukte slierten elektriciteitskabel ontwijken, die langs de gevels zwiepten.

In het hotel trof ik mijn vriendin aan met een oudere man - ik schatte hem midden zestig - waarmee ze Aristocrata zat te drinken. De man schrok toen hij mij zag.

‘Oh, je echtgenoot is groot!’ riep hij in het Engels. Joviaal schudde hij mijn hand, verontschuldigde zich heftig voor zijn opdringerige gedrag ten opzichte van ‘mijn vrouw’ en verklaarde minstens driemaal dat hij geen snode plannen ten aanzien van haar had. Haar hoest had hem verontrust en daarom had hij haar pillen gegeven. Onder het mom dat er geen beter glijmiddel voor medicijnen was dan alcohol had hij haar bovendien een borrel aangeboden.

‘Ik heb het glijmiddel aangenomen en de pillen in m'n zak gestopt,’ zei mijn vriendin.

De man heette Charlie en leek op een oudere Amerikaanse boer; strakke bretels hielden zijn broek over zijn bierbuik gespannen en op het hoofd droeg hij een blauw base-ballpetje. Vuile brilleglazen in een zwaar montuur maakten zijn ogen klein en vaag, terwijl zijn ene mondhoek door een gedoofd sigaarstompje lichtbruin werd gekleurd.

‘Ik heb je vrouw geholpen, ze is ziek!’ zei hij luid en nodigde me uit mee te drinken. Ik schoof aan en Charlie gaf hoog op over zijn helende kwaliteiten. Toen mijn vriendin even naar het toilet was, boog hij kameraadschappelijk naar mij over en schreeuwde in mijn oor: ‘Ik heb haar medicijnen gegeven, maar in werkelijkheid moet ze gewoon een keer goed geneukt worden!’ Hij sloeg me hard op

de schouder. ‘It's up to you, man!’

Even was zijn blik naar binnen gekeerd, toen fronste hij zijn wenkbrauwen, keek me onderzoekend aan en vroeg wat ik vond van het Paraguayaanse voedsel. Ik zei dat ik wel tevreden was, vooral met de grote biefstukken voor weinig geld.

‘Heb je wel eens worsten gegeten in dit verdomde land?’

Dat had ik niet.

Woedend sloeg hij met de vuist op tafel.

‘De Paraguayanen kunnen geen worsten maken! Dat is het grootste probleem van het land. Ze kunnen geen worsten maken!’

‘Kunnen ze die in Amerika dan wél goed maken?’

‘In Amerika kunnen ze alles maken...’ Zijn Engels was vloeiend, met een typisch Amerikaans accent, maar af en toe kreeg ik het gevoel dat het niet zijn moedertaal was. ‘...en ik wed dat de worsten bij jullie in Holland ook veel beter zijn.’

Mijn vriendin kwam terug en na ook haar op de hoogte te hebben gesteld van de belabberde kwaliteit van de Paraguayaanse worsten, nodigde hij ons uit om bij hem thuis echte worsten te eten. Daar zou ook goede whisky zijn. We zagen er wel wat in en Charlie ging naar buiten om een taxi aan te houden. De uitgetreden vrouw, die de hele tijd aan de bar had staan luisteren, richtte zich nu tot ons.

‘Viel Spass mit Dr. Mengele!’ zei ze en maakte een hoofdbeweging in de richting waarin Charlie zojuist was verdwenen.

Mijn vriendin keek me verbaasd aan. Ik wilde de vrouw om verduidelijking vragen, maar ze draaide zich om en schreed naar de oude jukebox achter in de zaal.

‘Dit lijkt Kuifje wel,’ grinnikte mijn vriendin, ‘zijn we voor een paar daagjes in Paraguay en meteen ontmoeten we Mengele.’

‘Je hebt die medicijnen toch...’

Ze lachte uitbundig. ‘Nog een verklaring voor de rode koppen?’

‘Toch moet je eens naar zijn accent luisteren...’

‘Hij spreekt vloeiend Amerikaans, volgens mij.’

‘De Amerikanen hebben na de oorlog een heleboel nazi's die ze konden gebruiken asiel verleend, en dat gezeur over die worsten...’

Op dat moment riep Charlie dat de taxi was gearriveerd. Tijdens de rit bekeek ik hem aandachtig en speurde naar een dubbele bodem in zijn taal. Maar niets van wat ik zag en hoorde kon ik rijmen met het beeld dat ik van de nazi-arts had. Het plensde nog steeds en de huizen werden door de regensluier vrijwel aan het

gezicht onttrokken. Bij een eenvoudig huisje met een grote lap grond eromheen stopten we en een jonge Indiaanse vrouw met een baby op de arm kwam naar buiten.

'Dit is mijn vrouw!' riep Charlie, boog zich naar mij over en voegde er op gedempte toon aan toe: 'Zij is getrouwd, ik niet.'

Hij kneep de baby in de wang. 'En dit is mijn zoon.' De baby begon te schreeuwen. Met een wat onnozel lachje trok hij zijn hand terug en riep in knauwend Spaans tegen de vrouw dat ze whisky moest inschenken. Glimlachend negeerde ze het bevel en Charlie gaf ons zelf drank en glazen alsof hij geen moment had verwacht dat zij het zou doen.

De kamer waarin we zaten was niet groter dan drie bij vier meter en werd gedomineerd door een reusachtig stereo-meubel - ik dacht eerst dan het een servieskast was - dat een radio, een grammofoon, luidsprekers en veel platen bevatte. Het uitzicht vanuit het enige raam werd benomen door een bananenboom, waarvan de bladeren zachtjes omlaag bogen onder het geweld van de regen. Charlie bood ons twee klapstoeltjes aan en plofte zelf in een fauteuil naast het muziekmeubel.

Hij was zichtbaar ingenomen met onze aanwezigheid. Luid orerend zat hij in de leunstoel. Stroessner werd de hemel in geprezen, omdat hij iedereen met rust liet en onze tegenwerping dat een derde deel van de bevolking het land had verlaten werd afgedaan met de opmerking dat dat juist vrijheid was; in de communistische landen mocht immers niemand weg. Inmiddels was ik ervan overtuigd dat zijn Engels een Duits fundament had. Ik vroeg me af hoe oud Mengele moest zijn. Stel dat hij in de oorlog midden dertig was geweest, dan zou hij nu midden zestig zijn. Dat kon dus kloppen. Maar feitelijk wist ik niets meer dan dat de man oorlogsmisdadiger was; van leeftijd en uiterlijk had ik nauwelijks benul. Ik had wel eens een foto van hem gezien, maar ik kon me alleen vagelijk een zwarte streepsnor herinneren.

Al pratend sloeg Charlie de whisky achterover, morsend op overhemd en broek. Midden in een zin over de betuttelende overheid in de Verenigde Staten stond hij op en viste een dikke grammofoonplaat uit het stereo-meubel. In zichzelf pratend drukte hij de arm van de pick-up midden op de schijf en marsmuziek schetterde uit het apparaat. De plaat was tot op de groef versleten en soms overstemden geruis en tikken de muziek. Charlie ging weer zitten en luisterde, zwaar ademend en met de ogen gesloten. Soms

verscheen er een glimlach om zijn lippen.

‘Hou je hier van?’ vroeg hij plotseling.

‘Ja,’ loog ik.

Toen de plaat was afgelopen, stond hij op en verdween in een zijkamertje. We hoorden hem rommelen en kort daarna kwam hij terug met een foto in de hand. Aarzelend stak hij mij de foto toe. Die was verkleurd en beduimeld, maar ik kon er een vrouw met een meisje op onderscheiden, die er beiden nogal ouderwets uitzagen.

‘Mijn vrouw en dochter,’ zei hij. Ook al leken ze afkomstig uit een andere tijd, ze pasten beter bij hem dan de Guaráni-vrouw met de baby in de tuin. Ik vroeg hem hoeveel vrouwen hij had. Kribbig herhaalde hij dat hij niet met de vrouw buiten getrouwd was, maar zij met hem.

‘Dit is mijn vrouw!’ Met een trillende vinger tikte hij enkele malen op de oudere vrouw op de foto.

Ik vroeg waar ze was, maar hij antwoordde niet.

Hij werd somber van het onderwerp, merkte ik. Hij reageerde nauwelijks nog op onze vragen en praatte steeds meer in zichzelf. Zijn enthousiasme laaide pas weer op toen hij vertelde over zijn landgoed, honderd kilometer ten noorden van Asuncion, dat hij voor weinig dollars had gekocht.

‘Ik geef de Indianen daar medische hulp.’

Eindelijk vertrok hij naar de keuken om de beloofde worsten te gaan klaarmaken.

‘Geloof je nog steeds dat het Mengele is?’ vroeg mijn vriendin pesterig.

‘Ik ben er vrijwel zeker van.’

Ze moest hard lachen. ‘Dan zou ik maar van de worsten afblijven.’

‘Jij denkt zeker dat al die nazi's “siegheilend” in uniform door Zuid-Amerika marcheren, zodat iedereen ze meteen kan herkennen.’

‘Als hij het inderdaad is, dan heeft hij een goede vermomming. Wie zou achter dit brave Amerikaantje de Engel des Doods vermoeden?’

‘Misschien geloof ik het juist daarom wel. Een heleboel nazibeulen waren thuis brave huisvaders.’

‘Ach, dit is toch gewoon een mannetje uit de Midwest met een kleinigheidje op zijn kerfstok. Misschien is hij er met de kas van-

door gegaan, of had hij gewoon genoeg van de sleur.'

'Stel dat hij in de oorlog midden in de dertig was en de Amerikanen hem in 1945 hebben meegenomen. Een nieuwe identiteit, een vrouw, eind veertiger jaren een dochter, vijf jaar geleden hier naar toe gekomen. Dat meisje op de foto zou nu dan in de twintig....'

'Doe niet zo belachelijk! Als dat zijn vrouw en dochter zijn, waren ze dat minstens al voor de oorlog. Heb je gezien hoe ze eruit zien? Dat is jaren-dertigstijl!'

'Die Mennonietenvrouwen en -kinderen in het hotel zien er net zo ouderwets uit. Maar het maakt ook niet uit. Misschien waren het zijn vrouw en dochter in Duitsland...'

Op dat moment kwam Charlie binnen met een bord vol worsten. Mijn vriendin en ik namen er ieder één, en voor we die op hadden, was hij al aan zijn derde begonnen, en toen we de tweede achter de kiezen hadden, was de schaal leeg.

'De Paraguayanen kunnen geen worsten maken!' riep hij uit en met volle mond begon hij een vertoog over het verschil tussen goede en slechte worsten, waar ik niet veel van begreep. Echt lekker vond ik de zijne overigens niet, maar de whisky en de honger zorgden er voor dat ik niet te kieskeurig was.

Zijn verhandeling werd onderbroken door de vrouw met de baby. Er volgde een woordenwisseling, die we maar gedeeltelijk konden volgen. Mopperend pakte Charlie een injectie-spuit uit een laadje in een gangetje naast de huiskamer en vulde deze met een geelbruine vloeistof uit een ampul. Met onvaste hand gaf hij de schreeuwende baby een injectie in de bil.

Huiverend informeerde ik naar zijn medische achtergrond. Hij was hospik geweest tijdens de Tweede Wereldoorlog, vertelde hij, en sindsdien had hij zich veel bezig gehouden met medicijnen.

'In mijn dorp ben ik de dokter.'

'Dokter?'

'Ja, ik genees de zieken. Heeft je vrouw de medicijnen genomen?'

Mijn vriendin stak haar glas in de lucht en knikte.

Hij zette opnieuw een plaat met marsmuziek op en schonk zichzelf een stevig glas whisky in. Met elke slok leek zijn geest een slag verder naar binnen te draaien. Soms was het of hij onze aanwezigheid was vergeten.

'De oorlog was de beste tijd van mijn leven!' brulde hij opeens

boven het lawaai uit. Hij zei nog wat onverstaanbaars, sissende geluiden die niet als Engels klonken, zette zijn bril af en staarde met vochtige oogjes recht voor zich uit. Aan zijn kin kleefde een stukje worst.

Het zal wel door de drank zijn gekomen, maar plotseling kon ik mijn nieuwsgierigheid niet langer bedwingen. Ik schrok van mijn eigen stem toen ik plotseling riep: ‘Bitte sagen Sie mir, sind Sie Doctor Mengele?’

In mijn ooghoek zag ik dat mijn vriendin zich met een ruk naar me toe draaide. Als ze dichterbij had gezeten zou ik een stoot met haar elleboog hebben gekregen. Ik dacht dat Charlie het niet gehoord had, maar na een paar seconden kwam hij met een ruk overeind, botste tegen het muziekmeubel, wat de grammofoon met een akelig geluid deed afslaan, en verliet de kamer. Mijn vriendin keek boos naar me, maar ik was innig tevreden. Toen Mengele na een poosje nog niet terug was, vertrokken we. Gelukkig was het opgehouden met regenen.

Op straat viel mijn vriendin tegen me uit, maar ik was zeker van mijn zaak; Mengele had zich verraden.

‘Hoezo verraden?’ zei mijn vriendin geïrriteerd. ‘Hij heeft je vraag niet eens verstaan. Die vent is gewoon strontlazerus. Net zoals jij!’

Maar ik was er vaster dan vast van overtuigd dat zijn plotselinge vertrek was veroorzaakt door zijn ontmaskering. De ontmaskering via mijn onverhoedse vraag. Ik vroeg me af welke instantie ik moest melden dat we Mengele hadden gevonden, want ik wilde er meteen werk van maken.

De volgende ochtend nuttigden we een laat ontbijt aan de bar. Achter ons, aan de lange tafels, werd in stilte de lunch weggekauwd. Mijn plannen kwamen me op dat moment een stuk minder aantrekkelijk voor. Moest ik echt de jacht op Mengele openen? Waar bemoeide ik me eigenlijk mee? En had ik écht waterdichte bewijzen? Ik zag opeens enorm tegen de onderneming op. Ongevaarlijk was het immers ook niet.

De vrouw kwam binnen, riep een luide groet tegen niemand in het bijzonder en ving aan met een van haar gebruikelijke monoloogjes: ‘In dit land zijn de buitenlanders het succesvolst, want ze bemoeien zich niet met politiek. Zelfs de president is een bijna-buitenlander die zich niet met politiek bemoeit, en kijk eens hoe lang

hij er al zit! Onze gelovige vrienden achter ons houden zich niet met politiek bezig en zijn innig tevreden. Dr. Mengele bemoeit zich met niemand meer en doet gewoon waar hij zin in heeft...'

'Is hij dé Mengele?' kon ik niet nalaten te vragen.

'Wie is Mengele?' verzuchtte ze schouderophalend.

Eigenlijk hoefde ik het niet meer zo nodig te weten, maar een laatste spoortje nieuwsgierigheid dat de nawerking van de whisky had overleefd, deed me toch verder vragen.

'Die man met wie we gisteren meegingen, was dat nou de nazi-arts Mengele uit Auschwitz of niet?'

Ze nam een olijf uit het bakje op de bar, stak die in haar mond, stond op van haar barkruk en liep met grote passen naar de deur. Mijn vriendin keek verbaasd en geamuseerd en toen ik me omdraaide zag ik tientallen helblauwe ogen, die me strak aanstaarden Langzaam veranderde de uitdrukking op één van de rode hoofden, gleed er iets milds over het gezicht van een grote man aan het einde van de tafel in de hoek, toen die met een wat hese stem begon te spreken.

'Sommigen noemen Charlie Reszkiewicz "Dr. Mengele", omdat hij, toen hij hier jaren geleden kwam wonen, over niemand anders sprak. Hij kwam om de dood van zijn vrouw en dochter te wreken, maar hij heeft het Nazi-beest nooit kunnen vinden. Tegenwoordig praat hij voornamelijk over worsten.'

Het duurde even voor de betekenis van zijn woorden tot me doordrong, niet alleen vanwege de inhoud, maar ook omdat ze werden uitgesproken in gearticuleerd Nederlands met een licht Gronings accent. Ik zag dat mijn vriendin bleek wegtrok.

De man bleef me aankijken, met een twinkeling in zijn ogen die van alles kon betekenen: spot, vriendelijkheid en mededogen. Tot mijn opluchting vouwde hij de handen om zijn familie voor te gaan in het gebed, maar opeens keek hij me weer aan, met die veel té blauwe ogen.

'Nog iets over Charlie Reszkiewicz: eet u nooit worsten bij hem. Ik weet niet wat hij er in doet, maar het schijnt dat als je er teveel van eet, je er een rode kop van krijgt.'

Ik hoorde een paar kinderen gniffelen, maar dat hield onmiddellijk op, toen de Mennoniet zijn ogen sloot en zijn gezin voorging in een lang dankgebed.

Het slagschip
Gerard Smelik

1

Het huis ligt aan de rand van de stad, en ik stel me wel eens voor dat het nader sluipende oerwoud met een dreigende stok op afstand moet worden gehouden.

Maar natuurlijk woon ik heel gewoon in een buitenwijk van een middelgrote stad, de enige stad in het land, en ben ik van alle luxe voorzien: in de koelkast staan de flesjes frisdrank van Fernandez in rijen van drie opgesteld. In de droge tijd zit ik graag in de schaduw van de veranda, als een worm die lucht komt happen aan de monding van een broeierig darmkanaal. In de ergste hitte siddert de lucht boven de daken en lijken er op het wegdek plassen water te staan, waarin een argeloze fietser voorgoed kopje onder kan gaan. Maar nu komt de regen verandering brengen. In de verte gumt hij huizen en bomen uit tot grijze vlekken, mensen jaagt hij naar binnen, en vogels worden zijdelings uit de lucht geveegd. De regen lijkt een muur te zijn die men mijn kant opschuift. Daarbij onweert het. Bij iedere donderslag verliezen mijn handen laf hun kracht (zoals ze ook vorige week verslapten toen ik een kaaiman vlakbij me zag in de poel waar ik was gaan zwemmen; het was maar een kleine kaaiman, niet langer dan mijn arm, en hij schrok heviger van mij dan ik van hem; achteraf meende ik dat zijn ogen lief waren geweest en uitpuilden van angst. Onder water zal hij wel borrelende paniekkreten geslaakt hebben).

Op de golfplaten daken van de huizen aan de overzijde van de straat roffelt de regen steeds harder en dichterbij. In de bewegingloze ruimte om mij heen dringt een ritselende windvlaag binnen die mijn gezicht betast en de geur van regen met zich mee brengt. Dit is het juiste moment om op mijn horloge te kijken. Het is tien voor drie. De regen jaagt over het erf van de buren en springt moeiteloos over het hek. Kippen vluchten her en der alsof de regen ze achtervolgt met een machete. Voor mij is de regen een bevrijding van maandenlange gevangenschap in hitte. Het dorre gras wordt eerder afgebroken dan platgeslagen. Op het golfplatendak klinkt oorverdovend gebulder, ‘alsof er een lading kiezelstenen over wordt uitgestort,’ zou mijn moeder zeggen. Alle vleermuizen die op de vliering wonen, kijken nu scheel en voelen hun trommelvlie-

zen scheuren; de flarden daarvan wapperen in de tocht. Ik druk op een denkbeeldige knop op mijn horloge en zeg ‘klik’. De grote regentijd is begonnen. Straks zal ik het tijdstip noteren in een nieuw schoolschrift, net als vorig jaar.

Een volwaardige tropische regenbui is een laagje oceaan dat in één keer uit de lucht valt. Nu al spuit het water gorgelend uit de afgebroken regenpijp bij de keuken. Opspattend water weet mij dwars door het muskietengaas van de veranda te bereiken: aan elk van mijn armharen komt een kleine druppel kleven, als een glazen insektenei. De temperatuur daalt merkbaar, en het is al een stuk minder benauwd.

Mijn grote wens is dat het hier net zo koud kan worden als in Holland. Ik wil kunnen schaatsen met ijspegels aan mijn kin, met een slee besneeuwde heuvels af kunnen glijden. Maar in Suriname zal het nooit sneeuwen, iedereen vertelt mij dat. Zelfs niet op de hoogste bergtoppen in het binnenland. Misschien over honderd jaar, als die bergtoppen jaarlijks vele meters omhoog gedrukt zouden worden door botsende continentale platen, zei juffrouw Taxera laatst desgevraagd, op school. ‘Dan kun je skiën,’ voegde ze er aan toe, terwijl ze het zweet met een zakdoek uit haar dikke nek veegde. ‘Dat maken wij niet meer mee.’ Met de airconditioner in de slaapkamer in de hoogste stand is het nog altijd vijfentwintig graden boven nul. Dat is zo fris dat ik 's nachts twee dekens nodig heb. Toch probeer ik wel eens, als het minder warm is dan anders, met wilskracht de temperatuur verder te laten dalen. (Dat lijkt me eenvoudiger dan het omhoog tillen van de aardkorst). Yogi's in India kunnen dat soort dingen, zegt mijn moeder. Ze zijn op meerdere plaatsen tegelijk, toveren geld tevoorschijn (‘dat is valsemunterij en strafbaar,’ meent mijn vader) en ze brengen een trein tot stilstand door het gewoonweg te willen. Maar meestal verbergen de heilige mannen zich in de Himalaya, samen met Boeddha en Jezus.

Mijn moeder reageerde nauwelijks op mijn plan om met een groot leger van miljoenen soldaten de Himalaya uit te kammen, vanuit China richting Indische Oceaan, de soldaten naast elkaar lopend, met lange stokken op het struikgewas meppend, zodat Boeddha en Jezus en alle anderen opgedreven werden en men foto's van hen kon nemen - ‘Ze zorgen ervoor dat er niets op de foto's komt te staan,’ zei ze, maar ze vertelde niet hoe men dat deed.

Zelf oefende zij een tijdlang dagelijks haar sluimerende bijzondere vermogens met behulp van een naald in een schaaltje water: de naald dreef op het water en moest met geesteskracht in een draaiende beweging, als een kompasnaald, worden gedwongen. Tijdens het proces drukte mijn moeder haar vingertoppen tegen haar slapen en bewoog zij alleen haar kaakspieren. Na afloop waren haar holle ogen een goede voedingsbodem voor wrevel. De eerste keer toen zij de naald op het water liet drijven meende ik een wonder te zien, maar ik bleek het zelf ook te kunnen.

Achter mij, in de woonkamer, vloekt mijn vader - de eerste letter gebruikt hij om zijn keel te schrapen. Hij staat bij de deur naar de veranda, zonder om te kijken kan ik zijn gestalte zien. Hij hoopt dat ik een verkeerde beweging maak, dan kan hij zijn broekriem losmaken en mij ermee ranselen, zoals hij de honden afranselt als die in een vlaag van verstandsverbijstering vaker dan tien keer blaffen, of bij het spelen beginnen te janken. Ook ik zal op mijn buik voor mijn vader heen en weer kruipen en hopen dat hij niet mijn door infectie gezwollen en met bloed en pus gevulde oren raakt, die als zakjes langs mijn hoofd neerhangen. Doet hij dat wel, dan ontstaat er een explosie van veelkleurige vochtcomponenten rond zijn benen.

Hij vraagt iets aan mijn moeder, die verborgen zit in de woonkamer. De regen spoelt zijn woorden weg. ‘Overhemd,’ hoor ik. Mijn moeders antwoord is een hoge toon, die verpletterd wordt door een donderslag.

Het beste kan ik op de onderste trede van het trapje zitten, dat van de veranda naar de tuin leidt. Met ingeklapte benen, hoofd ertussen, kijk ik naar de geseling van de tuin. Onder verzakkende korsten nat zand verschijnt blond vruchtvlees dat na enkele snelle tellen verkleurt en verpapt. Er zijn waterbeekjes, gutsend, kolkend en schuimend. Ze sleuren bladeren en twijgjes mee, een tor en een watertrappende miljoenpoot. Bij de palmbomen naast het hek is een grote plas water. Rechts, bij de kapotte dakgoot, is een veel grotere, met een dikke schuimrand omzoomde plas; de neerstortende kolom water veroorzaakt golfslag.

Een bekend geluid: de scherpe tik waarmee mijn moeder haar grote, in marmer verpakte aansteker terugzet op het glazen blad van het tafeltje naast haar stoel. Er zijn dubbele deuren met muskietengaas tussen mij en de woonkamer. Daar is alles schemerig. Net verdwijnen de witte blote benen van mijn vader en zijn

onderbroek, iets witter, in het duisterste deel van de gang. Als gevolg van een felle bliksemflits gaat er plotseling een schemerlamp branden. In het gelige licht daarvan kronkelt langzaam de door mijn moeder uitgeblazen wolk sigaretterook.

Ik ga naar binnen. Mijn moeder zit, zoals altijd, en zoals het hoort, in haar comfortabele stoel, die zo groot is, dat de schouders van mijn moeder nauwelijks boven de stoelleuningen uitsteken. Ze lijkt een boek te lezen dat in haar schoot ligt, ‘Buitenaardse beschavingen’ - dat zie ik aan de omslag met het portret van het buitenaardse wezen erop, dat op de grond ligt - maar volgens mij staart ze vanuit haar ooghoeken naar de vloer. Links van haar strekt de grote boekenkast zich uit over de lengte van de kamer, rechts van haar staat de schemerlamp en het bijzettafeltje met rookgerei. Als ik groot ben, wil ik mijn moeder zijn.

‘Mag ik met mijn zwembroek aan in de regen?’ vraag ik.

Het is natuurlijk stom om dat te vragen, bedenk ik: nu kan ze het verbieden.

Ze kijkt me aan, maar in haar ogen is voor mij nauwelijks ruimte, omdat ze vol gedachten zijn. Als ik er niet was, zou ze met dezelfde blik naar de muur achter mij kijken.

‘Zou je dat nou wel doen,’ zegt ze aarzelend, ‘straks vat je kou.’

‘Het is helemaal niet koud, de regen is warm,’ zeg ik.

Terwijl ze nadenkt, zweeft ze in haar ogen weg, veelvoudig in de omhoogdrijvende blaasbellen van haar gedachten gevat. Met haar tong voelt ze langs de tanden van haar kunstgebit, duwt het een centimeter naar buiten, zodat ze een monster wordt met uitpuilende kaken en slagtanden. Het monster beweegt het hoofd op en neer.

Er zijn Indianen die alleen aan de voorkant van hun onderlichaam een stuk doek hangen en verder geheel naakt zijn. Lopen zij boos van je weg, beledigd, keren zij je hooghartig de rug toe, dan is niets gênanter. Er zijn echter ook genoeg Indianen, zo heb ik gelezen, die aan voor- én achterkant van hun lichaam een lap dragen. Deze Indianen verliezen hun waardigheid alleen als zij uit een boom springen of wanneer zij onderhevig zijn aan bepaalde luchtturbulenties.

Ik trek mijn zwembroek aan in mijn kamer. Om mijn middel bind ik vliegertouw, waaraan ik een rechthoekig stuk groezelig linnen bevestig: mijn schaamlap. Ik gebruik dit linnen al maanden als zodanig en bewaar het zorgvuldig in mijn kast; het ruikt wel wat,

en is vlekkerig, maar dat hoort zo. Van voren en van achteren hangt de schaamlap over het touw en loopt onder mij door. Op slag ben ik leniger en sterker. Indianen dragen er natuurlijk geen zwembroek bij, maar zonder zwembroek is van opzij mijn geslacht te zien. Dat heb ik eens ontdekt, stilstaand marcherend voor de spiegels van de kaptafel.

Ik klim door het raam de tuin in. Zo loop ik niet het gevaar ergens in huis mijn vader tegen te komen.

Het water, dat langs de fundering van het huis stroomt, reikt tot mijn enkels; als ik naar beneden kijk, lijkt het huis een varend schip te zijn. Zand spoelt kriebelend onder mijn tenen weg: blijf ik te lang staan, dan verdwijn ik in het drijfzand en word ik onder het huis gezogen en vermalen door de schroef.

De boomkruinen in de tuin van de buren bewegen schokkerig in de geseling van de regen.

Ik ben een schim in het oerwoud. Een razende soldaat die de dood van zijn vrienden wreekt. De kamer van mijn moeder, waarin de vijand zich verbergt, verpulver ik met granaten, tot alle tegenstand is gebroken.

Achter een struik, in een diepe plas water, lig ik zwaar gewond in de armen van een meisje dat ik gered heb. De regen is bloed dat in stralen langs mijn gezicht loopt. Het spijt me dat ik mijn dolk niet heb meegenomen, om hem ter hoogte van mijn hart tussen arm en borstkas te klemmen.

Bij de slaapkamer gluur ik langs de uitstekende bult van de airconditioner naar binnen, met een handgranaat in mijn hand. Daar staat mijn vader voor de wastafel, met zijn buik leunt hij er tegenaan. Mijn vader is overal. Voorzichtig knipt hij zijn neusharen bij; met de vingers van zijn ene hand keert hij zijn neusgaten een beetje binnenstebuiten. Op de spiegel krimpen en zwellen twee eilanden condensvocht.

Om mij te zien hoeft hij zijn hoofd maar veertig graden naar rechts te draaien. En dan kan hij zijn lange, gespleten tong naar mij toe flitsen. Flets! kronkelend tegen het vensterraam.

Hij heeft het overhemd met de verticale ribbels aan, dat hij voor zijn verjaardag heeft gekregen. Hij gaat uit. Elke avond gaat hij uit. Ik slaap al lang als hij thuis komt en zich zwaar in zijn bed laat vallen, naast mij, zodat ik wakker word. Dan luistert hij luidruchtig

ademend naar de radio met in zijn rechteroor een koptelefoondopje, dat in het gebruik gelig is geworden, het geluidsgaatje half dichtgemetseld met talg.

Hij laat zijn onderbroek naar beneden glijden en gaat ruggelings op bed liggen met zijn benen gekromd in de lucht. Hij schudt een bus talkpoeder op en neer tussen zijn benen zodat het flink stuift. Als hij opstaat is zijn onderlichaam door schimmel aangetast.

De tuin is bijna volledig ondergelopen. Hier en daar beven plukken lang gras. Een wegzwemmende rat. Water gutst over de bananeboombladeren als door een goot. Ik sleur mijn benen door het water, zodat ik gevolgd word door een gorgelend kielzog. Later lig ik op mijn buik in de diepste plas en probeer te zwemmen, waarbij mijn buik na elke uitademing over de schelpen van het pad schuurt, tot ik mijn vader voor het raam van de keuken zie staan.

Hij volgt me van kamer tot kamer. Of hij heeft in elke kamer een kopie van zichzelf staan.

Hij wenkt me naar zich toe en staat bij de deur als ik druipend binnenkom. Tussen zijn lippen klemt hij een sigaret waaraan hij een felrode punt zuigt. Zijn ogen zijn metalen rolluikjes. Nog steeds heeft hij alleen zijn geribbelde overhemd en een onderbroek aan.

‘Weet jij waar mijn manchetknopen zijn?’ vraagt hij.

Hij moet hard praten om zich boven het waterlawaai verstaanbaar te maken.

Ik schud mijn hoofd.

‘Dat kan haast niet,’ zegt hij. Rochelend vloekt hij zijn ogen fletser.

‘Echt niet,’ zeg ik. Maar ik weet opeens waar ze zijn, de manchetknopen: hij wil het luchtdoelgeschut op het dek van mijn slagschip van lego, dat in de haven ligt - onder de grote boekenkast in de woonkamer.

Als ik nu de waarheid zeg, geeft hij me een klap met zijn vlakke hand, of knijpt mijn keel dicht. Drukt zijn duim in een van mijn neusgaten.

(De manchetknopen moet ik in een keukenla leggen, op de rand van het aquarium, in de wasmand).

Met neergeslagen ogen kijk ik zijdelings door de halfopenstaande deur naar buiten en wacht tot mijn vader weggaat. Vanuit een ooghoek zie ik het kippevel in trage golven op zijn benen ver-

schijnen. Ik kan verdwijnen in een nevel en buiten in de guaveboom langzaam weer tevoorschijn komen.

Hij exhaleert driftig, sigaretterook waait in mijn haren.

‘Sta rechtop,’ zegt hij. Hij pakt mij bij de schouders en rukt me heen en weer.

‘Je groeit krom, je bent veel te ielig. Ik hoef verdomme maar te blazen of je zit als een vetvlek tegen de muur. En trek sandalen aan, zo krijg je grasluizen.’

Hij trekt mijn schouders nog eens naar achteren en stampt weg, richting slaapkamer. Vanuit de woonkamer roept mijn moeder mij zacht. Ze verhindert mijn vlucht naar de tuin. Dat ik fluisterend ‘ja’ zeg (mijn mond gaat open en dicht) hoort ze niet, ze roept nog eens.

Haar boek ligt op de grond bij haar voeten. Ze zit op de rand van haar stoel en houdt tussen duim en wijsvinger een sigaret vast, die ze pas aansteekt als ik naast haar sta. Door één neusgat blaast ze rook naar buiten, het andere neusgat is verstopt want ze is verkouden. Ze pakt mijn hand en trekt mij naar zich toe.

‘Leg ze snel even in de badkamer,’ zegt ze rustig fluisterend tegen mijn hals, ‘dan zeg ik wel dat ik ze daar gevonden heb.’

Mijn hoofd is nog in knikkende beweging als een vreselijk kabaal boven het lawaai van de regen uitklinkt: versplinterend hout en een bulderende mannenstem. Mijn hand verstart sneller dan die van mijn moeder. In de deuropening verschijnt een sissende massa, mijn vader, gekleed in een geribbeld overhemd, een onderbroek, en zwarte sokken. Hij werpt een armvol kleren in een hoek van de gang. ‘Dat is ook weer opgeruimd,’ roept hij woedend tegen niemand. Zijn voeten bonken op de tegelvloer. Zijn gezicht is zo rood dat zijn nicotinebevlekte snor er een gele streep in is. Hij wil de telefoon van de boekenkast oppakken maar er staat een asbak op het snoer, het een en ander valt om en er komt as op het overhemd van mijn vader. De asbak werpt hij de kamer in zodat sigarettepeuken en as zich over de vloer verspreiden. De bakelieten asbak springt in stukken. Naast mij zuigen mijn moeders longen zich vol lucht.

Met zijn rug naar ons toe draait mijn vader een telefoonnummer, hij schraapt zijn keel en fluit tussen zijn tanden in een hoog tempo een aantal tonen die geen melodie mogen vormen.

‘Hallo, Jaap?’ zegt hij plotseling vriendelijk in de hoorn, ‘Ja, met Arnold... ja wat een regen... en dan die riolering, daar hebben ze

nou speciaal een stel ingenieurs voor laten overkomen, om buizen met een te kleine diameter te kiezen. Hier staat het ook al blank, ja. Zeg kerel, ik kom wat later, wil jij...'

Langzaam, als een in het oerwoud omgezaagde boom, begint hij ruggelings onderuit te glijden, terwijl hij een geluid maakt, alsof hij inademend een zuurtje zijn luchtpijp in zuigt. Het duurt lang voordat zijn hoofd de tegels raakt (in die tijd zie ik hoe zijn boventanden zich ontbloten). Eindeloos blijft zijn hoofd stuiteren.

De kokosnoot van mijn vader kan barsten en dan stroomt alle melk eruit. Die haartjes op zijn benen, heb ik die nog nooit eerder gezien? (Hoeveel zouden het er zijn? Vierduizend per been?)

Hij kreunt en zijn hoofd draait opzij. Ik besef dat hij nu recht onder de boekenkast kan kijken, waar het slagschip ligt, met de manchetknopen.

Kalm staat mijn moeder op, pakt haar koffiekopje en dooft daar haar sigaret in. De koffie zegt sis.

'Ga maar even naar buiten,' zegt mijn moeder.

Ik krijg een lange duw in de richting van de veranda. Bij de deur blijf ik kijken: ze loopt naar mijn vader, stapt over hem heen, wringt de hoorn van de telefoon, die met mijn vader meegevallen is, uit zijn hand, en draait een nummer met haar pink. Met wuifhanden duwt ze net zolang tot ik buiten sta.

2

Temidden van mijn klasgenoten en de leerlingen van de andere klassen verlaat ik schuifelend het schoolgebouw. Wij stinken naar het zweet dat ons langs de rug tot in de bilnaad loopt. Wij ruiken even vies als de lokalen om ons heen.

De uitgang is een rechthoekig fel licht. Kinderen die in dat licht stappen hebben alleen nog een hoofd en armen en benen; hun witte kleren zijn versmolten met het zonlicht. Door de aanraking met dat licht beginnen die armen en benen vlug en wild te bewegen.

Vlakbij de uitgang, verborgen achter de deur, staat de hoofdmeester. Duwende en dringende leerlingen geeft hij met een liniaal een klap op het hoofd, zonodig met de smalle kant. Pets pets tók pets pets. Mij slaat hij niet want ik ben blank. Mij straft hij door snel en minachtend zijn blik af te wenden.

Boven de bomen in de verte stapelen zich alweer donderwolken, dreigend als de dag tevoren. Midden op het schoolplein - een vlak-

te van geel zand - heeft men een standbeeld geplaatst: mijn moeder. Om de pols van haar lichtgebogen rechterarm hangt haar groene nepleren tas. Ongenaakbaar en nobel, met rechte schouders en opgeheven hoofd, trotseert mijn moeder de golvende kinderzee, die voor haar plotseling uiteenwijkt. Zelfs een kleine windhoos die op de achtergrond, aan de rand van het plein, zand en papierafval ten hemel voert, durft haar niet te naderen.

Ze ziet mij onmiddellijk, want ik ben een van de weinige blanke kinderen in de leerlingenmassa. Een bleke larf in een troep zwarte kevers. Ze weet dat ik haar zie, daarom wenkt of roept ze niet, maar wacht rustig tot ik bij haar ben.

Nooit haalt ze mij op. Haast geen enkel kind wordt opgehaald, en als het wel gebeurt, wachten de ouders aan de rand van het schoolplein in de schaduw van de tamarindeboom. Ze staan niet midden op het schoolplein.

Ondanks de hitte ziet mijn moeder er fris en blank uit. Een smetteloze en geparfumeerde Audrey Hepburn in de tropen. Ze draagt een witte jurk met een luchtig patroon van grote blauwe bloemen. Haar gezicht is een masker van strenge droefheid.

Ze probeert niet mijn hand vast te houden terwijl wij naar huis lopen en ik ben daar blij om, want Roy Daley, die aan de overkant van de straat loopt, houdt mij in de gaten. In zijn handen houdt hij een katapult - af en toe doet hij alsof hij een steen naar me schiet en lacht geluidloos om mijn van schrik trekkende gezichtsspieren.

Roy is drie jaar ouder dan ik en zit in dezelfde klas als ik. Om de paar weken komt hij in de middagpauze op mij af en daagt mij uit tot een gevecht. Beleefd zeg ik dan nee, ik wil niet vechten. Ik sta daarboven. Vervolgens brult hij ‘witte pier zonder manier, veeg je reet met korenspier’ en dan zeg ik dat hij een bosneger is. Een zoutwaterneger. Daarna vechten wij.

Hij drumt op lege margarineblikken, ik drum op dozen. Daar moest hij lang en hard om lachen. Toen ik meewarig zei dat niet ik maar integendeel híj een idioot was, omdat hij op blikken drumde, stompte hij me twee keer zo snel achter elkaar in het gezicht dat mijn te laat ter verdediging omhoog rijzende armen fladderende bewegingen maakten, waar iedereen die het zag om lachte en waarvan ik de eerste impulsen dagenlang in mijn herinnering alsnog probeerde te bedwingen.

Eén keer nam Roy me mee naar zijn huis om me zijn drumstel te laten zien. Het stond midden in de kale vlakte van zijn tuin, in

de volle zon. Het waren grote blikken, vastgespijkerd aan stevig in de grond geslagen paaltjes. Nergens stond een boom, plant of struik. Er was zelfs geen gras. De tuin was een zandbak. Het was zo heet dat ik graag in mijn eigen schaduw koelte had gezocht. Ik meende dat mijn slippers langzaam in het zand wegsmolten.

Roy drumde zwetend en bezeten op zijn margarineblikken, oneindig veel beter dan ik het ooit zou kunnen. Door de margarineblikken op een bepaalde manier in te deuken had hij ze weten te stemmen. Ik schaamde me voor mijn eigen drumstel, dat ik al na enkele uren drummen moest vervangen (als er genoeg dozen waren), omdat ik het dan kapot had geslagen. Er kwamen buurjongens kijken, en aller ogen waren op mij gericht: deze bakra werd even een lesje geleerd.

Kaarsrecht loopt mijn moeder. Als ze tegen me praat, slaat ze me vanuit haar ooghoeken gade zonder haar hoofd te buigen. Je moet doen alsof je een prins bent en iedereen steeds naar je kijkt, zegt ze soms, als ik gebogen loop of met kromme rug in een stoel zit. Maar ik ben niet krom: ik kan mijn rug net zo ver naar achteren buigen als naar voren.

Ze vertelt dat mijn vader weer thuis is. Ontslagen, zegt zij. Uit het ziekenhuis ontslagen.

(Grote kerels hebben mijn vader, in pyjama, naar buiten gesmeten. Enkele keren glipte hij weer naar binnen voordat ze de deuren gesloten hadden, maar uiteindelijk wierpen ze hem zo ver weg, dat hij niet op tijd terug wist te komen.)

Op school heb ik al verteld dat ik hem zag vallen en dat hij een groot gat in zijn hoofd had waardoor zijn hersenen te zien waren. En nu zou hij weer als gewoonlijk in zijn onderbroek en hemd voor het aquarium sigaretten zitten te roken?

Mijn vader hoort in het ziekenhuis te liggen met een slangetje in zijn neus, in een walm van lysol. Een metalen bak vol tangen en bebloede watten in een hoek van de kamer. Gekrijs van mensen met schotwonden. Langs schuifelende filariapatiënten, met benen als boomstammen.

‘Is hij beter?’ vraag ik.

‘Nee, nog niet helemaal,’ zegt mijn moeder terwijl ze de kraag van mijn blouse rechttrekt, ‘hij moet het rustig aan doen, zei de dokter. Daarom moet je een tijdje in je eigen kamer slapen. Dat is rustiger voor hem. Het is nu niet meer zo warm 's nachts, toch?’

Wat niet mag: gillen, rennen, slaan met deuren, Tweede Wereldoorlog, Arendsoog, tarzangejodel.

Vooral geen: vriendjesbezoek.

Wat wel mag: lezen.

Mijn vader is onzichtbaar. Hij ligt verborgen in de slaapkamer en naar het toilet zie ik hem ook niet gaan. De hele middag niet. Misschien is hij allang dood maar wil mijn moeder dat niet toegeven. De gordijnen van de slaapkamer zijn gesloten, dus ik kan hem ook niet vanuit de tuin bespieden. Wel druk ik een oor tegen het glas maar de airconditioner maakt dan het lawaai van een vrachtwagen. Ik verplaats mij geruisloos, met trage bewegingen. Mijn moeder valt dat niet eens op. Ze is met het huishouden bezig, doet de was en foetert op het dienstmeisje, dat niet gekomen is. Drie keer gaat ze de slaapkamer in. Ze doet dat onvoorzichtig: met een ruk beweegt ze de deurklink naar beneden, hop, piep, open die handel. Ik kan dat veel beter, het is mij al eens gelukt om die deur in nog geen twee minuten volkomen geruisloos open te krijgen. Als mijn vader in het weekeinde een middagdutje doet, ben ik de enige die in staat is iets uit de slaapkamer te halen zonder hem te wekken.

Eén keer hoor ik mijn vader klagend roepen. Zuchtend gaat mijn moeder naar hem toe. Naderhand rammelt ze lawaaierig met het serviesgoed in de keuken en is boos als ik ‘ssstt’ sis.

‘Doe even normaal, graag,’ zegt ze en stuurt mij naar mijn kamer.

3

In een loodrechte lijn loopt een teek naar boven, van de plint naar de vensterbank. Mijn gezicht is zo dichtbij dat hij mijn warme bloed in zijn nabijheid voelt en herhaaldelijk zijn mars onderbreekt om begerig met een poot te wuiven. Hij verlangt naar mij. Maar door die tien centimeter brede luchtkloof tussen ons in ben ik voor hem onbereikbaar. Of kan hij als een vlo naar mijn gezicht springen? Als hij naar beneden loopt duurt het zeker tien minuten voordat hij de plint bereikt. Af en toe zal hij moeten uitblazen. De spieren rekken. Poepen, plassen. Een boertje laten. En beneden aangekomen zijn er drie tegels en twee ravijnen, met cementen wanden, over te steken. Dan hoef ik maar even een grote stap te

nemen en hij is weer uren onderweg. Zo kan ik hem uithongeren. De maag die nog nooit iemand heeft horen rammelen.

Met een speld prik ik hem van de muur. Zijn pootjes spreiden zich even, betasten daarna de speldepunt. (Verbaasd kijkt hij naar zijn buik en betast de speerpunt tot zijn handen bloeden).

Te laat bedenk ik dat ik geen spoortje wreedheid in mij mag voelen als ik een teek of een muskiet dood. Zelfs SS-ers mogen niet in haat gedood worden. In liefde doden is te absurd, maar ergens moet toch de juiste balans te vinden zijn. Die perfecte neutraliteit vinden is moeilijk en vergt tijd; het juiste moment ligt meestal vlak na een uitademing, nog voor de inademing (een moment waarop ook slaap plotseling kan toeslaan).

(Weken eerder. Terwijl een muskiet op mijn onderarm al van mijn bloed drinkt, wacht ik het juiste moment van toeslaan af. ‘Wat kijk je lodderig?’ vraagt mijn moeder.)

Soms droom ik dat de teken wraak nemen en zich massaal onder mijn oksels nestelen, allemaal met een grijs rimpelig bloedzakje als onderlichaam, zodat het onder mijn oksels voelt naar zacht bobbelig leer.

Voor het slapen ga ik met de flitspuit de kamer langs, en schiet alle muskieten naar beneden, in perfecte neutraliteit. Het zijn er veel, ondanks het muskietengaas dat voor alle ramen gespannen is. Er moet een buitendeur hebben opengestaan. Daarom ben ik lang bezig; met samengeknepen en brandende ogen van de flit achtervolg ik elke muskiet. Als er eentje valt, in een wolk van frisse dood, dan heb ik een vliegtuig neergeschoten. Het vliegtuig dat niemand hoort neerstorten. De vloer raakt bezaaid met kamikazepiloten.

‘Sorry,’ zeg ik iedere keer.

Mijn lippen krijgen een vreemde smaak en het tankje raakt leeg.

4

Mijn moeder wekt mij. Even lijkt zij een vreemd mens te zijn. Het is schemerig in de kamer, het beetje licht dat er is komt van de gang door de half openstaande deur. De hand waarmee mijn moeder mijn wang streelt ruikt naar sigaretten.

‘Moet ik al naar school?’ vraag ik.

Ze heeft een half gezicht. De ene helft is duister (het is alsof ze daarmee het meeste naar mij kijkt. Een groot en zwart oog dat ik

niet kan zien). De andere helft van haar gezicht, dat zwak verlicht wordt, glimlacht. Een rukkend spiertje.

‘Nee,’ zegt ze, ‘je hoeft nog niet naar school, het is pas avond. Maar papa wil je even zien.’

‘Wat is er dan?’

‘O, niets ergs, hij wil je even zien, toe maar. Je doet hem er een plezier mee.’

Hij is de manchetknopen niet vergeten. Hij wil mijn kaken van elkaar wringen om een paar opgerolde sokken in mijn mond te proppen. Dat doet hem plezier.

Wij lopen, mijn moeder voorop, door de woonkamer, het halletje, langs het toilet en de douche. We passeren twee boekenkasten, het aquarium, twee schemerlampen. Op mijn moeders stoel liggen buitenaardse beschavingen. De asbak walmt. Het aquarium borrelt. Ik zie dat het blankhouten kruis, dat altijd tegen het stukje muur hangt tussen de badkamer en het toilet, weg is, op een witte schaduw na. Het kruis waarmee mijn moeder door het huis loopt en de geesten bezweert wanneer ze voelt dat er ergens winti gehouden wordt en ze denkt dat men ons kwaad probeert te doen.

Wij staan voor de deur van de slaapkamer. Ik krijg laatste aanwijzingen. Niet zo benauwd kijken. Aardig zijn. Me geen zorgen maken. Zomaar wat babbelen. Even plassen? Niet zo benauwd kijken.

Voorzichtig begin ik de deur te openen. Millimeter voor millimeter druk ik de deurklink naar beneden, mijn oor ertegenaan gedrukt, om bij het minste kraakje meteen te kunnen stoppen. Maar na enkele seconden duwt mijn moeder mij resoluut naar binnen, achter mij valt de deur dicht.

De airconditioner zoemt en suist, zonder in staat te zijn enige invloed uit te oefenen op de plotselinge stilte.

Zeer stil ligt mijn vader op bed, recht op zijn rug, onder een gladgestreken laken en een deken. Mijn vaders schedel vertoont geen korstige kloven en breuken. Zijn handen liggen over elkaar op zijn borst, bovenop de deken, de vingers zijn losjes in elkaar gevouwen, enkele toppen zijn bruinverkleurd. Medicijnflessen en een bijbel liggen op het nachtkastje. Boven het bed hangt onwennig een houten kruis, dat ik niet meteen herken. Ik kom naderbij. Mijn vader is ongeschoren, zijn mond staat een eindje open, maar zijn ademhaling is onhoorbaar, niet snuivend als anders: hij heeft de stilte over zich van iemand die gespannen ergens naar luistert

terwijl alle andere geluiden storen.

‘Slaap je?’ fluister ik.

Zijn wimpers beginnen te trillen. Iets cirkelt onder zijn oogleden, elk moment kan er een speld van binnenuit naar buiten prikken. Onder de deken beweegt een been. Langzaam slaat mijn vader zijn oogleden omhoog. Maar hij kijkt niet naar mij, hij staart droevig naar het plafond, alsof hij dat ook al deed toen zijn ogen nog dicht waren. Toch kan ik zien aan de manier waarop hij staart dat ik mij wel degelijk in zijn gezichtsveld bevind.

Als hij plotseling ‘Dag jongen’ zegt, zwijgt zelfs de airconditioner geschrokken.

‘Sliep je?’ fluister ik.

Hij schraapt zijn keel.

‘Nee, hoor. Sliep jij?’ vraagt hij.

‘Nee,’ zeg ik.

‘O, nee? Wat deed je dan?’

‘Ik las nog.’

‘Ah.’

‘Reis door de nacht.’

‘Hmm, ja, ja.’

‘Ken je dat?’

‘Wat? Nee, nee.’

Ons gesprek bevindt zich als breekbaar glaswerk tussen ons in. Hij klopt met zijn hand zachtjes op het bed en zegt dat ik naast hem moet gaan zitten. Ik kan dan minder snel wegrennen en dat weet hij ook donders goed. Hij zwijgt lang en kijkt rakelings langs mij heen naar de airconditioner: die begint te ratelen. Ik bestudeer mijn vaders zegelring. In de verte brult een van de leeuwen van de minister-president. Daarna blaffen overal honden, vlak na elkaar, alsof ze een beest zien dat met grote snelle bogen door het donker vliegt. De tuinen wemelen van de rondkruipende inbrekers. Onzichtbaar en onhoorbaar zweven vampieren in de nacht.

Tussen ons zwelt de stilte, het wordt een gedrocht met steeds engere kwabben, die de hele kamer zullen gaan vullen, tot mijn vader de betovering verbreekt door iets te zeggen.

‘Wisre wiek woor,’ zegt hij.

‘Wat zegt je?’ vraag ik.

‘Zoals je weet ben ik gisteren ziek geworden.’

‘Ja,’ zeg ik, ‘je viel met je hoofd op de grond.’

Hij knikt.

‘Ik had een beroerte, m'n jongen. Dan knappen er bloedvaten in je hoofd. Het heeft niet veel gescheeld of je had geen vader meer gehad.’

Een kronkelende ader klopt op de zijkant van zijn voorhoofd. Een kleine slang die daar onder zijn huid ligt te slapen. Die elk moment wakker kan worden om zich te verplaatsen. Die wild kan gaan spartelen of vreemde uitstulpingen vertonen.

Geen vader meer hebben is trouwens nogal bijzonder.

‘Luister eens,’ zegt mijn vader tegen mijn borstbeen, ‘misschien ga ik toch nog dood. Misschien is mijn tijd gekomen en moet ik gaan. Maar daar ben ik absoluut niet bang voor. Dat moet je altijd goed onthouden. Dan ben ik in vol bewustzijn gestorven. En dan bereik je het Nirwana. Het Allerhoogste. Je hoeft je geen zorgen te maken. En als jij later dood gaat moet je ook niet bang zijn, want het hogere “Ik”, dat kan niet sterven. Dat kan niet. Dat moet je goed onthouden. Na onze dood verlaten wij het lichaam en worden wij opgetild naar een hoger niveau, waar overal licht is, waar iedereen blij is. Waar Jezus op ons wacht. Toen ik gisteren op de grond lag, zag ik hem in een zee van licht voor mij staan...’

Hij kijkt naar iets achter mij. Een glimlach ligt rond zijn half open mond. Deze glimlach heeft hij ook wanneer ik iets vertel waarnaar hij niet luistert. Hij hijgt ondiep en vrolijk, zodat sommige van zijn snorharen beginnen te dansen.

Ik weet precies wat hij bedoelt.

‘Ja,’ zeg ik, ‘ik heb Jezus laatst ook gezien, toen lag ik in mijn boomhut en toen werd ik opeens vrolijk en was er een heleboel licht. Dat was toch ook Jezus?’

(Maar er gaat iets mis. Mijn vader zegt niet verrast en breeduit lachend: ‘O, ja? Wat leuk!’ Integendeel. Zijn Jezus wendt wrevelig zijn ogen af en trommelt met de vingers van zijn linkerhand ongeduldig op de rug van zijn rechterhand. Mijn Jezus daarentegen krimpt ineen en begint loerend te kijken, met gebogen hoofd en rug, daarmee nog meer wrevel oproepend).

‘Hmm,’ zegt hij, mijn vader. Meer zegt hij niet, want hij begint zijn gebit te reinigen met zijn tong. Een van zijn handen heft zich en begint over zijn ogen te strijken. Op hetzelfde moment dat hij inademt, adem ik in. Dat valt minder op. Een techniek die Indianen ongetwijfeld ook toepassen.

‘Haal je moeder maar even,’ zegt hij tegen het plafond. Dan bedenkt hij zich en wil mij op mijn schouder kloppen, maar zijn

hand zwaait in de lucht want ik was al opgestaan. Ik voel dat ik nog iets moet zeggen. Met de deurklink in mijn hand vraag ik wat ik absoluut niet wil vragen: of hij zijn manchetknopen al gevonden heeft.

(Ogenblikkelijk staat hij voor me, zijn buik stoot mij steeds omver, maar zijn handen om mijn keel verhinderen mijn val. Hij sleept me naar de airconditioner en wurmt mij daarin, tussen de roterende bladen: schijfje voor schijfje val ik op de grond).

Mijn vader blijft roerloos liggen. Hij wil nooit meer met mij spreken en is daar al mee begonnen. Ik kan hem geen ongelijk geven. Men moet mij vastbinden met prikkeldraad zodat mijn vader alle gelegenheid heeft om op mij zijn karatetrappen te oefenen. Geen van mijn melktanden mag op natuurlijke wijze mijn mond verlaten. Gebruikt afwaswater moet via een trechter in mij gegoten worden. Kakkerlakken en miljoenpoten dienen op mijn hoofd geplaatst te worden. Soms vergeet men mij los te maken voor de nacht en dan slaap ik op een harde keukenstoel, bloedend, blootgesteld aan het geweld van de muskieten die via mijn neusgaten mijn mondholte binnendringen en mij in mijn tong steken. Voor school trappen mijn ouders mij wakker. Mijn vader hijgt dan en zijn gezicht is rood aangelopen. Hij roept me steeds toe dat ik wat flinker moet zijn. Terwijl ik het huis verlaat werpt mijn moeder mij nog een koekepan naar het hoofd. Als ze mij mist moet ik terugkomen en stil blijven staan terwijl ze het nog eens probeert. Op de achtergrond staat mijn vader te brullen van de lach.

Rond mijn mond ligt altijd een stille glimlach.

5

Zes uur in de ochtend. Ik heb mijn gezicht gewassen. Ik ben naar de wc geweest. Gutsende buikloop. Troebel angstwater dat te snel verdween om veel te kunnen stinken. Ik sta mij aan te kleden, ik neem een schone onderbroek uit de la en heb daar net één been doorgestoken als mijn vader binnenkomt. Zijn snuivende ademhaling heeft een vertrouwde klank. Op ditzelfde moment ben ik plotseling onzichtbaar en kan niets mij deren.

Hij is geschoren, zijn haren zijn gekamd, hij heeft een lange zwarte broek aan en een wit overhemd met korte mouwen. De Old Spice glinstert nog op zijn wangen. Zonder naar mij te kijken

(omdat ik er niet ben) loopt hij naar de oude ijskast die hij gebruikt als droogkast voor zijn fotofilmpjes en zijn sigaretten.

Hij neuriet een liedje van Brook Benson. Uit een slof sigaretten pakt hij twee pakjes Camel en schuift die in het borstzakje van zijn overhemd, zodat er een hoekig torentje uit zijn borst naar voren steekt. Hij schraapt zijn keel en zet zijn zonnebril op. Door die bril ben ik weer zichtbaar, hij ziet mij als een schim met holle oogkassen. Abrupt draait hij zijn hoofd naar mij om. In zijn mond rolt zijn tong zich op als een veer. Even wacht hij, dan zegt hij: ‘Tot vanavond.’

‘Ik ga vanmiddag zwemmen,’ zeg ik.

In het zwembad projecteert het zonlicht cel-achtige vormen op de bodem van het zwembad en op mijn lichaam. Bijna drie minuten kan ik onder water te blijven. Als ik heel stil op de bodem lig, voel ik mijn hart rukken, als een kikker die wil ontsnappen.

De Gòdò
Hendrik van Teylingen

Twee van de drie mangobomen op mijn erf zijn al lang uitgebloeid en dragen rijkelijk vrucht. Aan de takken van de ene zwellen kleine maar fijne *roodbòrsjes*, zoals Wonnie ze met de eigen klemtoon van de kolonie verlekkerd noemt; aan die van de andere rijpen *p'pokaimanja*'s, papegaai-mango's, drie keer zo dik. De derde boom, de grootste, waaronder Wonnie en ik onze hangmatten hebben vastgebonden, zit wel goed in het blad maar vrucht geven doet hij niet. Ik zie nauwelijks bloesem. Alleen wanneer ik door de shutters van de bovenverdieping van ons huis in de kruin spied, ontwaar ik wat groeisels die bloesems zouden kunnen zijn. Ik kan ze niet met zekerheid determineren. Houd me ten goede. Ik ben een vreemdeling in dit land.

Alsof het niet genoeg is dat ik mijn vreemdheid hier bijna onderga als een kikker verdwaald in de woestijn, heeft de koloniale hermandad - ik gebruik dat woord omdat zulke termen, die in het Moederland verouderd zijn, in de kolonie parmantig blijven voortleven - heeft de koloniale hermandad dus, in haar bureau aan de Waterkant, mijn vreemdelingschap nog eens preciesjes onderstreept. Ze staat me niet toe zonder retourticket in Paramaribo te verblijven - terwijl ik met opzet enkele reis hierheen gekomen ben. Ik wil toch nooit meer naar Holland terug? Ik heb mijn doodse ouders en mijn sleetse huwelijk toch welbewust achter me gelaten? Na jaren van verlammende godsdienstigheid en even verlammend geknok ertegen wil ik nu toch niets anders meer dan vrijheid en plezier? Wonnie toch? Dus waarom moet dan in het hoofdbureau aan de Waterkant die vreemde bruine hermandad-dame, die zo veel *er'eri* eet dat ze nog eens uit haar vreemde bruine uniform barst, met 's lands wet in de hand en een gezicht zo expressief als een bakblik me dwingen een ticket te kopen? Sluiten zwarten hier nu blanken buiten omdat blanken hier ooit zwarten bìnnen hebben gesloten? Ik heb voor zover ik weet geen slavenhalers in mijn familie! En voor zover ik kan nagaan zijn de zwarten die hierheen gebracht zijn aan de slavenhalers verkocht door andere zwarten! Afrikanen hebben Europeanen aan het idee geholpen! Ken je ge-

skiedenis, vrouw, en laat mij met rust.

Van het buurerf achter mijn ooftloze mangoboom klinkt het schorre *taráá á* van een trombone. De tonen smeden zich soepel aaneen tot de melodie van een psalm. In de drukkend lauwe namiddag zweven ze op me toe:

De Heer is mijn herder,
'k heb al wat mij lust...

Het zal een hernhutter zijn, oefenend voor de zondagdienst in de *De Bazuin.* Ik krijg er, ach jemig, vochtige ogen van. Psalmen kunnen me gestolen worden en het wilhelmusgevoel dat kopermuziek bij me opwekt weet ik meestal wel weg te duwen. Wat pakt me dan zo?

Zowel zijn trombone als zijn kerstening heeft de blazende buurman (ik neem aan dat het geen vrouw is die daar zit te toeteren) uit Europa ontvangen. Maar geen toon die hij blaast klinkt zoals een Europese christentrombonist hem ten gehore zou brengen. Ik beluister er een berusting en aanvaarding in (hoor me Vader Bavink eens napreken) die niet bij Europa passen. De tonen komen niet uit zijn brein en zelfs niet uit zijn hart, lijkt me zo, maar ergens onder zijn bruine voeten vandaan uit de aarde, waarin de hagedissen het eind van zijn recital afwachten en waarin zijn navelstreng begraven ligt. *Gronm'ma*, moeder aarde, blaast door zijn aardkleurige bast haar berusting naar buiten. En een blanke, die dat geluid voor het eerst van zijn leven hoort, voelt zijn ogen nat worden.

Opeens is àlles nat. De trombone zwijgt, nu uit de hemel het water als uit talloze brandslangen wordt neergespoten; of eerder: alsof daar onafzienbare rijen reuzenbadkuipen dagenlang hebben staan vollopen en nu ineens, als op een afgesproken teken, door even zovele rijen krachtpatsers gelijktijdig worden gekanteld en tot de laatste druppel leeggegoten.

Wanneer het weer droog is, regent het onder het gebladerte lawaaierig na. In die drup zit onder mijn vruchtenloze mangoboom een veel te grote kikker. ‘Jàà à,’ klinkt het bulkend uit zijn strot, alsof hij te veel water naar binnen gekregen heeft en nu met een zooi boeren eens eventjes wat terug moet doen. ‘Jàà à! Jàà à!’ Uit de goten in het rond galmt bijval. (In dit mij zo vreemde land zijn goten geen dak- of straatgoten maar greppels, zoals raven hier papegaaien zijn en poedels keeshonden.) Het algemene ‘Jàà à!’ van

de reuzenkikkers ten antwoord op het ‘Jàààà!’ van hun broeder of zuster onder mijn vruchtenloze mango komt op me toe als een teken van moeder aarde, die reeds door de trombone van mijn buurman tot me sprak. Geen berusting nu maar opwekking: ‘Jàààà! Wek deze boom tot leven!’

Van dat soort dingen heb ik echter geen verstand. Ik ben geen hovenier zoals mijn oudoom Han Jongeling, die na de Boerenoorlog steenrijk werd van het beplanten van de spoorwegemplacementen in Zuid-Afrika. Ik ben hier Latijnsamerikaans correspondent van *Tango.* Ik heb wel wat anders te doen dan voor tropische bomendokter te spelen. De alimentatie die maandelijks in Holland van me verwacht wordt is niet mals. Met het soepele pennetje dat me in de publieksbladenwereld faam heeft bezorgd, moet ik bijklussen hier. Onder pseudoniem componeer ik sfeerteksten bij fotoseries voor damesbladen van de concurrentie. De redacties sturen me de layout en de dubs en instrueren me hoeveel aanslagen de tekst per kiekje moet bedragen. Zo zit ik hier in de broeihitte met mijn enkels vol *mampira*beten poëtisch te doen over met sneeuw bepoederde wilgepruiken en ijspegels waar het zonlicht uit weglekt. Het betaalt goed, maar Wonnepon en haar showlustige tienergirls schenken me hun glimlach niet gratis.

Ik laat de mangoboom stikken en wijd me in mijn werkhok aan het schrijven van teksten bij dertien foto's van gezichten van mooie jonge vrouwen. Ze zijn gemaakt door een fotograaf van *Life*, die het kennelijk breder weet aan te pakken dan ik met mijn ene Wonnie; die als een hommel van bloem tot bloem gaat zonder zich aan één speciaal te hechten. Met zijn camera en zijn machosnor vliegt hij de wereld over en in Rio, Bombay, Tokio, Bangkok, Djakarta, Manila, Tanger bestookt hij de yabyummetjes met zijn gestrekte portretlens. In summiere notities voor mijn bijschriften beweert hij dat ze gymjuf, salesmanager, filosofiestudente, grafisch ontwerpster zijn. In schaars bedekte termen, die ik hier in Paramaribo voor ze zit te verzinnen en die de fatsoensrakkers ter redactie slechts aarzelend zullen fiatteren, laat ik ze allemaal over de liefde mijmeren. Uit mijn ene bleke brein vloeien de verwarrende fluisteringen van dertien rode vrouwenmonden.

‘Wat moeten die *motjo*-foto's daar.’

Mijn ene Wonnie is vanuit de keuken blootsvoets de metalen buitentrap afgedaald en door de openstaande achterdeur mijn werkhok binnen gekomen.

‘Betrapt! Geef toe!’

Soms heeft ze iets in haar stem, iets keligs, dat maakt dat ik even afwacht. Liefst zou ik, zoals ze in haar uiterste mini naast me staat, haar benen aaien: haar ranke diepbruine kuiten glanzend van de zoete olie en haar al maar rondere dijen. Ik gebied mijn hand op mijn werktafel te blijven liggen. Hij streelt het blad.

‘*Motjo*-foto's?’

‘Hóerenfoto's. Heb je niet genoeg aan mij dan?’

Eén onberaden woord, weet ik, en ze zegt: ‘Als het je hier niet bevalt, dan dònder je maar òp!’

Dat nooit dus. Met huid en haar heb ik me aan haar overgeleverd. Ziet ze niet dat ik haar niet kan missen? Of ziet ze het wel en neemt ze me met die wetenschap steeds meer in de tang? Nee-nee, Wonnie is mijn *honey* toch? Ze heeft gewoon last van haar maandelijkse toestand, of nee, dat was nog geen tien dagen geleden. Wel, hoe dan ook, we wonen bij elkaar, we slapen onder hetzelfde muskietennet en als we elkaar af en toe niet bijten, hoe zullen we elkaar dan likken?

Zo roert zich onze liefde. Van tijd tot tijd welt er wat troebels in Wonnie op en dan smeulen haar oogjes soms dagenlang terwijl ze niets uitspreekt. Onderwijl vrijt ze voor het slapengaan met me alsof het een allesdoorkruisend mechanisme is. Haar *poentje* haalt haar ergernis onderuit. Op het pijnlijke af bewerken onze lijven elkaar en kreunend van ‘toe dan? kom je dan?’ komt ze tandenknarsend klaar.

‘Ik houd van je, Won.’

Ze maakt een *tjoeri* - een slurperig zoengeluid met verachtelijk vertrokken lippen.

‘Wat kan ik voor je doen om je weer te laten lachen, *mi goedoe*?’

‘Stel je niet aan met je Surinaams. En hoe kun jij mij laten lachen? Je kunt niet eens gewoon voor een vrouw zorgen. Je laat me *pienaren.*’

‘Pienaren?’

‘Pienaren ja. Je laat die grote manjeboom daar maar staan zonder dat hij vrucht geeft. Je weet toch hoeveel ik van manjes houd?’

‘Maar die andere bomen geven samen toch veel meer dan we met ons allen op kunnen?’

‘Dat zeg jij! Jullie kaaskoppen houden niet van manjes zoals wij.’

‘Ik vind ze zalig,’ lieg ik. ‘Maar als ik me met de tuin moet gaan bemoeien...’

‘Met het èrf...’

‘Als ik me met het erf moet gaan bemoeien en bomendoktertje spelen, kan ik minder schrijven en loopt ons inkomen terug.’

‘Jóuw inkomen - voor die witte vrouw en die witte dochter van je in Holland.’

Mijn vingers jeuken om haar een hengst voor haar harige harses te geven maar een nichtje van haar is buitenvrouw van de procureur generaal.

‘Zouden we niet liever proberen er samen wat moois van te maken?’ vraag ik na enig stilzwijgen.

‘*Motjo*'s,’ zegt ze.

Met lome passen loopt mijn grimmige geliefde terug naar de achtertrap. De metalen treden galmen gedempt terwijl haar lokken, borsten, billen en ellenlange benen aan mijn blik ontstijgen in de zonnegloed. Ik nies ervan.

Manjes! Ik geef er honderd voor één Hollandse aardbei. Terwijl Wonnie, Bev en Dot ze met knipperende wimpers, slurpende lippen en druipende vingers zitten te verslinden - soms biggelen de druppels tot aan hun ellebogen door! - keur ik met omzichtige hapjes het vezelige vruchtvlees om al wéér te ontdekken dat het dezelfde weeë smaak heeft. Mag er alsjeblieft één Surinamer zijn die minder van manjes houdt? Of mag hij misschien Wonnies borsten als ziíjn dierbare manjes beschouwen, geen róódbòrsje-manjes maar góudbòrsje? Mag hij zich eens en voorgoed tevreden stellen met dit ene tweetal, terwijl de rest van de natie er maar niet genoeg van krijgt om steeds weer andere aan de lippen te brengen? Tientallen, nee, honderden druipende manjebòrsjes per seizoen...

Ai, wat ben ìk een zure kaaskop... Won heeft gelijk dat ze me met geweld aan haar manjemanie went. *Koloniale tijd* (zonder lidwoord) is nagenoeg voorbij. Ik heb mijn Europese smaak in te slikken. Als ik een Paramaribose wil beminnen, dien ik haar tong te paaien met haar eigenste dierbaarste *manja-manja-mànja*!

Ik sta onder de keukentrap. Wat mankeert die mangoboom? Ik overschouw het ruime erf met zijn laterietrode grond en zijn witbetonnen muur. Ik heb geleerd het explosief groeiende onkruid naar 's lands gebruik met een *houwer* te wieden. In hurkzit zijwaarts schuifelend terwijl hagedisjes over mijn slippers sprinten, mep ik het lemmet zeisgewijs over de grond. Een erf moet kaal zijn. Er mogen alleen vruchtbomen en -struiken op staan. Op mijn erf staan behalve de mangobomen een stekelige awarrapalm, banane-

boompjes (geen banánen, witte pier, maar *bakóven*!), een *birambi*, papaja's, een *markoesa* en een *suursak.* In de struiken hangen *boulangers*, zoals men aubergines hier wenst te betitelen, en *alatapepre*, rattepepers. Vóór en langs het huis bloeit *fajalobi*, vurige liefde, knalrood.

'Hé buurman! Baldew!' roep ik naar de halfnaakte zwaarlijvige hindoestaan in korte broek op zijn achterbalkon. (Creolen houden hun bovenlijf bedekt: wilden wonen in Afrika.)

'Bierman!' dondert hij terug. (Hindoestaanse gezinshoofden hebben vaak een harde stem omdat ze de hele dag boven hun *joint family* uit moeten schreeuwen.) 'Hoe gáát het!'

Ik sop door de stortbuiplassen naar de muur. 'Heb jij een idee wat die grote manje daarachter mankeert? Ik heb geen verstand van bomen.'

Hij kijkt niet eens naar de boom. Hij kent hem al twintig jaar. 'Er sit gróte *gòdò*, bierman!' loeit hij me toe. 'Als je bij dat onderste grote tak gaat kijken, ga je een dikke *gòdò* sien. Er sit *oedoelòsò* in dat boom.'

'*Oedoelòsò*?'

'Léés, bierman. Houtléés.'

'Houtluis?'

'Eén dikke *gòdò*.'

Ik herinner me nu de kalebasachtige reuzenwrat tegen de mangotronk. Wonnie maakt er vanuit haar hangmat luidruchtige *tjoeri*'s naar, zoals naar huisteef Bello, die grijs om de neus en korstig op de schoften wordt. Wonnie duldt geen lelijkheid en aftakeling om zich heen.

'Bierman moet gaan *frambouw* maken, hoor, bierman. Stok met ouwe lap omheen. Die moet je nat maken in gasoline. Dan moet je al die gàngen branden daarmee. En goed kràbben. Àl die gangen branden en krabben.'

Ik sta in het slijk onder de mangoboom en zie nu hoe vanuit de *gòdò* langs de onderkant van iedere hoofdtak zich een 'gang' naar het uiteinde uitstrekt. Als een reuzenoctopus houdt de *gòdò* de boom in zijn greep. Zijn lijf en tentakels hebben de kleur van de mangobast. Van buiten valt er niets speciaals aan ze te zien. Als ik mijn oor ertegenaan zou leggen, zou ik misschien een ononderbroken geknap en geknister horen. Maar daar begint vlak achter de muur de hernhuttertrombone weer.

Een mango is een overzichtelijke boom. Vanuit de tronk sprei-

den de zware hoofdtakken zich glad en naakt uit om pas naar hun eind toe zijtakken te krijgen. De langwerpige, glanzende, donkergroene bladeren zijn leerachtig en droog. Wanneer Wonnie en ik in de vooravond in onze hangmatten liggen te lezen, raakt soms boven in de kruin zo'n blad los, ook al is het zoals bijna altijd windstil. (De overheid zou een deel van de ontwikkelingsgelden uit het Moederland kunnen aanwenden om her en der openbare ventilatierurbines te plaatsen.) Wanneer in de windstilte zo'n blad uit de mangokruin omlaag komt, stoot het buitelend van hoofdtak op hoofdtak met een eigen, droog tokkelend geluid. Wonnie kijkt er niet van op. Ik denk: op de dag wanneer ìk er niet meer van op zal kijken, wanneer ik dat getokkel niet eens meer hoor, zal ik Surinamer zijn, ook al eet ik liever geen mango's - ik bedoel manjes.

Ik raap een steen op en krab er de *gòdò*-gang onder de onderste hoofdtak mee open. Er vallen vier, vijf bleke beestjes uit. Ik kan veilig aannemen dat ze geen afweergif hebben omdat hun leven in de beslotenheid van de *gòdò*-gangen alleen zal worden verstoord door een haksnavel of een rijtklauw, waartegen geen gif gewassen is; en als vegetarische houtvezelvretertjes hebben ze ook geen verlammingsgif nodig. Moeder natuur verspilt niets.

Ik vis een van de blekeriken uit het rode erfslijk. Het is een glad en tamelijk stevig staafje, zo lang als mijn duimnagel, met zes kwieke pootjes en een elementair kopje. Hoeveel van zijn soortgenootjes zouden er in vredesnaam wel niet in die *gòdò* met zijn lange smalle gangen rondknisperen? Hoeveel duizenden zouden er door die nauwe donkere tunnels wel niet langs en over elkaar heen scharrelen naar een voedzame knaagplek in het weerloze mangohout? Hebben ze een taakverdeling? Kennen ze een commandostelsel, bij voorbeeld van subtiele geur- of geluidsimpulsen ergens vanuit het hart van de boomwrat? Of weet al wat *oedoelòsò* heet sedert het begin der schepping instinctief wat het te doen staat? Kennen deze pipse knaagstaafjes de liefde? En indien slechts hun koningin of burggravin de liefde in volle omvang kent, deelt zij dan langs subtiele weg iets van haar genot aan haar onderdaantjes mee? Waar knagen ze voor als hun geen beloning voor de blinde oogjes zweeft? Waar leven ze voor als ze hun plekje in de *gòdò*-gemeenschap koste wat het kost willen behouden, zoals het beestje dat met doodsverachting uit mijn hand springt om zich naar de boom terug te reppen? Welke hoop, behalve die op het volgende identieke houtvezelhapje, drijft hen onophoudelijk voort? Accep-

teren ze dit schijnbaar zo volkomen kleur- en fleurloze samenwerkingsverband misschien louter omdat ze niet alleen willen zijn? Putten ze troost uit een al maar voortgonzende maar voor de mens onhoorbare *chain gang song* of misschien zelfs *woodlice spiritual*? Leven ze vanuit een blijde boodschap, hun door een verlicht medestaafje ijltjes toegevibreerd? Zijn ze eigenlijk niet met hun allen ongelofelijk gelukkig om niets? Is hun gedurig samen bouwen aan hun *gòdò* niet het majestueuze blijk van alomvattende eendracht waar de hele mensheid vruchteloos naar snakt? Bezitten zij als levensvorm in hun eenvoud niet reeds sinds den beginne wat wij mensen ons in onze gecompliceerdheid nooit zullen verwerven? Hoe intelligent of geniaal wij ook mogen zijn, liggen wij niet eindeloos bij hen ten achter omdat zij wellicht domweg alwetend zijn? In hun groezelige donkere tunnels? Zonder spullen? Zonder seks? Zelfs zonder de grimmige seks van het spinnewijfje dat haar mannetje na de paring verslindt? Zoals de seks van Wonnie Sardjoe met Hendrik Bavink, die zich keer op keer verslinden laat omdat hij zijn verstand kwijt is?

Stomme *gòdò.* Waarom zeurt hij aan mijn kop? Hij brengt me op gedachten die niet bij me passen. Hij maakt bijna een mens van me, terwijl ik niet meer dan een wandelend geslachtsdeel ben. Mijn mensenbrein dient slechts nog om dat geslachtsdeel genot te helpen vinden: genot, waarin mijn wroeging om het verlaten van mijn o zo lieve dochtertje helaas net niet helemaal verzuipt. Als vernietiging van de *gòdò* de prijs is voor Wonnies medewerking aan het totale verdrinken van mijn ongenoegen, dan wet ik hedenavond mijn *houwer* en vervaardig ik morgenochtend mijn *frambouw.*

De trombone verklankt de diepste deemoed wanneer ik tussen regenplassen en peperstruiken door naar mijn *motjo*'s teruglaveer. Het aanmoedigend ‘Jàààà’ van de reuzenkikkers is nergens meer te horen.

Maar Wonnie houdt me in de tang. Ze zit boven in de keuken met haar lieverdjes *babi pangan* te schransen. Ik ben niet geroepen. Als ik geen belangstelling toon voor haar wensen, lijk ik hieruit te mogen opmaken, want een verklaring wordt me niet gegeven, waarom zal zij dan belangstelling tonen voor mij?

Dot en Bev helpen haar mij te negeren. Ik verbaas me over de meisjes. Ik kan er weliswaar inkomen dat ze als dochters van de ene weggelopen vader geen trek hebben in een relatie met een andere weggelopen vader, maar de onaangedaanheid waarmee ze

naar me kijken, zo ze me al met een blik verwaardigen, is van een kilheid die me pijnigt. Ik heb het al opgegeven prulletjes voor ze te kopen of ze gezellig mee te nemen naar Kolakreek. Ik rij ze alleen nog naar school en haal ze weer op, erin berustend dat ze geen ‘dag’ of ‘hallo’ over hun welgevormde lippen kunnen krijgen. Als ik me bij Wonnie beklaag over wat ik de ongemanierdheid van de tweeling noem, wijst ze me terug met: ‘Wat wil je? Het zijn míjn kinderen. Zij voelen mij ten minste aan. Ik heb niets over ze te klagen.’

Ik denk aan de meisjes met wie Dot en Bev op school zitten. Wanneer ik de tweeling in de auto breng of haal, kijk ik zwaar van hart naar al die exotische schepseltjes die over het schoolplein op en neer gaan. Slechts een paar vertonen iets van de stugheid waarmee Dot en Bev me benauwen. Maar het merendeel gedraagt zich zo argeloos en open dat ik Dot en Bev vergeet en een steunende zucht van opluchting slaak. Hoe lief kunnen jonge Surinaamse meisjes zijn! Neem die hindoestaanse vriendinnen met hun diep-glanzende lange-lange zwarte haar en die fijne licht gebogen Indiase neuzen. Wat glinsteren hun gekohlde ogen en hoe roze krult hun tong in het ivoor van hun verlegen lach! Geen wonder dat hun familie hen jaloers bewaakt. En neem die creoolse *belles*! Eerst doen ze alsof ze in mystieke extase verwijlen, met hun karbonkels van kijkers op een punt ergens boven je hoofd gericht, en dan barsten ze los in een onbedaarlijk gegier, dat je doet vrezen dat ze een klodder vogelkak in je haar hebben ontdekt, terwijl ze alleen maar willen dat je ze bewondert in hun frisgewassen school-katoentjes, met die rode en gele strikken in hun *bana*'s. En neem die javaanse prinsesjes! Ze zijn in de minderheid en hun jurkjes zijn het schamelst, maar hun zwartsatijnen ogen, hun milde lach en hun soepele tempeldanseresselijfjes laten me van nek tot stuitje huiveren van bewondering.

Zo'n plein vol drentelende deerntjes van zo veel rassen - vergeet de chineesjes en de libaneesjes niet, de blanke *boeroe*-meisjes en de indiaantjes - met alle enkele en meervoudige verbindingen ertussen: wat een zee van schoonheid en lieflijkheid...

Hoe krijg ik Dot en Bev zo *switi*? Als ze hun moeder zo goed aanvoelen, zoals Wonnie zegt, zal ik alles op alles moeten zetten om háár voor me te winnen. Terwijl ik dacht dat ik haar al had! Ik zal haar verdomme helemaal opnieuw moeten zien te veroveren! En dat in die broeihitte! Ik zal me in steeds pijnlijker bochten moe-

ten wringen om mijn enkele reis Suriname, waarvoor de koloniale hermandad me al wil afstraffen, nog enige zin te verlenen.

Het is zaterdagmiddag na de siesta. Thuis in Patata, Aardappelland, waar het nog zaterdagochtend is, o dominé Bavink, zet gij u in de koelte van uw studeerkamer aan het schrijven van uw preek. Zie thans in een moment van weemoed voor uw geestesoog in den vreemde uw verloren zoon met gewette *houwer* en walmende *frambouw* toelopen op een u onbekend soort boom om daaraan honderd- ja duizendvoud te laten wassen de verboden vrucht. Gij, Vader, die mij door uw preken in de taal hebt binnengeleid en zo mijn belangstelling hebt gewekt niet zozeer voor het Woord als wel voor de woorden: ziet gij die *gòdò*, die *gourd*, zoals de Engelse slavenmeesters zulke kalebasachtige houtluisnesten noemden? Ziet gij die hollebolle boomwrat, reutelend van vraatzucht, van lager dierlijk leven, waarover Godlief de mens, dus mogelijk ook de hominide Henk Bavink, als meester heeft aangesteld?

De Heer is mijn herder,
'k heb al wat mij lust.
Hij zal mij geleiden...

De trombone is er weer, maar niet alleen. Hij heeft zijn kameraden trompet en tuba op bezoek. Terwijl hun diep berustende klanken wijding verlenen aan het beslissend moment, houw ik met één klap de halve *gòdò* van de stam.

Het is alsof er een baal rijst openberst. De *oedoelòsò*'s schijnen elkaar nog even in de lucht te willen houden, als een trillende bleke hersenbal, die uit de getrepaneerde wrat te voorschijn puilt, of als een langzaam zwellende waterdruppel voordat hij breekt.

En daar krijg ik de hele boel over me heen. Langs mijn nog geheven *houwer* stromen de luizen via hals en armgat in mijn T-shirt. Ik krijg ze met honderden tegelijk over mijn *Cat*-kapsel. Jammerend van weerzin schud ik als een wildeman mijn hoofd. Ik smijt *houwer* en *frambouw* van me af en maai met mijn armen. Als een konijn spring ik op en neer, zo plat mogelijk op mijn stampers neerkomend, om de wriemelende staafjes die zich aan me vastklampen van me af te bonken. Ik ruk mijn T-shirt uit mijn riem en wapper het gedierte eruit.

De vloedgolf gaat over in een straal. Het is of de beestjes in de gangen als op een radiosignaal zich en masse uit de verste vertak-

kingen naar de *gòdò* reppen en daaruit als vanzelf neerstromen in de wriemelende hoop aan mijn voeten. Ik raap de *frambouw* op, die het nog doet, en krab met het vlammende uiteind zo veel mogelijk gangen open. Wat er nog uit neerlekt, mag geen naam hebben. Operatie *Alles voor Wonnie* lijkt voltooid.

Maar dan zie ik hoe de wriemelende staafjeshoop op de vochtige rode erfgrond zich naar één kant uitrekt. Het bleke volkje oriënteert zich massaal en begeeft zich onverwijld op mars. Terwijl de hominide zich beschouwend over het verschijnsel buigt, verliezen de luisachtigen geen gram kracht en geen sekonde tijd. Zon zengt. Dood loert. (Dood Hendrik, gezegd Hein, magerste witte pier in kolonie.)

In het rode zand tekent zich een bleke baan af ter breedte van een van Wonnies dijen. Terwijl hij nergens zichtbaar breder of smaller wordt, rekt hij zich als een plank zo plat en recht naar de stam van naastbije mangoboom, die geurt van de roodbòrsjes. Ik hurk erbij neer en zie de staafjes in gesloten formatie, zonder elkaar voor de pootjes te lopen of ook maar te passeren, in volmaakte eendracht de redding van het hele houtluizenvolk bevorderen. Wat een economen allemaal! Wat een strategen allemaal! Wat een welzijnswerkers allemaal! Ik krijg er tranen van in mijn ogen. Maar ik moet me vermannen. Het karwei is nog niet geklaard.

> *Hij voert m' als ik wankel*
> *naar waat'ren der rust...*

Hij voert me wankelend naar het front van de oprukkende linie. Door de lust die Hij me heeft ingeschapen en die niet aan zijn trekken komt zonder Wonnies bedwelmende lach, die Hij me heeft voorgetoverd en waarvoor ik duizenden onherroepelijke kilometers door Zijn luchtruim naar dit erf ben gereisd, sterkt Hij mijn voeten zodat ik de ideale beul mag uitbeelden door stampend en schuivend en draaiend met mijn slippers eenmansgenocide te plegen op dit al maar voortwriemelende mirakel van wedijverloos leven.

Met zijn diepste berusting overstemt het hernhutter eredienstkoper het tienduizendkelige gepiep en gesnerp dat wellicht uit de stervende gelederen te horen zou zijn indien de *oedoelòsò*'s zoiets als angst zouden kennen. De trombone, de trompet en de tuba overtoeteren elk voorstelbaar geluid van onvrede.

Voetje voor voetje stamp ik de vluchtenden onder mijn hakken

tot moes. En o wonder... De hele linie maakt rechtsomkeert. Elk staafje verlegt zijn koers precies hondertachtig graden. En daar, waar het dijbrede luizenlint zich het dichtst bij de bladerhoop tegen de achtermuur van het erf bevindt, vormt het een even breed zijlint daarheen. Als een dolleman spring ik erbovenop en stamp en schuif en draai dat het zweet me van de oren druipt. De enige overlevende hier ben ik! Laat het een ieder duidelijk zijn dat deze woeste stamper op dit achtererf, waar de broeiende ochtend vol kopertonen hangt, over lijken zal gaan om zijn doel te bereiken. De pacifistische geest waarvan hij ooit bezeten was en die hem in zijn jeugd in Patata in de cel wierp, is hiermee uitgebannen! De kwezel is dood, lang leve de ezel! Met zijn pik van hier tot Poelepantje!

‘Wàt doe je daar!’ tiert Wonnie vlak achter me, het woordje ‘Wàt’ op z'n creools met kopstem uitkrijtend.

De kopertonen versmoren.

‘Jij witte pier, *baja*! Wàt sta je daar te dansen als een *bobbejáántje*!’

Ik draai me naar haar om. ‘Die *gòdò*,’ verklaar ik onzeker lachend, ‘ik heb die *gòdò*...’

Met de gehorigste *tjoeri* mij bekend halveert ze mijn uitleg en mijn lach sterft als de muziek.

‘Wàt kijk je als een idioot naar me!’

Als haar nichtje niet de buitenvrouw van de procureur generaal was, sloeg ik het diamantje uit haar *motjo*-neus.

‘Gaan jullie weg daar, *baja*! Jullie ouwe pottenkijkers! Dit is mijn erf! *Go gwè*!’

Ik kijk over mijn schouder en zie drie starende grijze negerhoofden en de wijdopen mond van een tuba achter de muur wegzinken.

Twee stortbuien later staat de mango in volle bloei. Mijn gekwelde lief schijnt er geen erg in te hebben en ik doe er het zwijgen toe.

‘Bierman!’ loeit Baldew van zijn balkon. ‘Je gaat féél manja's krijgen hoor, bierman! Je moet mij ook gaan geven hoor, hahaha! Ìk heb jou gesegd van die *gòdò* toch?’

Ik doe er het zwijgen toe, zoals gezegd. Mijn enige woorden komen uit mijn typmachien, voor de abonnees van *Tango*, die ik zorgvuldig om de tuin leid - om mijn erf.

Ochtendwandeling met Arend
L.H. Wiener

Frankrijk, 22 augustus 1994, 08.15 UTC, 2.5 km Z.O. Fumel. Lot & Garonne. Half bewolkt. 19 graden C. Wind: 3 m/s. Alt. 190 m. Zicht: Arend.

Ik draag hem in een buidel voor mijn buik.

Arend, nu zeven maanden en negen dagen oud.

Door een onoplettendheid van de Goden toch nog mijn zoon geworden.

Veel te mager - volgens de doktoren - maar puntgaaf, volgens mij. *Eyes like goddamn sea-shells.*

In deze moderne draagconstructie kan hij armpjes en beentjes vrij bewegen en zijn lichaampje steun ik met de gespreide vingers van mijn handen: mijn duimen op zijn schouderbladen, mijn vingers rond zijn ribbetjes, zodat ik kan voorkomen dat zijn hoofd in de kadans van mijn passen ongemakkelijk tegen mijn borst stoot. Ik kijk hem van boven af op zijn kopje en buig me af en toe voorover om aan hem te ruiken en hem te zeggen wat me opvalt.

- Dikke Arend... fluister ik.

Aan de stille houding die hij dan aanneemt kan ik zien dat hij luistert. Zijn beentjes worden slap en zijn handjes staken hun zegeningen.

Ik kam zijn dunne haartjes met mijn snor.

Hij luistert alleen naar de tòòn van mijn stem, mijn woorden hebben nog geen inhoud. Iedere zin, mits uitgesproken met een guitige intonatie, brengt hem in opperste verrukking.

- Ze hebben hier alle vogels doodgeschoten... Dikke Arend, meld ik monter en onmiddellijk steekt hij zijn armpjes opgetogen vooruit.

-Ja, lieve jongetje, daar ziet het wel naar uit; op een paar verdwaalde *corneilles* en *hirondelles* na vliegt hier echt geen veer meer...

Hij betuigt nu zijn bijval met enkele triomfantelijke kreetjes. Ik blijf staan en kijk om me heen, terwijl ik mijn mond op zijn zachte schedeltje druk en zijn hartslag warm tegen mijn lippen voel kloppen.

Het landschap is mooi en ruig, maar op de een of andere manier ook lelijk en dood: bomen, struiken, rotsen, de schaarse behuizing... alles is er wel, maar star en leeg, als het dekor van een verlaten toneel. Levenloos is misschien een beter woord voor wat ik zie.

Of is wat ik waarneem niet de waarheid? Is wat ik waarneem slechts het ‘onverborgene’ en daarmee een onvolledige werkelijkheid? Met andere woorden: is er meer dan ik zien kan? Zoals ik bijvoorbeeld wel de mist kan waarnemen boven het dal, maar niet het stadje Fumel dat er onder ligt. Hoe kan ik weten of de dieren die ik met Arend wil zien zich niet tijdelijk elders ophouden? Op de vlucht, bijvoorbeeld. Voor jagers. Of juist op jacht. Op de wieken misschien, of juist op stok. Op weg, op reis; net als wijzelf.

Gisterochtend, zondagochtend, knalden urenlang de dubbelloopsgeweerschoten van jagers door de vallei, waarbij zich een merkwaardig geluidseffekt voordeed, veroorzaakt door vorm en vegetatie van het landschap. Ieder afgevuurd schot werd gevolgd door een weerkaatsing die klonk als het voorbijdenderen van een trein. Heel onwezenlijk. Geen echoënde explosies, zoals men zou verwachten, maar een soort suizend gedaver, dat als een fantoom-TGV tussen de heuvels voortraasde.

We stoppen voor de afrastering van het onafzienbaar jachtgebied en ik bestudeer de verschrikkingen van het waarneembare terrein, die mij al eerder zijn opgevallen. Verschrikkingen, misschien niet voor fazanten (*faisans*) en patrijzen (?), maar zeker voor hazen (*lièvres*) en konijnen (*lapins*), want de heuvelglooiingen en velden zijn op een haast sadistiese wijze gemaaid. Men moet daar wel oog voor hebben natuurlijk. De begroeiing die bestaat uit een heideachtig gewas, een centimeter of dertig hoog en voor hazen en konijnen ideaal om zich in te verschuilen, is in banen van enige meters breed kort gesnoeid, waardoor dwars opgedreven vluchtend wild zich op regelmatige afstanden volledig onbeschut aan een dodelijke oversteek moet wagen. De rustende jager hoeft zich slechts op de kop van zo'n strook op te stellen en het wild loopt zo in zijn schootsveld.

Arend reikt naar een geel bordje dat aan het zware gaas bevestigd zit. CHASSE PRIVEE, lezen we, in zwarte belettering. En daaronder

de dreigende verduidelijking: GARDES ASSERMENTES.

De aksenten op de woorden zijn weggelaten zoals dat tevens het geval is op de verkeers- en plaatsnaamborden in dit land. *Assermentés* betekent *beëdigd* volgens Arends moeder, zodat men zou kunnen zeggen dat de smeerlapperij die zich voltrekt aan de ene kant van de omheining door de wet wordt bewaakt aan de andere kant.

Ik doe een pas naar voren om Arend zijn zin te geven en hij zijn vingertjes in het gaas kan steken, hetgeen hij met beide handjes gretig-tastend doet. Zijn motoriek is nog wat beverig, maar hij weet precies wat hij wil: ALLES OPETEN. Driftig begint hij aan het draad te trekken om er nog dichterbij te komen. En als ik dan nog iets naar voren schuifel, zodat de buidel de afrastering raakt, rekt hij zijn hoofd naar voren en sluiten zijn kaken zich met half geloken ogen van gelukzaligheid rond het gaas en begint hij verbeten te knagen.

- Dat hek krijg jij vandaag niet weg... kleine ijzervreter, lispel ik in zijn oor... terwijl ik met mijn lippen zijn zachte oorschelp samenknijp... (*so sweet and so cool*) misschien volgend jaar, als je tandjes hebt...

Onverdroten smakt hij voort.

Dan hoor ik achter me een auto naderen.

We bevinden ons op een grof grindpad dat zich van de weg heeft afgesplitst en langs het jachtterrein voert. Knarsenbandend komt de auto naderbij; dat is geen regulier verkeer.

Dat vóel je.

Opgepast nu!

Met een geraffineerde, aandachtverleggende aai over zijn bol haak ik Arend uit de omheining los en draai me om.

Naast me is een oude bestelwagen van het merk Renault tot stilstand gekomen. De wagen is volgestouwd met houten kratten. Zo vol zelfs dat de achterdeuren niet meer sluiten en met een touw bijeen gehouden moeten worden. De chauffeur loert me koud aan. Is hij een *garde*? Hij draagt geen uniform, maar een soort tenue van zware bruine corduroy en hij lijkt me wel degelijk verbonden met deze *killing fields.* Wat denkt hij nu? Weer zo'n pottekijker die hier niets te zoeken heeft en zo snel mogelijk moet oprotten? Weer zo'n stomme buitenlander die het hier zo graag mooi wil vinden?

Ik wil niet groeten. Niet als eerste tenminste. Hij ook niet; dat is evident. Wederzijds staan wij zo door een bestofte zijruit heen wrevel te genereren. Ik heb mijn zeilmes aan mijn riem; *Ibberson*, Shef-

field. Roestvrij staal en al zo vaak geslepen dat het lemmet sinds de aanschaf gehalveerd is. Het is ook nu vlijmscherp, maar is dat genoeg? Arend hangt naar voren om de auto te betasten. Ik doe een pas schuin opzij om dat te verhinderen.

Er gaat een kramp door mijn lichaam.

Wat te doen als die man ineens een pistool trekt?

Een pistool trekt en vanachter het stuur begint te schieten.

Een paar schoten meer of minder, dat valt in dit gebied niet op.

Hoeveel toeristenlijken liggen hier al begraven?

En terwijl dergelijke gedachten door mijn hoofd ijlen, zakt langzaam het portierraampje open. De man bedient het met zijn linkerhand, zodat ik scherp let op de bewegingen van zijn rechter, die inderdaad beweegt, maar tot rust komt op de knop van de versnellingspook. Een logiese plek.

- *Bonjour monsieur*... klinkt het dan, niet eens onvriendelijk.

Extra oppassen dus.

Ik groet hem terug in vloeiend Frans. *Easy.*

Vervolgens zegt hij iets dat ik slechts gedeeltelijk versta. Een waarschuwing ongeveer dat wandelen hier niet veilig is, hetgeen ik al had begrepen, want een verdwaald schot hagel uit een dronken Frans geweer wordt door een hek van gaas niet gekeerd.

Wat is ‘val dood’ in het Frans?

Het zinnetje: *J'irai cracher sur vos tombes* gaat door mijn hoofd, maar in plaats van deze verwensing uit te spreken knik ik de man geruststellend toe en bedank hem voor de tip.

Langzaam rijdt hij verder, wiebelend door de gaten en butsen in het pad en in een flits zie ik dat de houten kratten in de laadruimte gevuld zijn met honderden jonge fazanten en patrijzen.

Dus toch... Een bestelwagen des doods...

In de overtuiging dat ik in mijn lafheid een duidelijk risiko heb vermeden en dus goed heb gehandeld, wend ik me van het hek af en begeef me naar een nabijgelegen bosmeertje.

Door een onoplettendheid van de Goden...

Dat zinnetje spookt maar door mijn hoofd.

Het bepaalt veelvuldig mijn gedrag, want de Goden zijn in de loop der tijd tot wraakgoden vervallen, gefrustreerd door hun onmacht en hun onsterfelijkheid. Nooit rust. Niets bereikt. En daarvan eeuwig getuige zijn. Ik kan hun vijandschap wel begrijpen, maar ik wil hun vijandschap niet delen. Ik wil eenvoudig niet met

ze te maken hebben, maar die wil kan ik hen niet opleggen en steeds vaker voel ik hun bedreigende nabijheid. Zo ook vandaag. Zeer sterk zelfs.

Negenenveertig ben ik nu en al tweemaal eerder gewaarschuwd dat het de Goden niet welgevallig is als ik mij vader wil noemen. Hoeveel toeval moet er dan aan Arends geboorte worden gehecht? Of hoeveel genade? Of hoeveel uitgestelde wraak?

Dit is mijn somberste gedachte: dat de Goden het er niet bij laten zitten en zich alsnog zullen wreken; dat wat ik uitleg als onoplettendheid eigenlijk een wraakgierige list is, want Goden zijn even onberekenbaar als mensen, om niet te zeggen even onbetrouwbaar, maar mensen kun je zien en van Goden kan men hoogstens tekens ontwaren. En hoeveel tekens heb ik nog nodig eer ik aanvaard voorbestemd te zijn tot een naamloos verdwijnen in het niets? Wat voor recht denk ik te kunnen ontlenen aan het feit dat met mij een hele familie uitsterft? Hoe koppig kan ik blijven ontkennen dat dat al veel eerder had moeten gebeuren? Is de oorlog dan soms voor niets gevoerd? Hoe hoogmoedig ben ik om alsnog in de voetsporen van mijn vader te willen treden en solidair met hem te zijn? En tenminste onze naam te bewaren, zoals hij destijds voor zichzelf eveneens moet hebben besloten.

Is Arend willen hebben het noodlot tarten?

Arend...

Zijn wimpers zijn zo lang als... vlindervleugels...

Hij kan er zijn gelaat mee verkoelen.

Als hem iets overkomt is het mijn schuld.

In alle omstandigheden altijd.

Dit is een allesverzwelgende bezorgdheid.

We dalen voorzichtig een bebost talud af en gaan zitten aan de oever van de Lot die zich op die plaats verbreedt tot een klein meertje. Een betoverend mooi plekje, aan de overzijde van het water begrensd door een steil rotsmassief.

Ik neem de handjes van mijn zoon in mijn handen en leg mijn kin op zijn hoofd en staar in het glinsterende water. Het is helder als bronwater, maar door de vonkende lichtffikkeringen ondoorzichtig.

Zachtjes begin ik te prevelen:

- Als we nu in de bomen en in de lucht... vogels zouden zien, Dikke Arend... en in het water af en toe een springende forel... of

zalm... dan zou het nu net zo goed vijfhonderd jaar geleden kunnen zijn... zo mooi is het hier... vind je niet... er zijn nog wel vissen hoor... maar die houden zich het liefste verborgen... denk maar aan de vogels... die zijn immers allemaal doodgeschoten... en wat je doodmaakt komt nooit meer terug...

Hij lijkt naar mijn woorden te luisteren maar ineens draait hij met een schok zijn hoofd een kwartslag weg om vervolgens zijwaarts te blijven staren.

En plotseling begint op een meter of drie afstand van waar we zitten de grond te roken. Dunne slierten blauwe rook warrelen uit het gras en het dode bosmateriaal omhoog.

Arend kijkt gefascineerd toe.

Bij mij overheerst ongeloof.

Brandrook uit een ochtendgrond?

Geleidelijk ontwikkelen zich wat forsere pluimen die door een aanzwellende zucht wind over het gras worden neergeblazen. Even is er een licht geknisper hoorbaar, maar als de adem van de wind wegvalt neemt ook de rookontwikkeling weer af en keert de stilte terug.

Voorzichtig staan we op om het vreemde fenomeen te bestuderen,

In het gras blijkt een cirkel te zijn weggebrand van ongeveer een meter doorsnee. Het centrum van de cirkel is gedoofd en bestaat uit witgrijze as, maar aan de windzijde smeult het vuur nog na en knaagt het met rode tandjes traag om zich heen. Wie of wat het vuur heeft veroorzaakt valt niet te zeggen. Nergens zie ik sporen die op menselijke aanwezigheid duiden, maar een vuur ontstaat niet spontaan. Vermoedelijk hebben zich hier spelende kinderen opgehouden of een onachtzame visser, maar kinderen spelen om acht uur 's ochtends meestal binnen en acht uur 's ochtends is voor vissers eerder een tijd om te beginnen met vissen dan om ermee te stoppen. En bovendien, 's ochtends is de grond doorgaans te vochtig om vlam te vatten. Toch moet er een logiese verklaring te bedenken zijn. Zou het kunnen dat het vuur de hele nacht heeft doorgesmeuld, nadat iemand hier gisteren op het heetst van de dag iets brandends heeft neergegooid? Een veenbrand kan weken broeien.

Op dat moment wordt de stilte stukgereten door een herhaald,

hoog-keffend gekrijs. Het is direkt herkenbaar als het geluid dat een grote roofvogel maakt, maar met dit volume en deze heftigheid moet het dier wel in een staat van extreme opwinding verkeren.

Wat is hier gaande?

Ik loop van de ascirkel weg, zoek aan de waterkant een opening tussen de bomen en speur langs de hemel.

- Daar is hij, Arend, kijk..!

Ik strek mijn arm uit naar een gevleugelde koning, die ik echter als soort niet direkt herken. Ik knijp mijn ogen tot spleten samen en spied langs zijn kontouren, maar ik kan niet beslissen. Zijn breedvingerige silhouet beschrijft een trage cirkel in de thermiek boven de rotswand aan de overzijde en zijn machtige aanblik houdt mijn aandacht volledig gevangen. Godalmachtig, wat een power!

Hij lijkt wel bijna de spanwijdte van een condor te hebben, maar ik zit hier in Frankrijk en niet in Ecuador. Wellicht ben ik van zijn woeste opkomst zo onder de indruk geraakt dat ik zijn afmetingen overschat.

Het moet wel een steenarend zijn, de grootste soort roofvogel die in Europa voorkomt. Ademloos blijf ik hem volgen als hij, toonbeeld van schoonheid en kracht, langzaam wegstijgt boven de rotsen en zich, triomfantelijk krijsend, in steeds kleiner wordende kringen, de hemel in schroeft.

In een vlaag wind trekt dan met spetterende geluidjes de vuurrand van de ascirkel achter me opnieuw aan en met een schok dringt het tot me door dat ik weieens getuige zou kunnen zijn van een wonder.

En dan weet ik het zeker.

Wat ik zie is alleen voor mij bestemd en ook alleen door mij te begrijpen.

- Arend... fluister ik... die vogel daar, hoog in de lucht... dat is een Phoenix... een Phoenix is het... en dat betekent... mannetje... dat is een teken... de Goden hebben zich bedacht... en alles gaat opnieuw beginnen...

Ik volg de tovervogel totdat hij, op duizelingwekkende hoogte, door mijn tranende ogen niet meer kan worden waargenomen.

1994

Nederlandse poëzie

Zeug
Lut de Block

Als de worp van je vlees
is verwijderd, je spenen verdorren,
je gekrijs werd gesnoerd en jij
zonder morren van fokker
naar meststal verdreven,

pas dan op voor het flemen
van hem die je houdt
om het vlees, het gebraad,
je gebroed en je bloed,
het genot in je zenen.

Slik dan liever zijn zaad en zijn voer
maar lik nooit zijn hielen, verwar niet
de drift in zijn bloed met de klop in je venen,
de bronst van de beer met de geur van de dood,
met de vlijm die je spoedig zal kelen.

Drie gedichten
Erik Coenen

Ode aan de krabben van Lanzarote*)

Zolang als wij ons hebben opgericht
op onze achterpoten, en zolang
voor ons zonsopgang en zonsondergang
een uurwerk zijn van duisternis en licht;

zolang als wij beschavingen gesticht
en afgebroken hebben, en zolang
wij, slaven van een wonderlijke drang,
hebben gedacht, geordend en gedicht;

zolang al leven jullie hier, verborgen
in een lagune diep onder de grond
en veilig voor vulkanisch as en grint.

Hier scheen nog nooit een gisteren, een morgen,
noch avondrood noch gulden ochtendstond
op jullie, blinkend wit, onzichtbaar, blind.

*) *Deze minuscule witte krabben komen nergens ter wereld voor behalve in een ondergrondse lagune op het eiland Lanzarote. In de loop dan de ontelbare eeuwen dat zij in duisternis geleefd hebben, is hun gezichtsvermogen volkomen gedegenereerd. In elke andere omgeving zouden deze trage, blinde en uiterst kwetsbare schepseltjes - zelfs de corrosie van een in de lagune geworpen munt zou ze waarschijnlijk fataal zijn - een makkelijk slachtoffer worden van andere levensvormen; dat zij desondanks eeuw na eeuw hebben voortbestaan, terwijl het eiland door talloze vulkaanuitbarstingen getroffen werd, is te beschouwen als een van de bizarste grillen van de evolutie.*

Tierra del fuego*)
I

Dit barre land, door barre zee omgeven,
dit labyrint van lavasteen en as,
dat vroeger een arcadisch landschap was,
waar geitenteelt en landbouw zijn bedreven,

is desolaat en levenloos gebleven.
Hier groeit nog steeds geen boom, geen struikgewas,
geen plant, geen bloem. Een schrijnend plukje gras
probeert, maar tevergeefs, te overleven.

Symbool van onze trieste nietigheid,
is dit het graf van talloze gehuchten,
onttrokken aan het oog en aan de tijd.

Het is of ik, ver weg, verward gegil
kan horen van bevolkingen die vluchten.
Mijn God, wat is het oorverdovend stil.

*) Tierra del fuego *is een uitgestrekt vulkanisch gebied op het eiland Lanzarote. Vóór de aaneenschakeling van uitbarstingen in de periode 1771-1776 was dit het meest vruchtbare deel van het Canarische eiland. Zowel de duur van deze uitbarstingen als de hoeveelheid kraters - circa driehonderd - kennen hun gelijke nergens ter wereld.*

II

Hier was een korenveld, hier was een weiland,
hier graasden geiten in het groene veld,
totdat, naar in kronieken wordt vermeld,
een berg verrees in 't midden van het eiland.

Opeens was alles vlammen, rook en as,
en kolkend steen en rode lavaregen.
Zes jaar verstreken voor de kraters zwegen:
dit restte van wat ooit arcadisch was.

Apocalyptisch landschap, woestenij
rood als het vuur en zwart als zwarte nacht,
die slechts de Duivel dient als beddesprei,

welke vernietigende, blinde kracht
heeft toen die Paradijselijke wei
tot deze Hof des Doods teruggebracht?

Lentemerel
Job Degenaar

Door de afwerende slaapgeluiden heen
eindelijk de lentemerel -

De lange winter heeft men zich
gekeerd tegen dood en verval, in
kleine vertrekken afgezonderd,
heetwaterkruiken aangedragen,
zich verhit en getest aan elkaar

Tijd werd als een lastdier voortgejaagd
door de arena van een karig leven,
toekomst bezworen met kalenders

Van verlatenheid heelde hartzeer,
groeide op dunne wanden eelt,
slibden we koel en weerbarstig dicht -

Kom, lente, als een eerste morgen,
omnevel heuvels, rivieren, dorpen
dat we langzaam weerloos worden

als bunkers belaagd door vrede

Twee ochtendgedichten
P.J. Donnee

1.

Een hoge graad
van onontkoombaarheid
schuift rechtop door de ruiten,

een nooit ontstane helderheid
ontzien in dat wat is.

De kamer kantelt
op zijn scherpste zijde,

kerft zich het huisraad
andermaal.

Gedroogd koraal
wuift aan de muren.

Citroenen schijnen
uit een schaal.

2.

Een maagdelijke drang
slijpt het stiletto-licht
tot ongekende hoogte.

Het eerste fruit
van hen die slapen[*)]
spat in een vierkant blauw uiteen.

'Tu quoque' brult een koekoeksklok.

De morgen sterft
aan mijn verwonding.

Een bot steekt
door het vruchtvlees heen.

Een goudvis mummelt
tegen zijn verronding.

*) *'Het eerste fruit / van hen die slapen': citaat uit Händels* Messiah.

Drie gedichten
Kees Hermis

Reiziger

Als hij is uitgesproken,
vertelt hij langdurig over zichzelf

Door te zwijgen, zijn ogen te sluiten,
een vuist onder zijn kin te ballen,
te luisteren naar wat wij niet zeggen

Door langzaam op te staan,
zijn zoveelste sigaret tussen de lippen,
zichzelf te fouilleren op vuur

Door te roken zonder ons aan te kijken,
geen hout meer in de open haard,
het is nog geen nacht maar later

Door de eettafel af te ruimen,
de gordijnen dicht te schuiven,
het is nog geen avond maar verder

Door zich uitvoerig te ontlasten,
zich te scheren, een bad te nemen,
zijn tranen de vrije loop te laten

Door zich te kleden als een heer,
zich voor te bereiden op een reis
waarvan het einddoel openstaat

Door uit zijn bibliotheek twee boeken
mee te nemen die te verliezen zijn
zonder ze kwijt te raken

Door ons nergens voor te bedanken,
als passanten te groeten, niets te beloven,
niet met terugkeer bezig te zijn

Door wat vastligt los te laten, de deur
van zijn huis achter zich dicht te trekken,
niet meer om te zien, weg te gaan

Met in de rug een vraag waarop het antwoord
slechts een andere vraag kan zijn

Bezoektijd

De kamer houdt een tafel vast,
stoelen en boekenkast gedragen zich
als levenslang gestraften.

Ononderbroken op bezoek zijn alleen
dagen, nachten.

Onafgesproken, ongevraagd bewaken zij
nooit tegelijk maar beurtelings de tijd.

Een werkelijkheid als grensgebied,
naakt tussen zee en land.

Door licht en schaduw aangeraakt
bestaan de dingen in voorlopig
aards verband.

Stilte van weilanden

Stilte van weilanden waarin de zomer
graast en vredig kauwt op
zwijgzaamheid

Weilanden die zijn neergedaald, zich
hebben uitgestrekt als roerloos
open water

En ik heb lief het niet-spraakmakende,
ongemaskerde, onvoltooid
volmaakte gras

En ik heb lief het licht dat aan
de halmen praat in woorden
die niets wegen

Helend en enkelvoudig licht
waarin geen openingen zijn voor
wartaal, misverstand

Het naakte, weerloze gesprek
van licht en schaduw
heb ik lief

De ruimte die geen leegte kent
maar in haar eigen ruimte
past

De weilanden in stil beraad,
in stil beraad de weilanden
als antwoord op wat ik niet vraag

Ik heb dit antwoord lief,
weet niet waarom
en waarom niet

Twee gedichten
Juliën Holtrigter

Schoonheid

Kijk, een man die rookt, dat is niks.
Zijn het er twee, ze liggen in bed, het is
nog vroeg in de morgen, dat is aardig.
Gaat het om een kamer en de rook is
te snijden, dat is al veel beter, het zijn
boeren, het is avond, zij drinken jenever.
Maar betreft het een heer, gezet en
op jaren, ja, dan wordt het mooi.

Wandelt hij onder oranje platanen, het regent
niet meer, de dood is het laatste
waaraan hij denkt, dat is schoonheid.

Hij is dronken en ook nog de weg kwijt.
Hosanna! Havana! Loof de sigaren!

Nog eens ging iemand dood

Nog eens ging iemand dood, alleen,
in bed, naast de krant op het kussen,
met de laatste berichten.

Nog eens stierf een vrouw, opeens,
lang verwacht. Lossen laatste gedachten op
in de lucht, in de wind aan het raam.

Hoe snel wast een wolk aan de hemel,
varen werelden naar het westen. Geef ze
een naam, zij zijn al voorbij.

Hoe traag gaat een oude dame van huis.
Ze vergeet waarheen en waarom. Hoe stil
het is in haar hoofd, bijna donker.

Twee gedichten
Joske Janszen

Avondmaal

Met het dertiende bord van mijn antieke
vergeet-me-niet-blauw gebloemde zondagse servies,
het zilveren bestek, damasten servet, gegraveerd wijnglas
dek ik weer de tafel, als voor een feest

de levenslang verbeide ongenode gast
in gedachten die zoals onomstotelijk vast
staat aan de maaltijd zal verschijnen, als een
vreemdeling, heer en meester, een dief in de nacht.

Oosterbegraafplaats

Toen ik nog klein was wandelden wij samen,
kijk Jos, de kerstroos bloeit, de hamamelis
of toverhazelaar en de kornoelje,
op de Oosterbegraafplaats, in die jaren
een park voor mij zoals een ander.
Hij gaf me nooit een hand, maar liep alleen
en hoog verheven naast me: kijk nu kind,
de kievietsbloem, de winterakoniet.

Na jaren staan we hier weer naast elkaar
en leggen een boeket van hazelaar
en wrangwortel voor haar te kleine kist,

en hij die toen ik klein was alles wist
weet in de winter van zijn leven niets
te zeggen dan: zie hoe de kerstroos bloeit.

Gedicht
Marc van Oostendorp

Ik zeulde hout de berg op voor mijn vader
want iemand was op hem verbolgen: ik
geloof zijn heer dus legde ik me neer.
Hij zou mijn aderen krachtig openrijten,
mijn bloed zou sijpelen over de doornen
en iemand zou weer van mijn vader houden.

Het ging niet door want iemand was van mening
veranderd, wilde toch een schaap gekeeld zien.

Ik stond maar op, ging heen en kreeg een tweeling.
De jongste was een kwezel,
ik at het liefst het rauw vlees van de oudste
met rode pap. Toen ik moest zegenen
werd alles nog verdraaid door iemand: ik
geloof hun heer.

Twee gedichten
I.L. Pfeijffer

België

een bescheiden en niet al te moeilijk gedicht moet nog gezegd
over belgië waar in grijsgepleisterde huizen voorzichtig content
belgen wonen en waar veel in de grond zit zoals zweet
van vlaanderens mooiste een goed overspelig glas port
van nonkel père en beambten gevallen voor het vaderland

men zegt wel ik heb mijn twijfels over belgië
toch wil ik mij op grijze dagen belgië voelen en nergens iets aan
doen want ergens iets aan doen maakt het bijna altijd erger
aanstellerke met je gewroet wat koop je voor de hutsekluts
ga een bolleke pakken loop mak en romig over makkedam en ga horen
woorden uit het roomse boek het grijsboek uit de kroeg op de hoek

Afscheidsdiner

u kunt afruimen
de witomrande amuse gueule uit de nouvelle cuisine
van chrysanten die in de vaas op de tafel bij het raam staan
maar niet in de vaas op de tafel bij het raam staan
vegetarische stilleventjes geschetst met de zilverstift

laat met de lardeerpriem doorregen goed gevuld
wildbraad aanrukken en op een rondborstig banket
van dansend vlees zappen naar glimmend wellustig vlees
als een chip in grootbeeld kleur

serveer mij in roomboter gebakken beelden
en verzen met boulemie

Drie gedichten
Jan Terpstra

Goethe bezoekt Assisi op doorreis naar Rome

Hij liet de reiskoets bij de kathedraal beneden
en steeg vlug en veerkrachtig naar de stad waar
de Romeinse tempel staat. Het was het uur
dat in de kerken rondom werd gebeden.

En toen hij in bewonderende aandacht keek
naar deze strenge schoonheid uit een grote tijd
luidden opeens de klokken en het leek
hem even of er om hem werd gestreden.

Franciscus... maar dat was toch lang voorbij
voor hem die duisternis en muffe kerken achterliet,
zich haastend naar een nieuw en zuidelijk gebied.

Hij keerde om met die bevrijdende gedachte
en liet zich door het lichte landschap dragen
naar Rome waar het Nieuwe Leven wachtte.

De golf

Ik wilde je tegemoetgaan als in jonge jaren
met wijd-open armen om je te omhelzen,
bewust van kracht.

Maar je hebt me gevloerd. Je hebt me beetgehad.
Met een onderstroom heb je mijn enkels gepakt.
Ik werd ondergedompeld.

Brandzout water dronk ik. Kokhalzend,
slikkend, hijgend dook ik even op
maar werd teruggezogen.

Het was niet leuk meer. Ik ben bang geweest.
Dat was niet genoeg blijkbaar want
snel uitvloeiend legde je me neer op het strand
tussen de natte schelpen. En de zon was warm.

Vallei bij Antissa

Maanlandschap
door zon overweldigd.
Zon schroeit op rotsen,
op losse stenen, gruis:
verblindend.

De aarde een knekelhuis
in het dodende licht van de middag.

Leven echter, hardnekkig, beet zich vast
in de dorrende distel,
in het snerpende fluiten van krekels
en de schichtige gang van minuscule hagedissen.

Drie gedichten
Mieke Tillema

Voorjaar

De ramen bieden meer
uitzicht dan ik bergen kan;
wat moet die gele krokus,
die uitbottende ribes -

Om mijn botten meer
vlees dan ik hebben kan;
alles spant samen -

Doodgravers kloppen aan,
speciale aanbieding:
zijdebekleed de kisten,
de urnen van amber dit jaar -

Een donderbui. Bliksem
licht in: de herfst
zal komen op zijn tijd.

Inkijk

Zie de kamer:

De plant van eeuwig jeugdig
groen, afwasbaar,
de fauteuil van trijp,
vol bloemen en kattehaar,
de likeur zwaar
en zoet.

Je kijkt naar binnen,
je ogen vernauwen
zich, nemen op,
afstandelijk; je zou
alle overeenkomst
willen verbloemen.

Overkant

Ze is een star schilderij;
het lijf te rose, de jurk
groen, het hoofd
opzij in vreemde hoek.
Ze vloekt bij
de olijven boompartij,
het rijpe koren.

In het helle licht
cirkelt de buizerd,
een visser haalt op,
kinderen gillen hoog -
zelfs de combine
weet haar stilte
niet te verstoren.

Drie gedichten
Willem Jan van Wijk

Tijd sleep mij een bril

1

Tijd sleep
mij een bril
vijftien november
negentienhonderd
drie en veertig
vanuit kamp Vught
gaan duizend
vier en veertig
joden op transport.
Een onwetend dorp
daar vandaan
word ik geboren,
dezelfde maandag
om zeven uur dertig.

2

Later kwam eens per jaar
de oorlog voorbij.
Leed trok op
in gesloten colonne,
al bijna een sekte.
Het gaf nauwelijks rimpeling
in de gordijnen.

Litanie

Rustige jaren waren het.
Vader was weliswaar erg ziek
maar daar werd voor gebeden.
En pater Werenfried
maakte tot woede van de Roden
steeds grotere gaten in het Gordijn.

Niet overal zat de duivel.
Alleen op donkere plaatsen,
in het kleihok op school
en achter de boerderij van Staatsen
want die waren protestant.

De biechtstoel rook naar pies -
zo rook vies: naar meidoorn
de lucht aan mijn handen
na klimpartijen langs
de dijen van Jet en Riek.

Achter het patronaat leerden we
de lichte tred der eng'lenschare.
De laatste avond in vol ornaat
met aureool en goudbrokaat -
de vleugels waar ze hoorden. En zie
Jet was de Hoop, Riek weer de Liefde.

Zitting

Hij portretteert me met een Waterman,
even denk ik: het uur is daar
nog niet de man

maar gaandeweg vult zich het blad
met kreten van een kleine jongen
in een keldergat

onder klam gewelf dringt krom in kwaad
een stoet, dicht naar de bokkepoot
hinkt weer de horrelvoet

het uur is om, het gordijn mag open
een nieuwe afspraak - gauw gemaakt:
naar Crô-Magnon is een leven lopen.

Light Verse

Gebruiksaanwijzing
Pieter Breman

ga met dit briefje naar de posterijen
zoek het loket dat aangewezen wordt
neem in ontvangst wat u gegeven wordt
verwijder u vervolgens uit de rijen

op weg naar huis zult u nieuwsgierig zijn
u zult zich haastig door de straten spoeden
en gaandeweg ontstaat er een vermoeden:
het is niet zwaar, maar het is ook niet klein

verwijder het beschermende omhulsel
en ook, intern, het dito piepschuim vulsel
uiteindelijk vindt u dan dit bericht

lees het zorgvuldig: u bent ingelicht
neem nu een pauze, eet wat, neem u voor:
ik ga vanmiddag naar het postkantoor

Nieuw!
Erik Coenen

Vernieuwd! Verbeterd! Jonger! Sneller! Frisser!
Nu nog meer Nieuwtjes! Nog meer Nieuwigheden!
Nu nog Vernieuwder dan in het verleden!
Spiksplinternieuw! Het Allernieuwste is er!

Nu nog frivoler! Nog meer loze franjes!
Nog Groter Nieuws dat nog meer mensen willen!
Nog meer gebronsde Benen, Borsten, Billen
in nog Spraakmakendere beeldcampagnes!

Nog nieuwere, modernere, recentere,
en handiger gestuurde markttendensen!
Nog onverzadigbaardere, latentere,

zojuist ontdekte consumentenwensen!
Nog redelozere, nog decadentere,
nog gewelddadigere Nieuwe Mensen!

Remedie
Karel van Eerd

I

Ik moet een hond, ik moet wat meer bewegen.
Wandelen moet ik, maar ik heb geen smoes.
Barzoi (te chic), of collie, schapedoes:
langharig, en kan daar mijn hooikoorts tegen?

Ik moet een hond die weet van poten vegen,
niet likt; klein (bovenhuis), glad, hoogstens kroes;
zo een die luistert op een platenhoes,
beseft wanneer er volgzaam wordt gezwegen.

Ik weet dat in 't asyl hij mij al kende.
Hij droeg per ongeluk de zelfde naam
en wist me zo begrijpend aan te kijken.

Ik wandel nu zesvoetig hier tezaam
waar hij zich ook maar keren wil of wenden.
Ik ben de hond waarop ik straks ga lijken.

II

Ik moet een kater, moet wat minder drinken,
's Ochtends geradbraakt zijn, meteen bekaf;
de sigaret en koffie smaken laf,
de plas, de asem en de oksels stinken.

Ik moet een kater die me zou verlinken
als ik me op het natte pad begaf,
die krabt en krijst en bijt, gerechte straf,
omdat ik trouwens ook wel wat mag slinken.

Ik blijf voorshands mijn zelfbedrog miskennen.
Tot ik betrapt ben door een sneller kwaad,
heb ik voor ieder glaasje weer een smoesje.

Ik neem vandaag mijn eerste wijntje laat,
maar morgenochtend zal ik mij verwennen.
Dan drink ik vroege koffie met een poesje.

Drie gedichten
Kees van den Heuvel

Brommen

Ik zit hier tussen gangsters, maniakken
Ontvoerders, valsemunters, boevenpak
Het wemelt van de zware criminelen
Het is bepaald geen pretje in de bak

Ik moet de hele dag door zakjes plakken
En ondertussen klinkt maar steeds muzak
Daarna mag ik me rustig gaan vervelen
Het is bepaald geen pretje in de bak

Ik ben voorzien van alle ongemakken
Het tocht, het galmt, het stinkt (ammoniak)
Zelfs ratten willen deze cel niet delen
Het is bepaald geen pretje in de bak

Justitie heeft me vreselijk te pakken
Ik zweer het: ik zal nooit meer iemand kelen
Het is bepaald geen pretje in de bak

Jongensdroom

Voor J.

Ik droom al jarenlang dezelfde droom
Toch ga ik elke avond graag weer slapen
Want steeds is hij als nieuw, vol glans en kleur

Er stopt een bus bij mij vol schone knapen
Het zijn er veertig (inclusief chauffeur)
Van wellust zijn ze bijna buiten zinnen

Een godsgeschenk! Ik open snel mijn deur
En laat de jongens opgetogen binnen
Meteen ontkleden zij zich zonder schroom

Dan glip ik weg - ik zie hun blik verzuren
Ik wou al zo lang eens een bus besturen

Zelfbeheersing

Ik voel zo af en toe
Een vreselijke lust
Waarmee ik maar niets doe
Vanwege het taboe
Dat op het vleselijke rust

Twee gedichten
Drs. P

Er waren heel wat mensen in Peru
Millioenen zelfs! Ook Gertrud Lauterbach
Die evenmin als ik daar was geboren

Het was geen luxueus hotel; maar ach
Op zo verheven grond mag dat niet storen
Wat is toerisme zonder erotiek?

Des daags, een uurtje na het zonnegloren
Bestegen wij de onverzorgde piek
Vanwaar men uitziet op Machu Picchu

Geloof maar dat u hier een ander las
Als ik iets verder uitgegleden was

*

De wrede haiku
Vraag haar om wat melk, en zap!
Je bent een arm kwijt

De poëzie
Ricardo Palma[*)]
(Vertaling Lou Vleugelhof)

Is het een duivelskunst of hekserij,
dat schrijven van gedichten? (Zoiets zei
zo'n futloze en lege luchtballon
aan Garcilaso of aan Calderón).
Leer mij tenminste, meester, woorden hutselen
om een gedichtje in elkaar te knutselen.
- Je moet niet helemaal bij je verstand zijn
als je een dichtersloopbaan ambieert;
maar luister, het recept is gauw geleerd.
Zorg eerst dat alle regels even lang zijn
en zet ze daarna samen in 't gelid
met aan het eind een rijm dat lekker zit
- En in het midden dan? Dat is het, vent!
Daar leg je het talent.

La poesía

¿Es arte del demonio o brujería
esto de escribir versos? (le decía,
no sé si a Calderón o Garcilaso
un mozo más sin jugo que el bagazo).
Enseñeme, maestro, a hacer siquiera
una onda chapucera.
- Es preciso no estar en sus cabales
para que un hombre aspire a ser poeta:
pero, en fin, es sencilla la receta.
Forme usted líneas de medida iguales,
y luego en fila las coloca juntas
poniendo consonantes en las puntas.
- ¿Y en el medio? - ¿En el medio? ¡Ese es el cuento!
Hay que poner talento.

*) *Zie de afdeling 'Vertaalde poëzie' voor nadere informatie over Ricardo Palma.*

Drie gedichten
Patty Scholten

De kolibri

In films zie je hem altijd met behulp
van de techniek vertraagd. In 't echt lijkt hij
een door de verf gevlogen reuzenbij
of anders een te heet gewassen wulp.

Hij kwettert en vliegt boogjes rond de schulp
waarin hij nectar weet en van nabij
sondeert hij feilloos deze snoeperij:
de kleine chirurgie van roos of tulp.

De zoemvogel vertrekt om te migreren.
Raket met honingbrandstof voor een vlucht
van duizend kilometer louter lucht.

De kleuren van zijn edelsteentjesveren
zijn prisma's die het zonlicht reflecteren.
Net als hijzelf, al weg zodra je zucht.

De olifant

Hij stapt behoedzaam en ziet grijs van zorgen
dat hij geen muis of mier of mens vertrapt.
De rafelige oren vaal gelapt,
een slurf hangt uit, het slimme oog verborgen.

Als zak van Sinterklaas zou hij voldoen
met in het rommelige vel kado's
zoals entreekaartjes voor circusshows,
veel pinda's, boekensteunen, een klaroen.

Ik weet waarom ik hem zo mild benader.
Hij draagt me naar mijn jeugd terug toen vader
bij 't olifantenperk dit vers begon:

Nu zal ik u iets wondermoois verhalen:
Heer Olifant is aan het koffie malen.
Hij deed het nooit, maar 'k wist dat hij het kon.

Krolse poema

Poe poe, wat kan die ma een keel opzetten.
Haar krolsheid is een donderbui en schokt
bezoek dat langs de dierenperken sjokt.
De bergleeuwin tracht bergen te verzetten

en gromt haar lied in rollende coupletten.
Ze weet niet dat ze zo geen minnaar lokt,
hij is er al (omdat hij met haar hokt)
en volgt wat doof zijn brullende brunette.

Tot ze zich neerlegt, spieren in bruin bont.
Nadenkend ruikt hij aan haar mooie kont
en Daisy Belle zingt hem nog wat toe.

Hij likt haar en geeft beten in haar vel
zo van: als dát mag, mag de rest ook wel.
En ja, het mag. Ze wordt een poemamoe.

Vier limericks
P.M.J. van den Tillaart

Soms vraagt men mij - u zult vast blozen -
hoe ik me met u wil verpozen.
Ik veins gepeins,
zwijg stoïcijns.
Maar mocht ik kiezen, koos ik kozen.

*

Voorlopig blijf ik vrijgezel.
Geen status waar ik prijs op stel.
Maar ik heb heus
geen and're keus.
U moet me niet, dus moet ik wel.

*

Verongelijkt vertimmer
ik het raamwerk van mijn limerick,
daar altijd hij en nimmer ik
zelfs tot in uw bed,
úw zinnen verzet.

*

Pas nu kom ik weer op verhaal.
U kuste mij zo magistraal.
Mijn adem stokte.
Mijn aarde schokte
vast acht punt vier op Richters schaal.

Twee liedjes
Jos Versteegen

Onsterflijkheid

Mevrouw Van Dijk was achter in de vijftig.
Ze deed aan sport en voelde zich niet oud.
Ze dacht: Zou ik de honderd kunnen halen
als ik mijn lichaam heel goed onderhoud?
Haar lijfblad was al dertig jaar Het Beste
en daarin stond het antwoord op haar vraag:
U kunt uw leven onbeperkt verlengen.
Zwem elke week van Londen naar Den Haag
of omgekeerd natuurlijk, van Den Haag naar Londen.
Per meter wint u dan gemiddeld drie seconden.

Mevrouw Van Dijk had alles doorgelezen
en dacht opeens: Ik voel dat mij dat lukt.
Al wordt het ploeteren en pezen,
ik ga de strijd aan met de tijd.
Ik zoek onsterflijkheid.

Mevrouw Van Dijk nam op een mooie zondag
de trein van acht minuten over vier.
Ze had haar badpak thuis al aangetrokken.
In Scheveningen sprong zij van de pier.
Hoe energiek doorkliefde zij de golven!
Hoe stoer en krachtig was haar vlinderslag!
Ondanks een hagelbui en lichte stormen
bereikte zij de Theems op donderdag.
Het sportjournaal vertoonde beelden, live, uit Londen:
vlak voor het parlement zwom zij een ereronde.

Mevrouw Van Dijk werd unaniem geprezen.
Het stond in alle kranten afgedrukt:
Die vrouw moet zeer dynamisch wezen.
Zij gaat de strijd aan met de tijd.
Zij zoekt onsterflijkheid.

Elke week doorkruiste zij de rusteloze baren
en zij was nog nooit zo kerngezond en slank.
Door te zwemmen won zij uren, dagen, maanden, jaren,
ook al strandde zij soms op de Doggersbank
en al werd zij bijna door een tanker overvaren.
Maar op zes april rond lunchtijd is het misgegaan.
Midden op de Noordzee werd zij nagezeten
door een horde zoute haring, en die viel haar aan.
Dat zij schoon tot op het bot werd opgevreten
scheelde zeker vijfentwintig jaar van haar bestaan.
Toen de haring was gevangen, en verkocht in Londen en Den Haag,
leefde u, mevrouw Van Dijk, kortstondig voort in onze volle maag.

Mevrouw Van Dijk is van haar koorts genezen.
Wreed werd zij uit ons midden weggerukt.
Ik zag haar door het water racen:
zij ging de strijd aan met de tijd,
zij zocht onsterflijkheid.
Helaas, zij is niet meer,
maar elke keer
dat ik als huldeblijk
dit roerend levenslied laat horen,
wordt u, mevrouw Van Dijk,
voor een minuut of twee herboren.

Televisiekok

Voor Joop Braakhekke

Ooit was ik televisiekok
en voor de soepen die ik trok
bleven miljoenen mensen thuis.
Ik maakte af en toe een grap,
ik nam een glaasje en een hap
en stond te dansen bij 't fornuis.
Ik was beroemd en populair
en kookte reuze culinair,
met kokosboter en olijven.
Ik hield van kreeft en velouté,
van verse peper om daarmee
de hertebiefstuk in te wrijven.

Nu zit ik thuis met pindanoten
en kijk de hele dag TV.
Ik voel me oud en uitgestoten,
een werkeloze telt niet mee.

En was het Hollands of Bengaals,
ik bakte altijd iets speciaals
met wilde kruiden of banaan.
Ik droeg een schortje op mijn pak,
gesponsord door de Teleac.
Het was gewoon een wereldbaan.
En in het kookboek van m'n moe,
een Indiaanse uit Peru,
vond ik recepten en adviezen:
Hoe maak je condor-eitjes klaar?
Braad oude lama's niet te gaar
omdat ze dan hun smaak verliezen.

Nu zit ik thuis met pindanoten
en kijk de hele dag TV.
Ik voel me oud en uitgestoten,
een werkeloze telt niet mee.

Toen kwam die vreselijke slag.
Het was op werelddierendag,
live in 't program van zeven uur.
Ik bluste net de kwartels af,
flambeerde neushoorn en giraf,
een zeehond lag in de frituur.
En plotseling stond op de set
een man van Greenpeace met een pet,
die zei dat ik me had misdragen.
Ik liep van woede purper aan.
Hij is de stoofpot ingegaan.
Diezelfde dag ben ik ontslagen.

Nu zit ik thuis met pindanoten
maar 's avonds, als geen mens het ziet,
als heel mijn flat is afgesloten,
dan eet ik bietjes met parkiet.

Vier lipogrammen*
R.P. Verwaal

Impasse (Martinus Nijhoff)

Wij stonden in de keuken, zij en ik.
Ik dacht al dagen lang: vraag het vandaag.
Maar omdat ik mij schaamde voor mijn vraag
wachtte ik het onbewaakte ogenblik.

Maar nu, haar bezig ziend in haar bedrijf,
en de kans hebbend die ik hebben wou
dat zij onvoorbereid antwoorden zou,
vroeg ik: waarover wil je dat ik schrijf?

Juist vangt de fluitketel te fluiten aan,
haar hullend in een wolk die opwaarts schiet
naar de glycine door het tuimelraam.

Dan antwoordt zij, terwijl zij langzaamaan
druppelend water op de koffie giet
en zich de geur verbreidt: ik weet het niet.

* *In de vier variaties die R.P. Verwaal schreef op Nijhoffs gedicht 'Impasse', ontbreken resp. de klinkers a, o, i en e*

Moeilijke positie *a-lipogram*

Wij stonden in de keuken, zij en ik.
Ik meende reeds geruime tijd: vooruit!
Doch steeds uit vrees herriep ik dit besluit
en hoopte ik op een stouter ogenblik.

Nu dus: zij, bezig zijnd in dit bedrijf,
schenkt de gelegenheid die ik zo wou,
en eer zij voorbereid zijn kunnen zou
vroeg ik of zij iets wist voor mijn geschrijf.

Juist zet de fluitketel een fluittoon in,
ons hullend in een wolk die hoog opschiet
richting glycine door een opening.

Welnu, zegt zij, terwijl zij zonder zin
het kokend vocht lui op de koffie giet
en zich de geur verbreidt: ik weet het niet.

Impasse (bis) *o-lipogram*

Wij waren in de keuken, zij en ik.
Ik dacht al dagen lang: vraag het vandaag.
Daar ik mij echter schaamde voor mijn vraag
ving ik haar liever later in mijn strik.

Maar nu, haar bezig ziend in haar bedrijf,
en de kans hebbend die ik nimmer had
dat haar reactie zuiverheid bezat,
was daar mijn vraag: wat wil je dat ik schrijf?

Juist vangt de fluitketel te fluiten aan,
haar hullend in een damp die luchtwaarts schiet
naar de glycine langs het tuimelraam.

Daarna zegt zij, terwijl zij langzaamaan
druppelend water in het filter giet
en zich de geur verbreidt: ik weet het niet.

Cul-de-sac *i-lipogram*

We stonden voor de kookplaat, daaromtrent.
Al dagenlang was het: vraag het vandaag.
Maar daar was ook de schaamte voor de vraag
en restte me een onverwacht moment.

Maar toen ze als een vrouw haar taken deed,
en de kans bestond dat ze zeggen wou
wat me geheel tevreden stellen zou,
klonk het: weet je nog stof voor een poëet?

Dan vangt de ketel net te koken aan,
en luchtstroom neemt de waterdampen mee
naar de blauweregen door het kantelraam.

Vervolgens antwoordt ze, als langzaamaan
een zakje op en neer gaat door de thee
en aroma ons tegemoet komt: nee.

Uitzichtloos *e-lipogram*

Zij stond bij haar fornuis, daar was ook ik.
Ik dacht al lang: vraag dat haar maar vandaag.
Maar daar ik nogal bang was voor mijn vraag
dacht ik: ik wacht totdat ik bloos noch blik.

Maar nu mijn blik rust op dat vlijtig lijf,
voortaan zo'n kans ook nooit zo mooi zijn zou
dat zij mij antwoord gaf, wàt ik maar wou,
vraag ik aan haar: wat wilt u dat ik schrijf?

Zij is onachtzaam, naast haar brandt wat aan,
wat haar bijna onzichtbaar hult in rook,
opwaarts via plafond gaand richting raam.

Dan antwoordt zij, nadat daar langzaamaan
onfris aroma uit haar pan ondook
omdat zij brandbaar was: ach man, wat ook.

Twee gedichten
Ivo de Wijs

Vogelvriend

Hij telt op Tessel en hij turft in Tanger
Hij vangt de fauna in een formulier
Hij reist allang niet meer voor zijn plezier
Hij houdt een lijst bij en die lijst moet lànger

Tweehonderdnegentien: de lammergier
Tweehonderdzeventig: de krekelzanger
Driehonderdvijf: de kleine vliegenvanger
Driehonderdzes: de morinelplevier

Soms komt hij thuis om in zijn dikke boeken
De onbetrapte soorten op te zoeken
Voortdurend in de ban van het getal

Dan komt er voor zijn raam in de seringen
Een merel ongeschreven liedjes zingen
Hij hoort het niet: de merel hééft-ie al

Vogelvriendin

Haar vaste vrienden wachten in de bomen
Tot zij verschijnt met tas en ademnood
Geen nacht zo zwart of er is morgenrood
Geen dag zo grijs of - wacht maar - zij zal komen

Zij komt en voert haar vogels, klein en groot
Zoals ze zich dat eens heeft voorgenomen
Dan gaat ze op een bankje zitten dromen
En veegt de laatste kruimels van haar schoot

Haar dag is goed, haar kinderen zijn kraaien
Ze voelt de winter door haar haren waaien
En glimlacht om de vogels - en de dood

Hij komt, hij komt, het kan niet lang meer duren
Of god zal haar zijn serafijnen sturen
Vleugels om vleugels, godenspijs voor brood

Foto's van Jorge Heredia

Meisje met hond, Mancora, 1992

Generaal San Martín, Tumbes, 1992

Religieus feest, Cuzco, 1992

Vrouw met kruik, Pisaq, 1992

Pre-Inca paleisruïne, Chan-chan, 1992

Middenin de grote stad, Lima, 1993

Vissersboot aan wal, Mancora, 1992

Pauzerend orkestje, Cuzco, 1992

Essay

Over César Vallejo
Robert Lemm

César Vallejo werd op 16 maart 1892 geboren in Santiago de Chuco, in het noorden van Peru, als de jongste van elf kinderen. Het milieu waarin hij opgroeide was godsdienstig en zijn familie verwachtte dat hij priester zou worden. Een geestelijke crisis veranderde zijn leven van richting. Op zijn achttiende begon hij letteren te studeren aan de Universiteit van Trujillo, maar financiële moeilijkheden dwongen hem tot werk in een mijn en, later, bij het onderwijs. In zijn vrije tijd schreef hij verzen en las hij Spaanse klassieken als Berceo, Quevedo, Lope de Vega, Tirso de Molina. De gedichten die hij vanaf 1915 regelmatig in een plaatselijke krant publiceerde, verschenen in 1918 onder de titel *Los heraldos negros* ('De zwarte herauten'). Datzelfde jaar trok hij naar Lima, waar enige vooraanstaande literatuurkenners hun waardering voor zijn dichterschap uitspraken. Terug in zijn geboortestreek, raakte hij betrokken bij een familievete. Beschuldigd van brandstichting zuchtte hij drieëneenhalve maand in de gevangenis van Trujillo.

In 1922 deed hij een dichtbundel verschijnen die een definitieve breuk inhield met de heersende mode sinds Rubén Darío, vader van het Spaans-Amerikaanse *modernismo.* De naam van die bundel is *Trilce.* Dat woord betekent niets, maar zou volgens kenners te maken hebben met de Spaanse woorden *tres* en *triste.* Een jaar na *Trilce* verloor hij zijn werk als leraar te Lima en kreeg hij de kans om als correspondent van een krant naar Europa te reizen, de droom van alle Spaans-Amerikaanse schrijvers. Net als eens de Inca Garcilaso, zou César Vallejo nooit meer naar zijn vaderland terugkeren.

Over zijn verblijf in Europa, van 1923 tot 1938, is weinig bekend. In Parijs leidde hij een onopvallend bestaan. Hij kwam er in aanraking met vernieuwers van de dichtkunst, onder wie de Chileen Vicente Huidobro, die iets eerder dan Vallejo met het symbolisme had gebroken. Huidobro schreef behalve in het Spaans ook in het Frans - zoals voorheen de beruchte Isidore Ducasse uit Uruguay, alias Comte de Lautréamont. De Chileen voelde zich thuis bij surrealisten als Réverdy, Tzara, Breton, en betoogde dat de dichter niet moest typeren wat iedereen waarnam,

maar moest scheppen wat nog niemand had waargenomen. Dat uitgangspunt - geen mimesis, maar *creatio ex nihilo* - leidde tot de stroming van het zogeheten *creacionismo*, een van de vele '-ismen' die de kunsten in de eerste decennia van de twintigste eeuw in beroering brachten. Vallejo mag door Huidobro zijn beïnvloed, zijn postuum gepubliceerde *Poemas humanos* (1931-1937) willen veeleer de mens tonen dan een *'petitio principii'* propageren. Door zijn nadruk op het *Allzumenschliches* valt Vallejo op binnen de revolutionaire dichtersgeneraties die boven alles 'eigentijds' wilden zijn.

Bijna alle kunstenaars bekenden zich in de jaren twintig en dertig tot hetzij nationalisme, hetzij communisme. Vallejo sloot de gelederen van hen die van de rode dageraad het heil verwachtten, maar hield zich zo ver mogelijk van 'de politiek'. Hij maakte verscheidene reizen naar de Sovjet-Unie en legde zijn bevindingen neer in een drama en een roman die, mijns inziens, terecht zijn vergeten; hetzelfde geldt voor zijn essays over kunst en revolutie. Bij het uitbreken van de Spaanse burgeroorlog engageerde Vallejo zich met het republikeinse kamp, hetgeen resulteerde in het door soldaten gedrukte poëem *España, aparta de mí este cáliz* (Spanje, neem deze kelk van mij weg). In 1937 gaf hij acte de présence op het Tweede Internationale Congres van Schrijvers voor de Verdediging van de Cultuur te Valencia. Vlak voor de val van de Republiek keerde hij terug naar Parijs, waar hij op Goede Vrijdag 1938 van uitputting stierf. Een jaar later verzorgde zijn Franse weduwe de uitgave van de *Poemas humanos*, een bundel die sindsdien onophoudelijk door dichters en critici is geprezen. Net als Kafka werd Vallejo pas na en door zijn dood beroemd. Een deel van die roem berust op zijn onkreukbaarheid, zijn weigering om te behagen en bijgevolg de weigering van de wereld om hem tijdens zijn leven te erkennen. Vallejo werd genegeerd. Hij voelde dat zijn poëzie in Zuid-Amerika niet begrepen kon worden, en daarom was hij naar Parijs gegaan. Hij was overleden aan miskenning, niet aan honger. Parijs was in de ban van het surrealisme en de geestelijke crisis van upper-class intellectuelen; Vallejo was de stem der verdrukten, en daar had men geen oor naar.

In *Los heraldos negros* (1918) signaleert de kritiek onmiskenbare sporen van het *modernismo* (de Spaans-Amerikaanse variant van het Franse symbolisme, waarvan ook de Nederlandse Tachtigers een afsplitsing zijn), maar van kwijnende prinsessen en andere voor die stroming kenmerkende affectaties loopt het niet over. Vallejo's eer-

ste bundel is meditatief van toon en ademt een haast provinciale rust. God en gezin, gebed en landleven zijn de vertrouwde ingrediënten, maar onder het schijnbaar traditionele dreigt een ongeneeslijke droefheid.

In *Trilce* (1922) hebben de gedichten geen titels meer, maar Romeinse cijfers. Deze bundel is ronduit revolutionair, in de zin dat men naar de 'betekenis' mag raden. *Trilce* is hermetisch, cryptisch, occult, zoals later *Residencia en la tierra* (1925) van Neruda en *Poeta en Nueva York* (1929) van García Lorca. Maar net als voor zijn navolgers geldt ook voor Vallejo dat zijn naam zou zijn vergeten als hij het bij deze poëzie had gelaten.

Het zijn uiteindelijk de *Poemas humanos* die Vallejo tot een van de meest bewonderde dichters van Spaans Amerika maken. Die bewondering betreft de combinatie van verbale oorspronkelijkheid met een nagenoeg onvoorstelbare capaciteit tot mede-lijden. Zijn betrokkenheid bij het menselijk tekort is geen pose of opportunisme, zoals bij de schrijvers van *For Whom the Bell Tolls* of *La condition humaine*, maar wortelt in een authentiek, haast mythologisch verzet tegen de goden van het leven. De Peruaanse dichter heeft eigenlijk maar één thema: de dood. Met de eeuwigheid laat hij zich niet omkopen; aardse gerechtigheid doet hij af als een utopische illusie. Het beste - lijkt hij te zeggen - was om niet geboren te worden. Of dat 'nihilisme', waar iets van Job en Prediker in doorklinkt, het 'valse optimisme' te lijf wil dan wel onverbloemd de zwarte wanhoop à la Kafka inhoudt, laat ik in het midden.

De wereld van Garcilago de la Vega, ‘de Inca’ (1539-1616)

Robert Lemm

Het voorspel

Pelú of Berú luidde de naam die Vasco Núñez de Balboa, ontdekker van de Stille Zuidzee, in 1513 te horen kreeg van een paar Indianen aan de kust, toen hij met zijn schepen langs de westelijke flank van het twintig jaar tevoren ontdekte continent in zuidwaartse richting voer. Waarschijnlijk sloeg die naam op een hoofdman of een plaatselijke rivier. In werkelijkheid heette dit gebied, waar de Spanjaarden twintig jaar later doordrongen, Tahuantin Suyu, wat in de taal van de Inca's wil zeggen: ‘de vier windstreken’. Anders dan de Azteken en de Maya's in het noordelijk deel van de Nieuwe Wereld, die met elkaar in verbinding stonden en handel dreven met eilanden in de Caraïbische Zee, leefden de Inca's in de veronderstelling dat Tahuantin Suyu ‘de wereld’ was. Buiten hun rijk - dat liep vanaf de zuidgrens van het tegenwoordige Colombia tot aan het midden van het langgerekte Chili, en dat aan westelijke zijde door de oceaan en aan oostelijke zijde door de ondoordringbare oerwouden van de Amazone werd begrensd - lag het niemandsland waar barbarij heerste.

Toen Francisco Pizarro en zijn mannen in 1532 voet op Peruaanse bodem zetten, had het imperium van de Inca's zijn uiterste omvang bereikt. Vanuit de hoofdstad Cuzco, ofwel de ‘navel van de wereld’, hadden twaalf achtereenvolgende koningen de beschaving van de zon over de in het wild levende volkeren verbreid. De Inca's verdeelden hun rijk in provincies en bouwden twee heerbanen, van ongeveer vierduizend kilometer lang, die het uiterste noorden met het uiterste zuiden verbonden. Langs die wegen lagen de voornaamste steden, alsmede pakhuizen en *tambos* of herbergen. Volgens Garcilaso de la Vega kenden de Inca's geen tegenstanders van betekenis. Overal waar zij kwamen, gaven de volkeren zich vrijwillig aan hen over, want iedereen verlangde naar de zegeningen van de zon, van wie de Inca's beweerden af te stammen. Overal maakten zij een eind aan de barbarij en introduceerden zij hun wetten en gewoonten. Alles werd grondig ‘geïncaïseerd’. Van

wat er vóór hun komst was, mocht niets resten, zodat latere onderzoekers voor grote raadsels stonden. Op het volk van de Chimu's in het noord-westen, van wie tempelsteden zijn opgegraven, keken de Inca's diep neer; tegen het ‘versteende volk’ van Tiahuanacu in het zuidoosten, van wie zij meenden af te stammen, keken zij hoog op. Onbetrouwbare stammen werden na onderwerping overgeplant naar de uiteinden van het rijk; loyale stammen kregen een eervolle plaats rond Cuzco. Tot die laatsten behoorden de Quechua's, wier taal mettertijd de lingua franca werd van Tahuantin Suyu. Aan het hoofd van iedere provincie stond een goeverneur of curaca, die minstens één maal in zijn leven in Cuzco moest zijn geweest en die daarom, omdat hij door de zon zèlf was aangeraakt, door al zijn ondergeschikten met eerbied werd bejegend. Elke provincie-hoofdstad was een afspiegeling van Cuzco, met een zonnetempel en aan de zon toegewijde maagden. Over die concentrische en strikt hiërarchische orde heerste de Inca. Zijn autoriteit was absoluut en werd nimmer betwist.

Maar vlak vóór de Spanjaarden verschenen, was er in die zorgvuldig opgebouwde orde voor het eerst sinds haar ontstaan een barst gekomen. Huayna Capac, de twaalfde en laatste Inca in successie, was tijdens de belegering van het noordelijke Quito verliefd geworden op een plaatselijke prinses, bij wie hij een bastaard verwekte: Atahuallpa. In Cuzco verwekte hij een wettige zoon, Huascar. Het gebruik schreef voor dat iedere nieuwe Inca - wat ‘koning’ of ‘heerser’ betekent - trouwde met zijn oudste zuster, ten einde het bloed zuiver te houden. Huascar was niet uit Huayna Capacs oudste zuster, die geen kinderen kon krijgen, maar uit diens tweede zuster geboren, en omdat de vader geen duidelijk besluit kon nemen over de opvolging, viel na zijn dood in 1527 het rijk in tweeën uiteen. De regering in Cuzco nam daarmee geen genoegen en stuurde een leger naar Quito dat door Atahuallpa werd verslagen. Bijgevolg brak er een burgeroorlog uit, en juist in die periode stapt Francisco Pizarro aan land; en wel in het noorden, waar Atahuallpa de scepter zwaaide. De paar honderd Spanjaarden in het gevolg van Pizarro slaagden erin de enorme overmacht te breken en het rijk in korte tijd te veroveren. De hoeveelheid goud en zilver die ze buit maakten, overtrof alles wat eerder in Mexico was gewonnen. De schraapzucht van de *conquistadores* is door vrijwel alle Spaanse chroniqueurs van het eerste uur veroordeeld. Veroordeeld zijn eveneens het schijnproces tegen

Atahuallpa en diens executie. Wat onduidelijk blijft, is in hoeverre Pizarro op de hoogte was van de broedertwist en of hij bij machte is geweest om de afslachting van Huascar en de Inca-adel te Cuzco door Atahuallpa te verhinderen. Dat Peru na 1532 ten prooi viel aan een tweede burgeroorlog, dit maal onder Spanjaarden; dat Pizarro op het plein van de door hemzelf gestichte nieuwe hoofdstad Lima werd neergestoken; en dat zijn aanhang later door de eerste, vanuit Spanje gestuurde onderkoning werd uitgeroeid, valt buiten het eerste deel van de *Comentarios Reales* (1609) waarover het hier gaat.

Garcilaso: leven en werk

Garcilaso noemde zijn kroniek een ‘commentaar’, omdat ze bedoeld was als aanvulling op een vijf- of zestal reeds bestaande verslagen van Spanjaarden over de verovering van Peru. Hij noemde het zijne ‘koninklijk’, omdat het handelt over de oorsprong en ontwikkeling van de Inca's. Zichzelf noemde hij ‘de Inca’ omdat zijn moeder, Isabel Chimpuocllo, tot de adel van Cuzco behoorde; zijn Spaanse naam ontleende hij aan zijn vader, kapitein Sebastián Garcilaso de la Vega, die in Guatemala had gevochten, die had meegedaan aan de verovering van Florida en die later in Peru de kant van de onderkoning had gekozen tegen de opstandige zonen van Francisco Pizarro.

De Inca Garcilaso is niet de eerste of enige halfbloed die zich aan het schrijven zette over Peruaanse gebeurtenissen, maar wel de meest belezene en literaire. Zijn *Comentarios Reales*, wellicht te vertalen met ‘Koninklijke Gedenkschriften’, gelden als een klassiek werk van de Spaanse en Spaans-Amerikaanse letterkunde. Op zijn tweeëntwintigste jaar vertrok de Inca naar Spanje, waar hij de rest van zijn leven zou blijven. In 1564 vocht hij als militair in Navarra, vijf jaar later hielp hij mee met de verdrijving van de morisken uit Andalusië, waarna hij zich uit de openbaarheid terugtrok. Vanaf 1589 tot aan zijn dood in 1616 vestigde hij zich afwisselend in Lissabon en Córdoba. In die laatste stad voltooide hij zijn werken, waaronder een relaas over de avonturen van zijn vader in Florida en een vertaling uit het Italiaans van León Hebreo's *Dialoghi d'amore.* Hij kende Latijn en waarschijnlijk ook Grieks en wat Hebreeuws. Wat de lezer vooral interesseert is dat hij met de taal van de Inca's was opgegroeid en dat hij zijn geschiedenis mede entte op wat hij van zijn moeder en haar familie had gehoord.

Het feit dat de familie van zijn moeder grotendeels bij het door Atahuallpa in Cuzco aangerichte bloedbad was omgekomen, stemde hem gunstig jegens de Spanjaarden, in wie hij de wrekende hand van God zag tegen de wandaden van een bastaard en usurpator. Dit gegeven, plus het feit dat hij zijn vader wilde vrijpleiten van de (waarschijnlijk ongegronde) aantijging dat hij met de Pizarro-aanhang zou hebben geheuld - reden waarom Garcilaso niet hoger op de sociale ladder kon stijgen en waarom hij zich uit de openbaarheid terugtrok -, stellen zijn schrijven in een zeker daglicht. Daar komt nog bij dat Garcilaso's vader, die in 1556 was gestorven, zijn moeder (tegen zijn zin) had verstoten op grond van een nieuwe (humaan bedoelde) wet waarbij het Spanjaarden voortaan was verboden om er concubines op na te houden. Naar Spaanse maatstaven was hij dus niet alleen een bastaard, maar bovendien officieel vaderloos. In Spanje wilde hij zichzelf rechtvaardigen, het blazoen van zijn verwekker zuiveren en de voorgeschiedenis van, zijn moeder uit de doeken doen. Hij schreef voor een adellijk Spaans publiek van de zeventiende eeuw, dat nieuwsgierig was naar de overzeese koloniën, waar zo vele familieleden en bekenden hun geluk beproefden; een publiek dat niet alleen feiten wilde horen, maar die feiten ook aangenaam verwoord wilde zien, zoals in het geval van het recent in verzen verschenen driedelige epos *La Araucana* van Alonso de Ercilla over de verovering van Chili; een werk dat Garcilaso hoog waardeerde.

De *Comentarios Reales* behoren tot een lange traditie, gaande van Herodotus' ‘Historiën’ tot en met Gibbons *Decline and Fall of the Roman Empire*, waarbinnen de grens tussen geschiedenis en literatuur vaag blijft. Sinds de negentiende eeuw ligt er tussen beide kunsten een ravijn. De ‘historiografie’ is een academisch specialisme geworden, vertakt in disciplines als archeologie, antropologie, etnografie, sociologie, etcetera. Het ‘verhalende’ of ‘literaire’ is verdwenen. Het ‘werkelijk gebeurde’ en het ‘waarschijnlijke’ leven thans meer dan vroeger met de rug naar elkaar toe. Maar ooit waren verhaal en historie zusters.

Een tweede, veel ingrijpender kwestie die de moderne lezer van Garcilaso bezighoudt, is dat de *Comentarios* niet bevestigen wat hij over het algemeen graag hoort. Doordat men teleurgesteld was in het christendom, heeft sinds de ‘renaissance’ de opvatting postgevat dat de mens van nature goed is. Humanisten als Erasmus, More en Rabelais hielden hun tijd een utopische spiegel voor. In

zijn essay over de kannibalen prees Montaigne het natuurlijke leven in de onschuldige ‘gouden eeuw der mensheid’; Tommaso Campanella confronteerde in zijn ‘Zonnestad’ het verziekte Europa met de gezonde samenleving van een ver eiland. Vanuit het gezichtspunt van deze idealistische tijdgenoten, die naar een betere wereld hunkerden, en hun radicalere nazaten sinds Rousseau, grondleggers van het vooruitgangsgeloof, is men niet onverdeeld gelukkig met Garcilaso. Niet alleen laat de Inca weinig heel van de ‘natuurmens’, maar hij prijst bovendien het christendom. Hij twijfelt er niet aan dat het Evangelie een weldaad is en dat de Indianen dankbaar moesten zijn dat God hen via de Spanjaarden bij de rest van de christelijke wereld had betrokken. Op dit punt verschilt Garcilaso niet van alle andere chroniqueurs van toen, inclusief de veel geciteerde Bartolomé de las Casas, die weliswaar het optreden van de meeste van zijn landgenoten laakte, maar de noodzaak om de Indianen te kerstenen nooit ter discussie heeft gesteld.

Wat Garcilaso onontbeerlijk maakt, is dat hij praktisch de enige chroniqueur is door wie wij het verleden van de Inca's kennen. Want de Inca's hadden geen geschreven bronnen, zelfs geen beeldschrift zoals de Azteken. Wat ze hadden waren de *quipu*'s, koorden met knopen die dienden om getallen en gebeurtenissen in het geheugen te onthouden: om te tellen en te vertellen dus. Garcilaso mocht op zijn Spaanse modellen voor hebben dat híj thuis was in de taal van de Inca's, en op andere halfbloeden dat hij enerzijds van adel was en anderzijds zoon van een roemruchte veroveraar, maar hoe geloofwaardig zijn de *Comentarios*? - vragen de latere historici. Wat doet dat ertoe, zeggen de literatoren, voor wie het werk van Garcilaso wellicht niet wezenlijk verschilt van een roman als ‘Honderd jaar eenzaamheid’ van García Márquez. En waarom ook niet? Over de betrouwbaarheid en de selectie van de feiten valt altijd te twisten; het wereldbeeld dat een schrijver ontplooit, is waar het in wezen om gaat.

Voor Garcilaso (net als voor García Márquez) was er in den beginne de tijdloze chaos. De Inca zag alles vóór de stichting van Cuzco als een groot zwart gat. Veelgoderij, totemisme, animisme, veelwijverij, zwerfkinderen, mensenoffers, sodomie en kannibalisme kenmerkten de (door Rousseau veelgeprezen) *bon sauvage.* De eerste Inca's, Manco Capac en Mama Ocllo Huaco - broer en zuster -, leerden de mannen zaaien en de vrouwen weven; ze ver-

plichtten de mensen tot het gezinsverband, voerden landbouw en veeteelt in en bouwden steden. Garcilaso beschrijft vervolgens de geschiedenis van Cuzco naar het model van Livius: *Ab Urbe Condita*, vanaf de stichting van de stad. Zoals de Romeinen de wereld beschaafden en voorbereidden op het licht van het Evangelie, zo maakte de zonnegodsdienst van de Inca's Tahuantin Suyu ontvankelijk voor de onvermijdelijke waarheid die eens met de Spanjaarden zou komen.

Waar de Romeinen een veelheid van goden aanbaden, aanbaden de Inca's alleen de zon; reden voor Garcilaso om de beschaving van zijn voorouders superieur te achten aan alle pre-christelijke beschavingen. De andere natuurverschijnselen, zoals de maan of donder en bliksem, werden weliswaar in ere gehouden, maar niet aanbeden. De Inca's geloofden in de onsterfelijkheid van de ziel; het hiernamaals stelden zij zich tastbaar voor, verdeeld over een hemel voor de goeden en een onderwereld voor de kwaden. Mensenoffers kwamen niet voor, althans niet waar de Inca zeggenschap had. Op kleine vergrijpen stonden zware straffen; individuele vrijheid bestond niet; ieders doen en laten impliceerde allen. Zo vonden er op gezette tijden collectieve biechten en boetedoeningen plaats, waarbij Garcilaso zich haast het verschil te benadrukken met de katholieke praktijk, die uitgaat van een persoonlijk geweten en een eigen verantwoordelijkheid. Over het algemeen is Garcilaso geneigd om wat Inca's en christenen gemeen hadden op de voorgrond te stellen, maar hij waarschuwt tegen overdrijvingen, vooral waar het theologische zaken betreft. De hoogst ontwikkelde Inca's wisten dat de zon op zijn beurt een maaksel was, en dat er een hoger wezen was, maar de praktijk van het regeren hield de gevestigde godsdienst in stand en remde het speculeren af. De natuurwetenschappen werden alleen beoefend voor zover men er direct baat bij had; de sterrenkunde bijvoorbeeld - die bij de Azteken en Maya's tot de kalender en de voorspelkunde had geleid - bleef bij de Inca's beperkt tot het vaststellen van zaai- en oogsttijden. De kunsten - waaronder toneel, muziek en poëzie - stonden in hoog aanzien, maar alleen aan het hof in Cuzco. En de hofkunst was van een heroïsch, didactisch en moralistisch soort; streng gescheiden van volkse uitingen.

Die scheiding tussen hoog en laag was onder de Inca's verder doorgevoerd dan onder de andere volkeren van de Nieuwe Wereld. De Opper-Inca en zijn familie spraken een taal die geen

van de veroverde volkeren verstond, terwijl die elite omgekeerd wél de voertaal verstond. Deze taal is door Garcilaso uitvoerig beschreven. Als een van de opmerkelijke eigenschappen vermeldt hij dat het genoemde afhankelijk is van de noemer; als een vader het bijvoorbeeld over zijn kind heeft, kiest hij daarvoor een ander woord dan de moeder voor datzelfde kind gebruikt; de man gebruikt voor ‘vrouw’ een ander woord dan de vrouw. Aan dat onderscheid hield men zich nauwgezet, omdat men in geval van verwarring bang was dat de aangeduide persoon van geslacht zou veranderen.

De opbrengst van de landbouw werd in drieën verdeeld: een derde voor de zon, een derde voor de Inca, een derde voor de bevolking. Wat overschoot, werd in pakhuizen opgeslagen en aangesproken in tijden van misoogst. De onderdanen van de Inca leefden zeer bescheiden, maar zonder honger. Het idee van ‘winst maken’ bestond niet. De Opper-Inca of Zapa Inca was schatrijk, maar zijn goud en zilver dienden alleen tot versiering. Een van zijn bijnamen, *Huachacuyac* of ‘Beschermer der Armen’, gaf aan dat hij zich het lot van al zijn onderdanen aantrok. Hoewel hij officieel was getrouwd met zijn oudste zuster, de *coya*, hield hij er een veelheid van concubines op na. De ‘zonnemaagden’ waren als de Vestaalse maagden; ze woonden in een apart gebouw in Cuzco, binnen een tempelcomplex, de *Qorikancha*, dat een zonnebeeld bevatte en waar de Zapa Inca's begraven lagen. In het met bladgoud beklede complex resideerde ook de hogepriester, broer van de heersende Inca. Een waterleidingsysteem voerde naar een tuin waar zich een miniatuur in edel metaal van het universum bevond. De zonnemaagden weefden de kleren voor de Zapa Inca, die geen dag hetzelfde aanhad en wiens kleren van de vorige dag telkens werden verbrand, want ze waren te heilig om te worden weggegeven. Ook vervaardigden de zonnemaagden de tasjes waarin de Inca zijn coca-bladeren bewaarde. De coca gold als genot- en geneesmiddel en diende tevens, tot ver in de Spaanse tijd, als ruil- of betaalmiddel. De kloosters van de zonnemaagden waren voor niemand toegankelijk, behalve voor de *coya.* Mannen die zich er waagden, wachtte de doodstraf. Dat zo nu en dan een durfal zijn geluk beproefde, dat liefde daarbij het motief kon zijn en dat zulks dan een onderwerp voor literatuur vormde, zal niemand verbazen.

Echtscheiding was niet toegestaan. De man trouwde met één vrouw, en nooit vóór zijn twintigste. Meisjes waren tamelijk vrij in

het kiezen van hun levensgezel, maar als ze langdurig weigerden in te gaan op de avances van een man (soms vergezeld van serenades), konden ze op openbare kritiek rekenen. Kinderen die niet aan hun ouders gehoorzaamden, waren wettelijk strafbaar. Het hoerenbedrijf bestond, maar ver van de stad, op de pampa, en er werd diep op neergekeken. Op vaste tijden vonden er jaarlijks feesten plaats, waarop men zich verkleedde en maskers opzette, danste en stevig dronk. Preuts waren de onderdanen van de Inca niet, maar wél veel ingetogener en vormelijker dan bijvoorbeeld de Azteken en de Maya's. In grote lijnen laten de inwoners van het Peruaanse imperium zich typeren als gehoorzaam, vroom, hard werkend, honkvast, zwijgzaam, leergierig, sober. Hun aard was een weerspiegeling van de straffe hoogten van de Andes en de strenge tucht van de Inca.

Het syncretisme

Garcilaso heeft zijn geschiedenis zo ingekleed dat men in chronologische volgorde de twaalf regeringsperioden vanaf de stichting van Cuzco aan zich voorbij ziet gaan. Van iedere nieuwe Inca vermeldt hij bijzonderheden, afgewisseld met verhalen, legenden en anecdotes, toegespitst op het bevattingsvermogen en de (literaire) verwachtingen van zijn publiek. Zeer opvallend zijn de parallellismen: het verhaal bijvoorbeeld van een verstoten kroonprins, die door zijn vader ongeschikt voor het regeren was geacht en in eenzaamheid een herdersbestaan leidde, maar die achteraf de redder van zijn land zou worden, lijkt als twee druppels water op Calderóns drama ‘Het leven een droom’, dat van later datum is, maar teruggaat op een eerder gebeuren. Een apart aspect van Garcilaso's verhaal is de verschijning aan de prins van een geest met een witte baard, Wiracocha, die een broer van de eerste Inca zou zijn, later door sommige Indianen vereenzelvigd met de apostel Bartolomeüs, die volgens een overlevering in Peru het evangelie had verkondigd vóór de komst van de Spanjaarden. Garcilaso wuift die vereenzelviging weg, zoals hij ook de associatie van de *Illapa* of ‘Donder-Bliksem-Inslag’ met de christelijke ‘Drieëenheid’ ontmaskert als een fabel van Indianen die bij de missionarissen in het gevlij willen komen. Maar het vaststellen van overeenkomsten (zonder de verschillen weg te moffelen) kan, zoals gezegd, de lezer van de *Comentarios Reales* niet ontgaan. Waar moderne blanke onderzoekers vooral door het ‘andere’ gefascineerd zijn, door het

exotische en onbegrijpelijke, wilde de zestiende- of zeventiende-eeuwse mesties datgene belichten wat hij met de blanken deelde, en wel op het punt van het christendom. Dat zoeken naar aanknopingspunten en trekken van parallellen was in Garcilaso's tijd gewoon. Met name de jezuïeten, voor wie de Inca zijn bewondering niet onder stoelen of banken steekt, verdiepten zich in de tradities van de volkeren die zij kerstenden. In tegenstelling tot de dominicanen en franciscanen - de missionarissen van het eerste uur die alles wat ze niet begrepen als duivelswerk afdeden - gingen de volgelingen van Ignatius van Loyola ervan uit dat de Voorzienigheid de heidense beschavingen sommige neigingen en eigenschappen had ingeprent die ooit de aanvaarding van het ware geloof moesten versoepelen. Het was dus alleszins de moeite waard en zelfs buitengewoon nuttig om die beschavingen grondig te bestuderen, want hoe meer men ervan wist hoe gemakkelijker men de christelijke waarheden ingang kon doen vinden. Dat Garcilaso's kroniek binnen die ‘syncretistische’ opvatting past, lijkt haast geen twijfel te lijden.

In de tweede helft van de achttiende eeuw werd de Sociëteit van Jezus ontbonden, omdat zij zich te veel met het ‘koninkrijk van deze wereld’ had bemoeid. Tot dan toe nam men aan dat de ontdekking van Amerika volgens een goddelijk scenario was verlopen. Dat alle mensen, ongeacht huidskleur, van dezelfde Adam en Eva afstamden, was iets dat heel katholiek Europa graag geloofde. Het idee van verschillende ontstaansmythen of scheppingsverhalen vond men onaantrekkelijk en zelfs onchristelijk. De Indiaanse scheppingsverhalen werden daarom niet verdonkeremaand, maar uitgelegd als hetzij intuïtieve varianten van Genesis, hetzij voorafschaduwingen van het christelijke licht. De Amerikaanse Indianen zouden zwervers of afgedwaalden zijn geweest, en in permanente afwachting leven van gidsen die hen naar de ware stal terugvoerden. De Verlichting hakte de knoop door, maar de prijs voor de zogenaamde ‘wetenschappelijke waarheid’ was de rassendiscriminatie. De Romantiek schakelde vervolgens alle religies gelijk, of schafte ze af ten behoeve van utopieën en ideologieën. In de twintigste eeuw haalden de ‘indigenisten’ - grootsteedse intellectuelen die de Indianen bestudeerden - alle denkbare verschillen tussen de Inca's en de Spanjaarden naar boven teneinde een nieuwe ‘identiteit’ te smeden die, conform de mode dat alles relatief is, het eigenaardige van de regio moest onderstrepen.

Maar de zeventiende eeuw ging nog uit van één mensenfamilie, die weliswaar rijk geschakeerd en gevarieerd was, maar niet onderscheiden naar onverenigbare soorten met elk een afzonderlijke genesis. Toen Cortés en Moctezuma elkaar op 8 november 1519 in de grootste stad ter wereld, Tenochtitlan (Mexico-Stad), ontmoetten, besloten ze dat ze verre familie van elkaar waren. De Inca Garcilaso dacht in dezelfde trant. De voorzaten van zijn moeder hoorden tot een verdwaalde stam van Israël, die via de Bering Straat in Amerika was terechtgekomen. In de omgangstaal van *Tahuantin Suyu* zag de Inca overeenkomsten met het Hebreeuws, een taal die hij zich in Spanje eigen maakte. Waar of niet, waarschijnlijk of niet, dat hij het zo wilde zien, is waar het om gaat.

Het verdriet van Peru
Guy Posson

12 december 1986. Julio Ramón Ribeyro zit me op te wachten in een koffieshop aan de Grand'Place van Bergen (Mons, de hoofdstad van de provincie Henegouwen). Hij is zo mogelijk nog magerder geworden dan vier jaar geleden, toen ik hem interviewde voor 'De Vijfde Windstreek'[1.]: zijn wangen zijn nog meer ingevallen, zijn neus is nog geprononceerder, zijn hals nog dunner. Hij ziet er echt niet als een ambassadeur uit, maar hij is wel degelijk de vertegenwoordiger van zijn land bij de Unesco. Hij eet nauwelijks, drinkt *café bien cargado* (sterke koffie) en haalt bedachtzaam de rook van zijn onafscheidelijke Dunhills in. Hij is nog maar zevenenvijftig, maar hij lijkt jaren ouder. Hij heeft altijd al gesukkeld met zijn gezondheid; wie weet komt dat door zijn leven als *animal nocturno*, in vroegere tijden dan, want om halfelf valt hij compleet stil, daarmee te kennen gevend dat hij moe is. 'Ik heb de rare gewoonte vroeg te gaan slapen en om een uur of zes op te staan.'

De volgende ochtend ondervindt hij dat een provinciestadje als Bergen laat ontwaakt: 'Pas na zevenen heb ik een croissant en een kop koffie kunnen krijgen,' zegt hij half verontwaardigd. Dank zij een stevige ochtendwandeling kan hij op de universiteit met een helder hoofd (en zonder één papiertje) beginnen aan een panorama van de Peruaanse literatuur van de 20ste eeuw.[2.] Dat start pas in de jaren veertig, met de 'indigenisten' Ciro Alegría en José María Arguedas, zodat hij al snel bij zichzelf uitkomt. 'In 1950, ik was toen eenentwintig, heb ik een essay geschreven: *Lima, ciudad sin novela* (stad zonder roman); daarin dacht ik na over het feit dat Lima 'nog geen roman had' en over de noodzaak de stad tot uitdrukking te brengen in een roman.[3.] Eeuwenlang, zelfs nadat Peru onafhankelijk was geworden, was de hoofdstad de *hortus conclusus*, de besloten hof uit de tijd van de Spaanse onderkoningen gebleven. Toen ik een kind was, lag er rond Lima een gordel van moestuinen, velden, landgoederen; die ruimte werd geleidelijk ingenomen door sloppenwijken, die als paddestoelen uit de grond schoten. Lima heeft de omliggende dorpen opgeslokt, Miraflores bij voorbeeld, waar ik geboren ben: dat was de badplaats van de Limenen waar ze met tram of bus heengingen. Het groen over-

heerste er en het leven ging er zijn trage gangetje. Iedereen kende iedereen, je liep bij de buren in en uit. Dat dorp bestaat niet meer, ofliever, het bestaat alleen nog in de herinnering van oudere mensen, en als die er niet meer zijn, zal het alleen nog bestaan in de boeken van de schrijvers.

'Yo fui testigo de ello': ik ben van dat alles getuige geweest, zegt Ribeyro zacht maar nadrukkelijk. Tot na de Tweede Wereldoorlog was Lima een vreedzame, statische stad, zonder ernstige sociale problemen, maar ze werd overspoeld door *serranos*, Indiaanse boeren uit de Andes, die er werk kwamen zoeken. Dat vonden ze niet, er was geen woonruimte voor ze, geen onderwijs, geen medische infrastructuur, er was niets. Ribeyro's werk vormt zowat de radiografie van het Lima van het midden van de 20ste eeuw, toen het land (zoals gewoonlijk) een dictator als president had: generaal Manuel Odría, wiens schaduw ook over *Corversación en La Catedral* van Mario Vargas Llosa valt. 'Het is niet bepaald een opwekkend portret,' zeg ik hem; 'ernaar kijken heeft hetzelfde ontmoedigende effect als lezen in Onetti.' 'Dat zal wel,' zegt hij, 'maar Onetti is nog harder dan ik, nog troostelozer; bij mij vind je af en toe nog wat humor.'

'Je hebt ergens geschreven dat elke schrijver het gezicht van zijn werk heeft. Ben je dan echt de pessimist die uit je werk naar voren komt?' 'Zeker,' antwoordt hij rustig, 'ik ga uit van de premisse dat begrip tussen mensen onmogelijk is.' Over dat wanbegrip tussen kleine luiden in een grijze wereld gaan zijn verhalen; één ogenblik denken zijn 'helden' dat ze boven zichzelf kunnen uitstijgen, maar die illusie valt vrijwel onmiddellijk aan scherven. Hun vaak gewelddadige wederwaardigheden zijn nooit voorpaginanieuws: hoogstens zijn ze goed voor de rubriek *Faits divers.* De Mexicaanse schrijver Juan José Arreola noemt zulke onooglijke gebeurtenissen *cataclismos de bolsillo*, pocketcatastrofes. Als ze voorbij zijn, brengen ze geen luciditeit: de slachtoffers zijn nog stuurlozer dan voordien.

Ribeyro heeft over flarden herinnering *ge*schreven, hij heeft ze niet *be*schreven; dat zou een te grote afstand impliceren, te veel 'intenties' ook die het werk van vele collega's van hem topzwaar maken. 'Elk van mijn verhalen staat op zichzelf, hoewel je er achteraf toch bepaalde series in kan onderkennen. *"Cuentos de circunstancias"* noemt hij ze bescheiden, met een woordspeling: gelegenheidsverhalen *(cuentos de circunstancia)*, of verhalen over "omstandigheden", in de zin die Ortega y Gasset eraan gaf: een mens is de

ondeelbare combinatie van zijn ik met zijn omstandigheden.'[4.] Leg je ze allemaal naast elkaar, dan krijg je een beklemmend beeld van een uitzichtloze realiteit: mensen leven langs elkaar heen en als ze elkaar ontmoeten geldt de wet van de sterkste. Sommige critici hebben zich laatdunkend uitgelaten over zijn romans; zelf ben ik het daar niet mee eens. Misschien worden nu pas de gruwelijkste consequenties van wat hij heeft opgeschreven zichtbaar. 'Nou,' zegt hij, 'de laatste jaren hoor ik van jonge schrijvers dat ze zich herkennen in mijn romans. Misschien moeten sommige boeken wachten om op hun juiste waarde geschat te worden. Toen ik laatst in Lima was, waren daar vijfenveertig mensen gegijzeld door misdadigersbendes. Overal zie je *huachimanes* (watchmen) staan met de vinger aan de trekker. Drie of vier miljoen werklozen belegeren de stad. De rijken zijn al lang weggetrokken uit Miraflores, naar nog exclusievere en nog beter bewaakte wijken. En dan is er Het Lichtend Pad... De staat is machteloos: die zal niet voor werk zorgen. Dus is iedereen op zichzelf aangewezen.'

'El Perú se nos está escapando: Peru ontsnapt ons, oudere of in het buitenland wonende schrijvers,' constateert Ribeyro. 'Als ik in de volksbuurten kom, snap ik vaak niet waarover de mensen het hebben: er is daar een eigen, "wilde" cultuur ontstaan. Dat wordt wellicht de voedingsbodem voor het werk van jonge Peruaanse schrijvers.' Die volgen het voorbeeld van hun oudere collega: 'De laatste tijd zijn het niet alleen mensen uit een burgerlijk milieu die naar Parijs komen, maar heel eenvoudige jongelui die de prijs van een ticket sol voor sol hebben bijeengeschraapt - alleen de heenreis!'

In 1957 heeft Ribeyro zeven maanden bij Gevaert (nu: Agfa-Gevaert) gewerkt in Mortsel; bij die firma zijn geen sporen van zijn verblijf terug te vinden, maar er is dat raadselachtige motto van zijn roman *Crónica de San Gabriel: 'A Mimí y "los grandes días de verano" en "El Viejo Dios"'.* De grote zomerdagen hebben alles met Mimí te maken, vermoedde ik, maar welk verband bestaat er tussen Mimí en een oude god? 'Wel,' verduidelijkt hij monkelend, 'Oude-God is toch een wijk van Mortsel, nietwaar? En Mimí was een dochter van de familie L., bij wie ik logeerde. Ze had de gewoonte hoog in een boom te zitten mijmeren; dat deed me terugdenken aan mijn nicht Leticia en aan de vakantie die ik op de haciënda van mijn oom doorbracht toen ik een jaar of vijftien was.[5.] Al mijn herinneringen kwamen terug en zo ben ik weer aan die roman gaan schrijven; ik heb hem dan ook aan haar opgedragen.' (Tot

lang na de Tweede Wereldoorlog was Oude-God bij de Antwerpenaren een geliefkoosd doel voor zondagse excursies; nu is die groene pleisterplaats, net als Miraflores, opgeslokt door de grote stad...)

In die tijd leerde hij ook het bekende toneelstuk *De paradijsvogels* van de Franstalige Vlaming Gaston Martens kennen; hij ging hem opzoeken in zijn huis te Blankenberge en dat bezoek verwerkte hij in zijn verhaal 'Ridder en de presse-papier'. Een jonge Latijns-amerikaanse schrijver ziet op de schrijftafel van de bejaarde auteur de presse-papier staan die hij in zijn eigen land op een nacht naar kabaal makende katten heeft gegooid. Ridder trof hem op een ochtend aan op zijn erf. Dit en andere verhalen verwijzen naar zijn verblijf in Europa. 'Ik heb een bundel klaar waarvan alle verhalen zich in Europa afspelen,' zegt hij; ook in dat opzicht is hij een voorloper van bij voorbeeld Alfredo Bryce Echenique, wiens laatste romans 'Europees' zijn. 'Ook andere Zuidamerikaanse auteurs zijn die weg ingeslagen maar als het goed is, zoals in het geval van Alfredo, blijven ze door en door Peruaans in de manier waarop ze tegen de realiteit aankijken.'

Zonder een zweem van afgunst praat hij over het succes van zijn vrienden. Dat is ongewoon, in Peru evengoed als bij ons. 'Toen een van de laatste romans van Bryce Echenique uitkwam, heb ik een recensie geschreven voor een dagblad uit Lima, onder de titel *"Habemus genio"*.' Hij bewondert 'de imperiale figuur' van Vargas Llosa: 'Met *De stad en de honden* heeft de Peruaanse literatuur een reuzestap gezet. Bovendien geeft hij zijn werk nog meer uitstraling door zijn formidabele persoonlijkheid. Onlangs besteedde *Hola* (de Spaanse *Privé*) ettelijke bladzijden aan Mario, met grote foto's van de auteur met koning Juan Carlos, Julio Iglesias en de hele jet-set. Een Peruaans weekblad nam dat artikel over onze beroemde landgenoot over en toevallig stond in hetzelfde nummer een interview met een oude neger uit Surquillo (een slecht befaamde wijk van Lima) die heel trots vertelde dat hij zich lang geleden bezat had met een jongeman die later een beroemd schrijver was geworden, een zekere Ribeyro! Zou het niet even honorabel zijn, voort te leven in de herinnering van een eenvoudige neger als in een blad als *Hola*?'[6.]

Naschrift bij wijze van In memoriam

Hoogstwaarschijnlijk heeft die neger later wel iets van zijn vriend voor één nacht gelezen; in Peru lezen gewone mensen immers niet Vargas Llosa, wel Ribeyro. Dat bevestigt Alfredo Bryce Echenique: ‘Onder de levende Peruaanse schrijvers is Julio Ramón Ribeyro het meest gelezen, geliefd en bewonderd. In een enquête van *Hueso Húmero*, het prestigieuze literaire tijdschrift uit Lima, kregen slechts twee “onsterfelijken”, de Inca Garcilaso de la Vega en José María Arguedas, méér stemmen dan hij. Hij bestrijkt ook een buitengewoon sociaal spectrum, want van zijn werken vind je luxueuze uitgaven voor boekhandels in de residentiële wijken, uitgaven onder auspiciën van openbare instanties voor school en universiteit, en populaire edities bij de straatverkopers, van wie je nooit weet wie ze zijn maar die ongetwijfeld aan iedereen hun waren slijten.’[7.]

Toch hebben Mario Vargas Llosa noch Alfredo Bryce Echenique zich de moeite getroost een In memoriam voor Julio Ramón te schrijven. In zijn memoires rekent de eerstgenoemde genadeloos met hem af. ‘Ten tijde van de nationalisatie van het bankwezen publiceerde de apristische[8.] pers met veel tamtam een woedende verklaring van Julio Ramón Ribeyro, die me er vanuit Parijs van beschuldigde me ‘op objectieve wijze te identificeren met de conservatieve groeperingen in Peru’ en me ‘te verzetten tegen de niet te stuiten opkomst van de lagere klassen’. Ribeyro, een hele keurige schrijver en tot op dat moment een vriend van mij, was door de Velasco-dictatuur benoemd op een diplomatieke post bij de Unesco en werd daar gehandhaafd door alle volgende regeringen, dictaturen en democratieën, die hij gezeggelijk, onpartijdig en discreet diende. Kort daarna beschreef José Rosas-Ribeyro, een ultralinkse Peruaan die in Frankrijk woonde, in een artikel van *Cambio* hoe Ribeyro met andere functionarissen van de apristische regering door Parijs had gedraafd op zoek naar handtekeningen voor een manifest ter ondersteuning van Alan García en de nationalisatie van het bankwezen, dat was opgesteld door een groep aldaar gevestigde ‘Peruaanse intellectuelen’. Wat had de apolitieke en sceptische Ribeyro tot een ontijdige militante socialist gemaakt? Een ideologische bekering soms? Nee, het diplomatieke overlevingsinstinct. Dat liet hij me zelf weten in een boodschap die hij me in die dagen deed toekomen [en die me erger raakte dan zijn verklaringen] via zijn uitgeefster, Patricia Pinilla, met wie ik bevriend was: ‘Zeg tegen

Mario dat hij zich niets moet aantrekken van de dingen die ik tegen hem verklaar, want die zijn alleen maar “conjunctureel”.’[9] (Conjunctureel betekent zoveel als: te wijten aan de omstandigheden!)

Natuurlijk heeft Vargas Llosa gelijk als hij zijn scherpste pijlen afschiet op ‘de goedkope intellectueel’, maar hij doet dat vanuit de ijzersterke positie van iemand die ‘het helemaal zelf heeft gemaakt’. Dankzij zijn succes en zijn fabelachtige werkkracht kan hij van zijn pen leven; Julio Ramón kon dat niet. In 1982 interviewde ik hem in Brussel voor het literaire TV-programma ‘De Vijfde Windstreek’; bij het begin van het gesprek stelde een landgenoot van hem een politiek geladen vraag. Op dat moment viel het licht uit; een paar minuten lang zaten we in het donker. Terwijl de technici koortsachtig naar de oorzaak van de panne zochten, zei Julio Ramón zacht: ‘Als je me nog één zo'n vraag stelt, ga ik weg.’ We hebben het niet meer over politiek gehad: dat had ons het programma en hem zijn baan als ambassadeur gekost. Daar was hij als de dood voor, want wat moest hij dan beginnen? Dat dat gevaar niet denkbeeldig was, hoorde ik nadien van andere aanwezige Peruanen, die volhielden dat de panne was veroorzaakt door ‘stillen’ die alle Peruaanse diplomaten in de gaten hielden. ‘Julio Ramón is gewoon bang,’ zeiden ze, maar hun genegenheid voor hem was er niet minder groot om. Julio Ramón was inderdaad iemand zonder kapsones, van wie je spontaan ging houden; daarom trof de executie door Vargas Llosa me recht in het hart. *El flaco Ribeyro* heeft bij mijn weten niet op die aantijgingen gereageerd, maar ongetwijfeld hebben ze zijn laatste levensmaanden vergald.

Eindnoten:

1. *Het toenmalige programma van de BRT-televisie.*
2. *Gepubliceerd in* Literatura peruana. Jornada del 13 de diciembre de 1986. *Cuadernos de ALEPH, Grupo Interuniversitario de Estudios Latinoamericanos, no 2.*
3. *Vergelijk de klacht van Borges over het ontbreken van een literaire evocatie van Buenos Aires, en zijn pleidooi voor een roman die de expressie van de Argentijnse hoofdstad (in het bijzonder de buitenwijken en hun bewoners) moest worden, in* El tomaño de mi esperanza.
4. La palabra del mudo, *III,* Introducción.
5. *Zie ook* Prosas apátridas, *no 143.*
6. *Deze tekst is een licht herziene versie van het interview dat verscheen in ‘De standaard der Letteren’ van 7 februari 1987.*
7. Silvio en el rosedal, *p. 9.*
8. De met de APRA-partij van Alan García gelieerde pers.
9. *Mario Vargas Llosa: ‘De vis in het water’, een autobiografie; vertaling Aline Glastra van Loon, Amsterdam, Meulenhoff 1994.*

Vertaald proza

De moeder
Ciro Alegría[*]
(Vertaling Mieke Westra)

Het oerwoud omringde een barak, opgetrokken uit dunne palmboomstammen, op een opengehakte plek waar de rode boomstronken bloedende wonden leken. Het weidse lichaam van het bos was verminkt, opdat de zon zich over het huis en de mannen kon uitstrekken. Als ze niet werkten, waren ze op een ruwhouten tafel aan het dobbelen of lagen ze, naast hun geweer en hun hoopvolle verlangen, te dommelen in de hangmatten die in de galerij waren opgehangen. Vaak ook posteerden ze zich op de open plek en strekten als vermoeide vogels hun armen uit naar het licht. Ze waren achter de rubber en de rijkdom aan gekomen. Ondergedompeld in de ontoegankelijke en verstrikkende onmetelijke plantenwereld waren hun dromen even ongrijpbaar als de dichte rook van hun bittere sigaren, waar ze met trage gebaren aan trokken. Elke ochtend confronteerde het oerwoud hen met zijn uitdaging. Zelfs de veteranen duchtten het labyrint, gevormd door de knellende omhelzing van de takken en de duisternis van de dichte kruinen.

Vlak bij de barak stroomde een kleine rivier, ingebed tussen bomen en spoelend langs stammen en oude verwrongen wortels. Hij kon Yavarí, Ingaraparaná, Porá of Yarobé heten. Hij kon elke naam dragen die ontleend was aan de geluiden van het bos, aan de vreemde stemmen waarmee de plant, het roofdier en de wilde elkaar verstaan. Die rivier doet andere rivieren zwellen en maakt deel uit van het circulatiesysteem van het oerwoud, een bloedstroom die havens omspoelt waarvan men in de jungle droomt en wier namen meer luister krijgen door het verlangen ze te bezoeken: Contamana, Nauta, Iquitos, Manaos. En daar voorbij, verderop, waar alle vloeibare wegen zich tot één enkele verenigen,

* *Ciro Alegría (1909-1967) publiceerde in 1935* La serpiente de oro *en in 1938* Los perros hambrientos, *dat als enige van zijn romans in het Nederlands is vertaald onder de titel* Hongerige honden. *Zijn meest ambitieuze roman is* El mundo es ancho y ajeno, *uit 1941, die beschouwd wordt als een hoogtepunt in de literatuur van het indigenisme, de beweging die ijvert voor de rechten van de Indianen en de herwaardering van hun literatuur. In de jaren '70 zijn nog een aantal van zijn romans postuum gepubliceerd.*

waar de grote rivier, de Amazone, de rijkste en breedste van alle rivieren, ondergaat in de Atlantische oceaan, en daar voorbij, nog verder, waar de naald van het kompas heen wijst, schittert de stralende naam: New York. Terwijl ze in hun dromen haar schijnsel ontwaarden, ontstoken met een hoog op de beurs genoteerde vreugde, tapten de mannen in het duister van het oerwoud het rubber, in een vrijwillige strijd met het gevaar en in de hoop dat ze het zouden overleven.

Over die kleine rivier kwamen op een late namiddag, die boven de bomen dikke wolken, trillende schaduwen en onrustig fladderende vogels opstapelde, Cárpena en Jiménez in een kano met twee roeiers aanvaren. Ze waren sinds de vroege ochtend onderweg. De hele dag hadden ze het eentonige gespetter gehoord van de riemen, die bewogen werden door de roeiers: twee olijfkleurige Indianen met woeste trekken. Cárpena was een nieuweling en Jiménez, met wie hij de laatste etappe van de reis aflegde, genoot ervan hem allerlei heldendaden en gebeurtenissen te vertellen. Hij deed dat jolig en met veel bravoure. Zo begon hij plotseling over de anaconda's. Kijk uit. Met één klap van hun staart konden ze een kano omverwerpen. Er waren ook kaaimannen. ‘En daarginds in die zone, zie je dat? wonen de Cashivos-indianen. Ze zijn ontembaar. Ze vermoorden mensen, verbranden ze en drinken de in maïsbier opgeloste asresten op.’ Cárpena probeerde zich niet geïmponeerd te tonen. Ten slotte gaf Jiménez hem de raad: ‘Je moet hier vooral je gevoelens vergeten, vriend. Nobele gevoelens, zo zeg je dat toch? Wacht maar tot je don Floro ontmoet; die kerel heeft geen hart.’

Toen de kano zich met een vrolijk duwtje van de landing in het zand op de oever boorde, voelde Cárpena zich meer bevrijd van het geklets van zijn metgezel dan van de ineengedoken houding waarin hij had gezeten. De rubbertappers van de barak ontvingen hen luidruchtig en met uitbundige omhelzingen. ‘Hoe is het in Iquitos?’ ‘Hebben jullie kogels meegebracht?’ ‘Goh, geweldig.’ ‘En blikken?’ ‘Nee?’ ‘Verdomme, dat apevlees komt ons de strot uit.’ ‘De Japanners terugdringen gaat niet zomaar.’ ‘Er zal heus wel een markt zijn voor onze rubber.’ ‘Abrikozen op sap.’ ‘Tenminste één blik.’ ‘Bent u nieuw hier?’ ‘Dat is wel aan uw gezicht te zien.’ ‘Kom binnen en rust uit.’

De avond viel en Cárpena en Jiménez lagen in de hangmatten van vezeltouw nog steeds antwoord te geven op de vragen die uit

nieuwsgierigheid en heimwee over de lippen van hun vrienden kwamen. Later staken ze een lantaarn aan en schaarden ze zich rond de tafel van grove planken. De maaltijd was sober: vis, *paiche* genaamd, met groene banaan, ofwel *inguire*, en puree van yucca, ook *fariña* geheten, en om de aankomst te vieren een flinke slok rietsuikerbrandewijn. Witte nachtvlinders fladderden om het licht. Buiten stonden de roeíers en andere wilde Indianen in hun luidruchtige taal te praten. De stem van de rubbertappers kwam uit een gezicht dat begroeid was met een verwarde baard.

'Niet scheren, beste Cárpena. Met baard kunnen de muggen je niet steken.'

Cárpena probeerde op zijn beurt al vragend zoveel mogelijk te weten te komen. Zijn onwetendheid deed hen vaak in lachen uitbarsten. Maar hij hoorde tenminste het nodige over zijn metgezellen en het bevestigde zijn idee dat je in het bos hard moest zijn.

Toen ze de lantaarn hadden gedoofd en zich uitstrekten om te gaan slapen, stak er een hardnekkig huilende wind op. Een rubbertapper zei tegen don Floro: 'Dat is prima, die zal de muggen meevoeren. Morgen moet u Cárpena mee het bos innemen. Hij heeft nog alle tijd om rubber te roken.'

Cárpena had in Iquitos de rubberballen gezien en wist dat het roken daarvan een zwaar karwei was. Gelukkig maar dat ze hem nu iets anders lieten doen. Hij had om zo te zeggen zelfs geluk. Het lokte hem aan met don Floro op pad te gaan. Hij had gehoord dat don Floro een *rumbero* was, ofwel de man die in het plantaardige labyrint van het oerwoud altijd de weg vindt. Hij had een boek gelezen waarin verteld werd hoe een rumbero zijn richtingsgevoel was kwijtgeraakt toen hij een groep rubbertappers de weg wees en met zijn angstige groep was verdwaald in de onzekerheid van het bos zonder wegen en een door krankzinnigheid getroffen geest. Maar don Floro leek onmogelijk te kunnen verdwalen. Hij was een krachtig gebouwde zestiger met jaguar-ogen en de gebruikelijke warrige en smerige baard. Zijn blanke huid was okergeel en groen getint, alsof het bos zijn kleuren op hem had afgedrukt, en zijn grijze baard leek op zo'n bosje woekerlianen die aan de bomen hangen.

Toen de wind een beetje bedaarde, mompelde don Floro met zijn trage bromstem: 'Ik denk dat er daarginds naar het zuiden een troep apen zit. Ze krijsen tegen de harde wind in. Ik zou zo zeggen dat er een kleintje tussen zit. Horen jullie het niet? Morgen ga ik

hem vangen. Door de moeder neer te schieten.’

‘Hoe moeten we ze vinden?’ vroeg Cárpena met een ongelooflijke naïveteit.

De commentaren en de lachsalvo's schalden van hangmat naar hangmat. Don Floro hield op met zijn bulderend gelach en zei: ‘Jongeman, ik ken hun gewoonten van a tot z. Die apen zullen nog voordat het licht wordt verder trekken. En ik mag doodvallen als ze niet stoppen bij een palmbos dat ik heb gezien. Het zit daar vol kokosnoten. Wacht maar, wacht maar.’

‘Hoort u ze echt?’ vroeg Cárpena opnieuw.

‘En of ik ze hoor,’ zei don Floro.‘Ik hoor ze als de wind gaat liggen. Ze krijsen als een oordeel. Ze moeten een paar honderd meter hier vandaan zitten.’

Met de slaap kwam ook de stilte in de barak. Cárpena zocht in het duister naar nieuwe woorden. Alleen de wind sprak af en toe met een mysterieuze en diepe stem, geladen met brokken oerwoud.

De nieuweling was twintig en had een handjevol vertrouwde herinneringen. Zijn ervaring met het oerwoud beperkte zich tot de tocht die hij had afgelegd om naar de barak te komen. Hij kwam uit een streek zonder veel bomen, aan de Peruaanse kust, waar elke vallei geflankeerd wordt door woestijnen van zand en stenen. Hij had zich gekoesterd in de moederlijke zorg, in de boeken van Salgari en in grootse plannen. Nu het avontuur een reële draai nam, voelde hij zich ontwapend door de confrontatie met de werkelijkheid, en zijn grootse plannen leken even veraf als de sterren.

De nacht legde een blinddoek over zijn ogen. Cárpena voelde zich alleen en in hem groeide het heimwee naar zijn moeder. Hij rolde zich in zijn hangmat op alsof hij in de moederschoot lag en een gevoel van tederheid, nabij en ver tegelijk, omhulde hem en gaf hem een gewaarwording van beschroomdheid, gemengd met een toenemende droefheid. In de verte brulde een jaguar en een glimworm trok een vluchtig lichtspoortje. De jongen werd tot de werkelijkheid teruggeroepen. Hij probeerde zichzelf in de hand te krijgen en vast te houden aan zijn beslissing hard te zijn. Hij zou ook weten te vechten, dacht hij. Daarna zou hij geld hebben en de standvastigheid bezitten van degenen die in het leven triomferen. Maar hij moest sterk en onbuigzaam zijn als een rots of een perzikpalmstok. Hij zou ook gehard worden. Hij moest een echte rubbertapper worden, een man van het oerwoud, hij ook. Ten slotte viel hij in slaap.

De volgende ochtend vertrok Cárpena, die ondanks al zijn inspanningen het onzekere air van de nieuwkomer had, met don Floro, de rumbero, op apejacht. Cárpena wierp onder het lopen speurende blikken om zich heen, alsof het gevaar hem op de hielen zat. Stel je voor dat er een boa, dat er een jaguar, dat er een kaaiman, dat er een wilde Indiaan opdoemde. Don Floro liep voorop, terwijl zijn levendige wilde-dierenogen gespannen naar boven tuurden.

Beiden droegen een geweer over de schouder en ze liepen over een smal paadje. De afgevallen bladeren, zwartrood en bruin getint, bedekten de grond en verspreidden al rottend een penetrante lucht. Mos en veelsoortige woekerplanten schrijnden de ontelbare stammen. Het was een ingewandswereld die moeizaam bezig was zijn bomenspijs te verteren.

Cárpena liep vlak achter de rumbero, alsof zijn leven afhing van de nabijheid van die man. Hij zou van hem leren. Don Floro zou hem inwijden in de geheimen van het bos. De oude rot had die taak al vele malen vervuld en deed dat met plezier. Al pratend begon hij hem inzicht te geven in de hartslag van het bos, terwijl hij de takken opzij sloeg die het pad al begonnen te versperren en de doorgang belemmerden.

‘Ja jongen, ik ben hier al een eeuwigheid. Ik kwam hier als snotjongen, net als jij, toen het zoeken naar rubber begon. Ik denk niet dat er één stukje bos is waar ik niet heb gelopen. Nou ja, dat is misschien wat veel gezegd; maar ik ken het hier als mijn broekzak. Ken jij de lijnen van je hand? Nee? Wel, ik ken die van het bos. Een halve heks in de stad kon de lijnen van de hand lezen en zei dat daar je lot lag. Dit is een hand die je eveneens moet weten te lezen. Hier ligt het lot ook.’

Ze stuitten op een boom die overdekt was met inkepingen en littekens, een zielig boswezen dat ze aan een vreemde marteling hadden onderworpen. De insnijdingen en de kerven vulden zijn prachtige stam. Er waren nog sporen van het witte bloed dat hij had verloren.

‘Afgetapte rubber,’ verklaarde don Floro. Hij ging verder: ‘Je moet nu heel ver lopen om het te vinden. De jongens hebben hier flink gehakt. Vroeger hoefde je maar een klap met je machete door de lucht te geven en dan kwam de rubber er al aan. Nu moet je minstens lopen tot de plek waar de eigenaar zijn schuilhut heeft; dat is heel ver, en nog vind je geen rubber.

Aan de riem van don Floro hing een groot hakmes in een leren foedraal.

‘Tja, alles is ver weg. Het zal nog wel een tijdje duren voordat we de apen vinden. Ik zie er niet eentje daarboven. Daarom klets ik aan één stuk door. Heb je wel eens aap gegeten? Nee? Dat komt nog wel. In het begin lijken het, als ze klaargemaakt zijn, net gebakken kinderen en heb je er geen trek in. Maar ja, de honger. Daar doe je wat voor. Op den duur eet je ze alsof het niks is. Je móét hier wel aap eten. Je hebt niet altijd het geluk om een kalkoen of tapir te vinden.’

Het pad vervaagde. Cárpena had het gevoel dat het bos hen overmeesterde. Een verward en constant rumoer zweefde boven hun hoofden en het was één wirwar van stammen, takken en lianen. De rumbero draaide zich naar de jongen om, terwijl hij zijn geweer met beide handen vastgreep; Cárpena volgde automatisch zijn voorbeeld. ‘Ssst,’ siste de oude rot en praatte gedempt verder: ‘Stil, we moeten de apen niet aan het schrikken maken. Ze zetten er eentje op wacht en als we ons verraden, geeft die een schreeuw en gaan ze er vandoor.’

Hij liep verder, de lianen behoedzaam ontwijkend en voorzichtig lopend. Zijn omhoog gerichte geweer leek even waakzaam als zijn ogen. Als Cárpena door een onhandige beweging lawaai maakte, draaide don Flora zich met zwijgend verwijt om. Het ergste was dat de lianen, de takken en de hoge bomen steeds dichter werden. Het bos groeide, dijde voor de ogen van de nieuwkomer uit. Hij kon niets opvallends in de boomtoppen ontwaren. Zou don Floro het wild wel zien? Af en toe hoorde je het gefladder van een vogel die wegvluchtte tussen het gebladerte. Lichtgebogen en zonder te stoppen liepen de mannen verder naar hun onzekere prooi. Het was een vermoeiende tocht, vooral omdat ze geen geluid mochten maken. Ze lieten een flauw spoor achter op de afgevallen bladeren, maar andere zouden ze spoedig bedekken en hun spoor uitwissen. Toen ze over een zompig terrein liepen, kreeg de nieuweling in de zachte modder van een plas de afdruk van een hak onder ogen. Iemand anders was daar geweest, daarvan getuigde zijn spoor, en toch leek de vijandige en in zichzelf teruggetrokken natuur zijn aanwezigheid voortdurend te hebben genegeerd. De moerassen dienden zich nu nadrukkelijker aan en ze moesten eromheen lopen. Donker en rustig water vormde plassen onder de kalme bomen. Toen ze dat gebied achter zich hadden gelaten, was

er opnieuw het tapijt van bladeren en de obstakels van takken en lianen en het diepe duister onder de trillende hoge kruinen. De zon drong hier en daar gefilterd in schuine bundels door en onthulde spleten in oeroude stammen en zacht mos. Op de schors van een loodgrijze stam stond een inscriptie: TER HERINNERING AAN PEDRO J. RAMÍREZ. De met een mes diep uitgesneden letters duidden op een krachtige hand. Cárpena tikte don Floro op de arm en toen deze zich omdraaide, wees hij hem op de inscriptie. Niemand in de barak heette zo. Je had daar de 'chino' Cortez, de Spanjaard Segovia, de neger Domingo en ook Jiménez en Díaz. Er was daar niemand met die naam. De rumbero haalde zijn schouders op als om te zeggen: 'Waarom je met dat soort onzin bezighouden als we onze handen vol hebben met het zoeken naar apen die belangrijker zijn?' Maar bij wijze van uitleg maakte hij een snijdend gebaar met zijn hand langs zijn keel en liep zwijgend verder. Pedro J. Ramírez was dood. Ongetwijfeld had hij net als Cárpena zijn geboortegrond verlaten om zich met zijn gereedschap van rubbertapper en met zijn dromen in deze wereld te storten. En ziedaar wat er van hem restte: een naam gekerfd in de stam van een midden in het oerwoud verloren boom. Vanuit de diepte van het bos klonk de stem van een dode in de overleving van een onverschillige vegetatie. Dat was alles. Cárpena weigerde zijn gevoel te laten spreken. Medelijden was hier overbodig, dat begreep hij al. Hij zou hard worden, net als don Floro. Net als de rumbero zou hij het bos van de ene kant naar de andere weten te doorkruisen, zonder te verdwalen of te treuren om dingen die onvermijdelijk waren. Don Floro vervolgde zijn weg met waakzame blik en waakzaam geweer. Plotseling bleef hij staan en bracht bij wijze van schelp een hand achter zijn oor. In de verte klonk een zwak gekrijs. Waarvandaan? De rumbero draaide zijn hoofd naar alle kanten en bepaalde ten slotte de richting. Cárpena volgde hem, een en al oog en oor. Maar zonder te bedenken dat het geweer hem misschien van pas zou kunnen komen. Het aangekondigde palmbos deed zijn stammen oplichten tussen het immense grijsgroen. Don Floro bleef opnieuw staan en bracht het geweer naar zijn gezicht. De troep apen maakte onder luid kabaal allerlei capriolen en gooide met kokosnoten. De aap die het dichtstbij was, ongetwijfeld de wachtpost, kreeg de jagers in het oog en slaakte een schelle kreet. Maar het was al te laat. Don Floro schoot. Ook Cárpena schoot, op een klein, gesticulerend wezen dat tussen de takken slingerde. De apen

gingen er krijsend en gillend met grote sprongen door de boomtoppen vandoor. Binnen enkele seconden was de echo van hun stemmen in de onmetelijkheid van het oerwoud opgelost.

Maar een van hen was achtergebleven. Hij probeerde zich overeind te houden door zijn staart om een tak te winden, maar even later viel hij met een doffe plof op het bladertapijt. De jagers snelden toe. Het was een apin met haar jong in de armen. De kogel had haar borst opengerukt. Ze keek met een blik van paniek en haat naar de mannen, maar richtte toen haar ogen op het kleintje. Met al haar krachten omarmde ze haar kind. Ze probeerde het doodsbange aapje tegen haar magere borst te trekken en duwde zijn mond tegen haar tepel. Sidderend door de stuiptrekkingen van de dood was haar enige zorg dat het aapje zou drinken, dat hij zou overleven. Geen van beide mannen kon er, bij het schouwspel van die grootse, moederlijke verdediging van het leven, toe komen haar het genadeschot te geven. De moeder wilde ten koste van alles haar kind redden. Met een glans vol tederheid in haar ogen drukte ze hem tegen zich aan en bood hardnekkig haar schrale tepels aan. Maar het aapje keek krijsend naar de jagers, zonder zich van haar borst los te maken, en met zijn angstige houding vroeg het haar eerder te vluchten. Was ze daartoe maar in staat geweest. Ze wierp een laatste blik op de mannen en opnieuw op het jong. Ze hield aan dat het moest drinken, zij het heel zwakjes, want zonder twijfel begaven haar krachten het. Ten slotte kwam het einde en in een sidderende doodsstrijd gaf ze zich over. Ze kwam voorgoed tot rust met haar jong in de armen, in volkomen overgave aan hem, in een gebaar van uiterste zorgzaamheid. In de immense stilte die over het oerwoud daalde, hoorde je alleen het gekerm van het aapje, dat aan het roerloze, bloedende lichaam van zijn moeder hing. Vastgeklampt aan haar, leek hij haar om bescherming te smeken.

Cárpena kon zich niet meer inhouden en geleund tegen een boomstam barstte hij als een kind in snikken uit. Don Floro probeerde hem te troosten.

‘Ach wat, jongen, het gaat wel over. Je raakt eraan gewend. Per slot van rekening was het niet jouw kogel.’

Maar innerlijk prees de rumbero zich gelukkig met de duisternis in het bos en met de brede rand van zijn palmbladhoed die een schaduw wierp over zijn gezicht. Een koppige traan was over zijn wang gebiggeld. Hij deed verstolen een stap opzij en veegde hem weg met de mouw van zijn hemd.

De Kaalkop
José María Arguedas[*]
(Vertaling Mariolein Sabarte Belacortu)

De Kaalkop woonde in een winkel op de hoek, in de derde straat. De ‘winkelstraat’, die de twee boulevards verbond, was een smalle zandsteeg met aan beide zijden bestrate trottoirs; achter de hoger gelegen, grote boulevard liep de beste weg: hij was breed en voor de helft geplaveid, tot aan het kruispunt met de straat waar de winkel van Migata was; daarna liep hij door naar de berg, even breed, maar ongeplaveid.

Aan de boulevards woonden de belangrijkste families, enkele daarvan waren zelfs landelijk bekend; veel van die huizen bleven altijd gesloten en stortten langzaam in onder bewaking van ‘serranos’, Indianen uit de bergen, die de binnenplaatsen in kippenhokken hadden veranderd.

De brede, geplaveide straat bestond uit twee sectoren; het geplaveide gedeelte was van de klasse van belangrijke employé's, mensen die nog een baan hadden waardoor zij zich konden permitteren een zekere status van ‘belangrijke heren’ te voeren. Daar bevond zich de apotheek en in het bijzonder de apotheker en mevrouw zijn echtgenote, die zich, als ze samen met haar dochters in zee ging baden, in een japon en niet in een ‘modern’ badkostuum hulde.

De vrouwen waren alledrie dik, stonden in aanzien en hielden 's avonds salon, waar veel mensen op afkwamen, maar waar sterk gediscrimineerd werd. Er konden allerlei soorten mensen komen, maar meneer de apotheker en zijn eerbiedwaardige familie verschansten zich achter de brede toonbank en daar had niemand toegang.

* *José María Arguedas (1911-1969) was romanschrijver, antropoloog en dichter. Zijn belangrijkste in het Nederlands vertaalde werken zijn: de romans* Yawar fiesta, (Bloedfeest) *1941*; Los ríos profundos (De diepe rivieren) *1958*; El sexto (Beschrijving van het leven in een gevangenis) *1961*; Todas las sangres (De wegen van het bloed) *1963; en de verhalenbundel* Diamanten en vuurstenen, *Zijn romans weerspiegelen de conflicten van Peru: de stille strijd tussen de blanke bovenlaag en de onderdrukte Indianen. Het hier vertaalde fragment was oorspronkelijk bedoeld voor zijn postume roman* El zorro de arriba y el zorro de abajo. *In 1969 heeft hij zelfmoord gepleegd.*

‘Net heksen,’ zei don Moisés over hen. ‘Wat eten ze? Zouden hun longen geen lucht nodig hebben? Geen mens heeft ooit gezien hoe hun huis van binnen is. Ik vertrouw het niet, *compadre.* Als er veel griep is, wrijft de Don zich in de handen. Ze eten zeker andere dingen; de meisjes hebben dikke buiken zonder dat ze zwanger zijn en door diezelfde buik wil natuurlijk niemand met ze...’

Het stoffige gedeelte van de straat behoorde aan de stouwers, de handwerkslieden, de kleine grondbezitters met een stuk land in de vallei, en enkele tamelijk onbekende lieden zoals een neger die straatverkoper was en als een heer gekleed ging, maar wiens vrouw er altijd smerig bij liep en de vliegen vrijelijk op het gezicht van haar kindertjes liet spelen en poepen.

‘Weet u dat die neger de schedel van zijn andere vrouw, die al dood is, aan het hoofdeind van zijn bed heeft liggen, compadre, op een plank met twee kaarsen ernaast? Ze zeggen dat het meisje uit de bergen dat nu zijn vrouw is puur van de schrik ook de bakker “bedient”. Er zal gebeuren wat God en de overledene willen dat er gebeurt, meneer.’

In het laatste stuk van die straat waar het terrein wat steniger en steiler was, was het een man met een groot gezin gelukt een kleine tuin aan te leggen waar van alles in bloeide, terwijl een stuk woestijn meer voor de hand had gelegen. 's Ochtends vroeg droegen zij er emmers water heen om de planten te begieten, en er stond een aantal niet al te rechte stokrozen in trapsgewijze cirkels met hun roze bloemen te pronken. De vogeltjes kwamen erop af; ze vlogen dwars over het stuk woestenij dat tussen de vallei met deze grillige, begerige tuin en de haven lag. Dichter bij de boulevard waar de belangrijkste waterleidingsbuis liep, kweekten enkele inwoners natuurlijk wel wat zielige citrusbomen, en in het lager gelegen deel van diezelfde straat was men er in de laatste twintig jaar van verval van de haven in geslaagd kleine moestuinen aan te leggen waar maïs, zoete aardappels en zelfs tomaten weelderig groeiden. Maar de tuin met de stokrozen lag op het gruis, in de harde en reeds uitgestrekte woestenij, boven de eigenlijke weg en als afsluiting ervan.

Parallel aan deze weg liep nog een andere, die goed aangelegd was, maar waar het stonk; er liep maar één waterleidingbuis en er stonden niet zo veel huizen. Op de belangrijkste kruising had de Kaalkop zijn winkel. Achter deze laatste weg waren de huizen zonder enige ordening gebouwd en hoe dichter je bij de Incabegraafplaats kwam, hoe armoediger ze werden. Het laatste huis was van Ogata.

De Kaalkop stond altijd even stil om naar de tuin vol stokrozen te kijken wanneer hij op zijn vaste dagen naar zee ging om water te halen voor zijn zoutproduktie. Die ochtend hing er boven de haven een heel lage, dikke nevel die buitengewoon sterk naar oceaan rook. De Chinees met zijn diep ingevallen borst ademde de nevel in; in de stilte en de eenzaamheid richtte de Kaalkop zijn blik op de tuin. Zijn fel schitterende ogen kregen hem in het vizier. Hoe ouder en uitgeteerder de man werd, hoe stralender en gelukkiger zijn ogen leken, ook al lachte hij niet. En het verbaasde niemand dat hij niet kon lachen, want de Kaalkop was een Chinese immigrant en hij had een winkel voor de armste cliëntèle in de haven. Er lagen heel weinig spullen op de schappen, maar niemand kon zich heugen dat hij van deze winkel naar die van Migata was gegaan - die een grotere sortering had - omdat hij niet had gevonden waar hij om vroeg. En toen de haven jaren later ‘in het seizoen’ door ‘mensen uit Lima’ werd bestormd, vonden zij bij de Kaalkop wat Migata niet had.

Die ochtend was de Kaalkop dwars door de haven direct naar de kade gelopen; de straat waar Migata's winkel was bracht hem van de deur van diens kruidenierswinkel regelrecht naar zee. Hij vulde twee grote petroleumblikken met water door ze vanaf de steiger in zee te gooien. Hij hing de twee blikken elk aan het uiteinde van een stok en onder het gewicht van het water boog zijn lichaam geen centimeter verder door dan de kromming van zijn rug die men al kende. Alleen zijn stappen werden kleiner, maar ook sneller; zo ging hij de smalle steeg in die de boulevard met Molleda's winkel verbond; vanaf die hoek liep de weg omhoog, maar de Chinees verminderde zijn snelheid niet. Hij was gelukkig, in zijn eentje, afgezonderd door die sterk ruikende mist. Hij kwam twee mensen tegen die hem niet zagen omdat ze over de andere stoep liepen. Toen hij bij de deur van zijn winkel kwam, zette hij de blikken water neer en op datzelfde moment kwam er op de achtergrond leven in de nevel; en hij, de Kaalkop, voelde licht op zich schijnen, zacht en subtiel. De zon kwam te voorschijn.

‘Rum, een beetje rum,’ hoorde hij de kleine sambo Julio op enige afstand tegen hem zeggen. ‘Rum, een beetje rum,’ herhaalde hij.

Hij was de enige klant tegenover wie de Kaalkop zijn onbewogenheid niet kon handhaven. Zijn ziel en zijn binnenste glimlachten treurig.

De Chinees deed de deur van zijn kruidenierswinkel open en

droeg de blikken naar binnen; hij goot het water in een houten bak die er on-Peruaans uitzag; er zaten geen bandijzers omheen; het leek geen ton en geen wastobbe. Toen hij terugliep naar de toonbank stond de kleine sambo Julio nog steeds op een paar passen van de deur.

‘Een beetje rum,’ vroeg hij weer.

De Kaalkop gaf hem toestemming de winkel binnen te komen. De kleine sambo gaf hem een flesje dat hij in de achterzak van zijn broek had zitten. De Kaalkop schudde nee. Hij pakte de trechter en uit een groot blik goot hij door de trechter een halve-literfles vol aguardiente. Hij gaf de fles aan de kleine sambo Julio, plus een in krantepapier gewikkeld pakje.

Julio grijnsde. Zijn grijze baard en vooral zijn lange snor gaven zijn gezicht iets van een idioot die van vreugde herrezen is; hij barstte in lachen uit. Hij bedankte de Chinees door alletwee zijn armen in de lucht te steken, greep de fles en het pakje en liep langzaam naar buiten. Door de zon begon de nevel op te lossen en in licht te veranderen. De kleine sambo rende midden over de zandstraat, liep vandaar naar het brede, geplaveide gedeelte, stak het over, kwam aan het eind van de boulevard en ging de berg op; daar, achter de elektriciteitscentrale, stond zijn huis: een kamer die afgesneden leek van een grotere woning, want hij werd omgeven door puin. Een zwarte kat zat achter de deur op hem te wachten. De oude man liet hem eerst aan de rietsuikerjenever ruiken, toen maakte hij het pakje voorzichtig open, terwijl de kat op zijn schouder klom en wachtte, zich inhoudend, zijn baas liefkozend met zijn nagels die hij zachtjes uitzette en weer introk op de huid van de oude man.

Er zat een flink stuk tonijn in het pakje. De kat verslond het voorzichtig, met zijn kop steeds in een andere stand. ‘Hoeraaa, hoerahoeraaa...!’ schreeuwde de kleine sambo Julio ronddansend. Hij at zelf heel weinig; zijn nicht Antonia, de vrouw van de Grafschenner, de belangrijkste bewaker van de Grace Company, had het hele bedrag van de schadevergoeding voor de kleine sambo geïnd toen deze met pensioen ging als stouwer ‘aan de wal’; Antonia had in ruil daarvoor beloofd hem ‘voor de rest van zijn leven’ onderdak en te eten te geven. Maar zij zette hem alleen de restjes van haar betalende pensiongasten voor. Verder was de kleine sambo het knechtje en de kinderoppas van Antonia. ‘Hoeraaa...!’ schreeuwde de kleine sambo en danste een paar keer

door zijn kamer terwijl de kat at. Toen sprong de kat op de schouder van de oude man. En de kleine sambo begon snikkend van de sterke aguardiente te drinken. De kat zat te spinnen en met zijn nagels te spelen op de schouder van de oude man; hij gaf hem kopjes, gleed met zijn zachte vel langs de hals van de man.

De kleine sambo Julio droogde zijn tranen, snelde naar de deur; de kat sprong op de grond. De oude man haalde nog net zijn vriend Kanon in.

Met een vracht van twee blikken vuilnis liep hij, net als de Kaalkop, door de ‘woestijn’, een zandvlakte tussen de laatste huizen van de haven en de varkensstal waar de vrouw van Halfwas varkens fokte. De oude man liep achter zijn vriend aan; hij wachtte tot hij de stenen troggen met de stinkende inhoud van de blikken had gevuld; vervolgens gingen ze allebei op de grond liggen.

De kleine sambo gaf de fles aan Kanon en deze begon met kleine slokjes, alsof het heerlijke honing was, het giftige spul, ‘Cartavio’, te drinken. De zon scheen steeds feller, brandender en waarachtiger op het gezicht van de twee kameraden. Op het gezicht van de oude man lag een uitdrukking van trots die even fel was als de steeds sterker stralende zon.

Twee Indianen

Alfredo Bryce Echenique[*]
(Vertaling Sander de Vaan)

Vier jaar geleden was Manolo weggegaan uit Lima, zijn geboortestad. Eerst had hij een jaar doorgebracht in Rome, vervolgens een jaar in Madrid, daarna een jaar in Parijs, en uiteindelijk was hij teruggekeerd naar Rome. Waarom? Hij was dol op die mooie actrices van de Italiaanse film, maar sinds zijn aankomst is hij nog niet naar de bioscoop geweest. Een tante was er jaren geleden komen wonen, maar hij heeft haar nooit opgezocht en hij is haar adres al weer kwijtgeraakt. Hij was dol op die Italiaanse tijdschriften met veel kleurenfoto's; of was het omdat het, toen hij voor het eerst uit Rome wegging, zo warm was geweest dat je maar het best in een café kon gaan zitten en hij nauwelijks fut had gehad om de trein te nemen. Hij kon het niet verklaren. Hij zou het niet kunnen verklaren, maar hoe het ook zij, het was eigenlijk niet zo belangrijk.

Toen Manolo wegging uit Peru, was hij achttien jaar en kon hij een beetje gitaarspelen. Nu, na bijna vier jaar in Europa, speelde hij nog steeds een beetje gitaar. Zo nu en dan schreef hij een briefje naar huis, maar geen van zijn vrienden had nog iets van hem vernomen, ook die ene niet die op de dag van zijn vertrek had gezongen en gehuild.

Manolo had een droevig, somber gezicht, als een strandboule vard in de winter. Manolo danste niet op feestjes: hij was te lang. Hij deed niet aan sport: hij was te mager, en zijn lange spillebenen kwamen beter uit in een dikke flanellen broek. Iemand had hem ooit gezegd dat hij kunstenaarshanden had en vanaf dat moment

* *Alfredo Bryce Echenique (1939) is schrijver van romans en verhalen. Hij stamt uit een van Peru's rijkste families, studeerde letteren aan de San Marcos Universiteit in Lima en vertrok in 1964 naar Parijs, waar hij zijn doctoraat behaalde aan de Sorbonne. Hij doceerde Spaans-Amerikaanse letterkunde aan verschillende Franse universiteiten en woont sinds enige jaren in Madrid. Zijn debuutroman* Un mundo para Julius *(1970) zorgde voor veel opschudding in zijn geboorteland, omdat de auteur in dit boek een weinig verheffend beeld schetste van de Peruaanse oligarchie. Naast de wederwaardigheden van de Limeense bourgeoisie komen ook de ervaringen van 'ontwortelde' Peruanen in Europa uitgebreid aan bod in het van humor en ironie doortrokken proza van Bryce.*

verstopte hij ze in zijn broekzak. Als hij lachte, werd hij er ook niet knapper op: de vrolijke curve van zijn lippen paste niet bij dat sombere gezicht. Vrouwen onder de twintig vonden hem nogal lachwekkend, vrouwen boven de twintig zeiden dat hij een interessante man was. Zijn vrienden gaven hem graag schouderklopjes. Tussen de *criollos*[*] in Lima zou hij doorgaan voor een *cojudote*, een onnozele hals.

Ik was nog maar net in Rome aangekomen, toen ik hem leerde kennen, en het was om dezelfde reden dat alle Peruanen elkaar in het buitenland leren kennen: omdat het Peruanen zijn. De naam van degene die mij aan hem voorstelde is me ontschoten, maar ik heb nog altijd de indruk dat hij van mij af probeerde te komen door mij mee te nemen naar dat café, door mij mee te nemen naar Manolo.

‘Een Peruaan,’ zei hij. En hij voegde er aan toe: ‘Ik laat jullie alleen; ik moet nog een hoop doen.’ En weg was-ie.

Manolo bleef onbeweeglijk zitten en ik moest me over de tafel heen buigen om hem een hand te kunnen geven.

‘Aangenaam.’

‘Aangenaam,’ zei hij, zonder me een stoel aan te bieden, maar hij stak wel zijn hand omhoog naar de ober en bestelde nog een koffie. Ik ging zitten en we zwegen totdat we bediend werden.

‘En hoe is 't in Peru?’ vroeg hij, terwijl de ober mijn koffie op tafel zette.

‘Geen idee,’ antwoordde ik. ‘Ik kom er net vandaan en ik heb geen flauw idee. Eens kijken of ik hier, ver weg, het een en ander te weten kom.’

‘Zo is het met iedereen,’ zei Manolo gapend.

We zwegen een half uur en dronken onze koffie pas op toen die al koud was geworden. Hij haalde een pakje sigaretten uit zijn jaszak, stopte er een tussen zijn lippen en gooide er een over tafel; ik ving hem op. ‘Hartelijk dank, mijn eerste Italiaanse sigaret.’

We staken allebei een lucifer aan, ik bracht mijn hand naar zijn sigaret, maar hij stak hem zelf al aan. Hij keek me niet aan, hij zei niet eens ‘bedankt’; hij nam een trekje, liet zich achterover vallen in zijn stoel, hield de sigaret tussen zijn lippen, sloot zijn ogen en stopte zijn handen in zijn broekzak. Maar ik wilde juist praten.

‘Komt u altijd in dit café?’

‘Altijd,’ antwoordde hij, maar dat ‘altijd’ kon iedere dag betekenen, zo nu en dan, of God weet wat.

* *criollo: Latijns-amerikaan van Spaanse of Europese afkomst.*

‘Het is hier gezellig,’ waagde ik te zeggen. Manolo opende zijn ogen en keek om zich heen.

‘Het is een leuk café,’ zei hij. ‘Goede bediening en een goede locatie. En helemaal als je aan deze tafel gaat zitten: er lopen prachtige vrouwen door deze straat, en hiervandaan zie je ze vanuit alle hoeken.’

‘Dus van voren, van opzij en van bil,’ verduidelijkte ik. Manolo glimlachte en daaruit putte ik de moed om te vragen: ‘Ben je wel eens verliefd geweest?’

‘Drie keer,’ antwoordde Manolo verrast. ‘Alle drie de keren in Peru, hoewel de eerste keer eigenlijk niet meetelt: ik was tien jaar en werd verliefd op mijn lerares, een non. Ik maakte me bijna van kant om haar.’ Hij verzonk in gepeins.

‘En vind je Italiaanse vrouwen mooi?’

‘Nou en of,’ antwoordde hij, ‘maar als ik hier zit vind ik het alleen leuk om ze voorbij te zien lopen.’

‘Is er niets waarvoor je uit je stoel zou komen?’

‘Op dit moment voor mijn gitaar,’ zei Manolo, die nu overeind kwam en twee muntstukken op tafel gooide.

‘Laat mij,’ riep ik, terwijl ik opstond en mijn hand in mijn zak stak: ik zocht mijn geld.

Manolo wees de prijs van een kopje koffie aan op de prijslijst aan de muur, keek naar de tafel en tikte met zijn lange wijsvinger op beide muntstukken. Ik voelde me erg opgelaten vanwege mijn belachelijke, zinloze gebaar en ik kon zijn blik gewoon niet verdragen; we stonden tegenover elkaar en hij bleef mij maar aanstaren, alsof hij wilde uitvissen wat ik voor iemand was.

‘Speel je gitaar?’ hoorde ik mezelf vragen.

‘Een beetje,’ zei hij, alsof hij er verder het zwijgen toe wilde doen.

We gingen het café uit en liepen zo'n tweehonderd meter tot we bij een hoek aankwamen.

‘Ik ben een waardeloze gids,’ zei hij. ‘Als je deze straat inloopt, kom je volgens mij wel iets tegen wat de moeite waard is, ik geloof dat er zelfs een museum is. Ik ben een waardeloze gids,’ herhaalde hij

‘Ik ben een slechte toerist, Manolo. Bovendien vind ik het niet erg om een beetje rond te dwalen.’

‘We kunnen voor morgen afspreken, in het café,’ zei hij.

‘Vijf uur 's middags?’

‘Goed,’ zei hij terwijl hij mij ten afscheid een hand gaf. Ik wilde nog ‘leuk u ontmoet te hebben’ zeggen, maar hij liep al de andere kant op.

De volgende dag haastte ik mij om op tijd te zijn voor onze afspraak. Ik kwam om vijf voor vijf het café binnen en zag Manolo met zijn handen in z'n zakken aan hetzelfde tafeltje zitten als de dag tevoren. Hij had een glas wijn voor zich staan en hij zat er al een tijd, te oordelen naar de met sigarettepeuken gevulde asbak. Ik ging zitten.

‘Zullen we wijn nemen, in plaats van koffie?’ vroeg hij.

‘Prima.’

‘Ober,’ riep hij. ‘Ober, een liter rode wijn graag.’

‘Tot uw dienst, meneer.’

‘Rood,’ herhaalde hij luid. ‘Houd je van Italiaanse actrices?’ Hij glimlachte.

‘Ik vind ze geweldig. Zullen we eens een dagje naar Cinecittá gaan?’

‘Dat is zo'n gedoe,’ zei Manolo, en zijn enthousiasme verdween als sneeuw voor de zon.

‘Je hebt gelijk,’ zei ik. ‘Er komt er vast wel eentje voorbijlopen.’

‘Het is een gezellig café,’ zei hij, in de rondte kijkend. ‘Er komt er vast en zeker wel eentje voorbij.’

‘En hoe staat 't met je gitaar?’

‘Het oude liedje: in het begin gaat 't goed, dan krijg ik honger, en na het eten krijg ik slaap. Ik pak opnieuw mijn gitaar... Mijn gitaar is mijn slaapmiddel.’

De wijn werd gebracht en ik schonk beide glazen in, want Manolo zat te peinzen en leek de aanwezigheid van de ober niet opgemerkt te hebben. ‘Proost,’ zei ik en nam een slok, terwijl hij langzaam zijn arm strekte om zijn glas te pakken. Het was een prachtige zonovergoten dag en door die wijn, daar op dat tafeltje, kreeg je zin om een sigaret op te steken en over koetjes en kalfjes te praten.

‘Niet slecht,’ zei Manolo. Hij keek naar zijn glas en streelde het met zijn vingers.

‘Smaakt goed,’ beaamde ik. ‘Proost!’

‘Proost,’ zei hij; hij nam een slok, zette met een klap het glas op tafel, sloot zijn ogen en stak zijn hand weer in zijn broekzak.

We zaten een tijd zwijgend te drinken. Het klopte wat hij mij had gezegd: er liepen schitterende vrouwen door die straat, maar

hij leek er niet veel aandacht aan te schenken. Slechts van tijd tot tijd opende hij zijn ogen even, als om zich ervan te vergewissen dat ik er nog was: hij nam een slok, keek naar mij, vervolgens naar de fles, dan weer naar mij...

‘Ik vind de wijn erg lekker, Manolo. Laten we de fles soldaat maken; de volgende komt voor mijn rekening.’

‘Goed,’ zei hij met een glimlach, en schonk opnieuw beide glazen in.

We hadden de fles nog niet leeg, maar de ober liep net voorbij en we maakten van de gelegenheid gebruik om nog een fles te bestellen.

‘En jij? Hoe was 't gisteren?’ vroeg Manolo.

‘Best leuk. Ik ben een paar uur wezen wandelen en zonder dat ik er erg in had, stond ik opeens voor een bioscoop waar een Peruaanse film draaide.’

‘Peruaans?’ riep Manolo verrast.

‘Peruaans, ja. Voor mij was het ook een verrassing.’

‘En hoe was de film? Waar ging hij over?’

‘Ik kwam erg laat binnen, en ik was moe,’ zei ik ter verontschuldiging. ‘Ik wil graag nog een keer gaan... Ik geloof dat het over twee Indianen ging.’

‘Twee Indianen!’ riep Manolo, en hij leunde met zijn hoofd naar achteren. ‘Dat doet mij ergens aan denken... Maar waaraan, in hemelsnaam? Twee Indianen,’ herhaalde hij, terwijl hij zijn ogen dichtdeed en zo enkele minuten bleef zitten.

We dronken onze glazen leeg. De eerste fles hadden we soldaat gemaakt, en we waren al met de tweede begonnen. Het was warm. Ik tenminste had erge dorst.

‘Ik moet dat van die Indianen toch nog weten.’

‘Dat komt wel weer, juist als je er helemaal niet meer aan denkt.’

‘Ik kan nooit iets onthouden. En als ik drink wordt het nog erger. Als ik een borrel op heb, krijg ik last van geheugenverlies en morgen ben ik alweer vergeten wat ik nu aan het vertellen ben. Ik heb echt een geheugen als een zeef1.’

Manolo leek ergens door geobsedeerd en hij probeerde het zich uit alle macht weer voor de geest te halen. We dronken. De tweede fles zou spoedig leeg zijn, de derde zou volgen, met de zonsondergang en de sigaretten, met de Indianen van Manolo, en met mijn verlangen om wat meer over hem te weten te komen.

‘Proost!’

‘Bestel maar geen nieuwe fles meer,’ zei Manolo. ‘Dat wordt hartstikke duur. Laten we aan de bar gaan staan, dat is goedkoper.’

We liepen naar de bar en bestelden meer wijn. Manolo stond naast mij onbeweeglijk naar de grond te staren. Ik kon zijn gezicht niet zien, maar ik wist dat hij nog steeds in zijn geheugen aan het graven was.

‘Ik vergeet altijd alles!’ Hij knarsetandde en het leek wel of zijn smalle handen de bar omver wilden duwen, zo zwaar stond hij er tegenaan te leunen.

‘Maar Manolo...’

‘Het is altijd hetzelfde liedje; het zal altijd hetzelfde liedje blijven, tot ik geen verleden meer heb.’ ‘Het komt wel weer terug...’

‘Terug? Als je eens wist hoe het is om je iets niet meer te kunnen herinneren; dat is duizendmaal erger dan een woord op het puntje van je tong te hebben; het is alsof je een deel van je leven op het puntje van je tong of God weet waar hebt! Proost!’

Hij zei een hele tijd niets meer tegen me. Ik keek opzij, zag de deur van het toilet en wilde gaan plassen. ‘Ik ben zo terug, Manolo.’ Er waren geen obscene teksten op het toilet: er hing een verflucht en ik troostte me met de gedachte dat het dezelfde teksten waren geweest als in ieder ander toilet: ‘Met mannen die schunnig willen zijn is het net als met honden die op hun achterpoten gaan staan: ze lijken allemaal op elkaar.’ Ik moest opnieuw aan Manolo denken en ik liep het toilet uit om me weer bij hem te voegen. Alle tafels in het café waren bezet en ik vond het opeens gek dat ik Italiaans hoorde spreken. ‘Ik ben in Rome,’ zei ik bij mijzelf. ‘Ik ben zat.’ Ik liep met zó'n air van waardigheid en nuchterheid naar de bar dat iedereen ervan overtuigd raakte dat ik een zatte buitenlander was.

‘Hier ben ik weer, Manolo.’

Hij draaide zich naar mij om en ik zag dat zijn ogen vol tranen stonden. ‘Hij heeft een huilbui. Ik heb het verknald.’ Hij legde een hand op mijn schouder. ‘Speel wat op je gitaar.’ Hij stond mij aan te staren.

‘Ik heb maar één keer in mijn leven van iemand gehouden...’

‘Hé vriend! De drank stijgt je inderdaad naar het hoofd. Gisteren zei je nog dat je twee keer verliefd was geweest; twee, als

we dat nonnetje even niet meerekenen.'

'Daar gaat het niet om... Dit meisje wilde niet, of kon niet van mij houden.'

'Hoe zat dat met die non? Een zelfmoordpoging vanwege een non, dat is vast om je dood te lachen.'

'Sodemieter op!'

'Goed, Manolo. Ik maakte maar een grapje, dat leek me nog het beste.'

Ook ik begon droevig te worden. Misschien omdat ik me schuldig voelde vanwege het feit dat ik hem zoveel had laten drinken, of omdat ik me herinnerde hoe hij gisteren, een paar uur geleden nog maar, even onverschillig weggedoken in zijn stoel had gezeten en na iedere slok zijn handen diep in zijn zakken had gestoken. Hij was zijn handen vergeten, de ene rustte op mijn schouder en telkens als hij er uit zijn ooghoeken even naar keek, strekte hij zijn vingers; de andere hand lag smal, lang en weerloos op de bar, zijn vingers trommelden nerveus en hij was een nagelbijter. Ik legde mijn hand op zijn schouder.

'Wat gebeurde er met dat meisje? Liet ze je een blauwtje lopen?'

'Dat is nog niet het ergste,' zei Manolo. 'Daar gaat het niet eens om. Het ergste is dat ik vergeten ben... Ik weet niet waar ik moet beginnen... Er was een dag die volmaakt was, begrijp je? Een moment. Een ogenblik... Ik weet niet hoe ik het je moet uitleggen... Ik houd niet van musea, maar zij kwam naar Parijs en ik nam haar iedere middag mee om musea te bezoeken...'

'Was dat in Parijs?' vroeg ik om hem niet teveel te laten afdwalen.

'Ja,' zei Manolo. 'Dat was in Parijs.' Hij had zijn hand nog altijd op mijn schouder liggen. 'De gitaar... Het is niet waar... Ik heb 'm niet meer... Ik heb 'm...'

'Verkocht, om haar te kunnen blijven tracteren. Proost!'

'Proost. Ze was mooi. Als je haar had gezien. Ze had een schitterend profiel. Je had haar moeten zien... Ze schaterde altijd van het lachen en zei dat ik getikt was. Ik dronk veel... Het was de enige manier... Ze zeggen dat ik een beetje gesloten ben, verlegen... Ze schaterde van het lachen en ik vroeg haar ten huwelijk. Je had moeten zien hoe ernstig ze opeens werd...'

Hij sloeg met de vuist op zijn voorhoofd, zoals je op een radio slaat om hem weer aan de praat te krijgen. We keken elkaar niet meer aan; we draaiden ons niet om, zodat we elkaar niet konden

zien. Het was een heel serieuze aangelegenheid. Ik voelde het gewicht van zijn hand op mijn schouder en ook ik hield mijn hand op zijn schouder. Het had allemaal iets weg van een ceremonie.'

'Het is net als met die Indianen,' zei Manolo.'Ik kan het me nooit herinneren.'

'Wat dan, Manolo?'

'De herinneringen ontglippen me als een kat die niet aangehaald wil worden.'

'Beetje bij beetje, Manolo.'

'Op een dag,' vervolgde hij, 'vroeg ze me of ik haar naar Montmartre wilde brengen; zij vroeg zelf of ik haar wilde brengen... Je had me moeten zien, allemachtig! Je had haar moeten zien... Bruin... Haar grote donkere ogen... Haar naam stokt in mijn keel; als ik die uitspreek krijg ik een brok in mijn keel en verstijft iedere vezel in mijn lichaam. Heel vreemd, het is net alsof alles om mij heen zich van mij verwijdert...'

'In Montmartre,' zei ik, alsof ik hem aan het roepen was.

'Ik was gelukkig. Ik heb nog nooit zó veel gelachen. Ze zei dat ik op een clown leek en ik liet haar schateren van het lachen, en ik zei dat het klopte, dat ik de nar van de koningin was, en dat zij de koningin was. En ze bleef zo staan, en legde haar hand hier, en schaterde van het lachen. We gingen een café binnen. Wijn en limonade. Wijn voor mij. We praatten. Ze had een vriend. Ze was er eens vandoorgegaan, maar ze zou terugkeren naar haar vriend. Als we het over de liefde hadden, praatten we alleen over die van mij, over mijn liefde... Ik hield van de vorm van haar lippen, zoals die op de rand van haar glas stonden. Ik begon enkel en alleen te houden van dingen die mij ter herinnering konden dienen. Nu ik erover nadenk, was het allemaal nogal een treurige bedoening... De muziek. We kenden alle liedjes en we begonnen het eens te worden over vrijwel alles wat we bespraken... Ze was gelukkig. Erg gelukkig. Ze wilde niet weggaan. Dat profiel. Haar profiel. Ik was naar haar profiel aan het kijken... Ik herinner 't mij. Ik zie het voor me... Dat herinner ik me nog. Tot daar. Tot dat moment. En zij begon te praten: 'Je bent een...' Wat nog meer?... Wat nog meer?...

'Ik begrijp het, Manolo. Ik begrijp het. Je vindt het leuk om je dingen te herinneren, en daarom vind je het leuk om in een café te zitten. Als jouw herinnering er is, aanwezig is, gaat alles goed. Maar als je herinneringen beginnen weg te blijven en als er verder niets is...'

‘Precies!’ riep Manolo. ‘Zo zit het met die woorden. Ik ben die woorden vergeten, en ze zijn onvergetelijk want ik geloof dat ze zei... Nee, ik weet het niet!’

‘En die Indianen?’

Manolo keek me strak aan en glimlachte. De ceremonie was afgelopen en we lieten onze armen zakken. Er zat nog wijn in onze glazen, en we hadden ze binnen enkele seconden leeg. We hadden erger dronken kunnen zijn.

‘Laten we afrekenen,’ zei Manolo. ‘Ik heb thuis nog meer wijn en je kunt blijven slapen, als je wilt.’

‘Fantastisch.’

We glimlachten bij het betalen van de rekening. We glimlachten ook toen we naar de uitgang van het café waggelden. Ik geloof dat het elf uur 's avonds was toen we buiten stonden.

Ik geloof ook dat het een dronkenmanstocht was. We plasten onderweg een keer of twee, en ik meen dat ik zei: ‘Een Peruaan pist nooit alleen,’ en dat Manolo dit erg grappig vond. Daarna stonden we opeens in zijn kamer. We deden het licht niet aan. We lieten ons vallen, hij op bed, ik op een matras dat op de vloer lag.

‘Een fles voor jou en een fles voor meneer hier,’ zei Manolo.

‘Bedankt.’

Het was een hele klus om de flessen te openen. Opnieuw waren we aan het roken, aan het drinken, en ik begon slaap te krijgen, maar ik wilde niet in slaap vallen.

‘Die geschiedenis met die non, Manolo,’ zei ik, ‘is vast heel geinig.’

‘Ook dat kon ik mij eerst alleen maar met de grootste moeite herinneren. Het is een jeugdherinnering; ik was tien jaar en ik zat op een nonnenschool. Er was een non waar ik smoorverliefd op was. Op een dag kreeg ik straf van haar en ik had zin om me een kogel door het hoofd te jagen. Ik wilde wraak nemen en ik gooide een vaas kapot die op een tafel in de klas stond, maar er is altijd wel een klootzak die je komt vertellen dat de non de vaas bewaarde als aandenken aan de een of andere snuiter. Ze wezen naar me; ze vertelden me dat de non had moeten huilen en ik begon me zo wanhopig te voelen dat ik op het dak van de school klom. Ik zweer je dat ik naar beneden wilde springen.

‘En?’

‘Niets, het was het tijdstip waarop we de bus naar huis zouden nemen en ik rende naar beneden om hem niet te missen. Het

enige dat je op die leeftijd weet, is dat je nooit zult sterven.'

'En dat je de bus niet moet missen,' voegde ik er lachend aan toe.

'De bus!' riep Manolo. 'Wacht... Dat doet me denken... De Indianen! De twee Indianen. Wacht!... Langzaam... Vanaf het begin. Laat me denken...'

Ik voelde dat ik door slaap overmand werd. Slaap en wijn en sigaretten. Ik stak een sigaret op en begon de keren dat ik een trekje nam te tellen om niet in slaap te vallen.

'De schoolbus zette mij bij m'n huis af,' zei Manolo. 'Ik kwam altijd op tijd voor de thee... Ja, het schiet me weer te binnen... Ja, nu begin ik mij alles weer te herinneren... Er werd naast mijn huis gebouwd... Maar die twee Indianen... Nee, het waren geen bouwvakkers... Wacht... Het waren geen bouwvakkers... Ik herinner me zelfs de namen van de bouwvakkers nog... Ja: Peta, Guardacaballo; Blanquillo, die supporter van de voetbalclub Universitario* was; opzichter Honores, een aardige vent, maar hij hield niet van geintjes... De twee Indianen... Nee. Ze werkten niet in de bouw... Ja! Ik weet het weer! Natuurlijk! Het waren vrienden van de bewaker, die kwam ook uit de bergen. Ja! Ik weet het weer! Ze zaten de hele dag opgesloten en de bouwvakkers lieten ze alleen naar buiten komen om ze een pak slaag te geven: "Verdomde indio's, hoeren," zeiden ze tegen hen. Arme Indianen...'

Ik brandde mijn vinger aan de sigaret. Ik sliep bijna. 'Genoeg gerookt,' zei ik bij mezelf. Manolo was nog steeds op bed de legpuzzel van zijn herinnering in elkaar aan het zetten.

'Ik dronk snel mijn thee op.' Manolo's woorden leken van ver te komen. 'Ik verstopte een paar broodjes met boter in mijn zak en rende naar de Indianen. Nu weet ik alles weer. Ik herinner me dat ik ze altijd zittend op de grond aantrof, en met de rug tegen de muur geleund. Het was een donkere kamer, erg donker, en ze glimlachten als ze me binnen zagen komen. Ik gaf ze broodjes, en zij gaven me geroosterde maïs. Ik ben dol op geroosterde maïs met rauwe vis. De Indianen... De Indianen... We praatten met elkaar. Wat waren ze anders dan de Indianen uit de schoolboekjes! Ze boezemden me zelfs wantrouwen in. Ze hadden geen glorieus verleden, geen imperium, geen veertien Inka's. Ze hadden smerige, oude kleren, nagels die van cement leken en handen van hout. Ze hadden ook die kamer, zonder licht, en half afgebouwd. Ze konden daar blijven totdat het er geschikt was gemaakt voor bewo-

* *Universitario: voornamelijk blanke club in Lima, rivaal van het 'gekleurde' Alianza.*

ning. Ze hadden mij, tien jaar oud, en m'n zakken vol broodjes met boter. Aanvankelijk waren ze mijn helden; daarna mijn vrienden, maar na verloop van tijd begonnen ze eerder op twee kinderen te lijken. Deze Indianen, die mijn ouders konden zijn. Ze zaten daar altijd naar me te luisteren. Alles wat ik hun vertelde was nieuw voor ze. Ik herinner me dat ik om zeven uur 's avonds naar huis ging. We gaven elkaar een hand. Ze hadden houten handen. “Tot morgen.” En zo maandenlang, tot ik ze niet meer terugzag. Ik ging weg. Mijn ouders besloten te verhuizen. Wat zou mijn vertrek voor hen betekend hebben? Ik weet zeker dat ik hun beloofde terug te komen, maar ik ging erg ver weg wonen en ik heb ze niet meer gezien. Mijn twee Indianen... In mijn herinnering zijn ze daar achtergebleven, zittend in een donkere kamer, wachtend op mij... Ik ga...’

Het was elf uur 's ochtends toen ik wakker werd. Manolo sliep als een roos en naast zijn bed, op de vloer, stond zijn bijna lege wijnfles. ‘God weet tot hoe laat hij met zijn herinnering is blijven opzitten,’ dacht ik. Mijn fles was daarentegen vrijwel helemaal vol en in en rond de asbak lagen peuken en as. ‘Ik voel me te beroerd, Manolo. Vandaag kan ik me niet met je bezighouden.’ Ik had hoofdpijn, een brandend gevoel in mijn keel en een scherpe, kleffe smaak in de mond. Het was een grote puinhoop in dat kleine, rommelige hotelkamertje. ‘Ik heb teveel gerookt. Ik moet stoppen met roken.’ Ik pakte een sigaret, stak 'm op, wat een opluchting! De rook, de tabaksmaak, die geur: het was een beetje als gisteravond, het ongezonde welbehagen van gisteravond, en ik kon al weer overeind komen. Manolo hoorde me niet weggaan.

Er gingen drie dagen voorbij zonder dat ik hem zag. Hij was niet in het café; hij was ook niet in zijn hotel. Ik zocht hem overal. ‘Hij is vast versierd door een Italiaans mokkeltje,’ zei ik bij mezelf, en ik moest lachen bij de gedachte dat hij zich in een dergelijke situatie bevond. Uiteindelijk kwam hij weer boven water: toen ik op een middag terugkeerde naar mijn hotel trof ik Manolo in de deuropening aan. Hij stond me ongeduldig op te wachten.

‘Ik heb je lopen zoeken.’

‘Ik ook, Manolo, overal.’

‘Ik ga terug naar Peru,’ zei hij, optimistisch glimlachend. De glimlach en het optimisme stonden hem van geen kant.

‘Hè? En de Italiaanse vrouwen dan?’

‘Doe niet zo onnozel en zeg me wat een vliegtuigticket naar Peru kost.’

‘Geen idee. Geen flauw idee.’

‘Hoezo, jij hebt toch pas nog gevlogen!’

‘Gratis.’

‘Gratis?’

‘Ik heb een tante die het liefje is van de directeur van een luchtvaartmaatschappij.’

‘Hou je geheimen maar voor je.’

‘Waarom Manolo?’ zei ik, terwijl ik z'n arm beetpakte en hem aankeek. ‘Waarom? Het is een levenshouding, ik hield erg veel van mijn tante. Maar toen ik ouder werd, kwam ik erachter dat ze weinig minder dan een hoer was. Ik verzwijg het niet. Integendeel, ik herhaal het zo vaak ik kan en ik vind het steeds minder erg. Ik geloof dat het me niet eens meer wat kan schelen. Dat noem ik exorcisme.’

‘Via haar een gratis ticket lospeuteren noem ik een schande,’ voegde Manolo eraan toe.

‘Het is het toppunt van exorcisme,’ zei ik spottend.

‘Kan me niks schelen,’ zei Manolo. ‘Ik wil alleen maar terug naar Peru en ik ga nu naar een reisbureau om te informeren naar de prijzen.’

‘Ik ga een warme douche nemen.’

‘Goed. Ik ben binnen een uur weer terug, we kunnen samen lunchen. En je kan me helpen met koffers pakken.’

‘Ja, Manolo. En als de grote dag is aangebroken, zal ik ze voor je naar het vliegtuig dragen,’ zei ik op spottende toon.

‘Ik geloof dat dit ook exorcisme is,’ zei Manolo en hij schaterde van het lachen. Het stond hem al iets beter als hij lachte. Hij liep weg.

Ontzettend lange benen. Te mager. Zijn jas stond van geen kanten. Erg korte broekspijpen. Ik zag Manolo weglopen in de richting van het reisbureau. Een schouder om klopjes te ontvangen.

Ik ging naar binnen. Mijn hotel was klein en goedkoop. Een bijzonder smalle trap liep tot de derde verdieping, waar mijn kamer was. Ik ging naar boven. ‘Waarom gaat hij weg?’ Die nacht van wijn en herinneringen was te vroeg afgelopen voor mij. Ik was in slaap gevallen terwijl Manolo maar bleef doorpraten, toen heeft hij vast en zeker zijn beslissing genomen, ik hoorde hem iets zeggen, op 't laatst, iets over de Indianen, dat ze in een donkere kamer waren blijven zitten, ‘wachtend op mij’, geloof ik dat hij zei.

Uit: *Comentarios Reales*
Eerste Boek, Hoofdstuk XV
Garcilaso de la Vega
(Vertaling Robert Lemm)

Over de herkomst van de Inca's, koningen van Peru

...Terwijl die volkeren leefden en stierven zoals we hebben gezien, stond God Onze Heer toe dat uit hun eigen midden een morgenster oprees om ze in hun diepe duisternis bekend te maken met de natuurlijke zedenwet, de omgangsvormen en het respect dat mensen jegens elkaar verschuldigd zijn. De afstammelingen van deze ster gelukte het gaandeweg om die dieren te beschaven en te veranderen in verstandige en leergierige mensen; zodat God zèlf, zonder gerechtigheid, wanneer hij de tijd gekomen zou achten om het licht van zijn goddelijke stralen naar die afgodendienaars te zenden, ze niet te wild zou aantreffen, maar ontvankelijk voor het katholieke geloof en de leerstellingen van onze heilige moeder, de Kerk van Rome. Dat ze het geloof inderdaad hebben aangenomen, zullen we zien in het verdere verloop van dit relaas. We weten tenslotte uit eigen ervaring hoe de *indios* die aan de Incakoningen onderworpen waren en door hen onderwezen werden, sneller en toeschietelijker op het Evangelie reageerden dan de naburige volkeren, waar de beschaving van de Inca's nog niet was doorgedrongen. Vele van die volkeren zijn momenteel nog even barbaars en onbeschaafd als vroeger, terwijl de Spanjaarden al eenenzeventig jaar geleden in Peru zijn aangekomen. Maar nu we voor de ingang van dit immense labyrint staan, lijkt het me raadzaam om eerst uit de doeken te doen wat daar was.

Na lang wikken en wegen over de wijze waarop ik mijn verslag aangaande de herkomst van de Inca's, die de natuurlijke koningen van Peru waren, moet inkleden, ben ik tot de slotsom gekomen dat ik het beste gewoon datgene kan vertellen wat ik in mijn kinderjaren vaak heb gehoord van mijn moeder, haar broers en ooms en hun ouders. Alles wat elders over de herkomst van de Inca's is gezegd, verschilt weliswaar niet van wat wij gaan zeggen, maar het is beter dat men dit uit de mond van de Inca's zélf verneemt dan via andere, vreemde auteurs. Toen mijn moeder in haar geboorte-

stad Cuzco woonde, kreeg zij wekelijks bezoek van haar weinige neven en nichten die waren ontsnapt aan de wrede tirannie van Atahuallpa, op wie we later zullen terugkomen. Tijdens die bezoeken gingen de gesprekken altijd over de herkomst van hun koningen, hun majesteit, de grootsheid van hun imperium, de veroveringen en wapenfeiten van hun regeringen in vrede en oorlog, de wetten waarmee zij zo nuttig en gunstig over hun vazallen regeerden. Ze lieten, kortom, niets van hun vroegere voorspoed onaangeroerd.

Door de grootheid en de voorspoed van weleer kwamen zij gewoonlijk over de tegenwoordige dingen te spreken: ze beweenden dan hun gestorven koningen, het verlies van hun rijk, enzovoort. Aldus verliepen tijdens die bezoeken de gesprekken van de Inca's en Palla's (prinsessen); en denkend aan het goed dat ze verloren hadden, liep de conversatie steevast uit op tranen en weeklachten, waarbij ze verzuchtten: ‘Ooit waren wij koningen, nu zijn we vazallen.’ Als jongen was ik een en al oor, en als het maar even kon bevond ik mij in hun nabijheid om naar hun verhalen te luisteren, verzot als iedere jongen daar nu eenmaal op is. En zo gingen de dagen, de maanden en jaren voorbij, maar op een dag - ik was zestien of zeventien - toen mijn familieleden weer eens bij elkaar zaten om over hun koningen en de dingen van vroeger te praten, vroeg ik aan de oudste van het gezelschap, die onder hen het meeste gezag genoot: ‘Maar oom Inca, jullie hebben immers geen schrift waarin de dingen van het verleden zijn vastgelegd. Waarop baseren jullie je gegevens omtrent de herkomst van onze koningen? Want de Spanjaarden en de hun omringende volkeren hebben geschiedenissen van goddelijke en menselijke oorsprong, waardoor zij weten wanneer hun eigen en andere koningen begonnen te regeren en hoe het ene rijk op het andere volgde; zij weten zelfs hoeveel duizend jaar geleden God hemel en aarde heeft geschapen, en al die dingen weten zij door hun boeken. Maar jullie hebben geen boeken. Hoe herinneren jullie je dan je voorgeschiedenis? Wie was de eerste van onze Inca's? Hoe heette hij? Waar kwam hij vandaan? Op welke manier begon hij te regeren? Met welke manschappen en wapens heeft hij dit grote imperium veroverd? Wat lag aan onze daden ten grondslag?’

Verheugd over mijn vragen, die hij met plezier had aangehoord omdat hij daarop graag wilde antwoorden, wendde de Inca zich tot mij. Ik had al vaak naar hem geluisterd, maar dit keer spitste ik

mijn oren meer dan ooit, toen hij zei: ‘Beste neef, met genoegen ga ik in op jouw vragen. Luister goed en bewaar wat je hoort in je hart, want het hart is wat onze voorouders het geheugen noemden. Je moet weten dat dit hele gebied dat je hier ziet, oudtijds uit bergen en ravijnen bestond. De volkeren leefden toen als dieren en wilde beesten, zonder God of gebod, zonder steden en huizen, zonder de aarde te bewerken, zonder hun lichaam te kleden, want ze wisten niet hoe ze aan katoen of wol moesten komen. Ze woonden met zijn tweeën of met zijn drieën bij elkaar, naargelang zij in grotten of rotsspelonken en holen van aarde samenhokten. Zij waren als dieren: ze aten de grassen van het land en de wortels van bomen, alsook wilde vruchten en mensenvlees. Ze bedekten hun lijf met bladeren en boomschors en huiden van dieren. Ze leefden, kortom, als herten en bokken; en tegenover vrouwen gedroegen zij zich als beesten, want ze konden zich niet tot één enkele levensgezellin beperken.’

Men zij gewaarschuwd geen aanstoot te nemen aan het herhaaldelijk bezigen van de woorden *onze vader de zon*, een gebruikelijke benaming onder de Inca's, bij wijze van eerbetoon en uiting van ontzag wanneer ze het over de zon hadden, want zij gingen er prat op van de zon af te stammen. Wie geen Inca was, mocht die woorden niet in de mond nemen. Wie dat toch deed, werd beschouwd als iemand die vloekte en kon worden gestenigd. De Inca zei: ‘Toen onze vader de zon zag wat voor leven die mensen leidden, kreeg hij medelijden met ze en zond hij vanuit de hemel een zoon en een dochter van hem naar de aarde om die barbaren in te wijden in de kennis van onze vader de zon, zodat zij hem zouden aanbidden en als hun god aannemen. Die zoon en die dochter dienden de barbaren voorschriften en wetten te geven, zodat ze zouden beginnen als redelijke en beschaafde mensen te leven, in huizen en dorpen te wonen, het land te bewerken, bomen te planten, te oogsten, vee te fokken en daarvan en van de vruchten der aarde te leven, als redelijke mensen en niet als dieren. Met die opdracht plaatste onze vader de zon twee van zijn kinderen in het meer van Titicaca, dat zich op tachtig mijl van hier bevindt. En hij zei tot hen dat ze overal heen mochten gaan waar ze wilden, maar dat ze overal waar ze bleven eten en slapen moesten proberen om een gouden staaf van veertig centimeter lang en twee vingers dik die hij hun tot teken gaf, in de grond te laten zakken. Daar waar die staaf met een enkele tik in de grond zonk, wilde onze vader de

zon dat ze zouden blijven. Daar moesten ze hun hof vestigen. Tot slot zei hij tot hen: “Wanneer jullie die volkeren aan onze dienst onderworpen hebben, moeten jullie ze in redelijkheid en gerechtigheid besturen, met mededogen, barmhartigheid en zachtmoedigheid; jullie moeten hun tot een liefdevolle vader zijn, gelijk ik het ben jegens jullie; want ik ben goed voor iedereen, ik geef mijn licht en klaarte opdat de ogen van de mensen opengaan en zij hun werk kunnen verrichten; ik geef hun warmte als ze het koud hebben en ik zet hun gewassen en akkers in bloei; ik doe hun bomen vrucht dragen en ik vermenigvuldig hun vee; ik regen en ik temper hun weersomstandigheden, en ik zorg ervoor dat de wereld iedere dag een wenteling maakt om de behoeften te zien die er op aarde zijn en daaraan tegemoet te komen; ik onderhoud de mensen en bewijs hun mijn weldaden; ik wil dat jullie mij als mijn kinderen daarin navolgen; ik stuur jullie naar de aarde om de mensen die als dieren leven te onderrichten. En daarom stel ik jullie aan tot koningen en heren over alle volkeren, opdat jullie ze met je wijze raad bijlichten en leiden.” Toen onze vader de zon zijn wil aan zijn kinderen kenbaar had gemaakt, nam hij afscheid van ze. Zij verlieten Titicaca en trokken in noordelijke richting, en overal waar zij kwamen, probeerden ze of de aarde de gouden staaf wilde opnemen, maar nergens zonk hij in de grond. Zo gingen zij een keer een herberg of kleine slaapgelegenheid binnen, die zich op zeven of acht mijl ten zuiden bevond van deze stad die tegenwoordig Pacarec Tampu heet, wat wil zeggen herberg, of slaapplaats, of ochtendstond. Die naam gaf de Inca, want hij verliet de herberg tegen de ochtend. Het is een van de dorpen die de koning later heeft bevolkt, en zijn tegenwoordige bewoners zijn zeer trots op die naam, omdat hun dorp die van de Inca zèlf had gekregen. Vandaar kwamen hij en zijn vrouw, onze koningin, naar deze vallei van Cuzco, die destijds een en al bergachtige wildernis was.’

Het banket
Julio Ramón Ribeyro[*]
(Vertaling Guy Posson)

Twee maanden was don Fernando Pasamano in de weer geweest met de minutieuze voorbereiding van dit grote gebeuren. In de eerste plaats moest zijn residentie in een totaal nieuw jasje worden gestoken. Het was een oude patriciërswoning en daarom dienden een paar muren gesloopt, ramen vergroot, houten vloeren vervangen en alle wanden opnieuw geschilderd te worden. Die aanpassingswerkzaamheden brachten andere met zich mee en het verging don Fernando zoals wie een paar schoenen koopt en vindt dat daar nieuwe sokken bij horen, en daarbij een nieuw hemd, en daarbij een nieuw pak, enzovoort, en ten slotte zelfs een nieuw slipje: hij zag zich genoopt al zijn meubelen te vervangen, van de bijzettafeltjes in de salon tot de laatste bank in de bijkeuken. Later kwamen de tapijten, de lampen, de gordijnen en de schilderijen aan de beurt, want nu de muren schoon waren, leken ze plotseling veel groter. Tot slot, omdat ook een tuinconcert op het programma stond, moest er een tuin aangelegd worden. In veertien dagen tijd toverde een ploeg Japanse tuinmannen wat tot dan toe een soort verwilderde moestuin was, om tot een prachtige rococo-tuin, met sierlijk gesnoeide cipressen, doodlopende paadjes, een vijver met goudvissen, een grot voor de goden en een rustiek houten bruggetje dat over een denkbeeldige waterval liep.

Het lastigste karwei was echter het opstellen van het menu. Zoals de meeste mensen uit het binnenland hadden don Fernando en zijn vrouw hun hele leven alleen provinciale schranspartijen meegemaakt, waar ze een mengsel van chicha en whisky drinken en tenslotte cavia's met hun blote handen verslinden. Daarom waren zijn ideeën over wat je een president voorschotelt nogal warrig. Een speciaal bijeengeroepen familieraad maakte de verwarring alleen maar groter. Uiteindelijk besloot don Fernando zijn licht op

* *Julio Ramón Ribeyro (1929) studeerde letteren in Lima. Hij vertrok in 1952 om politieke redenen naar Europa. Hij heeft romans, verhalen, essays en toneelstukken geschreven. Zijn roman* Cambio de guardia, *die hij in 1964/1966 geschreven heeft, is pas in 1976 in Peru gepubliceerd en in 1994 in Spanje. In zijn* Cronica de San Gabriel *vernietigt hij de mythe van het idyllische plattelandsleven. Hij is vooral bekend om zijn verhalen, die samengebracht zijn in drie delen, onder de titel* La palabra del mundo *(1973-1977). Zie over Ribeyro ook Guy Possons bijdrage in* Essay.

te steken in de belangrijkste hotels en restaurants van de stad, waar ze hem aan het verstand brachten dat er presidentiële spijzen en uitgelezen wijnen bestonden die per vliegtuig uit de wijngaarden van de Midi moesten worden aangevoerd. Toen al die details geregeld waren, stelde don Fernando enigszins beklemd vast dat hij in dat banket, waaraan honderdvijftig genodigden, veertig kelners, twee orkesten, een balletgroep en een cameraman zouden deelnemen, zijn hele fortuin had geïnvesteerd. Maar per slot van rekening verzonk elke verkwisting in het niet vergeleken bij de uitzonderlijke baten die deze soiree hem zou opleveren.

‘Een ambassade in Europa en een spoorlijn naar mijn landgoed in het binnenland, en ons fortuin is in een vloek en een zucht weer op peil,’ zei hij tot zijn vrouw. ‘Méér vraag ik niet. Ik ben een bescheiden man.’

‘Het staat nog te bezien of de president komt,’ repliceerde zijn vrouw.

Inderdaad had don Fernando tot op dat ogenblik verzuimd zijn invitatie te versturen. Voor hem volstond de wetenschap dat hij familie van de president was - een van die even vage als onbewijsbare verwantschappen van in de bergen, die men liever niet opheldert uit vrees dat ze vrucht van overspel zijn - om er rotsvast op te vertrouwen dat die zou komen. Maar voor de zekerheid nam hij bij zijn volgende bezoek aan het paleis de president toch even apart om hem onderdanig van zijn voornemen in kennis te stellen.

‘Met genoegen,’ zei de president. ‘Dat lijkt me een uitstekend idee. Maar tegenwoordig heb ik het wel heel erg druk. Ik zal mijn komst nog schriftelijk bevestigen.’

Voor don Fernando begon het wachten op die bevestiging. Om zijn ongeduld in toom te houden liet hij nog wat extra werkzaamheden uitvoeren; die gaven zijn huis het aanzicht van een paleis dat was opgetuigd voor een plechtstatige maskerade. Ten slotte kwam hij nog op het idee een portret van de president te laten schilderen - gekopieerd van een foto - dat een ereplaats kreeg op de meest in het oog vallende plek van de salon.

Vier weken later kwam de toezegging. Nog nooit van zijn leven was don Fernando, die al ongerust begon te worden door het uitblijven ervan, zo opgetogen geweest. Voor hem was het een feestelijke dag, een voorproefje van het festijn dat nu wel heel dichtbij kwam. Voor hij ging slapen liep hij samen met zijn vrouw het balkon op om zijn verlichte tuin te bewonderen; deze memorabele

dag bezegelde hij met een bucolische droom. Het landschap leek evenwel zijn gewone zintuiglijke eigenschappen verloren te hebben, want waar hij ook keek, overal zag don Fernando zijn evenbeeld, in rokkostuum en met een hoge hoed, sigaren rokend, tegen een achtergrond waarop, zoals op sommige toeristische affiches, kriskras door elkaar de monumenten van de vier belangrijkste Europese steden prijkten. Verderop, in een uithoek van zijn nachtmerrie, zag hij een trein terugkeren uit de jungle met zijn wagons topzwaar van het goud. En overal, beweeglijk en doorschijnend als het zinnebeeld van de sensualiteit, zag hij een vrouwenfiguur met de benen van een cocotte, de hoed van een markiezin, de ogen van een Tahitiaanse en volstrekt niets van zijn eigen vrouw.

*

Op de dag van het banket verschenen als eersten de ‘stillen’. Van vijf uur 's middags af vatten ze post op de straathoeken, waarbij ze zich uitsloofden om een incognito te bewaren dat vloekte met hun hoeden, hun overdreven verstrooide manier van doen en vooral dat verschrikkelijk criminele air dat detectives, geheim agenten en zo goed als alle beoefenaars van clandestiene beroepen vaak over zich krijgen.

Vervolgens kwamen met tussenpozen de auto's aangereden. Daar stapten ministers, parlementariërs, diplomaten, zakenlui, verstandige mensen uit. Een portier maakte het hek voor hen open, een bode kondigde hen aan, een bediende nam hun mantels in ontvangst, don Fernando wachtte hen midden in de hal op en schudde hun de hand terwijl hij hoffelijke en diepgevoelde woorden mompelde.

Toen de hele burgerij uit de omgeving voor zijn woning te hoop was gelopen en de bewoners van de huurkazernes zich verkneukelden in een feest van zulke ongewone luister, arriveerde de president. Geëscorteerd door zijn adjudanten liep hij het huis binnen; don Fernando vergat meteen alle regels van de etiquette en in een opwelling wierp hij zich zo geestdriftig in de armen van zijn *compadre* dat hij een van diens epauletten beschadigde. Verspreid over de salons, de gangen, het terras en de tuin maakten de genodigden grapjes en gaven schimpscheuten weg, terwijl ze zonder er erg in te hebben de veertig kisten whisky kraakten. Daarna namen ze plaats

aan de voor hen gereserveerde tafels - aan de grootste, versierd met orchideeën, namen de president en de voorname heren plaats - en begonnen luidruchtig pratend te eten, terwijl het orkest vanuit een hoek van de salon vergeefse pogingen deed hun gesprekken met een Weens walsje te overstemmen.

Halverwege het banket, toen al eer was bewezen aan de witte Rijnwijnen en de rode Middellandse-Zeewijnen in de glazen begon te vloeien, zette de reeks toespraken in. Het opdienen van de fazant zorgde voor een onderbreking. Pas aan het eind, toen de champagne al was uitgeschonken, kwam de welsprekendheid weer aan bod. De lofredes liepen uit tot aan de koffie en werden pas definitief gesmoord in de cognac.

Don Fernando merkte tot zijn bezorgdheid dat het banket op kruissnelheid raakte en zijn eigen wetmatigheid volgde, maar dat hij niet de gelegenheid kreeg de president in vertrouwen te nemen. Hoewel hij tegen alle regels van het protocol in links van de eregast plaats had genomen, vond hij geen geschikt moment voor een apartje. Tot overmaat van ramp gingen na het eten de disgenoten van tafel en om de digestie te bevorderen vormden ze slaperige groepjes; daardoor zag hij, als gastheer, zich verplicht van de ene groep naar de andere te rennen om met pepermuntlikeur, schouderklopjes, sigaren en paradoxen hun levensgeesten weer op te wekken.

Eindelijk, rond middernacht, toen een zwaar beschonken minister van Binnenlandse Zaken zich tot een spectaculaire aftocht genoopt zag, slaagde don Fernando erin de president mee te tronen naar het muziekkamertje en daar, zittend op een van die canapés waarop men aan het hof van Versailles aan een prinses zijn liefde verklaarde of een coalitie ongedaan maakte, fluisterde hij hem zijn bescheiden verzoek in het oor.

‘Maar natuurlijk,’ antwoordde de president. ‘Binnenkort komt uitgerekend de ambassade in Rome vrij. Morgen zal ik tijdens de ministerraad uw benoeming voorstellen, dat wil zeggen, ik zal die erdoor drukken. En wat de spoorlijn betreft, ik weet dat een Kamercommissie al maanden over dat project discussieert. Overmorgen zal ik alle leden en uzelf op mijn kantoor ontbieden om die zaak op de meest geschikte manier af te ronden.’

Een uur later trok de president zich terug, niet zonder zijn beloften te herhalen. Zijn ministers, parlementsleden, enzovoort, volgden hem, in de door het gebruik vereiste volgorde. Om twee uur

's ochtends hingen nog een paar hovelingen zonder titel in de bar rond, wachtend tot nog een fles werd ontkurkt of tot ze ongezien een zilveren asbak konden verdonkeremanen. Pas om drie uur waren don Fernando en zijn vrouw weer alleen. Tussen de restanten van hun immense festijn zaten ze tot aan het ochtendkrieken indrukken uit te wisselen en grootse plannen te smeden. Ten slotte gingen ze slapen in de overtuiging dat nooit een heer uit Lima een glorierijker feest had gegeven en dat niemand zijn fortuin met meer overleg op het spel had gezet.

Om twaalf uur 's middags schrok don Fernando wakker door het geroep van zijn vrouw. Toen hij zijn ogen opende, zag hij haar de slaapkamer binnenstormen, wapperend met een opengevouwen krant. Hij griste ze uit haar handen, las de koppen en zonder een kreet te slaken viel hij flauw op het bed. In de vroege ochtend had een minister het feest aangegrepen om een coup uit te voeren en de president tot aftreden te dwingen.

Nachtelijk avontuur
Julio Ramón Ribeyro
(Vertaling Mieke Westra)

Op zijn veertigste mocht Arístides zich terecht beschouwen als een ‘buitengeslotene van het festijn des levens’. Hij had geen vrouw of geliefde, was werkzaam in de kelders van het gemeentehuis, waar hij akten van de burgerlijke stand inschreef, en hij woonde in een piepklein flatje op de avenida Larco, propvol vuile kleren, gammele meubels en met punaises aan de wand geprikte foto's van artiesten. Zijn vroegere vrienden, allen getrouwd en in goede doen, zoefden hem in hun auto's voorbij wanneer hij in de rij voor de bus stond, en als ze hem bij toeval ergens tegenkwamen, beperkten ze zich tot een snelle handdruk waarin zich een bepaalde dosis afkeer mengde. Want Arístides was niet alleen het morele toonbeeld van mislukking, maar ook het uiterhjke symbool van verwaarlozing: slonzig gekleed, slordig geschoren en ruikend naar goedkope maaltijden, naar een armoedig logement.

Zo, zonder vrienden en zonder herinneringen, was Arístides de vaste bezoeker van buurtbioscopen en de ideale gebruiker van stadsbankjes. In de bioscoopzaal, beschermd tegen het licht, voelde hij zich tegelijkertijd verborgen voor en vergezeld van het legioen schimmen dat om hem heen zat te lachen of te huilen. In de parken kon hij een praatje aanknopen met bejaarden, met mankepoten of met bedelaars en zich zo betrokken voelen bij die enorme familie van mensen die net als hij op hun revers het onzichtbare teken van de eenzaamheid droegen.

Op een avond liet Arístides zijn favoriete plekken links liggen en slenterde doelloos door de straten van Miraflores. Hij liep de avenida Parra helemaal af tot aan de kade en ging verder langs de kustweg, voorbij de San Martín-kazerne, door straten die steeds stiller werden, door buurten die amper tot leven waren gekomen en misschien zelfs nooit een begrafenis hadden aanschouwd. Hij kwam langs een kerk, een bioscoop in aanbouw, liep terug langs de kerk en raakte ten slotte de weg kwijt. Kort na middernacht dwaalde hij door een onbekende nieuwbouwbuurt, waar de eerste appartementengebouwen van de badplaats zich begonnen te verheffen.

Zijn aandacht werd getrokken door een café met een enorm,

verlaten terras vol tafeltjes. Hij bleef ter plekke staan, drukte zijn neus tegen de glazen deur en tuurde naar binnen. Op de klok was het één uur. Er was geen enkele klant te zien. Alleen achter de tapkast, naast de kassa, ontwaarde hij een dikke vrouw, gehuld in bont, die een sigaret rookte en verstrooid een krant las. De vrouw hief haar hoofd op en keek naar hem met een blik die lichte welwillendheid uitdrukte. Arístides liep door, totaal in verwarring gebracht.

Zo'n honderd passen verderop bleef hij staan en keek speurend om zich heen: de moderne gebouwen waren verzonken in een diepe slaap zonder geschiedenis. Arístides had het gevoel dat hij maagdelijke grond betrad, zich hulde in een nieuw landschap dat zijn hart beroerde en opnieuw beroerde met een onstuitbare gloed. Hij draaide zich om en liep omzichtig terug naar het café. De vrouw zat daar nog steeds en toen ze hem in het oog kreeg, nam haar gezicht opnieuw die subtiel vriendelijke uitdrukking aan. Arístides ging er ijlings vandoor, bleef toen staan, keerde terug, wierp opnieuw een spiedende blik door het glas, en terwijl hij ten slotte de glazen deur openduwde, ging hij naar binnen en nam plaats aan een rood tafeltje, waar hij roerloos, met neergeslagen blik, bleef zitten.

Daar wachtte hij, zonder precies te weten waarop, en staarde naar een ontvleugelde vlieg die zich moeizaam naar de afgrond sleepte. Toen, zonder het beven van zijn benen te kunnen bedwingen, hief hij beschroomd één oog op: de vrouw observeerde hem over haar krant heen. Terwijl ze een geeuw onderdrukte, zei ze met een zware, ietwat mannelijke stem: ‘De kelners zijn al naar huis, meneer.’

Arístides ving haar woorden op en borg ze, overspoeld door een intense vreugde, in zijn binnenste op: een onbekende vrouw had hem in de nacht aangesproken. Maar prompt drong het tot hem door dat die woorden een wenk waren om te vertrekken. Plotseling voelde hij zich verward en ging staan.

‘Maar ik kan u wel wat inschenken, wat wilt u drinken?’ De vrouw kwam naar hem toe met een trage stap, waaraan een zekere statigheid niet kon worden ontzegd.

Arístides ging weer zitten.

‘Koffie. Alleen maar een kop koffie.’

De vrouw was bij hem gekomen en leunde met een pafferige hand vol ringen op de tafelrand.

‘Het koffieapparaat is al afgezet. Ik kan u een drankje inschenken.’

‘Dan maar een biertje.’

De vrouw liep terug naar de bar. Arístides maakte van de gelegenheid gebruik om haar wat nader te bekijken. Het leed geen twijfel dat ze de bazin was. Aan het etablissement te zien, moest ze veel geld hebben. Met een snelle beweging trok hij zijn oude stropdas recht en streek zijn haar glad. De vrouw kwam terug. Behalve het bier bracht ze een fles cognac en een glas mee.

‘Ik doe met u mee,’ zei ze en kwam naast hem zitten. ‘Ik ben gewoon altijd iets met de laatste klant te drinken.’

Arístides bedankte haar met een knikje. De vrouw stak een sigaret op.

‘Een prachtige nacht,’ zei ze. ‘Houdt u ervan een wandelingetje te maken? Ik ben een beetje een nachtbraker. Maar in deze buurt gaan de mensen vroeg naar bed en vanaf middernacht zit ik hier in mijn dooie eentje.’

‘Wat triest,’ stamelde Arístides.

‘Ik woon boven het café,’ haar hand wees naar een verdekte deur achterin de ruimte. ‘Om twee uur sluit ik af en ga ik naar bed.’

Arístides waagde het haar aan te kijken. De vrouw blies elegant de rook uit en keek hem glimlachend aan. De situatie kwam hem opwindend voor. Graag had hij zijn vertering betaald en was hij de straat opgerend om de eerste de beste voorbijganger aan te klampen en hem de prachtige geschiedenis te vertellen van een vrouw die midden in de nacht verontrustende toenaderingspogingen naar hem deed. Maar de vrouw was al gaan staan.

‘Heeft u een muntje voor me, een *sol* of zo? Ik ga een plaat opzetten.’

Arístides overhandigde haar haastig het muntstuk.

De vrouw zette een zoet muziekje op en kwam terug. Arístides keek naar buiten: geen sterveling te zien. Het was een bemoedigend detail, en in een plotselinge opwelling van roekeloosheid vroeg hij haar ten dans.

‘Graag,’ zei de vrouw. Ze legde haar sigaret op de rand van de tafel en ontdeed zich van haar omslagdoek van bont, waarbij ze een paar magere, sproetige schouders ontblootte.

Pas toen hij haar middel omvatte - het voelde stijf en ingesnoerd aan onder zijn onervaren hand - kwam Arístides tot de

overtuiging dat hij bezig was een van zijn oude armevrijgezellendromen te verwezenlijken: een avontuur met een vrouw. Dat ze oud of dik was, deed er niet toe. Zijn verbeelding zou haar ontdoen van alle gebreken. Arístides keek naar de schappen met flessen die rondom hem wervelden en verzoende zich met het leven, en in zijn nieuwe gedaante stak hij de draak met die andere Arístides, veraf al en vergeten, die een week lang kon sidderen van genot, alleen al omdat een onbekende naar hem toe kwam en vroeg hoe laat het was.

Toen de dans was afgelopen, gingen ze naar het tafeltje terug. Daar zaten ze een tijdje te praten. De vrouw bood hem een glaasje cognac aan. Arístides accepteerde zelfs een sigaret.

'Ik rook nooit,' zei hij. 'Maar nu neem ik er eentje, waarom weet ik niet.'

Het klonk nogal banaal, vond hij. De vrouw was in lachen uitgebarsten.

Arístides stelde voor opnieuw te gaan dansen.

'Dan ga ik eerst de rolluiken neerlaten,' zei de vrouw en liep naar het terras.

Ze dansten nog steeds. Arístides zag op de wandklok dat het twee uur was. Toch maakte de vrouw geen aanstalten zich terug te trekken. Dat leek hem een goed teken en hij bood haar op zijn beurt een cognacje aan. Hij begon zich een tikkeltje overmoedig te voelen en stelde haar onbescheiden vragen om een sfeer van intimiteit te scheppen. Hij vernam dat ze gescheiden was van haar man en alleen woonde. Hij had haar hand vastgepakt.

'Ziezo,' zei de caféhoudster en stond op. 'Tijd om het café te sluiten.'

Ze onderdrukte een geeuw en liep naar de deur.

'Ik blijf,' zei Arístides op een gebiedende toon die hem zelfver-raste.

De vrouw draaide zich halverwege om.

'Natuurlijk. Afgesproken,' en ze liep verder.

Arístides trok aan zijn manchetten, duwde ze weer terug omdat ze gerafeld waren, schonk zich nog een glas in, stak een sigaret op, doofde hem en stak hem opnieuw aan. Vanaf het tafeltje bespiedde hij de vrouw en de traagheid van haar bewegingen maakte hem ongeduldig. Hij zag hoe ze een glas oppakte en dat naar de bar bracht. Vervolgens deed ze hetzelfde met een asbak, een kop. Toen alle tafels afgeruimd waren, bekroop hem een enorme op-

luchting. De vrouw liep naar de deur, maar in plaats van die te sluiten, bleef ze roerloos tegen de deurpost geleund staan.

‘Wat is er aan de hand?’ informeerde Arístides.

‘De terrastafeltjes moeten nog weggezet worden.’

Arístides kwam binnensmonds vloekend overeind. Om zich groot te houden zei hij, terwijl hij naar de deur liep: ‘Dat is mannenwerk.’

Toen hij op het terras kwam, sloeg hem de schrik om het hart: er stonden zo'n dertig tafeltjes met de bijbehorende stoelen en asbakken. Inwendig berekende hij dat het hem zeker een kwartier zou kosten de boel op te ruimen.

‘Als we ze buiten laten staan, worden ze gestolen,’ merkte de caféhoudster op.

Arístides ging aan de slag. Eerst haalde hij alle asbakken op. Toen begon hij aan de stoelen.

‘Niet zo onordelijk,’ protesteerde de vrouw. ‘Ze moeten netjes worden gestapeld, zodat de kelner morgen de boel kan schoonmaken.’

Arístides gehoorzaamde. Halverwege het karwei liep het zweet in straaltjes van hem af. Hij zette de tafeltjes, die van ijzer waren en loodzwaar, aan de kant. De caféhoudster stond nog steeds in de deur en als hij haar hijgend passeerde, stak ze haar hand uit en aaide hem over zijn bol. Dat gebaar schonk Arístides nieuwe moed, omdat het hem de illusie gaf de echtgenoot te zijn die zich van zijn echtelijke plichten kwijt en vervolgens zijn rechten opeist.

‘Ik kan niet meer,’ klaagde hij toen hij zag dat het terras nog steeds vol tafeltjes stond, alsof ze zich als door toverkunst vermeerderden.

‘Ik dacht dat je taaier was,’ zei de vrouw ironisch.

Arístides keek haar aan.

‘Kop op, het is bijna gebeurd,’ voegde ze er met een knipoogje aan toe.

Na verloop van een half uur had Arístides het terras ontruimd. Hij pakte zijn zakdoek en wiste het zweet af. Hij vroeg zich af of een dergelijke krachtsinspanning zijn viriliteit niet ondermijnde. Gelukkig maar dat de hele bar tot zijn beschikking stond en dat hij er met een flinke slok wel weer bovenop zou komen. Hij wilde naar binnen gaan, toen de vrouw hem tegenhield.

‘Mijn bloempot. Die laat je toch niet buiten staan?’

Ook de bloempot nog. Arístides keek naar het reusachtige bak-

beest waarin een ordinaire geranium stond weg te kwijnen. Al zijn moed verzamelend, ging hij erop af en tilde hem op. Met gekromde rug door de inspanning liep hij naar de deur, en toen hij zijn hoofd ophief, zag hij dat de vrouw de deur voor zijn neus sloot. Achter het glas keek ze naar hem, met nog steeds die glimlach op haar gezicht.

‘Doe open,’ prevelde Arístides.

De caféhoudster maakte een weigerend en gracieus gebaar met haar vinger.

‘Doe open. Je ziet toch hoe krom ik moet staan?’

De vrouw weigerde opnieuw.

‘Doe open, alsjeblieft. Ik heb geen trek in grapjes.’

De vrouw schoof de grendel voor de deur, maakte een beleefde buiging en draaide hem de rug toe. Arístides, nog met de bloempot in zijn handen, zag hoe ze vermoeid wegliep, het licht uitdeed, de glazen verzamelde en door de deur achterin verdween. Toen alles donker en stil was, tilde Arístides de pot boven zijn hoofd en kwakte hem op de grond. Het kabaal van de in diggelen vallende terracotta-pot bracht hem weer bij zijn positieven: in elke scherf herkende hij een stukje van zijn gebroken illusie. Een gevoel van verschrikkelijke schaamte overmande hem, alsof er een hond op hem had gepist.

Uit de verte, voorzichtig

C.E. Zavaleta[*]

(Vertaling Sander de Vaan)

De nacht in de steden, met lampen op straat, in gebouwen, in trappehuizen en zelfs in auto's en ijskasten is één ding, iets anders is de oeroude duisternis in een dorp als Sihuas, zonder electrisch licht of gaslantaarns, zelfs zonder hanglampen in de vestibules. De kronkelende straatjes zijn tegelijkertijd ruiterpaden; als je 's avonds over de kiezelstenen en de hobbels loopt, zie je zo nu en dan een kerosinelamp prachtig heen en weer wiegen of, liever nog, een krachtige benzinelantaarn met zo'n ‘kousje’ dat zoemt als een uiterst verfijnde motor. Maar om negen uur gaan lantaarns, kaarsen en branders uit, en wie daarna nog over straat gaat, doet dat net als een kat. En wanneer het regent, wordt de duisternis nog dichter door de muur van water en mist, en worden wij teruggeworpen in het zuivere, geheime leven dat zich sedert eeuwen neervlijt op bedden die op deze gemetselde banken lijken, terwijl we de dageraad afwachten die alles zal omvormen.

Op zo'n lange nacht proberen mijn vader en ik in te dutten, de slaap te vatten, ondanks de onophoudehjk op het dak neerkletterende regen, het gedruppel in de kruiken die in de hoeken van de binnenplaats het water opvangen en de plassen buiten, waar iemand (een hond, een man, een paard) in rondstampt.

Totdat hij zegt:

‘Hoor je dat? Sta jij op of ik?’

‘Het is niks. Ga lekker slapen.’

Het geluid verplaatst zich nu naar droog terrein. Het moet onder het afdak zijn. Een voetstap, nog één, een man of een dier schudt het water van zich af. Zouden ze onze winkel aan het leegroven zijn?

‘Papa, blijf hier,’ zeg ik. ‘Simona gaat vast wel kijken.’

* *Carlos Eduardo Zavaleta (1928) bracht een deel van zijn jeugd door in de Peruaanse siërra. Na enige tijd in de provinciehoofdstad Tarma te hebben gewoond, vestigde hij zich in Lima. Hoewel hij ook enkele romans op zijn naam heeft staan, geniet Zavaleta vooral bekendheid als schrijver van verhalen, waarin hij vaak het problematische leven in de kleine gemeenschappen in het Andes-gebergte belicht. De auteur wordt algemeen beschouwd als een van de wegbereiders voor de vernieuwing van de Peruaanse literatuur in de jaren zestig en zeventig.*

‘Die slaapt altijd door alles heen.’

‘Maar ze gaat al kijken!’

Simona loopt door de vestibule en vraagt wie er is.

‘Doe snel open, mens!’

‘Wie is daar?’ herhaalt zij.

‘Een vriend van meneer Cáceres!’

‘Hij beweert dat hij een vriend van je is, papa.’

‘Ik herken zijn stem niet.’

‘Maar als hij een vriend is...’

‘Je hebt gelijk,’ erkent hij, en vervolgens roept hij: ‘Laat hem maar binnen, Simona. Ik kom eraan!’

Hij kleedt zich half aan, zonder de petroleumlamp aan te steken, om mij niet te storen. In de verte hoor ik de grendel, hij kraakt een hele tijd, het duurt lang voordat de schuif los is. Ook gaat er een deur open, de luiken slaan tegen elkaar en ik blijf alleen achter, in de duisternis, de nacht verdragend. Wie zou dat op dit uur kunnen zijn? Mijn vader weet iets van geneeskunde, net als iedereen in de siërra, maar hij is geen dokter bij wie men op deze wijze aanklopt. Maar aan de andere kant ligt ons huis halverwege Sihuas en Ayaviña en veel hongerige, natgeregende reizigers lopen bij ons aan voor onderdak. Of zou het een vreemdeling zijn die wij verwachten. Voorzover ik weet, verwachten we niemand. Maar nee, wat ben ik toch stom! Door de regen vergeet ik alles! Opstaan idioot! En als het iemand is die door de politie wordt achtervolgd? Sinds eergisteravond gaan er geruchten, de dagloners in Ayaviña zijn in opstand gekomen, de Indiaan Pío vertelde dat aan papa en mij, hij zei dat vaandrig Ferreyra twee agenten in Sihuas had achtergelaten en dat hij de overige vijf snel naar de haciënda zou sturen om de opstand de kop in te drukken. En ik geloof dat er uit La Pampa nog meer politie komt. Hoe vaak hebben we deze berichten niet gehoord? Hopelijk winnen de Indianen dit keer, zei papa, toen hij terugkwam uit de winkel. Het wordt hoog tijd, het kan niet door de beugel dat zij midden in de twintigste eeuw nog zo behandeld worden.

‘Hoe heet u?’ hoor ik mijn vader roepen.

Dezelfde stem geeft hem antwoord, maar ook ik kan die niet thuisbrengen.

‘Water, voedsel, wat jullie maar willen, maar ik geloof dat jullie je tijd verdoen!’ zegt mijn vader. ‘Jullie kunnen beter meteen doorgaan naar Sihuas!’

Zou hij de dagloners aansporen om het dorp in te nemen? Dat vind ik nou prima, ik moet ook gaan kijken! Maar ik kan geen lucifers vinden, ik ben de lamp kwijtgeraakt in het donker. Sta ik niet bij het nachtkastje? Ik verzet maar één voet of de lucifer is al opgebrand.

‘Onmogelijk, meneer Cáceres, we trekken niet verder, we blijven hier!’

‘Wat zegt u?’ Mijn vader klinkt verrast. ‘Hoort u eens, dit is *mijn* huis!’

‘Er zit niks anders op! We kunnen geen risico's meer nemen!’

Mijn vader wil zich ongetwijfeld geen problemen op de hals halen door de Indiaanse opstandelingen onderdak te verlenen. Het is logisch dat ze blijven aandringen, om de schijn op te houden. Maar wie is eigenlijk hun leider? Het is een vent die accentloos spreekt, geen Indiaan. Als ik uiteindelijk het pitje van de olielamp heb aangestoken, trilt de ruime slaapkamer in de lucht, terwijl de schaduwen wegvluchten en in de hoeken plaatsnemen.

‘Papa, laat ze maar binnen! Ik kom er aan!’

Ik loop met mijn olielamp naar de galerij om de binnenplaats over te steken en de rebellen te hulp te komen.

‘Waar zijn ze? Hoeveel zijn 't er?’

Het silhouet van Simona draait zich om en wijst naar de mannen en paarden in het steegje:

‘Ze zijn gewond.’

‘Pak de olielamp aan.’

Ze blijft ons bijlichten. Helemaal aan het eind van de striemende regen, waar je nauwelijks doorheen kunt kijken, voorbij de plassen, daar waar de nacht lijkt te eindigen in een diepe kloof, steken de mannen elkaar de helpende hand toe, hierheen, we zijn er bijna, nu word je weer beter, jongen, deze meneer laat ons in zijn huis, even kijken, agent Callirgos, u bent er het minst ernstig aan toe, u houdt de wacht.

‘Jazeker, vaandrig.’

Hoe kan ik er nog aan twijfelen? Het zijn niet alleen de stemmen, maar ook de natte, door de wind gegeselde capes, donker van buiten en rood van binnen, en de groene uniformen en de gele knopen...

‘Allemachtig, het zijn agenten, papa, het zijn smerissen, ik dacht dat...!’

‘Zwijg, snotaap, wat moeten we dan? Ik kan ze niet wegsturen!’

Ferreyra en de zijnen! Paarden en mannen lopen luidruchtig naar binnen op zoek naar een schuilplaats. Het plaveisel en het hang-en-sluitwerk trillen nog na nu de poort weer dicht is en de wolkbreuk overwonnen. Een agent gaat achterin de vestibule zitten, naast een flikkerende kaars op de vloer.

‘Wat mankeert u? Heeft u last van uw been?’ vraag ik.

‘Geen beweging!’ En met twee harde klappen op de kolf heeft hij zijn geweer al op scherp staan en op mij gericht. Ik tril niet, maar ik heb een ijskoude naald in mijn borst en ik word verlamd, bijna versteend, door de aanblik van de gewonde agent, zittend naast een kaars die eveneens in het wilde weg lijkt te schreeuwen. Hoe red ik me hier uit?

‘Neemt u hem niet kwalijk, agent; het is mijn zoon, hij wilde u helpen...’

‘Wat...? O ja? Neemt u mij dan niet kwalijk, meneer, maar u kunt zich voorstellen wat wij allemaal hebben doorgemaakt. We moeten op onze hoede zijn. Gaat u maar naar binnen, ik hou de deur in de gaten, voor het geval dat ze ons opnieuw aanvallen...’

‘Hoor je dat, papa? Voor het geval dat ze opnieuw...’

‘Kop dicht, zei ik! Ga met Simona mee en zorg dat ze iets warms krijgen!’

Ze zijn de gewonden naar de slaapkamer naast de onze aan het brengen. De vaandrig loopt mank, maar hij draagt twee geweren en deelt hijgend bevelen uit. Hij gelast ons de hal leeg te ruimen, zo min mogelijk olielampen aan te steken en onze mond dicht te houden. Hij komt steeds minder vastbesloten en onbeleefd over. Achter hem en papa zie ik twee agenten in bed liggen, met hun beenkappen en overschoenen nog aan en hun uniformjasjes open tot hun buik.

‘Goedenavond, meneer,’ zegt Ferreyra tegen papa. ‘Ik ben u erkentelijk voor dit alles. Ik heb alleen wat lauw water en verband nodig. De rest...’

Hij gaat de deur dichtdoen en vervolgens slapen, net als iedere andere gast; plotseling breekt zijn stem en terwijl de vaandrig heel vreemd ineenduikt, blijven de geweren die hij vasthoudt een ogenblik overeind staan alsof het mannen zijn, om tenslotte net zo luidruchtig op de grond te vallen als hun eigenaar. Uitgeput, en met een van pijn vertrokken grimas op hun gezicht, openen de overige agenten een fractie van een seconde hun ogen om ze onmiddellijk weer te sluiten. Ze hebben overal maling aan, zelfs aan hun flauw-

gevallen commandant op de vloer.

‘Praatjes voor tien, maar hij ligt wel op zijn kont,’ zegt mijn vader.

Drie dagen later zitten we te lunchen aan de grote tafel in de eetzaal met ingebouwde kasten. Het is een afscheidsmaal. Ferreyra is over zijn vermoeidheid heen; een van de agenten, die door een steen aan zijn schouder gewond was geraakt, is goed hersteld met behulp van slangevet; de hevige pijn van de ander (een rake klap op zijn lever) is afgenomen; en het been van de laatste, waarvan de knie was opgezwollen, begint alweer dienst te doen voor zijn eigenaar.

‘Ik overdrijf niet als ik zeg dat we ons leven aan u te danken hebben, meneer Cáceres. Wij vertrekken in grote erkentelijkheid,’ zegt Ferreyra.

Ze staan al op, ze willen ons een hand geven. Mijn vader houdt ze tegen met een handgebaar:

‘Een momentje, heren. Ik wil u geen valse voorstelling van zaken geven. Ik heb u verzorgd en geholpen, dat klopt, maar ik vind dat u haciënda-eigenaren zou moeten doodschieten, geen Indianen.’

‘Wat zegt u?’

‘Wat, meneer?’

‘Herhaal dat eens!’

Iedereen praat door elkaar heen.

‘U heeft het goed gehoord, agenten. De haciënda-eigenaren zijn de uitbuiters, de criminelen. Ze betalen zelfs geen loon, ze verdelen de grond, maar willen wél de hele oogst hebben en wanneer de dagloners daartegen protesteren, roepen ze uw hulp in en schiet u er vervolgens op los. Nu u aan de dood ontsnapt bent, komt u misschien tot inkeer en besluit u werkelijk na te gaan wie eigenlijk wie is. U bent intelligent, u moet toch inzien...’

‘Wij houden er een andere mening op na, meneer, u heeft het goed mis...’ zegt de vaandrig.

‘Wat bent u, aprist[1)] of communist,’ vraagt een agent.

Ferreyra gaat zó dicht bij papa staan, dat hij hem bijna kan ruiken. Hun neuzen dreigen elkaar te raken.

‘Weet u dat die oproerkraaiers van u vijf van mijn mannen hebben gedood?’ brult hij. ‘Ze hebben ze doodgeslagen, hun darmen eruit gerukt als waren het honden! Heeft u mij gehoord? Wees blij

1) *aprist: aanhanger van de APRA, de Alianza Popular Revolucionaria Americana (Amerikaanse Revolutionaire Volksalliantie), opgericht door Victor Raúl Haya de la Torre, in 1924.*

dat u ons goed behandeld hebt! Want anders zou ik u gevangen nemen, dat zweer ik bij alles wat heilig is!'

'Ik wist dat u me dit antwoord zou geven,' verzucht mijn vader, 'Vaarwel, heren. Julio, doe ze uitgeleide. Goedendag.'

Na een korte pauze waarin ze zich weten in te houden, lopen ze mompelend en trekkend aan hun paarden achter mij aan door de hal. Als ik weer terugkom, staat mijn vader nog altijd op dezelfde plaats.

'Het is mooi weer, Julio, de wolkbreuk is voorbij. Zeg, heb je zin om een stukje te gaan rijden op je paard Moro?'

'Natuurlijk, papa! Waar gaan we heen?'

Ook ik stond nu aan de grond genageld, ongetwijfeld zo bleek als een echte angsthaas.

'De agenten zullen jou niet volgen, mijn zoon; ze gaan vanuit Sihuas telegraferen om versterkingen te vragen. Schiet op en breng onmiddellijk Pío hierheen, hoor je mij?'

Ik hield van paardrijden. Bovenop Moro groeide ik, veranderde ik, werd ik mijn oudere broer die aan de kust was gaan wonen en steevast tijdens de vakantie terugkeerde om te zeggen dat er niets boven de bergen ging. Groot, sterk, bekend met alle sluipweggetjes zette ik koers naar Ayaviña dat me wenkte met haar hemel van blauw papier, haar met mos begroeide muurtjes, haar korenvelden; en nog verder omhoog, op de berghellingen, zou ik de hutten als zaadjes zien liggen, als een zaaibed van toekomstige huizen, en als een eindeloze reeks duveltjes uit een doos zouden kinderen, honden, varkens, cavia's, mannen en vrouwen ondanks de kou en heel haar hardvochtigheid naar buiten komen.

Daar ging ik dus heen, op weer zo'n wilde tocht in de vroege ochtend. Onzichtbaar voor mij stonden Pío en de overige opstandige dagloners mij op te wachten. Precies op het punt waar de helling een stuk steiler werd en ruiter en dier even op krachten moesten komen voor de beklimming, vielen Moro en ik hun in handen, als twee stukken speelgoed op een tafel. Pío stond met een half dozijn volgelingen in een kring om ons heen.

'Ik kom je halen, Pío! Mijn vader zegt dat je snel moet komen!'

Ze beraadslaagden in het quechua[2)], terwijl Pío mijn antwoorden vertaalde over de agenten die mijn huis hadden verlaten, wie en hoeveel er nog in leven waren; hij zei me dat ze hen niet hadden afgemaakt, omdat het grote huis makkelijk te verdedigen was en ook omdat ze mijn vader niet in de opstand wilden betrekken.

2) *quechua: Indianentaal.*

‘Kom, laten we gaan, verdomme, jij voorop en ik erachter!’ riep Pío uiteindelijk.

Hij volgde mij met zijn hele aanhang die niet alleen bestond uit met speren bewapende Indianen op sandalen, maar ook uit mestiezen op overschoenen en met een geweer aan een schouderband. Hun paarden waren mager, en kleiner dan die van de politie, maar even snel.

Mijn vader gaf ze geen tijd om af te stappen. Hij wachtte op ons bij de hoofdingang van het huis, gezeten op Pinto, comfortabel dank zij zijn nieuwe Engelse zadel.

‘Ga ze achterna, Pío, maak ze af!’ schreeuwde hij. ‘Ze zijn met z'n vieren, en maar twee van hen kunnen echt weerstand bieden! Rij boven Ayaviña langs en val ze van bovenaf aan, als ze Sihuas binnentrekken via de Chirimoyo-pas, niet eerder! Schiet van dichtbij en geef ze geen tijd om dekking te zoeken, zelfs niet achter hun paarden! En als jullie ze hebben afgemaakt, moeten jullie onmiddellijk naar de Urcón-haciènda gaan, waar jullie werkelijke vijanden zitten! Kom, schiet op!’

‘En waarom kom je niet met ons mee?’ vroeg Pío.

Er was opnieuw een pauze, net als toen ik op hen was gestuit. Indianen en mestiezen keken naar de oude man, die nog sterk, gespierd en vastbesloten oogde, naar de eigenaar van de beste winkel langs deze weg. Naast hem stond zijn elfjarige zoon, een echte Cáceres, met z'n spits toelopende hoofd en z'n geprononceerde neus en lippen die zich de onderkaak toeëigenden.

‘Ik zou dolgraag met je mee willen, Pío, maar ik kan om een groot aantal redenen niet, het zou een lang verhaal worden...’ En toen schreeuwde hij woedend: ‘Schiet op, verdomme, verdoe je tijd niet langer!’

Ze gaven hun paarden de sporen en lieten ons achter in een stofwolk en een stilte waaruit we uiteindelijk ontwaakten door onze eigen paarden die snelle zwenkingen maakten, omdat ze hen achterna wilden gaan. Toen vroeg mijn vader:

‘Wil je naar het gevecht gaan kijken?’

‘Ja, papa!’

‘Maar vanuit de verte, hè? En voorzichtig.’

We galoppeerden over de hoogvlakte om een deel van onze achterstand nog vóór de helling goed te maken. Tijdens de afdaling, op de andere oever van de rivier, gingen we in de stijgbeugels staan en lieten we onszelf zweven, om de beesten minder te belas-

ten met ons gewicht. We richtten ons op een stofwolk.

‘Niet te snel, we zijn er bijna,’ zei mijn vader.

Daarom, toen we temidden van allerlei kreten de schoten hoorden, toen we in onze borst en daarbuiten allerlei gedraaf hoorden, toen onze gedachten botsten op de gebeurtenissen en ze steunden of ermee overeenstemden, toen de vallende ruiters bloedend openbarstten als in een kokendhete pan waarin stukken vlees wegzinken en weer boven komen drijven in een donkere bouillon, zagen we het hele gevecht tóen pas goed, maar na een paar minuten zei papa:

‘Zo is het welletjes, Julio, genoeg, we gaan,’ en ik moest me losrukken van de doden en gewonden, van de kokende pan, van de drijvende stukken vlees en van het vuur in mijn borst dat nog niet gedoofd was nu ik alleen maar naar de dingen had gekeken.

Op de terugtocht kon papa zich maar een kwartier inhouden. Er brak iets in hem en hij begon weg te zinken in een diep stilzwijgen; hij betastte zijn voorhoofd en snoof alsof hij dreigde te stikken.

Na een half uur maande hij Pinto tot stilstand en zei dat hij iets had, dat er iets mis was met hem. Ik stapte af om hem weer recht in het zadel te krijgen. Na een uur was ik achterop Pinto gaan zitten en hield ik hem overeind op onze trage, eenzame tocht.

‘Wij zijn hier niet voor in de wieg gelegd, vind je ook niet, jongen?’

Ik wilde hem zeggen dat ik mij, in tegenstelling tot hem, prima voelde en dat ik met vreugde terugdacht aan Pío en zijn mannen die triomfantelijk wegreden toen Ferreyra en de overige agenten eenmaal languit op de grond lagen, maar ik kon het niet opbrengen. Ik sprak nog maar met een piepstem die hem niet durfde tegenspreken.

Vertaalde poëzie

Twee gedichten
Martín Adán[*]
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Sesta ripresa

Quid aeternis minorem consiliis animum fatigas?
Horatius

'Why indeed?' the angel said.
Aiken

Ik min de roos van kennis nog het meest,
eenzelvig, in een wereld ongewis;
en ik verwar in haar dat wat zij is
met wat ik was van roos, en niet van geest.

Wanneer de ene ziel de opzet vreest,
die zonder wens of bijbedoeling is,
de andere, met hulp, de hindernis
te boven komt en van haar angst geneest...

Bang voor bedrog sterf ik zo duizend doden
wanneer de roos, bewogen in de hand
in mensen doorslaat tot de binnenkant.

Dat iemand spreke, goddelijk in 't klein,
wat ik niet ben, dat weet hij, door de goden
die ik geweest ben, en mijn droom laat zijn.

Sesta ripresa

La rosa que amo es la del esciente,
La de si misma, al aire de esto mundo;
Que lo que es, en ella lo confundo
Con lo que fui de rosa, y no de mente.

Si en la de alma espanta el vehemente
Designio, sin deseo y sin segundo,
En otra vence el incitar facundo
De un ser cabal, deseable, viviente...

Así el engaño y el pavor temidos,
Cuando la rosa que movió la mano
Golpea adentro, al interior humano...

Que obra alguno, divino por pequeño,
Que no soy, y que sabe, por los sidos
Dioses que fui, ordenarme asá el ensueño.

* *Martín Adán (Lima, 1908-1984), pseudoniem van Rafael de la Fuente Benavides, wordt ook wel de geestelijke vader van het anti-sonnet genoemd. In tegenstelling tot zijn tijdgenoten die zich tegen deze versvorm verzetten, adopteerde hij de vorm en holde die d.m.v. de inhoud uit.*

Declamato come in coda
(In Promptu, dopo V op. 10)

A fathomless and boundless deep,
There we wander, there we weep.
Blake

Amen. So be it. Welcome, O life!
Joyce

Terugkeer naar het Paradijs. Gebied
van witte schaduw, uitgestoten voet.
Ik kom terug van lusten, blind en zoet,
naar waar ik willens, wetens van geniet.

Ach, waarom toch val ik uiteen tot niet?
En waarom is het dat ik smachten moet?
Waartoe is al mijn moeizaam zoeken goed?
Welk lot ligt na mijn dood in het verschiet?

Enkel mijn stem te horen, stil verheven,
mijn stem... die slechts onhoorbaar wordt gehoord...
een levende verzekering van kracht.

Onder een ster die sluimert in de nacht
zoek ik in alles onverdroten voort
naar iets om voor te sterven, als het leven...

Declamato come in coda

Tierra del Paraíso desandado,
Región de sombra albar y pie elidido,
Por donde torno del total olvido,
Ciego gozo, a mi goce, esciente y diado!

¡Ay, por qué me desuno de increado?
¡Ay, por qué desvivirme, mal nacido?
¡Si he de atinar abés, a qué el sentido?
¡Si he de morir asaz, a qué otro hado?

¡Que tan sólo escuchar a mi no oída
Voz... mero oír por inaudito modo...
Ente de la viveza asegurada.

¡Ay que bajo mi estrella, adormilada,
Vivaz he de seguir buscando en todo
Algo porque morir, como es la vida...

Filosofie
Ricardo Palma[*]
(Vertaling Lou Vleugelhof)

Wat is de mens? Mysterie. En het leven?
Mysterie eveneens, zo staat gedicht.
Is dit bestaan op voortbestaan gericht
of wordt het straks aan niet-zijn uitgeleverd?

Is onze ziel een toorts die in de wind
van twijfel flakkerend strijdt, of openbaart
een stem ons heim'lijk onze ware aard
waarvoor wij vrezen, eer de dood ons vindt?

En wat wij rampspoed noemen, is dat niet
onze onvolkomenheid, die ons verbiedt
op onze levensweg een lied te wagen?

Wat zal het zijn, de Eeuwigheid: kou, duister
of zinderende zon van licht en luister?
Wij gaan het aan ons beddekussen vragen.

Filosofía

¿Qué es el hombre? Un misterio. ¿Qué es la vida?
Un misterio también - dijo un poeta.
¿Esta vida a otra vida está sujeta
o el no ser concluye en la partida?

¿Será el alma una antorcha combatida
del viento vario de la duda inquieta,
o, cerca del morir, una secreta
voz nos revela la verdad temida?

Aquello que llamamos desventura
¿es nuestra imperfección, que no consiente
el que hagamos cantando la jornada?

¿Será la Eternidad frígida, oscura,
o la hoguera del sol resplandeciente?
Vamos a preguntárselo a la almohada.

* *Ricardo Palma (geboren te Limeño in 1833, gestorven in 1919 te Miraflores, een kuuroord bij Lima) is vooral de schepper van een literair genre, 'las Tradiciones peruanas', het produkt van een gelukkige combinatie van o.a. historische overlevering en poëtische fantasie. Hij schreef ook gedichten volgens het gebruik en naar de smaak van zijn tijd, waarvan de beste een spiegel vormen van zijn spottende glimlach en zijn ondeugende grimassen. In 1915 verschenen in Barcelona zijn* Poesías completas.

Twee gedichten
Manuel Gonzalez Prada[*]
(Vertaling Peter Verstegen en Lou Vleugelhof)

De wolk

Wanneer de dag met ademen begint,
zie je de wolk haar sneeuwsluier opslaan en
fris water drinken uit de oceaan en
zich kleuren met menige roze tint.

Nu eens laat ze zich jagen door de wind,
dan weer laat ze hem strelend langs zich gaan en
kronkelt ze als een slang die langzaamaan de
klare en weidse atmosfeer verslindt.

Als ze de kalme aarde onderscheidt en
het golvend graan, de bonte bloemtapijten,
glimlacht ze vol genot en staakt haar vlucht;

maar ziet zij dan de rampen, de orkanen,
de haat, de strijd, de doden en de tranen,
slaakt zij een diepe, klagelijke zucht.

La nube

Con el primer aliento de la aurora,
abre la nube su cendal de nieve,
las frescas aguas de los mares bebe
y de rosados tintes se colora.

Ora impelida por los vientos, ora
acariciada por el aura leve,
con serpentina ondulación se mueve
y la serena inmensidad devora.

Al divisar en bonancible suelo
olas de mieses y tapiz de flores,
sonríe, goza y encadena el vuelo;

mas al mirar asolación y espanto,
odios y guerras, muertes y dolores,
lanza un gemido y se deshace en llanto.

* *Met het werk van Manuel Gonzalez Prada (geboren te Lima in 1848, waar hij in 1918 stierf) deed de vernieuwing in de Peruaanse poëzie haar intrede. Schreef Prada aanvankelijk traditioneel-romantisch, later koos hij voor modernistische vrije verzen, vaak in een programmatisch-retorische toonzetting. Belangrijkste bundels:* Minusculas *(Lima 1901) en* Exoticas *(Lima 1911).*

Aan de liefde

Kom jij als weldaad uit de hemel dalen?
Waarom is het dan twijfel die je biedt,
argwaan en tranen, 't nijpende verdriet,
nachten dat de gedachten blijven malen?

Of ben je 't kwaad dat hoort bij deze aarde?
Waarom dan het genot, de lach, het lied,
de goede hoop, al 't lieflijks dat je ziet,
een visioen dat troost en vrede baarde?

Ben je als sneeuw? Waarom jouw vurig vlammen?
Ben je een vlam? Waarom in ijs gevangen?
Ben je het duister? Waarom dan verlichtend?

Duister, hoe kun jij 't lieve licht ons geven?
Leven, hoe ben jij als de dood ontwrichtend?
En dood, waarom dan schenk je mij het leven?

Al amor

Si eres un bien arrebatado al cielo
¿Por qué las dudas, el gemido, el llanto,
la desconfianza, el torcedor quebranto,
las turbïas noches de febril desvelo?

Si eres un mal en el terrestre suelo
¿Por qué los goces, la sonrisa, el canto,
las esperanzas, el glorioso encanto,
las visiones de paz y de consuelo?

Si eres nieve, ¿por qué tus vivas llamas?
Si eres llama, ¿por qué tu hielo inerte?
Si eres sombra, ¿por qué la luz derramas?

¿Por qué la sombra, si eres luz querida?
Si eres vida ¿por qué me das la muerte?
Si eres muerte ¿por qué me das la vida?

De tijd verbrandt...
Alberto Ureta[*]
(Vertaling Lou Vleugelhof en Erik Coenen)

De tijd verbrandt aldoor, nimmer houdt het op.
Tot as worden de uren.
Een kluwen van geluk en van verdriet
rolt stadig in de afgrond van het niets.
En ieder uur dat opbrandt is een traan,
en soms - heel zelden maar - een glimlach,
en altijd een bedreiging die ons volgt
en op de rand van 't leven loert op ons.

Indien je later lijdt
als 't Lot weer een illusie mocht verjagen,
bedenk dan - zegt de dichter je - bedenk
dat bij het snelle wentelen van de dagen
de bloem van het verleden voor jouw ogen
verwelkt en gaat vervagen
en niets meer resten zal
van al jouw vreugd en al jouw treurigheid
dan zwakke, kwijnende herinneringen
en een tot as geworden handvol tijd.

Se quema el tiempo...

Se quema el tiempo sin cesar. Las horas
caen hechas cenizas,
y ruedan al abismo de la nada
las dichas y las penas confundidas.
Cada hora que se quema es una lágrima,
alguna vez - muy rara - una sonrisa,
y siempre una amenaza que nos sigue,
y nos acecha al borde de la vida.

Si es que sufres más tarde,
si el Destino de una ilusión te priva,
piensa - el poeta te lo dice - piensa
que al volar de los días
cuando el pasado sea ante tus ojos
como una flor marchita,
han de quedar tan sólo
de todos tus dolores y alegrías,
un recuerdo muy tenue que se esfuma
y un puñado de tiempo hecho ceniza.

* *De poëzie van Alberto Ureta (geboren in 1885 te Ica, overleden in 1946 te Lima) is weemoedig, muzikaal en van een meditatieve en melancholische intimiteit. Werk o.a.:* Rumor de Almas *(1911) en* El dolor pensativo *(1917).*

Tristitia
Abraham Valdelomar[*)]
(Vertaling Erik Coenen en Lou Vleugelhof)

Mij was een stille jeugd, alleen en triest, beschoren,
die ver van hier verstreek, heel vredig op het land,
tussen het zacht geruis van golven op het strand
en 't trieste luiden van een oude klokketoren.

Met 'n zweem melancholie omfloerste mij de zee,
de schoonheid van de hemel schonk serene rust,
de moederlijke kus schonk mij mijn levenslust
en 't avondrood gaf mij een vage droefheid mee.

Wanneer ik wakker werd in de azuren morgen,
blonk er een melodie in 't zeegeruis verborgen,
snoof ik de zeewind op, zo penetrant en geurig,

en alles wat ze zei staat in mijn ziel geschreven;
mijn vader immers zweeg, mijn moeder was steeds treurig,
en niemand wist mij ooit de vreugde mee te geven.

Tristitia

Mi infancia que fue dulce, serena, triste y sola
se desiizó en la paz de una aldea lejana,
entre el manso rumor con que muere una ola
y el tañer doloroso de una vieja campana.

Dábame el mar la nota de su melancolía,
el cielo, la serena quietud de su belleza,
los besos de mi madre una dulce alegría
y la muerte del sol una vaga tristeza.

En la mañana azul, al despertar, sentía
el canto de las olas como una melodía
y luego el soplo denso, perfumado, del mar,

y lo que él me dijera, aún en mi alma persiste;
mi padre era callado y mi madre era triste
y la alegría nadie me la supo enseñar...

*) *In het betrekkelijk kleine oeuvre van Abraham Valdelomar (geboren te Ica, 1888, gestorven te Huancayo, 1919) is de herinnering aan zijn jeugd op het platteland nadrukkelijk aanwezig. Valderomars indringende melancholische en elegische gedichten behoren tot het weemoedigste dat de Peruaanse poëzie heeft voortgebracht.*

Veertien gedichten
César Vallejo[*]
(Vertaling Erik Coenen)

Gedicht

Koelbloedig, onpartijdig overwegende
dat de mens treurig is, en hoest, en toch
genoegen schept in zijn gekleurde borst;
dat hij niets uitricht dan zich componeren
uit dagen;
een schimmig zoogdier dat zijn haren kamt...

Overwegende
dat de mens zachtjesaan uit arbeid voortkomt
en chef weerkaatst, ondergeschikte klinkt;
dat het tijdsdiagram
steeds diorama is op zijn medailles,
en dat zijn ogen sinds vervlogen tijden
de hong'rige formule van zijn massa
halfopen bestuderen...

[Spaans]

Considerando en frío, imparcialmente,
que el hombre es triste, tose y, sin embargo,
se complace en su pecho colorado;
que lo único que hace es componerse
de días;
que es lóbrego mamífero y se peina...

Considerando
que el hombre procede suavemente del trabajo
y repercute jefe, suena subordinado;
que el diagrama del tiempo
es constante diorama en sus medallas
y, a medio abrir, sus ojos estudiaron,
desde lejanos tiempos,
su fórmula famélica de masa...

* *Zie over Vallejo het essay van Robert Lemm elders in dit nummer.*
Van de veertien vertalingen is de eerste van Erik Coenen; daarop volgen er drie van Robert Lemm, dan drie van Heken Sittig en Jorge Heredia, en tenslotte zeven van Bart Vonck.

[Nederlands]

En moeiteloos begrijpende
dat de mens nu en dan in overpeinzingen
verzinkt, als om te huilen,
en, 't onderwerp van een als lijdend voorwerp
gestrekt gaan, wordt hij timmerman, en zweet,
en doodt, en zingt dan, eet, en knoopt zijn bloes...

En tevens overwegende
dat de mens eigenlijk alleen een dier is
en dat de droefheid van zijn buitelingen mij toch in het gezicht slaat...

Ten slotte onderzoekende
de stukken, en zijn plee, en al zijn wanhoop
aan 't einde van zijn gruwelijke dag, die hem dan uitwist...

Begrijpende
dat hij weet dat ik hem liefheb
dat ik hem toegenegen haat en dat hij mij, alles opgeteld, onverschillig laat...

[Spaans]

Comprendiendo sin esfuerzo
que el hombre se queda, a veces, pensando,
como queriendo llorar,
y, sujeto a tenderse como objeto,
se hace buen carpintero, suda, mata
y luego canta, almuerza, se abotona...

Considerando también
que el hombre es en verdad un animal
y, no obstante, al voltear, me da con su tristeza en la cabeza...

Examinando, en fin,
sus encontradas piezas, su retrete,
su desesperación, el terminar de su día atroz, borrándolo...

Comprendiendo
que él sabe que le quiero,
que le odio con afecto y me es, en suma, indiferente...

[Nederlands]

Zijn algemene documenten overwegende
en door een bril dat certificaat bekijkend
dat aantoont dat hij klein geboren is...

gebaar ik hem,
en komt hij,
en sla 'k mijn armen om hem heen, ontroerd.
Wat maakt het verder uit! Ontroerd... Ontroerd...

[Spaans]

Considerando sus documentos generales
y mirando con lentes aquel certificado
que prueba que nació muy pequeñito...

le hago una seña,
viene,
y le doy un abrazo, emocionado.
¡Qué más da! Emocionado... Emocionado...

Het armzalige avondmaal
(Vertaling Robert Lemm)

Hoe lang blijven wij nog wachten op wat
ons niet verschuldigd is... En in welke bocht
mogen wij onze arme knie voor eeuwig strekken!
Wanneer zal het kruis dat ons bezielt
zijn riemen laten rusten. Hoe lang
blijft de Twijfel ons nog ridderen
om geleden leed...
   We zitten al zo lang
aan tafel met de bitterheid van een kind
dat om middernacht, slapeloos, van honger schreit...
En wanneer zullen wij de anderen vinden
en aan de rand van een eeuwige morgen
allemaal aanzitten aan het ontbijt.
Hoe lang nog dit tranendal,
waar ik nooit om heb gevraagd.
   Op mijn ellebogen,
in tranen, met gebogen hoofd en verslagen
herhaal ik: hoe lang dit avondmaal nog duurt.
Er is iemand die veel heeft gedronken;
spottend draait hij ons, als een zwarte lepel
vol bitter levenssap, het graf voor ogen...
   Maar nog minder
weet die duistere hoe lang de maaltijd duren zal!

La cena miserabile

Hasta cuándo estaremos esperando lo que
no se nos debe... ¡Y en qué recodo estiraremos
nuestra pobre rodilla para siempre! Hasta cuándo
la cruz que nos alienta no detendrá sus remos.
Hasta cuándo la Duda nos brindará blasones
por haber padecido...
   Ya nos hemos sentado
mucho a la mesa con la amargura de un niño
que a media noche llora de hambre, desvelado...
Y cuándo nos veremos con los demás, al borde
de una mañana eterna, desayunándonos todos.
Hasta cuándo este valle de lágrimas, a donde
yo nunca dije que me trajeran.
   De codos
todo bañado en llanto repito cabizbajo
y vendido: hasta cuándo la cena durará.
Hay alguien que ha bebido mucho, y se burla
y acerca y aleja de nosotros, como negra cuchara
de amarga esencia humana, la tumba..
   ¡Y menos sabe
ese oscuro hasta cuándo la cena durará!

XX

Schrijlings over kolkend gepantserd schuim
van volmaakt steen. Ik schuif
de I wat naar de I om niet te vallen.

Die besnorde man. De zon,
zijn enige wiel gesmeed, het vijfde en volmaakte,
en daarvandaan omhoog.
Geraas van gulp-knopen,
  losgeschoten,
geraas dat staakt. Aan loodrecht onderworpen.
De hoogdravende ontlading. De geslaagde boutade.

Maar ik lijd. Ik lijd van boven. Ik lijd van onder.

En ik kwijl zowaar, ik voel me
een prins, terwijl
die besnorde pruis
zwoegt en zweet
van geluk bij het poetsen van het schoeisel
van zijn dochtertje van drie.

XX

Al ras de batiente nata blindada
de piedra ideal. Pues apenas
acerco el I al I para no caer.

Ese hombre mostachoso. Sol,
herrada su única rueda, quinta y perfecta,
y desde ella para arriba.
Bulla de botones de bragueta,
  libres,
bulla que reprende. A vertical subordinada.
El desagúe jurídico. La chirota grata.

Mas sufro. Allende sufro. Aquende sufro.

Y he aquí se me cae la baba, soy
una bella persona, cuando
el hombre guillermosecundario
puja y suda felicidad
a chorros, al dar lustre al calzado
de su pequeña de tres años.

[Nederlands]

De snorrebaard zwelt van trots en wrijft een kant.
Het meisje brengt onderwijl de wijsvinger
aan de tong die de slierten van slierten
van de slierten begint te spellen
en, stiekem, bevochtigt ze de andere schoen
met een beetje speeksel en aarde,
maar met een beetje,
meer
niet.

[Spaans]

Engállase el barbado y frota un lado.
La niña en tanto pónese el índice
en la lengua que empieza a deletrear
los enredos de enredos de los enredos,
y unta el otro zapato, a escondidas,
con un poquito de saliva y tierra,
pero con un poquito
no má
s.

[Nederlands]

En als na zoveel woorden
het woord niet overleeft!
En als na het klapwieken van de vog de vogel
niet stil blijft zitten!
Laat ze dan alles maar liever
opeten en klaar is Kees!

Te zijn geboren om van onze dood te leven!
Op te staan van de hemel naar de aarde
door eigen ongeluk
en het moment te bespieden om met eigen schaduw
de eigen duisternis te doven!

Laat ze dan werkelijk maar liever
alles opeten, want wat doet het ertoe!...

[Spaans]

¡Y si después de tantas palabras
no sobrevive la palabra!
¡Si después de las alas de los pájaros,

no sobrevive el pájaro parado!
¡Más valdría, en verdad,
que se lo coman todo y acabemos!

¡Haber nacido para vivir de nuestra muerte!
¡Levantarse del cielo hacia la tierra
por sus propios desastres
y espiar el momento de apagar con su sombra
su tiniebla!

¡Más valdría francamente,
que se lo coman todo y qué más da!...

[Nederlands]

En als wij na zoveel geschiedenis bezwijken,
niet eens aan eeuwigheid,
maar aan zulke banale dingen
als thuis zitten en piekeren!
En als we vervolgens
zowaar ontdekken dat wij,
naar de hoogte van de sterren gemeten,
leven bij de gratie van de kam en de vlekken in onze zakdoek!
Laat ze dan maar liever helemaal
alles opeten!

Ze zullen wel zeggen
dat wij in een van onze ogen veel pijn hebben
en ook in het andere, veel pijn,
en in beide, als ze kijken, veel pijn...
In dat geval!... Natuurlijk!... In dat geval!...
heb ik niets gezegd!

[Spaans]

¡Y si después de tanta historia, sucumbimos,
no ya de eternidad,
sino de esas cosas sencillas, como estar
en la casa o ponerse a cavilar!
¡Y si luego encontramos,
de buenas a primeras, que vivimos,
a juzgar por la altura de los astros,
por el peine y las manchas del pañuelo!
¡Más valdría, en verdad,
que se lo coman todo, desde luego!

Se dirá que tenemos
en uno de los ojos mucha pena
y también en el otro, mucha pena
y en los dos, cuando miran, mucha pena...
Entonces... ¡Claro!... Entonces... ¡ni palabra!

Een man komt voorbij met een brood op zijn schouder
(Vertaling Heleen Sittig en Jorge Heredia)

Een man komt voorbij met een brood op zijn schouder.
Kan ik daarna over mijn alter ego schrijven?

Een ander gaat zitten, krabt zich, knijpt een luis dood uit zijn oksel.
Hoe durf je dan nog over psychoanalyse te praten?

Een ander is met een stok mijn borst binnengedrongen.
En dan een gesprek met de arts over Socrates?

Een kreupele komt voorbij, arm in arm met een kind.
Kan ik daarna André Breton gaan lezen?

Een ander rilt van kou, hoest, spuwt bloed.
Is het dan ooit gepast het diepste Ik te bespreken?

Een ander zoekt naar botten en schillen in de modder.
Hoe daarna over het oneindige te schrijven?

Un hombre pasa con un pan al hombro

Un hombre pasa con un pan al hombro
¿Voy a escribir, después, sobre mi doble?

Otro se sienta, ráscase, extrae un piojo de su axila, mátalo
¿Con qué valor hablar del psicoanális?

Otro ha entrado a mi pecho con un palo en la mano
¿Hablar luego de Sócrates al médico?

Un cojo pasa dando el brazo a un niño
¿Voy, después, a leer a André Breton?

Otro tiembla de frío, tose, escupe sangre
¿Cabrá aludir jamás al Yo profundo?

Otro busca en el fango huesos, cáscara
¿Cómo escribir, después, del infinito?

[Nederlands]

Een metselaar valt dood neer van het dak en hoeft niet meer te eten.
En dan de beeldspraak, de metafoor, gaan vernieuwen?

Een winkelier zet een klant voor een enkele gram af.
En daarna over de vierde dimensie spreken?

Een bankier knoeit met zijn boeken.
Hoe waag je dan nog te huilen in de schouwburg?

Een verschoppeling slaapt met een voet achter zijn rug.
En daarna niet over Picasso praten?

Iemand loopt bij een begrafenis te snikken.
Hoe dan lid worden van de Academie?

Iemand maakt zijn geweer schoon in de keuken.
Hoe durf je dan nog over het hiernamaals te spreken?

Iemand komt voorbij, hij telt op zijn vingers.
Hoe te praten over het niet-Ik zonder een schreeuw?

[Spaans]

Un albañil cae de un techo, muere y ya no almuerza
¡Innovar, luego, el tropo, la metáfora?

Un comerciante roba un gramo en el peso a un cliente
¡Hablar, después, de cuarta dimensión?

Un banquero falsea su balance
¡Con qué cara llorar en el teatro?

Un paria duerme con el pie a la espalda
¡Hablar, después, a nadie de Picasso?

Alguien van en un entierro sollozando
¡Cómo luego ingresar al la Academia?

Alguien limpia un fusil en su cocina
¡Con qué valor hablar del más allá?

Alguien pasa contando con sus dedos
¡Cómo hablar del no yo sin dar un grito?

Massa

Toen de slag ten einde was,
en de strijder dood, kwam er een man naar hem toe
en die zei: ‘Sterf niet; ik hou zoveel van je!’
Maar ach! Het lijk stierf verder.

Er hepen twee mensen op hem af, die ook zeiden:
‘Verlaat ons niet! Houd moed! Kom weer tot leven!’
Maar ach! Het lijk stierf verder.

Twintig, honderd, duizend, vijfhonderdduizenden stroomden toe,
uitroepend: ‘Zoveel liefde, en niets te doen tegen de dood!’
Maar ach! Het lijk stierf verder.

Miljoenen individuen omringden hem,
met een gemeenschappelijke bede: ‘Blijf, broeder!’
Maar ach! Het lijk stierf verder.

Toen omringden hem alle
mensen op aarde; het lijk zag ze, triest, ontroerd;
het stond langzaam op,
omarmde de eerste man en begon te lopen...

Masa

Al fin de la batalla,
y muerto el combatiente, vino hacia él un hombre
y le dijo: ‘¡No mueras; te amo tanto!’
Pero el cadáver ¡ay! siguió muriendo.

Se le acercaron dos y repitiéronle:
‘¡No nos dejes! ¡Valor! ¡Vuelve a la vida!’
Pero el cadáver ay! siguió muriendo.

Acudieron a él viente, cien, mil, quinientos mil,
clamando: ‘¡Tanto amor y no poder nada contra
la muerte!’
Pero el cadáver ay! siguió muriendo.

Le rodearon millones de individuos,
con un ruego común: ‘¡Quédate, hermano!’
Pero el cadáver ay! siguió muriendo.

Entonces, todos los hombres de la tierra
le rodearon; les vio el cadáver triste, emocionado;
incorporóse lentamente,
abrazó al primer hombre; echóse a andar...

Zwarte steen op een witte steen

Ik zal sterven in Parijs bij zware regen,
op een dag waaraan ik mijn herinnering al heb.
Ik zal sterven in Parijs - en ik voel geen angst -
misschien op een donderdag, als vandaag, in de herfst.

Donderdag zal het zijn, want vandaag, donderdag,
terwijl ik deze verzen schrijf, heb ik gebroken
de botten aangedaan en, vandaag als nooit tevoren,
heb ik me weerom gezien, met heel mijn weg, alleen.

César Vallejo is dood, iedereen
sloeg hem hoewel hij hen niets deed,
ze ranselden hem hard met een stok en hard

ook met een touw; getuigen zijn
de botten en de donderdagen,
de eenzaamheid, de regenbuien, de wegen...

Piedra negra sobre una piedra blanca

Me moriré en París con aguacero,
un día del cual tengo ya el recuerdo.
Me moriré en París - y no me corro -
talvez un jueves, como es hoy, de otoño.

Jueves será, porque hoy, jueves, que proso
estos versos, los hümeros me he puesto
a la mala y, jamás como hoy, me he vuelto,
con todo mi camino, a verme solo.

César Vallejo ha muerto, le pegaban
todos sin que él les haga nada;
le daban duro con un palo y duro

también con una soga; son testigos
los días jueves y los huesos húmeros,
la soledad, la lluvia, los caminos...

Van pure warmte heb ik het koud
(Vertaling Bart Vonck)

Van pure warmte heb ik het koud,
zuster Afgunst!
Leeuwen likken mijn schaduw
en de muis knaagt aan mijn naam,
moeder ziel van mij!

Naar de rand van de diepte ga ik,
zwager Ondeugd!
De rups tokkelt op zijn stem,
en de stem tokkelt op haar rups,
vader lijf van mij!

Mijn liefde staat voorop,
kleindochter Duif.
Op de knieën, mijn ontzetting
en het hoofd voorover, mijn angst!
moeder ziel van mij!

Totdat op een dag zonder twee,
vrouwe Graf,
mijn laatste ijzer klinkt
als een adder die slaapt,
vader lijf van mij...!

[Spaans]

¡De puro calor tengo frío,
hermana Envidia!
Lamen mi sombra leones
y el ratón me muerde el nombre,
¡madre alma mía!

¡Al borde del fondo voy,
cuñado Vicio!
La oruga tañe su voz
y la voz tañe su oruga,
¡padre cuerpo mío!

¡Está de frente mi amor.
nieta Paloma!
De rodillas, mi terror
y de cabeza, mi angustia,
¡madre alma máa!

Hasta que un día sin dos,
esposa Tumba.
mi último hierro dé el son
de una víbora que duerme,
¡padre cuerpo mío!...

Vertrouwen in de bril, niet in het oog

Vertrouwen in de bril, niet in het oog;
in de trap, nooit in de trede;
in de vleugel, niet in de vogel
en in jou alleen, in jou alleen, in jou alleen.

Vertrouwen in de slechtheid, niet in de slechte;
in het glas, maar nooit in de likeur;
in het lijk, niet in de mens
en in jou alleen, in jou alleen, in jou alleen.

Vertrouwen in velen, maar niet meer in één;
in de bedding, nooit in de stroming;
in de broek, niet in de benen
en in jou alleen, in jou alleen, in jou alleen.

Vertrouwen in het venster, niet in de deur;
in de moeder, maar niet in de negen maanden;
in het lot, niet in de gouden dobbelstenen,
en in jou alleen, in jou alleen, in jou alleen.

Confianza en el anteojo, no en el ojo

Confianza en el anteojo, no en el ojo;
en la escalera, nunca en el peldaño;
en el ala, no en el ave
y en ti sólo, en ti sólo, en ti sólo,

Confianza en la maldad, no en el malvado;
en el vaso, mas nunca en el licor;
en el cadáver, no en el hombre
y en ti sólo, en ti sólo, en ti sólo.

Confianza en muchos, pero ya no en uno;
en el cauce, jamás en la corriente;
en los calzones, no en las piernas
y en ti sóio, en ti sólo, en ti sólo.

Confianza en la ventana, no en la puerta;
en la madre, mas no en los nueve meses;
en el destino, no en el dado de oro,
y en ti sólo, en ti sólo, en ti sólo.

Ik bleef om de inkt op te warmen

Ik bleef om de inkt op te warmen waarin ik verdrink
en om te luisteren naar mijn alternatieve holte,
nachten van tastzin, dagen van abstractie.

De onbekende sidderde in mijn keelamandel
en ik knarste van jaarlijkse melancholie,
nachten van zon, dagen van maan, zonsondergangen van Parijs.

En nog, vandaag nog, bij het vallen van de avond,
verteer ik allerheiligste volhardingen,
nachten van moeder, dagen van tweekleurige
achterkleindochter, wellustig, dringend, mooi.

En toch
kom ik er, kom ik tot mij in een tweezitsvliegtuig,
onder de huiselijke morgen en de nevel
die eeuwig uit een ogenblik oprees.

Quedéme a calentar la tinta

Quedéme a calentar la tinta en que me ahogo
y a escuchar mi caverna alternativa,
noches de tacto, días de abstracción.

Se estremeció la incógnita en mi amígdala
y crují de una anual melancolía,
noches de sol, días de luna, ocasos de París.

Y todavía, hoy mismo, al atardecer,
digiero sacratísimas constancias,
noches de madre, días de biznieta
bicolor, voluptuosa, urgente, linda.

Y aun
alcanzo, llego hasta mí en avión de dos asientos,
bajo la mañana doméstica y la bruma
que emergió eternamente de un instante.

[Nederlands]

En nog,
zelfs nu,
aan de staart van de komeet waarin ik gewonnen heb
mijn gelukkige en doctorale bacil,
ziehier wie opwarmt, toehoorder, het aarde, zon en het maan,
incognito ga ik door het kerkhof,
sla links af, ik klief
het gras met een paar elflettergrepige verzen,
jaren van graf, liters van oneindigheid,
inkt, pen, bakstenen en vergiffenissen.

[Spaans]

Y todavía,
aun ahora,
al cabo del cometa en que he ganado
mi bacilo feliz y doctoral,
he aquí que caliente, oyente, tierro, sol y luno,
incógnito atravieso el cementerio,
tomo a la izquierda, hiendo
la yerba con un paz de endecasílabos,
años de tumba, litros de infinito,
tinta, pluma, ladrillos y perdones.

Het rad van de hongerlijder

Tussen mijn eigen tanden door vertrek ik rokend,
roepend, kreunend,
laat mijn broek zakken...
Leeg mijn maag, leeg mijn nuchtere darm,
van tussen mijn eigen tanden sleurt mijn miserie mij,
door een tandenstoker door de boord van mijn hemd gesplitst.

Een steen waarop ik mij kan zetten,
zal er dan nu voor mij geen zijn?
Zelfs deze steen waartegen de vrouw stoot die gebaard heeft,
de moederbron van alle ellende, de oorzaak, de wortel,
zal die er dan nu voor mij niet zijn?
Tenminste die andere daar,
die voorbijging onderduikend in mijn ziel!
Tenminste
de dordorkalkige of de slechte (nederige oceaan)
of die die zelfs niet meer dient om naar de mens geworpen te worden,
deze geef ze mij nu voor mij!

La rueda del hambriento

Por entre mis propios dientes salgo humeando,
dando voces, pujando,
bajándome los pantalones...
Váca mi estómago, váca mi yeyuno,
la miseria me saca por entre mis propios dientes,
cogido con un palito por el puño de la camisa.

Una piedra en qué sentarme,
¿no habrá ahora para mí?
Aun aquella piedra en que tropieza la mujer que ha dado a luz,
la madre del cordero, la causa, la raíz,
¿ésa no habrá ahora para mí?
¡Siquiera aquella otra,
que ha pasado agachándose por mi alma!
Siquiera
la calcárida o la mala (humilde océano)
o la que ya no sirve ne para ser tirada contra el hombre,
¡ésa dádmela ahora para mí!

[Nederlands]

Tenminste die die ze zouden gevonden hebben dwars en alleen op
een belediging,
deze geef ze mij nu voor mij!
Tenminste de verwrongene en gekroonde, waarin echoot
slechts één enkele keer de gang van de integere gewetens,
of, tenminste, die andere, die geworpen in waardige boog,
uit zichzelf zal vallen,
uit hoofde van regelrechte essentie,
deze geef ze mij nu voor mij!

Een stuk brood, zal ook dat er nu voor mij niet zijn?
Nooit meer moet ik zijn wat ik altijd moet zijn,
maar geef me
een steen om op te zitten,
maar geef me,
alstublieft, een stukje brood om op te zitten,
maar geef me
in het Spaans
iets, toch, om te drinken, te eten, te leven, uit te rusten,
en dan zal ik gaan...
Ik vind een vreemde vorm, mijn hemd is
stukgescheurd en allervuilst
en ik heb niets meer, dat is afschuwelijk.

[Spaans]

Siquiera la que hallaren atravesada y sola en un insulto,
ésa dádmela ahora para mí!
Siquiera la torcida y coronada, en que resuena
solamente una vez el andar de las rectas conciencias,
o, al menos, esa otra, que arrojada en digna curva,
va a caer por sí misma,
en profesión de entraña verdadera,
¡ésa dádmela ahora para mí!

Un pedazo de pan, ¿tampoco habrá ahora para mí?
Ya no más he de ser lo que siempre he de ser,
pero dadme
una piedra en que sentarme,
pero dadme,
por favor, un pedazo de pan en que sentarme,
pero dadme
en español
algo, en fin, de beber, de comer, de vivir, de reposarse,
y después me iré...
Hallo una extraña forma, está muy rota
y sucia mi camisa
y ya no tengo nada, esto es horrendo.

Op het ogenblik dat de tennisser

Op het ogenblik dat de tennisser magistraal de bal
lanceert, bezit hem een totaal dierlijke onschuld;
op het ogenblik
dat de filosoof een nieuwe waarheid ontdekt,
is hij een compleet beest.
Anatole France stelde
dat het religieus gevoel
de functie is van een speciaal orgaan van het menselijk lichaam,
tot nu toe onbekend, en men zou dan
dus ook kunnen zeggen,
dan, juist op het ogenblik dat zo'n orgaan
volledig functioneert,
de gelovige zo zuiver van boosaardigheid is,
dat hij wel bijna een plantaardig wezen lijkt.
Oh ziel! Oh gedachte! Oh Marx! Oh Feuerbach!

En el momento en que el tenista

En el momento en que el tenista lanza magistralmente
su bala, le posee una inocencia totalmente animal;
en el momento
en que el filósofo sorprendre una nueva verdad,
es una bestia completa.
Anatole France afirmaba
que el sentimiento religioso
es la función de un órgano especial del cuerpo humano,
hasta ahora ignorado y se podría
decir también, entonces,
que, en el momento exacto en que un tal órgano
funciona plenamente,
tan puro de malicia está el creyente,
que se diría casi un vegetal.
¡Oh alma! ¡Oh pensamiento! ¡Oh Marx! ¡Oh Feuerbach!

Agape

Vandaag is niemand vragen komen stellen;
noch hebben ze mij deze avond iets gevraagd.

Ik heb zelfs geen kerkhofbloem gezien
in zo'n blijde lichtprocessie.
Vergeef mij, Heer: hoe weinig ben ik gestorven!

Deze avond gaan allen, allen voorbij
zonder mij vragen te stellen of mij iets te vragen.

En ik weet niet wat ze vergeten en wat slecht
in mijn handen achterblijft, als een vreemd ding.

Ik ga in de deur staan,
en ik heb zin om iedereen toe te schreeuwen:
Als ze iets missen, hier is het!

Omdat op alle avonden van dit leven
ze met ik weet niet welke deuren in een gezicht slaan,
en iets vreemds neemt bezit van mijn ziel.

Vandaag is niemand langsgekomen;
en hoe weinig ben ik vandaag gestorven op deze avond!

Ágape

Hoy no ha venido nadie a preguntar;
ni me han pedido en esta tarde nada.

No he visto ni una flor de cementerio
en tan alegre procesión de luces.
Perdóname, Señor: qué poco he muerto!

En esta tarde todos, todos pasan
sin preguntarme ni pedirme nada.

Y no sé qué se olvidan y se queda
mal en mis manos, como cosa ajena.

He salido a la puerta,
y me da ganas de gritar a todos:
Si echan de menos algo, aguí se queda!

Porque en todas las tardes de esta vida,
yo no sé con qué puertas dan a un rostro,
y algo ajeno se toma el alma mía.

Hoy no ha venido nadie;
y hoy he muerto qué poco en esta tarde!

Espergesia

Ik werd geboren op een dag
dat God ziek was.

Allen weten dat ik leef,
dat ik slecht ben; en ze kennen
de december van deze januari niet.
Want ik werd geboren op een dag
dat God ziek was.

Er is een leegte
in mijn metafysische lucht
die niemand kan betasten:
het klooster van een stilte
die sprak dicht onder het vuur.

Ik werd geboren op een dag
dat God ziek was.

Broer, luister, luister...
Goed. En dat ik niet vertrek
zonder decembers mee te brengen,
zonder januari's achter te laten.
Want ik werd geboren op een dag
dat God ziek was.

Espergesia

Yo nací un día
que Dios estuvo enfermo.

Todos saben que vivo,
que soy malo; y no saben
del diciembre de ese enero.
Pues yo nací un día
que Dios estuvo enfermo.

Hay un vacío
en mi aire metafisico
que nadie ha de palpar:
el claustro de un silencio
que habló a flor de fuego.

Yo nací un día
que Dios estuvo enfermo.

p>Hermano, escucha, escucha...
Bueno. Y que no me vaya
sin llevar diciembres,
sin dejar eneros.
Pues yo nací un día
que Dios estuvo enfermo.

[Nederlands]

Allen weten dat ik leef,
dat ik kauw... En ze weten niet
waarom in mijn vers razen,
donker doodkistverdriet,
schurende winden
losgeschroefd van de vraagzieke
Sfinx van de Woestijn.

Allen weten... En weten niet
dat het Licht aan tering lijdt,
en dat de Schaduw buikig is...
En ze weten niet dat het Mysterie synthetiseert...
dat hij de muzikale en
triestige bochel is die van op afstand aanklaagt
de *meridiaansstap* van de grenzen naar de Grenzen.

Ik werd geboren op een dag
dat God ziek was,
ernstig.

[Spaans]

Todos saben que vivo,
que mastico... Y no saben
por qué en mi verso chirrían,
oscuro sinsabor de féretro,
luyidos vientos
desenroscados de la Esfinge
preguntona del Desierto.

Todos sabien... Y no saben
que la Luz es tísica,
y la Sombra gorda...
Y no saben que el Misterio sintetiza...
que él es la joroba
musical y triste que a distancia denuncia
el paso meridiano de las lindes a las Lindes.

Yo nací un día
que Dios estuvò enfermo,
grave.

[De Tweede Ronde 1995, nummer 2]

Voorwoord

Dit Zomernummer van De Tweede Ronde markeert het vijftienjarig bestaan, wat voor een literair blad al een middellange levensduur mag heten. Er zal aan dit lustrum luister worden bijgezet tijdens een feestavond op 1 juli, toegankelijk voor abonnees (die daarover bericht hebben gehad).

Zoals bij ieder Zomernummer is de inhoud niet gebonden aan een thema en dus zeer heterogeen. In *Nederlands proza* nieuwe verhalen van Lewin (Sr.), Van Teylingen en De Zeeuw, plus een debuut, van Rik Slagter. *Nederlandse poëzie* is dit maal een bescheiden rubriek, met uitsluitend vaste medewerkers. In *Light Verse* vindt men, naast Jan Kal en Drs. P (die vanaf Herfst 1980 in geen enkel nummer ontbroken heeft), zes plezierdichters die men als een nieuwe lichting kan beschouwen, H.J. Bosman, Frits Criens, Serge Helfrich, Arjaan van Nimwegen, Jan van der Pol en Patty Scholten. *Vertaald proza* varieert van de veertiende-eeuwer Franco Sacchetti tot de hedendaagse minimalist Raymond Carver, en van de Rus Zamjatin (het begin van zijn roman over Attila de Hun) tot de Griek Pavlos Papasiópis (met een aangrijpend verhaal over een hand).

Het *pièce de resistance* van dit nummer is stellig de rubriek *Vertaalde poëzie.* Deze bevat opnieuw een stuk *Orlando Furioso* (waarin Roeland aan het razen slaat), een canto uit Vikram Seths *The Golden Gate*, en twee van Ovidius' *Tristia.* Opmerkelijk zijn de vertalingen uit het Latijn van twee Nederlanders, Heinsius en Hoeufft, de vertalingen uit het Jiddisch van Itzik Manger en de sonnetten van de zestiende-eeuwse Franse dichter-over-de-dood Jean de Sponde. Daarnaast bevat de rubriek representatief werk van zes modern-klassieke dichters: Hérédia, Mandelstam, Rilke, Rimbaud (een nieuwe vertaling van *Le bateau ivre),* Tsvetajeva en Verlaine. In dit nummer geen *Essay* en *Tekeningen.*

Redactie

Nederlands proza

Geen natuurlijke dood
K. Lewin

Zo diep als op die druilerige decemberdag van 1924 heb ik mij, geloof ik, nadien nooit meer geschaamd. Dat kwam door mijn grootmoeder, en het gebeurde op de Israëlitische begraafplaats in Potsdam. Wij, mijn moeder, Onkel David en ik, waren daar na een lange rit in een grote auto aangekomen. Ik zat in mijn nieuwe lange broek tussen hen in op de achterbank, bedroefd en in grote verwarring.

Op een breed grindpad, omzoomd door een met natte sneeuw bedekte grasrand, was een rijtje tuinstoelen opgesteld. Mijn moeder ging daar zitten en ik aan haar rechterzijde. Zij was in 't zwart en droeg een hoed met een kleine rand, waarvan een zwarte voile afhing. Haar gezicht was nu nog maar wazig te zien. Aan haar linkerzijde zat mijn grootmoeder. Een zware mantel met een bontkraag bedekte haar gedrongen lichaam. Zij droeg een hoed, die met twee lange spelden op de plaats werd gehouden. Een hard gezicht met stekende donkere ogen. Ik was er bang voor. Zij keek links noch rechts en zat in zichzelf gekeerd op haar stoel. Naast haar zaten drie zusters en twee broers van mijn vader en rechts van mij David Owitz, mijns vaders beste vriend. De mannen droegen een hoge zijden hoed. Verder was er, voorzover ik mij herinner, niemand. Een korte begroeting zonder enige warmte, daarna werd er niet meer gesproken.

Op enige afstand van ons hing van een podium een zwarte doek af en daar bovenop stond een bruine doodkist met zilverkleurige hengsels. In die kist, zo moest ik aannemen, lag mijn vader. Nog geen veertig jaar oud. Ik was veertien. Op de kist zag ik bloemen -veel waren het niet - helder afsteken tegen een muur van bruinrode baksteen. Een rij kale bomen, silhouetten tegen de somber grijze lucht, vormden de achtergrond. Uit de openstaande deuren van een soort kapelletje aan onze rechterzijde trad nu een man, die zich aan het voeteneinde van de kist plaatste. Hij droeg een geklede jas en op het hoofd een kantige kap. Ik maakte daaruit op dat het een rabbijn moest zijn. In zijn handen hield hij een opengeslagen gebedenboek. Hij boog kort in onze richting en wilde kennelijk een gebed beginnen, toen de stilte abrupt werd verbroken. Mijn grootmoeder sprong op en begon een luidruchtig en in mijn ogen

afschuwwekkend gedrag te vertonen. Jammerend wierp zij zich op de kist, sloeg met beide vuisten op het deksel en bonkte keer op keer met haar hoofd tegen het hout aan. Dat gaf een holle, doffe klank. En ze gilde: ‘Mein Jacob, mein Jacoble!’ Steeds bonkend en jankend liep ze ook nog om de kist heen.

Hoe kon dat mens zo iets vreselijks uithalen, in het openbaar nog wel! De sfeer van droeve plechtigheid was veranderd in een van schandaal. Zo voelde ik het tenminste aan. Ik greep de hand van mijn moeder, kneep er in: maak daar toch een eind aan! Zij gaf wel de druk terug, doch schudde kort het hoofd van ‘laat maar, daar is niets aan te doen’. Mijn verdriet was omgeslagen in een doffe woede. Hoe kwam die oude vrouw er bij om het over mijn vader te hebben als ‘mein Jacoble’? Ze had hem in geen jaren gezien en die ene keer dat zij toen bij ons in Danzig op visite was geweest was ze al na drie dagen met ruzie vertrokken. Ze had mijn moeder beledigd omdat die er geen kosjere huishouding op nahield en mijn vader had geroepen dat hij haar nooit meer wou zien. Nou, dat was dan ook uitgekomen. Bovendien werd vader nooit Jacob of Jacoble genoemd; voor mij en mijn broertje was hij Vati, voor moeder Man en voor vrienden, die hem bij zijn voornaam mochten noemen, Jack met een korte a; de J werd uitgesproken als de g van genie.

Dat gejammer en gedoe zal wel niet zo heel lang geduurd hebben, maar zo leek het mij wel; ik zat stijf rechtop en keek recht voor mij uit om vooral niet te laten blijken hoe erg ik het vond. Ook Onkel David hield zich heel strak en keek onbewogen, alsof het hem niet aanging. Wat die vrouwen en mannen aan de andere zijde, mijn familieleden nota bene, deden en hoe zij daarop reageerden kon ik niet zien en het kon mij ook niets schelen; ik kende ze niet of nauwelijks.

Even abrupt als de pijnlijke scene begonnen was eindigde ze ook weer. Het gejammer van de oude vrouw hield op en ze ging, nog wat nasnikkend, terug naar haar plaats naast mijn moeder. De rabbi was geduldig op zijn plaats blijven staan. Hij wachtte nog een ogenblik, keek toen in zijn nog altijd opengeslagen boek en begon met welluidende stem het gebed ter nagedachtenis van de overledene, het ‘Kaddish’, te intoneren: ‘Jiskadal wejiskadat sjemeh rabbo...’ ‘Verheven en geheiligd zij Zijn grote naam’. Ik kende die uitbundige lofzang toen nog niet en mijn kennis van het Hebreeuws was zo bescheiden dat ik niet bij benadering wist wat er gebeden

werd. Maar goed ook, want als ik het begrepen had zou ik nog meer in opstand gekomen zijn. Een God, die - als Hij al bestond - toegelaten had dat mijn machtige vader daar dood in die kist lag en dat zijn moeder ons te schande had gemaakt, nee, daar moest ik niets van hebben.

Alle aanwezigen, behalve ik, kenden de tekst wèl en prevelden of zingzongen met halfluide stem de woorden mee, telkenmale onderbroken door de uitroep ‘Omein!’ De mannen stonden daarbij en bogen vaak, zo ook de voorbiddende rabbijn. Onkel David had mij een por gegeven dat ik ook moest gaan staan.

Uit de kapel kwamen nu vier mannen met een soort tafel op wielen, ook gedrapeerd met een zwarte doek. Ze tilden de kist op en plaatsten die op die tafel, schikten de afgegleden bloemen daar weer op en zetten zich langzaam in beweging in de richting van de begraafplaats. Wij liepen er achteraan; voorop de rabbi en dan mijn moeder en ik. De anderen volgden.

Naast een open graf, waarover dwars twee planken waren geplaatst, hielden wij stil en vervolgens tilden de mannen de kist op die planken. Ze stelden zich twee aan twee aan weerskanten van het graf op, regen stevige touwen onder de kist door, schoven de planken weg en lieten de kist langzaam in de kleiig modderige grond zakken.

De rabbi zegde nog een kort gebed en kreeg toen door een der doodgravers een kleine schop aangereikt waarop wat aarde lag. Omdat hij het gebedenboek moest vasthouden had hij enige moeite om de aarde op de kist te mikken. Daarna gaf hij de schop aan mijn moeder. Zij schraapte er wat aarde op, slikte hoorbaar en volgde hem na. Toen gaf ze mij het schopje en ik deed het ook. Ik vond het doodgriezelig, dat gooien van aarde op mijn vader, maar het moest en ik vond mijzelf ook wel een beetje interessant. Na mij deden ze het allemaal en terwijl ik daarnaar keek besefte ik dat ik door en door koud was.

Toen een ieder zijn of haar plicht had gedaan, bleven wij nog een kort poosje stil om het graf heen staan, totdat de rabbi een gebaar maakte van vertrek. De vier mannen manifesteerden zich nu als echte doodgravers: ze pakten flinke schoppen en begonnen nog voordat wij goed en wel vertrokken waren snel het open graf dicht te gooien. Zware bonken aarde vielen op de kist en maakten een dof geluid. Nog eenmaal keek ik om. Naast het graf stond de rijdende tafel; de bloemstukjes lagen er nog op. Arme Vati, dacht ik en voelde mijn ogen branden.

Buiten het ijzeren hek stonden de zwarte auto's te wachten. Die hadden een hoge hoekige opbouw, zodat de mannen met hun *Zylinder* op het hoofd er met gemak in konden zitten. De chauffeur had zijn plaats voor een glazen ruit met geslepen randen. De auto's hadden brede treeplanken waarop een reservewiel met leren riemen was vastgezet.

Voordat moeder, Onkel David en ik instapten, werd er afscheid genomen. Ik moest iedereen een hand geven, ook mijn grootmoeder. Dat deed ik zonder haar aan te kijken.

De familie Owitz bewoonde in Berlijn in de Oranienburger-strasse een ruime étage-woning. Die kende ik goed; ik was er al meerdere malen geweest. Ze hadden een dochter, Ellen, een paar jaar jonger dan ik. Niet onaardig maar wel een beetje saai. Als we groot waren zouden wij met elkaar gaan trouwen. Dat hadden onze wederzijdse ouders wel eens gezegd, niet helemaal bij wijze van grap.

Naar dat huis reden wij nu weer toe. Mijn moeder bleek daar te logeren en ook ik had er de nacht na mijn aankomst doorgebracht.

In hun grote woonkamer was het heerlijk warm. Ze zag er nog net zo ongewoon uit als ik haar de vorige avond had aangetroffen. De eettafel en alle stoelen waren dicht op elkaar tegen een muur aangeschoven. Op het grote imitatie-oosterse vloerkleed waren in een kring rondom een paar lage tafeltjes een aantal voetenbankjes en met kussens bedekte kistjes geplaatst.

Wij gingen allemaal op zo'n laag geval zitten, ook tante Ellen met haar dochter en nog verschillende andere mensen, die ik mij niet meer kan herinneren. De vorige dag was mij al uitgelegd dat dat zo hoort wanneer een dierbare gestorven is. Het heet *'sjiwwe zitten'* en duurt een week. Voorts moet je kleding als teken van rouw gescheurd worden; mijn moeder deed dat door een naad van de kraag van mijn jasje los te tornen. Tenslotte werd er een beetje as op mijn hoofd gestrooid en ik geloof ook op dat van mijn moeder.

Ondanks alle treurigheid waren we toch behoorlijk hongerig geworden en daar werd nu voor gezorgd. Er kwam thee in glazen en veel gebak van allerlei aard. Er kwam een gesprek op gang, maar over de gebeurtenissen op de begraafplaats werd met geen woord gesproken.

Na enige tijd, het liep tegen het einde van de middag, werd er gebeld en kwamen enige zeer joods uitziende mij onbekende man-

nen binnen. Zij hielden hun hoeden op en ook ik moest mijn pet opzetten en kreeg een gebedskleed, een ‘tallis’, over mijn schouders gelegd, evenals de andere mannen - en dat waren er nu, mijzelf inbegrepen, tien. Dat noemt men een ‘minjan’ en dat aantal is nodig om gemeenschappelijk te kunnen bidden. Een der bezoekers zette het ‘Kaddish’-gebed in, dat weer door allen op de joodse zingzong wijze werd meegebeden. Toen dat klaar was deden wij de tallis af en de mannen vertrokken weer, doch niet voordat zij een stukje gebak hadden genuttigd.

Er heerste nu een wat onzekere stemming in de kamer. De tragedie, waarvan ik de volle betekenis nog niet eens kende, beheerste al onze gedachten. Als er gesproken werd was het met zachte stem en er vielen lange pauzes. Toch was er ook iets van opluchting voelbaar, zoals dat na begrafenissen en crematies het geval pleegt te zijn. Een dienstmeisje bracht borden met warm eten binnen, die op de lage tafeltjes werden neergezet. Het netjes eten in die ongewone houding was een beetje lastig, maar gaf mij een gevoel van respect voor mijn arme vader, die nu eenzaam onder glibberige aarde bedolven was.

Na het eten werd er weer thee geserveerd en toen kon ik eindelijk de vraag stellen die mij al zolang op de lippen brandde: waarom moest het in Potsdam gebeuren en niet in Danzig, waar wij woonden, of tenminste dan in Berlijn, waar hij gestorven was?

We waren nu met z'n vieren in de kamer, Onkel David, zijn vrouw, mijn moeder en ik. De volwassenen keken elkaar aan; ze waren zichtbaar verlegen. Kennelijk was er iets dat ze mij niet wilden vertellen. Na enige eh's en wat keelgeschraap zei Onkel David dat er juist in deze tijd van het jaar zoveel mensen gestorven waren en dat er in Berlijn geen mogelijkheid gevonden kon worden en dat men daarom uitgeweken was naar Potsdam. Hoewel ik hem vertrouwde leek het mij toch een vreemd verhaal.

‘Waarom dan niet naar Danzig, waar we wonen en waar we het graf kunnen bezoeken?’

Hij zuchtte. ‘Omdat jullie niet naar Danzig terug kunnen.’ Ik keek hem ongelovig aan. ‘Waarom niet? Wat is er dan gebeurd?’ Moeder was in snikken uitgebarsten en probeerde met een batisten zakdoekje de tranen te stelpen. Ze had niet eerder gehuild, ook niet bij de begrafenis. Ik kreeg vreselijk medelijden met haar en ging dicht tegen haar aan zitten. Er viel een stilte.

‘Ik zal er maar niet omheen draaien,’ zei tenslotte vaders oude

vriend. ‘Je bent een grote jongen en je moet het toch weten. De zaken van je vader zijn verkeerd gegaan. Zijn firma is pleite,’ - dat was het woord dat hij gebruikte - ‘en dat is nog niet eens het ergste. Je vader zou in Danzig misschien in de gevangenis gekomen zijn, want hij heeft, schijnt het, fraude gepleegd en invoerrechten ontdoken. Jullie bezitten daar niets meer. Het heeft daarom geen zin dat jullie terug gaan.’

‘Niets?’ vroeg ik ongelovig. ‘Niet terug?’ ‘Daar ziet het wel naar uit. Je moeder gaat er volgende week wel heen om nog iets van de inboedel te redden. Ze moet er natuurlijk toch naar toe want Rolf is er, zoals je weet, nog met de kinderjuffrouw en het andere personeel.’ Hij had het over mijn broertje van zeven jaar. Ik keek naar Mutti; de tranen liepen over haar wangen en ze knikte bevestigend. Het was dus allemaal waar. Langzaam drong het tot mij door dat onze veilige wereld niet meer bestond en dat zij daar geen raad mee wist. Natuurlijk niet, want haar man, die altijd alle beslissingen had genomen, was er niet meer. Vaag begreep ik dat mij nu een nieuwe rol was toebedeeld, de verantwoordelijkheid van de oudste zoon. Ik had nog geen idee wat dat zou betekenen, maar dat ik terug zou gaan naar mijn kostschool, Mutti alleen laten, dat leek mij meteen al uitgesloten.

Er was nog een vraag die mij al op de lange reis naar Berlijn bezig had gehouden. Hoe kwam het toch dat vader zo plotseling gestorven was? Een hartstilstand had de rector gezegd toen hij mij het telegram voorlas en zei dat ik mij meteen klaar moest maken om te vertrekken. Het hart van iedereen die dood gaat staat stil, maar bij mijn vader, die mij nog zo kort geleden naar Zürich had laten komen? Die fijn met mij was uitgegaan. We waren samen naar de nieuwe film van Charley Chaplin met Jacky Coogan gegaan, ‘The Kid’! Toen was hij helemaal gezond. Hoe kwam dat dan? Dat moest ik toch nog een keer aan Onkel David vragen.

Opnieuw bracht ik de man in verlegenheid. Hij ontweek de vraag, wilde niet antwoorden. Maar nu, in de spanning van het ogenblik, nam ik daar geen genoegen mee.

Zo heftig bleef ik aandringen dat hij tenslotte mompelde: ‘Je vader heeft zichzelf het leven genomen. Hij was op 't laatst niet meer gewoon, hij leek wel gek. Hij luisterde niet meer naar rede. Wij, een paar vrienden en ik, wilden er voor zorgen dat jullie naar Amerika konden gaan om daar opnieuw te beginnen. Het was een begaafde man, maar moed had hij niet meer. Hij zou er over den-

ken en ging weg zonder groet. Daarna heb ik hem niet meer gezien.’ In de ogen van vaders schoolvriend - een beetje bolle ogen die zijn dochter van hem geërfd had - stonden tranen. Ik wilde nog weten hoe en waar hij zich van kant had gemaakt, maar hij weigerde daarover te spreken. Ik wist nu genoeg, vond hij, ik had al voldoende te verwerken en op het waar en hoe kwam het helemaal niet aan.

Er viel niets meer te bespreken. Over mij was een soort doffe berusting gekomen, of vermoeidheid, wie zal het zeggen. Ik gaf mijn moeder een arm en liep met haar naar onze kamer, dicht tegen haar aan. Dat was het einde van mijn kinderjaren, de rijke jaren.

Later heeft moeder mij toch nog verteld waar en hoe het gebeurd was. Ik had er niet meer om gevraagd, maar ze had er zelf behoefte aan om dat geheim met haar grote zoon te delen. Vader, zo vertelde ze, had haar opgebeld en gevraagd, bevolen kan men het ook noemen, met de eerstvolgende trein naar Berlijn te komen en hem in zijn hotel te ontmoeten. In zijn luxueuze kamer trof ze hem aan, ontredderd. Hij was in de war; hij schreeuwde, tierde, huilde en vervloekte zichzelf, zijn leven, de hele wereld en nog het meest de Poolse kooplieden, waarmee hij zaken had gedaan, die hem er toe gebracht hadden zijn eerlijke naam en heel zijn bezit op het spel te zetten.

Hij sliep tenslotte in op sterke slaaptabletten; moeder kon de slaap niet vatten. De volgende ochtend reden ze samen naar het huis van hun goede vrienden en daar vond het gesprek plaats waarover Onkel David mij had verteld. Op een goed ogenblik zei vader dat hij nu elders te doen had. Hij vroeg zijn vrouw om te blijven en zei uitdrukkelijk dat ze daar moest blijven tot na het avondeten. Dan kon ze terugkomen naar het hotel. Gewend als ze was om te doen wat haar man wenste, heeft zij dat ook deze keer, de laatste, gedaan.

Toen zij op de deur van hun kamer klopte - de portier had gezegd dat mijnheer de sleutel had meegenomen - kreeg ze geen antwoord. Ongerust geworden opende ze de deur, die niet op slot bleek te zijn. Wel hing er het bordje ‘Bitte nicht stören’. In de kamer brandde licht, maar zij zag en hoorde hem niet. Ze liep de korte gang in en daar, in de deuropening van de badkamer, hing hij aan het koord van zijn zijden kamerjas. Hij zwaaide een beetje heen en weer en hij was al koud.

Schilderijententoonstelling
Rik Slagter

Gabriël Kolotev, secretaris van de plaatselijke afdeling van de partij, kwam half overeind en bleef leunend op een elleboog liggen luisteren. ‘Ik had het je de vorige keer al willen vragen,’ zei hij na een tijdje, ‘wie speelt daar zo mooi piano?’ Anna sloeg haar benen over de rand van het ledikant, raapte haar ochtendjas van de houten vloer en trok hem aan. ‘Dat is mijn dochter,’ antwoordde ze. ‘Ze speelt vaak op de piano van de buurvrouw als ik bezoek ontvang.’

‘Ze speelt prachtig,’ zei Kolotev, ‘technisch niet perfect, maar met een gevoel....’ ‘Ach ja, voor een kind van tien speelt ze heel aardig,’ zei Anna. Ze liep naar de kamer om zich aan te kleden en een sigaret te zoeken. ‘Tien jaar?’ Kolotev stond op en begon zich eveneens aan te kleden. Zijn uniform had hij zorgvuldig over een stoel gehangen. ‘Hoe lang speelt ze al? Van wie heeft ze les?’ ‘Ongeveer twee jaar geleden is ze ermee begonnen. De buurvrouw heeft haar de eerste beginselen bijgebracht, maar al gauw kon ze Isabella niets meer leren. Sindsdien is ze haar eigen lerares.’

‘Weet je dat jij een heel kostbaar bezit hebt? Je dochter is een muzikale diamant. Een ruwe nog, maar eenmaal geslepen is het een kroonjuweel.’ Anna kwam in de deuropening staan. ‘Schei uit over juwelen. Of heb je er verstand van?’ Kolotev keek haar doordringend aan. ‘Ja,’ zei hij, ‘ik heb er verstand van.’ Hij stak zijn hand omhoog, waarvan de wijs- en de middelvinger ontbraken. ‘Ik zat op het conservatorium, toen dat ongeluk gebeurde.’ ‘Oh... dat wist ik niet... het spijt me,’ zei Anna. Kolotev was zwijgend in gevecht met zijn das.

‘Ze heeft talent, Anna, veel talent. Ze is de staat, de mensheid verplicht om het te ontplooien. Zoiets mag je niet voor jezelf houden. En het is jouw taak om haar bij te staan, om te zorgen dat haar ontwikkeling geen strobreed in de weg wordt gelegd.’ Hij ging op de stoel zitten om zijn schoenen aan te trekken. ‘Ze moet les hebben, Anna, van de beste docenten.’ ‘Dat kan ik niet betalen,’ zei Anna.

Anna werkte als corrector bij een staatsuitgeverij van schoolboeken en ze verdiende net voldoende om van te leven. Na Isabella's komst viel ze onder de ouderschapswet en mocht ze nog maar vijf uur per dag werken, zelfs al zou ze afstand doen van het kind. Anna was ongehuwd, ze kon niet terugvallen op het loon van haar man.

Als ongehuwde moeder had je grofweg twee mogelijkheden. De eerste was zo snel mogelijk met iemand trouwen die bereid was een ‘gevallen vrouw’ te helpen. Aangezien deze mannen voor het merendeel oude lelijke machtswellustelingen waren, vonden de meeste ongehuwde moeders de tweede mogelijkheid minder erg: ze verdienden bij als prostituee.

Naast haar werk bij de uitgeverij ontving Anna een paar keer per week heren, voornamelijk officieren en hoge ambtenaren, en soms een buitenlandse diplomaat of zakenman.

Kolotev stond op en trok zijn uniformjasje aan. ‘Het is maar voor een paar jaar, een privé-docent. Daarna kan ze naar het conservatorium.’ ‘Het conservatorium,’ smaalde Anna, ‘ook daar vragen de docenten een aanzienlijke bijdrage van de ouders.’

‘Als ze goed genoeg is, kan ze een extra beurs krijgen. Bovendien, als ze privé-lessen krijgt van een docent van het conservatorium, hoef je je later over die bijdrage geen zorgen te maken.’ Zijn ogen gleden over haar lichaam. ‘Jij zeker niet, met zo'n lijf hoef je nergens voor te betalen. Als je het handig aanpakt, tenminste.’ ‘Dat wil ik niet,’ zei Anna fel, ‘zodra Isabella twaalf is, mag ik weer volledig werken en stop ik hiermee.’ ‘Ik heb een voorstel,’ zei Kolotev, ‘ik introduceer haar voor privé-les bij de beste docent van het conservatorium. Ik betaal die lessen, tot ze oud genoeg is om tot het conservatorium te worden toegelaten. Als tegenprestatie mag ik je eens per week bezoeken, voor onbepaalde tijd.’ Anna zuchtte diep. ‘Ik wist dat het zoiets zou zijn.’

En ze wist ook, dat die lessen hem waarschijnlijk geen cent zouden kosten. ‘Je kunt het niet weigeren,’ zei Kolotev, ‘want anders is het mijn plicht om ervoor te zorgen dat ze in een omgeving opgroeit waar ze talent wel eerbiedigen.’ Anna moest een paar keer hevig slikken voor ze in staat was toe te stemmen.

Meneer Cze was een strenge leraar. Als Isabella haar lessen onvoldoende had voorbereid, kwam hij vlak achter haar staan en siste in haar oor dat het een vorm van verraad was om de staat zo teleur

te stellen en dat de toekomst er voor haar niet rooskleurig uitzag als ze zo doorging. ‘En denk eens aan je moeder, die hard moet werken om jouw lessen te kunnen betalen.’

Vooral deze opmerking stak haar. Want ze mocht dan jong zijn, ze wist hoe haar moeder haar geld verdiende. En toen Kolotev, die ze wel eens bij haar moeder naar binnen had zien gaan, regelmatig even kwam luisteren als ze bij de buurvrouw zat te studeren, wist ze dat hij achter de lessen zat. Ze haatte hem nog meer dan meneer Cze.

Isabella vond pianospelen niet meer leuk. Maar ze bracht het studeren op, net zoals haar moeder het opbracht om bezoek te ontvangen. Ze onderging de lessen van meneer Cze lijdzaam. En omdat ze talent had, ging ze vooruit. Dat wil zeggen, haar techniek werd beter. Maar haar muzikaliteit leek te zijn verdwenen. Na drie jaar les bracht ze een compositie nog altijd als een willekeurige verzameling noten, niet als een muziekstuk. Dit tot grote verbazing en ergernis van meneer Cze en van Kolotev.

‘Ik heb zelf gehoord dat je een piano kunt laten zingen,’ probeerde Kolotev op een keer, ‘waarom doe je dat dan niet? Want alleen door mooi te spelen kun je de mensheid gevoel voor esthetiek bijbrengen.’ ‘Ik speel alleen maar omdat ik niet wil horen hoe ons bed kraakt als u bij mijn moeder bent,’ antwoordde Isabella. Kolotev moest zich inhouden om haar niet te slaan.

Toen ze meneer Cze een keer een deel uit Moessorgski's Schilderijententoonstelling liet horen, dwaalden Isabella's gedachten af. Ze zag een prachtig eiland voor zich, onbewoond, met wuivende palmen en een goudgeel strand waarop de zee haar schitterende blauwe golven uitrolde. Ze had het eiland de vorige dag gezien in een buitenlands tijdschrift van de buurvrouw. Ze stelde zich voor dat onder een van de palmen bij het strand een grote vleugel stond, waarop zij speelde.

Nog voor de laatste klanken waren weggestorven, sprong meneer Cze op. ‘Zo mooi heb ik het zelden gehoord, dit is muziek in de puurste vorm! Zie je wel dat je het kunt? Nog een keer!’ Isabella gehoorzaamde. Bij elke noot kromp meneer Cze verder ineen. ‘Stop! Muziek wil ik horen, zoals daarnet!’ Isabella begon opnieuw. ‘Stop. Muziek, vanaf de eerste noot!’ Ze begon nog eens, en nog eens en nog eens, tot meneer Cze haar buiten zichzelf van woede naar huis stuurde.

Thuis bedacht Isabella dat het misschien kwam door het eiland. Ze ging naar de buurvrouw en nam plaats achter de piano. Ze begon te spelen en dacht weer aan het eiland. Toen ze ophield stonden haar moeder en de buurvrouw in de deuropening. ‘Je hebt 'm weer, die toon van vroeger,’ zei de buurvrouw. Haar moeder kon haar alleen maar innig omhelzen.

Isabella stortte zich vol overgave op het pianospelen. Ze wilde zo vaak als maar kon op haar droomeiland zijn, om het tot in het kleinste detail in kaart te brengen.

Gabriël Kolotev was razend enthousiast. ‘Over vier maanden gaat ze haar eerste concert geven, op de jaarlijkse partijdag van de republiek. Ik zal daar persoonlijk zorg voor dragen,’ kondigde hij aan. ‘Dan wordt ze ontdekt en ligt de hele unie, nee, de hele wereld aan haar voeten.’

Bij de lessen van meneer Cze zaten soms mensen te luisteren. Meestal funktionarissen van de partij, en een keer een journalist. Isabella vond dat niet leuk, maar ze slaagde erin hen te negeren. Een week voor het concert schreef de plaatselijke krant over haar als ‘de engel van het ivoor en het ebbehout’ en ‘de muze in levende lijve’. Er stond een foto van Isabella bij, achter de piano. Ze had niet gemerkt dat die was genomen.

Meneer Cze gaf haar een zetje en een beetje bang liep ze naar de vleugel, die midden op het podium stond. ‘Er zijn wel achthonderd mensen,’ had hij gezegd, ‘leer ze wat schoonheid is.’

Terwijl een man met veel medailles op zijn uniform haar introduceerde bij het publiek, keek Isabella de zaal in. Haar moeder zat op de eerste rij, zag ze. Naast haar zat Kolotev. Zijn hand lag hoog op haar moeders dij. Haar moeder staarde met een droevige blik voor zich uit. Isabella keek naar de andere partijfunktionarissen en officieren op de eerste rijen. En naar de vrouwen die ze bij zich hadden. Mooie, jonge, ongelukkige vrouwen, zoals haar moeder, naast oude en lelijke mannen. Ze wendde haar blik af en wachtte tot ze kon beginnen.

Ze sloot haar ogen en speelde. Het publiek luisterde ademloos en toen het stuk was afgelopen klonk er een ovationeel applaus. Isabella hoorde het niet. Ze schopte haar schoenen uit en rende op blote voeten over het strand naar de zee. Ze speelde krijgertje met de golven, en toen ze uitgehold was, ging ze in het warme zand liggen en keek naar de meeuwen tot ze in slaap viel.

Een maaltje krab
Hendrik van Teylingen

Komt er een Surinamer uit Holland met verlof naar Paramaribo. Is hij Suriname zogenaamd ontgroeid. Komt hij de nieuwste kleren uit Holland showen. Praat hij ook een beetje anders, dèftig zo. Staat hij onder de markt voor een ton met levende krabben. Vraagt hij aan de koopvrouw met zijn deftige Hollandse stem: 'Wat zijn dat voor dieren, mevrouw?' En hij wijst in de ton. Voordat de vrouw kan antwoorden zet een krab een schaar in zijn vinger. '*Wèèèh*!' schreeuwt die Hollandse Surinamer, '*a kraboe beti mi!*'

Wonnie giert het uit. Haar nogal kleine, scheve ogen knijpen stijf dicht terwijl haar gave tandenbek opensplijt. Haar wijde, vaag kroezende haardos siddert van haar spetterende lach. In haar bruine wangen, glimmend van de nivea, verdiepen zich de kuiltjes waar ik reddeloos in gerold ben.

Ik wil graag meelachen en mijn gezicht voegt zich vanzelf al naar haar pret, maar schatergeluiden erbij maken kan ik niet. Ik vind het best lollig dat de krab de verhollandste Surinamer weer aan zijn moerstaal helpt, maar wat zègt die man nu precies? Gaat het er alleen om dat hij opeens weer Surinaams praat of zit er in zijn woorden nog een extra pointe? '*A kraboe*' zal wel Sranang zijn voor 'de krab' of 'die krab', maar de rest van het zinnetje?

'Begrijp je het niet?' Ze was even uit het oog verloren dat er te midden van de diverse scheidslijnen tussen ons, zoals mijn door alimentatie gekortwiekte correspondentensalaris en mijn gestadig zuchten onder de broeiende hitte, ook nog een taalkloof gaapt. De lach glijdt van haar wangen en tussen haar wenkbrauwen kruipt een rimpel. Die rimpel heb ik in mijn eerste maand hier in de kolonie leren vrezen. Hij kondigt aan dat het genot van het intieme samenzijn met haar me hedenavond niet in de schoot zal worden geworpen.

Zo fel als ze me in Holland naar zich toehaalde, zo afgepast bedeelt ze me hier. Ter meerdere glorie van onze eerste nacht in Amsterdam had ze haar liefdesroos in een kerriebadje gemarineerd. Nu ligt ze onder het blauwe muskietennet, dat onze matras

als een hemel overkoepelt, meestal met haar gezicht van me af. Ze draagt alleen een slipje. Daarin heeft ze een scheur gerukt waar haar billen in hun geheel doorheen *piepen*, zoals het Surinaams Nederlands het wil. Ze is in feite slechts in die scheur gekleed. Een suffig *bobbejáántje* zou misschien denken dat die scheur betekent: 'Tast toe!' Maar hij betekent: 'Geen centen om een slipje voor me te kopen hè, jij *froektoe* witte pier!'

En zo is het. Ze moet zelf aan de slag. De verkoop van haar *Creools Kookboek* overzee levert te weinig op om er de gloednieuwe Honda mee af te betalen waarin ze vervoerd wil worden. Daarom vervoer ik haar elke ochtend naar warenhuis Kersten, hartje toeterdol Paramaribo, waar ze als assistente van de boekhouder de afbetaalpot helpt spekken. Het lijkt een weinig verheffende positie voor een gelauwerd kookboekschrijfster, voor een culinair publiciste die tot aan gene zijde van de Atlantische Oceaan meetelt. Maar ze kan toch gewoon proberen met mij gelukkig te zijn? Geluk is toch begeerlijker dan roem? Sinds ik ze in de auto naar school rijd, lijken zelfs haar twee dochters, die me tot voor kort zo zuurtjes aankeken, gelukkig te zijn met mij.

'*A kraboe beti mi*,' zegt Wonnie, 'betekent doodgewoon: 'Die krab heeft me gebeten." *Kraboe* betekent krab, *beti* is bijten. Makkelijk toch? Sranangtongo is de makkelijkste taal van de wereld.' De rimpel tussen haar wenkbrauwen vervaagt.

Ik lach haar toe. 'Grappig verhaaltje. Heb je er nog meer?'

'Dat verhaaltje heeft me trek gegevé-é-én,' zingt ze met een uithaal. 'Trek in kràb! Lekkere kràb! Kom gauw, laten we naar de markt gaan.'

De muur voor het huis heeft een enkel en een dubbel hek. In het enkele hek zit de brievenbus, waaruit ik een ansicht haal. 'Lieve papa, waneer kom je weer tuis? Ik heb een tien gehaalt voor tekenen. Je dochter Marilou. XXX.' Ik steek de kaart in mijn achterzak. Wonnie, op mijn hielen, mand aan de arm, slikt haar commentaar in. Als er in die brievenbus niet elke week zo'n kaart lag, hoefde zij niet elke dag naar kantoor.

In de plofhitte laat ze het afwerken van het wegrij ritueel aan mij over: 1. Bello de loopse huisteef vastbinden, 2. dubbele hek openen, 3. Honda het zandpad oprijden, 4. weer uitstappen, 5. dubbele hek aan de binnenkant sluiten, 6. Bello weer losmaken, 7. enkele hek openen en tegelijk Bello tegenhouden, 8. enkele hek vergrendelen en naast de vermaarde culinair publiciste achter het fonkel

nieuwe Hondastuur kruipen.

Poelepantje, Koningstraat, Molenpad, Zwartenhovenbrugstraat, Saramaccastraat - mijn beminde hult zich de hele weg naar de overdekte markt aan de Waterkant in een broeierig zwijgen. Ze draagt een superkort minirokje, waar de kolonie om fronst, en heeft een sjaaltje over haar dijen gelegd zodat de zon ze niet zwart brandt. Om haar middel draagt ze een ceintuur met een gesp in de vorm van een flauw met haar buik meewelvende vierkante blankmetalen spiegel. Ik herinner me niet dat ze die van mij gekregen heeft.

We staan ‘onder de markt’. Het tamelijk moderne gebouw heeft een bovenverdieping waar hindoestaanse en Javaanse vrouwen hun rijst en tajer verkopen, terwijl beneden, ‘onder’, waar het koeler is, de aangevoerde zee- en zwampvis op zijn kopers wacht.

‘Kijk die krabben daar.’ Wonnie heeft haar tong en haar lach weer terug. Ze knikt naar een ton waarin grauwe scharen heen en weer tasten. Haar neus met een beringde hand bedekkend, buigt ze zich met starende schuine oogjes kuchelend over de krabbenstank.

In Suriname - en vast ook in andere levende-krabben-verhandelende naties - is een ton krabben spreekwoordelijk voor een gemeenschap waarvan alle leden elkaar onderuit halen. Heel Suriname is zo'n krabbenvat, zeggen sommige Surinamers, aldus het onderuithalen perfectionerend.

De onderste krabben in de ton, die een paar lagen soortgenoten boven zich hebben, zijn kansloos. Ze moeten de last van de hogere lagen op hun pantser dulden tot ze, als gevolg van de verkoop van deze bevoorrechten, zelf tot bovenlaag zijn bevorderd. De bovenlaag heeft zicht op de rand van de ton. De krabbenkoopman zorgt ervoor dat zijn ton nooit zo vol is dat een bovenlaagkrab die op een andere bovenlaagkrab klautert de rand kan bereiken. Alleen een bovenlaagkrab die op een bovenlaagkrab klautert die op een andere bovenlaagkrab geklauterd is kan over de rand. In de open natuur vormen krabben hoogstzelden zo'n driekrabstoren met elkaar. Maar in de beperkte ruimte van de krabbenton kan het voorkomen dat het samenspel van opwaarts worstelende krabbekrachten een krabbentoren laat oprijzen waarvan de topkrab over de rand buitelt en naast de ton neersmakt. In een van de twee gevallen landt hij op zijn rug zodat hij niet weg kan. Landt hij op zijn poten, dan kan hij met de slinkse zijwaartse passen waarop

krabben het patent hebben proberen onder de marktstallen door zo ver mogelijk van het vat weg te komen. Maar *quo vadis*? Overal zitten, liggen en hangen mensen, met ogen, monden en handen, die gek zijn op krab. Als de krab niet wordt opgeraapt door de krabbenkoopman zelf of niet door een ander bij de koopman wordt terugbezorgd, zodat hij netjes verkocht kan worden, is er altijd wel iemand die hem verdonkeremaant: iemand met dezelfde belangstelling voor hem als een koper, zodat de ontsnapte krab het hoe dan ook gehad heeft. Als hij zijn leven wil rekken, kan hij dus beter niet uit de ton proberen te klimmen, maar zich naar de onderste onderlaag proberen te wurmen. Als zijn lotgenoten in de bovenlagen maar langzaam verkocht worden, worden de onderlagen waartoe hij behoort steeds vunziger van het neerkwabbelende topkrabbendrab. De onderste krab wordt ook steeds onherkenbaarder, doordat het gedrang en gewring en geschaar aan alle kanten om hem heen belangrijke gedeelten van zijn lijf laat verdwijnen. Wanneer hij als laatste in het vat overblijft, lijkt hij zo weinig meer op koopwaar dat zelfs de koopman, die wel wat gewend is, aarzelt of hij nog iets met hem zal aanvangen. Slaagt de krab erin zijn resterende schaar en drie poten stil te houden en denkt de koopman dan dat hij al veel te lang dood is, wat dankzij de Surinaamse hitte de eventuele sukkel die hem opeet zal komen te staan op braken en *loesbèrè* (*loose belly*: diarree), dan is er een kànsje dat hij bij het afval wordt gesmeten. In de nacht verlaat hij het marktgebouw. Wankelend van de fantoompijn bereikt hij met zijn laatste krachten de Surinamerivier, die achter de markt voorbij de wrakke houten stad stroomt. Op de rand van de kade wordt hij platgestampt door een dronkeman die hem vanwege zijn schuchter geheven schaar voor de tang aanziet waarmee hij getrouwd is.

Wonnie wijst de beesten aan die ze wil hebben. Het zijn de tierigste. Hun lijven zijn zwaar en geblutst als vissersknuisten. Behendig de nijpende scharen ontwijkend bindt de koopman ze in twee wriemelende bossen van drie en schuift om allebei mijn wijsvingers een lus. Ik heb er geen eelt zitten, het bindtouw snijdt in mijn vel. De bossen zo ver mogelijk van mijn lijf houdend, waggel ik ermee naar de Honda. Achter en rond de kramen links en rechts zie ik zwarte gezichten hun ivoren lach verbergen. Een negerin zo dik als pap gilt het uit. ‘*Loek' a* Cat!’ Ik licht hier toe dat mijn steile haar, dat door de zon is opgebleekt, tot mijn schouders neerhangt zoals bij de *Cats*, de vaderlandse popgroep waar de hele zwarte jeugd op

kickt. Deze haardracht, die ik me op Wonnies wens heb aangemeten, valt tot dusver nergens anders in de kolonie te bewonderen.

Buiten het marktdak zengt de zon als een gasbrander. Het zweet stroomt van mijn vel. Van het vlijmen in mijn vingers vertrekt mijn gezicht zich tot een infernale grimas. De luttele passen die me van de auto scheiden leg ik af als in een dodendans. Als de duivel blank is, zoals negers denken, ben ik zijn neef.

‘Gauw-gauw, Wonnie, haal de sleutels uit mijn zak!’

Maar Wonnie onthoudt me haar bijstand. Ze staat twee steenworpen terug met haar weelderig bedoste hoofd in de schaduw van het marktdak te wachten tot ik de auto bij haar voorchauffeer. De blankmetalen gesp op haar buik blikkert als een seinspiegel over zee: ‘Bevel aan Harer Majesteits Hendrik Bavink: kom langszij.’

Als ik de linkerkrabbenbos bij de rechterkrabbenbos voeg door de lus van de linkerbos aan mijn rechtermiddelvinger te schuiven, naast mijn vlijmende rechterwijsvinger, zullen de twee bossen met elkaar in conflict raken, zodat er nog harder aan de wijsvinger getrokken wordt en hij het niet lang meer zal houden. Ik zie geen andere oplossing dan beide bossen achter de auto op het rode laterietgruis van het wegdek te droppen, naast een platgewalste kat of jonge hond. Snel wil ik ergens uit mijn doorzwete broekzakken de autosleutels opdiepen maar mijn vingers doen zo'n pijn dat ik even met mijn handen moet wapperen en mijn kootjes buigen. Intussen kruipen de bossen krabben, die in hun ton op een houtje hebben zitten bijten, naar het onherkenbare verkeersslachtoffer. Voortwapperend schuif ik de krioelende beestenboel met omzichtige schoenbewegingen terug richting achterbak. Smurrie, zweet. Sleutels nu. Klep open. Wilde graai in de krabbenbossen - vingers toch al kapot - en de hele boel *ràng*! in laadbak en klep *bàng*!

Eenzame krabbeschaar op wegdek, langzaam bedorven lucht knippend.

De auto is een oven op wielen. Als een dolleman draai ik de raampjes open. Bijkans stikkend rij ik met gierende motor achteruit. Als ik het verhoeden kan, mag ik Wonnie geen stàp laten lopen. Anders zwijgt ze me een etmaal dood.

‘Zo làng!’ bijt ze me toe. ‘Waarom zo làng!’

Ze schuift naast me.

‘Aaajiii!’

De verhitte bekleding schroeit haar dijen. Op haar voorhoofd hebben zweetdruppeltjes een diadeem gevormd. Ze laat het zitten,

zodat ik het bewonderen kan als ik durf.

Wanneer we de zurige lucht van de houtzaagmolen aan de Zwartenhovenbrugstraat achter ons hebben en het verkeer rustiger wordt, zodat ik de Honda in zijn vier kan zetten, waait ons zowaar een windje om de oren en slaat haar stemming om als een blad aan een papajaboom.

'Kraboe-oe-oe! Kraboe-kraboe-kraboe-oe-oe!'

Haar ogen schitteren me toe. Haar schouders schudden van de lach. Het ellendige incident is gesloten. De tropendag kan niet meer stuk. Na het krabbenmaal zal ze me onder het muskietennet mijn begeerde toetje geven. Witte pier is braaf geweest, hij heeft het uiteindelijk allemaal goed bedoeld. Hij moet nog leren.

Stap één, krabben kopen, kan ik voortaan alleen. Stap twee, krabben kraken, leer ik nu.

De twee bossen liggen onontwarbaar verstrengeld op het erf. Bello, die komt snuffelen, krijgt een schaar in haar snuit en verliest haar belangstelling. Wonnie heeft me gewezen dat zich in het rugpantser van het krabbelijf, dicht achter de oogsteeltjes, een kleine driehoek bevindt. Daar moet ik het mes in zetten dat ze me gegeven heeft: een kort breed lemmet aan een in verhouding lang dik heft. Het is duidelijk dat ik niet in de klauwende kluwen kan steken. Als ik het ene beest probeer te bewerken, zetten de andere hun scharen in mijn vel. Daarom kan ik het best met een paar rake japen hier en daar het bindtouw doorsnijden. Dan komt er wel een exemplaar los. Dat schop ik dan een eind opzij zodat ik er ongehinderd mee aan de gang kan.

Ik jaap en ze bevrijden zich alle zes tegelijk. Even waardig als vastberaden gaan ze ieder voor zich op mars. Ik moet snel zijn voordat ze zich her en der verschansen.

Achter de muur zie ik op zijn balkon buurman Baldew naar me kijken, een zwaargebouwde, grijzende hindoestaan in korte broek die de hele dag in het Hindi tegen zijn omvangrijke familie loopt te blèren. Zijn stem is een houtrasp. Baldew verhandelt kippen, die hij links en rechts in het district opkoopt. Ze worden voor hem geslacht door bosnegers, die met vrouw en kroost in bedompte hokjes op zijn erf bivakkeren. Er is niets wat Baldew niet van koudmaken afweet.

Ik wens geen krimp te geven onder zijn starende blik. Ik zal de krabbenslacht in één ruk afwerken. Door Wonnie achterna te reizen heb ik A gezegd. Nu ik in haar geliefd Suriname woon zal ik B

zeggen. 's Lands wijs, 's lands eer! Ik kan even wat onhandig lijken misschien - onhandige mensen heb je overal, dat is geen schande -maar niemand zal van me kunnen zeggen dat ik ook maar enige moeite heb met zoiets alledaags als het panklaar maken van een partijtje krab.

Met mijn mes tik ik een van de wegwandelaars gebiedend op zijn schild. Hij draait zich naar me om, zijn scharen heffend als een bokser zijn handschoenen. Ik wil om hem heen lopen om hem van achteren te vellen maar hij draait met me mee, de scharen onafgebroken paraat. Ik zak door mijn knieën in Javaanse hurkzit, de voeten plat op de grond.

Zowel slakken als krabben dragen hun ogen op steeltjes. Maar terwijl slakkeogen me nooit getroffen hebben door hun uitdrukking, is de gesteelde blik die krab één me toezendt van een diepte die me doet slikken. De ogen zijn niet groter dan de kop van een eenduims spijker, maar de expressie van die troebel glanzende bolletjes, van die niemandalletjes in de weidsheid van mijn erf, is zo intens dat ik niets anders meer zie. Mijn blik vernauwt zich tot die twee kraaltjes, waaruit een zee van argwaan opwelt.

'*Kraboe-kraboe-oe-oe*!' hoor ik Wonnie joelen in de holte van de grote stenen keuken. 'Dotty! Beverley! *Kraboe-oe-oe*!'

En daar zinkt mijn mes over de scharen heen in het ruggepantser, precies in de kwetsbare driehoek. De scharen maaien, de steeltjes zwenken, de borstelige poten willen versneld op mars, maar ik leun op mijn wapen en van je *krikkerdekrak* daar scheurt zijn jak. Ik pers het opstandige geval tegen de grond en wrik nog wat met het lemmet heen en weer. Dan trek ik het eruit. Er beweegt nog van alles maar van zijn plek komen doet de krab niet meer en de steeltjesblik verdoft zienderogen.

Ik voel me wee tot in mijn ballen.

Twaalf jaar geleden verkoos ik als principieel dienstweigeraar een halfjaar arrest in het Depot voor Discipline te Nieuwersluis boven een opleiding tot Russendoder. Wat is het verschil tussen een Rus en een krab? Zes poten? Eén meter zeventig? Taal? De Rus zou gevloekt en geschreeuwd hebben. De krab heeft van begin tot eind gezwegen. Ik heb althans niets vernomen. Maar misschien hebben alle krabben van de drie Guyana's, van Georgetown tot Cayenne, op hun eigen golflengte een krijsen gehoord dat zich mengde met het krijsen van alle andere *kraboes* die in dat uur een mes door hun bast kregen of onder een steen werden verbrijzeld.

Als door een nevel zie ik buurman Baldew nog altijd in mijn richting staren. Op het balkonnetje voor onze keuken, vanwaar een galmende stalen trap naar het erf loopt, staat nu de tweeling, het zwarte haar in vlechten. Van een afstandje is het moeilijk ze uit elkaar te houden. Als ik me goed herinner dat Dorothy rode balletjes in haar vlechten draagt en Beverley blauwe (roth-rood, bevblauw), dan weet ik vanuit mijn weeë hurkzit op het erf *who is who.* Maar als ze de balletjes afdoen en in hun identiek verschoten huisjurkje voor me staan, hun scheve oogjes wazig van de hitte, herken ik ze slechts aan een schrammetje hier en een vlekje daar, zoals ik de ene krab van de andere zou onderscheiden...

Twee zie ik er bij het bananeboompje, één onder de peperstruik, één scharrelt naar de mango die maar geen vrucht wil dragen en de laatste zit al bijna onder de bladerhoop tegen de achtermuur. Ik hol hem na, schop hem een meter terug en volg de hurkzitprocedure. *Krikkerdekrak*! Dat gaat al een stuk beter.

Ik kijk *tof*, zoals *tough* hier heet. Ik slenter van krab naar krab en kraak elk pantser met een gezicht alsof ik me te pletter verveel. ‘Haal een bak!’ beveel ik de tweeling zoals Wonnie beveelt. Ik schop de stuiptrekkende karkassen naar elkaar toe. Baldew steekt een hand naar me op. Ik zie de kerel niet eens. *Tof* toch?

Douche.

Ik wil een tukje doen onder het muskietennet maar word telkens wakker van de beten van een dwergmug, een *mampira*, die door een maasje is gedrongen en mijn enkels bewerkt. Ik raak geïrriteerd. Als ik een krab was, bedenk ik, kon hij me niks doen. Dan had ik zelfs geen muskietennet nodig. Dan was het enige wat me deren kon de steek van de reuzenmuskiet Henricus Bavincus.

Ik doezel weg en hervind me in een kring van krabben zo groot als Bello. Buurman Baldew stookt ze in het Hindi tegen me op. Hij is beledigd omdat ik zijn groet niet heb beantwoord. Ik ben te *tof* geweest en word nu door tientallen monsterscharen in repen gereten. Ik gier het uit, niet van lichamelijke pijn, want van al dat gerats en gescheur voel ik geen zier. Nee, ik huil van hàrtzeer, omdat ik geen afscheid heb kunnen nemen van mijn o zo lieve dochtertje Marilou.

‘Kom je eten?’

Het wazige muskietengaas belet me te onderscheiden of het Beverley of Dotty is die me naar de keuken roept.

Daar zitten ze tegenover me, Wonnie in het midden. Er is rijst

en *groentoe* en er staat een grote wit-emaillen schaal beschilderd met chinese bloemetjes en een blauwe rand. Daarin dampt, in de *masala*, zoals hindoestanen hun kerriekruidenmengsel noemen, een berg onthaarde krabbepoten.

Wonnie is te hongerig om nog eens '*Kraboe-oe-oe*!' te kwelen. Haar oogjes en die van haar paladijntjes zijn strak gericht op de dampende potenberg. Ze laadt de borden boordevol. Geen gebed zoals in Holland bij Vader Bavink, *dominee* Bavink, die met gevouwen handen smeekt of de Here God mij om Jezus' wil mijn verstand wil teruggeven. Slechts druipende vingers hier, geel van de kerrie, en gele lippen, wier onophoudelijk smakken onberispt blijft. Met rake hamerslagjes gespleten krabbepoten hier, die hun inwendige vlezigheid vezel voor vezel prijsgeven aan slorpend en fluitend zuigende heidense mensenwijfjestongen.

'Geen trek, witte pier? Geef hier toch dan? Wij weten er raad mee hoor.'

In de emaillen kerriebak, waarin ze haar liefdesroos voor me kruidde, hopen de knekels zich op.

De Slufter
Ron de Zeeuw

Bijna drie weken lang had het op Texel geregend, overdag meestal minder hard dan 's nachts, maar die zondagmiddag sloeg het water met zo'n kracht neer, dat de hoofdstraat van De Cocksdorp op een stomende gracht vol spartelende visjes leek. Daarna trok de hemel open en met hun verwaaide kruinen en zwarte, doorweekte stammen hadden de bomen iets van drenkelingen die het er tot hun eigen verbazing levend hadden afgebracht.

De eigenaar van het visrestaurant opende de buitendeur. De Eijerlandsepolder was appelgroen in het scherpe licht; de wind blies er de dampen schuin van af en voerde een sterke geur aan van de duizenden schapen, die zo nat waren dat uit sommige rugvachten gras was opgeschoten. Aan de horizon flonkerde het zilver van de Waddenzee. Een mooiere plek bestond er niet, vond de man. Nergens op de wereld.

In een hoek van het restaurant zat het inwonende personeel zwijgend rond de restanten van het middageten. De eigenaar ging weer bij hen zitten. Een kok, twee kelners, vijf meisjes. Seizoenkrachten, 's Zomers werkten ze hier op het eiland of in Zandvoort of Scheveningen, 's winters zaten ze thuis in een of ander dorp. Dit stel had hem vanaf het begin verbaasd; het leek alleen in staat tot het negatieve, tot een smalende toon, tot kleineren en rotgeintjes, als er al geen slaande ruzie was. De kok zat aan het hoofd van de tafel. Langs de muur zaten de drie Drentse meiden, met hun pafferige gezichten en gebloemde jurken van een postorderbedrijf. Daarnaast zat de Zwolse met de Poolse naam. En tenslotte Jolan. Die was slank en had een aardig gezicht maar erg zware borsten, bijna zo groot als haar hoofd, leek het wel. Verder zaten er de kelners Piet en Maarten. Piet deed aan bodybuilding en had zijn kamer van onder tot boven behangen met foto's uit pornoboekjes. Als hij niet werkte of zijn spieren oefende, gooide hij pijltjes van een dartspel naar de muren. Als je langs zijn deur kwam, hoorde je ‘tok’ of ‘tek’, en soms het kraken van het bed. De lange Maarten droeg een ijzeren ziekenfondsbrilletje met ronde glazen en keek altijd langs of over je heen. Als iemand over vakanties sprak of

over TV-programma's of andere alledaagse zaken, begon hij hoorbaar door de neus te ademen en zijn ogen bewogen alsof hij zijn woede nauwelijks de baas kon.

Met de duimen had Piet een halve sinaasappel binnenstebuiten gedrukt, waarna hij het vruchtvlees in korte tijd van de schil graasde. Hij hield rug en biceps gespannen alsof sinaasappels, ook na te zijn doorgesneden, geduchte tegenstanders bleven.

'Mensen...' De eigenaar glimlachte, 'De zon schijnt. We blijven maar eens een dagje dicht.'

Alleen Jolan glimlachte terug. Niemand verroerde zich. Na drie weken tussen de beslagen ramen hadden ze iets van dieren die de afmetingen van hun kooi voor die van de wereld zijn gaan houden.

De eigenaar knipoogde en keek hen een voor een vriendelijk aan. 'Genieten jullie maar van het weer. Ga er maar eens op uit.'

Ook Piet glimlachte nu, maar omdat het sinaasappelsap in straaltjes van zijn kin en borst afliep, deed hij denken aan een jongetje dat met zijn hand in de koelkast was betrapt. 'Vind ik tof,' zei hij.

'Reuze tof,' merkte de kok op, 'Dacht juist hoe kom ik de middag door. Kan ik tot morgenavond gaan zitten duimedraaien.'

Vanwege hun gemeenschappelijke waardering voor de baas probeerde Piet Jolans blik te vangen. Ze keek van hem weg en zei tegen de Zwolse dat ze eindelijk de was kon laten drogen. Piet stond op, liep naar buiten en verscheen al gauw weer in de deuropening, de handen in de zij, het hoofd achterover, demonstratief in- en uitademend. 'Een weertje... Zon! Ik ga een strandwandeling maken. Op temperatuur komen. Wie gaat er mee?'

'Doe de andere kwall'n de groet'n van us,' zei een van de Drentse serveersters.

'Maarten? Mee naar het strand?' Piet voelde wel dat zijn kansen om iemand mee te krijgen zonder Maarten nihil waren. Hij begreep het niet. Maarten was kortaf tegen de meisjes, soms ronduit beledigend, maar hij stond bij hen in aanzien, bijna of hij een bekendheid was van de TV. 'He, Maart? Wandelen?'

Maarten was bezig een peer te schillen. Hij keek van het bord op naar het gebied tussen Piets kruin en het plafond. Zijn gezicht kreeg iets geërgerds, alsof hij gestoord werd door een vlieg. In plaats van Maartens ogen zag Piet twee lichtjes: de weerspiegeling van een hanglamp.

Piet leunde met gestrekte armen naast de deur tegen de buiten-

muur, een been achteruit, het andere opgetrokken, terwijl hij uitprobeerde hoeveel veerkracht er zo in zijn ruggegraat school. Hij hoopte dat zijn aanwezigheid aldaar de buitenlucht alsnog voor een van de meisjes aanlokkelijk zou maken. De een na de ander schoof achter de tafel vandaan, maar allen verdwenen naar boven. Tenslotte kwam Maarten naar hem toe. Piet keek hem verheugd aan. ‘Ik vind het echt tof van hem,’ zei hij, ‘Om ons vrij te geven, bedoel ik. Eerlijk waar.’

‘Het is ook een toffe man. Eerlijk waar. Echt reuze tof. Is de Pool er nog?’

‘Zo pas nog wel. Ik -’

‘- Ik ga even naar hem toe,’ onderbrak Maarten hem.

Op een parkeerplaats achter het restaurant stond een rode lelijke eend, eigendom van de Zwolse serveerster. Ze had een Pools familielid op bezoek gekregen, die op het vasteland bloembollen had gepeld. De hele ochtend had de man uit vrije wil in het wagentje gezeten, dat op de wielen had staan schudden in de wind.

In het linnen dak hadden zich drie flinke kuilen met water gevormd. De auto bleek leeg. Het speet Maarten, want hij had aan tafel in gedachten een betoogje in het Duits geoefend over het nieuwe materialisme in Oost-Europa en de veranderde rol van de katholieke kerk in Polen. Het moest voor een gewone Pool een ervaring zijn om iemand in het Westen te spreken die dat allemaal begreep.

Door de hoofdstraat liepen Piet en Maarten in de richting van de zee. In de eerste zonnewarmte stoomde het dorp als een natte trui boven de kachel. Maarten las onder het lopen in een klein, zwart boekje met een gouden kruisje op de kaft. Piet keek verbaasd naar hem op, Maarten scheen er nooit op uit iets leuks te beleven en daarom begreep Piet niets van hem. Een maand daarvoor waren ze in Den Helder naar een oorlogsfilm gegaan, maar het enige dat al het stuntwerk op Maartens uitgestreken gezicht had teweeggebracht, was de reflexie van de explosies in zijn bril.

Op de zeedijk maakte Maarten een weids gebaar, alsof hij zijn metgezel de volle eigendom van het eiland en de omliggende wateren aanbood. ‘Pieterman, wat let je? Ik dacht dat je vanaf de doorbraak van de eerste, gouden zonnestralen vervuld was van een oneindig verlangen om te gaan wandelen.’

‘Met meer mensen is het leuker.’

‘Met meer? Maar wie ga je vragen? Drente? Nee, Drente niet.

Polen ook niet. Andere ideetjes?'

Maarten studeerde theologie en was de zoon van een dominee en dit gaf hem in de ogen van zijn collega's een groot aanzien. Piet nam aan dat Maarten daardoor beter moest zijn dan andere mensen, eerlijker, geschikter om na te denken over levensvragen en om de antwoorden daarop te vinden. Hij voelde zich nooit zo erg op zijn gemak bij Maarten maar hij weet dit aan zijn eigen slechte geweten. 'Jolan is een aardig meisje.'

'Zeker,' beaamde Maarten, 'Alleen zo letterlijk. Trouwens, heb je dat kwart miljoen nu al bij elkaar?'

Piet keek hem verbaasd aan.

'Of je het al bij elkaar hebt? Jij spaarde, toch? Om je eigen restaurant te beginnen?'

'Van mijn salaris kan ik toch nooit een kwart miljoen sparen? Tien-, vijftienduizend hooguit. En dat duurt nog jaren. De rest-...'

'Te letterlijk,' onderbrak Maarten hem, 'en te lijdzaam. Net een hondje. Ik zit al twee uur buiten in de regen want mijn baasje is me een beetje vergeten - zo kijkt ze altijd.'

In Piets wangen begonnen spiertjes te trillen en hij wendde het gezicht af alsof hij het ongepast vond te lachen om de beperkingen van anderen.

'Waarom vraag je haar niet?' zei Maarten, ineens erg enthousiast, 'Leuker, toch? Met meer? Gaan we leuk met z'n drieën.' Piet haalde de schouders op.

Maarten kneep de ogen tot spleetjes alsof hem iets inviel. 'Onder de serveersters en keukenhulpen van dit eiland ben jij gespreksonderwerp nummer één, wist je dat? Kun jij je handen niet goed thuishouden of zo? Je zit graag aan hun tieten. Zoiets is het toch?'

Piet glimlachte meewarig en keek opzij. Vlak onder de dijk waren de golven zandkleurig en hoger en onrustiger dan toen het nog stormde.

'Niet, dan? Die dikke... Hoe heet ze? Carmen... Carmen uit Coevorden. Die zou zich een keer min of meer losgeworsteld hebben. Is dat zo?'

Met neergeslagen ogen schudde Piet langzaam en met tegenzin het hoofd, alsof de beschuldigingen zo minderwaardig waren, dat een man van eer zich eigenlijk niet verwaardigde ze tegen te spreken.

'Ging Jolan niet met een Chinees?'

Piets gezicht ontspande. ‘Ze heeft een heel goede relatie met Oey.’ Alsof hij geen toehoorders wilde, keek Piet links en rechts over de schouder. ‘Dit is inside-informatie, hoor. Voor ze Oey kende, ging het niet goed met Jolan. Geestelijk. Helemaal niet goed. Maakte ik me best wel zorgen over.’

‘Hoelang ken je haar eigenlijk? Vier maanden? Jij hebt haar toch nooit zonder Oey gekend?’

Piet knikte alsof Maartens tegenwerping een illustratie van zijn stelling was.

Maarten kon het niet langer verdragen en keek opzij. In het dakraam van een huis onder aan de dijk schitterde zoveel zilver dat het leek of de zon erachter opgesloten was. De hemel was nu volmaakt blauw en wolkenloos. Hij had een theorietje dat veel, zo niet alle ellende in de wereld veroorzaakt werd door een gebrek aan waarheidsliefde bij de mensen. Als kind vond Maarten eens een jong musje. Hij hield het een poosje vast, streelde het, sprak ertegen en kneep het toen langzaam dood. Daarna begon hij nesten te zoeken. Later ving hij grotere vogels. Niets in de wereld bracht hem zoveel genot maar tegelijk had hij medelijden met die bange, piepende schepselen en besloot telkens het niet meer te doen. Maar geregeld klopte zijn hart urenlang sneller bij de gedachte aan moord. Elf was hij toen. Op de een of andere manier waren er bepaalde kinderen die het wisten en zich aansloten, jongens met wie hij verder geen omgang had. Ze trilden van begeerte om de merel of duif in zijn handen dood te maken maar babbelden tegen hem zoals Piet babbelde, alsof ze zomaar wat opliepen. Gezellig. Hij herinnerde zich hun blikken zakmesjes van de kermis. Hun bloederige handjes die ze afveegden aan het gras. Hun gebabbel over school of voetballen alsof er niets gebeurde - niets was gebeurd.

Uit afkeer van hen hield hij ermee op. Fatsoensrakkertjes waren het die het geweten dat ze niet bezaten graag rein hielden. Of beter nog: ze gaven zich liever geen rekenschap om de illusie dat ze een geweten hadden niet te verstoren! Maarten grinnikte om de treffende formulering. Tegen wreedheid had hij geen principieel bezwaar, wreedheid school in de menselijke natuur. Alleen door de vrije wil onderscheidde een mens zich volgens hem van een dier. Maar om te kunnen kiezen, om ja of nee te kunnen zeggen, diende iemand zijn neigingen onder ogen te zien. Piet weigerde dat consequent en Maarten had zich voorgenomen hem tot een zeker besef te dwingen.

‘Wacht hier maar,’ zei Maarten, ‘Als ik 't vraag, gaat ze wel mee.’ Hij daalde half glijdend de glibberige dijk af, maar draaide zich halverwege om. Met één hand schermde hij de ogen af tegen de zon. ‘Eigenlijk is het wel een geil dingetje, vind je niet?’

Kennelijk niet helemaal van harte tuitte Piet de lippen en wiegde het hoofd. Het kon ermee door, scheen hij te bedoelen. Hij stak een sigaret op, waarbij zijn hand een beetje trilde.

Ze gingen naar de Slufter, ongeveer anderhalf uur lopen van De Cocksdorp. Met zijn drieën naast elkaar liepen ze over het verlaten Noordzeestrand, de lange Maarten in het midden. Het was eb en het strand was heel breed. Overal lagen stukken hout en palen, aan de andere kant van het eiland was de vorige week een duin met een strandpaviljoen in zee gezakt. Lang voor ze er waren, hoorden ze de meeuwen, duizenden en duizenden, heel zacht. Over een afstand van een meter of honderd waren het strand en de duinen onderbroken. Breed uitlopend en een paar kilometer diep, was de Slufter bijna een binnenzee.

‘Ik ga erover,’ zei Maarten beslist. In zijn onderbroek, een bundeltje kleren en schoenen op het hoofd, waadde hij de doorbraak in.

Jolan keek hem na. Het zeewater stuwde om zijn magere, witte borst. Aan de overzijde leek het duin haar hoog als een berg. Ergens onder de top was een spontane verzakking en een zandwolkje woei langs de helling opzij. Het gekrijs van de meeuwen was nu oorverdovend. Het gebied was woest en verlaten. Het was of ze de eerste mensen waren die het aanschouwden; of er aan de overkant nog dingen te ontdekken waren. Na vier maanden frites met vis serveren en slapen op een klam dakkamertje, na alle regen en ruzies met haar collegaatjes, leek het leven ineens weer de moeite waard. Snel trok ze haar kleren uit en maakte er een bundeltje van. Ze had op haar kamer een bikini aangedaan, gelukkig. In de doorbraak was de kleur van het water flessegroen, zoals in een aquarium; in de Slufter had het een vreemde kleur, geen blauw en geen groen. Het juiste woord wist ze niet. Het water kwam al snel tot haar hals, ze maakte zweefsprongetjes om het diepe midden te passeren en voelde de zee trekken. Met ieder sprongetje zette de stroming haar verder opzij. Eerst was ze bang dat haar kleren nat werden, daarna dat ze zou verdrinken.

Eindelijk was ze op het strand. Ze liet zich aan de voet van het

duin naast Maarten op het warme zand vallen. Het voelde of ze evenveel woog als een nijlpaard.

In het midden van de doorbraak spartelde Piet. Ook hij hield met één hand een bundeltje omhoog, maar zijn onderbroek had hij als een muts op het hoofd.

Jolan leunde met de rag tegen het duin. Ze legde haar sigaretten en lucifers los op het zand te drogen. De zon stond hoog en het was heel warm. Af en toe dreef er van zee een enkel wit wolkje aan. Wolkjes die nooit eerder door mensen gezien waren, vermoedde Jolan. Net of ze op de rand van de wereld lag. Piet sloofde zich vreselijk uit. Die waadde door zee, kwam aanhollen om te zeggen hoe lekker het water was, wreef zich in de handen. Nu rende hij het duin op en af. De meeste tijd deed Jolan maar zo'n beetje of ze sliep.

Maarten stond op en liep naar de waterlijn, overtuigd dat Piet hem achterna zou komen. Kort daarna hoorde hij snelle, doffe stappen op het zand. Piet schoot hem voorbij, rende uit, bleef staan en bewoog het hoofd draaiend om de nekspieren los te maken.

‘Pieter, heb jij ooit duiven gevangen, vroeger?’

‘Nee,’ Piet schudde glimlachend het hoofd. Hij was blij dat Maarten eens iets begrijpelijks zei.

‘Jonge duiven doen denken aan pasgeboren kinderen. Ze zijn kaal en rose en hebben een zacht, warm buikje.’

‘Ik had grasparkieten. Ook nestjes.’

‘Die parkietjes maken elkaar het hof, ze maken een nest van takjes, broeden vier of vijf eitjes uit, vliegen af en aan met zaden. En dan komt poes toevallig langs. Vol kattebrokjes maar dat weerhoudt hem niet. De tanden erin en weg zijn je parkietjes. Voor een moment van opwinding van poes. Zo gaat het ook bij de mens, Pieterman. Honger heeft hij af en toe, zin in doodmaken altijd. Voor een moment van opwinding wurgt hij een kind. Wie verbaast zich over gruweldaden? Over oorlogen? Alleen vrouwen. Lieve meisjes. Mannen weten wel beter.’

Maarten bleef staan en keek om. Honderd meter terug fonkelde een weg van licht op de golftoppen, de weg begon links in de branding en liep via de doorbraak in het strand tussen de duinen de Slufter in. Het leek wel of een kolossaal beest uit zee landinwaarts gekropen was, een gat in de duinen achterlatend ter grootte van een tankschip. Hij zag Jolans blauwgestreepte bikini.

‘Piet, weet je wat de onthullendste foto is die ik ooit gezien heb? Het bloedbad van Kowno. In Litouwen. Door de Duitsers vrijgelaten criminelen slaan joden dood. Op die foto zie je overal mensen op de grond liggen in plassen bloed en er loopt een kerel met een opgeheven knuppel duidelijk op zoek naar iets waaraan nog een beetje lol te beleven is. Een andere kerel kijkt met een verrukt gezicht omlaag naar zijn slachtoffer. Je ziet dat zijn diepste wens vervuld is, dat hij hierop zijn hele leven heeft gewacht. Alle tijd van de wereld en de politie vindt het prachtig. De waarheid is hem geopenbaard. Hij heeft het licht gezien. Hij is eindelijk... volledig... beest.’

Maarten plaatste de handen op een denkbeeldige kansel, en galmde: ‘En ik zag uit zee een beest komen met zeven hoofden en tien hoornen en op iedere hoorn droeg hij een koninklijke hoed...’

Piet vroeg of het uit de bijbel was.

Maarten vertelde hem de openbaring van Johannes. Johannes zag op het eiland Patmos een deur opengaan naar de hemel en een stem vroeg hem boven te komen. God zat op zijn troon en had in zijn rechterhand een boekje met zeven zegelen. Toen kwam er een geslacht lam die het boekje aannam en een voor een de zegels verbrak. Bij het vierde zag Johannes een vaal paard verschijnen. Daarop reed de dood uit en de hel volgde hem en Johannes zag ongekende verschrikkingen over de aarde komen.

Zoals een ander mens jaar in jaar uit van een kamerzetel droomt of van succes in de kunst of de meest geëigende wijze om een miljoentje te besteden, droomde Maarten van zijn eerste preek, waarin hij zijn gemeente de openbaring van Johannes zou inwrijven en tegelijk aantonen dat daarin de twintigste eeuw voorspeld werd. Hij had al veel bewijs en vulde zijn verzameling regelmatig aan met actuele gruwelen.

‘Ik zag paarden en ruiters met vurige en hemelsblauwe en sulverige wapenen en uit hun monden kwam vuur en rook en sulver. En door hen werd het derde deel der mensen gedood. Hemelsblauwe, sulverige wapens? In Irak strooien ze uit vliegtuigen gifgas op Koerdische dorpen. Iedereen dood. Als vliegen.’

Maarten draaide zich naar de zee en zei met gedragen stem: ‘En toen het zevende zegel geopend werd, werd het stil in de hemel, omtrent een half uur. En toen is hagel en vuur, vermengd met bloed, op aarde gevallen en het derde deel der bomen is verbrand en al het groene gras en een derde deel der zee is van bloed gewor-

den. Denkt gij niet, Pieterman, dat de ooggetuigen van de bommen op Hirosjima en Nagasaki nog wel wat fraaiers gezien hebben?'

'En ik hoorde een engel vliegen in het midden van de hemel en die zei: Wee... die dan nog op aarde wonen. In die dagen zullen de mensen de dood zoeken en niet vinden... In die dagen? Die tijd is allang aangebroken. Het leger van Irak liet Koerdische vrouwen verkrachten en dat op video opnemen. Die vrouwen werden gedwongen om als informantes te werken. In zo'n land plegen die vrouwen soms maar liever zelfmoord, maar deze waren bang dat ze die video's na hun dood aan hun mannen en kinderen lieten zien.' Maarten zweeg.

Piet had de armen om de borst geslagen en huiverde alsof een koude wind woei. Een paar dagen terug had hij gedroomd dat hij wakker werd in zijn ouderlijk huis. Zijn vader en moeder, en ook een buurvrouw, die Zwaantje Vogelpoel heette, zaten aan de ontbijttafel. Ze lazen een dagboek, dat ze hoofdschuddend aan elkaar doorgaven. Dat dagboek bevatte alle smerige fantasieën die Piet ooit gehad had. Tenslotte keek buurvrouw Vogelpoel op en wees naar de deur, waar Piets koffer stond, op de korte kant, als een grafzerk. Om de een of andere reden voelde hij zich nu ongeveer als toen in die droom.

'Wat denk jij, Pieter? Zouden die soldaten nu echt benieuwd zijn naar wat zo'n dorpsvrouw weet te melden? Of leggen ze een unieke verzameling video's aan?'

Piet knipperde met de ogen. 'Ik weet het echt niet, hoor. Er is zoveel rottigheid in de wereld.'

'Rottigheid...' Maarten sloot de ogen en genoot van de zon en de zeewind in zijn gezicht.

Maarten keek naar Jolans voetzolen, die er wit en zacht uitzagen door de oversteek. Ze lag naast hem op haar buik. Piet stond bij de waterlijn op de handen, hij wankelde, zakte een stukje door de armen, strekte zich toen weer, de benen nog altijd recht omhoog.

'Sterk is hij wel,' merkte Maarten op.

'Uhhh... Zo'n griezel.'

'Jou vindt hij aardig. Vanmiddag zei hij het nog: "Jolan is een aardig meisje."'

Ze keek hem aan. Het gebeurde maar zelden dat Maarten zo gewoon met iemand praatte. Onderweg had hij haar een ingewik-

keld verhaal verteld over predatie, of zoiets: dat alles voorbeschikt was, ook wie er wel en wie er niet in de hemel komt. Ze drukte zich op de ellebogen en knikte in Piets richting. Haar schouderbladen staken uit als bij een mager kind. ‘Ze zeggen dat ie je van boven vastpakt als je niet oppast. Zelfs dat je moet vechten om weer los te komen.’

‘Aan iets anders denkt hij volgens mij niet. Ik heb nooit zo iemand ontmoet. Alles wat hij zegt klinkt gehuicheld. Zelfs als hij alleen maar iets over het weer zegt, klinkt het onecht.’

Nadat Piets benen waren doorgeslagen, bleef hij even als een halve hoepel op handen en voeten staan, zijn buik omhoog. Daarna richtte hij zich op en stak in looppas het strand over. Jolan volgde hem met de ogen. ‘Och, och... wat vind ie ze eigen toch geweldig...’

‘Zelfs hoe hij loopt lijkt gespeeld,’ ging Maarten verder. ‘Net of hij altijd zijn eigen acteur is. Op dit moment vertolkt hij de rol “hoe een toffe jonge kerel zich geweldig vermaakt op het strand”. Het enige wat hem, denk ik, van nature goed zou afgaan zijn de primitieve kreten waarmee iemand zich op een vrouw kan storten. De roep van de Neanderthaler. De rest is toneel.’

Piet beklom het duin bij de Slufter. ‘Ik kijk een beetje rond,’ riep hij. Hoewel geen van beiden naar hem opkeek, zwaaide hij.

Jolan probeerde een van haar verfomfaaide sigaretten aan te steken. De lucifers lieten slechts een rood streepje achter op het doorweekte doosje. ‘Ik kom uit Geuzenveld,’ zei ze, ‘Dat is aan de rand van Amsterdam. Met veldjes en bosjes en zo. Mij hoefde je op m'n achtste al niet meer uit te leggen hoe een man eruit zag. Kerels uit de straat, hoor. Begrijp je zoiets? Met de kinderen van hun buren?’

Onverwachts vatte een lucifer vlam en ze inhaleerde diep. Het viel Maarten op dat ze rookte als iemand die beroepshalve boos was: een vakbondsvrouw tijdens een staking. Van tijd tot tijd speelde iedereen toneel. Maar Piet altijd? Maar ja, hoe gedroeg je je als iedereen je smerige karakter kende en dat liet merken? Hoe klonk je stem als je voorgoed je gezicht verloren had? Maarten was ineens opgetogen. ‘Iedereen zegt wel eens iets stoms,’ begon hij, ‘Iets zo stoms... dat je daarna het liefste dood zou zijn. Je durft je mond niet meer open te doen, een half uur, een uur. Dan komt het moment dat je weer iets zeggen moet. En hoe je stem dan klinkt, zo klinkt die van Piet altijd.’ Aan de hand van dit begrijpelijke voorbeeld legde Maarten haar het leerstuk van de goddelijke gena-

de uit.

Jolan krabde zich hard met de rechterhand op de linkerschouder. Op haar witte huid werden rode strepen zichtbaar. Ze vroeg hem hoelang hij nog voor dominee moest leren. Net als Piet had ze ontzag voor iemand met beginselen. Hij zuchtte en zei dat hij een jaar geleden voor het laatst tentamen gedaan had.

‘Waarom? Zonde van de tijd, toch?’

‘Ik heb - vrees ik - de karakterstructuur van een ouderwetse dominee en tegelijk het intellect en de nieuwsgierigheid van een modern mens. In Kampen kun je alleen met het eerste terecht en in Amsterdam eigenlijk met geen van beide.’

‘Oey is van de zomer gezakt voor zijn horeca-examen. Voor de tweede keer nou al. Hij zit met de taal. Z'n Nederlands is niet goed genoeg.’

Met een gezicht passend bij een belangrijke ontdekking rende, gleed, struikelde Piet een kwartier later het duin af. Buiten adem viel hij aan Jolans zijde op het strand neer. ‘Hert... Dood...’

‘Misschien met die storm uit een hertenkamp weggelopen?’ opperde Jolan.

‘Langer...’ Een handgebaar beduidde dat het hert er al een tijd lag.

‘Zand conserveert,’ merkte Maarten op, ‘Wie weet wat er nog meer ligt? Er was hier in de oorlog een groep Russische krijgsgevangenen. Georgiers. Die zijn ontsnapt en toen opgespoord. Erg naar. Speciale inzetgroepen... mensenjacht... moordpartijen...’

‘Jassus... hou op, alsjeblieft,’ zei Jolan.

‘Ik ga kijken,’ zei Maarten, ‘Blijven jullie hier bij de kleren?’

‘Ik loop mee,’ zei Jolan meteen, met een schuine blik op Piet, die zijn gezicht een zo effen mogelijke uitdrukking probeerde te geven.

Vijftien, twintig minuten lang klommen Maarten en Jolan in Piets voetspoor in alle richtingen duinen op en af. Ze kwamen op een heide waar lage brede eiken stonden, die Jolan aan groene kolen deden denken. Piet riep dat ze tikkertje deden en dat Jolan hem was. Hij rende weg. Jolan had ineens medelijden en ging op een sukkeldrafje achter hem aan, een arm tegen haar borsten gedrukt want het schudden was pijnlijk. Piet wachtte tussen de bomen en tegen alle regels in probeerde hij haar te tikken, zodat ze meteen spijt had van haar ingeving.

Maarten was blijven staan. Van ver hoorde hij een kerkklok. In een van de eiken kraste een kraai. Daarna was het stil. Op de plaatsen waar Jolan en Piet hun voeten hadden neergezet, stegen stofwolkjes uit de hei op. Hij dacht aan een museum in Drente, waar hij opgezette vogels gezien had. Een kraai zat bij een nest, waaruit vier jonge kraaien met opengesperde bekken omhoogdrongen. Uit de snavel van de moederkraai hing slap een jong vogeltje omlaag, met grote, uitpuilende ogen, nog zonder veertjes en rose als een baby. Maartens hart klopte sneller. Hij hurkte neer. Tussen zijn knieën door zag hij in het zand twee voetafdrukken: halve kratertjes. Jolan. Een windvlaag deed zijn haar klapperen en bracht hem tot zichzelf; snel liep hij de anderen achterna.

Bij het beklimmen van elk duin zei Piet dat ze het hert nu te zien kregen. Op de top sloeg hij de hand tegen het voorhoofd. Waar kon het beest gebleven zijn? Ineens bleef Jolan staan. Ze keek naar Piet en toen naar Maarten. De een was zijn dooie hert kwijt en de ander dacht dat er dooie Russen lagen. Ze had spijt met twee zulke idioten naar zo'n luguber gebied te zijn gegaan.

Piet beloofde alleen verder te zoeken. Om de juiste plaats niet kwijt te raken, zou hij, als hij het hert gevonden had, een stok in een duintop steken.

Jolan en Maarten wachtten af in een ondiepe, hooggelegen duinpan. Af en toe hoorden ze de wind vlak boven hen bulderen zonder hem te voelen. Al gauw werd het er zeer warm. Jolan zweeg en keek de andere kant uit. Maarten begreep niet waarom de vertrouwdheid die op het strand tussen hen had bestaan, verdwenen was. Hij schraapte de keel. ‘Als hij terug is, vragen we hem ronduit waarom hij meisjes van boven vastpakt.’

Jolan keek hem ineens aan, haar neusgaten waren groter en ronder, haar mond strakker. Heb je nu echt geen ander onderwerp, wilde ze vragen. Toch maar beter er niets over te zeggen.

Maarten keek naar haar opgetrokken benen. Een blauwwit, luciferbreed strookje textiel bedekte haar kruis. Zijn vaders lijfspreuk: het vlees is zwak. Onjuist. Het was de geest die zwak was. Wat deed het ertoe? Tenslotte was het een beeld. Een vrouw bekleed met de zon. Ook een beeld. Maarten probeerde er niet aan te denken maar het zevende zegel was verbroken en wat dan volgde, kende hij sinds zijn jeugd van buiten. Al na de eerste vluchtige lezing was het onmogelijk geweest het ooit weer te vergeten. De vrouw was zwanger en het beest verscheen voor haar om het kind

te verslinden wanneer zij het zou baren. Ze vluchtte naar de woestijn.

Als een varken in de modder lag Maarten een tijdje te draaien om het warme zand naar zijn lichaam te modelleren. Hij zag voor zich hoe Jolan een kind baarde. In de ontsluiting verscheen een rood hoofdje met plakkerige haartjes en het beest nam het hoofdje in een van de zeven spitse bekken en rukte het kind uit haar schoot. De hals strekte zich en Maarten hoorde het knappen van de navelstreng en het kraken van het karkasje dat tussen de tanden vermalen werd. Opnieuw klopte zijn hart veel te snel en hij stond op. Jolan lag op haar buik in het zand. Links was woestijn en rechts was woestijn en in de verte lag de zee, waaruit hij gekomen was. En boven alles de immense blauwe lucht.

Op dat moment holde Piet het duin op. Al op afstand spreidde hij de armen in ongeloof. Alles aan hem drukte verbazing uit. ‘Neh... gens...’ hijgde hij.

God en het lot van de mens stonden Maarten ineens helder voor de geest. Vrijheid, absolute vrijheid! En macht, duizelingwekkende macht om te doen wat je wil. De openbaring van Johannes voorspelde feitelijk niets! Alles wat denkbaar was, gebeurde immers vroeg of laat toch wel. Je hoefde niet een paar jaar lang te tellen om te weten dat je op een dag bij het miljard kwam. ‘Piet?’ vroeg hij, ‘Heb je nooit aan god gedacht als aan iemand in absolute vrijheid, een man, iemand als jezelf?’

Piet dacht na en schudde langzaam het hoofd.

‘Niemand in de wereld kijkt je op de vingers! Wat doe je dan?’ vroeg Maarten.

In verwarring begon Piet op gymnastische wijze armen en benen los te schudden. Jolan ging overeind zitten. Ze keek omlaag en schuierde zand van haar borsten en buik. Maarten herinnerde zich hoe hij een gevangen duif omgekeerd vasthield: het opgerichte kopje als van iemand die in bed verrast werd, de kloppende buik, de hulpeloos bewegende poten, het wit-bruine uitgekauwde kauwgompje dat haastig werd uitgepoept. Was hij minder dan god?

Hij liet zich op de knieën vallen en klemde met al zijn kracht een arm om Jolans keel. ‘Piet?’ vroeg hij.

Jolans angst leek een afzonderlijk wezen, groter dan zij, dat zich ongeveer op dezelfde plaats bevond en haar verhinderde te denken, te bewegen, hulp te roepen, maar vooral lucht te krijgen.

Piet had het hoofd afgewend, maar zijn blik keerde telkens bij

Jolan terug. Ze hijgde als een diertje in nood. De slappe, lege cups van de bikini zaten als een soort zonnekleppen bovenop haar enorme schuddende borsten. De tepels waren frambooskleurig.

'Piet?!' drong Maarten aan.

Piet rook iets en het duurde enige tijd voor hij het begreep. Alsof een onzichtbaar maar elektrisch geladen wezen langs hem gleed, kwamen alle haren op zijn lichaam overeind. Hij vloekte een paar keer, toen liep hij op Maarten toe. Nooit had Piet iemand zo hard geslagen, Maartens neus voelde ongeveer aan als het stuk rosbief, dat Piet af en toe, om zijn vuist te oefenen, tegen het kozijn van zijn kamertje spijkerde.

Jolan krabbelde achteruit toen Piet haar een hand toestak. Met haar gebogen armen maakte ze korte, stijve bewegingen die het midden hielden tussen afweer en de handen voor het gezicht slaan. Piet knikte in de richting van het strand, waarbij hij de wenkbrauwen vragend optrok. Hijgend keek ze omlaag en trok toen een voor een de elastische cups over haar borsten terug.

Een paar minuten lang liepen Jolan en Piet snel naast elkaar door de duinen. Toen ze het water van de Slufter zagen, bleef Jolan staan. Met de vingers betastte ze het bikinibroekje aan haar billen, trok een vies gezicht en wapperde haar hand in de wind. 'Ik schaam me dood,' zei ze, hem voor het eerst aankijkend.

Piet voelde zich of hij een kwart miljoen gulden gespaard had.

Maarten lag een poosje in het warme zand. Hij hield het hoofd achterover en verslikte zich in het bloed dat zijn keel inliep. Hij vond zijn bril en kroop op handen en voeten uit de duinpan. De hemel was nog altijd blauw maar in de verte boven zee leek grijze as te waaien. Vroeger had Maarten zijn verstand graag vergeleken met een licht waarmee hij de duistere kanten van de menselijke natuur bescheen, nu was hij bang om te denken, en zonder te weten welke richting hij uitliep, dwaalde hij over konijnepaadjes door struiken vol oranje bessen.

De duinhelling leek een vogelmetropool. Overal zaten meeuwen en kraaien. Hij was bij het einde van de Slufter en zag dat deze niet rond was, zoals vanaf het strand geleken had, maar langwerpig. Geen binnenzee, maar eerder een zeearm, schuin het eiland instekend. Ver weg in de diepte zag hij twee figuurtjes langs de waterlijn lopen in de richting van de doorbraak. Snel als een rijdende auto dreef op dat moment een grote regenwolk langs het

eiland en het licht werd heel scherp. In de Slufter zag Maarten een andere wereld verschijnen: duinen met de punten omlaag en Jolan en Piet die op de kop liepen in een licht, bodemloos meer; vreemd helder en vreemd misvormd door de rimpeling van het water. In het spiegelbeeld was alles veel aantrekkelijker dan in 't echt, vond hij. Stiller. Vrijer. Maarten wilde erin wegzinken, zoals hij in sommige dromen had willen blijven. Het tafereel verdween. Hij keek op. De wolk was weg.

Hij vroeg zich af of god wel eens medelijden had met zijn schepselen. Bijvoorbeeld met Jolan die sinds haar achtste als vogeltje voor de poes werd beschouwd. Of met Piet, wiens leven werd uitgebeeld door een erbarmelijk slechte amateurtoneelspeler. Of met hem, Maarten. Waarom niet? Vergeleken met hem was Piet te benijden. Die hoefde zijn ware aard niet onder ogen te zien, dag in, dag uit. Die was zijn eigen acteur, maar misschien niet in de eerste plaats om anderen voor de gek te houden.

Een geur van verrotting woei in zijn neus.

‘Getverrr...’, zei Maarten.

Hij bleef staan. Tijdens een slapeloze nacht uitte hij soms in het donker een enkel woord om de urenlange stilte te breken. Zo had zijn stem nu geklonken, vreemd, onbezield, niet van hem.

Maarten wist wel dat hij niet in de boeien van het eiland zou worden weggevoerd. Hij zou niet het hoofd hoeven buigen voor de geopende achterdeur van een politiewagen. Toch verlichtte deze gedachte hem niet van een drukkend gevoel; het scheen of hij veroordeeld was om alleen nog korte, donkere novemberdagen mee te maken, vreugdeloos, guur, armetierig, zonder warmte, eenzaam. Vanuit een bepaalde innerlijke kracht had hij tot dan toe bijna opzettelijk geen vrienden gemaakt. Volgelingen had hij gehad, in elk geval zolang hij aan het woord was. Maar de stem die hij zojuist gehoord had - zijn stem - zou niemand overtuigen. Van zijn kracht scheen niets over. Wat had hem bezield?

Schijnbaar als antwoord blies de duivel hem nogmaals zijn walgelijke adem in het gezicht. Half in het zand verborgen had het hert met zijn vier stijve poten wel iets weg van een tafel op zijn kant.

Nederlandse poëzie

Vier gedichten
Kees Hermis

Terug

Je huisdieren naar het pension,
ramen geblindeerd, deuren op
slot, de telefoon uit het kontakt,
de bel onklaar. Je eigen god.
Een schuimend bad vol veiligheid
van schoot en waterdamp gemaakt.
Binnen bereik een fles cognac.
Naakt weggegleden onder de
warme rokken van de slaap.
Geen bonzend uurwerk in je borst,
maar lichaam waarvan het gewicht
langzaam wordt opgeheven.

Nu nog de navelstreng die dorst
voorkomt, borg staat voor zorg,
dus leven.

Reflectie

Het water spreekt over een voet,
een been, een kettingkast.
Een voorwiel, spaken, halve romp
brengt het in tijd ter sprake.

Het water ziet, houdt vast,
beschrijft hoe iemand zonder naam
zich voortbeweegt, in rimpels praat.

Zolang de fietser duurt, onthoudt
het gretig wat het krijgt, bestaat
waar het naar kijkt.

Totdat zijn oog niet meer gevoed,
sluitertijd, opname voorbij, het beeld
weer wordt waar het voor staat.

Het water doet wat het moet doen,
verdampen en vergeten. Wat
opdroogt, is er nooit geweest.

Een mens wordt teruggesneden
tot een vermoedelijk verleden
in een lege straat.

Vliegen

De golvende beweging van een vogel.
Het zich omhoogvliegen - zoals het
gasgeven en optrekken vanuit een
lagere naar een hogere versnelling
tot het moment van schakeling -
de helling nemen, enigszins vertraagd
drijvend over de top, om daarna
in een versnelde glijvlucht omlaag
te duiken, het dal door met genoeg
vaart om tot de volgende helling geheel
tot het einde toe uit te kunnen
vliegen.
Inademen en uitademen tot alle brand-
stof is verbruikt; er geland wordt,
aarde gemaakt, geen opvlucht meer
wordt voorbereid.
Einde beweging. Buiten de tijd.

Op aardse schaal

Zoals landbouwmachines in vol bedrijf
zomeravonden vullen met gejank en gehuil,
als zwijgende uilen het land achterlatend
met reusachtige braakballen stro

Zo ruist regen in de sloten, trekt weg
in natte gordijnen van weemoed, schemering

En geen waterdicht woord dat een vuist maakt,
blijft drijven

Geen spoor dat onuitwisbaar in de aarde staat
gekramd; zelden de gloeiendhete beet van
een meteoriet die de tijd overmeestert,
sterker is dan een geheugen van gegoten ijzer.

Drie gedichten
Thom Schrijer

Zomer

Zomer kwam op blote
voeten door mijn tuin.
Onwennig nog door zoveel
zonder, door zoveel wonder
aangehangen tegelijk.

Waar ik nu kijk hangt
diepgekleurde stilstand
in de bloemen en merkbaar
zware overvloed van groen.
De grond gebarsten na
het noemen van haar naam.
Het zwarte water heeft zij
afgedekt met pluis van
populieren en warmte
opgestapeld om het huis.

Mijn vraag naar later
viel net met het eerste
blad van de kastanje
in het gras. Zij wil alleen
maar horen van je over
vrome wensen en vandaag.

Op de zuidelijke berg

's Nachts eten zwijnen aan ons huis
en maken hagedissen plannen in de
koude steen daaronder.

Overdag waait hete, droge wind
over ons dak en zuigt gedachten aan
van brand en zint op werveling.

De ingeharde grond vult dwanggedachten
met de laatste regen die
verstek liet gaan.

De onverzoenlijk harde eiken
zijn vandaag tot aan de dakrand
opgeklommen

en op kolommen hete lucht
drijven al uren slange-arenden
die traag en ongenaakbaar

in hun majesteit ons beeld blijven
beheersen. Wij moeten kiezen nu
tussen vlucht en overzomeren.

Desert song

Geel van zand in golvingen,
in overstrekte verten van
zand en ogenpijn, van ver voor
de mensen en erna, deze
woestijn van de platenboeken.

Suizelen van zand op hete
wind en koude wind, over
welvingen van oker en zwarte
steen. Wij reizen langs een
route van ontbreken en onder
last van licht bezweken
grafgebouwen,

tot waar jij tentplaatsen wijst
en de eerste kleine bloemen
in het zand staan dichtgevouwen
om hun ademnood.

De golf*
Jan Terpstra

Ik wilde je tegemoetgaan als in jonge jaren
met wijd-open armen om je te omhelzen,
bewust van kracht.

Maar je hebt me gevloerd. Je hebt me beetgehad.
Met een onderstroom heb je mijn enkels gepakt.
Ik werd ondergedompeld.

Brandzout water dronk ik. Kokhalzend,
slikkend, hijgend dook ik even op
maar werd teruggezogen.

Het was niet leuk meer. Ik ben bang geweest.
Dat was genoeg blijkbaar want
snel uitvloeiend legde je me neer op het strand
tussen de natte schelpen. En de zon was warm.

* *Ter correctie van een storende zetfout in de slotstrofe publiceren we nogmaals dit gedicht, dat eerder stond afgedrukt in het Lentenummer. (red.)*

Twee gedichten
Jos Versteegen

Roi au miel

Stram, ingesnoerd tot aan de keel,
omzwermd door nectarzware bijen,
staan in de tuin van 't luchtkasteel
mignons en zwijgende lakeien.

Hun landsheer in het lustprieel,
waar zwam en wespebloem gedijen,
ontknoopt zijn mantel van fluweel
om zich in 't glazen bad te vlijen.

Hij daalt in ongepijnde honing,
die onder 't oog van zijn vazallen
verdikt en stolt tot suikergoud.

Is heel de hofstoet kreupel, oud,
seniel - in wolken van kristallen
zweeft gans en gaaf de naakte koning.

Verschijningen

Wanneer de stuwdam is gebroken,
rijst uit het dalend watervlak
een haan, een torenspits, een dak,
een hoeve waar als groene spoken

algwolken zweven. Raam en deur
lozen hun bagger op de keien,
er drijven schoenen, beddespreien,
een engelkop in modderkleur.

De negorij, het stenen hart
van 't weids en levenloos gewest,
riekt naar bederf en rottenis.

De eik op 't plein, gestorven, zwart,
draagt nog een laatste kraaienest
vol dode, glinsterende vis.

Twee gedichten
Peter de Visser

Lied van de zuivere genoegens

In de cirkel waarin je beweegt, beweegt
alles: het gelach dat over het ijs
nadert en verdwijnt, er

ontplooit zich een drama tussen de
gordijnen, in een kolf spiralen lucht en
aarde.

Je zit in de overvloed van een
voorjaar, wisseling van het
wisselende.

Ontvangst in de ochtend, zoetvloeiendheid
in je aderen. Adem

over je hand.

Van de begrenzing en de opvlucht

Zoveel weg, onvoldaan, onvoltooid: de harde randen
van de winter, de zachte randen van de

herfst. Je zegt dat hier iemand langs de boomgaard
gaat, de vruchten plukt, de bomen snoeit.

In het begin waren hier je handen, hongerig en
onvoltooid. Je zag de kleuren, gespte je

in. Duizendvoudig de kleuren, de bewegingen van
je handen. Duizendvoudig je huid. Wat

jij zag, zag ik: je ogen, de appels van je
ogen, de vogels van je ogen.

Joods kerkhof te Gees (Dr.)
Klaas de Wit

Verloren in een loofbosje
aan de rand van de es,
amper een are klein,
afgezet met betonpalen en harmonicagaas -
hier rusten *Selina Soosman*,
overl. te Gees, 7 april 1887,
haar dochter *Roosje Simons*
en haar zoon *Mozes Simons.*
De Hebreeuwse karakters
op de liggende grafzerk bidden
dat hun zielen gebundeld worden
bij die van de aartsvaders.

Moos en z'n zoon Jeuden-Joppie)
handelden in kalveren, geiten
en jonge bokjes. Roosje stierf
in 1914, haar broer in 1919.

Dat was dus een oorlog
waarin we ze nog rustig
links konden laten liggen.

Light Verse

Vier gedichten
Hendrik Jan Bosman

Muzikaal oordeel

Verdi schreef prachtmuziek!
Messa da Requiem
Pauk en trompetten
Zijn niet van de lucht

Hoor hoe het Libera
Allesverpletterend
Leidt tot ontroering
En burengerucht

Matth. 7:6

Maar goed, verplaats je ook eens even in zo'n zwijn:
Heeft jarenlang alleen maar varkensvoer gegeten
Totdat zijn trog, tot zijn intense chaggerijn
Met louter parels volgegoten blijkt te zijn
Wat moet het anders dan ze grommend op te vreten?

Klacht

Kleinzielig ben ik wel, ik geef het toe
Jouw jaloezie verduistert mijn bestaan
En dringt zich op bij alles wat ik doe
Ach, noem het ziek, of vind het monomaan

Toch word ik nooit het bijtend klagen moe
Om wat je mij daarmee hebt aangedaan
Kleinzielig ben ik wel, ik geef het toe
Jouw jaloezie verduistert mijn bestaan

Want tuur ik door ons venster, voel ik hoe
Daar knaagt in mij die hartsbehoefte aan
Een fleurig stel gordijnen, op zo'n roe
Maar ja, jouw wansmaak veegt dat van de baan
Jouw jaloezie verduistert mijn bestaan

De Grote Dingen

De wereld is soms net een vaas augurken
Of zo u wilt een koffer vol radijs
Maar meestal is ze als een zakje kurken

De schoonheid is als weefsels van saucijs
Al hoor ik ook wel mensen die beweren
De schoonheid is een luchtballon van ijs

Al is de liefde vaak een dak vol beren
Nog vaker is ze brood met boerenkool
En heeft ze ook wel iets van asfalteren

Het leven doet me denken aan een zool
Of aan een muts met koude bami-schijven
Een glazen plaat geschonken aan een Pool

Geluk is poëzie te kunnen schrijven
En daarbij toch nog heel gewoon te blijven

Ingenieurshoek
Wendy Cope
(Vertaling Charles Forceville)

Waarom is er geen ingenieurshoek in Westminster Abbey? In Engeland maken we ons drukker om een ballade dan om een blauwdruk... Hoeveel schoolkinderen dromen er van een carrière als ingenieur?
(Advertentie van de Raad van Ingenieurs in *The Times*)

Blauwdrukken zijn ons liever dan balladen -
derhalve worden dichters ook zo rijk,
terwijl ingenieurs bittere armoe lijden.
Wie wil er nou een gracht, een brug, een dijk?

Maar lieden die sonnetten kunnen maken
zitten gebakken. Da's een oude wet,
want elk mens kent de noodzaak van gedichten
en elk mens leest dagelijks een sonnet.

De keuze voor techniek vergt vele offers -
Je redt het echt niet zonder tweede baan.
Projecten plannen, dat doe je maar 's avonds
in plaats van uitgaan. Vreeslijk, zo'n bestaan!

Poenige dichters rijden rond in Daimlers,
maar jij zwoegt nachten voor een stukje brood,
en wat dacht u? Een standbeeld in de Abbey?
Je krijgt zelfs geen portretje na je dood.

Natuurlijk dromen jongetjes van dichten
en kijken neer op fiets, auto en spoor.
Poëten staan hier veel te hoog in aanzien -
Kortom: het land staat er belabberd voor.

Engineers'Corner

Why isn't there art Engineers' Corner in Westminister Abbey? In Britain we've always made more fuss of a ballad than a blueprint... How many schoolchildren dream of becoming great engineers?
Advertisement placed in *The Times* Engineering Council

We make more fuss of ballads than of blueprints -
That's why so many poets end up rich,
While engineers scrape by in cheerless garrets.
Who needs a bridge or dam? Who need ditch?

Whereas the person who can write a sonnet
Has got it made. It's always been the way,
For everybody knows that we need poems
And everybody reads them every day.

Yes, life is hard if you choose engineering -
You're sure to need another job as well;

You'll have to plan your projects in the evenings

Instead of going out. It must be hell.

While well-heeled poets ride around in Daimlers,
You'll burn the midnight oil to earn a crust,
With no hope of a statue in the Abbey,
With no hope, even, of a modest bust.

No wonder small boys dream of writing couplets
And spurn the bike, the lorry and the train.
There's far too much encouragement for poets
That's why this country's going down the drain.

Twee gedichten
Frits Criens

De ballade van Bertus en Nel

Een rokende pijp was zijn lust en zijn leven
Met meerschuim, zei Bertus, word ik 100 jaar
Helaas was die leeftijd hem lang niet gegeven
Want toen hij getrouwd is, was hij de sigaar

Hij was niet zo jong meer en Nel jong belegen
Zo spreekt men tenminste in termen van kaas
Ze was heel boosaardig maar had dat verzwegen
Toen hij dat ontdekte, was zij al de baas

Zij keef en zij sloeg en verbood hem te roken
Behang en vitrage vergrauwden te snel
Daar zij tussen haakjes ook niet echt kon koken
Werd Bertus zijn leven van hemel tot hel

Hij riep om zijn pijp en lag hardop te dromen
Maar Nel sloeg hem vals met de nachtspiegel neer
Daar moest dus tenslotte wel kommer van komen
Zijn maag kreeg, dat rijmt nog, een lelijke zweer

De dokter bezwoer hem zijn pijp op te steken
Voorspelde genezing, dus Bert in zijn sas
Maar Nel ging toen dreigen zijn botten te breken
Waar Bertus zijn maagzweer niet echt van genas

Hij kreeg daarentegen nog engere kwalen
Als mossige adem en roodvonk, eczeem
Het werd zo wel zeker dat Hein hem zou halen
Als Nel maar niet meeging, was dat geen probleem

Hij smeekte vergeefs met de dood in de ogen:
Een rokende pijp is mijn leven en lust
Ja zou ik die, vrouwlief, voor één keer nog mogen
Voordat ik hier wegzink in eeuwige rust?

Maar zij bleef hardvochtig met hoon in haar blikken
Had lak aan wat Bertus haar stervende bad
Die moest maar, wat haar betreft, gauw genoeg stikken
Zij was dat kleinzielig gezeur meer dan zat

En na de crematie toen niemand haar hoorde
Sprak Nel bij het zien van de walmende schouw:
Een rokende pijp, man, je laatste drie woorden
Je lust en je leven, daar heb je het nou

Achterklap

Ik heb, wordt door het dorp voor waar beweerd
De buurman met mijn vrouw geatrappeerd
En hen uit wraak en valse razernij
Op cyaankalicocktails getrakteerd

Van elk bewijs der moord ontdeed ik mij
Na echt een heidens wrede slachtpartij
Men noemt details en huivert van genot
Hun bloed verwerkte ik in balkenbrij

Ik voerde met het gistend overschot
Wel twintig honden in de buurt kapot
Nadat ik eerst haar lijk nog had onteerd:
Men is op realisme zeer verzot

Zo blijkt weer eens hoe ver men door kan draven
Ze liggen keurig in zijn tuin begraven

Twee gedichten
Serge Helfrich

Ollekebolleke

Staphorst en Ermelo
Epe en Barneveld
Weten wel raad met de
Zorg voor het kind

Dankzij een goede en
Ecclesiastische
Opvoeding blijft er geen
Kruis onbemind

Redenen genoeg

Omdat ze zich niet weten te gedragen,
Omdat ik ziek word van hun schriel gebral,
Omdat ze mij met hun gezeik belagen,
Omdat ze te vaak blèren, maar vooral

Omdat ze van oprechte droefheid huilen,
Omdat ze schaterlachen van plezier,
Omdat ze zich met smerigheid bevuilen,
Omdat ze spreken met hun knuffeldier,

Omdat ze nog weten wat het betekent
Te haten, lief te hebben, te genieten,
Zichzelf te zijn, spontaan en onberekend,
Ja, daarom kan ik kinderen wel schieten.

Zeven huis-, tuin- en kosmossonnetten
Jan Kal

Een dubieuze huurder

Dat ik de sterren van de hemel zing,
zulk een verzuchting kon ik nimmer slaken.
Ik voelde toen ik door het leven ging:
God liet me maken en God zal me kraken.

Mij heeft het wezenlijk bevrediging
een zuiver Nederlands sonnet te maken.
Behandeld word ik als een vreemdeling
als 't om een werkbeurs gaan, en dat soort zaken.

Zolang Ten Berge, oerbons van het spul
- hij vangt een rug per week; het kan niet duurder -
en Van Marissing, met haar wartaal-kul,

hun functie uitzitten als Fondsbestuurder,
houden ze mij gewetensvol op nul,
en maken mij een dubieuze huurder.

Sint Pietersberg I

Wij deden de Sint Pietersberg vandaag,
omdat we op vakantie hier vertoeven.
Al zegt men mergelgrotten, het zijn groeven,
gemaakt door mannen met houweel en zaag.

Tot nut van stadswallen en boerenhoeven
ontgonnen de blokbrekers tergend traag
500 km gang, gestaag:
is dat wel in een uurtje na te proeven?

Door arbeiders aan woningen en kerken
- de Dom van Utrecht en de Dom van Keulen -
ontstond dit onderaardse gangenstelsel.

Het labyrint dat rest van al dat werken
- een monument voor zeven eeuwen zeulen -
is veel aansprekender dan welk vertelsel.

Sint Pietersberg II

Een stapel stoffelijke overschotten
ligt over heel de aarde uitgespreid.
Zestig tot zeventig miljoen jaar tijd
deed ook van hen de weke delen rotten.

Geperste schalen, schelpen, pantsers, botten
- een ondergronds onzichtbaar wit tapijt -
haalt men als kalksteen, uit het Boven Krijt,
uit kalksteengroeven, dus geen mergelgrotten.

Niet gans het Mesozoicum is verkalkt.
Wordt bij de zogenaamde mergelwinning
niet af en toe een fraai fossiel verschalkt?

Door de Zuid-Limburg Zee, bleek bij ontginning,
heeft eens de Mosasaurus rondgezwalkt.
Brengt hij posthuum wat mensen tot bezinning?

Vallende sterren

Mooi kosmisch vuurwerk laatst op Jupiter!
Shoemaker-Levy 9! Wat een keten
van liefst een drieëntwintigtal kometen
die daar te pletter sloegen her en der!

De trein had Helin 13 kunnen heten,
een fraaie naam voor zo'n gevallen ster.
Maar de ontdekster in Mount Palomar,
Glo Helin, had zijn aanmelding vergeten.

Collega's bleven niet in dit verzuim
bij herontdekking, nog geen week na haar,
dus werd hij vorig jaar naar hen vernoemd.

Carolyn Shoemaker is nu beroemd.
De dames praten niet meer met elkaar.
Hoe klein is toch de mens in 't wereldruim.

Menselijk inzicht

De wetenschap, die verder graaft en boort,
bepaalt de mens bij zijn toevalligheid:
slechts één meteoriet-inslag in 't Krijt
heeft alle dinosauriërs vermoord.

Een klein, warmbloedig, proto-hoefdiersoort
kon zich toen snel vertakken, wereldwijd:
de evolutiegang wordt omgeleid
als een planeet met leven wordt verstoord.

Maar nu de wijsheid, waar komt die uit voort?
En waar is van het inzicht zelf het oord?
Dat blijft onttrokken aan ons onderscheid.

De dood heeft een gerucht ervan gehoord.
Maar wijsheid blijft voor ons godvrezendheid,
en inzicht is dat je het kwaad vermijdt.

Planeten

Waarover zou mijn klassespreekbeurt gaan?
Natuurlijk zei ik: ‘Over de planeten.’
Ik was elf jaar, en wist dus hoe ze heetten.
We woonden toch op de Planetenlaan?

Wel mocht ik er uit boekjes iets van weten,
maar om ze tussen sterren te zien staan
was veel te hoog gegrepen, door hun baan.
De hemelorde viel niet na te meten.

In Haarlem kreeg Mercurius een straat,
maar Venus niet. Mars had er wel weer een.
Waarom geen straat aan Jupiter verbonden?

Saturnus- en Uranusstraat bestonden!
Neptunus had een straat, maar Pluto geen.
Hoe kan het dat zo'n warboel hier ontstaat?

BB met R

Ik zag de sterren aan de hemel staan
en zou wel duizend namen willen weten.
Dat kon dus in een jaartje zijn gedaan
met drie per dag, zo 's avonds na het eten.

Al spoedig braken moeilijkheden aan:
men had maar wat met namen rondgesmeten.
Het enig sterrenbeeld dat leek was Zwaan,
waarvan de staartster Deneb was geheten.

Veel sterrenbeelden hadden maar één ster
met eigen naam. Was ergens niet een lijst?
Alleen Orion had er drie bij Michels.

Mijn ezelsbruggetje: BB met R
was nu geen bruine bonen meer met rijst,
maar Betelgeuze, Bellatrix en Rigel.

Vier gedichten
Arjaan van Nimwegen

Aan Diana O.
dichteres van *Jah Tampon & De Menstruatie Dub*

Ik heb, Diaan, uw verzen ingezogen
als *oude kranten* in uw *kut* gepropt.
Drub drub, blub blub droopt gij, zonder verdrogen
dichtaêr en cervix zusterlijk ontstopt.

Klefrode eitjes dropen op uw *pote;*
van *derry* zongt gij, *prut* langs dij en lies,
en van des Opperwezens *gloênde klote* -
Diaan, Diaan, wat is dat alles vies!

Nauw zijt ge 't hinkelspel ontwassen, streelde
ik troostend uw geschramde dijtje, heelde
met hansaplast en kus uw kinderknie.

Tien jaren waart ge. Sinds vloden er drie,
en wéér vielt gij! O bloederige stonde!
Stelpe mijn hart, mijn hand, mijn krant uw wonde!

Aan Margriet de M.

Uw kuise mond zegt vederzachte dingen
tot Maarten, Adriaan of Michael.
U is een dame, ach, ik weet het wel,
en wat ik aan mijn *Apple* wil ontwringen:

een puntdicht, een pantoen, een villanel,
uw spreken blijft beschaafder dan mijn zingen,
Lijkwit, grijsharig, om de ogen kringen,
mijn vingers blauw van ijdel toetsenspel,

houd ik mij voor: *Ik ben niet van de straat,*
ik heb ook doorgeleerd - maar des te vozer
lispelt mijn stem, en des te machtelozer

neuzelt mijn need'rig notenapparaat.
Naast uw coloratuur ben ik castraat;
slechts in verlangen ben ik virtuozer.

Winkeldochter

Waarom, mijn hart, zwoegt gij zo overdreven,
waarom dreunt gij en sloopt gij mijn gestel?
En gij, mijn hoofd, waarom moet gij zo zweven,
telkens als ik van haar een boek bestel?

Zijn dan niet anderen rijker, meer verheven
van stijl en woordkeus? Ach, ik weet het wel!
Maar wie verklaart dan hoe mijn hand gaat beven,
telkens als ik van haar een boek bestel?

En maakt die daad, geboren uit verlangen
haar taal, als was 't haar adem, in te zuigen,
mijn zang tot zucht, mijn leven tot een hel;

hoe hevig zal mij eens de gorgel prangen,
de adem stokken, maar het harte juichen
die keer dat ik van haar een... kus bestel!

Wankel dichter

Dat ogen blauw zijn valt wel te verdragen.
Hoewel, dìt blauw - nu ja, ik doe mijn best.
Dat lokken kunnen golven als de pest;
men zal er mij niet over horen klagen.

Albasten boezems? Teer, doch manifest
wervend gewieg van heupen? Of het trage
gewuif van wimpers? Kom maar op! Versagen
past niet dit hart van plaatstaal en asbest.

Schittert uw blik? 't Versnelt geenszins zijn klop.
Het smeult zelfs niet van 't vlammen in diezelfde.
Doch toen van uwer lipjes rozeknop

die woorden tuitig, guitig tot mij welfden:
Man, sodemieter godverdomme op!
brak het in twee tot as verteerde helften.

Reductio
Drs. P

Het rijm omarmt, de versstructuur is zo:
Vijf jamben, vier en drie (tel mee)
Tenslotte nog maar twee -
Reductio

Een al even doelmatige naam zou *vermindering* kunnen zijn, of desnoods *vermagering*, maar laten we het eens klassiek houden. Men begrijpt dat deze versvorm dient voor namen en begrippen die in twee jamben worden uitgedrukt.

Breedvoerig is anders, maar wel vormt de tekst een metrisch mooi afgerond geheel. En men heeft een royaal aanbod van trefwoorden: Thermopylae, Raskolnikov, bulimia, Paul Hindemith, Coco Chanel, Mercurius, Piet Mondriaan, salonmuziek, Semiramis...

'Wat heb ik spijt dat ik hieraan begon
Zo ver, zo vruchteloos, zo koud...'
Dacht rillend en vroeg oud
Napoleon

'Ja moe, de piepers smaken best, maar toch -
Wat moet die rare kerel daar?'
'O, dat is enkel maar
Vincent van Gogh'

Men las met smaak de Canterbury Tales
Terwijl men heden smullen kan
van Lady Di en van
De Prins van Wales

Haar zeden waren geenszins comme il faut
Met als gevolg een mooi relaas
En zelfs twee opera's
Manon Lescaut

Hij zag bij microscopisch onderzoek
Nog heel wat infusoria
Ik heb het over A.
Van Leeuwenhoek

U wilt weer eens een Fransman zien. Eh bien
Ik noem u (met betrekking tot
De papiniaanse pot)
Denis Papin

Hij was geen soortgenoot van Hauptmann Böhm -
Meer homo economicus
En wij bedoelen dus
Eugen von Böhm

Er komt een tijd dat alles anders is:
Geen domheid meer, geen eigenbaat
Geen droefenis, geen haat -
Sint Juttemis

Twee gedichten
Jan van der Pol

De onbekende x

De x is nogal onbekend,
een toonbeeld van abstractie,
al ziet ons land hem vrij frequent
op elke taxi.

De x is desondanx een plaag
en vraagt veelvuldig om correctie.
Als ik me aan die letter waag,
ontbreekt perfexy.

De x heeft wel iets excentrieks,
een vreemde met iets eigens:
hij heeft iets van vier molenwiex,
dus iets bedreigends.

De x is zelf een paradox
die bezig is met bijbellezen,
op zoek - modern of orthodox -
naar exegese.

De x is van ons aller Trix
die nooit gekleed is in confectie.
Ze heeft altijd iets koninkliks
en glimlacht sexy.

De x was lang geleden 10,
dat was de mening der Romeinen,
maar nu zet men een kruis, indien
iets moet verdwijnen.

Da's jammer dus voor Nederland.
Lijn Foxhol-Axel kruist met name
lijn Texel-Baexem. Da's frappant.
't Is uit. Ex. Amen.

De letter Q

Qua leefstijl leeft de q niet nu,
zijn huw'lijk heeft een lang verleden
als trouwe partner van de u
en daarmee is hij zeer tevreden.

Qua hersens weet de q ook nie
zelfstandig wijsheid uit te stralen,
want enkel en alleen met i
kan q een hoog i.q. behalen.

Qua wezen is de q een haan
die nimmernooit een ei zal poepen.
Hij houdt ervan vroeg op te staan
en heel hard qkeleq te roepen.

Qua vorm gelijkt de Q een ei
dat uit de kip is komen zakken
waarbij toen uit haar batterij
een kippeveer is blijven plakken.

Qua sekse doet de Q samsam.
Het lijkt een lijfje met een penis
en toch het vrouw'lijk pictogram,
zodat hij eigenlijk een queen is.

Qua afkomst is de q antique.
We erfden hem van de Romeinen,
maar allengs werd hij oud en ziek
en zit nu zielig weg te kwijnen.

Qua leven is de q halfdood.
Zijn lijden is een lange kwelling,
omdat men nooit kordaat besloot
dat hij mag blijven in de spelling.

Arnhem '94
Patty Scholten

Die oude mannen kwamen ons bevrijden
toen ze nog op hun benen konden staan.
Nu winkelen ze wat. Een veteraan
geeft me een knipoog uit zijn beste tijden.

‘The girls are just as beautiful,’ dat zeiden
ze gisteren in 't nieuws. Een winnaarswaan.
Hun meisjes hebben nu corsetten aan
en pillen om hun vaten te verwijden.

Ook ik wil zo'n verjaarde held, niet om
met hem te vrijen maar ik wil hem vragen
wat oorlog is en hoe voelt ouderdom.
En brengt de plaats van toen die tijd terug?

Zijn antwoord klinkt wat slissend en verslagen:
een kunstgebit vervangt zijn laatste brug.

Vertaald proza

Kloppen deze mijlen wel?
Raymond Carver
(Vertaling Peter Out)

Vast staat dat de auto snel verkocht moet worden en Leo stuurt Toni erop uit om dat te doen. Toni is handig en ze heeft lef. Vroeger leurde ze langs de huizen met kinder-encyclopedieën. Ze kreeg hem zover dat hij intekende, hoewel hij helemaal geen kinderen had. Naderhand vroeg Leo haar mee uit en die afspraak had tot dit alles geleid. Hij moet contant van de hand en wel vanavond nog. Morgen laat iemand bij wie ze in het krijt staan misschien beslag leggen op de auto. Maandag moeten ze voorkomen en is alles achter de rug - maar gisteren werd het overal bekend, toen hun advocaat de brieven met het afbetalingsvoorstel op de post had gedaan. Over de zitting van maandag hoeven ze zich geen zorgen te maken, heeft de advocaat gezegd. Er worden hun een paar vragen gesteld, ze moeten een paar papieren tekenen, en klaar is Kees. Maar verkoop die cabriolet, zei hij - vandaag, *vanavond.* De kleine auto kunnen ze houden, die van Leo, geen punt. Maar als ze met die grote cabriolet bij de rechtbank aan komen zetten, wordt hij meteen in beslag genomen, en daarmee basta.

Toni kleedt zich mooi aan. Het is vier uur 's middags. Leo is bang dat de autohandelaren zo gaan sluiten. Maar Toni neemt er alle tijd voor. Ze doet een nieuwe witte blouse aan met wijde kanten manchetten, het nieuwe tweedelige pakje, nieuwe hoge hakken. Ze doet de spulletjes uit haar raffia tasje in de nieuwe lakleren handtas. Ze bekijkt vol aandacht het beursje van hagedisseleer en stopt dat er ook in. Toni is twee uur met haar gezicht en haar haren in de weer. Leo staat in de deuropening van de slaapkamer, tikt met zijn knokkels tegen zijn lippen en slaat haar gade.

‘Je werkt op mijn zenuwen,’ zegt ze. ‘Wat sta je daar nou te staan?’ zegt ze. ‘Nou, zeg 'ns, hoe zie ik eruit?’

‘Je ziet er prima uit,’ zegt hij. ‘Je ziet er fantastisch uit. Ik zou zo een auto van je kopen.’

‘Maar jij hebt geen cent,’ zegt ze en staart in de spiegel. Ze duwt haar haren plat en fronst haar voorhoofd. ‘En geen bank die jou iets leent. Jij bent een nul,’ zegt ze. ‘Ik plaag je maar wat,’ zegt ze

en kijkt naar hem in de spiegel. ‘Wees niet zo serieus,’ zegt ze. ‘Het moet gewoon gebeuren, dus neem ik het wel op me. Als jij ermee de boer op zou gaan, mag je blij zijn als je er drie, vierhonderd voor vangt, dat weet je net zo goed als ik. Lieverd, jij zou in je handjes mogen knijpen als je niet *bij* hoefde te leggen. Ze duwt haar haren nog een keer plat, stift haar lippen en dept de lippestift met een tissue. Ze draait weg van de spiegel en pakt haar portemonnaie. “Ik zal toch ergens iets moeten eten, dat heb ik je al verteld, zo werken die lui nou eenmaal, ik ken ze. Maar maak je geen zorgen, ik red me wel,” zegt ze. “Ik weet hoe je ze aanpakt.”

“Jezus,” zegt Leo. “Moet je dat zo nodig zeggen?”

Ze kijkt hem kalm aan. “Wens me succes,” zegt ze.

“Succes,” zegt hij. “Heb je de roze slip?” vraagt hij.

Ze knikt. Hij volgt haar door het huis, een lange vrouw met kleine, hoge borsten, brede heupen en dijen. Hij krabt aan een pukkel in zijn nek. “Zeker weten?” zegt hij. Kijk even. Die roze slip heb je absoluut nodig.’

‘Ik heb de roze slip,’ zegt ze.

‘Kijk even.’

Ze wil iets gaan zeggen, maar in plaats daarvan kijkt ze naar zichzelf in het voorraam en schudt dan haar hoofd.

‘Bel in ieder geval,’ zegt hij. ‘Laat me weten wat er gaande is.’

‘Ik bel,’ zegt ze. ‘Kusje. Hier,’ zegt ze en ze wijst naar de hoek van haar mond. ‘Voorzichtig,’ zegt ze.

Hij houdt de deur voor haar open. ‘Waar ga je het eerst proberen?’ vraagt hij. Ze passeert hem en loopt de veranda op.

Ernest Williams staat vanaf de overkant toe te kijken. Met zijn hangbuik over zijn bermudashorts kijkt hij naar Leo en Toni terwijl hij een sproeier op zijn begonia's richt. Vorig jaar winter, tijdens de vakantie, toen Toni en de kinderen bij zijn moeder logeerden, had Leo een keer een vrouw meegenomen naar huis. De volgende morgen om negen uur, het was een koude mistige zaterdag, bracht Leo de vrouw naar de auto en verraste Ernest Williams die op het trottoir stond met een krant in zijn hand. De mist trok op, Ernest Williams staarde hen aan en sloeg toen, hard, met de krant tegen zijn been.

Leo herinnert zich die klap, haalt zijn schouders op en zegt: ‘Heb je enig idee waar je eerst heen gaat?’

‘Ik werk gewoon het rijtje af,’ zegt ze. ‘Ik begin bij de eerste de beste en ga gewoon het rijtje af.’

‘Begin met negenhonderd,’ zegt hij. ‘Dan ga je omlaag. Negenhonderd is de laagste dagwaarde, zelfs bij contante verkoop.’

‘Ik weet waar ik beginnen moet,’ zegt ze.

Ernest Williams draait de tuinslang in hun richting. Door het stuivende water staart hij hen aan. Leo voelt aandrang een bekentenis uit te schreeuwen.

‘Ik zeg het maar voor alle zekerheid,’ zegt hij.

‘Oké, oké,’ zegt ze. ‘Ik ga.’

Het is haar auto, ze noemen het haar auto en dat maakt het allemaal nog erger. Ze hebben hem deze zomer drie jaar geleden nieuw gekocht. Ze wilde weer gaan werken toen de kinderen naar school moesten, dus ze ging weer in de verkoop. Hij werkte zes dagen per week in de glasvezelfabriek. Een tijd lang wisten ze niet hoe ze hun geld uit moesten geven. Toen betaalden ze duizend aan op de cabriolet en verdubbelden en verdriedubbelden de aflossingen totdat ze hem in een jaar tijd hadden afbetaald. Eerder op de dag, terwijl zij zich aan het aankleden was, had hij de krik en het reservewiel uit de kofferbak gehaald en het handschoenkastje ontdaan van pennen, luciferboekjes en benzinezegels. Toen waste hij de auto en stofzuigde hem van binnen. De rode motorkap en de bumpers glimmen.

‘Veel geluk,’ zegt hij en raakt haar aan bij haar elleboog.

Ze knikt. Hij ziet dat ze met haar gedachten al elders verkeert, dat ze al loopt te onderhandelen.

‘Alles wordt anders!’ roept hij haar na als ze de oprit oploopt. ‘Maandag beginnen we. Ik meen het.’

Ernest Williams kijkt naar hen, draait zijn hoofd en spuugt. Ze stapt in de auto en steekt een sigaret op.

‘Vandaag over een week!’ roept Leo weer. ‘Zijn we 't allang weer vergeten!’

Hij zwaait als ze achteruit de straat op rijdt. Ze schakelt en glijdt vooruit. Ze geeft gas en heel even gieren de banden.

In de keuken neemt Leo een whisky en loopt met zijn glas naar de achtertuin. De kinderen zijn bij zijn moeder. Drie dagen geleden was er een brief, zijn naam stond met potlood op de beduimelde envelop geschreven, de enige brief die hele zomer waarin geen voortzetting van afbetaling werd geëist. We hebben lol, stond er in de brief. We mogen Oma graag. We hebben een nieuwe hond die Mister Six heet. Hij is leuk. We zijn gek op hem. Tot ziens.

Hij gaat zijn glas weer vullen. Hij doet er ijs bij en ziet dat zijn

hand trilt. Hij houdt zijn hand boven de gootsteen. Hij kijkt een tijdje naar zijn hand, zet het glas neer en houdt zijn andere hand omhoog. Dan pakt hij het glas op en gaat weer naar buiten om op de trap te zitten. Hij herinnert zich dat toen hij een kind was zijn vader naar een mooi huis wees, een hoog wit huis omringd door appelbomen en een hoog wit houten hek. ‘Dat is Finch,’ zei zijn vader vol bewondering. ‘Hij is minstens twee keer failliet gegaan. Moet je dat huis zien.’ Maar faillissement, dat is een firma die volledig over de kop gaat, directeuren die hun polsen doorsnijden en uit het raam springen, duizenden mensen die op straat komen te staan.

Leo en Toni hadden nog meubilair. Leo en Toni hadden meubilair en Toni en de kinderen hadden kleren. Die dingen waren uitgezonderd. Wat was er verder nog? Fietsen voor de kinderen, maar die had hij naar zijn moeder gestuurd om ze buiten schot te houden. Voor het draagbare airconditioningsapparaat en de hulpstukken, de nieuwe wasmachine en de droogautomaat waren weken geleden al vrachtwagens langsgekomen. Wat hadden ze verder nog? Ditjes en datjes, niets van waarde, rommel die al lang geleden versleten was of kapot. Maar ze hadden in die dagen grote feesten gegeven, leuke reisjes gemaakt. Naar Reno en Tahoe, tachtig mijl per uur met het dak open en de radio aan. Eten was ontzettend belangrijk. Ze aten zich een ongeluk. Hij schat dat ze voor duizenden hebben uitgegeven aan luxeartikelen alleen al. Toni ging dan naar de supermarkt en pakte alles wat ze zag. ‘Ik heb het zonder moeten stellen als kind,’ zei ze. ‘Deze kinderen zal het aan niets ontbreken,’ alsof hij het tegendeel had beweerd. Ze wordt lid van alle boekenclubs. ‘Wij hadden nooit boeken thuis toen ik kind was,’ zegt ze als ze de zware pakketten openscheurt. Ze worden lid van de platenclubs zodat ze iets kunnen draaien op de nieuwe stereo. Ze tekenen overal voor. Zelfs voor een terriër met stamboom die Ginger heette. Hij betaalde tweehonderd en vond haar een week later doodgereden op straat. Ze kopen wat ze willen. Wanneer ze niet kunnen betalen, doen ze het op krediet. Ze tekenen ervoor.

Zijn onderhemd is nat; hij kan voelen hoe het zweet uit zijn oksels stroomt. Hij zit op de trap met het lege glas in zijn hand en kijkt hoe de schaduwen de tuin bedekken. Hij rekt zich uit, veegt zijn gezicht af. Hij luistert naar het verkeer op de snelweg en overweegt of hij naar de kelder moet gaan, om op de betonnen wasbak

te staan en zich aan zijn riem op te hangen. Hij beseft dat hij bereid is te sterven.

Binnen giet hij zijn glas flink vol, zet de tv aan en maakt iets te eten. Hij zit aan de tafel met chili en crackers en kijkt naar iets over een blinde detective. Hij ruimt de tafel af. Hij wast de pan en de schaal, droogt die spullen en bergt ze op, dan staat hij zichzelf toe een blik op de klok te werpen.

Het is over negenen. Ze is bijna vijf uur weg.

Hij schenkt whisky in, doet er water bij en loopt met het glas naar de woonkamer. Hij zit op de sofa maar merkt dat zijn schouders zo stijf zijn dat hij niet onderuit kan zakken. Hij staart naar het beeldscherm en neemt kleine slokjes, en al gauw staat hij op om zich opnieuw in te schenken. Hij gaat weer zitten. Een nieuwsuitzending begint - het is tien uur - en hij zegt ‘Jezus, wat is er in godsnaam misgegaan?’ en gaat naar de keuken en komt terug met whisky. Hij zit, sluit zijn ogen en opent ze wanneer hij de telefoon hoort gaan.

‘Ik wilde even bellen,’ zegt ze.

‘Waar zitje?’ zegt hij. Hij hoort pianomuziek, hij voelt zijn hart te keer gaan.

‘Geen idee,’ zegt ze. ‘Ergens. We zitten wat te drinken en daarna gaan we naar een andere plek om te eten. Ik zit hier met de verkoopleider, 't Is een lomperd, maar hij is oké. Hij heeft de auto gekocht. Ik moet ophangen. Ik was op weg naar het damestoilet en zag de telefoon.’

‘Heeft iemand de auto gekocht?’ zegt Leo. Hij kijkt uit het keukenraam naar de plek op de oprit waar ze altijd parkeert.

‘Dat zei ik,’ zegt ze. ‘Ik moet ophangen.’

‘Wacht, wacht even, in Jezusnaam,’ zegt hij. ‘Heeft iemand die auto gekocht of niet?’

‘Hij haalde zijn chequeboekje tevoorschijn toen ik wegging,’ zegt ze. ‘Ik moet nu ophangen. Ik moet naar het toilet.’

‘Wacht!’ gilt hij. De verbinding is verbroken. Hij luistert naar de kiestoon. ‘Jezus Christus,’ zegt hij en staat met de hoorn in zijn hand.

Hij loopt rond in de keuken en gaat weer naar de woonkamer. Hij gaat zitten. Hij staat op. In de badkamer poetst hij omzichtig zijn tanden. Daarna flost hij ze. Hij wast zijn gezicht en gaat terug naar de keuken. Hij kijkt op de klok en pakt een schoon glas van een stel waarvan op elk glas een hand met speelkaarten is afge-

beeld. Hij vult het glas met ijs. Hij staart een tijdje naar het glas dat hij in de gootsteen heeft gezet.

Hij gaat tegen een uiteinde van de sofa zitten en legt zijn benen over het andere eind. Hij kijkt naar het beeldscherm, beseft dat hij niet snapt wat de mensen zeggen. Hij draait het lege glas in zijn hand en overweegt de rand eraf te bijten. Hij zit een tijdje te rillen en denkt eraan naar bed te gaan, hoewel hij weet dat hij van een grote vrouw met grijs haar zal dromen. In de droom zit hij altijd voorovergebogen om zijn veters vast te maken. Wanneer hij overeind komt, kijkt ze hem aan en hij buigt zich weer om ze vast te maken. Hij kijkt naar zijn hand. Die balt zich tot een vuist terwijl hij kijkt. De telefoon gaat.

‘Waar ben je, liefje?’ vraagt hij traag en teder.

‘We zitten in een restaurant hier,’ zegt ze, haar stem krachtig en helder.

‘Liefje, welk restaurant?’ zegt hij. Hij legt de muis van zijn hand tegen zijn oog en duwt.

‘Ergens in de stad,’ zegt ze. ‘Ik denk dat het New Jimmy's is. Neem me niet kwalijk,’ zegt ze tegen iemand in haar buurt, ‘maar is dit New Jimmy's hier? Dit is New Jimmy's, Leo,’ zegt ze tegen hem. ‘Alles is voor elkaar, we zijn bijna klaar en dan brengt hij me thuis.’

‘Liefje?’ zegt hij. Hij houdt de hoorn tegen zijn oor en schommelt naar voren en naar achteren, zijn ogen dicht. ‘Liefje?’

‘Ik moet gaan,’ zegt ze. ‘Ik wilde je bellen. Maar goed, raad eens hoeveel.’

Liefje?’ zegt hij.

‘Zes en een kwart,’ zegt ze. ‘Ik heb het in mijn portemonnaie. Hij zei dat er geen markt was voor cabrioletten. Ik geloof dat we voor het geluk geboren zijn,’ zegt ze en lacht. ‘Ik heb hem alles opgebiecht. Ik denk dat ik dat wel moest.’

‘Liefje,’ zegt Leo.

‘Wat?’ zegt ze.

‘Liefje, alsjeblieft,’ zegt Leo.

‘Hij zei dat hij medelijden heeft,’ zegt ze. ‘Maar hij had wel zoveel kunnen zeggen.’ Ze lacht weer. ‘Hij zei dat-ie zelf liever als een rover of een verkrachter bekend staat dan als failliet. Eigenlijk is hij best aardig,’ zegt ze.

‘Kom naar huis,’ zegt Leo. ‘Neem een taxi en kom naar huis.’

‘Kan ik niet,’ zegt ze. ‘Dat zei ik toch, we zitten nog te eten.’

‘Ik kom je ophalen,’ zegt hij.

‘Nee,’ zegt ze. ‘Ik zei dat we nog niet klaar zijn. Dat heb ik je gezegd, dat hoort er nou eenmaal bij. Ze proberen te pakken wat ze pakken kunnen. Maar maak je niet druk, we gaan zo weg. Ik ben straks thuis.’ Ze hangt op.

Een paar minuten later belt hij New Jimmy's. Een man neemt op. ‘New Jimmy's is op het moment gesloten,’ zegt de man.

‘Ik zou mijn vrouw willen spreken,’ zegt Leo.

‘Werkt ze hier?’ vraagt de man. ‘Wie is het?’

‘Ze is een klant,’ zegt Leo. ‘Ze is met iemand samen. Met een zakenman.’

‘Ken ik haar misschien?’ zegt de man. ‘Hoe heet ze?’

‘Ik denk niet dat u haar kent,’ zegt Leo.

‘Laat u maar,’ zegt Leo. ‘Laat maar. Ik zie haar al.’

‘Bedankt voor uw telefoontje,’ zegt de man.

Leo loopt snel naar het raam. Een onbekende auto mindert vaart voor het huis en trekt dan weer op. Hij wacht. Twee, drie uur later gaat de telefoon weer. Er is aan de andere kant niemand aan de lijn als hij opneemt. Alleen een kiestoon.

‘Ja, hier ben ik!’ schreeuwt Leo in de hoorn.

Als het bijna licht is hoort hij voetstappen op de veranda. Hij staat op van de sofa. De tv ruist, het beeldscherm flikkert. Hij opent de deur. Ze botst tegen de muur als ze binnenkomt. Ze grijnst. Haar gezicht is opgezet, alsof ze geslapen heeft onder narcose. Ze trekt met haar lippen, ontwijkt hem en wankelt hevig als hij zijn vuist balt.

‘Ga je gang,’ zegt ze met een dikke tong. Ze staat te slingeren op haar benen. Dan slaakt ze een kreet en doet een uitval, grijpt zijn overhemd en scheurt het van voren open. ‘Failliet!’ schreeuwt ze. Ze trekt haar hand los en grijpt en scheurt zijn hemd bij de nek. ‘Jij, klootzak!’ zegt ze graaiend.

Hij pakt haar stevig bij haar polsen vast en laat haar dan los, stapt achteruit en zoekt iets zwaars. Ze strompelt naar de slaapkamer. ‘Failliet,’ mompelt ze. Hij hoort haar kreunend op het bed vallen.

Hij wacht even, gooit dan water over zijn gezicht en gaat naar de slaapkamer. Hij doet het licht aan, kijkt naar haar en begint haar kleren uit te trekken. Hij trekt en duwt haar van haar ene zij op de andere en kleedt haar uit. Ze zegt iets in haar slaap en

beweegt haar hand. Hij doet haar onderbroek uit, bekijkt hem nauwkeurig onder het licht en gooit hem in een hoek. Hij slaat de dekens terug en rolt haar in bed, naakt. Dan opent hij haar portemonnaie. Hij leest de cheque als hij de auto op de oprit hoort.

Hij kijkt door het gordijn van het voorraam en ziet de cabriolet op de oprit staan, de motor loopt zacht en gelijkmatig, de koplampen branden, en hij sluit en opent zijn ogen. Hij ziet een lange man voor de auto langs lopen en de veranda opkomen. De man legt iets op de veranda en loopt terug naar de auto. Hij draagt een witlinnen pak.

Leo doet het licht op de veranda aan en opent voorzichtig de deur. Haar make-up-tasje ligt op de bovenste trede. De man kijkt over de motorkap van de auto naar Leo, stapt dan weer in en gooit de handrem los.

‘Wacht!’ roept Leo en loopt de trap af. De man trapt op de rem terwijl Leo voor de koplampen langs loopt. De remmen brengen de auto knarsend tot stilstand. Leo probeert de twee panden van zijn overhemd bij elkaar te steken, probeert het allemaal in zijn broek te frommelen.

‘Wat wilt u?’ zegt de man. ‘Hoor 'ns,’ zegt de man, ‘ik moet er vandoor. Sorry, hoor. Maar ik koop en verkoop auto's, meer niet. Mevrouw heeft haar make-up laten liggen. Een puike dame, zeer verzorgd. Wat is er?’

Leo leunt tegen de deur en kijkt de man aan. De man haalt zijn handen van het stuur en legt ze er weer op. Hij doet de versnelling in zijn achteruit en de auto glijdt een stukje naar achteren.

‘Ik wilde u zeggen,’ zegt Leo en maakt zijn lippen nat.

Het licht in de slaapkamer van Ernest Williams gaat aan. Het rolgordijn schiet omhoog.

Leo schudt zijn hoofd en propt zijn overhemd weer in zijn broek. Hij stapt achteruit bij de auto vandaan. ‘Maandag,’ zegt hij.

‘Maandag,’ zegt de man en kijkt uit voor een onverwachte beweging.

Leo knikt langzaam.

‘Nou, welterusten,’ zegt de man en kucht. ‘Maar rustig aan, he? Maandag, dat is goed. Afgesproken dan.’ Hij haalt zijn voet van de rem, en trapt hem weer in nadat hij zo'n halve meter achteruit is gegleden. ‘Zeg, één vraagje nog. Vrienden onder elkaar, maar kloppen deze mijlen wel?’ De man wacht en schraapt dan zijn keel. ‘Oké, maakt ook eigenlijk niet uit,’ zegt de man. ‘Ik moet er van-

door. Rustig aan.’ Hij rijdt achteruit de straat in, trekt snel op en gaat zonder te stoppen de hoek om.

Leo trekt aan zijn overhemd en gaat het huis weer in. Hij sluit de voordeur en controleert hem. Daarna gaat hij naar de slaapkamer, sluit die deur en slaat de dekens terug. Hij kijkt naar haar voordat hij het licht uitdoet. Hij doet zijn kleren uit en vouwt ze voorzichtig op de grond en gaat naast haar liggen. Hij ligt een tijdje op zijn rug, plukt aan het haar op zijn buik en denkt na. Hij kijkt naar de slaapkamerdeur die zich nu aftekent in het fletse licht dat van buiten komt. Na enige tijd steekt hij zijn hand uit en raakt haar heup. Ze beweegt zich niet. Hij draait zich op zijn zij en legt zijn hand op haar heup. Hij gaat met zijn vingers over haar heup en voelt de striemen. Het zijn een soort paden en hij volgt ze over haar vlees. Hij glijdt met zijn vingers heen en weer, eerst een, dan een ander. Ze kruipen overal heen, tientallen, misschien wel honderden. Hij herinnert zich hoe hij wakker werd de ochtend nadat ze de auto hadden gekocht, hoe hij hem daar op de oprit zag staan, glanzend in de zon.

De hand

Pavlos Papasiópis[*]
(Vertaling Werkgroep Nieuwgrieks Groningen)

Hij pakte de krant en wierp een verstrooide blik op de koppen. Een intens verlangen te ontsnappen aan de knellende sleur van alledag voerde hem vol heimwee naar het rijk der herinnering: de bevrijdende uitweg voor 'zwakkelingen', voor wie niet opgewassen zijn tegen de rauwe werkelijkheid. Deze zwakte was hij zich maar al te goed bewust, en hij schepte er een merkwaardig genoegen in de oorsprongen ervan bloot te leggen in wat hij van zijn voorgeslacht had meegekregen, vooral van moederskant; oorsprongen die zich in een ver verleden verloren. Geestelijken, intellectuelen, mislukkelingen, alcoholisten, melancholici: een eindeloze rij spookverschijningen danste voor zijn ogen. Hij leefde in hun midden door zich de gezichten die hij nog gekend had voor de geest te halen, of anders door in zijn verbeelding de gezichten te schéppen van de-

* *Pavlos Papasiópis (Kozani 1906 - Thessaloníki 1977) maakte deel uit van de kring van schrijvers die wel als de 'School van Thessaloníki' wordt aangeduid; deze schrijvers hadden met elkaar gemeen hun concentratie op het innerlijk leven, waarin de werkelijkheid alleen indirect doorklinkt. Delios, Xefloudas, Yannópoulos en Pentzikis, de belangrijkste auteurs uit deze kring, publiceerden reeds vanaf het begin van de jaren dertig; Papasiópis trad pas veel later, in 1958, met zijn werk naar buiten.*
Papasiópis combineert psychologische analyse met nachtmerrie-achtige beklemming, het realistische en alledaagse met het fantastische en absurde, in verhalen over de psychologische reacties van mensen op existentiële momenten van het leven, wanneer zij zich de eenzaamheid en tragiek van het menselijk bestaan bewust worden. Zijn verhalen zijn te vinden in de bundels I éthousa *('De zaal', 1962) en* Ektropí *('Afwijking', 1972), die in 1980 werden gebundeld in* Ta dhiiyímata *('De verhalen').*
Het verhaal 'De hand' is afkomstig uit de eerste bundel (hier vertaald naar de editie van 1980). De Albanese oorlog waarvan in het verhaal sprake is, werd eind 1940, begin 1941 gevoerd tegen Italië, toen Griekenland in een uitbarsting van patriottisme de Italianen verpletterend versloeg. De kombolói *is het bekende kralenkettinkje dat veel Griekse mannen bij wijze van tijdverdrijf met grote vaardigheid over hun hand kunnen laten spelen.*
(De Werkgroep Nieuwgrieks Groningen bestond voor deze gelegenheid uit Marco ten Haaf, Hero Hokwerda, Margaret Kofod, Stella Nikolopoúlou, Henk van der Veen, Jan Veenstra, Corinne Verhoeven, Marjen Voltman, Flore Werre, Bernadette Wildenburg en Ina Zwiers.)

genen die al gestorven waren toen hij nog geboren moest worden. Voor al deze personen, mannen en vrouwen, voelde hij een grenzeloze genegenheid; deze liet zich niet overschaduwen door de afkeer die hij tegelijk voelde voor hen als de onbetwistbare oorzaak van zijn onmacht om in actie te komen en te winnen, wanneer een enkele keer alles in hem in opstand kwam tegen zijn evidente onvermogen met andere mensen de strijd aan te binden en hen te weerstaan en te verslaan. Deze genegenheid ging, zo besefte hij, niet naar deze gestalten uit als naar handelende wezens van vlees en bloed, die hij zich op hun weg door het leven voor de geest kon halen; hij koesterde ze veeleer als visioenen in het rijk van herinnering en verbeelding, als schimmen in de duisternis van het dodenrijk, als kristalliseringen van de achtereenvolgende denkbeeldige kringen waarin hij zich met zoveel welbehagen bewoog. Terwijl zijn ogen in een soort verdoving dichtvielen, overmeesterde hem plotseling een gevoel van paniek bij het zien van het onverwachte schouwspel. Hij trok de mouw van zijn jasje omhoog om te kijken of het waar was. Zijn linkerhand was bij de pols afgezet. Het reusachtige, onregelmatige litteken, waar de huid samengetrokken was, had tegelijk, in al zijn lelijkheid, iets afstotends en iets komisch.

‘Die moet er meteen af!’ had de chirurg gezegd. ‘Derdegraads bevriezing.’ Het was in een groot klaslokaal; van schoolbanken waren provisorisch snijtafels gemaakt, en de artsen maar amputeren, handen en voeten, voornamelijk voeten, hele, halve, ze bleven maar vallen, de ene boven op de andere, in bakken, gewone afvalbakken. Er waren duizenden afgesneden handen en voeten, die ijzige winter daar in Korytsá, in Leskovíki, langs het hele Albanese front. Te midden van de zachtjes kreunende of luidkeels jammerende gewonden wachtte hij op zijn beurt; met dierlijke onverschilligheid volgde hij de vakkundige slachtpartij. Verplegers en verpleegsters sjouwden met bakken vol bloederig vlees. Hij viel niet flauw - zoals een paar jaar eerder bij de tandarts - bij de macabere aanblik van ledematen die van jeugdige lijven werden afgehakt. Hij had het hele scala van emoties meegemaakt, van argeloos enthousiasme en hoge patriottische gezindheid tijdens de eerste dagen van de oorlog tot de wrede ontgoocheling die later kwam, waarbij hij achtereenvolgens alle fasen van het emotionele proces doorliep; tegenstrijdige gevoelens riepen gevaarlijke associaties in hem op en boezemden hem angst in, omdat ze botsten met de

meedogenloze werkelijkheid en met het plichtsbesef dat uit het historisch besef voortgekomen was en heerste als een kracht die geen verband meer hield met de werkelijkheid. De gedachte dat zich in de ziel en de geest van de tegenstander een overeenkomstig proces afspeelde, bezorgde hem smartelijke twijfels; de haat die wederzijds werd aangewakkerd deed bespottelijk aan; het ideologisch bouwwerk werd van zijn aanvankelijke glans ontdaan en nam nu zijn ware proporties aan, en de oorlog toonde zich naakt, in al zijn grimmigheid. De noodzaak tot aanpassing tastte systematisch de maatschappelijke bovenbouw van de beschaving aan; een complete wereld van moeizaam opgebouwde vorming en opvoeding stortte in, en het 'dier', gehoorzamend aan de oerwet van de strijd om te overheersen, paste zich aan het nieuwe evenwicht aan. Aan de andere kant was er de gevoels- en geesteswereld, die, in de verdediging gedrongen, krachtig reageerde. En in de botsing van die tegengestelde krachten probeerde een derde wereld vorm aan te nemen en een verklaring, een rechtvaardiging, een uitweg te vinden.

In deze dramatische worsteling overheerste de woede. Deze vond echter geen concreet, bestaand doelwit om zich op te richten en daardoor aan emotionele reacties leven en beweging te verlenen. De *oorlog* was een al te abstract begrip, en hij moest in de diepten van de meest verdrongen geheimen graven om de oerkern van de eeuwige worsteling, de embryonale vorm van 'oorlog' te ontdekken en persoonlijk onder ogen te kunnen zien. De oorlog was een complex en afschuwelijk fenomeen, aan de moderne tijd aangepast 'naar beeld en gelijkenis' van de *beschaving*, waarvan hij tegelijk uitdrukking en ontkenning was. Geheel afgestompt door zijn onderwerping aan de dwingende overheersing van het instinct, bleef hij onverschillig bij de confrontatie met bloed en menselijk vlees. Toen hij zijn naam hoorde afroepen, had in zijn geest reeds de voorbereiding plaatsgevonden die nodig was om zijn eigen geval onder ogen te kunnen zien. Kalm bijna, begaf hij zich naar de operatietafel.

Hij had toestemming van de chirurg weten te krijgen. Ja! ze zouden hem zijn hand geven. En die had hij meegenomen in een blik met alcohol. Terwijl de vrachtwagen over de hobbelige weg naar huis hotste, drong, nauwelijks hoorbaar, tot zijn oren het geluid van zijn hand door wanneer die tegen de wanden van het blik

stootte, een vreemd, dof geluid dat ophield op de vlakke weg. Dan bracht hij het blik naar zijn oor en bewoog het met zijn rechterhand heen en weer om het nog eens te horen. Thuisgekomen zou hij de hand in een glazen pot stoppen om ernaar te kunnen kijken. Hij zou de pot naar believen kunnen verplaatsen en draaien, om elke houding, elke vorm van de hand te observeren. Hij zou leren hem elke gewenste stand te geven. De hand zou een schattig diertje zijn en kunstjes doen, een kleine aap, zoals die met die afstotende kale billen, die tegen de palen opspringen...

Hij was blij dat het zijn hánd was en niet zijn voet. Een voet in een glazen pot zou niet zo gemakkelijk te manipuleren zijn en bovendien een onesthetische aanblik geven, met die dwaze, lompe tenen. Nee, dan een hand! De vingers zijn zo charmant en geestig; een steeds veranderende wereld, vol expressie en welsprekendheid, een en al huiver en siddering bij de aanraking van een lichaam. De hand is een onuitputtelijke wereld, vol innerlijke spanning, en gaat dikwijls zijn eigen gang alsof hij gehoorzaamt aan eigen impulsen: zijn eigenmachtig optreden is een en al moed en durf en steekt de draak met de zorgvuldig opgebouwde opvoeding wanneer die, op momenten van overgave aan de begeerte, niet meer in staat is de beweging te volgen en te beheersen. De hand is een klein wonder, een demonisch en engelachtig mengsel van sidderend verlangen en gelukzalige rust.

Hij had hem op zijn bureau neergezet, in een cylindervormige glazen pot met zuivere alcohol, hermetisch afgesloten. De anderen keken er met weerzin en afgrijzen naar; vrouwen slaakten hysterische kreten of vielen flauw. Zíj hadden het stadium van de ‘beschaving’ nog niet achter zich gelaten, zich nog niet bevrijd van de gevoeligheden en sentimenten die hen tiranniseerden en gevangen hielden in de sfeer van vreedzaam samenleven die nu eenmaal bij de maatschappelijke omgeving hoort en tot een degeneratie van de vitale krachten leidt, krachten die hun meest extreme uiting pas vinden in de primitieve opleving van het ‘beest’ - waarvan de ‘oorlog’ het symbool was. Zelf had hij de oorlog aan den lijve ervaren, en hij voelde nog een vreemd, sadistisch genoegen wanneer zijn herinnering in beroering werd gebracht door de nachtmerrie waarin hij had geleefd en waarin hij voor het eerst de barbaarse herkomst van ‘kracht’ had leren kennen. Hij was bang, maar toch kon hij zich niet uit de hel van die verse herinneringen losmaken. Zich

opnieuw naar de ‘beschaving’ schikken zag hij als een zwakheid, een verloochening en een capitulatie, en daar schaamde hij zich voor. Hij wilde geen concessies doen, hij klampte zich vast aan de barbaarsheid die zich had afgezet op de fossielen die ooit zijn gevoelsmatige en intellectuele rijkdom hadden gevormd; en hij gaf zich over aan deze onmenselijke tocht naar een gebied voorbíj de aanvaarding van het beschaafde klimaat, een gebied waar de gedachten raakten aan het kosmisch oervisioen, in een verlossende vrees...

In huis lieten ze hem zonder tegensputteren begaan. Op hun gezichten las hij de bedroefde genegenheid waarmee zij in zijn vreemde gedrag berustten. Op een keer waagde zijn vader het, op te merken: ‘Je moet jezelf niet zo kwellen, maar ons ook niet. Alles zal mettertijd voorbijgaan, let op mijn woorden, je zult weer worden zoals je eerst was.’ ‘Maar dat is nu juist waar ik zo bang voor ben!’ antwoordde hij glimlachend. ‘Dat begrijp ik niet!’ ‘Het spijt me. Dat kunt u niet begrijpen, en dat is misschien maar beter ook. Natuurlijk zal alles weer worden als eerst, of ik wil of niet; zo kan het niet doorgaan, ik voel ook wel dat ik zal moeten zwichten.’ ‘Je moet je *daar* niet langer mee bezig houden, we moeten hem begraven.’ ‘Hem begraven!’ weerklonk het als een echo in zijn hoofd, en in een flits zag hij een wereld van onvoorziene perspectieven en onverwachte geestelijke voldoening voor zich. ‘Ja! we moeten hem begraven. Dat beloof ik u.’ Zijn vader klopte hem vriendschappelijk op de schouder en liet hem alleen achter aan zijn bureau.

Hij merkte nu dat zijn interesse voor de geamputeerde hand begon te tanen. De glazen pot fascineerde hem niet langer en de vruchtbare fantasiewereld waarin hij dankzij het schouwspel van zijn hand leefde, begon uitgeput te raken; ook begon zijn verstandelijke benadering in gevaar te komen. De onverschilligheid die volgde maakte plaats voor afkeer, en intens en gebiedend kwam de behoefte bij hem op het schouwspel te verplaatsen naar een andere omgeving, die zijn interesse opnieuw zou kunnen prikkelen.

Nu ligt de hand een meter onder de grond, naast de abrikozenboom waar hij als kind in klom. De plaats van het concrete schouwspel werd nu ingenomen door het visioen van de onafwendbare metamorfose, en vol verbazing volgde hij in gedachten de opeenvolgende stadia daarvan. Dit schouwen van het afsterven van

een deel van zijn lichaam was zo ongekend, zo boeiend! Elke opeenvolgende fase van het ontbindingsproces voelde hij als een persoonlijke overwinning, alsof hij het stadium van angstig afwachten te boven was gekomen, alsof hij het zelf was die leiding gaf aan het oprukken van de levende organismen die op het dode vlees aanvielen, om op hun beurt daarmee op te gaan in het niets. Het feit dat het vernietigingsproces door de opeenvolgende larven en insecten, met hun vreemde namen en felle kleuren, die ontstaan, leven en sterven op het rottende vlees, slechts een ónderdeel van zijn lichaam betrof, begrensde weliswaar het object van zijn interesse, maar daarom betrok hij dit proces juist op een algemener vlak en werd hij, in gedachten, toeschouwer van de ontbinding van zijn héle lichaam.

Hij hoorde reeds het zoemen van de kleine vliegen die, al vóór de laatste ademtocht, op de uitwasemingen van het nog levende lijk afkomen om hun ontelbare eitjes in neusgaten, mond en ooghoeken te leggen, waar ze na verloop van tijd zullen uitkomen. Deze eerste bezoekers prikkelden zijn nieuwsgierigheid. Waar kwamen die beestjes toch vandaan? De myriaden van hun nakomelingen zouden immers allemaal in een bepaald tijdsbestek sterven, om plaats te maken voor andere veelvraten, en die weer voor andere, om ten slotte, in de laatste fase van de ontbinding, allemaal samen ten onder te gaan. Het mysterie van de dood, ontdaan van elke metafysische bespiegeling, nam gestalte en beweging aan, en zijn positieve benadering ging over in aanvaarding. Toen hij de doelloosheid en onbegrijpelijkheid van de tocht over de wereld onder ogen zag, voelde hij zijn onmacht de zin van leven en dood te begrijpen en weerklonk in zijn binnenste een luide hoonlach. Vol ongeduld begon hij nu geboorte en dood van de aasetende larven te observeren, die wonderbaarlijke, zich telkens hernieuwende opleving van zijn lijk, in de gedaante van een bonte menigte insekten. Hij zag hoe de nimfen van de ‘blauwe vleesvlieg’ in één dag tweehonderd keer zo zwaar werden en hoe zijn wegkwijnend vlees in hetzelfde tempo slonk. Ze waren zo bevallig, met hun vrolijke kleuren, deze aasetende insecten met hun vreemde namen... *Lucilia Caesar*, de blauwgroene vlieg, kreeg in zijn fantasie reusachtige afmetingen en met wellustig genot gaf hij zich aan de bekoring van haar naam over. Hij zag haar liever dan de *Grote Aaseter*, met zijn wit en zwart gestreept pantser. De Lucilia was blauwgroen, wat meer naar groen neigend, bijna de kleur van verweerd brons.

Kleur, in al zijn schakeringen, biedt - meer dan wit en zwart - uitzicht op het oneindige, en het kleurenspel van de ontelbare nuances is een lust voor het oog. De Lucilia was prachtig...

Met ademloze belangstelling doorleefde hij het hele scala van de acht opeenvolgende stadia van ontbinding. De insektenlegioenen, van de kevers en larven tot de aaskevers en de negen soorten doodgravers, marcheerden onverzadigbaar voorbij, gevolgd door de kromme, ronde, nauwelijks zichtbare mijten. Bij hun komst waren het er twintig. In twee maanden werden het er twee miljoen. Vervolgens begonnen de motten te knagen en te zagen, ze verpulverden de weefsels en de pezen, evenals de haartjes en het hoofdhaar en zelfs de kleren. De laatste zwerm ‘arbeiders’ kwam de restanten opruimen, inclusief de dode insekten. De laatste bezoeker wiste ook de laatste sporen uit. Dat was de *Tenebrio Obscurus.*

De botten zijn nu schoon. Eromheen, erop, in de schedelholte, myriaden microscopisch kleine lijkjes. Al die nijvere werkers aan het verderf, die onverzadigbare veelvraten, liggen daar onbeweeglijk. Het is zo onbegrijpelijk, deze myriaden doden, volgend op *de* dood, deze onstuitbare drukte veroorzaakt door de razende vraatzucht van vleesetende larven en insekten. Zoveel intens leven te midden van de dood: een bespotting is het, een aanfluiting - maar tegelijk zo boeiend, o zo boeiend!...

En zijn hand dan? De herinnering aan deze realiteit ontdeed het visioen in hem opeens van al zijn bekoring. Zijn hand was een klein, onbetekenend onderdeel, dat geen uitzicht bood op onbekommerd dagdromen. Het ontbindingsproces alleen dáárvan zou heel anders geweest zijn, onvolledig en zonder enige fantasie. Helemaal niet boeiend meer. Een detail, zonder de alomvattende harmonie van het geheel. Na de zegetocht door de onbegrensde rijkdom van zijn eigen ontbinding, voelde hij nu dat zijn nieuwsgierigheid verflauwd was. Zijn hand moest een nieuwe impuls geven en een postume bestaansvorm, bestendigheid en rijkdom verkrijgen.

Hij zou van de beentjes van zijn hand een *kombolói* maken, een kettinkje van heel verschillende kralen, maar met een hogere esthetische harmonie, onbevattelijk, maar juist daarom des te waarachtiger, vergelijkbaar met de doeken van Picasso of de muziek van Strawinsky.

Onderaan bevonden zich de vijf middenhandsbeentjes, langwer-

pig, sloom en onbevallig in hun saaie rechtlijnigheid. Dan volgden de veertien kootjes, een en al brutaliteit, gretigheid en uitdaging, en daarboven de acht bekoorlijke handwortelbeentjes, grappige en speelse botjes, eigenwijs en babbelziek. Wanneer hij de kombolóï, gemaakt van de botjes van zijn linkerhand, liet spelen over zijn rechterhand, ondervond hij een gelukzalig genoegen. Op een keer hing hij het kettinkje zelfs aan de stomp van zijn afgezette hand, naast het litteken, maar meteen haalde hij het weer weg. Het terughangen op de plek van herkomst had iets komisch-weerzinwekkends. Iets aanstootgevends en uitdagends, een schaamteloze spotternij waar niets grappigs meer aan was. In de nachtelijke uren, in zijn kamer, leerde hij de botjes te onderscheiden aan hun specifieke geluid. Van donker en monotoon in het begin, werd het geluid vervolgens schriller, om te eindigen in de fijne en o zo lieflijke klank van de handwortelbeentjes, die in zijn herinnering de boventoon voerde. Hij liet de klankpatronen aansluiten bij zijn gemoedstoestand en gaf zich gefascineerd aan de ontelbare klankcombinaties over.

Op een maanovergoten nacht ging hij de tuin in. In de volkomen roerloze stilte klonk het tikken van de botjes van zijn kombolóï des te nadrukkelijker en kreeg een tot dan toe onbekende dimensie. Het geluid zwol langzaam, maar met gestaag toenemende snelheid aan, kreeg omvang en gewicht, doorbrak de barricade van gehoorzaamheid aan zijn wil en werd hem de baas. Tevergeefs vocht hij om het ritme terug te vinden en het zijn wil op te leggen. Geërgerd hield hij zijn kombolóï stil. Maar het geluid hield aan, steeds sterker, in een eigen ritme, almaar hetzelfde ritme, met gelijke tussenpozen, saai en ondraaglijk. Alles om hem heen en ín hem werd nu één lange dreun, die hem, in hetzelfde ritme maar steeds sterker van intensiteit, meedogenloos en wraakzuchtig achtervolgde. In paniek zette hij het op een rennen, tot hij opeens voelde hoe hij in de leegte viel. Om hem heen lichtten de gehouwen stenen van de put hel op, in een cirkel die steeds donkerder werd naarmate hij dieper viel. Tegen de wanden van de put weerklonk het gedreun in hetzelfde monotone ritme, tot het overging in een onderaardse echo. Verlangend naar het einde van zijn val keek hij naar het water onder in de put, dat zwakjes oplichtte door het schijnsel van de maan en dat hij als zijn enige verlossing zag. Maar hij bereikte het nooit. Het water daalde met hem mee, met steeds grotere snel-

heid, en het geluid werd almaar sterker en verscheurde zijn trommelvliezen en volgde hem in zijn val, die nu één duizelingwekkende tuimeling werd. Zijn blik zocht naar de ingang van de put boven hem, die kleiner en kleiner werd, een rondje dat almaar kleiner werd tot het voor altijd verdween, terwijl onder zijn voeten het water terugweek zonder dat hij het ooit bereikte.

Novelle IV
Franco Sacchetti[*]
(Vertaling Jan van der Haar)

Messer Bernabò, heer van Milaan, beveelt een abt om hem vier onmogelijke dingen te verklaren. Een molenaar in de kledij van de abt verklaart ze in diens plaats, en wel zo dat hij abt wordt en de abt molenaar.

Messer Bernabò, heer van Milaan, schonk een molenaar die hem met zijn fraaie uiteenzettingen getroffen had, een geweldig privilege. Deze vorst werd in zijn tijd meer dan enig ander gevreesd; maar ofschoon hij wreed was kende hij in zijn wreedheden grotendeels rechtvaardigheid. Onder de vele dingen die er gebeurden was er het volgende: een rijke abt die zeer nalatig was geweest in de juiste voedering van twee jachthonden zodat ze vals waren geworden, en ze waren van de vorst, zei hij dat hij vierduizend florijn moest betalen. Waarop de abt begon te smeken om genade. De vorst die hem om genade zag smeken zei toen:

‘Als jij mij vier dingen verklaart zal ik je alles vergeven. Dit zijn de dingen die ik van je wil weten: hoe ver is het van hier naar de hemel; hoeveel water is er in de zee; wat gebeurt er in de hel; en wat is de waarde van mijn persoon.’

Op die woorden begon de abt te zuchten en het leek hem dat hij slechter af was dan eerst. Niettemin, om woede te voorkomen en tijd te winnen, verzocht hij een termijn toegewezen te krijgen ter beantwoording van dergelijke verheven vragen. De vorst gaf hem de hele volgende dag de tijd; en begerig naar de uitslag verzekerde hij zich van diens terugkeer.

* *Franco Sacchetti (1332-1400), Florentijns koopman, politicus en diplomaat, schreef in de laatste periode van zijn leven wat door velen als zijn meesterwerk wordt beschouwd, de* Trecentonovelle. *Van deze ‘Driehonderd verhalen’ zijn er zo'n 223 bewaard gebleven. Het uitgangspunt waarmee Sacchetti zijn verhalen lijkt te hebben geschreven is ‘il nuovo,’ ofte wel het nieuwe, te verstaan als het vreemde, wonderlijke, rare, gekke, bizarre, enz. ten aanzien van mensen en situaties. Sacchetti schreef in een kommervolle tijd van die waanzinnige 14e eeuw met, getuige zijn voorwoord, geen ander doel dan te amuseren. Voorjaar '96 zal de* Trecentonovelle *in een vertaling verschijnen van Jan van der Haar bij uitgeverij Ambo in de reeks Ambo Klassiek.*

In gepeins verzonken en zeer bedrukt ging de abt terug naar de abdij, snuivend als een angstig paard. Bij aankomst stuitte hij op zijn molenaar die, toen hij hem in zo'n gekwelde toestand zag, informeerde:

‘Mijnheer de abt, wat heeft u dat u zo hard snuift?’

De abt antwoordde:

‘Daar heb ik nogal reden toe, de vorst gaat mij in het ongeluk storten als ik hem niet vier dingen verklaar die noch Salomon noch Aristoteles zouden weten.’

De molenaar vraagt:

‘Welke dingen zijn dat?’

De abt deelde ze hem mee.

Dan zegt de molenaar na enig nadenken tot de abt:

‘Ik zal u van die last bevrijden, als u wilt.’

De abt zegt:

‘God mocht het willen!’

De molenaar zegt:

‘Ik geloof dat God het wil en de heiligen ook.’

De abt, die niet wist waar hij aan toe was, zei:

‘Als het je lukt, neem dan van mij wat je wilt, want wat je me ook vraagt en het ligt in mijn vermogen, dat zal ik je geven.’

De molenaar zei:

‘Dat laat ik aan u over.’

‘Op welke manier ga je het doen?’ vroeg de abt.

Toen antwoordde de molenaar:

‘Ik zal uw pij aantrekken en uw kap opdoen, mijn baard afscheren en morgenochtend in alle vroegte dien ik me bij hem aan en zeg dat ik de abt ben. En die vier dingen breng ik wel tot zo'n einde dat hij tevreden zal zijn.’

De abt popelde van ongeduld dat de molenaar zijn plaats in zou nemen, en zo gebeurde.

Eenmaal abt geworden, ging de molenaar vroeg in de ochtend op weg. Bij de deur gekomen van de plaats waar de vorst verblijf hield, klopte hij aan met de mededeling dat abt die en die de heer wilde antwoorden op enkele vragen die hem waren gesteld.

Messer Bernabò, nieuwsgierig naar wat de abt te melden had en verbaasd dat deze zo snel terug was, liet hem bij zich roepen. Toen de molenaar in het flauwe morgenlicht voor hem stond, een buiging maakte en veelvuldig zijn gelaat bedekte om niet herkend te worden, werd hem door de heer gevraagd of hij antwoord had op

de vier dingen die hij hem had voorgelegd.

De molenaar antwoordde:

‘Jawel heer. U vroeg mij: hoe ver is het van hier naar de hemel. Ik heb alles scherp bekeken en het is van hier naar daar zesendertig miljoen en achthonderdvierenvijftigduizendtweeënzeventig en een halve mijl en tweeëntwintig passen.’

De heer zegt:

‘Jij hebt het wel heel scherp bekeken. Hoe bewijs je dat?’

Hij antwoordde:

‘Laat het nameten, en als het niet zo is, laat me dan ophangen.

Ten tweede vroeg u: hoeveel water is er in de zee. Dit viel me erg moeilijk te zien, want het is iets dat niet stilstaat, er komt almaar bij; niettemin heb ik gezien dat er in de zee vijfentwintigduizendnegenhonderdtweeëntachtig miljoen okshoofden, zeven vaten, twaalf mengelen en twee kroezen zijn.’

‘Hoe weet je dat?’ vroeg de heer.

Hij antwoordde:

‘Ik heb het naar beste kunnen gezien. Als u het niet gelooft, laat dan vaten komen en het nameten. Als u vindt dat het niet klopt, laat me dan vierendelen.

Ten derde vroeg u wat er in de hel gebeurt. In de hel wordt gesneden, gevierendeeld, gestoken en opgehangen, op dezelfde manier als u hier doet.’

‘Welk bewijs geef je hiervoor?’ vroeg messer Bernabò.

De molenaar antwoordde:

‘Ik sprak eens iemand die er geweest was, en van deze man had Dante de Florentijn wat hij schreef over de dingen in de hel. Maar hij is dood en als u het niet gelooft, stuurt u maar iemand om te kijken.

Ten vierde vroeg u mij naar de waarde van uw persoon. En ik zeg dat die negen twintig penningen is.’

Wanneer messer Bernabò dit hoort, wendt hij zich meer dan woest tot de molenaar en zegt:

‘Krijg nou de tering! Ben ik zo min dat ik niet meer waard ben dan een kookpot?’

De man antwoordde, en niet zonder grote angst:

‘Mijnheer, hoor de reden. U weet dat onze Heer Jezus Christus voor dertig penningen werd verkocht; ik reken zo dat u één penning minder waard bent dan hij.’

Bij die woorden wist de vorst zeker dat de man niet de abt kon

zijn. Hij keek hem strak aan, beseffend dat de man veel meer onderlegd was dan de abt, en hij zei:

‘Jij bent de abt niet.’

De angst die de molenaar beving laat zich raden. Hij ging met gevouwen handen op zijn knieën smeken om genade en vertelde dat hij de molenaar van de abt was, hoe en waarom hij verkleed voor de heer verschenen was en op welke manier hij het habijt had aangenomen, en dat hij dit veeleer gedaan had om de vorst te behagen dan uit boosaardigheid.

Messer Bernabò sprak toen:

‘Nu vooruit, omdat hij je tot abt heeft gemaakt en je meer in je mars hebt dan hij, allemachtig, wil ik dat bevestigen, en ik wil dat jij voortaan de abt bent en hij de molenaar, en dat jij alle opbrengst van het klooster krijgt en hij die van de molen.’

En zo zorgde hij dat de abt voor de duur van zijn leven molenaar was en de molenaar abt.

Het is een zeer hachelijke en riskante zaak om zo voor heren te verschijnen als deze molenaar deed, en zo'n driestheid aan de dag te leggen als hij. Maar met heren is het als met de zee, waar de mens met grote risico's heen gaat, want in de grote risico's schuilen grote winsten. En het is een groot voordeel wanneer de zee goedgestemd is, en evenzo de heren: maar in beide gevallen daar op af durven gaan is niet gering, want laat er geen storm op til zijn.

Sommigen hebben wel beweerd dat dit, of een dergelijk verhaal, is overkomen aan paus..., die vanwege een misstap van een van zijn abten de man opdroeg om hem de vier bovengenoemde dingen uiteen te zetten met één daarbij, namelijk wat het vreemdste avontuur was dat hem ooit was overkomen. De abt, die tijd van antwoorden had gekregen, ging naar de abdij terug en te midden van de monniken en de bekeerlingen, tot de kok en de hovenier aan toe, vertelde hij waar hij de paus op had te antwoorden; en dat ze hem daartoe met raad en daad moesten bijstaan. Ze wisten echter niets te zeggen en stonden verdwaasd te kijken. Toen zei de hovenier, die zag dat een ieder stom bleef:

‘Mijnheer de abt, omdat zij geen woord zeggen, wil ik wel degene zijn die spreekt en handelt want ik denk u uit de nood te kunnen helpen. Geeft u mij uw kleren, dan ga ik als abt, en deze monniken moeten mij volgen.’ Zo gezegd, zo gedaan.

Toen hij voor de paus stond, zei hij dat de hoogte van de hemel dertig stemmen was. Van het water in de zee zei hij: ‘Laat de

riviermonden die er water bij doen, afsluiten en dan meten.' Van de waarde van zijn persoon zei hij: 'Achtentwintig penningen,' hij maakte hem twee penningen minder waard dan Christus omdat hij zijn stedehouder was. Van het vreemdste avontuur dat hij ooit had gekend zei hij: 'Dat ik van hovenier abt geworden ben.' En zo werd dit bevestigd. Hoe het ook gegaan is, of het nu de een èn de ander overkwam, of alleen de een, de abt is òf molenaar òf hovenier geworden.

De gesel Gods
(fragment)
Jevgeni Zamjatin
(Vertaling Ton van Zeijst)

De onrust heerste overal in Europa, hij zat helemaal tot in de lucht en werd door de mensen ingeademd.

Iedereen rekende op oorlog, opstanden en catastrofes. Niemand was nog bereid om geld in nieuwe ondernemingen te steken. Fabrieken werden gesloten. Drommen werklozen trokken door de straten en eisten brood. Het brood werd almaar duurder en het geld werd met de dag minder waard. Het eeuwige onsterfelijke goud was plotseling ziek geworden en de mensen hadden het vertrouwen erin verloren. Dát was het laatste geweest en er was in het leven niets bestendigs meer overgebleven.

Niet langer bestendig was de aarde onder de voeten. Zij was als een vrouw die voelt dat haar gezwollen buik spoedig nieuwe wezens over de wereld zal uitbraken - in haar angst ligt zij te woelen, de hete en koude rillingen lopen haar over het lijf.

Het was winter toen de vogels in hun vlucht bevroren en met een klap op daken en straatstenen neersloegen. Daarop volgde een zomer waarin de bomen drie keer bloeiden en de mensen door de koortsachtige hitte van de aarde het leven lieten. Op een dag in juli, toen de aarde met zwarte, verdroogde en gebarsten lippen terneerlag, voer er een stuiptrekking door haar lichaam. De aarde was een rond, enorm stemgeluid. Vogels zwermden krijsend boven de bomen, bang om er op neer te strijken. In de verte stortten muren, kerken en huizen zwijgend in elkaar. Als dieren vluchtten de mensen weg uit de steden en leefden in kudden onder de blote hemel. De tijd verdween. Niemand kon zeggen hoeveel uren of dagen dit al duurde.

Badend in het zweet kwam de aarde tenslotte tot bedaren. De mensen renden naar de kerken. De verminkte hemel gaapte door de scheuren in de gewelven. De kaarsvlammen werden neergedrukt door menselijke uitwaseming en door de last van luidkeels beleden zonden. Bleke priesters verkondigden luid vanaf de preekstoel dat de wereld over drie dagen in stukken zou vliegen als een

kastanje die men in de gloeiende kolen gelegd heeft.

Deze termijn verstreek. Van tijd tot tijd voer er nog een lichte huivering door de aarde, maar zij herstelde zich. De mensen keerden terug naar hun huizen en namen het leven weer op. Gedurende de nachten beseften ze dat alles wat ooit was geweest voorbij was en dat nu het leven in maanden of dagen gemeten moest worden. Ze leefden gejaagd, vluchtig, ijlings, happend naar lucht. Zoals de rijkaard zich voor zijn dood haast om alles nog uit te delen, zo gaven de vrouwen zichzelf: lukraak en zonder morren. Maar kinderen wilden ze nu niet meer baren, hun borsten waren overbodig geworden en ze dronken een medicijn om hun borsten kwijt te raken.

Evenals de vrouwen bleven de akkers oningezaaid braak liggen. De dorpen liepen leeg en de steden raakten overvol, er waren geen huizen genoeg. In de theaters en circussen snakte men naar adem, de muziek kwam niet tot zwijgen, de hele nacht door werden er vuren aangehouden, rode vonken weerschitterden in het goud, in de zijde, in de kostbare sieraden en... in de ogen.

Overal waren er nu van die ogen. Geel en dood waren de gezichten, alleen de ogen gloeiden op als kolen en schrijnden. Met drievoudige vuren belegerden zij de bordessen van de theaters, kerken en voorname huizen, en zwijgend keken zij naar degenen die naar buiten kwamen. Niemand zou ooit nog die ene vrouw vergeten: in haar armen droeg zij een in lompen gewikkeld kind met een zwart geworden gezichtje, ze dacht dat het leefde en wiegde het in slaap. Er holden mensen langs haar heen, de neus dichtgeknepen met geparfumeerde zakdoeken, ze haastten zich om zo snel mogelijk te leven, zodat ze nog voor het einde hun goud, hun lichaam en hun ziel konden opmaken. Er werd wijn gedronken, lippen drukten zich op lippen, men schreeuwde naar de muzikanten: ‘Harder!’, om maar niet te hoeven nadenken of horen...

Maar op zekere dag hoorden ze: de aarde begon opnieuw te janken. Als een vrouw die spoedig zal baren spande zij krampachtig de zwarte schoot, haar wateren gutsten naar buiten. Brullend stortte de zee zich op de hoofdstad en wierp zichzelf onmiddellijk weer terug, huizen, bomen en mensen met zich mee sleurend. Toen het licht geworden was kon men in het roze schuim nog hoofden zien, die vervolgens verdwenen. De zon kwam op. Een gekantelde bark lag op het dak van een huis, de bodem was groen van zeewier dat als vrouwenharen afhing, het water liep er in

stroompjes uit. Enorme zilveren vissen lagen glinsterend op het plaveisel te spartelen. Onder luid geschreeuw stortten de hongerige mensenmassa's zich erop, men sloeg de vissen tegen de straatstenen dood en men nam ze mee om te eten.

Iedereen verwachtte een nieuwe vloedgolf en die kwam al gauw. Net als bij de eerste keer verhief zij zich in het Oosten en rolde naar het Westen, alles op haar weg vernielend. Maar nu was het niet langer de zee, het waren mensen.

Men wist over hen te vertellen dat ze heel anders leefden dan iedereen hier in Europa, dat 's winters daar alles wit zag van de sneeuw, dat men er schapevellen droeg en dat ze in de straten daarginds bij hen de wolven doodmepten en dat het zelf net wolven waren. Op drift geraakt vanuit de Baltische kuststreken, vanaf Donau en Dnjepr en vanuit hun steppen walsten ze naar omlaag - naar het Zuiden en naar het Westen - steeds sneller, als een reusachtige steen vanaf een berg.

Door het stenen gestamp van duizenden paarden jankte de aarde dof, net als bij de aardbeving. Het was vroeg in de lente, in de Italiaanse valleien stonden de bomen bol en blank van de bloesem, ze droegen nog geen blad. De ruiters reden in galop, ze gooiden hun schapevellen af en vermengden hun lucht met de geur van de amandelbloesem. Ze werden aangevoerd door Radagost, zo genoemd naar de god van de Roessen.* Een van zijn oren was afgehouwen en daarom zette hij nooit zijn muts van wolvepels af. Zonder om te kijken sloegen de Romeinen voor hem op de vlucht, al sinds lang wogen de wijnbekers van de Romeinse soldaten meer dan hun zwaarden.

Maar in Rome was nog goud, en met goud werd de hulp gekocht van Oeld, de prins van de Hunnen, die door menigeen ook Scythen genoemd werden. Oeld en zijn Hunnen posteerden zich op de route van Radagost. Rond het middaguur reed Oeld naar de Romeinen met op zijn lans een bebaard hoofd met een muts van wolvepels. De muts gleed van het hoofd en iedereen zag dat er een oor was afgehouwen. Oeld hoorde de Romeinen op hun schilden roffelen terwijl ze hem luid roepend tegemoetkwamen.

* *Russische tekst: po imeni boga russov. Een van de lezingen omtrent de omstreden herkomst van het woord* /Roes/ *is dat het zou zijn afgeleid van het Oudzweedse woord* Róþmenn, *dat* Vikingen *betekent. In de context van deze roman, die voor een deel de Polabo-Slavische cultuur van de Baltische, Poolse en Duitse Oostzeekusten als achtergrond heeft, is deze lezing erg plausibel. (Noot vert.)*

Het waren vreemde woorden en Oeld kon er alleen zijn naam uit opmaken, maar bij de Romeinen werd ook die naam net zo slap als vlees dat voor oude mensen in water gekookt was: ‘Oeljd! Oeljd!’ Hij vond dit zó bespottelijk, dat hij van het lachen begon te hoesten, waardoor het hoofd van de lans losraakte en in het witte stof tuimelde. Men raapte het op en deed het om het goed te houden in een leren wijnzak met azijn, zodat men het op de dag van Oeld's triomftocht aan de Romeinen zou kunnen laten zien.

Deze dag was door de senaat vastgesteld op 12 april. Men schreef het jaar 405 na Christus.

Vertaalde poëzie

Orlando Furioso
Ludovico Ariosto
(Vertaling Ike Cialona)

Eindfragment van canto 23*

100
[...]
Orlando zag een helder beekje stromen;
Langs beide oevers lag een grastapijt
Waarop veel bontgekleurde bloemen bloeiden
En wonderschone hoge bomen groeiden.

101
De heerlijk zoele middagbries verkoelde
Een kudde en haar herder, half ontkleed,
Terwijl Orlando geen verkoeling voelde,
Daar hem zijn wapenrusting zweten deed;
En wat hij als een korte rust bedoelde
Bracht hem een tijd van zielepijn en leed,
Van rampspoed die veel langer zou gaan duren
Dan deze zo noodlottige paar uren.

[Italiaans]

100
[...]
Giunse ad un rivo che parea cristallo,
ne le cui sponde un bel pratel fioria,
di nativo color vago e dipinto,
e di molti e belli arbori distinto.

101
Il merigge facea grato l'orezzo
al duro armento ed al pastore ignudo;
sì che né Orlando sentia alcun ribrezzo,
che la corazza avea, l'elmo e lo scudo.
Quivi entrò per riposarvi in mezzo;
e v'ebbe travaglioso albergo e crudo,
e più che dir si possa empio soggiorno,
quell'infelice e sfortunato giorno.

* *Het einde van canto 23 bevindt zich als dramatisch hoogtepunt precies in het midden van de 46 canto's tellende* Orlando Furioso *en beschrijft het ontstaan van de waanzin van de hoofdpersoon, dus het moment waarop Roeland begint te razen. Pas veel later, wellicht in het zomernummer van 1996, zal hij zijn verstand herkrijgen.*

[Nederlands]

102
Want waar hij rondkeek, zag hij op die weide
Inscripties staan op bijna elke stam;
En toen hij die wat beter onderscheidde,
Leek dat zowaar het handschrift van zijn vlam.
Dit was een van de plekken, naar ik zeide,
Waar de prinses vaak met haar minnaar kwam
En waar zij graag het liefdesspel bedreven,
Toen zij nog in de herdershut verbleven.

103
'Medoro en Angelica', verbonden
Las hij hun namen daar in schors en bast.
Met evenvele scherpe pijlen wondde
Hem Amor als hij letters zag gekrast.
Hij trachtte duizendmalen in die stonde
Zichzelf te overtuigen dat het vast
Een andere Angelica zou wezen
Wier naam daar op de bomen stond te lezen.

104
Hij sprak, toen zelfbedrog hem niet mocht baten:
'Ik weet het wel, zo schrijft alleen maar zij,
Maar stel dat die Medoro niet bestaat en
Dat het een schuilnaam is, en wel voor mij.'
Zo trachtte hij zichzelve te bepraten
Met die op niets gestoelde dromerij
En zich opnieuw met valse hoop te vleien,
Voortspruitend uit dit soort bedriegerijen.

105
Hij bleef zijn angsten sussen, maar ze staken,
Wat hij ook deed, de kop op, immer weer;
Zoals men soms een vogel vast ziet raken
In strik of vogellijm, en keer op keer
Ziet trachten zich, vergeefs, weer los te maken:
Net zo verstrikte zich de graaf steeds meer.
Toen is hij bij een stille plek gekomen
Waar hij een grot zag, tussen beek en bomen.

[Italiaans]

102
Volgendosi ivi intorno, vide scritti
molti arbuscelli in su l'ombrosa riva.
Tosto che fermi v'ebbe gli occhi e fitti,
fu certo esser di man di sua diva.
Questo era un di quei lochi già descritti,
ove sovente con Medor veniva
da casa del pastore indi vicina
la bella donna del Catai regina.

103
Angelica e Medor con cento nodi
legati insieme, e in cento lochi vede.
Quante lettere son, tanti son chiodi
coi quali Amore il cor gli punge e fiede.
Va col pensier cercando in mille modi
non creder quel ch'al suo dispetto crede:
ch'altra Angelica sia, creder si sforza,
ch'abbia scritto il suo nome in quella scorza.

104
Poi dice: - Conosco io pur queste note:
di tal'io n'ho tante vedute e lette.
Finger questo Medoro ella si puote:
forse ch'a me questo cognome mette.-
Con tali opinion dal ver remote
usando fraude a se medesmo, stette
ne la speranza il malcontento Orlando,
che si seppe a se stesso ir procacciando.

105
Ma sempre più raccende e più rinnuova,
quanto più spegner cerca, il rio sospetto:
come l'incauto augel che si ritrova
in ragna o in visco aver dato di petto,
quanto più batte l'ale e più si prova
di disbrigar, più vi si lega stretto.
Orlando viene ove s'incurva il monte
a guisa d'arco in su la chiara fonte.

[Nederlands]

Klimop en wingerd hadden zich verweven
Waar zich de toegang tot de grot bevond.
Daar had het kozend paar zich heen begeven
Wanneer de zon hoog aan de hemel stond
En beider namen op de muur geschreven,
Meer dan op alle bomen in het rond,
Met houtskool of met krijt of met de scherpe
Punt van verschillende gebruiksvoorwerpen.

107
De droeve graaf is van zijn paard gegleden
En zag al gauw, toen hij daar binnentrad,
Een aantal zinnen die, niet lang geleden,
Medoro op de wand geschreven had;
Daarin beschreef de jongen zielstevreden
Zijn groot geluk, in versvorm saamgevat.
Ze klonken in zijn taal heel muzikaal en
Voor u en mij kan ik ze zo vertalen:

108
‘O helder water, groene lommerkronen,
O grot die ons voor hitte hoeden mag
En waar de dochter van vorst Galafrone
Van 't ver Cathay, de tot op deze dag
Door velen vruchteloos beminde schone
Angelica naakt in mijn armen lag:
Ik, uw Medoro, kan u slechts bewijzen
Hoe dankbaar ik u ben, door u te prijzen;

109
‘En door wie na mij komen zal te smeken,
Elk liefdespaar, tesaam in deze grot,
Of men van ver komt of uit deze streken,
Hetzij uit eigen wil of door het lot,
Dankbaar te zijn aan grot en groen en beek en
Te bidden tot de zon, de maan en tot
De nimfen, opdat zij u zullen sparen
En van de herder en zijn vee vrijwaren.’

[Italiaans]

106
Aveano in su l'entrata il luogo adorno
coi piedi storti edere e viti erranti.
Quivi soleano al più cocente giorno
stare abbracciati i duo felici amanti.
V'aveano i nomi lor dentro e d'intorno,
più che in altro dei luoghi circostanti,

scritti, qual con carbone e qual con gesso,
e qual con punte di coltelli impresso.

107
Il mesto conte a piè quivi discese;
e vide in su l'entrata de la grotta
parole assai, che di sua man distese
Medoro avea, che parean scritte allotta.
Del gran piacer che ne la grotta prese,
questa sentenza in versi avea ridotta.
Che fosse culta in suo linguaggio io penso;
ed era ne la nostra tale il senso:

108
- Liete piante, verdi erbe, limpide acque,
spelunca opaca e di fredde ombre grata,
dove la bella Angelica che nacque
di Galafron, da molti invano amata,
spesso ne le mie braccia nuda giacque:
de la commodità che qui m'è data,
io povero Medor ricompensarvi
d'altro non posso, che d'ognor lodarvi;

109
e di pregare ogni signore amante,
e cavallieri e damigelle, e ognuna
persona, o paesana o viandante,
che qui sua volontà meni o Fortuna;
ch'all'erbe, all'ombre, all'antro, al rio alle piante
dica: benigno abbiate e sole e luna,
e de le ninfe il coro, che provegga
che non conduca a voi pastor mai greggia. -

[Nederlands]

110
Dat stond in het Arabisch neergeschreven.
Van alle talen die de graaf verstond
En sprak, was hij daarin net zo bedreven
Als in de taal van zijn geboortegrond,
Wat vaak van nut bleek om te overleven
Als hij zich onder heidenen bevond;
Maar ach, hoe vaak zij 't leven ook verzoette,
Nu moest hij voor die kennis bitter boeten.

111
Drie, vier, zes malen las Orlando deze
Verpletterende woorden op de wand,
Steeds hopend dat het maar een droom zou wezen;
Maar nee, het stond daar, leesbaar en navrant,
En elke keer als hij het had gelezen
Klemde zich rond zijn hart een koude hand.
Hij stond zo roerloos naar die steen te kijken
Dat hij welhaast zelf op een steen ging lijken.

112
Ontzetting lijkt Orlando te verdoven
Als hij in liefdesleed ten onder gaat.
U dient hen die het weten, te geloven:
Dit is de ergste pijn die er bestaat.
Hij richt zijn voorhoofd niet meer fier naar boven,
Maar staart wanhopig naar de grond en laat
Zich door zijn droefenis totaal ontkrachten,
Zonder een traan en zonder jammerklachten.

113
Het leek wel of zijn borstkas zich vernauwde
En zijn verdriet blokkeerde: als een kruik
Die, naar wij allen menigmaal aanschouwden,
Een nauwe hals heeft en een brede buik,
Ineens ondersteboven wordt gehouden,
Spoedt zich de vloeistof heen, om in die fuik,
Die al te smalle hals, tesaam te stromen
En moeizaam, drup na drup, eruit te komen.

[Italiaans]

110
Era scritto ia arabico, che 'l conte
intendea così ben come latino:
fra molte lingue e molte ch'avea pronte,
prontissima avea quella il paladino;
e gli schivò più volte e danni ed onte,

che si trovò fra il popul saracino:
ma non si vanti, se già n'ebbe frutto;
ch'un danno or n'ha, che può scontargli il tutto.

111
Tre volte e quattro e sei lesse lo scritto
quello infelice, e pur cercando invano
che non vi fosse quel che v'era scritto;
e sempre lo vedea più chiaro e piano:
ed ogni volta in mezzo il petto afflitto
stringersi il cor sentia con fredda mano.

Rimase al fin con gli occhi e con la mente
fissi nel sasso, al sasso indifferente.

112
Fu allora per uscir del sentimento
sì tutto in preda del dolor si lassa.
Credete a chi n'ha fatto espermento,
    che questo è 'l duol che tutti gli altri passa.
Caduto gli era sopra il petto il mento,
la fronte priva di baldanza e bassa;
né poté aver (che 'l duol l'occupò tanto)
alle querele voce, o umore al pianto.

113
L'impetuosa doglia entro rimase,
che volea tutta uscir con troppa fretta.
Così veggiam restar l'acqua nel vase,
che largo il ventre e la bocca abbia stretta;
che nel voltar che si fa in su la base,
l'umor che vorria uscir, tanto s'affretta,
e ne l'angusta via tanto s'intrica,
ch'a goccia a goccia fuore esce a fatica.

[Nederlands]

114
Dan schijnt zijn geestkracht weer terug te keren:
Misschien, zo peinst hij, is het wel een val
En wil iemand de goede naam onteren
Van zijn geliefde, om daarmee vooral
Juist hem, die zijn rivaal is, zo te deren
Dat hij van jaloezie verkwijnen zal;
En weet die iemand ook, om hem te raken,
Zijn liefstes handschrift feilloos na te maken.

115
Als dit zwak optimisme is ontloken,
Besluit Orlando om op weg te gaan,
Terwijl het uur alreeds is aangebroken
Waarin de zon weer plaatsmaakt voor de maan.
Na korte tijd ziet hij een schoorsteen roken
En in het woud een boerenwoning staan,
Hoort schapen mekkeren en honden blaffen;
En denkt zich daar een slaapplaats te verschaffen.

116
Hij laat zijn Brigliadoro naar behoren
Verzorgen door een brave jongeman,
Geeft ook zijn wapens af, zijn gouden sporen,
Zijn harnas, opdat men het poetsen kan.
(Het is de herderswoning waar tevoren
Medoro zijn geluk beleefde.) Dan
Vraagt hij een kamer; maar hij wil niet eten,
Daar smart hem dorst en honger doet vergeten.

117
Ook daar blijft hem de onrust wreed belagen,
Ook daar wordt hij gekweld door hartepijn,
Want alle deuren, ramen, wanden dragen
De namen die zo hecht verstrengeld zijn.
Hij wil zijn gastheer een verklaring vragen,
Maar is bevreesd dat die het rookgordijn
Dat hij rondom de waarheid wist te spreiden,
Zal scheuren en hem nog veel meer doen lijden.

[Italiaans]

114
Poi ritorna in se alquanto, e pensa come
possa esser che non sia la cosa vera:
che voglia alcun così infamare il nome
de la sua donna e crede e brama e spera,
o gravar lui d'insopportabil some

tanto di gelosia, che se ne pera;
ed abbia quel, sia chi si voglia stato,
molto la man di lei bene imitato.

115
In così poca, in così debol speme
sveglia gli spiriti e gli rinfranca un poco;
indi al suo Brigliadoro il dosso preme,
dando già il sole alla sorella loco.
Non molto va, che da le vie supreme
dei tetti uscir vede il vapor del fuoco,
sente cani abbaiar, muggiare armento:
viene alla villa, e piglia alloggiamento.

116
Languido smonta, e lascia Brigliadoro
a un discreto garzon che n'abbia cura;
altri il disarma, altri gli sproni d'oro
gli leva, altri a forbir va l'armatura.
Era questa la casa ove Medoro
giacque ferito, e v'ebbe alta avventura.
Corcarsi Orlando e non cenar domanda,
di dolor sazio e non d'altra vivanda.

117
Quanto più cerca ritrovar quiete,
tanto ritrova più travaglio e pena;
che de l'odiato scritto ogni parete,
ogni uscio, ogni finestra vede piena.
Chieder ne vuol: poi tien le labra chete;
che teme che non si far troppo serena,
troppo chiara la cosa che di nebbia
cerca offuscar, perchè men nuocer debbia.

[Nederlands]

118
Dat zelfbedrog mag hem maar weinig baten:
De herder roept hem spoedig naar de dis
En krijgt daar uiteraard snel in de gaten
Dat deze nieuwe gast erg treurig is.
Hij wil opbeurend met Orlando praten
En hij vertelt hem de geschiedenis
Van de twee zo bijzondere gelieven,
Waarmee hij al veel gasten kon gerieven:

119
Hoe hem gevraagd was om een zwaargewonde
Een bed te geven, door een mooie vrouw
Die hem met kruiden, daar door haar gevonden,
Weer snel genezen had; en al te gauw
Had Amor haar een wrede pijl gezonden
Die haar, veel meer dan hem, verwonden zou,
Waarna het liefdesvuur haar zou verslinden,
Zodat ze nergens meer soelaas zou vinden;

120
En zonder op haar afkomst acht te geven
(Haar vader was een oosters potentaat),
Had zij besloten, door gevoel gedreven,
Te trouwen met die simpele soldaat.
De herder laat de blinkend opgewreven
Armband bewonderen, na dit gepraat,
Aan hem in dank geschonken door die dame,
Toen zij en haar Medoro afscheid namen.

121
Dit voorwerp blijkt gelijk een bijl zo sterk en
Orlando is zijn hoofd met één slag kwijt
Dat Amor steeds tot nu toe bleef bewerken
Met wrede en scherprechterlijke vlijt.
Hij tracht de herder niet te laten merken
Hoezeer hij onder zijn verhalen lijdt,
Maar vele tranen en bedroefde zuchten
Willen zijn ogen en zijn mond ontvluchten.

[Italiaans]

118
Poco gil giova usar fraude a se stesso;
che senza domandarne, è chi ne parla.
Il pastor che lo vede così oppresso
da sua tristizia, e che vorria levarla,
l'istoria nota a se, che dicea spesso

di quei duo amanti a chi volea ascoltarla,
ch'a molti dilettevole fu a udire,
gl'incominciò senza rispetto a dire:

119
come esso a prieghi d'Angelica bella
portato avea Medoro alla sua villa,
ch'era ferito gravemente; e ch'ella
curò la piaga, e in pochi dì guarilla:
ma che nel cor d'una maggior di quella
lei ferì Amor; e di poca scintilla
l'accese tanto e sì cocente fuoco,
che n'ardea tutta, e non trovava loco:

120
e senza aver rispetto ch'ella fusse
figlia del maggior re ch'abbia il Levante,
da troppo amor costretta si condusse
a farsi moglie d'un povero fante.
All'ultimo l'istoria si ridusse,
che 'l pastor fe' portar la gemma inante,
ch'alla sua dipartenza, per mercede
del buono albergo, Angelica gli diede.

121
Questa conclusion fu la secure
che 'l capo a un colpo gli levò dal collo,
poi che d'innumerabil battiture
si vide il manigoldo Amor satollo.
Celar si studia Orlando il duolo; e pure
quel gli fa forza, e male asconder pòllo:
per lacrime e suspir da bocca e d'occhi
convien, voglia o non voglia, al fin che scocchi.

[Nederlands]

122
Als hij zijn smart de vrije loop kan laten
(Alleengebleven waar geen mens hem ziet),
Uit hij met grote stromen desperate
En bitterzilte tranen zijn verdriet.
Hij vindt geen rust voor lijf en ledematen:
Het zachte bed waar hij zich nederliet
Lijkt hem zo hard als steen, en bij het woelen
Denkt hij geprik van brandnetels te voelen.

123
Terwijl hij tobt, begint hem ook te dagen
Dat in hetzelfde bed waarin hij ligt,
Zijn liefste en haar minnaar nederlagen;
Dat inzicht treft hem als een bliksemschicht.
Niets kon hem sneller uit de veren jagen:
Geen boer heeft zich zo schielijk opgericht
Vanuit het gras waar hij zich uitgestrekt had,
Nadat hij in zijn buurt een slang ontdekt had.

124
Hij heeft zo'n hekel aan dat bed gekregen
En aan de herder en zijn huis en haard,
Dat hij niet wacht totdat de maan zijn wegen
Verlichten zal, of tot de ochtend klaart:
Hij heeft zo snel hij kan zijn ros bestegen
En rijdt het duister in met grote vaart.
Pas als hij helemaal alleen is, buiten,
Kan hij zijn smart in luid gejammer uiten.

125
Hij kan zijn jammerklachten niet betomen,
Trekt heel die nacht en dag al treurend rond,
Wil met in de bewoonde wereld komen,
Slaapt buiten, op de kille, harde grond,
Verbaasd dat steeds maar tranen blijven stromen,
Alsof er in zijn hoofd een bron bestond,
Verbaasd ook dat er zuchten blijven wellen.
Hij weet zichzelf al wenend te vertellen:

[Italiaans]

122
Poi ch'allargare il freno al dolor puote
(che resta solo e senza altrui rispetto),
giù dagli occhi rigando per le gote
sparge un fiume di lacrime sul petto:
sospira e geme, e va con spesse ruote

di qua di là tutto cercando il letto;
e più duro ch'un sasso, e più pungente
che se fosse d'urtica, se lo sente.

123
In tanto aspro travaglio gli soccorre
che nel medesmo letto in che giaceva,
l'ingrata donna venutasi a porre
col suo drudo più volte esser doveva.
Non altrimenti or quella piuma abborre,
né con minor prestezza se ne leva,
che de l'erba il villan che s'era messo
per chiuder gli occhi, e vegga il serpe appresso.

124
Quel letto, quella casa, quel pastore
immantinente in tant'odio gli casca,
che senza aspettar luna, o che l'albore
che va dianzi al nuovo giorno nasca,
piglia l'arme e il destriero, ed esce fuore
per mezzo il bosco alla più oscura frasca;
e quando poi gli è aviso d'esser solo,
con gridi ed urli apre le porte al duolo.

125
Di pianger mai, mai di gridar non resta;
né la notte né 'l dì si dà mai pace.
Fugge cittadi e borghi, e alla foresta
sul terren duro al discoperto giace.
Di se si maraviglia ch'abbia in testa
una fontana d'acqua sì vivace,
e come sospirar possa mai tanto;
e spesso dice a se così nel pianto:

[Nederlands]

126
‘Dit is geen traanvocht meer, wat ik gestadig
Vergieten blijf, want door de lange duur
Is er geen traan meer in mijn lijf voorradig:
Ik heb ze al vergoten, uur na uur.
Dit zijn mijn levenssappen, ongenadig
Verjaagd door al dat laaiend liefdesvuur;
Wanneer mijn smarten, met die sappen, ebben,
Zal ik geen kracht meer om te leven hebben.

127
‘De zuchten waarmee ik mijn wee wil klagen,
Zijn ook geen zuchten, want een weeklacht schenkt
Opluchting, die de zorgen doet vervagen,
Waar dit beklag mij geen vertroosting brengt.
Het is slechts wind van Amors vleugelslagen,
Die 't vuur aanwakkert dat mijn hart verzengt.
O Amor, hoe heb jij dat vuur bevolen
Mijn hart te schroeien, maar niet te verkolen?

128
‘Ik ben niet wie het oog denkt te aanschouwen:
Orlando is niet meer; hij is vermoord
Door zijn zo onverdiend beminde vrouwe;
Haar ontrouw heeft zijn arme hart doorboord.
Ik ben zijn Ziel en ik moet eeuwig rouwen
En eeuwig dolen, in dit helse oord,
Opdat ik als exempel nog kan baten
Voor allen die op Amor zich verlaten.’

129
Zo bleef Orlando door de wouden dwalen,
Totdat zijn lotsgodin hem daarheen zond
Waar, in het licht der eerste zonnestralen,
Medoro's lofgezang te lezen stond.
Toen hij dat vers weer op de rots zag pralen,
Ontstak hij in zo'n drift om dat affront,
Dat hij zijn slagzwaard uit de schede pakte
En woedend op de stenen wand inhakte.

[Italiaans]

126
- Queste non son più lacrime, che fuore
stillo dagli occhi con sì larga vena.
Non suppliron le lacrime al dolore:
finir, ch'a mezzo era il dolore a pena.
Dal fuoco spinto ora il vitale umore

fugge per quella via ch'agli occhi mena;
ed è quel che si versa, e trarrà insieme
e 'l dolore e la vita all'ore estreme.

127
Questi che indizio fan del mio tormento,
sospir non sono, né i sospir son tali
Quelli han triegua talora; io mai non sento

che 'l petto mio men la sua pena esali.
Amor che m'arde il cor, fa questo vento,
mentre dibatte intorno al fuoco l'ali.
Amor, con che miracolo lo fai,
che 'n fuoco il tenghi, e nol consumi mai?

128
Non son, non sono io quel che paio in viso:
quel ch'era Orlando è morto ed è sotterra;
la sua donna ingratissima l'ha ucciso:
sì, mancando di fé, gli ha fatto guerra.
Io son lo spirto suo da lui diviso,
ch'in questo inferno tormentandosi erra,
acciò con l'ombra sia, che sola avanza,
esempio a chi in Amor pone speranza -

129
Pel bosco errò tutta la notte il conte;
e allo spuntar della diurna fiamma
lo tornò il suo destin sopra la fonte
dove Medoro isculse l'epigramma.
Veder l'ingiuria sua scritta nel monte
l'accese sì, ch'in lui non restò dramma
che non fosse odio, rabbia, ira e furore;
né più indugiò, che trasse il brando fuore.

[Nederlands]

130
Lang bleef hij steen en vers in stukken hakken;
De scherven vlogen rond na elke slag.
Weg met de grot, de stammen en de takken
Waarop hij die gehate namen zag!
Herder noch vee had van hun loverdak en
Hun koelte nog profijt na deze dag;
En ook de eens zo zuivere en klare
Beek wist zich niet zijn woede te besparen:

131
Want stenen, kluiten, takken, brokken, stronken
Wierp hij als razend in die mooie beek,
Zodat de waterspiegel niet meer blonk en
Het water eeuwig verontreinigd leek.
Ten slotte is hij doodmoe neergezonken,
Nat van het zweten, daar zijn lijf bezweek,
Hoewel hij nog niet al zijn woede luchtte;
Verslagen keek hij hemelwaarts, en zuchtte.

132
Hij viel bedroefd en moe in 't gras terneer en
Keek naar de hemel, zonder woord of traan;
En at niet, sliep niet, tot de zon drie keren
Was opgegaan en onder was gegaan.
De felle pijn bleef zich gestaag vermeren,
Totdat zijn geest haar niet meer kon doorstaan.
De vierde dag, waanzinnig van het treuren,
Begon hij 't harnas van zijn lijf te scheuren.

133
Hij heeft zijn schild en helm ver weg gesmeten,
Waarna zijn halsberg door het luchtruim schoot;
En spoedig lag rondom hem zijn complete
Gevechtsuitrusting, niets dan brokken schroot.
Toen heeft hij zich het hemd kapotgereten
En zijn behaarde borst en buik ontbloot.
De arme held had zijn verstand verloren;
Iets gruwelijkers valt er niet te horen.

[Italiaans]

130
Tagliò lo scritto e 'l sasso, e sin al cielo
a volo alzar fe' le minute schegge.
Infelice quell'antro, ed ogni stelo
in cui Medoro e Angelica si legge!
Così restar quel dì, ch'ombra né gielo

a pastor mai non daran più, né a gregge:
e quella fonta, già sì chiara e pura,
da cotanta ira fu poco sicura;

131
che rami e ceppi e tronchi e sassi e zolle

non cessò di gittar ne le bell'onde,
fin che da sommo ad imo sì turbolle
che non furo mai più chiare né monde.
E stanco al fin, e al fin di sudor molle,
poi che la lena vinta non risponde
allo sdegno, al grave odio, all'ardente ira,
cade sul prato, e verso il ciel sospira.

132
Afflitto e stanco al fin cade ne l'erba,
e ficca gli occhi al cielo, e non fa motto.
Senza cibo e dormir così si serba,
che 'l sole esce tre volte e torna sotto.
Di crescer non cessò la pena acerba,
che fuor del senno al fin l'ebbe condotto.
Il quarto dì, da gran furor commosso,
e maglie e piastre si stracciò di dosso.

133
Qui riman l'elmo, e là riman lo scudo,
lontan gli arnesi, e più lontan l'usbergo:
l'arme sue tutte, in somma vi concludo,
avean pel bosco differente albergo.
E poi si squarciò i panni, e mostrò ignudo
l'ispido ventre e tutto 'l petto e 'l tergo;
e cominciò la gran follia, sì orrenda,
che de la più non sarà mai ch'intenda.

[Nederlands]

134
Hij was bezeten door zijn dwanggedachten
En zijn verstand was zo beneveld dat
Hij zelfs zijn slagzwaard niet meer nodig achtte,
Waarvan hij het bestaan gewoon vergat;
Want zo oneindig waren nu zijn krachten
Dat hij geen kling of strijdbijl nodig had.
Zo wist de paladijn ontzag te wekken
Door met één ruk een pijnboom uit te trekken.

135
Meer bomen heeft hij uit de grond geheven
Als was het venkel, dille, fluitekruid.
Geen iep, beuk, spar, eik, es is staan gebleven;
Hij rukte ze met tak en wortel uit.
Zoals een vogelaar ernaar zal streven
De weide te ontdoen van bies en ruit
Voordat hij er zijn netten uit kan zetten:
Zo wist Orlando heel het woud te pletten.

136
Veel herders hebben zijn geraas vernomen,
Lieten hun kudde achter, allemaal,
En kwamen rond Orlando samenstromen,
Nieuwsgierig naar de aard van dat kabaal.
Nu ben ik echter op een punt gekomen
Dat u genoeg krijgt van mijn lang verhaal,
Dus ga ik mijn vertelling onderbreken,
Voordat u aan vermoeidheid bent bezweken.

[Italiaans]

134
In tanta rabbia, in tanto furor venne,
che rimase offuscato in ogni senso.
Di tor la spada in man non gli sovvenne;
che fatte avria mirabil cose, penso.
Ma né quella, né scure, né bipenne
era bisogno al suo vigore immenso.
Quivi fe' ben de le sue prove eccelse,
ch'un alto pino al primo crollo svelse:

135
e svelse dopo il primo altri parecchi,
come fosser finocchi, ebuli o aneti;
e fe' il simil di querce e d'olmi vecchi,
di faggi e d'orni e d'illici e d'abeti.
Quel ch'un uccellator che s'apparecchi

il campo mondo, fa, per por le reti,
dei giunchi e de le stoppie e de l'urtiche,
facea de cerri e d'altre piante antiche.

136
I pastor che sentito hanno il fracasso,
lasciando il gregge sparso alla foresta,
chi di qua, chi di là, tutti a gran passo
vi vengono a veder che cosa è questa.
Ma son giunto a quel segno il qual s'io passo
vi potria la mia istoria esser molesta;
ed io la vo' piuttosto differire,
che v'abbia per lunghezza a fastidire.

Twee gedichten
Daniel Heinsius[*]
(Vertaling Harm-Jan van Dam)

Aan de Zon

Gij voerman van het licht, die langs de sterren jaagt,
Gij die de ether meet, die de seizoenen draagt,
Gij dienaar van de tijd, die eeuwig cirkels schrijft,
Gij die de aarde schouwt, die schaduwen verdrijft,
Gij die altoos reusachtig op de wagen staat
En 't vurig span het zuiver daglicht brengen laat
En dan de wereld weer van Uw gezicht berooft
En Uw witgloeiend haar voor onze ogen dooft:
  Ook morgen keert Gij uit Uw Tethys' armen weer.
  Mijn Zon is door de Nacht ontvreemd en schijnt niet meer.

Ad Solem

Auriga lucis, ignei poli cursor,
Metator aethrae, temperator horarum,
Aevi minister, circulator aeterne,
Lustrator orbis, dissipator umbrarum,
Currus perennis igneaeque quadrigae
Frenator ingens, qui diem vehis purum,
Rursumque vultum surripis tuum mundo
Et candicantis oculis comae flammam:
Cras e lacertis Tethyos tuae rursus
Redibis. At nox occupat meum Solem.

* *Daniel Heinsius (Gent 1580 - Leiden 1655), hoogleraar te Leiden, de beroemde filoloog en dichter van Latijnse en Nederlandse poëzie. De twee gedichten zijn afkomstig uit* Manes Dousici *(De Tombe van Dousa), geschreven ter nagedachtenis van de in 1604 overleden staatsman, geleerde en dichter Janus Dousa.*

Aan de sterren

Vlammende broertjes, lievelingen van de nacht,
Soldaatjes, burgers van de gouden hemelpracht,
Die zo gracieus aan 't rusteloze firmament
Lichtvoetig dansend door de heldere velden rent,
Als milde slaap ons lichaam strekt en zacht ontspant
En alle zintuigen beheerst en overmant -
Uit ieder hoekje en elk stralend raam daar hoog
In 't flonkerend paleis, de gouden hemelboog,
Zien jullie nu nog steeds verheven op ons neer.
Verdwijn maar liever. Dousa zie je hier niet meer.

Ad sidera

Dulces alumni noctis, ignei fratres,
Parvae cohortes, aurei poli cives,
Qui per serenos aetheris vagi campos
Molles choreas ducitis levi planta,
Cum membra nostra molliter reclinata
Victosque sensus occupat sopor lenis,
Quid nunc, ut ante, per domum poli pictam
Et e latebris fornicisque inaurati
Puris fenestris tollitis sacrum vultum?
Abite tandem, non videbitis Dousam.

Vijf gedichten
José-Maria de Herédia[*]
(Vertaling Ard Posthuma)

Gebroken marmer

Goed dat hij sinds het mos zijn dode ogen sloot
over geen erfscheiding of veld meer hoeft te waken
in dit verwilderd groen, waar hij vergeefs zou haken
naar wat de Maagd aan pure melk en wijn vergoot.

Nu hebben moerbei, kamperfoelie, klimop-loot,
die zijn verminkte tors omranken en niet vragen
of hij Pan, Faunus, Hermes was in vroeger dagen,
op zijn gebroken slaap een groen gewei gepoot.

Kijk. Teder strelend legt het schuin invallend licht,
twee gouden schellen op zijn plompe aangezicht,
waarin de wilde wingerd lacht met rode lippen;

't is of de wind een toverspreuk gefluisterd heeft,
nu in een dans van schaduw, loof en zonnestippen
dit half verrotte marmer tot een God herleeft.

Sur un marbre brisé

La mousse fut pieuse en fermant ses yeux mornes;
Car, dans ce bois inculte, il chercherait en vain
La Vierge qui versait le lait pur et le vin
Sur la terre au beau nom dont il marqua les bornes.

Aujourd'hui le houblon, le lierre et les viornes
Qui s'enroulent autour de ce débris divin,
Ignorant s'il fut Pan, Faune, Hermès ou Silvain,
A son front mutilé tordent leurs vertes cornes.

Vois. L'oblique rayon, le caressant encor,
Dans sa face camuse a mis deux orbes d'or;
La vigne folle y rit comme une lèvre rouge;

Et, prestige mobile, un murmure du vent,
Les feuilles, l'ombre errante et le soleil qui bouge,
De ce marbre en ruine on fait un Dieu vivant.

* *José-Maria de Hérédia (1842-1905), dichter van geciseleerde en erudiete sonnetten. Zijn bekendste bundel is* Les Trophées *(1893), waaruit deze vijf gedichten vertaald zijn.*

De dagloner

De zak met graan, een juk, de ploeg met blanke schaar,
de drijfstok en de eg, de vork die 't hooi vergaarde,
de zeis, zo scherp dat hij het werk in één dag klaarde,
tot zich de dorsvloer boog onder de korenaar;

al dat vertrouwd gereedschap, mettertijd te zwaar,
draagt Parmis op aan Rhea die Demeter baarde
en die het zaad laat kiemen in de heilige aarde.
Want zíjn taak loopt ten einde: hij is tachtig jaar.

Bijna een eeuw lang heeft hij in een karig leven
zijn span, onder de zon, over het land gedreven,
vreugde was nooit zijn deel, oud werd hij zonder spijt.

Nu is hij moe en vreest dat na zijn vele zwoegen
hij ginds misschien nog tot in alle eeuwigheid
de velden die de Styx bevloeit zal moeten ploegen.

Le Laboureur

Le semoir, la charrue, un joug, des socs luisants,
La herse, l'aguillon et la faulx acérée
Qui fauchait en un jour les épis d'une airée,
Et la fourche qui tend la gerbe aux paysans;

Ces outils familiers, aujourd'hui trop pesants,
Le vieux Parmis les voue à l'immortelle Rhée
Par qui le germe éclôt sous la terre sacrée.
Pour lui, sa tâche est faite; il a quatre-vingts ans.

Près d'un siècle, au soleil, sans en être plus riche,
Il a poussé le coutre au travers de la friche;
Ayant vécu sans joie, il vieillit sans remords.

Mais il est las d'avoir tant peiné sur la glèbe
Et songe que peut-être il faudra, chez les morts,
Labourer des champs d'ombre arrosés par l'Érèbe.

Siësta

Geen kevertje, geen snorrend bijtje is te horen.
Alles slaapt in het woud dat onder 't zonlicht beeft.
De dag wordt door het dikke bladerdak gezeefd
en gaat in 't sombere velours van 't mos verloren.

Nu duizend naalden hier de donkere dom doorboren
kunnen mijn ogen, die de slaap geloken heeft,
het purperen netwerk dat de middag stiekem weeft
overal in het warme schemerlicht zien gloren.

Tussen de tralies van dat openschroeiend scherm
vliegt dwarrelend en teer een bonte vlinderzwerm,
naar het verblindend licht, bedwelmd door de aromen.

En ik, die alle draden in mijn vingers heb,
strik in de gouden mazen van het trillend web,
als jager, hongerig naar harmonie, mijn dromen.

La Sieste

Pas un seul bruit d'insecte ou d'abeille en maraude,
Tout dort sous les grand bois accablés de soleil
Où le feuillage épais tamise un jour pareil
Au velours sombre et doux des mousses d'émeraude.

Criblant le dôme obscur, Midi splendide y rôde
Et, sur mes cils mi-clos alanguis de sommeil,
De mille éclairs furtifs forme un réseau vermeil
Qui s'allonge et se croise à travers l'ombre chaude.

Vers le gaze de feu que trament les rayons,
Vole le frêle essaim des riches papillons
Qu'enivrent la lumière et le parfum des sèves;

Alors mes doits tremblants saisissent chaque fil,
Et dans les mailles d'or de ce filet subtil,
Chasseur harmonieux, j'emprisonne mes rêves.

Voor een triomfator

Boekstaaf op deze boog je zoveelste gevecht,
roemrijke veldheer! Laat de grijze officieren
met hun barbaarse krijgers onder 't juk marcheren,
toon wapenbuit, verslagen vloot, boegbeeld en plecht.

Wie je ook bent, nazaat van vorst of boerenknecht,
hou voor altijd je naam en je geslacht in ere,
laat al je titels en verdiensten hier graveren,
zorg dat je roem in bas-reliëf blijft vastgelegd.

Reeds wet de Tijd zijn dodelijk zwaard. En jij, jij hebt
nog hoop dat men in later eeuwen van je rept?
Eén klimoprank vergruizelt elke zegeprijs!

En op dit trotse marmer, in het gras verstrooid,
waaronder je triomf verstikt, slaat hoogstens ooit
eens een Samnietisch maaier vonken met zijn zeis.

A un triomphateur

Fais sculpter sur ton arc, Imperateur illustre,
Des files de guerriers barbares, de vieux chefs
Sous le joug, des tronçons d'armures et de nefs,
Et la flotte captive et le rostre et l'aplustre.

Quel que tu sois, issu d'Ancus ou né d'un rustre,
Tes noms, famille, honneurs et titres, long ou brefs,
Grave-les dans la frise et dans les bas-reliefs
Profondément, de peur que l'avenir te frustre.

Déjà le Temps brandit l'arme fatale. As-tu
L'espoir d'éterniser le bruit de ta vertu?
Un vil lierre suffit à disjoindre un trophée;

Et seul, aux blocs épars des marbres triomphaux
Où ta gloire en ruine est par l'herbe étouffée,
Quelque faucheur Samnite ébréchera sa faulx.

De vergetelheid

Hoog op de kaap vergruizen zuil en tempelmuur,
met brons en marmer ligt bezaaid het woeste veld,
de dood wierp bont dooreen menig godin en held,
onder het eenzaam gras verstikt het heilig vuur.

Soms drenkt een herder hier zijn vee op 't middaguur,
en bij het oud refrein dat uit zijn kinkhoorn welt
is 't of de zee verstomt, terwijl de hemel smelt,
als zwart zijn silhouet oprijst voor 't wijds azuur.

De aarde koestert zelf haar oude goden zacht,
ontvouwt elk voorjaar weer, als onbegrepen teken,
in 't brokkelend kapiteel nieuwe acanthusbladeren.

Maar onbewogen bij de verre droom der vaderen,
beluistert koel de Mens in de serene nacht
de golven, die in rouw om de sirenen smeken.

L'Oubli

Le temple est en ruine au haut du promontoire.
Et la Mort a mêlé, dans ce fauve terrain,
Les Déesses de marbre et les Héros d'airan
Dont l'herbe solitaire ensevelit la gloire.

Seul, parfois, un bouvier menant ses buffles boire,
De sa conque où soupire un antique refrain
Emplissant le ciel calme et l'horizon marin,
Sur l'azur infini dresse sa forme noire.

La Terre maternelle et douce aux anciens Dieux
Fait à chaque printemps, vainement éloquente,
Au chapiteau brisé verdir une autre acanthe;

Mais l'Homme indifférent au rêve des aïeux
Écoute sans frémir, du fond des nuits sereines,
La Mer qui se lamente en pleurant les Sirènes.

Brief van Lycinna die in de gevangenis zit aan haar moeder

J.H. Hoeufft[*]

(Vertaling J.P. Guépin)

Is, toen u hoorde dat ik in een vieze kerker
geworpen was, van schrik uw adem niet gestokt?
U was gewend u 't leed van anderen aan te trekken,
nu 't om uw kind ging werd uw moederhart geschokt.
Ga niet uw ogen met een tranenvloed bederven,
en sla niet op uw borst uit rouwend medelij.
Al moet ik straks op het toneel van schande sterven,
het sterven zelf heeft niets angstwekkends meer voor mij,
ik zou mij in mijn lot standvastig kunnen schikken:
alleen om uwentwil is 't leven schijnbaar zoet,
alleen om uwentwil is 't beulswerk nog afschrikkend,
want wat de rest betreft is straf mijn hoogste goed.

Lycinnae, carcere detentae, ad matrem Epistola

Ecquid, ubi audieras turpi me carcere claudi,
Terrore attonitae diriguere sinus?
In natam pietas, alieno et sueta moveri
Corda dolore, iubent diriguisse putem.
Desine sed fletu corrumpere lumina, palmis
Pectora nec nostras tunde miserta vices.
Mors licet infami maneat subeunda theatro,
Mors subeunda nihil, quo timeatur, habet.
Si tarnen optarem sortis superesse rigori,
Te propter solam vivere dulce foret.
Te propter solam poenae me terret imago;
Caetera si spectem, poena triumphus erit.

* *Jan Hendrik Hoeufft (1756-1843) dichtte een Latijnse heldinnebrief naar aanleiding van een schets van zijn tijdgenoot Rhijnvis Feith (1753-1824). Die schets*, Themire, *hoort tot het mengelwerk van Feiths* Julia *uit 1783. Het gedicht van Hoeufft,* Lycinna, *werd al in 1786 voor het eerst uitgegeven.*[1]
Hoeufft volgde de Italiaanse zestiende-eeuwse dichters-in-het Latijn Flaminio en Navagero na, zegt hij zelf in het voorwoord op zijn Carmina *uit 1805.*
Deze dichters hadden zich tot taak gesteld om in zoete gedichten in puristisch Latijn de naïeve gedachten van eenvoudige mensen na te bootsen. Hoeufft overtreft in karaktertekening zijn voorbeeld Feith.[2]

1 , Neerlandica extra Muros, De Revisor, Der Heroische Brief,

[Nederlands]

Mijn leed is als 't getal van aren in de regen,
zo talrijk als de sneeuw die Boreas verspreidt,
wat kan een leven - als dit leven is - nog geven,
dat dagelijks doordrenkt is van naargeestigheid.
Toch is de kommer die in mijn gemoed blijft wroeten,
door 't schuldige gevoel van binnen zelf gevormd;
de aanklacht werp ik ver van me; 'k heb niet, als moeder,
het leven van mijn kind van 't spinrokken getornd,
en nu ik sterf bezweer ik God en 't naderend einde,
dat deze handen rein zijn van zo'n wanhoopsdaad.
Ik heb een fout begaan: de kuisheidswet te schenden,
toen ik één keer het pad der deugd verlaten had.
Als dat een schuld is die ik boeten moet, dan meen ik
dat ik de schuld allang geboet heb door berouw.
Dat was het, dat, waarom u mij zo vaak zag wenen,
terwijl ik tevergeefs mijn snik inslikken wou.
Nu eens was mijn gezicht zo wit als sneeuw of witter,
dan weer was het gekleurd in vreemde tinten rood.
U zei zo vaak: ‘er moet een walging in je zitten’,
ik was wat dat betreft in het verzinnen groot.
Ik zat steeds over pijn in hoofd of borst te klagen,
dan was ik weer te koud, dan had ik het te warm.
Ik draag nu schuldgevoel, dat niet meer is te dragen,
ik berg me veilig, denk ik, in mijn moeders arm.
Dat ik mijn hart niet ver genoeg van sluwe Alcon
verwijderd hield, is bron en hoofdzaak van mijn leed.
Eenvoudig, zacht, was ik niet moeilijk te verschalken
voor een die zijn gevoel zo listiglijk beleed

[Latijn]

Cum mala tot patiar, quot aristas verberat imber,
Quot gelido Boreas mittit ab axe nives,
Quid me vita iuvet, vitae si nomine digna
Perfusa assidua tempora amaritie?
Cura sed haec cunctis pectus mordacior angit,
Conscia quam culpae mens parit ipsa sibi.
Non obiecta mihi fatear quod crimina, matrem
Exsutam et soboli praesecuisse colum.
Hoc testor moritura Deos fatumque propinquum,
Immunes sceleris tanti habuisse manus.
Unica culpa fuit leges violasse pudoris,
Virtutisque semel deseruisse viam.
Quod mea si fuerat qua culpa pianda, dolore
Iam dudum ammissi culpa piata foret.
Hoc erat, hoc, cur me vidisti saepe gementem,
Tentantem lacrimas saepe inhibere meas;
Oraque nunc ipsa nive pallidiora gerentem,

Et nunc insolitis tincta rubore modis.
Dixisti quoties: sub pectore taedia condis!
Ipsa sed ad causas ingeniosa fui.
Et modo vel cordis finxi capitisve dolorem,
Et modo questa aestus sum, modo questa gelu.
Nunc fero heu! casus, pressi qui fortius urgent,
In matris liceat deposuisse sinum.
Non aliena satis fallaci Alcestis amori
Corda habuisse mei fonsque caputque mali.
Artibus edocto, rudis et non dura, placendi
Hei mihi! praeda capi non operosa fui.

[Nederlands]

met vleierij, dat hij allengs mij 't hart doorboorde.
Dankzij attenties viel hij bij me in de smaak,
totdat, terwijl ik denk nog vriendschap te verwoorden,
de snoodaard weet dat ik van wederliefde blaak.
Toen, zeker van triomf, zijn onbeschaamdheid groeide,
misleidde hij mijn hart door hoop op huwelijk.
Opdat uw vreugde straks volledіger zou bloeien,
vroeg hij mij ook: ‘verzwijg nog even ons geluk’,
totdat hij was geslaagd zijn vader te bedaren,
en niets meer tussen ons en onze wensen lag.
Ik ben tegen de zon geërgerd uitgevaren
omdat hij niet terstond bracht die verlangde dag,
waarop van mijn geluk u deelgenoot te maken
het toppunt worden zou van mijn verbintenis,
want Alcon had dan ook uw vriendschap kunnen smaken,
dat sprak vanzelf, indien hij mijn verloofde is.
De charme boeide me van zijn gelaatsuitdrukking,
want in 't gezicht speurt men naar blijken van de ziel;
hij straalde werkelijk, dat bracht me in verrukking,
toen door naïviteit ik hem als buit toeviel.
Waar nu het eindpunt naakt van deze episode,
siddert mijn hand teveel als zij de pen omklemt.
De avond was sereen, tot overgave nodend
de zwoele stilte die een mens wreemoedig stemt.
Ik spoedde naar de plek waar wij elkaar ontmoetten,
en 'k liet me vallen in het medeplichtig gras;
'k sprong op, toen ik hem zag, om hem te gaan begroeten,
en stond te wuiven en te wijzen waar ik was.

[Latijn]

Quis me blanditiis, verbisque iuvantibus aurem,
Quis non officiis demeruisse studet!
Donec, amicitiae quae reddere signa putabam,
Signa vafer flammae perspicit esse paris.
Tunc animi crevere viro, certusque triumphi
Spe socii lactat pectora nostra tori.
Plenior utque tibi mox surgeret inde voluptas,
Occulùisse tibi foedera pacta iubet;
Arbitrium donec potuisset flectere patris,
Nilque moraturum vota pudica foret.
Quae non interea Phoebo convicia feci,
Optatum ut ferret ab axe diem,
Quo te laetitiae consortem reddere tantae
Esset laetitiae pars prope summa meae!
Namque et amicitia Alconem dignata fuisti;
Quid mirum, mihi si iunctus amore fuit?
Cepit amabilitas visi non fallere vultus;

Indicium vultus pectoris esse solet.
Qui nitor in primis dulci spirabat ab ore,
Cum spolium a nostra credulitate tulit!
Tempora ubi haec subeunt, vitae mihi meta beatae,
Paene manu calamus deficiente cadit:
Vesper erat, polus et suadebat amare serenus,
Blandaque naturae, qua patet illa, quies;
Ad loca cum propero, nostri quae saepe caloris
Conscia, et in molli gramine membra loco.
Ut procul Alconem deprendo lumine, surgo,
Multaque do vultu, multaque signa manu.

[Nederlands]

Hij riep iets over nieuws en dat het goeds behelsde
en holde vliegensvlug naar de vertrouwde plek,
waar we vooreerst elkaar hartstochtelijk omhelsden.
Toen er gelegenheid voor 't eigenlijk gesprek
ontstaan was: ‘morgen vroeg’, zei hij, ‘zal ons verbinden
ons huwelijk, nu kreeg ik vaders toestemming.
Mocht je misschien het toch een beetje hachelijk vinden
als je persoonlijk met het nieuws naar moeder ging,
vergun me dan de vreugd van moeder mee te maken,
wanneer ik morgen in jouw plaats het aanzoek doe;
hoe zoet je moeder als mijn moeder te genaken,
en als ik jou mijn vrouw mag noemen, ach, hoe zoet!’
Bij 't horen van dat woord, bij het idee te trouwen,
voelde ik de huwlijkskus kuis op mijn mond gedrukt,
vrijpostigheden die ik streng zou tegenhouden
liet ik nu toe, bedwelmd van ongekend geluk.
Zodra ik tot mezelf kwam, wilde ik ontsnappen
aan de ogen van die man, die mij geschonden had,
ik sloop naar moeders huis met sidderende stappen,
een huis dat ik tot dan steeds blij betreden had.
Mijn god, hoe vrees'lijk was die nacht, hoe traag verlopen,
met hoeveel tranen niet bevochtigde ik mijn sloop;
als eigen rechter dacht ik nog mijn straf t'ontlopen,
't nabije huwelijk bleef nog mijn laatste hoop.
Verdwenen was de deugd zichzelf beloning schenkend,
verdwenen was de rust, vriendin van onschuld, ook.
Zodra het licht was ging ik terug naar het bekende
bosschage, in de hoop dat Alcon daar opdook.

[Latijn]

Ille mihi adclamat: ‘felix tibi nuntius adsum’;
Festinante magis mox volitatque pede.
Mutuaque amplexu postquam circumdare colla
Colloquioque datum iam propriore frui,
‘Crastina,’ sic pergit, ‘cum coelo fulserit Eos,
Nos patris assensu consociabit Hymen.
Voce verecunda genetrici pectoris ignem
Quod si forte times ipsa aperire tuae,
Cernere maternam mulcentia gaudia mentem,
Crasque inplere tuas me patiare vices.
Ut mihi ceu propriam venerari hanc posse parentem
Dulce erit, uxorem teque vocare meam!’
Nomen ad uxoris videor libare mariti
Basia casta genis, basia casta labris.
Tempore quosque iocos alio mage cauta negassem,
Ebria laetitia nunc male cauta fero.
Mens vero ut rediit, cupiissem ipsius amantis

Occuluisse oculis, victa rubore, meos.
Materna et subeo temebundo limina gressu,
Limina adhuc laeto non nisi tacta pede.
Di! qualis nox acta fuit! quam tardior anno
Visa! quibus lacrimis strata rigata mihi!
Ipsa mihi iudex frustra excusare studebam
Errorem casti proximitate tori.
Fugerat illa sibi virtus nil conscia merces,
Fugerat innocuae mentis amica quies.
Orto sole nemus notum, iuga nota, reviso,
Si videam Alconem forte venire meum.

[Nederlands]

Vandaar ging ik naar huis, ik wachtte alle uren
vol ongeduld, maar nee, mijn Alcon kwam maar niet.
'k Was bang voor ziekte, voor wat Alcon moest verduren,
als hij op doodsgevaar van weg en noodweer stiet.
Nu weer vermoed ik dat zijn vader niet meer wilde,
dan wantrouw ik Alcons standvastigheid en trouw,
ach mocht mijn profetie zich hierin niet vervullen,
dat de oorzaak van mijn leed mijn leed vergroten zou.
Zodra het vals genot zijn vuige lusten doofde,
veroorloofde Alcon zich een ander, bikkelhard,
een ander meisje heeft wat hij aan mij beloofde,
die hem door schoonheid won, maar niet won door haar hart.
Ze kan hem houden! Niet het huwelijk beschreide
ik zózeer als mijn eer, hoewel 'k ook daarom klaag.
Wat is er op die dag een oogst gegroeid van lijden,
een bron die overvloeit van traan op traan gestaag.
En sinds die dag deed ik niet mee met meisjesspelen,
slechts rouwbeklag - ach wee - was wat mij nog beviel,
ik zie hoe meisjes hun plezier luid lachend delen,
't zijn spiesen, werktuigen van folter, voor mijn ziel.
Mijn enige genot was door het woud te razen,
mijn walging op het steil gebergte te ondergaan,
en bijna was mijn ziel door 't lijden uitgeblazen,
toen ik een nieuwe bron voor wenen zag ontstaan.
Ik zocht, dat deed ik steeds, de eenzaamheid; in enen
grijpt een benauwdheid mij waardoor ik nederzijg,
het diepste ingewand krijgt ongekende weeën,
er schiet, nog nooit gevoeld, een trilling door mijn lijf.

[Latijn]

Inde reversa, domi, quam longa est, tempora lucis
Exspecto impatiens, nec tamen ille venit.
Morborum omne genus timeo, genus omne malorum,
Mille pericla poli, mille pericla viae;
Nunc subit instabilis patris mutata voluntas,
Nunc fragili Alconem suspicor esse fide.
Atque utmam hoc uno mens non praesaga fuisset,
Augeretque malum non mihi causa mali!
Foeda libidinibus semel ut satiata voluptas,
Alcon heu! fragili sustinet esse fide.
Possidet et nobis promissos altera amores,
Me facie, non me vincere corde potens.
Posssideatque; tori non tam, quam passa pudoris
Damna queror, quamvis haec quoque damna queror.
Quanta mihi crevit seges una luce laborum,
Perpetuis fons quam turgidus a lacrimis!
Ex illo placidae lusus periere iuventae

Tempore, et heu! luctu non nisi pasta fui.
Gaudia, quae reliquas video captare puellas,
Spicula sunt, animi carnificina mei.
Avia per nemorum me tantum errare iuvabat,
Taedia desertis et sepelire iugis.
Imaque videbatur finem inpositura dolori
Atropos, ad fletus cum nova causa venit.
More meo loca sola petens vehementius angor
Pectora, adhuc lenta non nisi tacta lue.
Viscera inassuetis cruciatibus ima fatiscunt,
Sentio et insolito membra tremore quati.

[Nederlands]

Ik was onvoorbereid, verwachtte niet te kramen;
daar glijdt een boreling waarachtig op de grond.
In ongewisse strijd strijdt liefde met de schaamte,
het werd tenslotte toch de liefde die het won.
'k Tracht met het kind te staan; onder de last bezweken
val ik voorover op de tere boreling.
'k Omhels het hijgend wicht, mijn krijtend wezen smekend
en warm de kneuzingen van mijn mishandeling.
Dan vang ik, in mijn mond, als kus, zijn laatste adem,
het wichtje op mijn schoot is van zijn ziel beroofd.
Ik lig - een levend lijk - terwijl ik hem omvadem,
mijn ogen zijn half dicht, mijn blik is al gedoofd,
mijn lichaamswarmte en mijn blos zijn al verdwenen,
zo er op mijn gezicht een blosje was geweest.
Ze zeggen zelfs dat men nu eens niets kon vernemen
dan onbegrijpelijk gesteun als van een geest,
dan weer gelamenteer en vreselijke klanken
van klachten die het bos geheel hadden gevuld.
Ik kom weer bij en zie een schare vrouwen, mannen,
jong, oud, van overal nieuwsgierig aangesneld.
Men licht me van de grond en slaat me in de ketens,
ik word in 't hol van de gevangenis gezet.
Ik word ervan verdacht dat ik willens en wetens
mijn pas geboren kind zou hebben doodgeplet.
Misschien wordt door de beul mijn hoofd straks afgehouwen,
of word ik aan het rad gerekt, uiteengerukt,
wee mij, waar wordt mijn fout tenslotte voor gehouden!

[Latijn]

Nec mora, inexpertae nec quicquam tale timentis
Volvitur ante meos parvulus ecce pedes!
Pectore in ambiguo certabat amorque pudor,
Sed tandem victus cessit amore pudor.
Infantem tollo, cum pondere pressa malorum
Prona super nati membra tenella cado.
Vix animam amplector ducentem ac multa gementem
Languidula et foveo vulnera facta manu.
Mox puerum vitam maternis ponere labris
Et video in gremio pondus inane meo.
Terreor, et vivum iaceo prostrata cadaver,
Lumina hebent fracta semiadaperta face.
Omnis membra calor linquit, vultum color omnis,
Si tamen in vultu quis fuit ante color.
Quin etiam perhibent, modo deficiente loquela
Non intellectos ora dedisse sonos;
Et modo lamentis atque horrifico ululatu
Planctibus et totum personnuisse nemus.

Reddita mi tandem stupeo iuvenesque senesque
Undique femineos et glomerare choros.
Pars me tollit humo, pars conpede crura manusque
Vincit, et in nigri carceris antra rapit.
Et propria sobolis saevisse in viscera dextra
Iudicis incauti suspicione premor.
Carnificisque caput forsan cadet ense recisum,
Membra vel expandam dilanianda cruce.
Hei mihi! perduxit quo me mea culpa! barathro
Heu! quam terribili praecipitata ruo!

[Nederlands]

in wat voor afgrond boet ik voor mijn ongeluk!
Ziehier dus wat er werd van 't vrolijk kind Lycinna,
de minste niet van haar vriendinnen, zei de faam,
vanaf haar kindertijd gewoon zich te bezinnnen
op deugd; haar gold meer nog dan 't leven zelf, haar naam.
Wee! hoe vervreemd is wel Lycinna van Lycinna,
hoe weinig is ze nog haar brave moeder waard!
Zo volgde ik uw gezag! Zo moest ik wederminnen
u die mijn hele jeugd wou vormen naar uw aard.
Is 't nog te weinig als, door míjn schuld, lieve moeder,
uw nachten bitter en uw dagen bitter zijn,
terwijl u toe moest zien hoe in mijn lichaam woedde
de radeloze pest waardoor mijn jeugd verdwijnt;
moest u nog door mijn dood het ergste leed doorleven,
wanneer ik u verderf, verdorven door mijn straf?
Maar als uw liefde dit vergeven wil: de schande
die mijn terechtstelling u daarenboven gaf,
dan strekt mij dat tot troost. Dan wordt niet zo hardvochtig
een dood die minder sterk als straf wordt opgevat.
Vaarwel nu, en vergeet het lijden van uw dochter,
of denk veeleer dat u geen dochter hebt gehad.

1786

Zie voor het feitelijk relaas het stukje dat de zeer verfijnde Feith aan het liefdesverhaal *Julia* heeft toegevoegd.

[Latijn]

Haec illa est igitur (si vera est fama) Lycinna
Ultima non socias inter habenda suas!
Unguibus a teneris virtus cui sola voluptas,
Carior et vita cura pudoris erat!
Heu! quantum a prisca mutata Lycinna Lycinna!
Heu! Quantum matri degener illa suae!
Sic tua iussa sequor! curis haec praemia reddo,
Quis formata tibi nostra iuventa fuit!
Anne parum, vita tibi si, bona mater, amaras
Reddiderim noctes reddiderimque dies,
Quod mihi conspiceres insana viscera rodi
Peste, iuventutis flore abeunte meae,
Dedecus hoc moriens tibi ni crudele pararem,
Teque meo perdam perdita supplicio?
Quod tua si pietas velit haec ignoscere, de te
Et male praeterea quod meruisse queam,
Haec saltem ad manes solamina ferre licebit,
Lugendaque minus rebor obire nece.
Iamque vale, et tristem natae obliviscere sortem,
Vel potius natam non habuisse puta.

MDCCLXXXVI

Facti enarrationem vide in opusculo, quod fabellae amatoriae, Julia inscriptae, subiunxit elegantissimus R. Feith.

Drie gedichten
Osip Mandelstam
(Vertaling Peter Zeeman)

1

Ik heb het koud. Een helder voorjaar deed
Petropolis in lichtgroen dons ontwaken,
Maar 't woelig water van de Newa weet,
Gelijk een kwal, mij misselijk te maken.
De glimwormen van auto's schieten voort
De kade langs van de rivier naar noord.
Er vliegen stalen kevers en libellen,
De hemel is bezaaid met gouden spelden,
Maar geen der sterren evenaart de kracht
Van de massieve, golvende smaragd.

2

In helder Petersburg wacht ons de dood,
In deze stad gebiedt Persephoneia,
Gebouwen doen zich voor als mausolea,
Het sterven komt met elke ademstoot.
Godin der zeeën, dreigende Athena,
Doe af je stenen helm die weegt als lood.
Niet jij regeert hier, maar Persephoneia,
In helder Petersburg wacht ons de dood.

1916

1

Мне холодно. Прозрачная весна
В зеленый пух Петрополь одевает,
Но, как медуза, невская волна
Мне отвращенье легкое внушает.
По набережной северной реки
Автомобилей мчатся светляки,
Летят стрекозы и жуки стальные,
Мерцают звезд булавки золотые,
Но никакие звезды не убьют
Морской воды тяжелый изумруд.

2

В Петрополе прозрачном мы умрем,
Где властвует над нами Прозерпина.
Мы в каждом вздохе смертный воздух

пьем,
И каждый час нам смертная година.
Богиня моря, грозная Афина,
Сними могучий каменный шелом.
В Петрополе прозрачном мы умрем, -
Здесь царствуешь не ты, а Прозерпина.

[Nederlands]

Wind strijkt door mijn schaarse haren,
Nu nog biechten geeft geen pas,
Hakken slijten met de jaren -
Zo deed tijd met wat ik was.

't Leven komt zichzelf te boven,
Klank verliest zijn helderheid,
Iets ontbreekt onafgebroken,
Voor herinnering geen tijd.

Neergang kun je niet ontkomen,
En ik merk het keer op keer,
Hoe jij vroeger placht te stromen,
Bloed, zo stroom je nu niet meer.

Het bewegen van mijn lippen
Is dus niet voor niets geweest.
Niet in staat de bijl t'ontglippen,
Viert een boomtop moedig feest.

1922

[Russisch]

Холодок щекочет темя,
И нельзя признаться вдруг, -
И меня срезает время,
Как скосило твой каблук.

Жизнь себя перемогает,
Понемногу тает эвук,
Все чего-то не хватает,
Что-то вспомнить недосуг.

А ведь раньше лучше было,
И, пожалуй, не сравнишь,
Как ты прежде шелестила,
Кровь, как нынче шелестишь.

Видно, даром не проходит
Шевеленье зтих губ,
И вершина колобродит,
Обреченная на сруб.

Twee gedichten
Itzik Manger[*]
(Vertaling Carl Friedman)

Hagars laatste nacht bij meneer Avrom

In de keuken zit Hagar, de meid,
bij een lamp die walmend brandt.
Schaduwen spelen kat en muis
van grijze wand tot grijze wand.

Ze huilt. Haar meester heeft beslist
dat ze niet blijven mag.
Hij noemde haar een parasiet.
Toen kreeg ze haar ontslag.

Want Sara, vroom en tiranniek,
gaf scherp hem te verstaan:
'Wanneer de dienstmeid niet vertrekt,
vraag ik een scheiding aan!'

הגדס לעצטע נאַכט כיי אַכדהמען

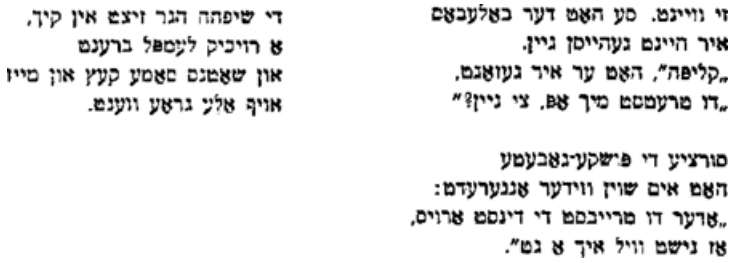

זי ווייגט. סע האָט דער באַלעבאָס
איר היינט געהייסן גיין.
„קליפה", האָט ער איר געזאָגט,
„דו מרעמסט מיך אָפּ. צי ניין?"

סורציע די פּישקע-נאַבעמע
האָט אים שוין ווידער אָנגערעדט:
„אָדער דו מרייבסט די דינסט אַרויס,
אָז נישט וויל איך אַ גט".

* *Itzik Manger werd in 1901 in het Roemeense Czernowitz geboren. Hij woonde en werkte achtereenvolgens in Berlijn, Londen en New York. Veel van zijn gedichten en liederen, populair als ze waren, zijn opgenomen in de Jiddische folklore. Manger schreef ook kritische essays. Zijn humoristische roman* Dos Buch fun Gan Eden *(Warschau, 1939) verscheen in een Nederlandse vertaling als* Het boek van het paradijs. *Hij stierf in 1969 in Tel Aviv.*

Hagar neemt uit de keukenkast
een halssnoer rood als bloed,
een schort van heldergroen damast
en een strooien zomerhoed.

‘Die dingen schonk meneer haar toen
meneer nog minnaar was
en ginder, waar de spoorweg loopt,
haar kuste in het gras.

“O, als de rook uit een schoorsteen
en als de rook van een trein,
zo is de liefde van een man,
trouwe moeder mijn.”

Waar moet ik met mezelf naar toe
en mijn onwettig kind -
wanneer ik in de vreemde niet
een ander werkhuis vind?’

Ze neemt de bezem en ze veegt
de vloer een laatste keer -
diep in haar borstkas voelt ze nog
iets teders voor meneer.

Ze spoelt voor 't laatst de vuile vaat
en schuurt de koperen pan -
vluchtig als rook uit een schoorsteen
is de liefde van een man.

[Hebreeuws]

און הגר נעמט פון קופערט אַרוים
אַ כייטשל קרעלן ווי כלוט,
אַ פאַרטעכל פון גרינעם וייד
און אַ שטרויענעם וועהרהוט.

די זאַכן חאַט ער איר נעשענקט,
אַ סאַל וועך זיי וענען נענאַן
שפאַצירן איבער דער לאַנקע,
דאַרט, וואו עם גייט די כאַן.

„אוי, אַזוי ווי אַ רוין פון אַ קוים־ען
און אַזוי ווי אַ רויך פון אַ באַן.
אַזוי איז, מאַמע נעטרייע,
רי ליבע פון אַ מאַן.

וואו וועל איך מיך איצט אַהינטון
מיטן פיצל קינד אויף רי־הענט?
מיידן נעמען זיין בענקאַרט
און גיין דינען אין דער פרעמד”.

זי נעמט אין דער האַנט דעם כעזעם

און קערט צזם לעצטן מאַל די שטוכ
און עפעם אונטער דער כלוזקע
פילט, אַז ם'האַט אים נאַך ליב.

זי וואַשט נאָך איין מאַל די טעלער
און שייערט די קופערנע פאַז -
אַזוי ווי אַ רויך פזן אַ קוימען
איז די ליבע פון אַ מאַן.

Liefde

Herten hoog op een besneeuwde berg
torsen de maan met een gewei van zilver:
de maan is hun goed gezind.

Mijn moeder hoedt ze, volgt ze her en der
om hun donkere sporen uit te wissen,
dat geen wolf komt en ze verslindt.

Mijn moeder is al sinds jaren dood,
maar haar liefde trekt wereldwijd kringen
met armen gespreid naar de wind.

Hier wiegt ze een drukke straat in slaap,
daar roept ze geluk af over kleine hazen.
De miezerigste worm noemt ze haar kind.

Haar liefde gunt haar in haar graf geen rust.

Ze slaat haar siddoer voor de sterren open
en bidt en bidt, opdat zij God vermurwt

met tranen die glanzen tot in mijn dromen.

siddoer: gebedenboek

ליבשאַפט

שלאַנקע הירשן אויף פאַרשנייטע בערג,
די זילבערנע הערנער פאַרטשעפען די לבנה
און די לכנה איז גוט צו זייַ.

מיין מאַמע היט זיי. נייט זיי נאַך פים־טריט.
די זועלף אין וואַלן נישט דערניכטן.
פאַרלעשט זי שפורן אויפן שניי.

מיין מאַמע איז שוין זינט יאַרן טויט,
נאַר איר ליבשאַפט גייט אַרום אין רוים
מיט אַפענע אַרעמס פאַרןווינט.

זי שלעפערט איין דעם אומרו פון די שטראַזן,
אַ ,,גוט אויג״ די קליינע האַזן שפרעבט
און דאַם מינדסטע וווע ווערימל רופט וי ,,קינד״.

די ליכשאַפט לאַזט זי נישט אין אין קכר רוען.

אַט עפנט זי די ההינח פאַר די שטערן
און זאַנט און זאַנט, אַז גאַט זאַל וי דערערן.

... אין מיין חלום לייכטן אירע טערן

Tristia
Ovidius[*]
(Vertaling W. Hogendoorn)

I.4 Op zee

Nacht. In de oceaan verzinkt de Ossendrijver,
  Wiens sterrenbeeld het water woelig maakt.
Maar ik doorklief 't Ionisch zeevlak, niet uit eigen
  Verkiezing, maar uit vrees zo driest geraakt.

Wee mij! een zware storm doet nu de golven zwellen
  En zweept het kolkend zand hóóg uit de vloed.
De baren, als een berg op plecht en hek neerkletsend,
  Beuken elk bonte godenbeeld verwoed.
Het pijnhout van de romp weergalmt, de kabels kermen
  En zelfs de kiel bekreunt mijn tegenspoed!

Doodsbleek van angst, verslagen, laten de matrozen
  Het schip begaan, hun kunst is niets meer waard.
Zoals een ruiter slap de nutteloze tomen
  Viert op de nek van een weerspannig paard,
Staat daar de schipper, die met klapperende schoten
  De golfslag volgt en willoos verder vaart.

I.4

Tingitur oceano custos Erymanthidos ursae,
  aequoreasque suo sidere turbat aquas.
nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
  sponte, sed audaces cogimur esse metu.
me miserum! quantis increscunt aequora ventis,
  erutaque ex imis fervet harena fretis.
monte nec inferior prorae puppique recurvae
  insilit et pictos verberat unda deos.
pinea texta sonant pulsu, stridore rudentes,
  ingemit et nostris ipsa carina malis.
navita confessus gelidum pallore timorem,
  iam sequitur victus, non regit arte ratem.
utque parum validus non proficientia rector
  cervicis rigidae frena remittit equo,
sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
  aurigam video vela dedisse rati.

* *In de winter van het jaar 8 n.C. reisde Ovidius (43 v.C.-ca. 17 n.C.) per schip en te voet van Rome naar de plaats waarheen keizer Augustus hem had verbannen: Tomis aan de Zwarte Zee. 'Storm op zee' en 'Aan een trouweloze vriend' zijn twee van de gedichten die hij onderweg schreef en die naderhand gebundeld zijn als Boek I van de* Tristia *(Droevige gedichten).*

[Nederlands]

Tenzij dan Aeolus de winden zal doen draaien,
  Word ik gevoerd waarheen ik niet mag gaan:
't Illyrisch kustgebied nu ver linksachter latend,
  Vaar ik op Italiaanse stranden aan.
O wind, laat af naar dat verboden land te blazen,
  Buig voor de god, dat heb ik ook gedaan.

Terwijl ik vrees èn hoop te worden teruggeworpen,
  Dreunen de brekers tegen boord en boeg.
Bedaar! bedaar! o goden van de grauwe golven,
  De toorn van Jupiter is zwaar genoeg!
Voer dit vermoeide leven niet zo woest ten onder,
  Indien nog leeft wie reeds de dood verdroeg.

[Latijn]

quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras,
  in loca iam nobis non adeunda ferar.
nam procul Illyriis laeva de parte relictis
  interdicta mihi cernitur Italia.
desinat in vetitas quaeso contendere terras,
  et mecum magno pareat aura deo.
dum loquor, et timeo pariter cupioque repelli,
  increpuit quantis viribus unda latus!
parcite caerulei, vos parcite numina ponti,
  infestumque mihi sit satis esse Iovem.
vos animam saevae fessam subducite morti,
  si modo, qui periit, non periisse potest.

I.8 Aan een trouweloze vriend

Nu stromen uit de zee rivieren naar hun bronnen,
De zon keert om en rijdt naar 't ochtendland;
De aarde stut de sterren, 't kouter kerft de wolken,
Het vuur is nat, de golven staan in brand:
Geen ding of 't zal de wetten der natuur bespotten,
Elk deel van het heelal geraakt van slag;
Al wat onzinnig leek zal nu voltrokken worden,
Niets is er dat je niet geloven mag.

Waarom ik dit voorspel? Mij heeft een vriend verloochend
Die, dacht ik, in mijn leed mij bij zou staan.
Vergat je mij dan zo totaal, jij trouweloze,
Was jij zo bang om naar mij toe te gaan
Dat jij niet naar me omzag toen ik viel, geen troost gaf,
Mijn uitvaart, wreedaard, niet hebt begeleid?
Vertrap jij dan zomaar dat heilige en hoge
Begrip van vriendschap als een kleinigheid?

Kon jij een kameraad die door zo'n klap geveld lag
Niet komen sterken voor een kort moment
En bij mijn ongeluk zoal geen tranen plengen
Dan toch iets zeggen, desnoods voorgewend,
Een alledaags cliché, zoals een onbekende
Het volkse ‘Wat een pech!’ vernemen laat -
Om op die laatste dag mijn kommervolle trekken
Te zien, die jij voor 't laatste gadeslaat,
En mij nog ééns, nooit weer, vaarwel te horen zeggen,
Door jou op net zo'n toon geretourneerd?
Anderen deden dat, die niet aan mij gehecht zijn,
Zij hebben hun verdriet gedemonstreerd!

I.8

In caput alta suum labentur ab aequore retro
flumina, conversis Solque recurret equis;
terra feret stellas, caelum findetur aratro,
unda dabit flammas, et dabit ignis aquas:
omnia naturae praepostera legibus ibunt,
parsque suum mundi nulla tenebit iter;
omnia iam fient, fieri quae posse negabant,
et nihil est de quo non sit habenda fides.
haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
laturum misero quem mihi rebar opem.
tantane te, fallax, cepere oblivia nostri,
adflictumque fuit tantus adire timor,
ut neque respiceres, nec solarere iacentem,
dure, neque exequias prosequerere meas?
illud amicitiae sanctum et venerabile nomen
re tibi pro vili est sub pedibusque iacet?
quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
visere et alloquio parte levare tuo,

inque meos si non lacrimam demittere casus,
pauca tamen ficto verba dolore pati,
idque quod ignoti ‘factum male’ dicere saltem,
et vocem populi publicaque ora sequi?
denique lugubres vultus numquamque videndos
cernere supremo dum licuitque die,
dicendumque semel toto non amplius aevo
accipere, et parili reddere voce ‘vale’?
at fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
et lacrimas animi signa dedere sui.

[Nederlands]

En wat als ik aan jou door alles wat wij samen
Zo lang hadden gedeeld, niet was verkleefd?
En wat als jij mijn scherts en ernst niet had ervaren
En ik jouw scherts en ernst niet had beleefd?
En wat als ik je niet in stad en land onthaald had,
Maar jij mij slechts in Rome had ontmoet?
Is alles leeg geweest, verwaaid over het water?
Is alles weggespoeld in Lethe's vloed?

Jij stamt niet uit de stad die Romulus gesticht heeft,
De milde stad die men mij nu verbiedt,
Maar van de Zwarte-Zeekust met zijn gure klippen,
Het woeste bergland van Sarmaat en Scyth.
Je borstkas wordt omkranst door aders die van flint zijn,
Zaden van ijzer woekeren daarin.
De voedster die jouw teer gehemelte deed drinken
Uit volle borsten, was een tijgerin.
Zo niet, dan liet mijn leed je minder onverschillig
En laakte ik je wreedheid evenmin.

Wil mij, nu aan mijn lot de slag nog toegevoegd wordt
Dat wat mij eens volmaakt leek, is ontkracht,
Je misstap doen vergeten: maak dat ik je goede
Gezindheid prijs, zo luid als deze klacht!

[Latijn]

quid, nisi convictu causisque valentibus essem
temporis et longi vinctus amore tibi?
quid, nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
tot nossem lusus seriaque ipse tua?
quid, si dumtaxat Romae mihi cognitus esses,
adscitus totiens ingenus omne loci?
cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?
cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
non ego te genitum placida reor urbe Quirini,
urbe, meo quae iam non adeunda pede est,
sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis;
et tua sint silicis circum praecordia venae,
et rigidum ferri semina pectus habet;
quaeque tibi quondam tenero ducenda palato
plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
aut mala nostra minus quam nunc aliena putares,
duritiaeque mihi non agerere reus.
sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
ut careant numeris tempora prima suis,
effice, peccati ne sim memor huius, et illo

officium laudem, quo queror, ore tuum.

Aantekeningen

I.4 Storm op zee

1	Ossendrijver: *Nederlandse naam van Boötes, het sterrenbeeld in het verlengde van de staart van de Grote Beer. Wanneer hij 's nachts ondergaat, lijkt hij vanaf het schip waarop Ovidius vaart, de zee te raken.*
4	uit vrees: *nl. voor een erger lot, indien hij geen gehoor zou geven aan Augustus' bevel om in ballingschap te gaan.*
8	elk bonte godenbeeld: *als schutspatronen van het schip geschilderd of gebeeldhouwd aan de achtersteven.*
17	Aeolus: *de god van de winden.*
19/20	Illyrië: *de streek ten oosten van de Adriatische Zee. De noordooster drijft het schip terug naar Italië. De passage wijst uit dat Ovidius was vertrokken van de oostkust van Italië, waarschijnlijk uit Brundisium (Brindisi), een van de gebruikelijke vertrekhavens van reizigers naar Griekenland.*
22	god: *Augustus.*
26	Jupiter: *Augustus.*
28	*Ovidius vergelijkt zijn verbanning herhaaldelijk met de dood.*

I.8 Aan een trouweloze vriend

36	Lethe: *een rivier in de onderwereld waarvan het water, gedronken door de schimmen van de doden, hun het vroeger leven deed vergeten.*
37	*Romulus is de stichter van Rome.*
40	Sarmaat: *iemand uit een van de vele stammen in Sarmatië, het Europese gebied ten oosten van de Karpaten en ten noorden van de Zwarte Zee.* Scyth*: een bewoner van Scythië, het land ten noorden van de Zwarte Zee.*

Vijf gedichten
Rainer Maria Rilke
(Vertaling Peter Verstegen)

Vroege Apollo

Zoals door twijgen heen, nog zonder lover,
soms al een ochtend kijkt, die heel de tover
van 't voorjaar heeft, is er in zijn gezicht
niets dat beletten kan dat elk gedicht

ons haast fataal zal raken met zijn glans;
want zelfs geen schaduw tonen nog zijn ogen;
zijn slaap, te koel, draagt nog geen lauwerkrans
en later pas groeit uit zijn wenkbrauwbogen

de rozengaard, hoogstelig opwaarts strevend,
waarvan de blaadjes, elk voor zich alleen,
zich losmaken om naar zijn mond te zweven,

die bevend, nooit gebruikt nog, stil blijft blinken
en die slechts met zijn glimlach iets wil drinken,
als dronk hij 't lied in teugen, één voor één.

Früher Apollo

Wie manches Mal durch das noch unbelaubte
Gezweig ein Morgen durchsieht, der schon ganz
im Frühling ist: so ist in seinem Haupte
nichts was verhindern könnte, daß der Glanz

aller Gedichte uns fast tödlich träfe;
denn noch kein Schatten ist in seinem Schaun,
zu kühl für Lorbeer sind noch seine Schläfe
und später erst wird aus den Augenbraun

hochstämmig sich der Rosengarten heben,
aus welchem Blätter, einzeln, ausgelöst
hintreiben werden auf des Mundes Beben,

der jetzt noch still ist, niegebraucht und blinkend
und nur mit seinem Lächeln etwas trinkend
als würde ihm sein Singen eingeflößt.

Voor de zomerregen

Er is aan 't park met al zijn groen ineens
iets dat zich niet benoemen laat ontnomen;
je voelt de bui al die eraan gaat komen,
die zwijgt aan 't raam. In 't laaghout klinkt alleen

indringend luid een fluitende pluvier
die denken doet aan een wereldverzaker:
zozeer stijgt eenzaamheid en ijver hier
op uit de stem van deze regenmaker.

De wanden van de zaal zijn teruggeweken
met al hun schilderijen, alsof zij
niet mogen weten waar wij over spreken.

Verbleekte kleden spiegelen het vage,
onzekere namiddaglicht dat wij
als kind nooit zagen zonder onbehagen.

Vor dem Sommerregen

Auf einmal ist aus allem Grün im Park
man weiss nicht was, ein Etwas, fortgenommen;
man fühlt ihn näher an die Fenster kommen
und schweigsam sein. Inständig nur und stark

ertönt aus dem Gehölz der Regenpfeifer,
man denkt an einen Hieronymus:
so sehr steigt irgend Einsamkeit und Eifer
aus dieser einen Stimme, die der Guss

erhören wird. Des Saales Wände sind
mit ihren Bildern von uns fortgetreten,
als dürften sie nicht hören was wir sagen.

Es spiegeln die verblichenen Tapeten
das ungewisse Licht von Nachmittagen,
in denen man sich fürchtete als Kind.

Romeinse fontein
(Borghese)

Twee bekkens, 't een het ander overstijgend
vanuit een oude, ronde marmerrand,
van bovenaf het water traag neerzijgend
naar 't bekken met zijn lager waterstand,

dat tegen 't zachte prevelen blijft zwijgen
en 't heimlijk, als in 't holle van zijn hand
achter donker en groen het zwerk wil wijzen
als iets dat ons mysterieus omspant,

zich in de mooie schaal sereen verbreidend
in kringen, zonder heimwee of verlangen,
maar soms droppelsgewijs als in een droom

neerdalend langs de algen die daar hangen
naar 't onderst spieg'len dat zijn bekken loom
laat lachen om de stroom die maar blijft glijden.

Römische Fontäne
(Borghese)

Zwei Becken, eins das andre übersteigend
aus einem alten runden Marmorrand,
und aus dem oberen Wasser leis sich neigend
zum Wasser, welches unten wartend stand,

dem leise redenden entgegenschweigend
und heimlich, gleichsam in der hohlen Hand,
ihm Himmel hinter Grün und Dunkel zeigend
wie einen unbekannten Gegenstand;

sich selber ruhig in der schönen Schale
verbreitend ohne Heimweh, Kreis aus Kreis,
nur manchmal träumerisch und tropfenweis

sich niederlassend an den Moosbehängen
zum letzten Spiegel, der sein Becken leis
von unten lächeln macht mit Übergangen.

Leda

Toen in zijn drang de god hem binnenging,
schrok hij haast van de schoonheid van de zwaan;
verward door de gedaantewisseling
dreef zijn bedrog hem reeds tot daden aan

nog voordat hij gevoelens kon ervaren
van dit vreemd wezen. Zij, door hem gevonden,
wist reeds wie in de zwaan haar was gezonden,
en ook het ene dat hij vroeg van haar en

dat zij, al streefde zij verward nog tegen,
niet meer verheelde. Hij gleed op haar neer en
langs haar steeds machtelozer hand bewegend,

liet zich de god in zijn geliefde gaan.
Toen pas voelde hij trots zijn kleed van veren
en in haar schoot werd hij volkomen zwaan.

Leda

Als ihn der Gott in seiner Not betrat,
erschrak er fast, den Schwan so schön zu finden;
er liess sich ganz verwirrt in ihm verschwinden.
Schon aber trug ihn sein Betrug zur Tat,

bevor er noch des unerprobten Seins
Gefühle prüfte. Und die Aufgetane
erkannte schon den Kommenden im Schwane
und wusste schon: er bat um Eins,

das sie, verwirrt in ihrem Widerstand,
nicht mehr verbergen konnte. Er kam nieder
und halsend durch die immer schwächre Hand

liess sich der Gott in die Geliebte los.
Dann erst empfand er glücklich sein Gefieder
und wurde wirklich Schwan in ihrem Schooß.

De Gazelle
(Gazella dorcas)

Hoe kan de samenklank, betoverd dier,
van twee gekozen woorden op jou lijken,
het rijm dat in jou komt en gaat bereiken?
Vanuit je voorhoofd stijgen loof en lier,

en al het jouwe vormt de metaforen
van liefdesliederen, waarvan de woorden
als rozeblaadjes zijn die men zich zacht
na 't lezen op de ogen legt, en wacht:

om jou te zien: hierheen gedragen als
op benen die met veerkracht zijn geladen,
maar nog niet vuren gaan, zolang de hals

het hoofd gespitst houdt: net zoals bij 't baden
in 't bos een vrouw verrast en waakzaam staat:
de vijver in haar afgewend gelaat.

Die Gazelle
(Gazella dorcas)

Verzauberte: wie kann der Einklang zweier
erwählter Worte je den Reim erreichen,
der in dir kommt und geht, wie auf ein Zeichen.
Aus deiner Stirne steigen Laub und Leier,

und alles Deine geht schon im Vergleich
durch Liebeslieder, deren Worte, weich
wie Rosenblätter, dem, der nicht mehr liest,
sich auf die Augen legen, die er schliesst:

um dich zu sehen: hingetragen, als
wäre mit Sprüngen jeder Lauf geladen
und schösse nur nicht ab, solang der Hals

das Haupt ins Horchen hält: wie wenn beim Baden
im Wald die Badende sich unterbricht:
den Waldsee im gewendeten Gesicht.

De dronken boot
Arthur Rimbaud
(Vertaling Martin de Haan)

Ik was onaangedane Stromen af aan 't dalen,
Toen plots mijn koers niet meer door slepers bleek bepaald:
Door Roodhuiden genageld aan de kleurenpalen,
Werden zij naakt op pijlen en gejoel onthaald.

Aan scheepsbemanningen was mij niet veel gelegen,
Of ik nu Brits katoen of Vlaamse granen droeg.
Toen na mijn jagers ook de Indianen zwegen,
Brachten de Stromen mij omlaag naar waar ik vroeg.

In de getijdengolven met hun woedend branden
Wierp ik mij - ik, nog dover dan een kindergeest,
Verleden winter! En de ontmeerde Schiereilanden
Zijn nooit met trotser wanorde behept geweest.

De stormwind zegende mijn maritiem ontwaken.
Lichter dan kurk danste ik tien nachten op de zee,
Die 't voortrollen van slachtoffers nooit heet te staken,
En miste 't domme oog der handlantaarns niet. Nee!

Le Bateau ivre

Comme je descendais des Fleuves impassibles,
Je ne me sentis plus guidé par les haleurs:
Des Peaux-Rouges criards les avaient pris pour cibles
Les ayant cloués nus aux poteaux de couleurs.

J'étais insoucieux de tous les équipages,
Porteur de blés flamands ou de cotons anglais.
Quand avec mes haleurs ont fini ces tapages
Les Fleuves m'ont laissé descendre où je voulais.

Dans les clapotements furieux des marées
Moi l'autre hiver plus sourd que les cerveaux d'enfants,
Je courus! Et les Péninsules démarrées
N'ont pas subi tohu-bohu plus triomphants.

La tempête a béni mes éveils maritimes.
Plus léger qu'un bouchon j'ai dansé sur les flots
Qu'on appelle rouleurs éternels de victimes,
Dix nuits, sans regretter l'oeil niais des falots!

[Nederlands]

Zoeter dan kinderen zuur appelvlees kan smaken,
Drong 't groene water tot mijn grenen casco door,
En van de smet van blauwe wijnen en van 't braken
Schoonde 't mij, makend dat ik roer en dreg verloor.

Van toen af werd ik door 't Gedicht der Zee omgeven,
Dat melkig kleurend en van sterrenlicht doorstraald
Het groen azuur verslindt; en waar - bleek is dit zweven
En dolblij - peinzend soms een drenkeling in daalt;

Waar, plots de blauwten vervend, enthousiaste zwieren
En trage ritmen in de glans der zonneschijn,
Sterker dan alcohol, weidser dan onze lieren,
De wrange rosheden der liefde gistend zijn!

Ik ken de hozen, de tot vuur barstende wolken,
De branding en de stromingen; ik ken de nacht,
De dageraad, geëxalteerd als duivenvolken,
En 'k zag soms wat de mens gewaar te worden dacht!

Ik zag de lage zon: gevlekt met duist're plagen
Bescheen zij, met een vloed van violet dat stolt,
Als spelers van toneel uit lang vervlogen dagen,
De zee, die naar de kim haar luikenrilling rolt!

Ik droomde de nacht groen met blinde sneeuwlandschappen,
Zoen die 't geelblauw ontwaken van het fosforlied
En 't omvloeien der ongehoorde levenssappen
Met traagheid naar der zeeën ogen stijgen liet!

[Frans]

Plus douce qu'aux enfants la chair des pommes sures,
L'eau verte pénétra ma coque de sapin
Et des taches de vins bleus et des vomissures
Me lava, dispersant gouvernail et grappin.

Et dès lors, je me suis baigné dans le Poème
De la Mer, infusé d'astres, et lactescent,
Dévorant les azurs verts; où, flottaison blême
Et ravie, un noyé pensif parfois descend;

Où, teignant tout à coup les bleuités, délires
Et rhythmes lents sous les rutilements du jour,
Plus fortes que l'alcool, plus vastes que nos lyres,
Fermentent les rousseurs amères de l'amour!

Je sais le cieux crevant en éclairs, et les trombes

Et les ressacs et les courants: je sais le soir,
L'Aube exaltée ainsi qu'un peuple de colombes,
Et j'ai vu quelquefois ce que l'homme a cru voir!

J'ai vu le soleil bas, taché d'horreurs mystiques,
Illuminant de longs figements violets,
Pareils à des acteurs de drames très-antiques
Les flots roulant au loin leurs frissons de volets!

J'ai rêvé la nuit verte aux neiges éblouies
Baiser montant aux yeux des mers avec lenteurs,
La circulation des sèves inouïes,
Et l'éveil jaune et bleu des phosphores chanteurs!

[Nederlands]

Ik volgde 't deinen dat de klippen steeds belaagde,
Als een hysterische troep koeien - maandenlang,
Niet wetend dat de lichtgevende voet der Maagden
De snuit van 't hijgend Water willig kreeg met dwang!

Ik raakte wonderbare Florida's, die ogen
Van luipaarden in mensenvel hadden gehecht
Aan bloemen! En, onder de zeekim, regenbogen:
Als teugels, aan zeegroene kudden aangelegd!

Ik zag de ontzaglijke moerassen gisten, fuiken
Waar een hele Leviathan in 't riet verrot!
Windstilten, waarin waters naar de diepten duiken
En verten, cascaderend naar een kolkend lot!

Vuurluchten, gletsjers, parelgolven, zilverzonnen!
Gruw'lijke strandplaatsen in bruine baaien, waar
Menige reuzenslang, door wandluizen ontgonnen,
Uit krom geboomte valt, van zwarte geuren zwaar!

Ik had de kinderen die brasems willen tonen,
Die goudvissen, die zangvissen der blauwe vloed.
- Mijn afdrift werd gewiegd door schuim van bloemenkronen
En nameloze wind wiekte mij soms tot spoed.

Naar mij, martelaar, moe van dat verwarde reizen,
Liet soms de zee, wier snik mij zacht aan 't deinen hield,
Haar schaduwbloemen met gele zuignappen rijzen
En 'k bleef, gelijk een vrouw die neder ligt geknield...

[Frans]

J'ai suivi, des mois pleins, pareille aux vacheries
Hystériques, la houle à l'assaut des récifs,
Sans songer que les pieds lumineux des Maries
Pussent forcer le mufle aux Océans poussifs!

J'ai heurté, savez-vous, d'incroyables Florides
Mêlant aux fleurs des yeux de panthères à peaux
D'hommes! Des arcs-en-ciel tendus comme des brides
Sous l'horizon des mers, à de glauques troupeaux!

J'ai vu fermenter les marais énormes, nasses
Où pourrit dans les joncs tout un Léviathan!
Des écroulements d'eaux au milieu des bonaces
Et les lointains vers les gouffres cataractant!

Glaciers, soleils d'argent, flots nacreux, cieux de braises!

Échouages hideux au fond des golfes bruns
Où les serpents géants dévorés des punaises
Choient, des arbres tordus, avec de noirs parfums!

J'aurais voulu montrer aux enfants ces dorades
Du flot bleu, ces poissons d'or, ces poissons chantants.
- Des écumes de fleurs ont bercé mes dérades
Et d'ineffables vents m'ont ailé par instants.

Parfois, martyr lassé des pôles et des zones,
La mer dont le sanglot faisait mon roulis doux
Montait vers moi ses fleurs d'ombre aux ventouses jaunes
Et je restais, ainsi qu'une femme à genoux....

[Nederlands]

Schier eiland, op mijn boorden schuddend drek en snauwen
Van blondogige vogels, schril van stemgeluid,
En ik voer voort, terwijl dwars door mijn tere touwen
Verdronkenen te ruste daalden, achteruit!

Ik nu, een boot, in 't haar der inhammen verborgen,
Die door de orkaan de vogelloze lucht in schoot,
Ik, van wie 't waterdronken casco nooit geborgen
Zou zijn door Monitors of door de Hanzevloot;

Vrij, walmend en met violette mist betogen,
Ik die de lucht doorstak die rood kleurde als een muur
Vol jam die goede dichters graag gebruiken mogen:
Korstmossen van zonlicht en snotten van azuur,

Die vlóóg, gevlekt met elektrieke bijplaneten,
Een dolle plank, door zwarte zeepaarden behoed,
Toen overzeese luchten stuk werden gesmeten
Door juli's met hun knuppels, in de trechtergloed;

Ik die trillend van ver 't gekerm hoorde van brede
Maalstromen en van bronstige Behemoths; ik,
Eeuwige spinner van de blauwe roerloosheden,
Wierp op Europa's oude vest graag weer een blik!

'k Zag sterrenarchipels! en eilanden met luchten
In trance, alwaar een warm onthaal de zwalker wacht:
- Blijft ge in die bodemloze nachten slapen, vluchten,
Miljoenen gouden vogels, o toekomst'ge kracht? -

[Frans]

Presque île, ballotant sur mes bords les querelles
Et les fientes d'oiseaux clabaudeurs aux yeux blonds
Et je voguais, lorsqu'à travers mes liens frêles
Des noyés descendaient dormir, à reculons!

Or moi, bateau perdu sous les cheveux des anses,
Jeté par l'ouragan dans l'éther sans oiseau,
Moi dont les Monitors et les voiliers des Hanses
N'auraient pas repêché la carcasse ivre d'eau;

Libre, fumant, monté de brumes violettes,
Moi qui trouais le ciel rougeoyant comme un mur
Qui porte, confiture exquise aux bons poètes,
Des lichens de soleil et des morves d'azur,

Qui courais, taché de lunules électriques,

Planche folie, escorté des hippocampes noirs,
Quand les juillets faisaient crouler à coups de triques
Les cieux ultramarins aux ardents entonnoirs;

Moi qui tremblais, sentant geindre à cinquante lieues
Le rut des Béhémots et les Maelstroms épais
Fileur éternel des immobilités bleues
Je regrette l'Europe aux anciens parapets!

J'ai vu des archipels sidéraux! et des îles
Dont les cieux délirants sont ouverts au vogueur:
- Est-ce en ces nuits sans fonds que tu dors et t'exiles,
Million d'oiseaux d'or, ô future Vigueur? -

[Nederlands]

Maar 'k heb te veel gehuild! De Dageraden kwellen.
Gemeen is elke maan en bitter elke zon:
Wrang deed de liefde mij van dwelmhypnosen zwellen.
'k Wou dat mijn kiel bezweek! 'k Wou dat ik zinken kon!

Als ik één water in Europa wens, is dit de
Kilzwarte poel waar als de geurzon ondergaat
Een kind, dat droevig op zijn hurken is gaan zitten,
Een boot, teer als een meivlinder, te water laat.

Van uw kwijnen doorweekt kan ik niet meer, o baren,
Het kielzog stelen van de klippers vol katoen,
Noch door de trots der vlaggen en der vaandels varen,
Noch onder 't gruw'lijk lichtersoog mijn slagen doen.

[Frans]

Mais, vrai, j'ai trop pleuré! Les Aubes sont navrantes.
Toute lune est atroce et tout soleil amer:
L'âcre amour m'a gonflé de torpeurs enivrantes.
O que ma quille éclate! O que j'aille à la mer!

Si je désire une eau d'Europe, c'est la flache
Noire et froide où vers le crépuscule embaumé
un enfant accroupi plein de tristesses, lâche
Un bateau frêle comme un papillon de mai.

Je ne puis plus, baigné de vos langueurs, ô lames,
Enlever leur sillage aux porteurs de cotons,
Ni traverser l'orgueil des drapeaux et des flammes,
Ni nager sous les yeux horribles des pontons.

Noot van de vertaler

‘Le Bateau ivre’ is zonder enige twijfel het beroemdste gedicht van Arthur Rimbaud (1854-1891), en in Nederland waarschijnlijk ook het meest vertaalde. Als men de vier kwatrijnen uit de nalatenschap van Slauerhoff meetelt, zagen tot nu toe niet minder dan 6,16 verdietsingen ervan het levenslicht, namelijk: Jef Last, *‘Het dronken schip’ (in Les poètes maudits, Bussum 1945, p. 29-32);* J. Slauerhoff, *‘Het dronken schip’ (vert. van de strofen 1, 2, 4 en 5; in Rimbaud, Gedichten, Baarn 1987, p. 118);* Bert Decorte, *‘Dronken schip’ (1946; herziene versie in Gedicht en omgedicht, Hasselt 1960, p. 123-125);* J.P. Guépin, *‘De dronken boot’ (1964; herziene versie in Rimbaud, Gedichten, Baarn 1987, p. 119-122);* Joris Diels, *‘Dronken schip’ (in Hollands Maandblad 210, jan. 1965, p. 28-30);* Laurens Vancrevel, *‘Het dronken*

schip' (in Newfoundland II:6, nov. 1982); Paul Claes, *'De dronken boot' (1986; in Rimbaud, Gedichten, Baarn 1987, p. 111-117).*

Voor een uitgebreider commentaar, alsmede bio- en bibliografische overzichten, verwijs ik naar de uitstekend gedocumenteerde verzamelbundel: Rimbaud, Gedichten (Keuze uit zijn poëzie met commentaren, samengesteld door Paul Claes. Ambo Tweetalige Editie, Baarn 1987).

The Golden Gate*
Vikram Seth
(Vertaling Paul van den Hout)

Hoofdstuk vier

4.1
‘Liz, wat een lieve, leuke mensen!
En John, wat een charmante man!
Ik hoop van harte dat mijn wensen...’
Haar moeder zwijgt abrupt; Liz kan
de rest zo zoetjesaan wel dromen:
eerst moet er - snel - een bruiloft komen,
daarna kleinkinderen, liefst drie -
die oma heerlijk op haar knie
kan knuffelen. Liz zegt niets, wijselijk,
maar zwaait haar oude moeder uit,
als die stram wegrijdt. Het geluid
van *Liquid Sheep*, een krijsen, ijselijk,
alsof de band wordt afgeslacht,
weerklinkt nu door de koele nacht.

4.2
Exit Vivaldi dus; Liz grinnikt:
Dat blijft Mama, godlof, bespaard.
‘Aha, de gastvrouw zelve!’ hinnikt
Professor Pratt, een fijnbesnaard
historicus (wiens publikaties -
Pittsburgh, de Redder van de Natie;
Victoriaanse Stedebouw
in Pittsburgh; en, doorwrocht, high-brow,
Pittsburgh, Begin van de Victorie -
royaal worden gesubsidieerd,
ook nu hij, door- en doorgeleerd,
carrière maakt in de historie),
haar, glazig kijkend, in het oor
en spoelt zijn zesde cocktail door.

Chapter four

4.1
‘Liz, dear, it's been just lovely meeting
Your friends, and John; what a nice boy.
We hope that soon...’ Without completing
The exhortation to enjoy
A copula more sacramental
(Resulting in the incidental
Production of grandchildren - three
Seems best - to dandle on her knee),
Mrs. Dorati hugs her daughter
And drives off with rheumatic care.
Liz stands and breathes the sharp night air,
While from the house keen squeals of slaughter

* *De volledige vertaling van* The Golden Gate *verschijnt dit najaar bij Uitg. Van Oorschot.*

And wrath attest that Liquid Sheep
Have just commenced to rant and weep.

4.2
So much for the Vivaldi. Thinking,
‘Mom's got out in the nick of time,’
Liz turns back. ‘Ah, the hostess!’ Drinking
His seventh glass of gin and lime,
Professor Pratt, fine-tuned historian
(Renowned creator of *Victorian*
Architecture in Pittsburgh; *How*
Pittsburgh Was Lost and Won; and now,
With plump grants from the Frosch Foundation
- No less voluminous as he
Hops up the academic tree -
Pitssburgh - The Savior of the Nation),
Roars in his ear as she goes by
And holds her with his bulbous eye.

4.3
‘Professor Pratt, dat ú er bent... eh...’
(John laat haar lelijk in de steek.)
‘'t Is niets, kindlief. Mijn meest recente
research in Pittsburgh...’ Liz verbleekt.
‘Professor Pratt, u moet haast gillen...
ik zou mijn adem niet verspillen.
Maar straks misschien?’ (Ah, daar is John!
Hé, heeft hij zich verkleed? Waarom?
En, oei, dat smoel! Niet te geloven!)
‘Momentje...’ Liz loopt naar hem toe.
‘Iets mis, schat?’ ‘Liz, ik ben het móé!
Net denk ik: dat gezeik is over,
merk ik dat ik me heb vergist,
je kat heeft op mijn rok gepist!’

4.4
‘Arm beest. Het is de agitatie,
al dat kabaal, John. Toe, bedáár.’
‘Ach, quatsch, Liz. Ik ben voor castratie,
en anders... je bekijkt het maar!’
‘John, niet zo stijf, toe. Doe eens jofel.
Kijk hoe de rest eruit ziet: sjofel.
Die rok viel toch al uit de toon.
Zeg, Mam was wèg van je gewoon.
Paps heeft zich laten excuseren...’
Zo keuvelt Liz, maar John denkt: ‘Stik,
dat kreng, dat mormel - stinkdier! Ik...
zo'n beest kan toch manieren leren!’
(De opgesloten kater maakt
een hels spektakel, uit op wraak.)

4.3
‘Professor Pratt, how good to meet you...’
(John's really left me in the lurch)...
‘At iast, my dear! I thought I'd treat you
To new directions in research
On Pittsburgh.’ ‘Thanks, but with this yelling,
Professor Pratt, it would be selling
Your theories short to try...’ (There's John -
That's odd- he's got a new suit on -
And why he's kicking at the table?)
‘Excuse me...’ Liz goes over. ‘Hi!
Something wrong, dear?’ ‘Yes! Just as I
Was hoping things had gotten stable,
As if to prove that all is flux,
Your squalid cat pissed on my tux.’

4.4
‘Poor Charlemagne. He's agitated.
It's this noise, dear. Please don't make waves.’
‘Nonsense. That cat should be castrated -
Unless,’ John splutters, ‘he behaves...’

‘John, dear, don't go all stiff and stuffy.
Look round you. Everyone's so scruffy
A tux looks odd - take my advice.
Oh, by the way, Mom thinks you're nice...
I wonder why Dad couldn't make it...’
Lis ripples on, While John thinks, ‘Drat
That mangy misbegotten cat.
I hate the beast, and I can't fake it...’
(While Charlemagne, from the back room
Yowls out symmetric spells of doom.

4.5
Maar dan begint, woest en extatisch,
met geestvervoerende ritmiek,
gebonk, gesnerp, hoewel het laat is
(de buren zijn, diplomatiek,
ook uitgenodigd) een nieuw nummer.
Gestimuleerd door stuwend drummen,
hypnotisch, dwingend, strak, van Jane
ontlaadt de band zich plots in een
orgastisch en soms haast hysterisch
gekronkel - valt dan stil. 't Gehoor
roept enthousiast: '*Encore, encore*!'
Maar *Liquid Sheep* komt deze keer 's
geen tweede keer: ze zijn doodmoe
en hard aan drank en spijzen toe.

4.6
John brengt nu Phil in de roulatie.
'Rose - Phil, mijn beste vriend.' 'O, heus?'
Rose vindt de band 'een revelatie';
ze lacht Phil toe en snuit haar neus.
Rose is een onecht Engels roosje
en lang niet teer, blijkt na een poosje,
want onder veel gesnif (niks ziek,
coke-snuifster!) worden 'O, zo chic!'
haar 'Daddy's' 'fuiven' opgehemeld.
Aanstellerij, merkt Phil, daar haar
Wodehouse-jargon, passé en raar,
van Amerikanismen wemelt.
Phil weet: wie met twee tongen spreekt
begaat een zonde die zich wreekt.

4.5
But now with vigor fierce and frantic,
In a new number, 'Love Dispriz'd,'
With thuds and screechings corybantic
(The neighbors have been neutralized
By being invited to the frolic),
The Liquid Sheep with hyperbolic
Frenzy are squirming in the spasms
Of uncontrollable orgasms
To Janet's mad, mesmeric drumming...
Then, suddenly, silence 'More! More! More!'
The audience howls for an encore -
But there can be no second coming
For Liquid sheep, who, mute and spent,
Disband to seek out nourishment.

4.6
Now John keeps Philip circulating.
'Rose, meet my old friend Philip.' Rose
Finds the Sheep 'too, too enervating.'
She smiles at Phil and blows her nose.

But English unofficial roses
Are not as bland as he supposes,
And Rose, whose nasal septrum throbs
With coke, dilates between her sobs
And snorts, and snorts on ‘Daddy's super bashes’;
Then, wilting from chic gibberish
Into a bruised Americish:
‘But not all cultural attachés
Are like my dad, for heaven's sakes!
Still, that's the way the biscuit breaks!’

4.7
Phil zet zijn tumbler neer, te wild wat,
steekt daarna één poot van zijn bril -
vrij dik beglaasd, montuur van schildpad -
in een salade met veel dril,
likt hem verlekkerd af, boert hoorbaar,
peutert vervolgens onverstoorbaar
diep in zijn neus en bromt: ‘Zó, stuk!’
Hij denkt: Als het me zó niet lukt...
Rose ís al weg, en een enclave
van onverhoopte rust omgeeft
nu Phil, die binnenpretjes heeft.
Dan stevent Liz af op zijn haven:
ze heeft hem daar zien staan, alleen,
en voert hem naar waar Sue en Jane

4.8
zich afvragen: ‘Is rock agogisch?’
en ‘Hoe verhoudt zich Bach tot punk?’
Jane weidt gedreven, pedagogisch,
uit over het ontstaan van funk;
Sue postuleert: ‘*Ein Heldenleben*
en *Warum ist das Licht gegeben*’
(waaruit ze zingt, uit volle borst
- timide Sue, die nooit iets dorst)...
‘dat is voor mij de pan-Germaanse
apotheose van grandeur
en Weltschmerz.’ Phil verschiet van kleur.
Blind voor zijn blikken en zijn blozen,
duwt Liz hem naar het tweetal toe:
‘Jane ken je al, Phil - mijn zus Sue.’

4.7
Phil frowns, and sets down his manhattan.
He dips one arm of is his thick specs
- Daubing its tortoiseshell ground pattern
With bold green gaucamole flecks -
Into a nearby bowl, and licks it,
Massages his blunt nose, and picks it,
Grunting, ‘You're really something, chick!’
He thinks, ‘If this won't do the trick,
I'm stuck’ But Rose by now is fleeing
And Phil's left blessedly alone,
Content in an inviolate zone.
He chuckles. But alas, Liz, seeing
Him by himself, steers him to where
Janet and Sue, with hybrid flair,

4.8
Discuss, ‘Is acid rock agogic?’
And ‘How does Bach relate to punk?’
As Jan expands with pedagogic
Verve on the genesis of funk,

Her new friend States, '*Ein Heldenleben*
And *Warum ist das Licht gegeben*
...(Snatches of which she sings out loud
- Shy Sue, forgetful of the crowd)...
Apotheosize pan-Germanic
Grandeur and gloom...' Phil wishes he
Could crawl off unobtrusively,
But heedless of his spiraling panic
Liz wedges in with, 'Janet, you
Know Phil... Phil, meet my sister, Sue.'

4.9
Jane - Claire's vriendin! Phil staat te trillen.
‘Dag, Jane,’ zegt hij, maar uiterst kil
kijkt die hem aan als ware Phil 'n
vies stinkend kreng van een mandril.
Ooit waren John en Jane gaan dansen
met Phil en Claire. Ooit (‘mésalliance’,
wist heel de Cabot-clan vooruit)
had Claire naast Phil gestaan als bruid.
‘Claire treft geen blaam,’ weet Jane, rechtlijnig.
En zo leest Phil nu tot zijn schrik
slechts moord en doodslag in haar blik.
Hij tuurt nu in zijn glas, gepijnigd,
draait dat, verbeten en devoot,
als een gebedssnoer rond, monddood.

4.10
Jane zegt: ‘Sue, sorry, ik verlaat je.
Tot straks.’ Phil is compleet van slag.
‘Gôh,’ mompelt Sue, ‘die Jane, ze hááat je...!’
Phil neemt een slok en zegt vaag: ‘Ach...
Maar Sue, jouw spel van zondag - prachtig!
Bij Brahms werd het me haast te machtig...’
Sue, blij verrast, geeft Phil een arm.
‘Was jij er ook?’ Ze glimlacht warm
en denkt: ‘Ik zou graag willen weten
wat of er speelt tussen dat stel -
John kijkt naar ons; die weet het wel -
een oude grief, *faux pas* of vete?’
John kijkt Liz glunder aan en zegt:
‘Je zusje valt op hem, Liz, echt.

4.9
Phil, faced by Janet - Claire's friend -trembles:
‘Hi, Jan, long time no see!’ But Jan
Observes him as if he resembles
A putrefied orangutan.
Once Claire and Jan had double-dated
With Phil and John. Once Claire, elated,
Stopping her ears to Cabot screams,
Had wed the pauper of her dreams.
‘Claire's not to blame,’ thinks Janet stoutly.
Thus by default the fault is Phil's.
Jane sets her gaze at Look that Kills
While Phil admires the floor, devoutly
Twirling his glass like a prayer wheel,
And gnaws his lips with vampire zeal.

4.10
Jan says, ‘Excuse me Sue, I'll see you.’
Phil's knees feel like papaya pulp.
Sue asks, ‘Phil, why did Janet flee you?’
‘Don't know,’ evades Phil with a gulp:

‘Sue - Sunday night - the “Royal” trio -
I thought you played it with great brio...’
And Sue, diverted, smiles and says,
‘So you were there?’ With warm-eyed gaze
She looks at Phil and thinks, ‘I wonder
What it's about - I'm sure John knows -
He's looking at us - I suppose
Some unforgotten feud or blunder.’
Across the room, John gloats at Liz,
‘She's falling for him - bet she is!

4.11
Ze vinden elkaar duidelijk aardig.
Dat wordt wel wat - kijk zijn gezicht!
Ik kèn hem!' 'Tamelijk voorbarig,'
vindt Liz. 'Alsof Sue zo maar zwicht.
Dat is te simpel afgeschilderd...'
Rondom haar zitten, licht verwilderd,
qua houding al wat ingezakt
door whisky, vruchtenpunch, cognac,
collega's van haar werk te praten,
het ego strelend, én de vacht,
van *Liquid Sheep.* Haar broer Ed lacht,
tegen de schouw geleund, verwaten
om al die kinderachtigheid
en plengt Bordeaux op het tapijt.

4.12
Bjorn, Zweeds atleet, loert nu wellustig
en kil berekenend op Rose;
die ziet het, rilt en wordt onrustig.
Met de Van Camps is weer niets loos;
die bouwen, ritueel, eerst ruzie
en daarna voort aan hun illusie:
'Heus, schat, ik raak geen druppel aan.
Maar héél attent, hoor!' 'Graag gedaan!'
En Kim Tarvesh, verzuipt, gekieteld
door wulpse curven, zijn mislukt
proefschrift, dat hem terneder drukt,
en daarmee dus voorgoed de titel
'Doctor in de economie'
in koele stromen van Chablis.

4.11
We'll get old Phil hitched up, believe me -
Yes, it's reciprocal - I'm sure -
Look at his face - he can't deceive me.'
Liz thinks, 'That's somewhat premature...
I'd hardly bounce to that conclusion...'
Around her, reveling in confusion,
In attitudes of vague collapse
Among fruit punch and brandy snaps,
Her legal colleagues sit discoursing
With Liquid Sheep and stroke their fleece,
While, leaning on the mantelpiece,
Frowning, aloof from all this horsing,
Her brother Ed decants Bordeaux
On the white woollen rug below.

4.12
Now Bjorn the Swedish runner's leering
At Rose with cold, appraising lust.
She shudders and adjusts an earring.
With reassuring spite and trust

The Van Camps battle on, unthinking:
‘No, darling, I have *not* been drinking.
Thanks for the sweet thought, anyway.’
‘It's nothing, darling. Any day!’
While, bowed down with the gray futility
Of his dank thesis, Kim Tarvesh
Ogles convexities of flesh
And maximizes his utility
By drowning in his chilled Chablis
His economics Ph.D.

4.13
Maar de professor, opgetogen,
heeft Liz weer beet. En zij doorstaat
kalm en gelaten 's mans bevlogen,
en niet te stuiten Pratt-prietpraat.
Hij raaskalt over Pennsylvania
(Liz denkt: ‘Dat kun je toch niet ménen, ja!’)
‘... zonder de val van Fort Duquesne
zaten de Fransen nog bijeen,
verschanst in een confederatie
van Louisiana tot Québec.
Heus, Pittsburgh kostte hun de nek.
Pittsburgh - verlosser van de natie!
Dat is wat ik heronderzoek.
Pratts Hypothese heet mijn boek.’

4.14
Phil weet met bourbon weg te zinken
uit het verdriet dat hem besluipt.
Hij drink en blijft gestaag dóórdrinken -
het is geen drinken meer, hij zuipt.
Geïnspireerd, verward, beneveld,
al snel in hoger sferen zwevend,
verruilt hij bourbon nu voor rum,
elixir, nectar, tonicum,
verkwikkend en paralyserend.
Een zonnebloem, door chroom omlijst,
herinnert hem aan vroeger thuis.
Dan, haarscherp, half hallucinerend,
blikt hij, geschrokken en ontdaan,
recht in de kern van zijn bestaan.

4.13
But now Professor Pratt's recaptured
His fugitive, and Liz endures
The bludgeonings of this most enraptured,
Most indefatigable of bores.
He raves of Western Pennsylvania
With zealotry approaching mania:
‘... Had we not taken Fort Duquesne,
My dear, the French would still remain
Entrenched in a confederation
From Louisiana to Quebec.
I tell you, Pittsburgh saved our neck -
Pittsburgh - redeemer of our nation!
My fourth book reexamines this.
It's called *The Pratt Hypothesis...*’

4.14
Phil downs vermouth and bourbon, sinking
Out of a world of loss and pain.
He drinks and he continues drinking
And having drunk he drinks again.

Inspired by a warm confusion,
In a soft stratum of illusion
The amber in his glass becomes
A gold elixir that benumbs,
That steadies as it sends him reeling.
A sunflower in a frame of chrome
Reminds him of his childhood home,
And in an access of swift feeling
He sees, with vision like a knife,
Into the very heart of life.

4.15
Hij denkt aan Paul... John signaleert hem
door wolken van tabaksrook heen,
baant zich een weg en attaqueert hem:
‘Nu ik je eindelijk alleen
tref, Phil, vraag ik je, op de man af:
Waarom verdorie, ouwe gannef,
heb jij die prachtbaan opgezegd?’
‘Voor 's werelds heil,’ klinkt het oprecht
en waardig. ‘Zo,’ zegt John. ‘Fantastisch!
Als elke jonge yup zo denkt,
God weet wat dan de toekomst brengt.’
‘John, “jonge yup” is pleonastisch...’
‘*Touché!*’ zegt John. ‘Maar, monomaan,
waar vind je ooit een betere baan?’

4.16
Als John wat bot klinkt, haast vijandig,
is dat niet vreemd: wat van Phil eerst
verfrissend meer dan onverstandig
studentikoos-geëngageerd
gedrag leek, wekt nu irritatie
en lijkt veel op indoctrinatie,
vindt John, wie dat onrustig maakt,
omdat het ook zíjn normen raakt.
Of is het zo dat hij, onveilig
zich voelend in zijn twijfelzucht,
meteen maar in de aanval vlucht?
Phil denkt: Johns totems zijn hem heilig.
Hij vuurt nog eer hij wordt belaagd.
Phil schiet een pijl terug en vraagt:

4.15
He thinks of Paul. He thinks... John hails him
Across the clouds of smoke-filled air,
Wrestles hls way through, and assails him
With ‘Now that we've achieved this rare
Moment to talk - we'd better use it!
Here's a straight question - don't refuse it -
Why have you left your job?’ ‘To save
The world,’ replies Phil with a grave
Decorum. ‘Ah,’ says John. ‘Fantastic!
Guess we young yuppies all should go
Do our own thing.’ Phil murmurs, ‘Oh -
Young yuppies - now - that's pleonastic...’
‘Touché,’ says John; then, ‘Phil, you're mad.
What better job could you have had?’

4.16
If John sounds blunt and acrimonious,
It's not surprising. What in Phil
Seemed more refreshing than erroneous
Behavior once, while they were still

At college, now excites causticity.
Phil's amicable eccentricity
Unsettles John now that's come
To rest a bit too close at home.
Or it may be that, overtaken,
By his defensive doubts, he shrinks
Into a quilled attack. Phil thinks:
John doesn't like his totems shaken.
Before I threaten him he fires.
By way of answer Phil requires:

4.17
‘En jij geniet nog van jouw nering?’
‘Leuk werk, betáált, tart het vernuft.’
‘Wat is het?’ ‘Kernkopcomprimering,
zeg maar... Phil, jôh, 't is toch een klucht
dat jij, whiz kid van de computer,
genie, waar ik maar zwoeg en ploeter,
jij cyberneticafanaat,
auteur van dat doorwrocht tractaat,
voor loze kreten van domkoppen...’
‘Het wereldheil een loze kreet?
De aarde, John, gaat voor je 't weet
met jouw kernkoppen naar de knoppen.
Wij vredesfreaks, soft of extreem,
bevechten jullie rotsysteem.’

4.18
‘Hoe willen jullie dat proberen?’
‘Nou, Lungless Labs wordt het begin.
We posten, storen, procederen...’
‘Bravo! Wie denk je dat er wint?
Ze smijten jullie allemaal knusjes
de bak in, kunnen jullie Russisch
studeren tot... (Er groeit een kring
stilaan rond het verbaal geding)...
begrip doordringt tot jullie zachte,
naïeve brein.’ ‘John, 't is een plícht:
de hele aarde is ontwricht.
Zo'n actie vind jíj kinderachtig,
maar geeft óns strijdlust en elan
en ook een brede achterban.’

4.17
‘And your job gives you satisfaction?’
‘It's fun - it's well-paid - it's a new
Challenge -’ ‘What is it, John?’ ‘Compaction
Of payloads.... Phil, it can't be true
That you - the whiz kid of computers,
Beloved of bosses as of tutors,
The author of that learned tract
On guidance systems - could in fact
Blow your career - and for dumb slogans.’
‘To save the world - what's dumb in that?
Before you blow our planet flat
With all your payloads and your blowguns,
We interfering, peace-drugged jerks
Might save your skins - and jinx your works.’

4.18
‘And how do you propose to do it?’
‘Well, Lungless Labs; that's for a start.
We'll picket it, disrupt it, sue it -’
‘Phil, Lungless Labs won't give a fart.

They'll slam you right into the slammer
Where you can practice Russian grammar
Until... (By ones and twos a knot
Grows round the disputatious spot)...
Sense penetrates your soft ingenuous
Cerebrum.' 'John, you've missed the point,'
Says Phil: 'The world is out of joint;
And such acts, though they may seem tenuous
To you, give heart to us; what's more,
Bring new peace fodder to our door.'

4.19
Zijn stem verstikt en schril, indringend
- zijn S-sen klinken nog als S -
zegt Phil verzoenend, maar toch dwingend
in zijn betoogtrant: ‘Kijk nou 'es
naar alle mensen, John, rondom ons
en stel eens dat die eerste bom ons
geraakt had zoals wij hier staan,
glas in de hand en welgedaan;
Van Gogh die daar de zijwand tooit en
je vrienden hier bijeen, ik, jij -
één flits, en alles is voorbij.
Ons stof wordt wijd en zijd verstrooid en
besmet zee, heuvel, wijngaard, woud
met onze moordende fall-out.

4.20
Als alles zinderende mist is,
de mens in heel zijn variëteit -
Bach, Rembrandt, Socrates en Christus -
gedood wordt zonder onderscheid,
werkt het, denk jij, dan nog vertroostend,
die tel voordat we zijn geroosterd,
dat mét ons kroost, het Rode Plein
straks ook slechts stank en as zal zijn?
En dan, wanneer de zachte straling
neerdaalt op wat nog wél bestaat
in bossen, bergen, zeeën, gaat
de kroon der schepping op herhaling,
steriliseert hij, zelf al dood,
alsnog zijn eigen moederschoot.

4.19
Speech strained and clarified by passion
- His S's remain S's still -
In unantagonistic fashion,
Eschewing escalation, Phil
Resumes, ‘John, take a look around us.
Imagine that the first bomb found us
Just as we are - as here we stand,
A glass of liquor in our hand.
There by the door is Van Gogh's painting
Of sunflowers. Here are all our friends.
And suddenly our small world ends,
And our vile dust is swept up tainting
The hills, the vineyards, and the seas
With irremediable disease.

4.20
So tell me, how much will it please us
That mankind with its crazy ways
- Bach, Rembrandt, Socrates and Jesus -
Will burn to ash and swiveling haze?

Will it console us to be knowing
In the swift instant of our going
That Red Square, like our children's crèche
Will soon be charred or ulcerous flesh?
And then, when the soft radiation
Descends on whats's not been destroyed
- Trees, whales, birds, wolves - the birthless void -
Think how the crown of earth's creation
Will murder that which gave him birth,
Ripping out the slow womb of earth.

4.21
Zijn alléén “wij” hiervoor beducht dan
en hebben “zij” geen notie van
de holocaust die in de lucht hangt
boven hun prachtig, kwetsbaar land?
Het *moet*, als het nog *kan*, gedaan zijn
met deze destructieve waanzin.
Fall-out ziet echt niet het verschil...’
Een jonge man kijkt strak naar Phil,
die eindigt: ‘... tussen Omsk en Reno.’
Daar staat hij, zwijgend, half épris
van Phil en luistert: een kopie
van Greco's *Felix Paravicino*,
hetzelfde fijn geciseleerd
gezicht, bleek, sterk, gepassioneerd.

4.22
't Is Ed. Liz stelt hem op zijn eigen
verzoek nu voor. Ed, vaak zo rad
van tong, blijft, overrompeld, zwijgen.
Wanneer hij tennis speelt of wat
brain-stormt met de reclamejongens,
spuit Ed meestal aan één stuk nonsens,
vaak even storend als ad rem,
haast totdat zijn collega's hem
de schedel met hun racket klieven
of plakband kleven op zijn mond.
Twee woorden echter brengen prompt
Ed tot bedaren, naar believen
‘uranium’ of ‘God’. Ed zwijgt,
zodra hij die te horen krijgt.

4.21
Is it just “we” who feel this terror?
Do you think “they” can't understand
What will come down through aim or error
Upon their great and fragile land?
We *must* stop... (Caught by sudden sadness,
He fumbles)... if we *can* - this madness,
We common people of goodwill...’
A young man stands and stares as Phil
Says, ‘... Fallout can't tell Omsk from Reno....’
He stands there wordless, half in love,
Drinking Phils speech, the image of
El Greco's *Felix Paravicino*:
The same pale, slender, passionate face,
Strength and intensity and grace.

4.22
It's Ed. Now Liz has introduced him
(At his request). Ed, rarely short
Of words, finds Philip's have reduced him
To numbness. On the tennis court

Or with his afvertising rabble
Ed spouts forth a distracting babble
Of witty, entertaining trash
Till his opponents long to smash
Their rackets on his shimmering cranium
Or seal his lips with editing tape:
But two sure passwords for escape
Have been discovered: One's Uranium
The other God. All talk of these
Causes Ed's babbling brook to freeze.

4.23
John is met zijn Liz doorgelopen
(plicht roept). Ed blíjft, gefascineerd.
Pas drieëntwintig, clever, open,
raakt hij soms snel gedeprimeerd.
Zijn energie en haast brooddronken
esprit versluieren spelonken
vol angstgevoelens waardoor Ed
soms 's nachts geen oog dicht doet in bed
(een trekje, meent Liz, van hun moeder).
Sue, net als Liz, aanbidt Ed, want
hij is gezellig, warm, charmant.
Maar Liz noch Sue begrijpt haar broeder
wanneer die weer de pest in heeft
en ‘door zijn demon wordt geleefd’.

4.24
Phil kijkt naar Ed: intens, atletisch
en stil - het slag dat hem altijd
nerveus maakt. Doch ook Eds ascetisch
gezwijg duidt op nervositeit;
Phil evenwel wenst nu, vrij zwevend
in een spirituele nevel,
zijn medemens nog enkel wel,
zodat na een half uur het stel
druk in gesprek is. Ed, méér thuis hier
en al weer deels de komediant,
doet in extenso, amusant,
verslag van hoe hij een vreemd huisdier
zó in een winkel heeft gekocht:
een leguaan, zo'n groen gedrocht.

4.23
Now host and hostess, drawn by duty,
Have vanished, but - to stay with Ed -
At twenty-three, though quite astute, he
Seems easily dispirited;
Although his energy's appealing,
It serves the function of concealing
Rifts of anxiety so deep
Some nights he finds it hard to sleep.
(Liz thinks this trait comes from their mother.)
Both Sue and Liz adore Ed: he's
Warmhearted, fun and quick to please;
But neither understands their brother
When his designs and words are skewed
By what they call his godly mood.

4.24
Phil looks at Ed: intense, athletic,
Silent - the sort of man whom he's
Uneasy with. But Ed's ascetic
Tension betrays his own unease;

And by now Phil's free-floating status
(Buoyed by spirituous afflatus)
Projects goodwill on all mankind -
And so, in half an hour, we find
The pair engaged in conversation,
Which, now that he's regained his cool
And half slipped back to playing the fool,
Revolves round Ed's prolonged narration
Of how he happened to procure
A green iguana from a store.

4.25
‘Ik dacht: verdraaid, een leguaan is
- hij was twee decimeter klein -
weer eens iets anders dan piraña's.
En ook leek het me goed voor mijn
imago om hem uit te laten,
zo rond de Beurs, luid met hem pratend
over de landseconomie.
Niet dat ik ons in *Playgirl* zie
- móói is-ie niet - maar, mag niet deren,
wat een verwarring dat ik sticht!
Passanten paf, verkeer ontwricht...
komt de politie! “Middag, heren!
Meneer, neemt u dat monster mee!”
En wij kalm verder, met z'n twee.

4.26
Toch is het raar met Schwarzenegger:
zijn poten groeien met de dag,
maar niet zijn romp - zit me niet lekker.
Als ik maar wist waar dat aan lag.
Misschien krijgt hij niet goed te eten.’
‘Wat geef je hem?’ wil Phil nu weten.
‘Sla, larven - en veel beendermeel...’
‘Waarom?’ ‘Zijn kaak is, vind ik, veel
te slap. Ik denk, kalkdeficiëntie.’
‘Kan zijn, maar beendermeel bevat
juist té veel kalk en fosfor. Wat
je doen moet hier is in essentie
heel simpel. Pleur die kalk weg, Ed,
mest hem met vitamines vet.

4.25
‘... They had a sale on small iguana's -
Babies -a span long, kind of cute.
Sure, I'd gone in to buy piranhas,
But seeing them, I knew they'd suit
My image: I could take them walking
Through the Financial District, talking
To them about the price of gold.
We wouldn't make the centerfold
Of *Playgirl*, as they aren't too pretty,
But what the heck, I didn't care:
Traffic would swerve, and folks would stare
- I had it figured out - the city
Would halt, the cops would come and say,
“Get those darn things out of the way!”

4.26
But, sadly, Arnold Schwarzenegger
- I just got one - looks really strange:
His legs keep getting bigger and bigger
But not his torso - Should I change

His food?’ Ed asks with some disquiet.
‘Don't know,’ replies Phil. ‘What's his diet?’
‘Salads, and larvae - and bonemeal.’
‘Why that?’ asks Phil. ‘Because I feel
His jaw's so rubbery and floppy
he may need extra calcium.’ ‘No.
The phosphorus-calcium ratio
Is far too high in bonemeal. Copy
My method: cut the bonemeal out,
And feed it vitamins till it's stout.

4.27
Ik heb het zelf ook ondervonden.’
‘Heb jíj er een gehad?’ ‘Wat héét!
Plus cavia's, konijnen, honden...
Mijn vrouw hield dieren bij de vleet.
Ik niet... ik ben... (Phil raakt bezopen)
...laatst met mijn zoon een spin gaan kopen.
Hij heet Tarzan.’ ‘Hoe heet je zoon?’
‘Paul. Woont bij mij.’ ‘Lijkt me gewóón.’
‘Mijn vrouw... die heeft me laten stikken.
Ben jíj getrouwd?’ ‘Nee.’ ‘Groot gelijk.
Je bent ze beter kwijt dan rijk,
die wijven, jôh... wat die niet flikken...!
Het huwelijk is een slangenkuil.’
Dan staat Jane voor hem en kijkt vuil.

4.28
‘Je bent een ploert, Phil,’ zegt ze striemend,
‘wanneer je je bedrinkt.’ Haar blik
doorboort Phil als een laser, priemend.
‘Wat heb ik dan gezegd, Jane? Ik...
(Phils kort geheugen hapert deerlijk)
...ik heb geen flauwe notie, eerlijk.
Ik vind je juist zo'n lieve schat...
(Hij pakt een glas) Kom drink nog wat...’
Jane briest, het schuim haast op de lippen:
‘Echt, mannen maken me doodziek!
“Het vrouwtje” is, karakteristiek,
Madonna, minnares, Xantippe,
huisdier of huissloof - arbitrair.
Ze had gelijk, die arme Claire.’

4.27
To feed it bonemeal is to maim it.’
‘You've kept iguana's, Phil?’ ‘Oh, sure -
Iguana's, rabbits, dogs, you name it!
My wife... but I don't any more...
(Phil speech grows slurred.) We've got a spider -

Paul and I call it Easy Rider.’
‘Who's Paul?’ ‘My son. He lives with me.’
Ed frowns at Phil, ‘Why shouldn't he?’
‘Oh! I'm divorced,’ says Phil. ‘You married?’
‘No, no - ‘‘Well, don't! Women are turds.
That whole snake pit is... for the birds.’
Phil mutters - but his slurs have carried
To Jan, who with ferocious mien
Injects herself into the scene.

4.28
‘Phil, you're obnoxious... (Like a razor
Her voice dissects him)... when you're drunk.’
Her eyes bore through him like a laser.

‘What...? What...?’ In an amnesic funk,
‘What did I say?’ asks Phil (thinking,
That's Jan... she's pretty nice... likes drinking...
What's made her mad?) ‘Hey, have a drink -’
He offers her a glass. ‘Men stink!’
Janet exclaims with tingling fury.
‘You puke all over us, then say
“What did I do?”, file us away
As saint, virago, nag, slut, houri
Or household pet or househol drudge -
God - Claire was right...’ Phil doesn't budge

4.29
En héén beent Jane. Phil staart, ontluisterd,
zijn arm als steun om Ed gelegd,
haar na. ‘Ik ben stomdronken,’ fluistert
hij dan. ‘Wat heb ik toch gezegd?’
‘Ach, niks, je stond gewoon te dazen.’
‘Ik ga... naar huis.’ ‘Phil, kamikaze!
Je bent zo zat als een meloet,
dat gaat geen 100 meter goed.
Ik breng je wel. Dan kom je morgen
je au-’ ‘Ik woon in Stanford, Ed.’
‘O... Nou, dan deel je maar mijn bed.
Maar jíj rijdt niet! Maak je geen zorgen,
ik heb twee tandenborstels thuis.
Ciao, Liz - dag, John - hup, Phil, naar huis.’

4.30
Eds auto ingetuimeld láát Phil
zich naar diens flat, spartaans, méér niet,
en daar naar bed toe brengen. ‘Slaappil?’
‘Nee, dank.’ Phil kijkt eens rond en ziet
een stoel vol shirts, een racket, snaren
plus bladmuziek voor een gitaar, 'n
zakbijbel naast een sax, scheercrême,
-mes, after-shave (*Quelle vie bohème!*')...
Een commentaar op Augustinus
ligt ergens zomaar in een nis,
diens *Confessiones* (Zo, niet mis!)
staan op een plank naast *Grote Zieners*,
Zelfbeeld en Zelfvertrouwen (Hé?)
Filmologie en de *Pensées.*

4.29
From where Jan leaves him rooted, staring.
He leans in foggy shock on Ed.
Then in a vocie drunk and despairing:
‘I'm plastered! What was it I said?’
‘Nothing you meant. You're right. You're plastered.’
‘I'm going.. home...’ ‘Unless you've mastered
The art of driving straight when drunk,
Once you're behind that wheel, you're sunk!
I'll drive you home. Come back tomorrow
To fetch - ‘‘I live near Stanford, Ed.’
‘Oh... well, in that case, share my bed -
Just don't try driving! - You can borrow
My toothbrush too. Come on, let's go -
Good night, Liz - Bye, John - Homeward ho!’

4.30
They totter car-wards. Now Ed's driving
Toward his spartan lodgings, where
Within two minutes of arriving,
Stretched on the bed, Phil sees a chair

Piled high with shirts, a tennis racket,
A Bible, un unopened packet
Of guitar strings, a saxophone,
Shaving cream, razor and cologne...
A commentary on Aquinas,
Rests on the floor, while on a shelf
Lies the august *Summa* itself,
Next to (in order) *Conquering Shyness*,
The Zen of Chess, The Eightfold Way,
Theories of Film, and the *Pensées*.

4.31
Phil keurt Eds huis en Ed trekt gapend
zijn hemd, een schoen uit en een sok.
Rust heerst alom. Schwarz ligt te slapen.
Dit kalme, strakke stratenblok
met zijn rood-bloeiende gombomen
ligt diep in slaap of slaappilcoma.
‘Ik woon hier goed. Het is niet ruim,’
zegt Ed, ‘maar, och, een achtertuin
met zwembad, waar Schwarz vaak in spartelt...’
Phil ziet met troebele blik een schaal
met fruit, een crucifix van staal,
een poster - Lana Turner, dartel
en zwoel, met oog uitsluitend voor
Holbeins portret van Thomas More.

4.32
‘Mijn schutspatroon.’ ‘More, of die blonde?’
‘Slaap wel!’ grijnst Ed. Dan bidt hij stil,
vraagt God vergeving voor zijn zonden,
dankt Hem voor deze dag, voor Phil,
en draagt zijn ziel Hem op, ootmoedig...
Phil, die zich géén delirium toedicht,
gelooft zijn ogen niet als Ed
devoot een kruis slaat en naar bed
toe komt. Licht uit. ‘Die Jane, woest was ze!’
zegt Phil. ‘Ik vind het het echt beroerd.
Góéd, Ed, dat jij me hebt ontvoerd.
Jullie Dorati's zijn echt klasse!
Bedankt...’ (Phils hand zoekt op de tast
Eds arm en pakt die even vast.)

4.31
Phil looks around at Ed's housekeeping.
Ed yawns, and strips off shirt and shoes.
Silence outside. The iguana's sleeping.
This quiet grid of avenues
With red-flowered gum for decoration
Lies deep in slumber and sedation.
‘It suits me, Phil. The flat's quite small,
But there's a garden, after all -
And a small pool for the iguana...’
Phil's bleary Eyes rest on a bowl
Of fruit, a crucifix, a roll
Of film, a photograph of Lana
Turner, who smiles across the floor
At Holbein's sketch of Thomas Moore.

4.32
‘My patron saint.’ ‘Which one?’ Ed, grinning,
Says, ‘Go to sleep!’ and turns to pray.
He asks forgiveness for his sinning,
Gives thanks for the expended day,

Consigns his spirit to God's charity...
Now Philip, with exiguous clarity
And some bewilderment, sees Ed
Cross himself twice then come to bed.
Lights out. Phil mumbles, ‘What a party!
I really blew it then with Jan.
Ed, thanks a lot. I mean it, man -
I haven't met yet a Dorati
I didn't like...’ (Across the bed
He reaches out and touches Ed.)

4.33
Ed waagt geen weerwoord, maar reikt schichtig
- nóóit is zijn bed zo breed geweest -
naar Phil, vat moed en streelt voorzichtig
diens haar en voorhoofd, zacht, bedeesd.
Phil, voelt hij, wordt opeens rigide.
‘Het spijt me,’ stamelt Ed timide,
‘ik wilde niet - alleen ik dacht -
ach, laat maar zitten - goedenacht.’
Daar liggen ze, stil, katatonisch.
Phil is in dubio en denkt:
‘Ach, kom! Ed is een prima vent.
Mijn seksgebrek, een jaar, haast chronisch,
hoe kom ik daar alléén mee klaar?’
Hij draait zich om en streelt Eds haar.

4.34
Juist nu het er écht om gaat spannen,
zet wreed en bot de censor mes
en snoeischaar in mijn versroman en
leest hij mij bars en streng de les:
wat volgt strookt niet met het decorum,
zo oordeelt hij, *arbiter morum*!
Wat, lezer, geeft dit zwijn het recht
dat hij mijn Muze muilkorft, knecht,
en in de parels van dit loflied
rondwroet naar locussen die hij
verzwelgen kan als lekkernij?
Vergeef mij, dat ik uit mijn slof schiet:
hoe graag had ik niet Phils en Eds
genot, en niet dít beeld, geschetst!

4.33
‘Good night.’ Ed fears to answer. Trembling,
He moves his hand across the space
- What terrifying miles - assembling
His courage, touches Philip's face
And feels him tense up and go rigid.
‘I'm sorry,’ Ed says in a frigid,
Half-choking voice. ‘I thought you might -
I didn't mean - I mean - good night.’
Taut with a kataleptic tension
They lie, unspeaking. Phil thinks, ‘Why
Be so uptight? He's a great guy.
I've never bothered with convention.
God! It's a year that I've been chaste...’
And puts his arm around Ed's waist.

4.34
Now, just as things were getting tenser,
And Ed and Phil were making love,
The Imperial official censor
- officious and imperious - drove

His undiscriminating panzer
Straight through the middle of my stanza.
Now, Gentle Reader, is it right
This swine should put my Muse to flight,
Rooting about among my pearly
Wisdom till he finds orts that he
Can gobble down with grunting glee?
Forgive me, Reader, if I'm surly
At having to replace the bliss
I'd hoped I could portray, with this.

4.35
Verplaatsen wij ons, protesterend,
naar zaterdag, die helder daagt,
als Schwarzenegger - fascinerend
en groen gedrocht, fier, onversaagd,
Sauriër uit vervlogen tijden! -
ontwaakt en tracht zich te bevrijden
met luid gekrab en veel stampei.
Ed gaapt, is half uit bed, als hij
zijn wang heel zacht tegen Phils schouder
aanvlijt nog, dan zijn broek aanschiet,
en Schwarz een avocado biedt.
‘Arm dier,’ zegt hij, ‘het wordt echt kouder
en de verwarming is kapot.
Vannacht krijg je een warmer kot.’

4.36
Het wrattig mini-monster kijkt naar
de groengevlekte vrucht, koud, kien,
en komt dan aangestommeld: blijkbaar
heeft het de riem nog niet gezien
die over baasjes schouder bungelt.
Ed lijnt Schwarz aan en maant hem: ‘Klungel,
denk nu eens om je hals en rug!’
Maar Schwarzenegger dwarsboomt stug
Eds aanzet tot domesticatie:
hij rukt en klauwt en snuift en hijgt
tot hij zijn avocado krijgt.
‘En nu naar buiten, Schrik Der Natie.
We gaan heel kalm een blokje om.
Dat wil je toch?’ De kop knikt stom.

4.35
I'll move the ménage to mañana,
But under protest. Saturday
Dawns bright and clear, and the iguana
- Fantastic dragon of green clay,
Great saurian from realms primeval! -
With scraping, scuffling and upheaval
Bestirs himself now in his shed.
Ed yawns and half gets out of bed,
Returns and nuzzels Philips shoulder,
Puts on his jeans, and goes to get
An avocado for his pet.
He says, ‘Poor Schwarz. It's getting colder.
The heat's kaput. Tonight, instead,
You can sleep underneath the bed.’

4.36
The warty beast observes Ed coldly,
Stares at the green and mottled pear
He proffers. Noisily and boldly
He crawles toward him, unaware

Of the loose leash that Ed is holding.
Ed slips it round him, gently scolding:
‘Now watch that dewlap - mind those spines -’
But Schwarzenegger undermines
All of Ed's efforts at persuasion
- By jerking, clawing - until he
Obtains his avocado. ‘We
Are now prepared for an invasion
Of our quiescent neighboorhood.
You want a walk?... (The head bobs.)... Good!’

4.37
Ed laat voor Phil een briefje achter:
Hai, Phil! Ontbijt op bed... helaas,
ik heb geen tijd: Schwarz kan niet wachten!
Er is melk, koffie, brood en kaas.
Als incarnatie van Catweazle,
mét draak, loopt Ed een rondje. ‘Griezel!’
verzuchten Gabrielle en Pam,
zijn buurmeisjes, vlak achter hem.
Pam vreest een prompte liquidatie
(een draak verzengt je met één blik):
‘Gáby...! Straks vlieg je in de fik!’
Ze beeft van angst en exaltatie.
‘Lafbek!’ zegt Gabrielle vol hoon,
‘je bent meteen van steen gewoon...

4.38
Tjee, angsthaas!’ Pam begint te snikken.
Schwarz keert zijn kop bij dit geluid.
Gaby staat star versteend van schrik en
Pam slaan de vlammen alvast uit.
‘Hallo,’ zegt Ed. ‘Dag Pam, dag Gaby.
Dit is mijn leguaan, als baby
nog meegesmokkeld in mijn tas,
uit Wales, waar hij een weeskind was.’
‘Ach, gos...’ Pam is op slag vertederd.
‘Zó aai je hem.’ Ed liefkoost Schwarz.
‘Mooi glanst hij, hè? Het lijkt wel kwarts.’
Pam fronst, maar durft dan en vernedert
nu Gaby (Nee, háár niet gezien!):
‘Jíj bent een angsthaas, stomme trien!’

4.37
Ed leaves, upon the kitchen table,
A note: *Dear Phil, Please help yourself*
To breakfast. Sorry I'm not able
To make it. Coffee's on the shelf.
I'll be back soon. Ed and his lizard
Now do their rounds: a comely wizard
And his unsightly basilisk.
Behind, two neighbor's children risk
Utter and prompt annihilation
Should the familiar fiendish eyes
Turn on them. ‘You'll burn up,’ Pam cries.
She quakes in fear and veneration.
‘Coward,’ says Gabrielle in a tone
Of scorn. ‘You'll only turn to stone...

4.38
You scaredy cat!’ Pam begins crying.
Swiftly the reptile eyes look back.
Gabrielle gasps. Pam, petrifying,
Awaits the fiery-tongued attack.

‘Hello,’ says Ed, ‘meet my iguana,
Brought all the way from Ecbatana
In the mysterious land of Wales
For kids to stroke his shiny scales.’
Pam thaws to Ed's enlightened coaching:
‘Here's how to pet the friendly beast.
He isn't slimy in the least.’
Pam frowns and touches him, reproaching
Her friend (who's having none of that)
With ‘Yeah? Now who's a scaredy cat!’

4.39
Ed loopt, met Schwarz, stoer, aërobisch,
een blokje om nog, opgewekt
gegroet door buren en postbodes.
Phil, ziet hij thuis, ligt nog gestrekt.
Die maakt, ofschoon hij wat confuus is
als hij gewekt wordt, geen excuses,
goddank, als: ‘Jezus, ik was zat!
Ik heb geen flauw idee meer wat
ik gisteren heb gedaan,’ alsof-ie
dat niet meer wist, maar grijnst: ‘Hoi, Ed!’
‘Kop koffie?’ ‘Graag!’ ‘Is net gezet.
Pas op, het is oersterke koffie!’
Ed is timide. ‘Komt goed uit,’
zegt Phil. ‘Ik...’ Maar dan steunt hij luid.

4.40
‘God! Paul! O, Ed, ik móét echt bellen.’
‘Oké. Phil, luister, 'k heb vandaag
en morgen vrij. Ik wou voorstellen...’
Phil knikt en belt, krijgt Joan en vraagt:
‘Hoi, Joan, met Phil. Is Paul bereikbaar -
Ja, goed, ik wacht... Dag, Paul, nou blijkbaar
vermaak je je. Wát? *Star Wars*? - Nee!
Geen sprake van, jôh, het idéé! -
Chuck mag het wél? Kan zijn. Wat drommel -
Wat zeg je? Bang dat Chuck je pest? -
Nou, goed dan, onder zwaar protest,
voor deze ene keer... die rommel...
(Wat nou, denkt Phil verbouwereerd:
zijn Zoon van Zes die hem Chanteert!)

4.39
Perfecting their aerobic labors,
Once more around the block they creep,
Greeted bij mailmen and by neighbors.
When Ed returns, Phil's still asleep.
But upon waking, to his credit,
He doesn't try to expunge or edit
With, ‘Geez, I had so much to drink
Last night, I really cannot think
What happened... ‘- what in fact transpired.
He smiles at Ed, ‘Good morning.’ ‘Hi!
Coffee?’ ‘You bet.’ Ed's somewhat shy.
‘This coffee really gets you wired,’
Phil says. ‘It's just like... (With a groan)...
Christ! Paul! Ed, may I use youre phone?’

4.40
‘Sure. Phil - if Paul has no objection -
Would you - I've got this weekend free...’
Phil dials, nods, gets the connection.
‘Joan? This is Phil. Is Paul - I see -

I'll wait... Hi, son, how are things going -
Chuck's baseball cap? Great - So they're showing
What? *Star Wars*? No, I can't allow -
Now, young man, don't you teach me how...
Paul! Did you hear me? *Star Wars* - Never! -
I don't care what she lets him do -
What's that? Chuck will make fun of you? -
Well, just this once then - But don't ever...
(Alas! that such Affected Tricks
Should flourish in a Child of Six!)

4.41
...Geen dank! - Je bent een sluwe rakker -
Is maandag goed? - Echt, geen bezwaar? -
Paul, schreeuw niet zo: ik ben net wakker,
't lijkt wel een huis vol gekken daar! -
Wat? - Nee, het is heel laat geworden.
'k Logeer bij Ed, een vriend. In orde? -
Tot maandag. Geef de telefoon
maar aan Chucks moeder... Hallo, Joan.
Heel lief van jullie - 't Wordt dus maandag,
na school - Ja, inderdaad, hij mag
Star Wars echt zien - Zeg Matt gedag,
en hartelijk dank voor al je aandacht.
En graag tot wederdienst bereid,
dat merk ik ik dan wel, mettertijd.'

4.42
Het weekend start: er wordt gegeten
- champagne-brunch! - op een terras.
Eds onverbiddelijk geweten
bezorgt hem eindelijk eens geen last.
Ze rijden door naar Sausalito
en delen later een *burrito*,
oneetbaar, maar snel doorgespoeld
met een Dos Equis, bruin, gekoeld.
Ed stelt nu tennis voor en kegelt
Phil van de baan, speels, haast hautain.
Dan volgt een duik in Eds bassin
ter afkoeling, mét Schwarz. Phil, kregel,
noemt hem een oerdom, duf reptiel.
'Het ergst is, Ed, hij heeft geen zíel.'

4.41
You're welcome - You're a tricky fellow -
Does Monday suit you - You don't care...
(Phil laughs)... You're having fun - Don't bellow:
It sounds worse than a madhouse there -
See you then, son - No, nothing, staying
With a friend -Ed - yeah, that's right, playing!...
(Phil shakes his head)... Now give the phone
To Mrs. Lamont... Hello there, Joan.
Thanks for all this - Not Sunday, Monday,
Yes, after school - Yes, he can see
Star Wars - Say hi to Matt from me! -
That's very kind. I hope that one day
I can take care of Chuck for you
When you've got other things to do.'

4.42
The weekend kicks off with a glorious
Brunch at an open-air café.
Champagne and omelettes. Ed's censorious
Conscience is dormant for a day.

They drive across to Sausalito;
Later, divide a vile burrito
From Taco Hut, and wash it down
With a Dos Equis, cool and brown.
Ed suggests tennis next, and trounces
His friend with effortless panache;
To cool themselves they take a splash
In Schwarz' pool, where Phil denounces
Schwarz as the dullest, dimmest and
Least soulful beast of sea or land.

4.43
Schwarz staart: de botte, flegmatieke,
wel vijf voet lange hagedis
complementeert Eds grillig-kwieke
aard (zo hoort witte wijn bij vis).
Des avonds, door de kalme straten,
wandelt het tweetal, lachend, pratend;
Ed zoekt een mentor. Phil, gerijpt,
speelt Sokrates, hoort toe, begrijpt.
's Nachts mag de leguaan naar binnen;
Phil kijkt hem wat wantrouwend aan,
zoals Schwarz hém. Met een banaan
wil Phil vertrouwen bij hem winnen.
Het monster blaast zijn wangen bol
en sist dan dreigend, schor en hol.

4.44
‘Phil, pest hem niet.’ ‘Het redengevend
verband ligt andersom, toch, Ed...
Maar goed, hij moet nog leren leven
met mij. Waar slaapt hij?’ ‘Onder 't bed.’
‘Onder het *bed*? Als hij gaat dromen,
kan heel het huis naar beneden komen!’
‘Maak Schwarz niet zwart.’ ‘Ik vraag me af,
als een van ons straks in zijn graf
ligt, wat -’ ‘Eén nacht, Phil, de verwarming,
waar hij normaal slaapt, moet gemaakt.
Als hij het iets te koud krijgt, raakt
hij nog in winterslaap. Erbarmen...!’
De viervoeter sjokt, log van tred,
haast angstaanjagend naar het bed.

4.43
The iguana stares: obtuse, phlegmatic,
Full five feet long from tail to snout,
He complements Ed's sharp, erratic
Essence (as wurst does sauerkraut).
With evening Ed and Phil go walking
Through the calm city - laughing, talking;
A mentor's what Ed needs; and Phil,
Warm and Socratic, fits the bill.
At night, Ed brings in his iguana.
Phil eyes him warily, while he
Eyes Philip just as warily.
Phil tries to bribe him. A banana?
The monster bloats his jowls at this,
Emitting his hoarse, gular hiss.

4.44
‘Phil, don't annoy him.’ ‘The causation
Should run from him to me instead...
But I suppose I'm on probation.
Where will he sleep?’ ‘Beneath our bed.’

‘Beneath our *bed*? His least vibration
Will rock the room to its foundation.’
‘Don't slander Schwarz.’ ‘Well, on your head
Be it if one of us is dead.
By dawn -’ ‘It's just for the duration
That the heat's knocked out in his shed.
I'll fix it. If it's cold,’ says Ed,
‘And Schwarz goes into hibernation,
It could be months...’ The quadruped
Advances now with torpid tred.

4.45
Ze slapen - bij gebrek aan beter -
koudbloedig gechaperonneerd
door Schwarz die krap een halve meter
lager in dromenland verkeert.
Ed gaat ter kerke, biechten, zondag
en komt vertwijfeld thuis; vol onmacht
kijkt hij zijn vriend aan en zegt dof,
‘Ik weet oprecht niet meer, Phil, of
wat wij doen, mag.’ Phil zegt, ontgoocheld:
‘Maar Ed, jíj wou...’ Ed onderbreekt
hem met, ‘'k Heb God om kracht gesméékt
om - Phil, ik heb mijn God verloochend,
Zijn ware liefde en...’ (Phil fronst)
‘Zijn Zoon die aan het kruis voor ons

4.46
zondaars gestorven is.’ Gelaten
kijkt Phil Ed aan en zegt: ‘Ed, hé,
eerst die verwarming. Daarna praten
we verder.’ Maar na het diner
is Eds depressie omgeslagen
als een zwart zwerk met regenvlagen
dat opklaart, waarna de natuur
opeens weldadig is en puur.
Phil slaat zijn knappe minnaar gade
terwijl die bidt (sereen gelaat
waarop paniek noch schuld meer staat
te lezen nu... tóch Gods genade?)
Naar bed dan. Phil zegt: ‘Ik voor mij
ben met dit weekend, Ed, heel blij.’

4.45
They sleep. (There is no other option.)
Their ectothermic chaperone,
Taking to his in-house adoption,
Sinks into slumber like a stone.
Ed goes next day to church, confession;
He strays home with a lost expression,
And mumbles, ‘Phil... I don't know quite
If what we're doing is... is right.’
‘What do you mean?’ asks Philip, puzzled,
‘We both - ‘'I know,’ says Ed at length,
‘I've prayed to God to give us strength
To - Phil, I - O, my God, I've muzzled
Love's only true voice, Jesus Christ,
Who came to earth and sacrificed

4.46
His life for me... for me, a sinner.’
Phil looks at Ed, then says, ‘My friend,
Let's fix the heating. After dinner
We'll talk this out.’ But dinner's end

Sees Ed in a new heart altogether,
As if a cloudburst of black weather
Has been dispersed and, rinsed by storm,
The night is generous and warm.
Phil looks at his good-looking lover's
Face as he prays: its casque of peace
Cleansed of all turbulent caprice
And guilt, and, as they pull the covers
Over themselves, says, ‘Ed, I'm glad
For these three evenings we've had...’

4.47
Wat Phil in Ed ziet wekt verbazing
wellicht, maar hij heeft homo-sex
eens (nou ja, ééns) in drankverdwazing
(als John het wist, stond hij perplex)
na een studentenfeest bedreven.
En ook zou Phil, desnoods, toegeven
dat hij, al lang met Claire gehuwd,
niet altijd mannen heeft geschuwd.
Hoewel dat onconventioneel is,
verklaart het toch niet echt waarom
hij nu voor Ed valt als een bom.
Niet, dat de liefde intentioneel is
of men hartskwesties als een plant
of bloem determineren kan.

4.48
Maar toch: Phil houdt zich heel graag bezig
met zwakkeren; Ed, zo verward,
intens, geconcentreerd, afwezig,
is juist een minnaar naar zijn hart.
Phil voelt zich domweg overdonderd,
zó weet hij zich begeerd, bewonderd.
Eds rusteloosheid, kalmte, plots,
wanneer hij zich, als aan een rots,
aan Phil vastklampt, zijn fijn-gehouwen
bedroefd gezicht, dat allemaal
ontroert Phil diep. Paradoxaal
sterkt Eds gebrek aan zelfvertrouwen
Phils ego juist, waardoor het fort
waarin hij zich verschanst, instort.

4.47
What does Phil see in Ed? Why does he
Seem so committed to him? True,
Once at a party, drunk and fuzzy
- John would be shaken if he knew -
Phil made it with a guy at college.
(Well, once or twice.) And he'd acknowledge,
Even when married, now and then,
His eye might stray toward other men.
But that's it. And, though unconventional,
That too seems meager cause why he
Should fall for Ed so speedily.
Not that affection is intentional
Or that, in matters of the heart,
We should pull leaf and leaf apart...

4.48
But still: Phil's always been attracted
By vulnerable people; Ed,
Eager, confused, intent, abstracted,
Is passionate in both speech and bed.

How good it is to be admired;
And how much more to be desired!
Ed's restlessnesses, sudden calms,
And, as he lies in Philip's arms,
His sad and serious expression
Affect Phil more than he can say.
Thus, in a strange, contagious way,
Ed's very lack of self-possession
Reduces Phil's, and so destroys
The outer suburbs of his poise.

4.49
De dag breekt aan. Het ochtendgloren
wekt Ed, die korte metten maakt;
een koele bries trekt rimpelsporen
over de baai. Eds eerste taak
is Schwarz' ontbijt, niet te versmaden:
alweer een verse avocado,
drie kaki's, een onrijpe *yam*
(heel lekker met een likje jam).
Ook Phil ontwaakt nu uit zijn coma.
'O, maandag. *Peaceniks*-lunch, dan Paul
bij Joan afhalen, na zijn school.'
Ze rijden naar het Café Soma,
(hoek Howard/ 12th Street, vlak bij waar
Eds werk is) en ontbijten daar.

4.50
Ed laat eerst sterke koffie komen
en zegt dan: 'Hoor eens, Phil, vannacht
heb ik heel angstig liggen dromen
en daarna nog eens nagedacht.
Ik móét wat mijn geloof mij ingeeft,
naleven, daar alleen dat zin heeft.
Een man die bijligt met een man,
leert ons de Bijbel, gaat eran.
Moet ík jou de Levieten lezen?
Phil, mij als Christen, jou als Jood,
wacht straks een even wisse dood.'
Phil lacht: 'De Schrift, schoon veelgeprezen,
staat vol van regels, lang verstard,
en je bent gek als je je hart

4.49
Next morning, at first light, Ed, waking,
Kneels down in silence on the floor.
A calm and chilly dawn is breaking
Over the bay. As his first chore,
He goes to nurture his iguana
With three persimmons, a sultana,
Some lettuce, and an unripe yam
(A favorite, with a dab of jam).
Now Phil awakens from his coma:
'Monday! I guess I'd better call
The Peaceniks, then head south for Paul.'
They drive down to the Café Soma
(On 12th and Howard, close to where
Ed works); and order breakfast there.

4.50
Over large cups of coffee, steaming
And fragrant, Ed says, 'Phil, last night
I almost thought that I was dreaming.
But now - I know it wasn't right.

I have to trust my faith's decisions,
Not batten on my own volitions.
The Bible says, if a man lie
With a man, he must surely die.
It's in Leviticus, chapter 20,
Verse 13 - which means it's as true
For me, a Christian, as for you.'
Phil laughs. 'That odd book, Ed, holds plenty
Of rules that may have made sense once
- Take shellfish - but you'd be a dunce

4.51
laat knotten door haar scherpe letter.
Dát doodt, heeft iemand ooit gezegd.
Is sex verkeerd? Je lijkt wel knetter!
Hoe meer, hoe beter, als je echt
van iemand houdt.' Ed bloost, zegt: 'Jezus
gispt de verlokkingen des vlezes.
Ik lijk wel een snoeplustig kind
op suikerarm dieet dat blind
zijn zakgeld uitgeeft bij de bakker,
aan allerhande zoetigheid
als ik me door jou nog een tijd...'
'... verleiden laat?' hoont Phil en sakkert:
'Knap staaltje van hypocrisie!
Want wie verleidde er hier wie?'

4.52
'Phil, laat me het expliciteren:
het lichaam waarin ik verwijl,
is ook een instrument des Heren,
niet slechts van mij - mijn zieleheil
is in Zijn wil. De consummatie
van liefde stoelt op de creatie
van leven, en elk ander doel
is misbruik, vind ik, ook al voel
ik mijn verliefdheid als extatisch.
Faalt onze wil, dan is gebed
slechts wat van ongeloof ons redt.'
'Quatsch, Ed. Wat doe je weer dogmatisch.
Dus man met man, of vrouw met vrouw...'
'Ik wil het niet, Phil, snap dat nou!'

4.51
To trim your heart by its sharp letter.
That kills, as someone sometime said.
What's wrong with sex? The more the better
If you like someone.' Flushing red,
Ed frowns and says, 'Don't bring in shellfish
That's trivial... How can I be selfish
And lust for flesh instead of truth?
It's like a kid with a sweet tooth
On a no-sugar diet breaking
Into a cookie store for me
To put myself where I can be...'
'Tempted?' prompts Phil, 'No point my taking
Exception to your version of
Who first suggested making love.'

4.52
'Phil - please - don't... how can I explain it?
The point is that my body is
Not mine alone - I don't disdain it -
But it's God's instrument - my bliss

Is in his will - and its perfection
Resides in love, whose chief projection
Is to give life. All other use
Falls short of this. It is abuse
Even if lovers feel they're loving.
When our will fails, we've got to pray,
“Help thou my unbelief.” That way...’
‘That's bullshit. Ed, what are you proving?
That two men or two women don't...’
‘Phil, try to understand.’ ‘I won't.

4.53
‘Néé, Ed...’ (Phils stem verstikt) ‘je stelde,
voordat ik in de rede viel,
dat God ons tot morele helden
kan maken - Zijner is de Ziel.
Als God bestaat, hoe dan ontriefde
hem ooit onze oprechte liefde?
Hij's goedertieren, zeg je, wijs -
waarom wil hij dan tot geen prijs
dat ik jou, jij mij, zó bejegent?
Mijn hand, jouw zuchten, ons teer spel,
jouw hunkerende blik... jawél...
Indien íéts, dan zijn wie hij zegent
de schuldeloze schepsels die
homo- of heterofilie,

4.54
zo diep doorvoeld en vrij bedrijven.
Maar voor het weekend en de preek
nog wel bedankt.’ ‘Kan ik je schrijven?’
vraagt Ed, nu duidelijk van streek,
en pal daarop: ‘Phil, waarom nodig
je mij niet thuis uit?’ ‘Overbodig,’
bitst Phil, ‘je hebt toch telefoon?
Je belt maar, of kom langs, gewoon.’
De ochtendzon verguldt de kruinen
van eiken, rond de kerk geplaatst,
en Eds kantoorgebouw weerkaatst
het vloeibaar licht. Ed zwijgt geruime
tijd en hij drukt Phils hand en zucht,
waarna elk opstaat, wegloopt, vlucht.

4.53
I can't... (His voice shakes)... You were saying,
Before I interrupted, God
Will help our unbelief, our fraying
Resolve. But what was wrong or odd
With last night's loveliness between us?
Given a God, if he had seen us
And he is just and loving-kind,
Why should you think that he would mind
My touch, your trembling, our caresses,
The loving smart in your clear eyes,
My hands ruffling your hair, our sighs?
If anything, I'd say he blesses
The innocent bodies that express
So forthrightly such happiness.

4.54
That's how I feel. But for the lecture
And weekend, thank you, Ed.' His eyes
Meet Ed's, and with a sad conjecture
Ed asks, ‘We'll keep in touch?’ They rise.

‘Sure, sure,’ Phil mumbles. ‘You can write me.’
Ed says, ‘Phil, why don't you invite me
Down to your place sometime perhaps?’
‘Yes, anytime, feel free...’ They lapse
Into a bitter silence. Gilding
The great bole of a churchyard oak
The angled sun now shifts to soak
With liquid light Ed's office building,
Near which, with nothing more to say,
The two shake hands and turn away.

Sonnetten van de dood
Jean de Sponde
(Vertaling Robert de Does)

5

Ach, tel uw dagen, want de dagen die verglijden
Zijn alle dood voor u, de dag die voor u ligt
Zal sterven in de gloed van 't prille morgenlicht,
De helft van 't leven is de helft van het verscheiden.

Die trotse eerzucht die zovelen u benijden,
Die onverschrokken wil die heldenwerk verricht,
Dat glorieuze werk waarop uw wil zich richt,
De dood zal ze berechten en ter pijnbank leiden.

De klippen in uw vaart, de golven die u beuken,
U breekt er dwars doorheen. Eens zullen ze u kreuken,
Eens doen die golf, die klip u stranden op de kust.

U wacht een kwade dag, u wacht het uur van sneven,
Verdorven folteraars en beulen van uw leven,
Dat leeft in marteling en doodgaat zonder rust.

V

Helas! contez vos jours: les jours qui sont passez
Sont desja morts pour vous, ceux qui viennent encore
Mourront tous sur le point de leur naissante Aurore,
Et moytié de la vie est moytié du decez.

Ces desirs orgueilleux pesle mesle entassez,
Ce coeur outrecuidé que vostre bras implore,
Cest indomptable bras que vostre coeur adore,
La Mort les met en geine, et leur fait le procez.

Mille flots, mille escueils font teste à vostre route,
Vous rompez à travers, mais à la fin sans doubte
Vous serez le butin des escueils, et des flots.

Une heure vous attend, un moment vous espie,
Bourreaux desnaturez de vostre propre vie,
Qui vit avec la peine, et meurt sans le repos.

7

Ik adem in de lucht een vleug van andere luchten,
Het vuur dat ik in 't vuur ontbrand laat mij geen rust,
Ik stuw tegen de stroom de stromen van mijn lust,
Mijn foltering drukt mij ter aarde in moordend zuchten.

De lust vervult mijn ziel, die lucht doet mij verzuchten,
Het vuur dat in mij brandt maakt naar meer vuur belust,
Mijn foltering maakt mij steeds meer mijn waan bewust,
En mijn ellende doet mij meer ellende duchten.

Zo raas ik naar mijn eind in dwaze razernij,
Want al die machten zijn eendrachtig tegen mij;
Te leven in die smart en marteling is sterven.

Zo vliedt het leven heen in ijdelheid en pijn,
Elk deel van de aarde strijdt om zijn deel te verwerven,
Het kleinste aan het eind is wat wij zelf nog zijn.

VII

Tandis que dedans l'air un autre air je respire,
Et qu'à l'envy du feu j'allume mon desir,
Que j'enfle contre l'eau les eaux de mon plaisir,
Et que me colle à Terre un importun martyre,

Cest air tousjours m'anime, et le desir m'attire,
Je recerche à monceaux les plaisirs à choisir.
Mon martyre eslevé me vient encor saisir,
Et de tous mes travaux le dernier est le pire.

A la fin je me trouve en un estrange esmoy,
Car ces divers effaicts ne sont que contre moy,
C'est mourir que de vivre en ceste peine extreme.

Voyla comme la vie à l'abandon s'espard,
Chasque part de ce Monde en emporte sa part,
Et la moindre à la fin est celle de nous mesme.

8

Wilt u die pijl niet zien die door het luchtruim spoedt
Zodra de hand hem lost, om naar zijn doel te streven?
Hij stijgt, hij stijgt, houdt in, hangt stil, helaas maar even!
Hij valt, hij valt, en heeft zijn kracht al ingeboet.

Dat is ons levenslot, dat is de overmoed,
Door 't aardse monsterdier de moederborst gegeven,
Die over 't topje van de hoogste berg wil zweven,
En op de rots in 't dal neerstort en zich verdoet.

Voorwaar dat is ons lot, want als je bent gestegen
Tot aan dat hoogste punt, is daar het punt waartegen
Het strijden ijdel is en waar je val begint.

De pijlschacht is geveerd, het doelwit van zijn streven
Is waar de stormwind woedt. Begrijp dan toch het leven!
Je leven is een veer en deze wereld wind.

VIII

Voulez-vous voir ce traict qui si roide s'eslance
Dedans l'air qu'il poursuit au partir de la main?
Il monte, il monte, il pend: mais helas! tout soudain
Il retombe, il retombe, et perd sa violence.

C'est le train de noz jours, c'est ceste outrecuidance
Que ces monstres de Terre allaittent de leur sein,
Qui baise ore des monts le sommet plus haultain,
Ores sur les rochers de ces vallons s'offence.

Voire ce sont noz jours: quand tu seras monté
A ce point de hauteur, à ce point arresté,
Qui ne se peut forcer, il te faudra descendre.

Le traict est empenné, l'air, qu'il va poursuivant,
C'est le champ de l'orage: hé! commence d'apprendre
Que ta vie est de Plume, et le monde de Vent.

12

Alles stort over mij, kwelt mij, wil mij verstoren,
De wereld en het vlees en de engel van 't verraad,
Waarvan de golf, de macht, de lokroep tot het kwaad
Mij wil verdrinken, Heer, verwarren en bekoren.

Welk veilig schip, welk schild, welk stoppen van mijn oren,
Dat storm en terugval en bekoringen weerstaat,
Verleent Gij mij? Uw ark die in uw tempel staat,
Uw vaste hand, uw stem die mij uw woord doet horen!

Helaas, mijn God, een fel gevecht woedt in mij voort,
Waarin uw ark, uw hand en uw standvastig woord,
De wereld en het vlees en de engel steeds weer strijden.

Toch zal uw ark, uw hand, uw woord van zekerheid
Het schip, het schild, het oor zijn dat die lokroep mijdt,
Die macht ontkracht en dat die golven zal doorsnijden.

XII

Tout s'enfle contre moy, tout m'assaut, tout me tente,
Et le Monde, et la chair, et l'Ange revolté,
Dont l'onde, dont l'effort, dont le charme inventé
Et m'abysme, Seigneur, et m'esbranle, et m'enchante,

Quelle nef, quel appuy, quelle oreille dormante,
Sans peril, sans tomber, et sans estre enchanté,
Me donras-tu? Ton Temple où vit ta Saincteté,
Ton invincible main, et ta voix si constante.

Et quoy? mon Dieu, je sens combattre maintesfois
Encor avec ton Temple, et ta main, et ta voix,
Cest Ange revolté, ceste chair, et ce Monde.

Mais ton Temple pourtant, ta main, ta voix sera
La nef, l'appuy, l'oreille, où ce charme perdra,
Où mourra cest effort, où se rompra ceste onde.

Noot van de vertaler

Het korte leven van Jean de Sponde (1557-1595) staat in het teken van de godsdienst. En godsdienst, in het Frankrijk van de tweede helft van de zestiende eeuw, betekent oorlog. Katholiek gedoopt maar protestants opgevoed, maakt hij al vroeg kennis met de verschrikkingen van de godsdienstoorlog en de religieuze zuiveringen: in 1567-1569 woedt een moordende strijd in en rondom zijn geboorteplaats Mauléon, aan de voet van de Pyreneeën. Als aanhanger van de koning van Navarra wordt hij, na diens kroning tot koning Hendrik IV van Frankrijk, benoemd tot 'lieutenant général' (stadhouder van de koning) in de hoofdstad van de Hugenoten, La Rochelle. Hij volgt de koning na in zijn bekering tot het katholicisme en trekt zich kort daarna, in 1593, na de moord op zijn vader door een katholiek doodseskader, met zijn vrouw en twee kinderen, arm en verlaten, terug in zijn geboortestreek, gehaat bij de protestanten vanwege zijn bekering, bij de katholieken om zijn protestantse oeuvre.

De inspiratiebron voor zijn Sonnets de la Mort *is, op een paar herinneringen aan Seneca's* De Brevitate Vitae *na, vrijwel uitsluitend de Bijbel en vooral het Oude Testament en daaruit in de eerste plaats het thema* vanitas mundi. *De sonnetten wemelen van de bijbelcitaten: wie zeer bijbelvast is of over een concordantie of computerprogramma voor de Bijbel beschikt (Online Bible) kan er tientallen vinden. Zijn stijl is gebaseerd op gekunstelde taalconstructies. Ook de 'vers rapportés' van sonnet 12 horen hiertoe (een techniek, ook levend bij de middellatijnse dichters, die teruggaat tot de Griekse Anthologie): nevengeschikte zinsdelen (meestal drie) corresponderen elk afzonderlijk met verder in de tekst eveneens nevengeschikte woorden: 'The courtier's, soldier's, scholar's eye, tongue, sword.' (*Hamlet, III, *1,153); in poëzie vaak zodanig gerangschikt dat de bij elkaar behorende woorden onder elkaar staan. Het ideale 'poème rapporté' is dan een matrix waarvan ook de kolommen grammatikale zinnen vormen. De geaccentueerde trefwoorden van het begin van no 12 leveren de volgende matrix op met fraai assonerende vertikale verzen:*

tout s'enfle	*tout m'assaut*	*tout me tente*
le monde	*la chair*	*l'ange*
dont l'onde	*dont l'effort*	*dont le charme*
m'abîme	*m'ébranle*	*m'enchante*

Dit strakke schema wordt in de volgende strofen op kunstige wijze weer doorbroken.

Een goede en zeer goedkope uitgave van Spondes gedichten - in modern Frans en met een interessante inleiding - is die van James Sacré: Jean de Sponde, D'amour et de mort, *Orphée/La Différence, 1989.*

Drie gedichten
Marina Tsvetajeva[*]
(Vertaling Marko Fondse)

Rouen

En binnentredend sprak ik: - Koning, wel u!
Naar Frankrijk nu en huiswaarts, het is tijd!
En weer zal ik u in de macht herstellen
En weer word, Karel, ik door u misleid.

Verwacht niet, schriele vorst met uw verdorde
Gemoed en bloed, uw schouders iel en smal,
Dat Jeanne nu de stem ontrouw zal worden,
Dat Jeanne nu het zwaard verzaken zal.

Rouen. De Oude Markt... Op eendre wijze
Zal het weer gaan: de laatste blik van 't paard,
Het eerst geknapper in het prille rijshout,
De eerste vlam die door de houtmijt waart.

En weer zal zich de engel tot mij richten
En mij toefluisteren: - Zuster, kracht! Verduur! -
Als weer mijn zilvren harnas op zal lichten
Door 't dennenbloed in 't mij verterend vuur.

12 december 1917

РУАН

И я вошла и я сказала: - здравствуй!
Пора, король во Францпю домой!
И я опять веду тебя на царство,
И ты опять обманешь Карл Седьмой!

Не ждите, принц, скупой и невеселый,
Бескровный принц, не распрямивший плеч, -
Чтоб Иоанна разлюбила - голос,
Чтоб Иоанна разлюбила - меч.

И был Руан, в Руане - старый рынок...
- Все будет вновь: последний взор коня
И первый треск невинных хворостинок,
И первый всплеск соснового огня.

А за плечом - товарищ мой крылатый
Опять шепнет: - Терпение, сестра! -
Когда сверкнут серебряные латы
Сосновой кровью моего костра.

* *In mei van dit jaar verscheen een bundel met ca. 100 gedichten van Marina Tsvetajeva bij Uitg. Van Oorschot, onder de titel* Wat zijn mij wolken nog en wegen, *waaraan naast Marko Fondse ook Margreet Berg, Anne Stoffel en Marja Wiebes hebben meegewerkt.*

Rolands hoorn

Bedeesde nar die van zijn bochel praat
Doe ik verhaal van mijn verweesde staat...

De Seraf heeft zijn schaar, de vorst zijn stam.
Voor elk staat zijns gelijke klaar, een dam,

Een muur die leeft en schraagt - en zou een vallen,
Hij weet zich afgelast door honderdtallen.

Soldaats of demons heir - 't wordt aangevuld.
De dief heeft maats, de nar althans zijn bult.
En ik, ten slot, te moe om recht te staan,
Als plicht: mijn lot, als taak: 't gevecht aangaan.

Uit allen één, gehoond door domheidsmacht -
Lever ik voor en tegen allen slag!

Staand zend ik, door mijn opvlucht als versteend,
Mijn luide roep naar 's hemels leegten heen

En 't vuur van binnen staat garant, mijn hoorn,
Dat eens een Charlemagne je zal horen!

maart 1921

Роландов рог

Как нежный шут о злом своем уродстве,
Я повествую о своем сиротстве...

За князем - род, за серафимом - сонм,
За каждым - тысячи таких, как он,

Чтоб, пошатнувшись, - на живую стену
Упал и знал, что - тысячи на смену!

Солдат - полком, бес - легионом горд.
За варом - сброд, а за шутом - всё горб.

Так, наконец, усталая держаться
Сознаньем: перст и назначеньем: драться,

Под свист глупца и мещанина смех -
Одна из всех - за всех - противу всех! -

Стою и шлю, закаменев от взлёту,
Сей громкий зов в небесные пустоты.

И сей пожар в груди тому залог,
Что некий Карл тебя услышит, Рог!

Tafel*

Mijn schrijftafel, dank je wel,
Die trouw als een reisgezel
Mij kracht gaf waar 'k ging of stond -
Kracht van een geheelde wond.

Schrijfmuildier dat hoogbepakt
En nooit door één poot gezakt
De last van mijn dromen droeg -
Heb dank voor al je gezwoeg.

Mijn spiegel gestreng en bars,
Je zette de poot mij dwars,
Jij die me 't plezier ontnam
Als 's wereld verlokking kwam.

Nooit voor één laagheid gezwicht,
Mijn eikenhout tegenwicht
Voor de leeuw van krenking, bestand
Tegen 't woeden van haats olifant.

Mijn levende dodenplank!
Die uitdijde - waarvoor dank -
Naarmate mijn werk aan jou
Je draagvlak bracht in het nauw.

Uitdijde, zo wijd, zo breed
Dat ik mij - mijn mond één kreet -
Moest vastgrijpen aan je rand...
Door springvloed overspoeld strand.

Je schroefde me aan je bank
Voor dag en dauw - waarvoor dank!
Je zat me als razend na
Als 'k wegliep, gelijk een sjah

Стол
1

Мой письменный верный стол!
Спасибо за то, что шел
Со мною по всем путям.
Меня охранял - как шрам.

Мой письменный вьючный мул!
Спасибо, что ног не гнул
Под ношей, поклажу грез -
Спасибо - что нес и нес.

Строжайшее из зерцал!
Спасибо за то, что стал
(Соблазнам мирским порог)

Всем радостям поперек,

Всем низостям - наотрез!
Дубовый противовес
Льву ненависти, слону
Обиды - всему, всему.

Мой заживо смертный тёс!
Спасибо, что рос и рос
Со мною, по мере дел
Настольных - большал, ширел,

Так ширился, до широт -
Таких, что, раскрывши рот,
Схватясь за столовый кант...
- Меня заливал, как штранд!

К себе пригвоздив чуть свет -
Спасибо за то, что - вслед
Срывался! На всех путях
Меня настигал, как шах -

[Nederlands]

Een slavin:
  - Terug! Aan de gang! -
Heb dank voor het heil van dwang.
Jij, magiër, brak mijn waan
Als ik - sonnambuul - het bestaan

Genot vroeg.
  Mijn krijgsblessuur
Herschiep je tot zuil van vuur:
Mijn Handelingen met bloed
Geboekstaafd in purpergloed.

Een mondzegel, altaar, woon
Was jij me, stylietentroon.
Je leidde me, vurige wolk,
De zee door als God zijn volk.

Zo wees dan gezegend, die
Door elleboog, voorhoofd, knie
Beproefd bent, jij zaag wiens tand
Mijn borst aanvrat - tafelrand!

juli 1933

[Russisch]

Беглянку.
  - Назад, на стул!
Спасибо за то, что блюл
И гнул. У невечных благ
Меня отбивал - как маг -

Сомнамбулу.
  Битв рубцы,
Стол, выстроивший в столбцы
Горящие: жил багрец!
Деяний моих столбец!

Столп столпника, уст затвор -
Ты был мне престол, простор -
Тем был мне, что морю толп
Еврейских - горящий столп!

Так будь же благословен -
Лбом, локтем, узлом колен
Испытанный, - как пила
В грудь въевшийся - край стола!

Eindnoten:

* *Dit is het openingsgedicht van de gelijknamige zesdelige cyclus.*
Dodenplank (regel 17): In haar kladboek van 1933 staat de aantekening: 'Hij (de tafel, MF) was toch al het doodsbed - voor veel van mijn vreugden.' Zie voor de vurige wolk, in de op een na laatste strofe, Exodus 14:19.

Vijf gedichten
Paul Verlaine
(Vertaling Arjaan van Nimwegen)

De argelozen

De hoge hakjes streden met de lange rokken,
En waar de bodem golfde of de wind bewoog,
Lichtte een glimpje kuit op, te vaak aan ons oog,
Dat dit bedrieglijk spel zozeer beviel, onttrokken.

En als soms een insect, afgunstig, met een prik
De boezems van de schonen dreigde te belagen,
Dan flitsten blanke halsjes op tussen de hagen,
En 't was een lust voor onze jonge dwaze blik.

De avond viel, een najaarsavond leek het wel:
De schonen, dromerig in onze arm gevlijd,
Lispelden woorden, zo intiem, dat sinds die tijd
Ons hart nog immer natrilt en zich vragen stelt.

Les ingénus

Les hauts talons luttaient avec les longues jupes,
En sorte que, selon le terrain et le vent,
Parfois luisaient des bas de jambes, trop souvent
Interceptés! - et nous aimions ce jeu de dupes.

Parfois aussi le dard d'un insecte jaloux
Inquiétait le col des belles sous les branches,
Et c'était des éclairs soudains de nuques blanches,
Et ce régal comblait nos jeunes yeux de fous.

Le soir tombait, un soir équivoque d'automne:
Les belles, se pendant rêveuses à nos bras,
Dirent alors des mots si spécieux, tout bas,
Que notre âme depuis ce temps tremble et s'étonne.

Stoet

In zijn brokaten jasje stommelt
Een aapje voor haar uit en stoeit,
Terwijl haar hand, met zorg geschoeid,
Een kanten zakdoekje verfrommelt.

Een moortje in scharlaken tooi
Vertilt zich haast aan het gewicht
Van haar japon, het oog gericht
Op al wat daar beweegt en plooit.

Het aapje heeft zijn ogen vast
Aan haar sneeuwwitte hals gehecht,
Waarvan de rijke weelde slechts
Bij naakte godentorsen past;

Soms heft het moortje, kleine schelm,
Zijn rijke last onnodig hoog,
Want dan ontvouwt zich aan zijn oog
Wat 's nachts hem in zijn droom bedwelmt.

Ze gaat de trappen langs, als kende
Ze geen gevoeligheid voor die
Zo schaamteloze sympathie
Van haar vertrouwde beestenbende.

Cortege

Un singe en veste de brocart
Trotte et gambade devant elle
Qui frosse un mouchoir de dentelle
Dans sa main gantée avec art,

Tandis qu'un négrillon tout rouge
Mainttent à tour de bras les pans
De sa lourde robe en suspens,
Attentif à tout pli qui bouge;

Le singe ne perd pas des yeux
La gorge blanche de la dame,
Opulent trésor que réclame
Le torse nu de l'un des dieux;

Le négrillon parfois soulève
Plus haut qu'il ne faut, l'aigrefin,
Son fardeau somptueux, afin
De voir ce dont la nuit il rêve;

Elle va par les escaliers
Et ne paraît pas davantage
Sensible à l'insolent suffrage
De ses animaux familiers.

Cythera

Een lieflijk tuinprieel verhult
De zaligheid die ons vervult
En ademt uit bevriende rozen.

De rozengeur omstrengelt kies,
Dankzij de lichte zomerbries,
Het parfum dat zij heeft gekozen.

Zoals haar blik al had voorspeld
Is ze stoutmoedig, en haar lippen
Laten verfijnde koortsen glippen.

En daar slechts Honger Liefde velt,
Hoeden sorbets en confituren
Ons voor erotische kwetsuren.

Cythere

Un pavillon à claires-voies
Abrite doucement nos joies
Qu'éventent des rosiers amis;

L'odeur des roses, faible, grâce
Au vent léger d'été qui passe,
Se mêle aux parfums qu'elle a mis;

Comme ses yeux l'avaient promis,
Son courage est grand et sa lèvre
Communique une exquise fièvre;

Et l'Amour comblant tout, hormis
La Faim, sorbets et confitures
Nous préservent des courbatures.

Aan Clymene

Mystieke serenaden,
En woordloze balladen,
Omdat jouw ogen, kind,
  Hemelgetint,

Omdat jouw stem, bizarre
Droom die je bent, verwarrend
En tartend tot de rand
  Van mijn verstand,

Omdat de geur, gerezen
Uit jouw zwaanbleke wezen,
Die zweem, zo vrij van schuld,
  Die je omhult,

Omdat jouw zijn: bewogen
Muziek, en door vervlogen
Engelen omrankte
  Geuren en klank,

In zoet aanzwellen, woelig
Verweven, mijn gevoelig
Hart binnen is geleid,
  Daarom: Zo zij 't.

A Clymene

Mystiques barcarolles,
Romances sans paroles,
Chère, puisque tes yeux,
  Couleur des cieux,

Puisque ta voix, étrange
Vision qui dérange
Et trouble l'horizon
  De ma raison,

Puisque l'arome insigne
De ta pâleur de cygne
Et puisque la candeur
  De ton odeur,

Ah! puisque tout ton être,
Musique qui pénètre,
Nimbes d'anges défunts,
  Tons et parfums,

A, sur d'almes cadences
En ses correspondances
Induit mon coeur subtil,
  Ainsi soit-il!

Amor geveld

De wind heeft deze nacht de Amor neergeveld
Die in de hoek waar 't park het raadselachtigst is
Grijnsde en schalks zijn boog spande, wiens beeltenis
Een dag lang onze dromerij heeft vergezeld!

De wind heeft hem vannacht geveld! Er rolt verspreid
Wat marmer in de ochtendbries. Het schrijnt wel diep,
Die lege sokkel, en de naam van wie hem schiep
Die men tussen het lommer amper onderscheidt.

Wat schrijnt het diep, om daar die sokkel te zien staan
Zo heel alleen! en sombere gedachten zeuren
Rond door mijn dromen, en daar kondigt het diep treuren
Een toekomst vol van eenzaamheid en noodlot aan.

Wat schrijnt het! - En ook jij (of niet soms?) bent begaan
Met 't jammerlijk tafereel, al speelt je fantasie
Lichtzinnig met de purper-gouden vlinder die
Fladdert boven het puin, verstrooid door heel de laan.

L'amour par terre

Le vent de l'autre nuit a jeté bas l'Amour
Qui, dans le coin le plus mystérieux du parc,
Souriait en bandant malignement son arc,
Et dont l'aspect nous fit tant songer tout un jour!

Le vent de l'autre nuit l'a jeté bas! Le marbre
Au souffle du matin tournoie, épars. C'est triste
De voir le piédestal, où le nom de l'artiste
Se lit péniblement parmi l'ombre d'un arbre.

Oh! c'est triste de voir debout le piédestal
Tout seul! et des pensers mélancoliques vont
Et vtennent dans mon rêve où le chagrin profond
Évoque un avenir solitaire et fatal.

Oh! c'est triste! - Et toi-même, est-ce pas? es touchée
D'un si dolent tableau, bien que ton oeil frivole
S'amuse au papillon de pourpre et d'or qui vole
Au-dessus des débris dont l'allée est jonchée.

[De Tweede Ronde 1995, nummer 3]

Voorwoord

Dit nummer staat in het teken van de buitenlandse literatuur in Nederland. De auteurs, hierheen gekomen om uiteenlopende redenen van politieke aard, hebben de Werkgroep Wereldschrijvers opgericht, als onderdeel van de Nederlandse schrijversvakbond (VVL), en daarom draagt dit nummer de titel 'Wereldnummer': het vertaalde deel bevat bijdragen van auteurs uit twaalf landen. In *Vertaald proza* korte impressies van Snežana Bukal (die ons terzijde stond als gastredactrice), een evocatie van oorlogsnaweeën in Vietnam (van Cao Xuân Tu), een grimmig verhaal over de wereld van de illegale arbeid (Nasser Fakhteh), een groteske van Martha Manarini, van Nemanja Mitrović een beschrijving van Amsterdam dat mysterieus versmelt met Belgrado, lyrisch proza van Mario Parić en van Monica Savulescu een indringend verhaal over het gastarbeidersbestaan; Hussain Shahid, tenslotte, schetst een satirisch beeld van het letterkundig leven in een land van de derde wereld. In *Vertaalde poëzie* is er, opnieuw, werk van Cao Xuân Tu, Nasser Fakhteh en Monica Savulescu; daarnaast gedichten van Al-Modhiji, Duoduo en Irina Grivnina (een oude bekende in ons blad). Voetnoten bieden enige bi(bli)ografische informatie.

Julia Stoilova roept de wereld op van een in Nederland ontheemde Bulgaarse, maar haar verhaal staat in *Nederlands proza*, omdat ze in het Nederlands schrijft. Ook de overige bijdragen aan deze rubriek bevatten exotische elementen: Frans Pointl vervolgt zijn *continuing story* over de Nigeriaan Falami, Hendrik van Teylingen schrijft verder over zijn vroegere leven in Suriname; daarnaast is er het verhaal van debutant Theodor Prudon, dat speelt in het tsaristische Rusland, en een schets van Michaël Spaan die is gesitueerd in een onherbergzaam deel van Noorwegen. Manon Uphoff beschrijft aangrijpend haar belevenis met een uitheemse onbekende.

In *Nederlandse poëzie* en *Light Verse* werk van vijftien dichters, van wie sommigen zich door het thema van dit nummer hebben laten inspireren. Wij signaleren het debuut van Madeleine Mes en Frans Deschoemaeker. In *Essay* aandacht voor een terrein dat in Nederland lange tijd veronachtzaamd is geweest, de literatuur in het Afrikaans, en een beschouwing over Belgrado en Amsterdam van Zoran Djukanović. De beklemmende *Tekeningen* in dit nummer zijn van Ali Moussawi, uit Irak; de voorplaat reproduceert een eveneens uit Irak afkomstige schilder Davari.

Redactie

Errata

In het zomernummer stonden vier storende zetfouten; lees in het gedicht 'Terug' van Kees Hermis, p. 41, voorlaatste regel, 'zog' i.p.v. 'zorg'; lees in de Tsvetajeva-vertalingen van Marko Fondse op p. 176, r. 3, 'uw macht' i.p.v. 'de macht', op p. 177, r. 6, 'afgelost' i.p.v. 'afgelast' en op p 178, r. 12, ''s werelds' i.p.v. ''s wereld'.

Nederlands proza

Is de advertentie goed?
Frans Pointl

Driekwart jaar verneem ik niets van hem. Ik vind dat ik mijn plicht heb gedaan, deze zaak is afgehandeld.

Als ik vroeg op een ochtend van de bakker kom, staat hij daar bij de stoep te praten met een man die zijn scooter op slot zet. Beiden dragen een witte overall. Zodra Folami me ziet, stelt hij me enthousiast aan de ander voor.

‘Ik ben nu assistent-huisschilder, daarvoor heb ik een cursus van zes maanden gevolgd, maar eigenlijk wil ik accountant worden.’

Hij wijst naar de overkant. ‘Daar, op nummer negenentwintig, hebben we een klus.’ De ander draait een sjekkie.

‘Hij mag de oude verf eraf krabben en ik schilder,’ verklaart hij en likt aan het vloeitje.

Ik zeg tegen Folami dat ik blij voor hem ben dat het hem nu zo goed gaat en hij zijn brood kan verdienen, en ga huiswaarts.

Voor de ingang van het rusthuis, waar stellages omheen staan vanwege een verbouwing, loop ik Fien, de hoer van vóór de zondvloed, tegen het corpulente lijf. Al maandenlang heb ik haar niet meer in de Volksgaarkeuken van 1870 aangetroffen. Ik heb zo'n vermoeden dat ze bij de oprichting van dit aparte eethuis aanwezig is geweest.

‘Zitje tegenwoordig in het rusthuis?’

Beledigd schudt ze haar hoofd met nu in plaats van hoogblond, rossig geverfd en getoupeerd haar. Jessis, wat een dikke laag poeder heeft ze op haar snuit gesmeerd.

‘Ben je besodemieterd, wat mot ik daar? Ga d'r self maar sitte met je bleke smoelwerk. Sjalot, m'n oudste vriendin, zit hier. Een hallef jaar geleje heb ze d'r heup gebroke en 't is nooit meer goed gekomme. We hebbe vroeger in Antwerpen voor het raam gezete, vlak bij de haven, ja, dat was een mooie tijd.’ Ze kijkt op haar opzichtige Albert Cuyp-horloge.

‘Ik mot snel naar Sjalot, pik, ik sta me tijd te verlulle, vanmiddag komme d'r zes ouwe Turke, de Ramdamdam is voorbij.’

Haastig nemen we afscheid. Waarom zei ze ‘pik’ tegen me? Ik ben toch geen klant? Wat is dat een taai wijf. Zowat iedereen is er overheen gegaan behalve lijn tien.

Het zou niet misplaatst zijn als H.M. de Koningin deze dappere, reeds vijfenvijftig jaar kutklussende onderdaan komende Koninginnedag met een lintje zou vereren. Verder lopend overpeins ik dat hoeren ten slotte ook bejaard raken en soms in rust- of verpleeghuizen terechtkomen.

Door mijn ontmoeting met Fien schiet me een advertentietekst te binnen die ik onlangs las in een vrouwenblad in de wachtkamer van de oogarts:

> EXCLUSIEF VOOR VROUWEN
> *De reiniging van de vulvovaginale zone vraagt zachte produkten die niet irriteren, enz.*

Snel stel ik een krantebericht op:

> ZONE KOST VIERHONDERD LEVENS
> *Tijdens het verbeten gevecht om de vulvovaginale zone, dat zeven uur duurde, lieten in totaal vierhonderd soldaten het leven.*

Een maand vliegt tegenwoordig voorbij alsof het een week is. Via mijn postbus correspondeer ik met een zestigjarige vrouw uit Groningen. In elke brief noemt ze me ‘een lieve kleine jood’. Brief na brief opent ze haar leven voor me. Ik heb haar nog nooit gezien behalve op een flets fotootje. Ze stuurde me haar stadspas toe met het verzoek deze onmiddellijk te retourneren. Nu weet ik hoe ze er ongeveer uitziet.

Haar eerste brief bereikte me via de uitgever. Ze heet Pauline maar noemt zichzelf ‘Fleur’. Ze heeft me een gebatikt tafelkleed gestuurd. Waarop moet ik het leggen? De katten zouden erop gaan zitten.

Op een avond, het is half twaalf, rinkelt de telefoon. Het is Folami.

‘Hello, how are you? En hoe is het met Poela en Vleg?’ Hij bedoelt Vlek, mijn oude lapjeskat, maar hij heeft nogal moeite met de k. Waarschijnlijk zijn deze vriendelijkheden bedoeld om me te paaien en ja hoor, na een verwarde uiteenzetting over zijn lage inkomsten en hoge uitgaven volgt het verzoek weer eens een leuk bedrag op zijn giro te storten, met spoed wel te verstaan.

Dit keer krijg ik het beslist terug, daar zweert hij op.

Ik vertel hem dat mijn boekenverkoop totaal is ingestort - 't is nog waar ook - en zeg hem dat ik hem niks zal geven. ‘Maar,’ voeg ik eraan toe, ‘als de verkoop goed zou zijn, zou je nog niks krijgen.’

De woorden van de schrijver/vertaler B. schieten me te binnen: ‘Je bent een sufferd. Die Folami heeft jou een schuldgevoel aangeluld en jij bent er ingetuind.’

Enkele maanden later belt hij weer zo laat in de avond.

‘Hello, how are you? Kan ik morgenochtend even langskomen? Ik wil een advertentie plaatsen in verband met werk, wil jij even de tekst nakijken?’

Hij ijvert voor zijn toekomst, denk ik, en zeg ja.

Hij vertelt nog dat hij nu een vierkamerflat in de Bijlmermeer heeft en ook telefoon. Hij verstrekt me meteen zijn nummer. Met zijn verblijfsvergunning zit het goed fout. De Vreemdelingenpolitie heeft zijn adressen gecheckt, en dat zijn er nogal wat. Hij is namelijk verplicht drie jaar aaneengesloten op hetzelfde adres te wonen en wel bij degene die de garantverklaring voor hem heeft ondertekend, de drankzuchtige nicht dus.

Hij is nu bezig met een advocaat die gespecialiseerd is in Vreemdelingenrecht. De baan bij het schildersbedrijf is hij kwijt -waarom vertelt hij niet.

‘Als ze me terugsturen naar Nigeria eis ik een schadevergoeding van vijfhonderdduizend gulden!’ roept hij.

‘Hé, schreeuw niet zo, ik krijg er oorpijn van, ìk ben de overheid niet.’

Hij zeurt nog wat over zijn telefoonrekening. Ik onderbreek hem: ‘Ik kijk de advertentietekst na, kom morgenochtend maar om elf uur, ik zal een kwartier voor je uittrekken.’

‘Oh, een kwartier, bedankt,’ antwoordt hij, ineens tam.

Zijn dure jack en schoenen vallen me op. Hij is nog even mager zo niet magerder dan voorheen; zou hij drugs gebruiken? Ik bied hem niks aan, dat kost alleen maar tijd.

Hij zet zijn rugzak op de tafel en opent deze. Dan schuift hij de door hem in stuntelige blokletters opgestelde advertentie onder mijn neus:

PATRICK'S PRIVÉ
Black 21 jr. kok 25 cm 1.92 biedt zich aan voor sex met hem/haar bij hem thuis privé v.a. f300,-. Tel. xxxxxxx 24 hrs.

Vragend kijkt hij me aan. Ik herlees de tekst. Hij pakt een envelop uit zijn rugzak en haalt er enkele foto's uit die hij ernstig bestudeert.

‘Wat zijn dat voor foto's?’ Nieuwsgierig als ik ben steek ik automatisch mijn hand uit. Hij geeft ze me.

Op de kleurenfoto omspant een kort zwartleren singlet zijn kippeborst. Daaronder draagt hij een minuscuul zwartleren slipje. Uit een ronde opening steekt zijn stijve, aspergedunne piemel recht naar voren. Er zit een cockring omheen.

Het slipje is aan de achterzijde opengewerkt en toont Folami's armzalige platte billetjes. Om zijn hals draagt hij een vreemde, zwartleren band.

Verbaasd kijkt hij op de foto naar omlaag alsof hij dat donkerbruine iele ding daar voor het eerst gewaarwordt.

Gelukkig maar dat ik Catherine Keijls programma's over aparte vormen van sexbeleving heb gezien.

Op de andere foto draagt hij dezelfde outfit. Nu heeft hij een zweep in de hoog opgeheven rechterhand.

‘Wie heeft die foto's gemaakt?’

‘Een hoer in een steeg bij de Spuistraat, misschien gaan we wel samenwerken.’

Misprijzend schud ik mijn hoofd en tik met de achterkant van mijn balpen op het belastend materiaal.

‘Is dit niet erger dan terugkeren naar Nigeria en daar gezichtsverlies lijden? Daar kun je toch beter geld verdienen door bijvoorbeeld 's nachts weer treinen te gaan schoonmaken.’

Hou toch op met moraliseren, zegt mijn alter ego, die knaap wil niet anders, hij is al te ver losgeslagen.

‘Bekijk het maar,’ zeg ik. ‘Je bent tenslotte achtentwintig jaar.’

Hij luistert nauwelijks. Het lijkt wel alsof hij me geniepig uitlacht.

Via een omweg heeft zijn vicieuze cirkel zich nu gesloten. Is de door de drank verbijsterde miet die hem toentertijd preste in een

mannenbordeel te gaan werken de initiator van al deze ambities?

‘Binnenkort ben ik rijk!’ roept Folami. ‘Elke dag een klant, dat is twaalfduizend gulden per maand, en ik kan goed slaan hoor!’ Luidruchtig zit hij zich te bescheuren.

‘Je zult wel meer moeten doen dan alleen maar slaan.’

Weer bekijk ik de foto's, hé, hij is besneden zie ik nu.

‘Is de advertentie goed?’ roept Folami. ‘Dan ga ik meteen door naar de krant, ze moeten ook een van beide foto's plaatsen.’

Ik weet dat de krant nooit zulke foto's zal afdrukken, maar ik zwijg.

‘De mensen moeten toch kunnen zien wat ze kopen?’ schreeuwt hij en begint weer zo hard te lachen.

Ik vraag hem zijn volume te dempen en merk op dat er een goede sinaasappelverkoper op de markt aan hem verloren is gegaan.

Uiteindelijk besluit ik uit taalkundige overwegingen de advertentie te corrigeren, hoewel ik betwijfel of de krant de expliciete tekst accepteren zal.

‘Ik dacht dat jij zo goed Engels kende, “kok” betekent “cook”, iemand die in de keuken van een restaurant kookt. De juiste spelling is *cock*.’

Hij bestrijdt dit. Het woordenboek moet eraan te pas komen.

Ik merk op dat zijn leeftijd in de advertentie niet klopt.

‘Achtentwintig is te oud, dan reageert er niemand,’ zegt hij en stopt de gecorrigeerde advertentie en de foto's in zijn rugzak.

‘Ik ga ook geld vragen aan de Sociale Dienst en ik ga nog thuis verdienen! Volgend jaar koop ik een Mercedes!’

Hij vergeet dat hij geen rijbewijs heeft. Hij ratelt door. ‘Mijn oudste broer zei vaak dat joden de sluwste mensen van de wereld zijn (the upper slyest creatures, zegt hij), nu ben ik sluwer dan de joden!’

Hij rolt de col van zijn trui omlaag en toont me de brede riem om zijn nek die ik op de foto zag. De voorkant is bezaaid met glitterende zilverkleurige pailletten. Aan de achterzijde zit een grote gesp.

Behaagziek streelt hij erover en doet dan de col er overheen.

‘Het geeft een prettig gevoel en het staat mooi,’ zegt hij.

‘Nu nog een lange riem of ketting... en je bent... een hond.’ Verdorie, bijna had ik eruit geflapt: ‘...en je bent een baviaan.’

Voor mijn geestesoog zie ik namelijk een oppasser in Artis die aan een lange ketting Folami, die in zijn leren outfit op handen en voeten loopt, met zich mee voert.

Ik kijk op mijn horloge en veins schrik. Folami staat onmiddellijk op en pakt zijn rugzak. Staande bij de buitendeur vraagt hij me honderdnegenennegentig gulden te leen. Hij kijkt me smekend aan, de komediant. ‘Alsjeblieft, alsjeblieft, ik heb voor dat werk een zwarte kunstpenis nodig, zo een die je kunt voorbinden, een van goede kwaliteit.’

Ik schiet in de lach en wijs naar mijn voorhoofd.

‘Steek 'm maar in je reet!’ roep ik. Het idee dat ik van mijn zuur verdiende geld zo'n ding zou financieren!

‘Ik heb ook speciale kettingen en handboeien nodig,’ zet hij koppig door.

‘Voor je het beseft krijg jij een paar handboeien voor niks,’ zeg ik pissig.

Gebelgd vertrekt hij.

As, de regen en ik
Theodor Prudon

Het was in mijn vaderstad dat deze episode uit mijn jeugd zich afspeelde. En het is niet zozeer het voorval - zulke taferelen hebben zich altijd bij ons voorgedaan - als wel de hoofdpersoon, mijn altijd ernstige en sombere oom Andrej, waaraan ik met afschuw terugdenk. De overige spelers, hierboven als titel vermeld, vervulden slechts een bijrol.

Ik, Vladimir Jegorovitsj, gun mijn oom eenvoudig niet de eer boven deze vertelling te prijken. Hoe kan ik hierboven ‘Oom Andrej’ zetten, als ik tegelijk zijn graf wel wil openbreken om zijn resten voor de varkens te werpen? Ik had hem toen al door. Bij kinderen is het gevoel van recht en onrecht vaak verbluffend goed ontwikkeld, misschien wel omdat zij in het leven zo weinig sjoemelen en schipperen, waardoor grenzen niet als in waterverf gaan overlopen en het zuivere in de mens doen verbleken.

Mijn oom was een slecht mens. Dat durf ik te zeggen, zonder dat ik hem vaak gezien heb of ooit veel van hem te weten ben gekomen. Dit kwam voornamelijk omdat hij zich voor een burger van aanzien versleet en zich met mensen zoals wij niet wilde bemoeien. Wel beenden er voortdurend allerlei schreeuwerige figuren om hem heen, die hem aanspraken met doctor K. en heel opdringerig waren. Maar oom Andrej schudde ze van zich af met een eenvoudige handbeweging, als waren het vliegen.

Oom Andrej was notaris en bezette daarnaast een post in het stadsbestuur. Hij had een klein, gezet postuur, een rossige snor die aan de uiteinden fijntjes omhoog krulde, en daarboven een dopneus tussen twee onrustige, waterige ogen. Oom Andrej droeg altijd ongekreukte, dure pakken, glimmende schoenen en bolhoeden. In 't bijzonder voor de bolhoeden had hij een zwak. Die klemden om zijn schedeldak, waarop een weinig haar gelijmd leek met in het midden een scherpe scheiding. Wanneer hij zijn hoed afdeed, werd op zijn voorhoofd een rode streep zichtbaar, die zijn oorzaak vond in de omklemming. Die idiote streep zag je vrijwel alleen op de geboortedag van de tsaar. Dan liep hij, met de bolhoed tegen de borst, pontificaal vooraan in de stoet, naast de patriarch, met een brede wit-blauw-rode sjerp om. Zijn gezicht

hield dat ernstige en sombere masker in de plooi. Ik durfde hem nooit te groeten, hoewel hij soms op nog geen meter aan mij voorbij trok. Een keer had ik het lef hem daar, langs de kant, te groeten. Ik zei: ‘Dag, oom!’ en hij siste me verontwaardigd toe: ‘Blijf daar, jongen! Blijf daar!’

Zijn minachtende blik bleef voor eeuwig mijn deel. Ik, de zoon van een kolensjouwer, zijn arme broer, die hij soms wat gekreukte en afgedragen kleren liet brengen of een versleten karpet. Nooit geld, want hij was veel te bang zich te blameren, als mijn vader het zou weigeren aan te nemen. Oom Andrej kende mijn vaders trots. Mijn vader heb ik eenmaal met hem samen gezien, namelijk op de begraafplaats achter het jodenkwartier, waar oma werd bijgezet bij mijn opa, Vladimir Jegorovitsj, die zes jaar eerder gestorven was, naar wie ik vernoemd ben en van wie mijn vader altijd zei dat ik zo sprekend op hem leek.

De wijk waarin wij woonden, grensde aan het jodenkwartier. In dat kwartier had je de kolensjouwers waartegen mijn vader moest concurreren en jongens met wie het verboden was om te gaan. Die haat heette toen nog jodenhaat, terwijl men er tegenwoordig een duur en geheimzinnig etiket op plakt, alsof zulke dingen dan niet meer gebeuren. Maar wij, uit de volksbuurt, staken stiekem de grens over en zochten de kinderen op, die niet ‘mijn soort’ waren.

In het jodenkwartier woonden veel mensen zoals wij, maar ook mensen zoals mijn oom. De rijken woonden in het meer lommerrijke deel van het kwartier, dat tegen de begraafplaats aan lag. Ik speelde er vaak. Er was daar een enorme tuin, haast een klein park, waar hoge beuken en een tuinkas stonden. In de villa woonde een norse, oude jodenman die ons herhaaldelijk uit zijn uitgestrekte tuin verjoeg. Volgens mij lag hij altijd op de loer, want we hadden nog geen stap in de tuin gezet of hij stoof al met een dikke stok in de hand en een herdershond aan zijn zijde het huis uit. De hond blafte in het wilde weg, maar bleef altijd dicht bij zijn baas. Soms liet de jodenman ons expres tot aan het glaswerk naderen voor hij ingreep. Dit, terwijl wij zo nieuwsgierig waren naar de exotische bloemen met prachtige kleuren, waarvan we wisten dat ze in de kas groeiden, maar die voor onze ogen verborgen bleven doordat de onderste ruiten bedekt waren met een dikke laag groene algengroei.

Ik dwaal misschien af. Zoals ik al zei, ik kende mijn oom bijna niet en weet me ook weinig van hem te herinneren. Toch bestaat

daarop een uitzondering. Een gebeurtenis waar mijn oom zacht gezegd de hand in heeft gehad. Twee dagen ervoor was ik negen geworden. En een dag eerder was een minister van de tsaar vermoord. Ze hadden een bom in zijn rijtuig geworpen. Wie ‘ze’ waren bleef me een raadsel, want wie de daders waren, scheen iedereen te weten en tegelijk ook niemand. Het nieuws bereikte de kleine stad pas een paar dagen later. Ik kan me herinneren dat het in onze wijk weinig opschudding gaf. Er viel op straat eerder een sluimerende hoera-stemming te bespeuren, maar die werd abrupt de kop in gedrukt door wat later die middag in de regen zou gebeuren.

Voor de regen was ik naar binnen gegaan. Ik lag met de ramen wijd open op bed. In mijn handen hield ik het prachtige boek dat ik op mijn verjaardag van mijn ouders had gekregen. Terwijl ik daar zo lag, vroeg ik me af wat ze daarvoor uit hun mond hadden gespaard, want daar kwam het in de praktijk op neer. Het zat me niet lekker, hoe gelukkig ik ook was met het boek. Ik betastte het keer op keer, streelde de leren band en snoof geuren van inkt, hout en tabak op. De scherpe geur van een bijzonder soort pijptabak verried zijn herkomst, namelijk het boekwinkeltje van Weinberg, dat in het kwartier stond. Het boek stond vol korte verhalen, over de pelsjagers van Siberië, de vissers van de Zwarte Zee, de tijgers van Kamtsjatka, maar ook legenden en sprookjes. Terwijl een vleugje met regengeur vervulde wind naar binnen dreef, bladerde ik verder. Ondertussen viel buiten al de regen. Het regenwater spoelde traag naar beneden de straat uit naar het jodenkwartier, dat lager lag. Het leek of de regen klaagde, terwijl hij anders altijd zo opgewekt spetterde en spatte.

Ik ging bij het raam staan. De straat was leeg. Aan de overzijde zat in de dakgoot onder een dakpan een schriele mus diep weggedoken in zijn verfomfaaide verenpak. Zijn ogen zaten toe. Droomde hij misschien, hongerig als hij was, van een stuk brood? Of droomde hij zomaar wat, om de klagende regen te vergeten?

Ik ging weer liggen op mijn bed toen ik opeens geroezemoes in de verte hoorde. Opnieuw ging ik naar het raam en luisterde. Het kwam uit het kwartier vandaan. Drijvend op de wind steeg het geluid op en ebde daarna weer weg. Het herhaalde zich, en deed me denken aan de slingerende waterlijn op de kust. Hoewel ik de zee maar eenmaal gezien had en haar krullende golven niet snel vergeten zal, benauwde dit me toch. Het snoerde me de keel dicht.

Op mijn kamer hield ik het niet langer uit. Ik glipte langs mijn moeder de regen in. Bij de grens van het kwartier aangekomen, ontdekte ik tot mijn verdriet dat het was afgesloten door een kordon agenten. Met nog een paar mensen stond ik te kijken naar de starre politiegezichten. De geluiden kon ik nu ook beter onderscheiden. Het was een bijzondere mengeling van klanken, van gekras en geschuur van allerlei spullen, van een langgerekt steunend geluid, alsof men een ijzeren pijp langzaam boog, van tinkelend glasgerinkel, van dierlijk gegil van vrouwen en schor geschreeuw van mannen, van een monotoon dof gebeuk; dat alles steeg op uit het kwartier. Er klonken een paar schoten. Heel even hield het kwartier zijn adem in. Het lawaai zakte weg, maar het volgende moment begon het weer. Een agent liep zenuwachtig op ons af en sommeerde ons door te lopen. Hij zwaaide losjes met zijn wapenstok. Een man die voor me hinkepootte en iets in bruin pakpapier onder zijn arm droeg, meende dat je vandaag maar beter geen jood kon wezen, misschien morgen weer, als er tenminste wat te verdienen viel. Een vrouw iets verderop riep luid, zodat de politiemannen het goed horen konden: ‘Dienstkloppers!’ Maar het groepje mensen loste op.

Ik wist een plek waar ik ongezien het kwartier in kon komen. Dat was achter de noodslachterij, waar je soms voor een paar kopeken vers paardevlees kon krijgen, en die precies op de grens tussen beide wijken lag. Dichte rozebottelstruiken groeiden aan beide zijden tot tegen de muur, die de scheiding aangaf. Het hoogste gedeelte van de muur stak boven het struikgewas uit, zodat het zaak was er snel overheen te klimmen.

Bij de muur aangekomen, sprong ik er tegenop, maar vergat dat men bovenop glasscherven gemetseld had. Mijn linkerhand bloedde onmiddellijk, terwijl mijn rechter wonder boven wonder alleen metselwerk vasthield. Vliegensvlug klauterde ik er overheen en zorgde dat ik niet ook nog met mijn benen in het glas terecht kwam. In het struikgewas aan de andere kant drukte ik de snede, waaruit nu bloed sijpelde, dicht met de bladeren van een vrouwenmantel.

Ik kroop door het achterom, dicht langs de beschutting van de hagen, naar het kabaal. Groteske beelden drongen zich op. Een zomerjurk en een lange, zijden kous hingen in een vuurdoorn. In de modder lag een strijkbout, en aan mijn voeten een familiefoto waarvan het glas gebroken was. Daarachter verborgen zich vriendelijk glimlachende joodse voorkomens.

Een geweldig kabaal barstte los, niet ver van mij vandaan. Ruiten gingen aan diggelen. Een kamerscherm, een kleedspiegel, stoelen, een kleerkast en een urinaal waren slechts een deel van de inventaris die door een vernield raam op de bovenverdieping naar buiten tuimelde en vervolgens als rauwe eieren uiteenspatte op de stenen beneden. Nabij het huis werd iemand mishandeld. Omstanders schreeuwden lachend naar de man die als een varken in de modder lag te kronkelen. Ik kon niet verstaan wat ze zeiden. Maar na elke zin trapten ze hem met hun laarzen. Zijn gezicht kleurde vuilrood.

Als mieren op de vlucht holden de mensen alle kanten uit. Op mijn bloeden lette ik allang niet meer. Terwijl ik me schuilhield onder een haag, besefte ik geen ogenblik dat ik er dom aan gedaan had hierheen te komen. Heel deze heksenketel fascineerde me. Een jongen sprong over de haag. Voor hij verder holde, draaide hij zich om. ‘Blijf daar niet zitten!’ riep hij. Ik herkende zijn gezicht. Ik had wel eens met hem gespeeld. Aan dat gezicht herkende ik het gevaar pas. Uit alle macht rende ik hem achterna, want hij kende de goede schuilplaatsen. Maar onderweg verloor ik hem uit het oog. Ik holde maar door, in de richting van de begraafplaats, tot ik voor de tuin stond, met daarin de tuinkas.

Bewegingloos in de deuropening van de villa lag de norse man. Een waas van vriendelijkheid leek over zijn gelaat te zijn neergedaald, een flauwe glimlach speelde om zijn mond. Uit een lelijke wond aan de rechterslaap gulpte bloed, dat neersijpelde op zijn smetteloos witte overhemd en op het fotoportret van een blonde vrouw dat hij stevig met zijn armen tegen zijn borst geklemd hield. Twee meter voor hem lag de herdershond, zijn met geronnen bloed overdekte snuit tussen zijn voorpoten geklemd.

Ongeschonden nog stond daar de kas, terwijl overal om me heen glas brak. Het was of ik de branding van de zee weer hoorde, die geweldige watermassa's deed neerslaan op de kust. Het rinkelende geluid kwam van alle kanten op mij af. De deur stond wijdopen. Binnen bedekten planten, die kriskras door elkaar groeiden, de vloer tot een hoogte van wel een meter. Bijna hadden ze het gangpad in het midden van de kas al overwoekerd. Langs de wanden en het plafond groeide weelderig klimop. Ik dook onder in de plantenkluwen. Daar bleef ik doodstil liggen. Ik draaide me op mijn rug en legde mijn hand op mijn borst. Het hart hamerde tegen de hand. De planten schenen me veilig in hun armen te ber-

gen, terwijl het kabaal verwaterd en als van ver doordrong in de kas. Op zijn ruiten tikte zachtjes de regen. De zachte, rulle aarde geurde weldadig naar veen en houtmolm. Een rups kroop over een blaadje. Een slaperig gevoel beving me, alsof warme handen mijn gezicht omsloten. Het geurde naar kruidje-roer-me-niet. Een spin zakte aan een draad neer op mijn gezicht. Haar zwarte kaken glinsterden. Bovenop mijn neus gezeten, trok ze aan de draad zodat boven in het web iets bewoog. Daar, heel hoog boven me, spartelde iets. Het deed verwoede pogingen zich los te worstelen, maar de kleverige draden hielden het stevig vast. Het leek wel of oom Andrej daar bungelde.

Eenmaal wakker ontdekte ik op de ruiten de laag algengroei. Ik krabde met mijn nagels een kijkgaatje. Opeens was daar het hoofd van mijn oom Andrej. Het kwam als een rode ballon boven de haag uit - de eeuwige bolhoed ontbrak - en zijn ogen glansden wild. Tussen de struiken sprong pardoes een meisje met een gescheurde jurk tevoorschijn. Heel haar gezicht schreeuwde van angst, maar ze gaf geen snik. Ze rende de kas in en bleef midden op het pad staan. Haar grote, donkere ogen zochten nog naar een schuilplaats, toen mijn oom al in de deuropening stond. Hij lachte, wat ik hem nooit heb zien doen, en nog zoiets vreemds: hij zei zoete woorden.

‘Lieve Esther. Lieve, lieve Esther.’ Het meisje drong langzaam opzij achter een paar enorme zonnebloemen. ‘Wees eens lief voor mij! Toe nou toch!’

Geluidloos, met het ruisen van de oceaan op de achtergrond, trok het meisje de gescheurde jurk uit, en haar hemd, haar kousen en ondergoed, totdat ze geheel naakt stond, half verscholen achter de zonnebloemen. Haar rank gevormde lijf paste wonderwel bij de lange stengels. Het hoofd was voorovergebogen, het gelaat verborgen tussen de lange haren. Aan haar voeten lag de bundel kleren verward op een hoopje. Mijn oom stond lachend in de deuropening, waarbij hij zich hijgend aan de post vasthield en schichtig omkeek. De gekrulde punten van zijn snor wezen naar de vettig glimmende wangen. Wat lachte hij een slechte lach. Een prehistorische lach van hol grommen en brullen. Maar hij had meer in de zin, dat voelde ik feilloos aan, zonder dat ik ook maar kon vermoeden wat het kon zijn. Ik zag het aan zijn ogen. Het spiegelde in zijn pupillen. Een spiegeling van vuur, maar geen vuur om je aan te warmen.

Ik kwam overeind en stond tot mijn borst in het groen. Langzaam naderde hij en stak zijn handen naar haar uit. Het maakte me razend, niet zijn gedrag, maar dat hij me volkomen negeerde. Dat hij zijn smerige daden kon begaan in mijn bijzijn, zonder dat hij ook maar een greintje van zijn verachting voor mij liet varen, dat maakte me woest!

‘In de naam van Vladimir Jegorovitsj’, schreeuwde ik, ‘laat haar met rust!’

Op slag veranderde mijn oom. Geschrokken staarde hij mij aan. Zijn ogen puilden nog meer uit dan ze anders al deden. Hij deinsde achteruit, wankelde, greep opnieuw de deurpost, en mompelde: ‘Papa... maar papa...’ Daarop rende de zwartehonderdman[1] de regen in, die nu zwaar neerstortte tussen de druipende hagen. Het meisje graaide haar kleren bijeen en kroop tussen de planten naar me toe.

‘Hier ben je veilig,’ fluisterde ze, terwijl ze zich op de zachte aarde aankleedde.

‘Hoezo?’ vroeg ik verbaasd.

‘Dit is mijn grootmoeders kas. Ik weet dat ons hier niets kan overkomen.’

‘En die man daar dan, met z'n hond?’

‘Dat is mijn oom.’

‘Ik heb geen oom,’ loog ik.

‘Hij was de minnaar van mijn grootmoeder.’

‘De wat?’ zei ik.

Ze lachte, wat het nog raadselachtiger maakte en me tegelijk opluchtte. Vrolijk glimlachte ik terug. Om beurten keken we naar buiten door het gaatje. We luisterden naar de glazen golven, die onverminderd om ons heen neersloegen. Ze had kleine sproeten op haar wangen en neus en zwart dons boven haar lip. Het miezerde nu. Een merel peuterde een dikke worm uit de zompige grond. De avondschemer begon te vallen en langzaam keerde de rust weer. We stonden op - ze was een kop groter dan ik - en ik wilde vertrekken.

‘Wacht,’ zei ze en greep me bij de mouw. Ze pakte een schepje en groef in een hoek van de kas een aarden pot op. Op de wand van de pot waren met een fijn penseel golven van groen en blauw geschilderd, met daarboven, in grijsblauwe tinten, de wolken. De wind blies de golven hoog op en deed het water op de golftoppen stuiven. Ze tilde het deksel op en schepte er een handje grijs stof

uit. Ze liep op me toe en strooide het stof over mijn hoofd. ‘Dit zal je beschermen in je leven’, zei ze en kuste me op beide wangen.

Ik voelde dat ik bloosde en vroeg haar wat het was.

‘Het is de as van mijn grootmoeder.’

Ik holde de regen in, naar huis, zonder haar gedag te zeggen. Toen ik thuiskwam liep ik regelrecht in de armen van mijn moeder. ‘Waar zat je? Het regende. En wat zie je eruit! Je hele gezicht zit onder de grijze strepen!’

Eindnoten:

1 Russische scheldnaam voor een jodenhater.

‘Sint-Jan’
Michaël Spaan

De kerstening heeft, op onze breedten, heel wat nagelaten. Ook de naam Johannes. Jan. Deze is nu zo gewoon geworden, dat hij zelfs in Skandinavië te vinden valt. Maar Sínt Jan heet daar Sankthans. Het feest van de heilige doper vindt altijd hartje zomer plaats. In de Oostnoorse bergen gaat, rond die tijd, de zon niet helemaal onder. Dat maakt de viering, op Midzomerdag, eens zo feestelijk.

‘Hou je bek!’ krijste een vrouw met uitgezakte feestkrullen naast me. ‘Schei uit met dat gelal!’ Het was niet tot mij gericht. Beneveld proestte ik het dan ook uit tussen een gespierd stel benen, en kreeg een klap in mijn gezicht. Hoe was ik hier nu weer beland? Ik probeerde na te denken, en werkte me boven het dekbed uit.

Er hingen geen gordijnen, dus de rechthoek van dat uitgesneden berglandschap daar moest een raam zijn. Gróót. Koud en bijna kleurloos grauw. Ergens scheen toch ook een zon, laag en zonder kracht. Branden deed ze niet, maar wel voortdurend rustig stralen. Volgens mijn horloge moest ze aan het rijzen zijn. De bedauwde helling werd nu stil door ochtendlicht bestreken, in ieder opzicht kil en wezenloos. Alles kwam nu zoetjes aan terug.

Gezien het beperkte aanbod aan versneden wijnen - rood en wit - van het ‘Wijnmonopolie’, de staatswinkel die tegen gepeperde prijzen gebottelde droesem en foezel verkocht, was de keuze gisteren snel gemaakt. De man een liter ‘Dobra’. Gestookt batatensap.

Op de ochtend van Midzomerdag was het witte huis door vrouwen van het gehucht versierd. In de tuin hadden ze een hoge dunne staak met berkelot bekleed - de meiboom -, tussen takken van de bekorstmoste appelbomen lampionnen opgehangen en lange tafels rijkelijk gedekt.

Het witte godshuis, dat er in wezen uitzag als een doorsnee woning, was lang geleden door de Lutherse missie op de berg gebouwd; samen met een schooltje van twee klaslokalen. Maar na jarenlange vruchteloze arbeid had de Kerk haar handen afgetrokken van het vlek op de helling. In het oude missiehuis werden nu bijeenkomsten gehouden, bruiloften en partijen gevierd en stond

een enkele keer een kist opgebaard. Een paartje huiszwaluwen vloog kwetterend af en aan door een gat in een gebroken ruit. De scherven hadden ditmaal huiselijk geluk gebracht: een nest met half volgroeide jongen bevond zich in een met speeksel, leem en strootjes volgestorte en bescheten oude schoen, die bovenop een scheefgezakte kast stond. De onbekende oude verf hiervan, rood of bruin, deed het prachtig bij dat zwart en wit van zwaluwen.

Midzomernanacht. Onze wodka-flessen waren leeg. Na zo'n doorgehaalde nacht aan tafel hadden we de buik vol van rivierkreeftjes, adellijke zalm, forellen in dille, gegrilde eland, gele bergframbozenslagroomtaart en vele koppen ouderwets gekookte koffie. Tenslotte was er zoet gespeeld bij drank en zang en dans. De feestelijke tuin was daarna langzaam stilgevallen. De meisjes die hier 's zomers op de boerderijen in de omtrek hielpen - lichte jurkjes, blote voeten en bloemkransen in het blonde haar - waren alweer úren weg.

Elk van ons was aan het eind van zijn Latijn geweest. Dat wil heel wat zeggen. We zwoegden lange dagen op het land en in de bossen, dus we waren sterk als beren en altijd hongerig als wolven. Vóór het feest hadden we nog takken gezaagd en versleept, naast natuurlijk het gewone werk dat elke dag opnieuw gedaan moest worden. Met name bosarbeid was zwaar, om nog maar niet te spreken van nieuwe stukken land ontginnen. Maar het hooien, zo gezellig omdat jong en oud dan meehielp, putte nog veel meer uit. Dat kwam doordat het midden in de warme zomer viel, en er altijd haast bij was: vóór de bui losbarstte, moest het hooi droog onderdak. Eén zo'n eindeloze avond met de gaffel in de hooischuur, een ware hel van wolken stof en stuifmeel, en je was een leven lang verlost van hooikoorts en loopneus. Zover was het nu nog niet. Na Sint-Jan duurde het op zijn minst een maand voordat de hooitijd zou beginnen.

's Zomers kwam er nooit erg veel van slapen - nachtrust hoorde meer bij knappend houtvuur en de winter - maar nu lag ik toch in een bed. Het landschap voor mijn ogen was me niet meteen vertrouwd. Ik bevond me bóven op de berg! Mijn eigen huisje stond, wist ik toch zeker, een flinke honderd meter láger dan het feest. Vanaf het Zendingshuis had ik enkel van die steile helling hoeven rollen om bij mijn eigen blokhut te belanden! Waarom ik nu niet onder die vertrouwde pannetjes van berkebast een gat in deze zomerdag lag te slapen bleef duister.

Zoals gezegd lag ik niet alleen, maar samen met een potig en warmbloedig moederdier. Het was een van de weinige vrouwen waar ik zo af en toe de hand op wist te leggen, in die uitgestrekte bossen. En ik heb daar in het Noorden toen toch vele jaren rondgehangen. Maar goed, lekker lag ik niet. De lucht stonk vreselijk.

Toch zou ik, in ruil voor dit avontuur, met liefde mijn laatste øre hebben versnoept. Dat zij zich al een hele tijd gedeisd gehouden had, moest komen van de anderhalve liter zelfgestookte drank in haar lichaam. Maar nu was het toch met de rust gedaan. ‘Houje-kop!’ krijste ze in plat Oost-Noors tegen haar man. Het kwam allang niet hard meer bij hem aan. Geeuwend stond hij in het gat van de deur te kijken en te luisteren.

Net als met de meeste anderen in het gehucht was ik al jarenlang met hem bevriend. In het begin - hij was niet veel ouder dan ik - waren we samen vrijgezel geweest. Wat zijn we toen tekeergegaan. Zaterdagavonden gevochten tegen bussen vol Zweden bij een danspaviljoen in de bossen langs de grens. In het hoogste Noorden vette zalm gestroopt. Met een oude stadsbus, zo een met motorkap en reusachtige koplampen, langs de Noorse Rivièra getoerd. Maar nooit sámen vrouwvolk bezeten.

Kinderen hadden de twee niet, maar ze fokten elandhonden. Flinke Noorse kezen. Zwarte en witte en grauwe. Deze taaie stappers stonden altijd buiten en sloegen bij het minste of geringste aan. Mijn in Holland sufgelulde en aan groot misbaar gewende oren maakten ze het leven meestal zuur, maar nu waren ze in diepe rust.

Zo niet hun bazen. Daar begon het weer. Natuurlijk kon mijn vriend zijn kop niet houden, nu hij in zijn zelfgebouwde huis niet bij zijn eigen vrouw mocht liggen. Ik wel. Aardig. Maar verder viel het tegen. Lamlendig bleef ik liggen kijken naar de deuropening, en zag de geiteharen sokken morrend weer de grote kamer binnensloffen. Daar griste de verdreven bedgenoot iets groots van tafel en plofte daar mee op de sofa neer. Was dat geen kleinkaliberbuksje? Die kende ik maar al te goed. Ik wreef mijn ogen uit.

Eventjes wees de loop in de richting van de echtelijke sponde. Ik schrok, maar gaf geen kik. Nee, hij bedacht zich en richtte uit de vrije hand op een kleurig beeldscherm in de verte. Een doffe knal kneep mijn kleine oogjes toe. De schutter barstte uit in gejuich. Achter stoelen en banken klonk er schor en roestig bijval. Ik richtte me verwonderd op. In de woonkamer bleek zich een voltallig

jachtgezelschap te bevinden, dat nu kreunend en kelenschrapend in de benen kwam!

Op de teevee in de verte zag ik een dodelijk getroffen elandstier in kleur en stijl zijn laatste passen doen, en morsdood tussen onbestemde struikjes en misvormde berkjes door de hoge dunne poten zakken. CLEAN KILL verscheen in druipend rode letters op de voorgrond van het zurig ogende moeras.

Een computerspel met een salongeweer gekoppeld aan een kabel! Nieuwsgierigheid en de jager in mij streden om het hardst met die andere oerdrift. Wie ooit het genot van de jacht heeft mogen smaken, kent mijn innerlijk gevecht. Zachtjes stond ik op, stapte over een drempel en haalde opgelucht adem: eindelijk die taaie Adam in mijn vlees geveld. Getroffen door een pijl van Artemis.

‘Jíj!’ begon het in de steek gelaten mens in bed te blazen. Ik dacht met bonkend hoofd en brede grijns: een nieuwe dag, een nieuw geluid. Onverstoorbaar liep ik opgewekt de grote kamer binnen. Zou ik een eland kunnen raken? De dag was nog zo jong. Toch weer jacht en vrouwen. Wie had dát gedacht... Ik voelde hoe mijn bloed begon te kloppen. De beeldbuis toonde ondertussen weer een nieuwe elandstier, die nietsvermoedend uit de bosrand trad. Deze torste zelfs nog forser wieken op zijn paardekop, zware schalen met geschoffelde enden. Trofee met spanwijdte. Rillend van passie legde ik aan. Die dag kreeg ik, zoals de grofwildjager zegt, heel wat dood te drinken.

Beeld in pastel

Julia Stoilova*

Mooi, zeg je, dat ik ben? Laat me niet lachen... Mooi! Weet jij veel...

Als ik aan vroeger denk, aan ons huis in Roese aan de Donau... Had je me maar gekend toen ik nog thuis was! Ons huis stond trouwens schuin tegenover dat van Canetti, waar nu het museum is. Had je me maar gekend toen ik in Sofia aan de kunstacademie studeerde. Ja, kind, toen was ik pas mooi. Een legende was ik. Een gedicht. En aanbidders bij de vleet... ik kon aan elke vinger een man krijgen - maar ik ben nog ouderwets opgevoed... En nu? Nu ben ik een rimpelig appeltje, een uitgedoofde kaars... Het is wel erg snel gegaan toen ik eenmaal in Nederland was. Dat het zo moest lopen... Maar ja, vind je 't gek...

't Is net of ik mijn moeder zie in de spiegel, ook al was ze zoveel jonger dan mijn vader. Die kuchte als hij thuiskwam, en iedereen hield zich verder koest. Vader kreeg altijd de grootste stukken vlees. Mijn moeder moest telkens de trap af naar de kelder om wijn te tappen. Steeds maar één beker. Verschaalde wijn kieperde hij door de gootsteen. Veel praten en uitleggen was er thuis niet bij. Toen hij mijn oudste zus - die zat al in de examenklas van het gymnasium - een draai om de oren gaf omdat ze op de hoek met een jongen uit haar klas had staan kletsen werd er verder niks gezegd. Ja, je had gewoon schroom voor je vader. En zie je, zo keek ik ook een beetje tegen mijn man op.

Toen we trouwden was ik tweedejaars en hij was de Prof. De studenten liepen met hem weg en als schilder was-ie beroemd in Bulgarije. Later gingen we samen naar het buitenland, toen er nog nauwelijks iemand naar buiten mocht, naar de andere kant van het IJzeren Gordijn. Maar mijn man had tentoonstellingen. Parijs, Wenen, Londen... Een paar rijke Duitsers lieten zich door hem portretteren... En zo kwamen we ook naar Amsterdam. Nou, daar heb ik dan Dries ontmoet.

* *Julia Stoilova is in 1948 in Sofia, Bulgarije, geboren. Ze woont sinds 1980 in Nederland en is werkzaam als vertaalster, docente en journaliste. Ze is als eerste in Nederland gepromoveerd in de vertaalwetenschap.*

Kijk maar niet hoe Dries er nu uitziet, alhoewel, gelukkig maar, anders zouden de mensen denken dat-ie mijn zoon is! Raar is 't gelopen in mijn huwelijken, hè: mijn eerste man zoveel ouder en de tweede juist jonger dan ik... Maar ik had nooit gedacht dat blonde mannen zo snel oud werden. Toen ik Dries leerde kennen leek-ie precies op de David van Michelangelo. Ik kan 't weten, want ik moest van mijn man een schets van het beeld maken toen we in Florence waren.

Hij zei dat ik veel talent had. Tijdens de schilderles kwam hij telkens bij mij kijken. Ik had het snel door. Iedereen trouwens op de academie en ze zeiden: Waarom kom je hier nog? Je kunt van hem toch privé-les krijgen!

Maar zo is het niet gegaan. Je trouwt en van het een komt het ander... Eerst schilderde ik stiekem als hij naar de Academie moest. Ik zal hem wel verrassen als het klaar is, dacht ik. Toen kwamen de kinderen en had ik geen tijd meer voor verrassingen.

Maar in het Nationaal Museum van Sofia hang ik wel, ik bedoel, als het eerste portret dat mijn man van mij heeft gemaakt. Toen waren we nog niet getrouwd natuurlijk. Ik was nog een kind en een provinciaaltje op de koop toe, maar hij zei altijd dat dat zijn mooiste schilderij was: Minna als leerlinge. Je hebt 't wel eens gezien, hè? Dat ben ik dus. Kun je nagaan hoe ik veranderd ben. Ik had een prachtige kleurenfoto van dat portret hier thuis. Ik verstopte die voor Dries in de onderste la van mijn bureau. Op een mooie dag was de foto weg. En er is niet verder over gepraat...

Mijn man schilderde het portret in de lente voor mijn eindexamen, toen hij bij ons op bezoek was. Het Ontluiken, zo noemde hij het. Hij was bevriend met mijn vader, weet je, en hij kwam af en toe over uit Sofia om te schilderen. Hij vond ons huis ook zo mooi. Ik sliep op de bovenkamer, ik had een dakkapel met gebeeldhouwde balken, als de zon naar binnen scheen, viel er een soort kanten schaduw op mijn vloer, en mijn raam was omzoomd met rozen. Klimrozen, die nog geurden ook. En er nestelden een paar duiven onder het dak en 's ochtends hoorde je die koeren en roepen. Kind, wat heb ik een mooie jeugd gehad. Mijn kamer keek uit op het terras. Er was een prachtig terras aan de achterkant van ons huis, met uitzicht op de tuinen van de buren, en verderop zag je de Donau stromen. Een paar van zijn mooiste Donaudoeken heeft mijn man op het terras van ons huis gemaakt. Maar voor dat eerste portret moest ik me opstellen in de tuin. Daar was een oude,

knoestige appelboom, die stond net in volle bloei. Ik draag mijn zwarte uniformjurk van school, mama bracht snel een gesteven wit kraagje. En ze moest mijn vlecht iets naar links verplaatsen, die droeg ik altijd op mijn rug, maar nu moest ze over mijn borst hangen. En ik bijt in een appel, een van de laatste uit de appelkist en niet eens lekker meer, hij smaakte naar radijs... Het hele doek is bezaaid met enorme witroze bloesems van de appelboom, mijn gezicht is in dezelfde tinten geschilderd, van ver zie je nauwelijks wat mijn gezicht is en wat de appelbloesem. Het barst van de symboliek, riepen zijn collega's altijd, en hij maar grinniken: De beste symboliek verzin je niet zelf, het zijn de critici die jou achteraf vertellen wat je bedoeling is, zei hij. Hij heeft in de loop van de jaren de reeks portretten van mij voortgezet, toen Kliment en Mila waren geboren, kwamen ze er ook meteen op. Mijn man was van plan door te gaan tot ik oud en grijs was. Dan moest hij tot zijn tachtigste doorwerken, maar in zijn familie haalden ze de honderd, zei-ie. ‘Curriculum Vitae’ wilde hij de cyclus noemen.

Op mij was hij gek, maar hij heeft ooit wel de bloemetjes buiten gezet! Een paar kennisjes hebben me nog gewaarschuwd, de katten: ‘Minna, pas op je tellen, die houd je nooit vast!’ Hij heeft met de helft van de society-dames van Sofia affaires gehad. Overigens was het een gemengd gezelschap. Toen de communisten de macht grepen wist de helft van de communistische functionarissen niet hoe snel ze van hun partijgenotes moesten scheiden en trouwen met wat men toen bourgeois-juffertjes noemde. De rest zat te zeer onder de plak van hun vrouwelijke kameraad, daar waren een paar van die hellevegen tussen!

Ja, de partijbaas haalde hem over om partijsecretaris te worden van de Unie van Beeldende Kunstenaars. In die tijd moest hij partizanen, tractorbestuurders en melksters schilderen voor het gebouw van het Centraal Comité. Hij stond toen aan het hoofd van de ene vleugel van de Unie en de andere vleugel schreef anonieme briefjes over hem, dat hij bourgeois-ideeën aanhing en zo. Als je partijsecretaris werd, was je safer, en je kon meer steun geven aan je vrienden, hoezeer die andere groep ook foeterde. En omdat hij ook in het buitenland zo beroemd was, konden ze hem niet dwingen de echt smerige dingen te doen waardoor je toen bewees dat je een trouw lid van de Partij was. Zoals de leider van de andere fractie van de Unie. Die heeft zijn vader verraden. Die was voor de communistische tijd professor aan de Kunstacademie, zijn colleges

zaten altijd propvol, want ook studenten van andere faculteiten kwamen naar hem luisteren, hij was een wijs man en erg erudiet. Maar hij was theosoof, weet je, en dat mocht niet onder het communistisch regime, ook al was hij verder anti-monarchist, links, progressief en noem maar op... Die collega van mijn man dus heeft zijn vader op een openbare partijvergadering, waar alle docenten en studenten naar toe werden gedreven, veroordeeld als een bourgeois-estheet die niets te zoeken had in een proletarische kunstacademie nieuwe stijl... Die zoon kreeg dan als beloning de baan van zijn vader, nog iets later werd hij als cultuurattaché naar Parijs gestuurd... Zo ging dat... Maar mijn man deed nooit zulke dingen. Eén keer maar hebben ze zelfs hem bijna klein gekregen. Hij moest beloven om in zijn portrettencyclus, míjn cyclus met de kinderen dus, een communistisch schilderij te maken. Ze hadden een partizanen-pietà geopperd - ik zogenaamd de treurende moeder van een jonge gevallen partizaan. Maar daar heb ik een stokje voor gestoken. Ik was als de dood dat onze zoon iets zou kunnen overkomen. Je moet het lot niet tarten, zei ik tegen mijn man. Kunstenaars zijn bijgelovig. Watje uitbeeldt, kan jou wel eens echt overkomen. Die weigering had ons trouwens duur kunnen komen te staan als de Dooi niet net had ingezet, toen zongen de stalinisten even een toontje lager.

Meid, ik woonde in een villa. Voor de oorlog was die van een tabaksfabrikant geweest. Dat hier is een aardig optrekje van drie kamertjes op vier hoog in een nieuwbouwwijk en Dries is zo trots als een pauw op zijn koopwoning, zoals je ze dertien in een dozijn hebt. Hij komt uit een arbeidersgezin en z'n ouders, ooms en tantes huren nog steeds hun flatjes, dus hij weet niet beter, maar ik wel... In Sofia hadden we een dienstmeisje, een chauffeur en een tuinman - zoiets bestond ook tijdens het communisme, wel degelijk... Er waren ook een paar andere kunstenaars, schrijvers - we leefden haast als de hoge partijfunctionarissen. En soms beter, want een partijman kon altijd worden afgezet, soms zelfs voor de fouten van anderen nota bene, maar als je als kunstenaar eenmaal beroemd was en naam had in het buitenland, dan slijmden zelfs de partijmensen. Ze hielden je wel in de gaten. Men monkelde dat we allemaal werden afgeluisterd en sommigen zwoeren bij hoog en laag dat enkelen van ons verklikkers waren voor de geheime dienst, met militaire rang, salaris en al. Zoiets noemde men bij ons dan ‘van twee koeien drinken’. Nou, dan kijk je wel uit wat je tegen wie

vertelt. Niet dat uitkijken altijd helpt... Een jongere collega van mijn man had ooit met veel moeite een tentoonstelling weten te organiseren - in Oost-Berlijn, niks bijzonders. Maar als je erover gaat opscheppen is er in het wereldje altijd wel iemand die het jou niet gunt... Nou, de geheime dienst heeft een anonieme tip gekregen dat-ie van plan was 'm via West-Berlijn te smeren, het was nog net voor de Muur... Ze hebben hem uit het vliegtuig gehaald. Adieu tentoonstelling. En ook al klopte er niets van de beschuldiging, het duurde wel een paar jaar voor hij naar het buitenland mocht - naar Roemenië dan. Mijn man wist zich wel uit de penarie te houden. Vandaar dat we naar Florence, Londen, Parijs en noem maar op mochten, en naar Amsterdam.

Dries was toen manusje-van-alles in de galerie waar de tentoonstelling werd gehouden. Hij was net afgestudeerd aan de Rietveld-academie en had geen vaste baan. Hij werkte met keramiek, heel idealistisch, want hij zei dat hij wel wat beters te doen had dan te proberen kunst te slijten aan de meest biedende cultuurbarbaar. Nou, kind, toen is het gebeurd.

Dries was meteen verliefd. Hij was de eerste niet. Een Engelsman heeft me na zo'n tentoonstelling twee jaar lang geschreven... Mijn man dacht zeker: het zoveelste heethoofd. Hij wist dat hij niets te vrezen had. Maar bij Dries is het misgegaan en toen was alles te laat. Zo idioot, weet je, want ik dacht toen dat die periode al achter de rug was. Mijn man was al op jaren en ikzelf hoefde nooit zo nodig... Ik weet tot op de dag van vandaag niet waarom het dit keer zo liep. Dries zei dat hij met me wilde trouwen. Hij was werkloos, maar op de een of andere manier zouden we ons redden. Hij kwam me ook in Sofia opzoeken toen we terug waren. Ik had half gehoopt dat het thuis afgelopen zou zijn, vertrouwde omgeving, kinderen... maar nee, hoor. Ik was mezelf niet, ik leek krankzinnig. Een abnormaal gevoel, net of mijn hoofd in brand stond. Ik kon nergens aan denken behalve aan Dries en alles viel uit mijn handen. Ik wilde bij hem zijn, net of ik werd meegezogen. Kliment en Mila waren al achttien en zeventien, die konden zich wel redden. Of nee, ik zou hen toch meenemen, hen in Amsterdam laten afstuderen... Ik zei tegen mijn man dat ik bij hem wegging. Hij heeft me dagenlang gesmeekt niets overhaasts te doen. Ik zie hem nog voor me en nu krimpt mijn hart ineen, maar toen was ik als bezeten. ‘Minna,’ zei hij, ‘ik was al jaren bang voor zoiets. Je wilt liefhebben, je wilt vrijen. Nou, jullie mogen van mij

samen op reis naar Parijs! Ik betaal alles voor jullie tweeën. Maar kom daarna alsjeblieft terug! Denk nou eens na, wat wil je in dat land? Je hebt daar toch niemand! En ga je met die jongen van de bijstand leven? Of, als je je niet om mij bekommert, denk je dan niet aan de kinderen?' - Nee, ik begrijp nu zelf niet meer hoe het mogelijk is, maar toen was het net of hij tegen een muur praatte.

We hebben de reis van hem geaccepteerd, maar daarna ben ik bij Dries gebleven. Ik kon niet terug. De moeite die het kostte, en het geld dat we niet hadden - om hiervandaan een scheiding te krijgen om met Dries te kunnen trouwen. Het heeft vijf jaar geduurd. Ik heb al die tijd Kliment en Mila niet gezien. Toen begon ik al af te takelen, maar ik heb nooit gedacht dat het zo snel zou gaan!

Toen een vriendin in Sofia 'Het portret van Dorian Gray' had gelezen, zei ze: 'Bij jou is het net andersom, je blijft juist zo jong als op die portretten!' Mijn man grapte vaak over ons leeftijdsverschil, dat het nog meer opviel omdat ik er toen voor mijn leeftijd zo jong uitzag. Vaak zagen ze hem aan voor mijn vader. En nu hoop ik maar dat ik er niet uitzie als de moeder van Dries.

Thuis waren er altijd mensen om mij heen, de bekendste kunstenaars, schrijvers, musici, architecten, wie niet, tout Sofia. Ik wist wat er in de hoogste kringen gaande was, niet alleen bij de kunstenaars maar ook bij de partijleden, ik wist ook wiens ster aan het rijzen was en wie door Moskou al was afgekeurd - Sofia is net een groot dorp! Toen was ik nooit eenzaam. Ik had de kinderen en ik kwam ook veel bij mijn zus en broer... Maar Dries heeft geen broers en zusters en zijn ouders zijn overleden. Hier hebben we jarenlang in Emmen gewoond. Daar kon Dries een rijtjeshuis te leen krijgen van een studiegenoot die naar Afrika was gegaan, we moesten op het huis passen en hoefden geen huur te betalen. Dries vond later een baantje bij een kunststichting in Amsterdam, ze geven kunstboeken uit en organiseren subsidies voor kunstenaars in Amsterdam en Waterland. Hij had zijn studentenkamer in Amsterdam aangehouden en overnachtte er, dan hoefde hij niet te forensen. Maar ik was wel vier dagen in de week moederziel alleen. Ik kende nauwelijks iemand in Emmen en ik sprak de taal niet. 's Avonds was ik als de dood voor inbrekers.

Toen heeft Dries de hond gekocht. In het begin was die niet zo kolossaal als nu, maar hij groeide snel. Met dat beest was ik minder bang, maar hij joeg wel de mensen bij me vandaan. Vooral de

mannen. Als een man maar iets vraagt of me groet, begint hij al te grommen. En Dries weigert om hem te laten castreren. ‘Hij houdt de mannen bij haar weg omdat hij zelf een man is,’ zei hij eens tegen de buren.

We wonen nog niet zo lang in Amsterdam. Wanneer ben jij naar Nederland gekomen, in augustus verleden jaar toch? Ja, zie je, we zijn in oktober verhuisd. Wil je alsjeblieft de koffie inschenken, die is allang uitgeprutteld, ik kan het met dat gips niet zo goed. Nu kan ik niet eens naar buiten voor ze het gips hebben weggehaald. Ik kan die hond niet vasthouden en alleen thuis blijftie absoluut niet, die maakt met zijn geblaf de hele buurt gek. Ja, kun je niet raden hoe het kwam? Nee, ik ben niet van de fiets gevallen. We fietsen niet vaak. Dries weigert meestal uit te gaan. Hij hoeft geen vrienden, iedereen die hier komt is een kennis van mij, meestal Bulgaren. Maar hoe vaak zeg ik niet tegen Dries: Kom, laten we eens naar het Amsterdamse Bos fietsen! Heeft-ie geen zin in. Nee, ik viel dus van de trap bij de metro. De hond, die rukt altijd zo wild aan de riem. Verleden week had ik op de Albert Cuyp-markt spullen gekocht. Ben je ooit naar de Albert Cuyp geweest? Daar kun je goedkoop aan spullen komen, niet alleen fruit en groente, maar ook kleren en zo. Ik moet er zelf om lachen. Toen ik met mijn man in Amsterdam was, hebben we in de Bijenkorf gewinkeld. Ik vond het een heel normaal warenhuis. Niets bijzonders. In Parijs en Wenen hebben ze veel elegantere spullen dan hier. Hier zijn van die mooie gezegdes: ‘Doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg’ en ‘Rechttoe rechtaan’. Dus, zonder opsmuk. En zo zijn ook hun winkels... Geen verbeelding, geen sjieke kleren... In Wenen wist ik gewoon niet wat ik uit de weelde moest kiezen, hier koop ik de minst lelijke spullen. Zo is dat nou eenmaal. En ik winkel hier tegenwoordig op de Albert Cuyp, zoals ik al zei. Vijf gulden voor een lapje stof, dus ik kocht er vier, en een paar schoenen voor twintig gulden. Als je wilt, gaan we er een keertje samen naar toe, ze hebben ook witte kaas en Turks bladerdeeg. Maar ik moest snel wat cadeautjes verzamelen, mijn zuster komt over een maand - en als er bezoek is schrijft Dries alle uitgaven op in een apart kasboekje en laat me elke week alles optellen. Dus hamster ik van tevoren wat cadeautjes, dan tikt het minder aan... Ze weten toch niet dat het zo goedkoop is. Dus die hond trok, ik struikelde en rolde de hele trap af, mijn pakjes vlogen in het rond... Er schoten mensen te hulp, de hond begon te grom-

men, iedereen deinsde terug... Een theater van jewelste. Maar mijn arm was gebroken.

Dries vindt het vast niet leuk, want nu kan ik niet naar de biowinkel op het station om versgemalen roggemeel en boekweitmeel te kopen om brood te bakken. Dries lust het gewone Nederlandse brood niet, ik trouwens ook niet. Ja, vind je het gek, het valt al uit elkaar als je ernaar kijkt! Dus bak ik om de twee dagen vers roggebrood met zonnebloempitten. En de pannekoeken voor het ontbijt op zondag moeten van boekweitmeel zijn. Ik kan overmorgen ook niet zijn schoenen bij de hakkenbar afhalen. Die is ook helemaal in het centrum, bij de Leidsestraat. Hij heeft me eens uitgefoeterd omdat ik zijn schoenen naar een kluns had gebracht. Toen heb ik gebeld naar de Kamer van Koophandel, wie de beste schoenlapper was in Amsterdam. Ik moet al die dingen op mijn ouwe dag doen, met Dries heb ik meer gedoe dan ik thuis in Sofia had met man en twee kinderen... Ik lijk hier mijn moeder wel. En ik had ooit zoveel noten op mijn zang, zo van ‘Mama, je moet niet zoveel voor vader draven.’

Schilderen doe ik nog wel. Nee, dat vindt Dries niet vervelend, hij is er trots op. Maar weet je wat het is, ik heb zoveel moeite met mijn composities - als ik niet oppas verzin ik meestal variaties van doeken of schetsen die mijn man ooit heeft gemaakt. Thuis deed ik hem vaak ideeën aan de hand, maar hier lijkt het of mijn verbeelding is opgedroogd. Maar ik ben voortdurend bezig, ook al gaat het voor mijn gevoel niet goed en ook niet vlot, maar iets presteer ik wel. Jammer dat je niet in juni naar Nederland bent gekomen, ik had mijn eerste tentoonstelling. Het liep zelfs goed, stel je voor, ik heb enkele doeken verkocht. Het eerste eigen geld dat ik hier heb verdiend. En ik heb zelfs twee bestellingen voor portretten. En nou ben ik drie maanden zoet met dat gips!

Het is dat ik het niet aandurf, nog niet, maar soms... Kijk, daar, schuin naar de overkant van de sloot hier. Die beige huizen, ja. Of witachtig, ivoor is het niet, het is een niet te benoemen kleurloze verf die met het licht meeverandert, erg raar. Ik vraag me soms af of die verf het licht kan opslaan. Nu schijnt de zon en zie je het niet zo. Dit land heeft een heel ander licht dan het onze. Als je hier schildert, moet je helemaal van voren af aan beginnen. Bij ons zijn licht en schaduw duidelijk gescheiden en de hemel is heel uitgesproken: ver, diep en transparant. Hier hangt hij als een deksel net boven de daken. Voor het grijpen. Soms denk ik: als je op een lad-

der klimt kun je hem aanraken. Als de lucht donker is, zit ik soms uit het raam te turen en probeer uit te kienen hoe ik welke verf moet mengen, maar ik durf het nog niet aan. Allemaal mengtinten, en dan met een melkachtige ondertoon. Of het nu rozebeige is of witachtig blauw of loodgrijs... Soms zie ik een schilderij met de echte nuances voor me, enkele seconden, maar het verdwijnt voor ik het kan vasthouden. Zo van: De hemel is duister en hangt laag boven de huizen. Het water is als lood. Maar ertussen straalt licht, ergens van ónder de hemel. En, zie je, wéér zo iets: als bij ons de hemel zo dreigend zou zijn, dan zou het binnen een kwartier bakstenen regenen! En als bij ons de lucht zwart is, dan is de hele wereld donker. Hier gaat het licht zijn eigen gang en trekt het zich niet veel aan van de lucht. Soms lijkt het of die crèmekleurige huizen ginds en de bomen in de tuinen bij mooi weer het licht hebben opgezogen en dat het daarna ontsnapt, de duisternis verlicht, en zo straalt de wereld tussen de hemel en het water die beide donker zijn, hij straalt niet helder maar in pastel, de kleuren van dit land zijn in pastel. Nu bijvoorbeeld lijkt het me wél dat ik de tint kan pakken. Als dat gips er maar niet was. Zulk licht heeft zelfs mijn man nooit geschilderd, maar dat is wat ík dus zou kunnen doen. Reken maar. Nergens heb ik ooit zulk licht geschilderd gezien. Niet alleen op tentoonstellingen en in musea, maar je had onze bibliotheek in Sofia moeten zien, platenboeken van alle doeken die iets voorstelden. Mijn man heeft in het Westen het een en ander gekocht in de jaren vijftig nog voordat de kunstmarkt ging expanderen. Het Nationaal Museum in Sofia krijgt driekwart van onze verzameling - na de dood van mijn man. Ja, zo blijf ik hem maar noemen, gek hè? Hij leeft nog, ja, en hij schijnt gezond te zijn. Als ik met Kliment telefoneer, wordt het vaak gênant. Dries vindt het sowieso zonde van het geld... En hij waakt met argusogen dat ik niet met mijn man ga praten. Ik doe het niet, ik zou me doodschamen, maar ik ben al tevreden als ik hoor hoe het met hem gaat. Kliment, de schat, weet dat ik geen rechtstreekse vragen kan stellen, dus hij doet of hij aan het babbelen slaat en dan vertelt-ie tussen de regels door ook nog het een en ander over zijn vader... Kliment en ik voelen elkaar aan, we begrijpen elkaar ook zonder woorden. Hij heeft trouwens nog nooit een boos woord gezegd over mijn escapade. Ik kon met hem ook altijd beter opschieten dan met zijn zus... En nu ook: Mila is nog steeds kwaad me.

Toen met die Parijse reis heeft mijn man mij nog naar de trein

gebracht. We wisten niet beter of ik zou terugkomen. Toch zei hij ten slotte, ik weet het nog, de trein reed al en hij liep mee en zei iets waar ik nog vaak aan denk: ‘Minna,’ zei hij, ‘dit wil ik je nog meegeven: De mens weet altijd wat-ie wil, maar nooit wat hij gaat verliezen.’ Het ging mijn ene oor in en het andere uit, want in Belgrado, na maar vijf uur, zou ik Dries ontmoeten... Pas jaren later, hier in Nederland, is die scène weer opgedoken. Ik stond eens in Emmen in de slaapkamer te strijken en zag opeens alles terug - tot zijn gezichtsuitdrukking toe. Ik heb geprobeerd een schets van zijn gezicht te maken zoals het er toen uitzag. Herhaaldelijk zelfs, want ik zie het af en toe weer voor me, elke rimpel en elk haartje en zijn lippen en zijn blik naar boven, naar mij toe. Het lukt niet. Maar ik heb ook niet veel tijd, en ik denk elke keer: Pas op, Dries mag de schets niet vinden.

Toen we deze flat kochten, wilde hij met alle geweld die open haard inbouwen. Ik vond het idioot natuurlijk, vind ik nu nog, moet je kijken wat een priegeltje, en dat gedoe met gasvlammen moet een open haard voorstellen. Gentry op vier hoog. Puur zielig vond ik 't, maar hij zei, zoiets kennen jullie zeker niet, hè. Zal ik hem vertellen dat we in ons buiten bij Sofia een echte open haard hadden waar je desnoods een lam aan het spit in kon roosteren. Gemetseld met graniet en een marmeren mozaïek... en fantastisch dat-ie trok... Nooit stank in huis en er vlogen niet eens vonken op de berehuid die ervoor lag...

Maar nu is die haard van niks wel handig, ik bedoel met mijn schetsen. Als ik me de hele middag heb afgepeigerd met dat gezicht van mijn ex-man kan ik wel huilen omdat het niet lukt. Ik krijg alleen maar een star masker, terwijl ik het toch zo duidelijk voor me zie, de lippen op elkaar, wijdopen ogen... Hij keek me aan of hij me wou hypnotiseren, denk ik nu wel eens! Afijn, ik krijg het niet op papier en dat is het dan. Apart lijkt alles wel te kloppen, maar het geheel is niet echt en voor ik 't weet is het weer half zes geworden, net als nu trouwens! Over een kwartier komt Dries thuis en zeurt dat ik alweer te laat ben met de warme prak en wat ik de hele middag heb uitgevoerd en dat zijn moeder altijd om drie uur de aarpeltjes al had geschild en de boontjes gedopt. Die open haard komt dan van pas, anders zou ik niet weten waar ik met die schets naar toe moest, want stel je voor dat hij 'm zou vinden!

De huilspiraal
Hendrik van Teylingen

Jorka's zijn veel te bleek en veel te lang. *Bakroe*'s zijn jochies met veel te grote hoofden; ze zitten altijd te knikkeren. *Libba*'s zijn domweg even verschrikkelijk om aan te zien als om aan te horen. Ik weet niet voor welke categorie ik het ergst in mijn broek moet plassen.

Wonnie, mijn geliefde, raakt van elk geluid dat ze niet kan plaatsen overstuur. Normaal blijft ze zo veel mogelijk bij me weg want ze houdt niet meer van me (weet ik nu wel zeker). Maar als ze zo'n geluid hoort, vooral 's avonds, wanneer de honderden rot-honden van de buurt al een tijdje hun gehuil laten klinken, rolt ze onder onze antimuskietenhemel naar me toe en klampt zich aan me vast. Zelfs overdag in het weekeind, wanneer ze niet naar haar gehate boekhoudassistentebaantje hoeft en in de keuken een nieuw gerecht uitprobeert voor haar volgende kookboek en ze hoort wat raars, peest ze naar mijn werkhok, springt wijdbeens op mijn schoot - haar huismini lijkt voor zo'n sprong ontworpen - en drukt zich tegen me aan alsof ik eindelijk de man in huis ben die ze normaal niet in me wenst te zien. Ik beken graag dat ik dat prettig vind. Wanneer ik haar een poosje geaaid en gesust heb en er zijn geen beroerde geluiden meer, is ze niet zo flauw dat ze nuffig van me wegbeent. Dan vinden onze lippen elkaar en herinner ik me weer ongeveer waarvoor ik enkele reis naar de kolonie ben gekomen. De felheid van zo'n paniekvrijage met Wonnie geeft me de fut om de periode van gemok en gewrok onmiddellijk daarna tot aan de volgende erotiserende schrik te overbruggen. Ik denk maar zo: wanneer de liefde voorbij is, moet je genoegen nemen met de lust, waar die ook vandaan komt, als je er maar geen ander mee benadeelt dan jezelf.

Neem die nacht vorige week. Vanachter ons erf zweefde een lang aangehouden ‘oe-oe-oe-oe-ai’ door de shutters van onze slaapkamer naar binnen. Volgens mij kwam het, naar afstand en richting te oordelen, uit het pakkist-achtige houten huis van de familie Wong. Maar Wonnie meende dat het van ons bloedeigen erf kwam.

Haar ene hand knelde om mijn pols, de andere wees naar de

libba. ‘Daar staat ie! Aaaiaaa...’ Met trillende wijsvinger wees ze naar de peperstruik voor de twee achterste manjebomen.

Ik geef toe dat de struik onder de achterover hellende halve maan van de tropen, die het erf in een bleek licht hulde, iets van een zacht trillend spook weghad. Iemand met een gerijpt angsttalent zou er de meest uitgelezen griezels in kunnen herkennen: een lepreuze lustmoordenaar, een dolende slavenhouder met onder elke arm een afgehouwen negerkop, de idioot van Poelepantje, de *jorka* van achter de kleine markt...

Bedaard zei ik: ‘Het is onze peperstruik, Won.’

‘Mijn *mars*!’ fluisterde ze. *Mars* is Sranangtongo voor aars.

Hoe macho Surinaamse mannen zich ook kunnen gedragen wanneer alles helder en overzichtelijk is, vaagheden in het donker maken hen even hologig als de vrouwen. Te grote rust mijnerzijds in het gezicht van het angstaanjagende, overwoog ik, zou mijn vreemdelingschap, dat Wonnie sedert mijn aankomst in haar spokenland van groeiende weerzin jegens mij vervult, alleen maar voor haar versterken. Wilde ik haar nog enigszins voor me behouden, dan moest ik wat zenuwachtiger doen.

Gespannen vroeg ik: ‘Staat er dan misschien vóór onze peperstruik iets dat voor mij onzichtbaar is maar dat jou het zicht op de struik belet? Moet ik soms op een speciale manier kijken?’

‘Jij gaat maar dóór met je peperstruik, *no*?’

‘Oe-oe-oe-oe-ai,’ klonk het weer.

We hadden tot dusver geknield op bed gezeten met onze neus tegen de glazen shutters. Het beroerde gejank liet mijn geliefde met haar omvangrijke kriebelende coiffure wegduiken onder mijn buik, als een kalf dat naar de uier zoekt. Ik maakte van de gelegenheid gebruik om haar billen te strelen, die parelend van angst uit de gigantisch gescheurde slip bolden die ze voor het slapengaan aantrekt om mijn bescheiden financiële positie aan de kaak te stellen. Zo lang ik haar zo kon strelen, zei ik geen woord dat haar van houding zou kunnen doen veranderen. Aldus was mijn komst naar de kolonie, hoewel hij totaal anders had uitgepakt dan gehoopt, toch niet helemaal voor niets. Als je een man van zijn droom berooft, laat hem dan in elk geval een paar mooie billen; de rest vult hij aan met zijn job en een slok.

‘Oe-oe-oe-oe-ai!’

Opeens wist ik waar het geluid vandaan kwam. De teef van de familie Wong was drachtig (net als onze oude Bello). Bij het melki-

ge licht van de luie maan lag ze jammerend te werpen ergens tussen de houten neuten waarop de vloer van huize Wong zich twee voet boven het erf verheft.

De stuip die de hernieuwde kreet Wonnie had bezorgd - ze lag in een hoepel onder me zoals ik in een hoepel over haar heen lag - gaf me behalve de gelegenheid ook de vrijheid om mijn wang op haar billen te vlijen en een rij angstzweetpareltjes weg te likken. Ik voelde dat ze zich wat ontspande. Mijn manlijkheid, gevangen in de glorie van haar uitwaaierende haardos, schoof naar het kuiltje van haar nek. Ze het het gebeuren. Als ik haar nu zou weten gerust te stellen, konden we samen weer even iets hebben.

‘Ik weet nu zeker wat het is, engel van me. Die teef van Wong, weet je wel, die is aan het jongen. Hoor maar.’

Door het gejammer bij de buren heen klonken hese piepjes.

Even bleef ze roerloos. Toen draaide ze zich onder me om en sloeg haar armen om mijn heupen. Er was geen werkelijke angst geweest, waarin ik haar hulpeloos had gezien, zo diende ik stilzwijgend aan te nemen. Ze had zichzelf en mij slechts angst voorgespiegeld om ons de kans te geven de al maar drukkender verdeeldheid even op te heffen. Natuurlijk had ze al die tijd geweten dat de teef van Wong op springen stond. Ze had mij willen testen alleen, kijken of ik een *bobbejáántje* was of een vent. Een vrouw moest weten waaraan ze zich vasthield. In deze raciale en culturele smeltkroes borrelde alles maar door elkaar en had niemand zekerheid over herkomst of toekomst. Het was bij de honden af.

Maar wat ben ik eigenlijk meer dan zo'n beest? Ik verhef me slechts boven een hond voor zover ik overdag kleren draag en in een Honda rondrij op zoek naar verse kluiven voor de *Tango*-abonnees in Patata en voor zover mijn voorpoten een typmachine weten te bedienen. Voor de rest likkebaard ik even wee naar het wijfje als de reu die onze oude teef Bello ertoe inspireerde om over ons manshoge poorthek te springen en zich kwijlend door hem te laten bezitten.

Het hele zandpad voor ons huis ligt vol honden. Ze zijn niet van de bewoners. Ze zijn van zichzelf. Daardoor zijn ze mager en vuil en voor de passerende mens onberekenbaar. Als ik 's avonds naar Omoe loop, de Chinees op de hoek van de Christoffer Kerstenstraat, om een paar *djògò*'s Parbo-bier bij hem te halen, neem ik een stok mee. Tegen negenen - de zon is dan al een paar uur onder - zijn de shutters en luiken overal dicht en zie je geen licht

meer behalve dat van de laatste niet gekatapulteerde straatlantaren. Ja, natuurlijk is er meestal wel iets van de maan, waardoor je kunt zien waar het zandpad is en waar de *trens*, en altijd is er het eindeloze sterrengepinkel, waar je je wenend in zou willen verliezen, ware die verzameling laag-bij-de-grondse schimmen er niet, die voor je uiteenwijkt wanneer je nadert en je dan op de hielen begint te volgen. Stok dus. Wanneer ik hem hef, staan ze stil. En wanneer ik er zwaaiend en grauwend van *'joe ogri dagoe, gwè!'* mee om mijn as draai, maken ze zich uit de schurftige poten.

'Geen grap!' zoals ze hier zeggen.

Er is nauwelijks een mens die ze voedt. Alleen wanneer de *joint family* van mijn hindoestaanse buurman Baldew wat van de overvloedige middagrijst overlaat, komt er van mensenzijde wat naar ze toe. Dat is de reden waarom ze ons zandpad trouw blijven zoals andere hondentroepen andere zandpaden blijven bewaken, niet tegen menselijke dieven, waar de verpauperende stad vol van is, maar tegen uitgehongerde soortgenoten.

Wanneer er zich uit de schimmentroep vóór je een paar losmaken en met een boog om je heen zo plat en dicht mogelijk achter je enkels zien te komen, is dat een gebeuren van elementaire ernst. Ze willen je niet op stang jagen, alsof ze maar een spelletje met je spelen. Het zijn geen afgerichte dieren, die voor je dansen en naar je lachen en als je ze maar genoeg paait, zoals die dame uit het Kinsey-rapport die haar kruis met smeerworst belegde, je naar een orgasme slobberen. Zulke welopgevoede wezens zijn het niet. Het zijn killers. Dat geeft je 's avonds in je eigen straatje een raar gevoel. Dat wordt versterkt door het feit dat ze geen individualiteit lijken te hebben. Een Paramaribose hondentroep is geen bont assortiment van herkenbare rassen; het is geen verzameling verwilderde herders, boxers, terriers en hazewinden. Ze hebben allemaal ongeveer dezelfde grootte en vorm en vaalheid. Geen ziet er prettiger of akeliger uit dan de rest. Daardoor kun je vrijwel geen voorkeur voor één van ze voelen op grond waarvan je er een relatie mee kunt aangaan om althans één vriend of vriendin in de loerende schemering te hebben.

Wie deze beesten heeft leren duchten, verwondert zich niet over de vele hondekrengen, links en rechts in de stad, die door het gretige verkeer al maar verder worden geplet. Wanneer ik een artikel wegbreng naar de PTT, worden tien van de honderd bonken die mijn schokbrekers incasseren door nog onvoldoende in het wegdek

weggewalste hondelijken teweeggebracht. De ene keer dat ik een ritje maakte met Regilio Tlohreg, met wie Wonnie me vriendschap probeert te laten sluiten zodat ze minder last van me heeft, tapte hij telkens bij het naderen van een hondentroep een mop waarom hij schokschouderend gierde als excuus om een beetje de macht over het stuur te verliezen.

Geen hek staat open in de Surinaamse hondennacht en de muren zijn hoger dan in Holland. Onze muur is slechts eenmaal te laag gebleken, zoals gezegd, voor de paardrift van onze Bello, wier weldoorvoedheid haar de sprongkracht verleende die de straathonden ontberen. De muur van mijn kippenslachtende buurman Baldew is aanmerkelijk lager dan de onze. Misschien had hij na de bouw van zijn gladgepleisterde turquoise huis geen geld meer over voor een afdoende omheining. De bloedwarm om zijn bedoening en de betrekkelijke toegankelijkheid van zijn erf zullen er tezamen de oorzaak van zijn dat de honden altijd voor zíjn poorthek liggen, zodat ik hun nachtelijk gehuil volop in mijn oren heb. Dat hek van hem stelt als hondenwering overigens weinig méér voor dan zijn muur. Het is weliswaar van ijzer, goed in de verf, maar de spijlen wijken zo ver uiteen dat een mager beest zich er met weinig moeite doorheen wringt. Het is een tweepanelig landbouwershek. Als goede buur zeg ik niet ‘boerenhek’ omdat ‘boer’ het Hindi-woord voor vagina is. Wanneer Baldews rose geverfde landbouwershek gesloten is, ziet het eruit als een halve rijzende zon met symmetrisch uitwaaierende metalen stralen: show van de welgestelde man hier aan het krotjespad, waarlangs alleen zijn huis en het mijne van gepleisterd steen zijn en glazen shutters hebben.

De hondentroep op ons zandpad telt tien exemplaren. Parallel aan ons pad, dat van de stilstaande Dominékreek naar de Christoffer Kerstenstraat loopt, strekken zich vijf, zes andere paden uit, van de Snowflake sigarettenfabriek tot aan de moskee aan de Kankantristraat met zijn joelende gebedenspeakers. Elk pad heeft zijn eigen meute. Ook de schamele laantjes tussen de Kersten- en de Calcuttastraat liggen vol vale beesten. Aan de andere kant van de Dominékreek - ach, dat ik door de naam van dat duffe slootje pal naast mijn retraite hier in den vreemde dagelijks aan mijn zo onverbiddelijk ontvluchte afkomst herinnerd moet worden! - aan de andere kant van de Dominékreek, in de semi-sjieke wijk Zorg en Hoop, verwijlen de privé-honden.

Ik had het over nachtelijk gehuil. Welnu, ergens in de donkere

stad begint één troep ermee, zeg maar bij ons in de achterbuurt Abra Broki, en wanneer alle zandpaadjes hun uiterste best hebben gedaan en er hier een stilte valt, waarin de huilers op adem kunnen komen, hoor je aan de overkant van het doodse predikantenwater de Zorg-en-Hopers de klacht overnemen en haar na een poosje doorgeven aan de jankers van l'Hermitage: verder en vreemder. Na l'Hermitage passeert het huilen eerst ijler en ijler in een wijde cirkel het Prins Bernhard Kampement, Benies Park, de Boerbuiten, Tourtonne, Ma Retraite, Combé en dan luider en luider de Waterkant, het Land van Dijk en Poelepantje tot het vanaf ons zandpad weer in alle hevigheid losbarst.

Of dit het werkelijke parcours van het hondenhuilen aan de monding van de Surinamerivier is, zal nog eens worden onderzocht door de promovendi Iwan Blufpand en Henk Lalbahadoersingh van de Universiteit van Paramaribo. Her en der in de nachtelijke stad, van Florakreek tot Cultuurtuin en van de Brokopondolaan tot aan de onverstoorbaar voortkabbelende rivier, zullen ze hun geijkte microfoons bevestigen aan ijsfabriek en gouverneurspaleis, aan hoerenkast en kathedraal. Terwijl hun meeste stadgenoten onder hun muskietennet liggen te dromen van enkele reis Holland, zitten zij in hun afluisterpost aan de Rust en Vredestraat in het hart van hun web van over daken en bomen gespannen microfoonsnoeren preciesjes-preciesjes op te tekenen hoe het gehuil nacht na nacht rondcirkelt; hoe lang het erover doet om van het ene naar het volgende waarnemingspunt te gaan; hoe snelheid, richting, toonhoogte en intensiteit zich verhouden tot temperatuur, luchtdruk, vochtigheidsgraad en maanstand. Het proefschrift van de onderzoekers Blufpand en Lalbahadoersingh zal heten:

DOG'S CONCERT
Aspects of the Nocturnal Howling of Canis Familiaris in Paramaribo

De academische wereld van Georgetown, Cayenne en Macapá zal het met Zuidamerikaanse omhaal aan haar eigen bevindingen toetsen.

Ik wil het nu hebben over het gehuil van gisteravond. Nadat het vier-, vijfmaal in zijn onnavolgbaar trage tempo over de stad heen

was gespiraald, viel het - om een uur of negen, we waren net gaan liggen - ineens dood, en wel op ons zandpad. Het was van de Waterkant via Land van Dijk al aanzwellend tot Poelepantje genaderd, maar toen het daar zweeg, werd het op het zandpad niet overgenomen. Ik voelde het wegsterven van het gehuil op Poelepantje als het ware tàsten naar het opstijgen van het gehuil bij ons, maar het tastte mis. Tegelijk hoorde ik de privé-blaffers van Zorg en Hoop al lucht happen voor hun bijdrage, maar toen Abra Broki verstek liet gaan, ademden ze zwijgend uit.

'Iiiiiiiiii!'

Laat me aldus globaal de kreet weergeven die de huilspiraal had doorbroken. Ik plaats er een uitroepteken achter niet omdat hij zo luid was, want hij was juist nogal zwak, maar om de intensiteit ervan aan te duiden. Voordat Wonnie in paniek haar naakte ledematen om me heen had kunnen klemmen, barstte aan ons voeteneind de deur open. Wonnies opgroeiende tweelingdochters rukten het muskietennet los en stortten zich in hun babydolletje jammerend tussen ons in.

'Een *libba*! Een *libba*!'

Ik verwachtte één alomvattende angstomhelzing maar vond me buitengesloten. De meisjes hadden genoeg aan hun moeder en Wonnie had genoeg aan Bev en Dot. Ik stapte uit bed en schoot in mijn broek. Ik stopte het muskietennet rondom weer onder het matras, zodat 'mijn gezin' zijn angst beleven kon zonder ook nog van alle kanten in de welgevormde bruine armen en benen te worden gestoken.

Onze slaapkamer komt uit op de *voorzaal*, zoals de huiskamer in de kolonie heet. De vloer, van geglazuurde tegels, blonk op in het schijnsel van maan en sterren, dat door de shutters naar binnen viel.

'Iiiiiiiiii!'

De kreet leek van de kant van buurman Baldew te komen. Ik speel echt niet voor held wanneer ik verklaar dat het geluid zelf me weinig deed. Het vreeswekkende was veeleer de stilte eromheen. Ik stond besluiteloos. Moest ik me werkeloos in deze situatie schikken of zou ik poolshoogte nemen? De kreet werd in zijn eentonigheid kennelijk niet teweeggebracht door een handgemeen, zodat ik bij mijn opduiken geen risico liep om als bemoeial op mijn gezicht te worden geslagen. Hoe vaker ik het hoorde, hoe duidelijker het geluid me van één specifieke plek leek te komen. Van geesten was

me verteld dat hun kreten even ontraceerbaar rondwaarden als zijzelf. Ik wilde best in geesten geloven en met iedereen meegriezelen hier, maar afgaande op aard en plaats van de geregeld opklinkende kreet moest ik besluiten dat hij uit de grofstoffelijke dimensie afkomstig was en dus onderzoekbaar. Trad ik nu met die verlichte gedachte op mijn *voorbalkon*, vanwaar ik via de buitentrap in het halfduister te midden van de *fajalobi*-struiken kon neerdalen, dan was dat misschien het laatste wat het bibbertrio onder mijn muskietennet verlangde - ‘je moet de duivel nooit verzoeken!’ - maar het zou me de waardering kunnen opleveren van mijn lieve dochtertje in Holland, zo ik haar ooit zou terugzien en haar voor het slapen gaan van papa's verre reis vertellen. (Want als ik Wonnie niet kon behouden, wat had ik hier in de hitte nog te zoeken?)

Ik stond op het balkon en overzag een volstrekt leeg zandpad. Zelfs de waakzame schimmen van allenacht, die rond deze tijd hun aandeel in de huilspiraal behoorden te leveren, waren onzichtbaar. Naast mijn huis en dat van Baldew met zijn vele bewoners (ook in de *prasoso*'s, de stikbenauwde mensenhokken op zijn achtererf) kwam er op het pad een tiental overbewoonde *tinroof*-krotten uit. Geen luik of jaloezie was opengeduwd. Geen licht was aangegaan. Geen mensenhoofd vertoonde zich. Maar íets in de lauwe grauwheid zei me dat onder de muskietennetten alle oren tot het uiterste gespitst waren; dat bij elke nieuwe kreet alle gekroesde en sluike zwartharige hoofden tussen de sidderende schouders schoten; dat het zweet over alle halfnaakte lijven biggelde; en dat er intussen minstens drie kindermatrasjes en één *ouma*-bed waren bevuild.

Ik daalde de buitentrap af en duwde mijn hek open. Het piepte zo overdreven naargeestig dat ik in de lach schoot. Ik stond midden op het vaag oplichtende pad en keek rond. Een wonderlijk gevoel van onbevangenheid maakte zich van me meester, een bijna mystiek opademen na de maanden van tweespalt met Wonnie, een weldadige verwijding van mijn door doffe lust vernauwde bewustzijn. Ik voelde me ongekend eenzaam maar toch beschut.

‘Iiiiiiiiii!’

Het geluid kwam uit het landbouwershek van Baldew met zijn metalen zonnestralen. In het rechterpaneel, precies waar de twee onderste stralen aan de zonnebol ontsproten, zat iets vaals en kleins en ronds. Op de vleugelen van mijn solitaire euforie gleed ik erheen. Het vale ronde dingetje was de kop van een jong hondje, dat zich tussen de zonnestralen had klem geschoven.

Als aspirant-Surinamer zou ik weinig om een hondeleven hoeven te geven. Maar geen mens ter wereld, de ergste hondenhater niet uitgezonderd, die bij de aanblik van een jong hondje niet vertederd raakt. Kortom: ik boog me over het hek, trok het beestje los, draaide het om en gaf het een tik op zijn kontje. In plaats van naar zijn moeder te wankelen, waar die zich ook bevinden mocht, zeeg het duizelig neer. Ik vond dat ik gedaan had wat ik doen moest.

Toen ik naar mijn huis terugliep, doemden van links en rechts de vertrouwde laag-bij-de-grondse schimmen weer op en zochten mijn enkels. Ik had geen stok bij me maar deed naar 's lands wijs alsof ik een steen opraapte. Ik draaide eenmaal tierend om mijn as voordat ik het denkbeeldige projectiel uit alle macht naar hun kop smeet. Ongedeerd kon ik mijn hek achter me sluiten.

Ik zou juist de shutterdeuren van de *voorzaal* dichttrekken toen één beest op het zandpad begon te huilen. Vrijwel meteen galmde het hele koor. En ik wist dat de trans-Dominékreekse privé-blaffers in Zorg en Hoop, die van paniek om de ellendige huilstilte in Abra Broki hun darmen hadden leeggespoten en op het punt stonden zichzelf te begraven, tot aan hun gesoigneerde oren grijnsden nu de huilspiraal hersteld bleek. En ik wist ook dat in Tourtonne, Combé, Poelepantje de mensen, nog nasidderend van de ongehoorde stilte, waaraan *De Ware Tijd* vandaag een beschouwing wijdt, tijdens het hernieuwde huilen, waaraan ze hun zuchten en snikken paarden, elkaar met vele honderden tegelijk begonnen te zoenen en te omarmen.

Begeerte*
Manon Uphoff

De winter was koud, met rijp op de ruiten. Kou drong onder gebarsten kozijnen door de kamers binnen. Het meisje, dat rustig van aard was, was pas vijftien jaar geworden. Er gebeurde veel met haar deze winter. Soms zat ze in de bus en trok aan de nagelriemen van haar vingers tot het vel scheurde. Dan keek ze naar de langzaam opwellende, dik wordende bloeddruppel, die in schuine lijnen naar beneden droop.

Ze hield van sprookjes, maar niet die waarin alles tot een zoet einde komt. De Zeemeermin die in de golven tot schuim sterft, de Sneeuwkoningin die het hart van een jong kind tot ijs kust en de Rode Schoentjes, waarin het meisje Karen gedwongen wordt te dansen bij het graf van haar moeder - die interesseerden haar.

In deze winter las zij geen sprookjes. Op de kamer van haar oudere broer - waar het warmer was dan elke andere plek in huis - spelde zij het boek ‘De Geisha’ uit. De voorkant van het boek gaf een houtskooltekening te zien van twee jonge vrouwen: Lucille en Amaryllis. De schrijver wilde met hen alletwee en liefst gelijktijdig vrijen. Lucille en Amaryllis betreurden dit niet. Het meisje wist zeker dat ze dat vreselijk zou vinden - omdat overgave maar één persoon toebehoort.

Op een zaterdagavond in januari kreeg ze - in de discotheek waar ze naar binnen mocht omdat ze zichzelf jaren ouder had geschminkt - een drankje aangeboden van een oosters aandoende man. Ze had al uren onder het discolicht gestaan - in een witte bloes en strakke spijkerbroek - maar hij was net binnengekomen. Hij was veel ouder dan zij. Zijn haar glansde en het meisje vond zijn smalle ogen geheimzinnig. De manier waarop hij haar een drankje gaf, met zijn hand even op de rug van haar hand tikkend, maakte haar bang. Ze bleef naar hem kijken.

Toen ze even later zijn nagels zag: zachtglanzend als de binnenkant van een schelp, wist ze dat ze met hem mee zou gaan.

Om twee uur 's nachts verlieten ze de discotheek. Auto's reden toeterend weg, en meisjes lieten zich giechelend in de armen van

* *De verhalenbundel* Begeerte *van Manon Uphoff komt in oktober uit bij Uitgeverij Balans.*

vriendjes zakken. De uitsmijter drukte de pet met de gouden bies op zijn hoofd en keek hen na terwijl ze de hoek omsloegen.

De onbekende man en het meisje liepen zwijgend door de binnenstad. Bij elke stap nam haar nieuwsgierigheid toe - niet zozeer naar deze man, maar naar zichzelf.

Ze liepen een brug over, het grasveld op. Er hing kou in de lucht. Het is niet waar dat een mens zijn hitte in je branden kan, maar de aanraking van zijn zachte handpalm tegen de hare brandde toch. In het door resten gesmolten sneeuw natgeworden gras strekten ze zich uit. Dicht tegen hem aanliggend, met haar neus in het kamgaren van zijn jas, probeerde ze tussen alle vreemde geuren de weg naar een vertrouwde geur te vinden. Water drong door haar kleding heen. Ze begon te klappertanden en het bloed trok weg uit haar gezicht. Bezorgd bedacht ze dat haar lippenstift zou opdrogen en haar oogmake-up zou uitlopen, zodat hij haar een kind zou vinden.

‘Het is te koud, hier,’ zei de man. Hij stond op en hielp haar overeind. Haar haar was vochtig geworden en er zat gras op haar jas en haar broek.

Hij vroeg of ze met hem meeging, naar zijn huis, en ze zei ‘ja’, eenzelfde aandrang volgend die haar er in bussen toe dreef de doorschijnende velletjes van haar vingers te trekken, en naar de streepjes van het wellend bloed te kijken.

De spanning in haar werd groot. Ze had het gevoel te zwellen en de donkerte van de nacht op te zuigen, als een bloem het zoete water. Op het plein in het centrum waande ze zich ze niet meer in een gewone stad - maar in een wereld van glas en steen, waarin de man en zij de enige twee warme dieren waren. De auto's van glanzend metaal zaten vastgevroren aan het asfalt en het zoemende geluid van andere auto's, in de verte, leek het geluid van hommels. Regendruppels sijpelden traag naar beneden over haar wangen haar hals in en de wandeling duurde en duurde en duurde.

‘Ben je al lang in Nederland?’ vroeg het meisje uiteindelijk.

‘Nee!’ zei de man. ‘Twee jaar pas. En ik weet niet of ik blijf.’

Ze draaiden een zijstraat in. Het meisje dacht aan het huis van haar ouders, de kamer van haar broer, waar op het bed het boek van de Geisha lag. Hoe je daar in die kamer de adem van haar moeder kon horen. Haar zusje dat nu slapen zou, met haar duim vochtig in de mond, en de barbies en het paard op de grond.

‘Woon je alleen?’ vroeg ze.

‘Nee.’ De man glimlachte even. ‘Hier is het.’ Ze stonden stil voor een blauwe deur en hij haalde de sleutelring uit zijn jaszak. Er hingen gekleurde zijden koordjes aan.

‘Ik leef niet alleen. Er zijn een heleboel mensen boven, we zullen stil moeten zijn.’

Hem volgend klom ze de donkere trap op.

Stof van jassen schuurde langs haar koude wangen. De man stak de sleutel in het slot.

Het meisje stond achter hem. Over zijn rechte schouder keek zij de kamer en het licht in. Links en rechts stonden rijen metalen bedden en in elk bed, op een na, zat een man. Er werd gelachen en gemompeld, en hun gezichten draaiden haar kant uit. Met smalle ogen keken zij haar aan.

‘Welcome!’ groette een van hen. Zijn huid was gelig en droog. Hij hield een tijdschrift in de hand. Op de glanzende cover lag een naakte vrouw, de benen gespreid, de ogen in extase gesloten.

Hij las van rechts naar links en sloeg treiterig op het papier terwijl ze langsliep.

De man hield haar hand vast en leidde haar naar de uiterste hoek van de kamer. Voor zijn bed hing een zwart gordijn dat was bevestigd aan metalen buizen - als in een ziekenhuis.

‘Niet bang zijn,’ zei hij, terwijl hij het gordijn voorzichtig openschoof. Gras van haar jas viel in kleine plukjes op de grijze deken. Hij sloot de gordijnen en maakte ze vast met een veiligheidsspeld. Er werd harder gelachen in de kamer.

‘Ze doen niets,’ zei de man, terwijl ze op het bed zat en de slagen telde van haar hart. Rustig speelde hij met de vingers van haar hand: opende ze, sloot ze, opende ze, sloot ze - als de blaadjes van een bloem.

‘Zo dadelijk slapen ze en laten ze ons met rust. Er komt hier bijna nooit een vrouw.’

Ze bleven wachten tot de rust weerkeerde en het zachte gesnurk te horen was van mensen in hun kalme slaap. Er brandde een klein lampje. Het stond zo laag dat hun schaduwen groot en breed op de muur vielen. Ze voelde zijn hand op haar rug, sterk als de vleugel van een zwaan.

De deken over haar benen kreeg het gewicht van hout.

‘Hoe oud ben je?’ vroeg hij. ‘Veertien? Vijftien jaar?’

Ze gaf geen antwoord.

‘Je hebt je ouder gemaakt dan je bent.’

Ze voelde hoe zijn lippen haar hals naderden en de onverwacht felle beet in haar nek, waardoor ze zijwaarts viel als een schip na een rukwind.

‘Meisje,’ zei hij. Koel als een vis gleed zijn hand onder de stof over haar huid naar voren. Hij trok de bloes over haar hoofd en zijn nagels tikten tegen haar tepels. Zijn mond zocht de hare en zijn tong gleed naar binnen als een oester. Het speeksel in zijn mond smaakte zoet en lauw.

Hij had haar onder de dekens geduwd en trok aan de rits van haar broek, die bleef haperen tot hij hem stuktrok.

‘Ik doe het wel,’ fluisterde het meisje. In paniek trok ze zo snel als ze kon de stugge stof naar beneden.

‘Zacht,’ fluisterde hij. Zijn mond hield een klein stukje van haar buik vast, hij rolde ermee tussen zijn scherpe tanden.

Ik ken hem niet, dacht het meisje.

Het is een vreemde. Ik ken hem niet!

Deze winter had ze in de warme streekbus naar school al een paar keer expres te vroeg op het knopje gedrukt. Een keer was ze met haar vader geweest. Toen de deuren zich sissend openden, had hij haar gedwongen uit de bus te stappen, omdat de chauffeur dit van haar verwachten zou.

Met deze man zou het niet anders zijn.

‘Je bent zacht, nog. Een echt meisje.’ Bijna verbaasd aaide hij haar borsten.

‘Ik vind het mooi dat je wit bent.’

Ze was wit. Als ze naar beneden keek leek zijn hoofd een zwarte steen tussen haar benen.

Zijn lippen drukten op haar schaamhaar nu en zijn tong gleed traag naar binnen. Ze wilde hem tegenhouden, deze onbekende... maar een warm en donker gloeien maakten haar buik zwaar, haar benen zwaar en ze sloot haar ogen - de weg van de hitte volgend.

‘Doe!’ zei ze, verbaasd over haar plotselinge begeerte, haar verlangen dit hete vast te houden.

‘Doe maar.’ Haar bekken drukte zich omhoog en ze stak haar handen in het gladde donkere haar, zijn hoofd steviger naar beneden drukkend, alsof ze een noot was, met een keiharde bast, en nu de bast gekraakt werd vloeide er kracht en woede naar buiten, en een willen, een willen waar ze bang van werd.

Zijn strengen haar vielen zwaar over haar vingers.

‘Doe,’ zei ze nog eens, maar hij stopte. Ze hoorde gekraak van papier, geritsel. Zijn elleboog prikte plotseling en puntig in haar zij.

‘Ik ga je binnen,’ zei hij, zich over haar buigend, zodat ze ingekapseld werd.

‘Je moet niet bang zijn. Niet gillen of schreeuwen.’

Ze zag zijn schouders, waar de spieren zich samenknoopten, en het kloppen van de ader in zijn hals. De mond met de volle rode lippen. Ze spande haar eigen spieren, maar hij was sneller dan ze dacht. Een vlammende witte pijn en een scherp gevoel tussen haar benen. Met al haar kracht probeerde zich terug te trekken, maar zijn mond drukte zich op de hare en zijn rug en lenig onderlijf bogen over haar heen als een taai vissersnet.

‘Niet vechten,’ zei hij. ‘Niet vechten.’

Maar de pijn, die vlijmender werd, nu ze in paniek al haar spieren aantrok en haar bekken omhoogdrukte om hem weg te duwen, maakte haar sterker. Ze bokte zo hevig dat hij uit haar schoot. Heupbot ketste tegen heupbot.

‘Niet doen!’ zei hij. ‘Wat doe je nou. Het gaat toch gebeuren!’

‘Nee!’ zei het meisje. Een onverwachte, hevige woede voelend: ‘Jij moet ook vechten.’

Hij greep haar bij haar middel en drukte haar terug op het laken.

‘Je bent bang,’ zei hij. ‘Maar je moet niet bang zijn.’ Met een felle stoot keerde hij terug in haar en duwde zijn vingertoppen hard onder haar billen.

‘Het doet pijn!’

Onverhoeds stak ze al haar nagels in het vlees van zijn rug en trok ze als messen in rechte lijnen strak naar beneden. Onmiddelijk zwol de huid onder haar vingers, en ze zag zijn ogen samentrekken in pijn. Ze drukte haar mond tegen de zijne en beet hard in zijn onderlip. Lauw bloed droop in haar mond. Hij keek naar haar met donker glanzende ogen. Er zaten zweetdruppeltjes op zijn voorhoofd.

‘Jij moet ook vechten.’

Er was een drukken, grommen en duwen. Overal waren zijn en haar handen en overal trokken haar nagels krassende strepen, die zich vulde met rood, maar hij ging niet uit haar en het vlammende gevoel tussen haar benen bleef. Al bokte ze als een losgeslagen paard met haar heupen en siste ze woorden die ze nooit eerder had gebruikt.

Langzaam ebde het branden weg en verdween de zwaarte. Hij was nog steeds in haar. Hoewel ze zich voorbereidde op nieuwe pijn, bewoog hij niet of nauwelijks, of alleen langzaam. Heel rustig. Draaiend. Ineens hoorde ze haar eigen gekreun en vloeide ze uit als water op een stenen vloer.

Hij ging door en bewoog in haar als een jong dier.

'Vrouwtje!' fluisterde hij in haar oor. 'Nu ben je een vrouwtje.'

Het meisje nam haar handen van zijn rug en keek. Het bloed van de man zat diep onder haar nagels en er hing een geur om hen heen die ze nooit eerder had geroken. Hij had zweet op zijn schouders en zijn buik bewoog op en neer. Zijn onderlip was dik en gezwollen op de plaats waar ze gebeten had.

Tot haar eigen verbazing was ze niet moe. De pijn was weg en ze wist niet of ze blij was, of bang, woedend of trots.

Hij strekte zich zuchtend naast haar uit.

Ik ben niet moe, dacht het meisje, het witte laken over zich heen trekkend.

De strepen op zijn rug waren wit en zijn hand zocht over de lakens naar de hare, maar ze trok hem terug en keek: naar zijn glanzende haar, de scheuren in het gordijn dat met een veiligheid-speld was vastgestoken, naar de lijntjes geronnen bloed, naar zijn pik, die slap op zijn dijbeen rustte - en die ze nu pas durfde te aanschouwen. Het condoom dat langzaam leegliep op het laken.

En toen hij was uitgerust en nog eens bij haar binnenkwam, drukten haar vingertoppen hard in zijn billen, het ritme aangevend waarmee hij haar mocht binnengaan. Ze zette haar tanden in zijn hals, snoof zijn geuren op, en drukte haar hand om zijn nek, alsof ze een jonge kat vasthad.

De volgende ochtend spraken ze nauwelijks met elkaar. Hij ontwaakte, kuste haar even. Ging op de rand van het bed zitten en kleedde zich snel en geruisloos aan. Het licht van buiten drong moeizaam door het raam naar binnen.

'Waar ga je heen?' vroeg ze, onder de lakens op de tast haar ondergoed zoekend.

'Werken,' zei hij. 'Ik moet werken. Wat ga jij doen? Zie ik je vanavond weer? Kom je vanavond bij me.'

'Nee,' zei het meisje. 'Ik kom niet hier.'

'Je bent een vrouwtje, nu,' zei hij. 'Ik heb graag dat je komt vanavond.'

Maar ze schudde haar hoofd.

Tien minuten na zijn vertrek, verliet ze de kamer. In de bedden sliepen de mannen, rustig ademend, hun ruggen bultig onder de grijze dekens. De tijdschriften met de exotische tekens, open op de grond.

Buiten was het fris, maar de zon scheen al flauwtjes. Er reden bussen in de straat. Ze zocht in haar jas naar een buskaart, vond er een, hield een bus aan en reed naar huis.

Thuis zat haar moeder achter de koffie. De buurvrouw tegenover haar.

‘En?...Was het leuk bij je vriendin?’ vroeg ze. ‘Zijn jullie nog wezen dansen?’

‘Nee-ee,’ zei ze. ‘Het was laat. We hadden niet veel zin meer.’

Ze verliet de ruimte en liep de trap op naar boven. De deur van haar broers kamer stond op een kier. Hij was niet thuisgekomen. Op zijn bed lag nog steeds het boek van de Geisha, met de foto van Amaryllis en Lucille. Hun stevige borsten met de tepels tegen elkaar gedrukt. Het meisje deed de deur dicht en draaide de sleutel strak in het slot. Voorzichtig trok ze haar kapotte spijkerbroek en haar slipje over haar trillende benen naar beneden. Er zat niet veel bloed op de stof, het was maar een klein donker vlekje. Het laken in zijn kamer had er erger uitgezien. Ze keek: naar het vlekje in het katoen, naar haar schaamhaar dat krullend omhoogkwam. Ze dacht aan de jonge zeemeermin, die haar prachtige zangstem had afgestaan in ruil voor echte mensenbenen. De pijn die haar gesneden had, bij elke stap - en hoe ze schuim geworden was op de zee.

Ze dacht aan de IJskoningin, in de eenzaamheid van haar koude woning, waar ieder mensenhart onmiddellijk bevroor. Ze dacht aan de engel Gabriel, die in het voorportaal van de kerk met een vlammend zwaard had gewacht - op het meisje dat danste en danste, haar voeten in rode schoenen, over het graf van haar moeder, en voort en voort en voort, totdat het zwaard haar de voeten hakte en ze rust vond, maar de schoentjes kreeg ze niet terug.

‘Ik heb in ieder geval gevochten,’ zei het meisje hardop tegen zichzelf, het slipje en de spijkerbroek omhoogtrekkend. De koperkleurige tandjes van de rits staken gebogen opzij.

Nederlandse poëzie

Twee gedichten
Anke Binnerts

Veertien

plastic en formica, echt heeft een prijs
en waar niet is moet zelfs de koningin berusten
ze weet inmiddels wat een kale kikker is
en dat je die alleen als kind tot prins kunt kussen
het kind dat ze te slapen legde in een slakkehuis

rom bom wat maal ik er om

soms zit ze uren roerloos op haar bed
een mager meisje in de troostkring van haar armen
wachtend op niets, wachtend op het
holle seizoen, wanneer de vogels trekken
in hun V van verlangen, de V van verlies

rom bom wat maal ik er om
vertrokken met de stille trom

ze krast haar vaders naam op het behang
oud vocht dat zich verbijt in bruine plekken
lijkt na de herfst ineens vaag op een saterkop
hoe het vertrouwde nieuw en onrustbarend wordt
nu van de wilg alleen de lege mantel rest

Au pair

een wintermantel met de geur van thuis
- doe nou maar wèl, het mist in Engeland -
de schouders kuis en keurig op een knaapje
dat net als zij bedrukt is en van hout

de Wijde Wereld: grillig toverwoud met koude
witte varens likkend aan de ruiten, straks
loopt zij buiten in haar dunne spijkerjack
omdat ze nog niet weet of ze naar Jack of
naar St. James' zal gaan, Jack heeft een snor

maar tussen haar en vogels is de grond
betrouwbaar en de lucht geklaard, 't Verbond
heeft sterke vleugels, om gedeeld verlangen
heeft ze wat korstjes uit haar mond gespaard
voor watervogels met een Vondelpark-accent

in 't museum kent ze ieder schilderij, ze hangen
in stille gratis zalen waar de kou niet komt
twee pond is weinig voor een meisje in de groei
dat constant hongert naar een Joost mag weten wat
dat stoeit met knapen en d'r goeie jas niet draagt
maar vaker ongevraagd naar huis schrijft over niks

en gek hè mam, van heimwee word je dik

Drie gedichten
Catharina Blaauwendraad

Drukletters

Zelf ben ik niet veranderd, maar de taal
waardoor ik mijn gevoel omgeven weet
verschuift van zuiver zingen naar banaal
benoemen wat ik dacht en wat ik deed.

Aanvankelijk zijn namen niet fataal.
Maar zelfs het meisje dat aanhankelijk heet,
sterft door het woord waarmee ik haar bepaal:
Ik heb het tot behaagziek omgesmeed.

En niet de nieuwe namen, die ik grif
verzin, bespoedigen haar stervensuur,
noch maken zij het oude zeer monddood.

Maar wel die losse letters, door mijn vuur
versmolten tot een massa kokend lood:
De damp die vrijkomt is een zwaar vergif.

Halfbakken

Leer me iets koken. Een gerecht
dat ik niet ken. Een karper maar.
Jij maakt hem schoon, ik maak hem klaar...
...verdraaid, wat heb ik nu gezegd?

Hij lacht een beetje. Niet oprecht.
Hij vindt haar lief, maar ietwat raar,
weet niet dat zij na zoveel jaar
zowaar aan abstinentie hecht.

Zij stelt hem stuntelig gerust:
Het zijn de laatste stuipen maar
van doodgewaande paringsdrift.

Hij is niet in het minst gesust,
juist overtuigd: Ze is geschift.
Hij maakt die karper zelf wel klaar.

Uitzondering

In deze eik heb ik zijn naam gekerfd.
Liefst zou ik in zijn schaduw blijven staan.
Ach, lichaam zonder zon en zonder maan:
Noem mij een naam die met mijn schaduw sterft.

Twee gedichten
Frans Deschoemaeker

Hotelkamer

Wegdeemsterend gebied achter een woord
als: riet. Raster waarachter baars en voorn
en, even weer, de knaap die hurkt in bladwit.

Ook hij kroop op een dunne morgen door het oog
van stip en korrel en gespijkerd schrift.
Daar lilt nog wereld na als vruchtvlees

in de mazen van een woord als: broderie
anglaise. De zomer liet een kras na.
Onze eeuw gaat onder in een likje bessenjam

op krakend witte lingerie. Broderie anglaise.
Nerf die nagloeit, sleutelgat met uitzicht -
daarachter miezelt regen op de Promenade.

Brussel

Want niets dan een loos getuimel
van stuifsneeuw is de stad. Niets dan
een strooisel stof op weg naar hier of daar

een invalshoek. Stof dat in de winkelhaak
van etalages wereld wordt. Belijning
die zich op het netvlies ent. Zo legt een lus

van woorden zich om de dingen; volmaakte
ellips van je hand op weg naar je naaldhak
in wit winterlicht van de passage

St.-Honoré. Tot alles kantelt in een ooghoek,
op de naald van een toren, op de nauwelijkse
naad van een mond op een mond.

Sonnet
Madeleine Mes

Ze zal me nooit verlaten, deze angst.
Ze is het zwart dat achter alles is.
Ze is het ding dat achter alles jankt.
Mijn hart, mijn adem, mijn gevangenis.

Ik kan niet vinden waar ze zich verschuilt.
Ze zoekt me op als ik haar niet verwacht.
Ze is het kleine ding dat in me huilt
en regelmatig bij me overnacht.

Ze is de grond van alles wat ik ben.
Wanneer we samen zijn, ben ik van haar
en hoor haar spreken met mijn eigen stem.

We worden samen ouder, ieder jaar.
Van al mijn vrienden ken ik haar het langst.
Ik kan niet leven zonder deze angst.

Drie gedichten
Thom Schrijer

Migraine

Uit de krimpscheuren
van zijn hoofd lekken
geruchten van pijn.
Binnen staat het volk
op tegen de wanden,
wetend van uitbraak.

Zolang een zon schuilt
achter violette manen
duurt het nog, het
wervelen van korrels
droog verdriet tegen
een stilgeworden
dak van glas,

totdat gefilterd licht
over de grond gaat
stromen, waarin kleurloos
regenen plekken weekt
en verzamelde pijn
begint uit te spoelen.

Reisverdriet

Dit veelgeprezen plein loopt
langzaam vol met treurnis.
Gerucht en nering worden
teruggetrokken achter lijnen
van behoud. Steeds minder mensen
buiten, klanken van afscheid in
de lucht. De torenklok vraagt
om de tijd aan dode spiegelruiten.

Regen weekt de kleur uit onze
vertedromen. Dit zijn de kwade
uren voor wie hun rondgevlochten
plek steeds weer verlaten, voor
wie in steden binnenkomen in
de regen of in het witste van
de zon. Wij kunnen nu ook hier
niet blijven en vragen aan de
hooggesloten deuren rond het
plein om de weg naar het station.

Fontaine de Vaucluse

Je moet dit zien. Toch is
de hoge bergwand opgedroogd
en wonen in de gaten al weer
zwaluwen en kraaien.
Diep in een oversomberd gat
staat water uit een onbegonnen
hel. Tussen de droge rotsen
van de bovenloop waaien
ijspapier en plastic zakken.

Wij voelen aan de warme steen
de ijzige geruchten daaromheen
en reizen over lengtegraden
van ons reizen in de tijd
vooruit, totdat de bergwand
donker wordt en aarzelend
begint met water door te laten.

Vier gedichten
Marc Tritsmans

Seizoenen

Alsof dit landschap plots in een
grote hand ontdooit. Lichtvoetig
wegdanst op bodemloze lucht of
mee met vluchtende witte wolken.

Tot de dag waarop vogels niet
luider, groen niet groener,
warmte tevergeefs aan haar
zwaarte tracht te ontkomen.

Bomen kreunen onder eigen overmoed
en niets blijft nog dan de zekerheid
van het vallen, het vergaan. Grond
hervindt zijn redenen van bestaan.

Sloop

Heb genade voor het tere bloemetjesbehang
de plek boven de deur waar het kruisbeeld
hing, de gele randen in het bad, de zware
geur van oude keukens, van reuzel en spek.

Al die kamers waaruit warmte nu voorgoed
ontsnapt en woorden zich nog trachten te
redden in laatste kieren of als schimmel
woekerend in het pleisterwerk. Streel

de vergeten tafel waaraan mensen zich
op het leven soms de tanden hebben
stukgebeten. Spaar het schommelpaard
op zolder want het leeft nog.

De wandelaar

Niets moet hij onder de voeten voelen
dan de zachtheid van aarde die hem
onberekend en ongeacht levenslang draagt.

Hij huivert van weidse horizonten:
toegedekt moet het uitzicht en
omzichtig benaderd elk mogelijk doel.

Zodat het waarschuwend roepen van spechten,
het krassen van eekhoornnagels op de huid
van een den, de krakende vlucht van een ree

door het hout hem vertellen waarheen het
zal gaan. Want hij is hier niet. Enkel
als willoze leegte laat landschap hem toe.

Ontmoeting

Achteloos staat eeuwigheid hier
voor mijn ogen uitgestald. Stukken
wereld die ik wandelend toevallig
tegenkwam en zonder weerstand mocht
ontvreemden uit hun natuurlijke verband.

En nu speel ik hier dit stuk voor
tijd en hand. Geen tekst. Ik dwing
fossiele schelp uit Cap Blanc Nez
om te ontmoeten oeroud pyriet uit
hoge alpen en gepolijste kei uit

blauwe Middellandse Zee. Het is vandaag
en hier en ik heb lak aan afstand en
miljoenen jaren terwijl mijn nietigste
hand zo godsonmogelijk de samenhang
der wereld door elkaar mag gooien.

Drie gedichten
Rina van der Wel

Huis

Zal het ooit wennen
dat ik nu dwars
door het uitzicht kan lopen
dat toen

  eindigde in je ogen
  kwam tot aan je mond
  ophield bij waar je stond.

het huis er nog omheen

Kerkhof

Doden zijn ons overal bekend; ook hier
is het bij hen vertrouwd, al stemt het

onder een bleke zon tevreden dat je er
nog bent, blijf je

soms bij een naam: geboren en gestorven. ooit
aan het leven vastgeklonken en
alleen gebleven. ze zullen
wel ergens zijn

die door de jaren steeds flauwere
doorslagen met zich moeten dragen
van wie er eens
luid en duidelijk waren.

Wegwijzer

We zijn die dag op weg, het doel
staat vast. overal wordt ons
de juiste richting aangegeven. waar we

stoppen blijkt een wegwijzer te staan. ik kijk
zo eens naar hem en er begint
geleidelijk een omgekeerde taal: steeds

minder wordt waar deze
naar verwijst, steeds meer
verrijst het raadsel van de paal

zo sta ik daar en het
is vreemd: wegen en doel eerst
stijf in mijn besluit, komen
nu los. we gaan
het kan weer alle kanten uit.

Light Verse

Op Tiengemeten
Gé van den Bovenkamp

I

De allermooiste vrouwen van dit land,
verblijven op het eiland Tiengemeten.
Er zijn slechts weinig mannen die dat weten
want zulke feiten halen nooit de krant.

Ze hebben zich er eeuwen voortgeplant
- geïsoleerd geraakt en dus vergeten -
doch tonen, volgens kenners en estheten,
toch iets wat men omschrijft als ‘flamboyant’.

Die rosse huid, de hooggehakte benen,
het trotse stappen door het jonge gras:
mij blijven ze, als connaisseur, steeds boeien.

Het mooiste is wanneer ze als Sirenen,
tot aan hun dijen in het struikgewas,
melancholiek over het water loeien.

II

Op Tiengemeten leeft een narrig volk
dat van passant noch drenkeling wil weten.
Ook heeft men er de pest aan catecheten
en ver komt u er niet zonder een tolk.

Kunstig bewerkt met broodmes, bijl of dolk
krijt menig vreemdeling zijn laatste kreten
terwijl hij, met de roede afgebeten,
gedumpt wordt in een buitendijkse kolk.

Doch haalt u na een helletocht de kroeg,
dán zijn er kansen om te overleven
wanneer het u die nacht niet tegenzit.

Het tappen gaat er door tot 's morgens vroeg
en als u scheutig rondjes hebt gegeven
wordt u er zelfs benoemd tot Tientjeslid.

III

Ik laat me regelmatig inspireren
door Tiengemeten in het Haringvliet.
Wat zeg je? Ken je Tiengemeten niet?
Dan zal ik je uitvoerig informeren.

De reiziger die er komt recreëren
en die de uitgestrekte stranden ziet,
denkt: Zelfs het Caraïbisch zeegebied
kan me voorlopig niet meer imponeren.

Je slentert 's avonds, na je zonnebad,
langs winkeltjes, drinkt wijn, koopt wat garnalen...
En altijd is er ergens wel een feest.

Boven het centrum van de oude stad
roepen de klokken van twee kathedralen!
Helaas ben ik er zelf nog nooit geweest.

Twee gedichten
E.B. de Bruyn

Levensleer in drie talen

Welzeker, charité bien ordonnée
commence par soi-même.
Dès ma jeunesse je n'ai supporté
cilice ni carême.

Ik zit het liefste maar vlakbij de trog
zolang de spoeling dik is
en bij de tapkast als de waard alsnog
bijzonder in zijn schik is.

Of, zoals onze meid zei, goeie Mie
- ze hield niet van gesappel -
wachaanoeweigedoet daddoedenie
aanunnerottenappel.

Afgeluisterd

Humane pedofiel:
...Die oude Engelsman was geen kinderverkrachter.
Wel penetreerde hij zijn liefjes voor of achter
al naar het jongetjes of meisjes waren
(bij grietjes had hij keuze om te paren),
maar onderwierp ze eerst aan een gepaste training
in painless entering, receiving en containing.
Daartoe gebruikte hij als dildo of als stekker -
ja wat? Zo'n ouderwetse houten handschoenrekker
gedoopt in olie of besmeerd met boter.
Snel wenden dan de koters aan 't gekoter
en weldra vonden ze 't iets prikkelends, iets lekkers.
Maar kun jij je iets linkers maar tevens ook iets gekkers
voorstellen dat 't gebruik van zulke handschoenrekkers,
of iets doelmatigers maar ook bezopeners?

Sadist:
O ja. Het juist hanteren van blikopeners.

Ssst...
Frits Criens

Ik kom niet uit een muzikaal geslacht
Mijn zingen drijft een dove nog naar buiten
Als uitsmijtkracht had ik het ver gebracht

Men vlucht verschrikt als ik mijn neus wil snuiten
Een wind van mij ontruimt een hele zaal
De straten stromen leeg als ik ga fluiten

Als ik moet niezen, is paniek normaal
En voor mijn snurken kan ik klappen krijgen
Men duldt mij, als ik maar niet ademhaal

Mijn zachtste zuchtje klinkt als hitsig hijgen
En hielp me meer dan eens aan gips of kruk
Ik werd uit nood een meester in het zwijgen

Zo vond ik in een avondvullend stuk
Als pantomimespeler Het Geluk

Il Carlone
Karel van Eerd

Voor VvdZ, roomse nicht te N, en DvD, wijze arts te A

I

Het Heilige is hol van binnen
en heeft geen inhoud of gewicht.
Het is daar nacht, er schijnt geen licht;
het Heilige blijft buiten zinnen.

Gij zult van onderop beginnen
om op te klimmen tot het zicht
uit neus of oog of oor. Allicht
zult gij aan inzicht veel gewinnen.

Daarbuiten ligt het Groter Meer
te lokken tot een diepe duik
in warm genot, het natte Boze.

We leven met een onderbuik
maar streven tot een hoger sfeer.
O braaf genot van gave gnose!

S. Carlo in Arona

II

Het weten stijgt vanuit mijn tenen,
wenteltrapt rond mijn onderkuit
en komt voorbij de knieën uit,
gerust: geen trapjes tegen schenen.

Daarna passeert het bovenbenen
en genitalia en stuit,
tot na de darmen het besluit
voorbij de lever te gaan wenen.

Een half traject is nu gegaan.
De longen langs moet het nog hijgen,
maar door de strot verdwijnt mijn zeer.

Daar zou het inzicht uitzicht krijgen,
had het een boek vol wijs vermaan.
Rechts lonkt een heuvel, links het Meer.

Twee gedichten
Drs. P

Gezond volksgevoel

Er wordt al jaren in regeringskringen
Een tolerant beleid tentoongesteld
En daarom zitten wij met vreemdelingen
Met vreemdelingen
Met vreemdelingen
Die zich op onze eigen grond verdringen
En dat dan doen van ons belastinggeld

Al die zigeuners en die kolenbranders -
Nou ja, 't is duidelijk wie ik bedoel
Of zeg dan maar gewoon die buitenlanders -
Die buitenlanders
Die buitenlanders
Die gaan ten koste van de middenstanders
En van ons nationale volksgevoel

Van onbeschaafdheid mag je niet meer praten
Dat heet vandaag de dag cultuurpatroon
En je normaal daarover uit te laten
Brengt democraten
In alle staten
Of het om zwarten gaat of Aziaten
Of wat dan ook, ze zijn nou allochthoon

We hebben schimmel in de spersiebonen
En de gemeente is zowat failliet
Dat is te danken aan die allochthonen
Die allochthonen
Die allochthonen
Die hier bij duizenden zijn komen wonen
Want vroeger had je die problemen niet

Begrijp me goed, ik kan ze heus wel velen
Het zullen beste mensen zijn misschien
Zolang ze blijven in hun werelddelen
Met hun kamelen
En rituelen
En al die dingen waar ze graag op spelen
Maar hoe dan ook, ik wil ze hier niet zien

Sportnieuws

Men treft hem vaak bij wielerkoersen aan -
Herkent hem vaag, en zeker niet aanstonds:
Verdaasdonk, Poeske, zelf bepaald geen renner

Maar wel werd hij beheerder van een Fonds
Want ja, hij is op zijn manier een kenner)
Voor min of meer obscure amateurs

En deze financiële wagenmenner
Beschikt dus over een royale beurs
Zo heeft hij toch een reden van bestaan

Die klungels achter in het peloton
Ze zitten toch maar lekker bij de bron

Twee gedichten
Patty Scholten

De schelp

Op elke schelpetop zie je contouren
van 't oudste slakkehuis. Werd het benauwd
dan is er steeds een stukje aangebouwd
met stekels, ribbels, parelmoeren vloeren.

Ik stel me voor hoe hij steels zat te loeren
hoe of het verder moest. Hij maakt geen fout,
de bouwmeester die zelf zijn huis versjouwt,
zelf metselt en de verftinten moet roeren.

En hersens heeft hij niet. Hij is een slak.
Maar naadloos zijn de wanden, kleurpatronen
gaan vloeiend over, glanzend is de lak.

Zijn leven omgebouwd tot meesterwerk.
In God gelooft hij niet, noch in demonen.
Hij is de Schepper en hij draagt zijn kerk.

De piraña's

Hun bek staat open of ze kreten slaken,
die smoren in het nat. Een kleine vin
wuift loom. Ze hebben duidelijk geen zin
iets gruwelijks te doen met stalen kaken.

Het lijf leiblauw als ongepoetste tin
en - blikvanger voor charmes die ontbraken -
bestrooid met glittertjes die vonken maken:
plomp discomeisje met een beugel in.

Is dit de gup die zich op mensen stort?
Geen bloeddorst. Als er vlees gevoederd wordt,
eten ze bijna sloom hun koude prak.

Ik zie een groot zwart oog, met goud omgord,
emotieloos. Een vin wijst naar het bord:
‘Piranha's. Niet met vingers in de bak.’

Werelddrinklied
Jos Versteegen

Ik reisde naar Japan en Afrika
New York en Singapore heb ik gezien
Ik liep door Amsterdam en Appelscha
In Zevenbergen was ik wel een keer of tien

Parijs en Peking, Bonn en Barneveld
Calcutta, Buenos Aires, Tampico -
Naar al die plaatsen ben ik heen gesneld
Per vliegtuig of per trein, per brommer of Peugeot

Ik zwierf de wereld rond, langs plein en straat
Heb ik mijn halve leven doorgebracht
En altijd vond ik vriend en kameraad
In dranklokalen - die paleizen van de nacht

Ik zoop van ochtendstond tot dageraad
De literglazen kolkten door mijn keel
In oost en west, op elke breedtegraad
Van hier tot Tokio viel mij de roes ten deel

Van Delft tot San Francisco en Qatar
Hing ik in alle kroegen aan de tap
Op Schouwen-Duiveland en Zanzibar
Bestelde ik nog nooit een glaasje appelsap

Ik zwalkte laveloos door Uppsala
In Ankara en Addis Abeba
Dronk ik een vat of zes Bavaria
De donkerbruinste katers liet ik na
In Bogota, Breda en Ottawa
Alleen in één stad bleef ik nuchter: Spa

Twee gedichten
Ivo de Wijs

De lezer

Hij reist onder de meest azuren luchten
Voortdurend met de reisgids in z'n hand
Want met de welvoorziene informant
Heeft hij van niets of niemand wat te duchten

Hij leest zich door het mooiste buitenland
Hij leest zijn weg door steden en gehuchten
Hij staat voor de beroemde Brug der Zuchten
En leest: ‘De brug is oud en imposant’

Hij moet naar huis toe na een week of drie
De leesbril kan terug in zijn etui
Het dikke boek wordt eindelijk gesloten
‘Hoe heb je het gehad?’ vraagt z'n gezin
‘Fantastisch,’ jubelt hij, ‘ik heb genoten
Maar jammer van die drukfout achterin’

De eter

Zeg: ‘Brussel’ en hij antwoordt: ‘Zukke borden!’
Zeg: ‘Bali’ en hij antwoordt: ‘Hete vis’
Zeg: ‘Rome’ en hij antwoordt: ‘Niks mee mis
Die pizza's en die pasta's: dik in orde’

Hij meet de verre landen aan hun dis
Van Rusland weet ie dat z'n maag er knorde
Van Kos dat ie d'r gammel is geworden
Van Wenen dat de taart uitstekend is

Vraag nooit: ‘Hoe was de rest van het program?’
Vraag nooit: ‘Wat vond je van de Notre Dame?’
‘De Notre Dame?’ Hij streelt zijn onderkinnen
En kijkt je lange tijd nadenkend aan
‘De Notre Dame, daar ga ik nooit meer binnen
Ik vind die obers niet om uit te staan!’

Ongewenste intimiteiten
Driek van Wissen

In Gambia deelt elke vreemde gast
Mij tijdens mijn hotelvakantie mee
Hoe hij of zij zichzelf op de w.c.
De afgelopen dagen heeft ontlast.

‘Het gaat al beter,’ zo meldt blij verrast
Mij nummer een. ‘Nou, niet met mij hoor, nee,’
Volgt dan het poepverslag van nummer twee.
De derde noemt zijn baksels ‘nog onvast’.

In eigen land is het privaat privé
En is dit soort verhalen ongepast
Hoe men precies gepoept heeft of geplast,

Maar in een tropisch paradijs aan zee
Bespreekt men ongeremd en enthousiast
In geur en kleur elkanders diarree.

Tekeningen

[Tekeningen Ali Moussawi]

Mousawi

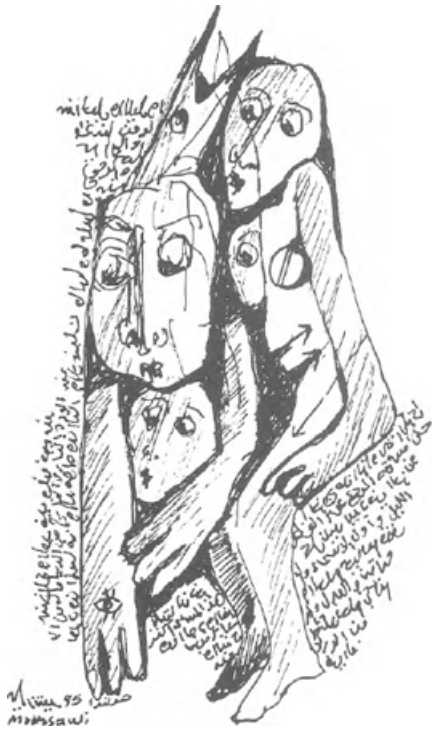

moussaoui

Essay

‘Visioen van 'n nasie’ - poëzie uit Zuid-Afrika

Robert Dorsman

I

Hoe komt het toch dat de Zuidafrikaanse literatuur in Nederland zo weinig lezers heeft? Aan vertalingen ontbreekt het niet. Aan de kwaliteit van het gebodene ook niet. Elk jaar verschijnen er wel een paar romans van sterren aan het met name Afrikaans- en Engelstalige schrijversfirmament in Nederlandse vertaling, maar bestsellers worden het nooit. Daarnaast blijven uitgeverijen hier trouw aan oudere, gerenommeerde auteurs: Breyten Breytenbach (1939), André Brink (1935), J.M. Coetzee (1940) en Nobelprijswinnares Nadine Gordimer (1923). De verzuchting van Adriaan van Dis in 1988 lijkt echter nog steeds op te gaan: ‘De boeken van Zuidafrikaanse schrijvers worden niet of nauwelijks verkocht en verdwijnen in de ramsj. Wij hebben wel een grote mond over Zuid-Afrika. Geen land in Europa voert er zoveel actie tegen. Geen land in Europa leest er zo weinig over. Omdat wij ons zo schamen. Schaamte is een slechte leermeester. Met het afwijzen van Zuid-Afrika hebben wij ons ook doof verklaard voor de cultuur van de zwarten.’

Een enkele uitzondering hierop vormt de roman *Paringsvlucht* (1987) van Lewis Nkosi (1936). In een paar jaar tijd waren er ruim achtduizend exemplaren van deze prikkelende roman over de toonbank gegaan - een uitzonderlijk succes, te meer daar het een zwarte auteur betreft.

Van de nieuwe generatie schrijvers in het *Afrikaans* lijkt alleen Etienne van Heerden (1954) tot een brede kring van lezers te zijn doorgedrongen. Zelden waren Nederlandse en Vlaamse recensenten zo eensgezind in hun oordeel als bij verschijning van zijn (vertaalde) roman *De betoverde berg* (1991): een meesterwerk. Inmiddels omvat zijn vertaalde oeuvre drie romans, een bundel korte verhalen en een novelle (tweetalig). Van Heerdens roman *Casspirs en Campari's* (1994) haalde zelfs de vijfenvijftigste plaats in de recensenten top-honderd van *Mekka.*

De banden tussen Zuid-Afrika en Nederland worden nauwer aangehaald. De universiteiten van Leiden, Amsterdam (VU en

UvA) en Utrecht verzorgen colleges Zuidafrikaanse taal- en letterkunde en er bestaan uitwisselingsprogramma's en samenwerkings-verbanden tussen Nederlandse en Zuidafrikaanse universiteiten. In oktober van dit jaar krijgt de invloedrijke Zuidafrikaanse letterkundige Njabulo Ndebele aan de VU een eredoctoraat. De tijden van voor de culturele boycot, die in 1976 werd ingesteld toen leger en politie in Zuid-Afrika de scholierenopstand in Soweto bloedig neersloegen, lijken daarmee te herleven, zij het dat de accenten anders liggen. Ver voor de culturele boycot publiceerde G.A. van Oorschot in 1960 nog *'n Keur uit sy gedigte* van Dirk Opperman (1914-1985), met ‘woordverklaring’. En in 1974 ontving Antjie Krog op tweeëntwintigjarige leeftijd de Reina Prinsen-Geerligsprijs voor haar bundel *Dogter van Jefta* (1972). Al snel daarna bekoelden de betrekkingen tussen Zuid-Afrika en Nederland. Zuidafrikanen bleven - vertwijfeld - aan hun *Departemente vir Afrikaans en Nederlands* het Nederlands en de Nederlandse literatuur (be)studeren. Inmiddels leidt een aantal van deze universitaire instellingen een kommervol bestaan, de bemoeienissen van de Taalunie ten spijt. De grote Zuidafrikaanse dichter/essayist N.P. van Wyk Louw (1906-1970) liet zich trouwens al in 1956 ontvallen dat het bergafwaarts ging met de culturele betrekkingen tussen Zuid-Afrika en Nederland: ‘Daar was 'n tyd toe Suid-Afrika nie so die volkome onbekende in Nederland was nie soos vandag. (...) Vandag is dit totaal anders. Suid-Afrika het uit die gesigsveld van Nederland verdwyn.’ We zijn vreemden geworden voor elkaar.

Ofschoon er over en weer een enkele poging werd gedaan de vreemdelingschap op te heffen. Daar schreef J.M. Coetzee, hoogleraar Algemene Literatuurwetenschap aan de Engelstalige University of Cape Town, in 1977 een boeiende studie over Achterbergs *Ballade van de gasfitter.* Coetzee vertaalde bovendien Marcellus Emants’ *Een nagelaten bekentenis* (*A Posthumous Confession*) en werk van Faverey (met Sybren Polet) en Vroman in het Engels. Hier schreef Adriaan van Dis met *Het beloofde land* een indringend en onvergetelijk portret van de wereld van de Afrikaanstaligen, bruinmense en witmense.

Door de culturele boycot verloren wij in Nederland met name ons venster op het Afrikaans, dat de taal van de onderdrukker was geworden; een besmette taal, kortom, met een onbemind volk. Op Poetry International in Rotterdam verscheen vanaf 1971 wel Breyten Breytenbach, die het Afrikaans uit protest had afgezworen

en in het Engels schreef. In 1981 ontving hij, gevangene van het apartheidsregime, het Poetry International Eregeld. Inmiddels ontpopt Breytenbach zich opnieuw als taalactivist - nu weer voor het Afrikaans. Tal van zwarte dichters uit Zuid-Afrika, onder wie Wally Serote ('I will wait'), Sipho Sepamla ('Can I get a witness here') en Willy Kgositsile ('The present is a dangerous place to live'), vonden gehoor in Rotterdam, al dan niet in ballingschap gedreven. Ook hierin lijkt een kentering te zijn gekomen: sinds de historische omwenteling in Zuid-Afrika die in 1990 inzette met de vrijlating van 'oubaas' Nelson Mandela, werden er opnieuw twee blanke Afrikaanstalige dichters uitgenodigd naar 'Poetry': Antjie Krog in 1992 en Wilma Stockenström in 1994. In juni van dit jaar maakte de Engelstalige Zuidafrikaanse dichter Stephen Watson op Poetry grote indruk met gedichten op basis van eeuwenoude vertellingen van de KhoiSan, bij ons door het heilzame beschavingswerk van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) beter bekend als 'Hottentotten' en 'Bosjesmannen'.

Maar in Nederland wonen ook Zuidafrikanen. Vernie February (1938), die in 1964 als balling naar Nederland kwam, deed zich kennen als een fel pleitbezorger van de strijd tegen apartheid, als dichter ('O nag, kom gou, bly weg'), als academicus, en als onvermoeibaar actievoerder. February heeft, door zijn grote kennis van de literatuur van Afrika, Suriname en de Cariben, het zijne bijgedragen aan de culturele integratie van Nederland en zijn (ex-)koloniën.

Elisabeth Eybers (1915) neemt met haar persoonlijke poëzie een unieke plaats in binnen het Nederlandse taalgebied - op twee continenten. Slechts een enkele keer laat zij zich verleiden tot een interview. Eén keer was zij te gast op de Utrechtse Nacht van de Poëzie; haar dochter las bij die gelegenheid haar gedichten, terwijl Eybers tussen ruim tweeduizend anderen in de zaal zat te luisteren. De uitgave van Eybers' *Versamelde gedigte* wordt verzorgd door haar Zuidafrikaanse en Nederlandse uitgevers. Dat haar oeuvre binnen de Nederlandse letteren volledig serieus wordt genomen, bewijst het feit dat Eybers met de belangrijkste schrijversprijzen is bekroond: de Huygensprijs (1978) en de P.C. Hooftprijs (1991).

II

De Zuidafrikaanse poëzie kenmerkt zich door veelzijdigheid en variatie. Dat oudere Afrikaner dichters als Eugène Marais, Totius

(pseudoniem van Jacob Daniël du Toit), Malherbe, Boerneef en C. Louis Leipoldt bij ons een zekere bekendheid genoten, komt mede door de nauwe banden die er tussen de door de Britten in het nauw gedreven Boeren en Nederland bestonden. De legendarische Boerenoorlog (1899-1902) werd in Nederland met argusogen gevolgd. Boerenleider ‘Oom’ Paul Kruger werd in Den Haag als een held bejubeld. De verhalen over de onverzettelijke Boeren die het met de moed der wanhoop opnamen tegen een wrede onderdrukker en hun vrijheid bevochten, terwijl hun vrouwen en kinderen stierven in Britse concentratiekampen, drongen hier tot de lagere scholen door. Wie kende niet *De leeuw van Spionkop* en andere klassieken van Penning. Menige oudere Nederlander citeert moeiteloos Totius (‘Die wêreld is ons woning nie’), C. Louis Leipoldt (Kyk t'rug in die verlede, laat jou gewete kies’), Eugène Marais (‘O koud is die windjie en skraal’). En wellicht ook dit anonieme gedicht dat dateert van rond de eeuwwisseling, geschreven in gebrekkig Afrikaans:

> Waar het jy daardi hoed gekry?
> Dis snaaks om te fermelde:
> Myn oupa het mos dood gegaan,
> Toen kry 'k syn plaas en gelde;
> Maar nou dat hy begrawe is
> Het hul fer my gesê,
> Dat ek altyd syn hoed moet dra
> As ek syn geld wil hê
> (...)

Gebrekkig Afrikaans, omdat het een taal was die vanaf 1652 weliswaar op basis van het zeventiende-eeuwse Nederlands gegroeid was, maar daarnaast ook elementen uit Afrikaanse en andere talen had overgenomen (baie is een verbastering van het Maleise woord banyak, dat een versterking aangeeft: baie kwaad, baie mooi; baie dankie) en nooit een officiële status had gekregen, geen ‘geschreven’ taal was geworden. Het Afrikaans werd pas in het begin van deze eeuw als blanke taal gevestigd, na een lange taalstrijd, die rond 1875 een aanvang nam met de oprichting van het Genootskap van Regte Afrikaners. Toen het Afrikaans uiteindelijk naast het Engels tot officiële, ambtelijke taal werd verheven (ver na de Boerenoorlogen), was voor Kaapse ‘kleurlingen’, wier moedertaal ook het Afrikaans was, geen plaats meer. Dat het Afrikaans

uitsluitend de taal van de blanken is, is een mythe gebleken. Toch is zij hardnekkig. Etienne van Heerden schrijft hierover: ‘Het duurde lang voordat blanke Afrikaanstaligen erkenden dat de taal die wordt geëerd in het taalmonument in Paarl teruggaat op de Maleise slaven en de KhoiSan, de oorspronkelijke bewoners van Kaap de Goede Hoop. Zij probeerden het Nederlands van hun koloniale meesters te spreken. Maar het was aan een zwarte school in de Bokaap dat voor het eerst in het Afrikaans werd lesgegeven. De eerste teksten in het Afrikaans waren vertalingen van de Koran door Abu Bakr, een Kaapse moslimleider. Zwarten schreven al in het Afrikaans lang voordat de Afrikaners dat deden.’

Wie een grondig overzicht wil hebben van de ontwikkeling van de poëzie in Zuid-Afrika moet de vuistdikke bundel *SA in Poësie SA in Poetry* raadplegen. De daarin opgenomen dichtwerken gaan terug tot ver vóór 1652 en begint met enkele liederen van de KhoiSan:

!Gurub di/Geis

!Nanumatse!
!Gari-khoi, !Gurutse!
+Ouse gobare,
/Havië t'am u-hà-tamaö;
/Unatere
+Outago xuige.
!Gurutse!
/Nanus oatse!

(De tekens !, + en / die aan woorden voorafgaan hebben betrekking op de ‘clicks’ in de talen van de KhoiSan). De vertaling luidt:

Het lied van de donder

Zoon van de Donderwolk!
Gij dappere, luid sprekende!Guru!
Praat zacht, alsjeblieft,
Want ik draag geen schuld;
Laat mij alleen (Vergeef me)
Want ik ben zeer verzwakt.
Gij, o!Guru!
Zoon van de Donderwolk!

Hierop volgt al snel de anonieme Ampliatie, uit het Kaapse *Dagregister* van 2 januari 1666, veertien jaar nadat Van Riebeeck voet aan wal had gezet op Kaap de Goede Hoop, om er ten behoeve van de VOC-schepen een groentetuin aan te leggen en een verversingsplaats te stichten.

Ampliatie

Soo werden voort en voort de rij eken uitgespreyt
Soo werden al de swart', en geluwen gepreyt
Soo doet men uijtter aerd, een steene wal oprechten
daer 't donderend metael, seer weynigh can ophechten
Voor Hottentoos waren 't eerteijts aerde wallen
nu comt men hier met steen voor anderen oock brallen
dus maeckt men dan een schricq, soowel d'Europiaen
als voor den Aes: Amer: en wilde Africaen
dus wordt beroemt gemaeckt, 't geheijlich christendom
die setels stellen in het woeste heijdendom
wij loven 't groot bestier, en zeggen met malkander
Augustus heerschappij, noch winnet Alexander,
noch Caesar's groot beleijt, zyn noijt daermee gewaerd
met leggen van een steen, op 't eijnde van de Aerd.

SA in poësie SA in poetry, waarin in chronologische volgorde bijna zeshonderd gedichten zijn samengebracht, biedt een staalkaart van de tegenstellingen die er binnen dit immense land steeds hebben bestaan. Niet alleen tussen blanken en zwarten, maar ook tussen Boeren en Britten, tussen zwarten onderling, tussen Afrikaners onderling en tussen bruinmense en Afrikaners. Bovendien vindt de lezer er alle belangrijke dichters bij elkaar, veelal zijn ze hier onbekend: Farouk Asvat, Breyten Breytenbach, Guy Butler, H.I.E. Dhlomo, Ernst van Heerden, Wopko Jensma, Ingrid Jonker, Uys Krige, Antjie Krog, Arthur Nortje, Dirk Opperman, Sipho Sepamla, Wally Serote, Adam Small, Pieter Dirk Uys, Benedict Vilakazi, N.P. Van Wyk Louw... En uiteraard Elisabeth Eybers:

Ontheemde

Hier, in die vreemde, en sonder masker aan...
Die mense is hier nie minsamer as daar, gewis
nie toleranter. Wat of wie
hou jou hier vas? Dáár was die lewe beter
en niks belet jou om weer terug te gaan.

Jy antwoord selfbewus:
argwaan en haat is te verdra
tussen gelykgeregtigdes wat nie
verordenend mekaar verneder,
menswees met rubbertjap betwis.

Hoekom huiwer ek om te vra:
my broer, my natuurgenoot,
word ons kinders terreurloos groot?

- En die onbetaalde gelag van die verlede?
(Uit *Dryfsand*; 1985)

SA in poësie SA in poetry heeft een sterk historisch-politieke lading: hoe kan het ook anders in een land dat zo lang het strijdtoneel is geweest van zovele groepen. De menselijke ervaring is door deze bundel heen geweven. Naast engagement vindt men ook heimwee, onzekerheid, vakbondstaal, liefde, huwelijkse onmin (*half ontklee staan ons/ weerskant ons roomkleurige bed/kaalvoet op 5 skildmatte/vir mekaar en skree*; uit: *Jerusalemgangers* van Antjie Krog). En pure balorigheid, door André Letoit (1954) bijvoorbeeld:

Maar eenmaal jonk

(en dikwels dronk)

Saans ['s Avonds] drink ons sjerrie
Met ons anderskleurige vriende
Vars uit die lokasie
Vervloek die regering
En luister na Joan Armatrading
Op 'n vreemde radiostasie

(...)

Dichters die in het Afrikaans schrijven, bekleden vanouds een voortrekkersrol - zij gaan voor de troepen uit en treden op als verkenners. De dichter als waarschuwer - en waarnemer. Want waarnemen, zegt Antjie Krog, is de belangrijkste functie van de dichter. De gerenommeerde dichter Ernst van Heerden (1916) waarschuwt in het gedicht *Beheer* (1987):

Deur rye graftes word die land beskaaf,
met stewels [laarzen], Casspirs, bandeliers
'n hele menseras in traangas ingedwing,
die eiland-gevangenis word een dyk
waarteen 'n see in opstand kom.

En in de bundel *Bestand* (1982) houdt Eybers haar lezers in Zuid-Afrika een spiegel voor na de marteldood van de Zuidafrikaanse politicus en studentenleider Steve Biko in 1977:

Regspraak

by die dood van Steve Biko

Mite van uitverkorenheid
verhef ons bo die later leer
van naasteskap maar demonstreer
met raakgeplante vuis die feit
dat skending van 'n medemens
intiem aan selfontering grens.

Om in het direct daarop volgende gedicht *Nolens volens* haar positie in Nederland en de vooroordelen hier scherp aan de kaak te stellen:

Nolens volens

Suid-Afrika, toe ek jou moes verlaat
nie om jou domheid maar om eie seer
- met tongval wat my land van herkoms meld -
wis ek nog nie dat ek ook as gas sou geld
by hierdie fuif waar hulle jóú trakteer
op amptelike monomane haat.

In het poëtisch essay ‘Fragmenten van 'n lafaard’ vertelt Antjie Krog (1952) over haar werk als lerares Afrikaans aan een middelbare school voor ‘kleurlingen’ in Kroonstad, in de Oranje Vrijstaat, het droge hart van Zuid-Afrika. Op een dag behandelt ze in de klas een gedicht van Ernst van Heerden: *Die hardloper.* Ze probeert aan de leerlingen duidelijk te maken wat er in het gedicht gebeurt.

Het is geen gewone wedloop waar Van Heerden over schrijft. Er is iets anders aan de hand - wat? Een van de leerlingen steekt zijn vinger op: ‘De dood zeker, mevrouw.’ In haar schik moedigt Krog de leerling aan. ‘Waar leid je dat uit af?’ vraagt ze. Na een korte, ongeduldige zucht komt het antwoord: ‘Mevrouw, in het Afrikaans gaan alle gedichten over God of de dood.’

Krog behoort tot de generatie dichters die opkwam in het kielzog van de *Sestigers*, een vernieuwingsbeweging waartoe Breytenbach, Brink, de dichteres Ingrid Jonker (1933-1965) en de romancier Etienne Leroux (1922-1991) behoorden. Na de verstikkende jaren zestig en zeventig, waarin sprake was van toenemende repressie van overheidswege (werk van onder meer Breytenbach, Brink, Gordimer en Leroux werd verboden), brak er in de jaren tachtig onder met name jonge schrijvers in het Afrikaans een nieuw elan aan. Anders dan de generatie van ‘Sestig’ was de generatie van ‘Tagtig’ opgegroeid onder de apartheid, ermee besmet, opgezadeld met een groot schuldbesef. ‘Kinders van Verwoerd’, in de woorden van Etienne van Heerden. Thema's in het werk van Krog zijn de strijd tussen de seksen en met name de positie van de vrouw daarin en de verscheurdheid van haar land. Een ander element is de kennelijke angst die de blanke Afrikanen nog steeds hebben voor Afrika. Ze voelen zich er na driehonderd jaar nog altijd niet echt thuis. Het sterkst komt dit tot uiting in Krogs gedicht *visioen van 'n nasie* uit de bundel *Otters in bronslaai* (1981):

visioen van 'n nasie

hoe lank meen ons om hier uit te hou?
ons wat gestrand het teen hierdie geil vasteland
sonder om ooit in Afrika onloënbaar aan te land
ons in huise van American Colonial-styl
wat ons omring met parke en tuine
om die aanspraak van die landskap te ontsnap
wat loop op kelims, gesels in 'n Nederlandse dialek
wat Duitse lieder luister en Engelse poësie lees
wat soggens spek en eiers eet
westerse modes aan ons basse hang
vakansies noord verby die vasteland vlieg
om in stamlande te gaan verdrink in musiek en kunsgalerye
en met die terugkeer onder Domsaitis se Pruisiese skildery

uit Finse glas Glenfiddich te drink
hoe dan nie? hier is ons na drie eeue nog niks anders
as 'n stukkie curiosum westers.

De laatste dichtbundel van Krog is *Lady Anne* (1989), een reeks gedichten waarin ze het leven van de Schotse Lady Anne Barnard (née Lindsay; 1750-1825) als uitgangspunt neemt. Deze Schotse aristocrate was drieënveertig toen ze de twaalf jaar jongere Andrew Barnard trouwde. Door haar invloed werd hij benoemd tot Colonial Secretary van de Britse gouverneur in de Kaapprovincie. Lady Anne resideerde van 1797 tot 1802 aan de Kaap, in ‘het kasteel’, waar ze tal van gasten ontving. In de bundel laat Krog haar eigen problematiek op ingenieuze wijze samenvallen met die van Lady Anne, tweehonderd jaar eerder. Ze schetst in het prachtige gedicht *transparant van die tongvis* voor haar kinderen een nieuw toekomstperspectief als platvis, nooit meer roofzuchtig of op de vlucht, maar aangepast aan de omstandigheden.

transparant van die tongvis

die lig oor my lessenaar
vloei uit in die donker
ek wag my besoekers in op papier

my vier kinders
dorsaal en anaal hang hulle in fyn balans
vinnetjies aan die keel roer aanhoudend
oë besonders sag

in die vlak brakkerige water trap Ma klei
met die metafore

kom nader hier oor woordeboeke en leë bladsye
hoe lief het ek nie hierdie tenger skooltjie
hierdie vier vaart visse van my
nadergelok wat voer ek julle?

liefste kind hierdie smal flankie
laat hy meegee na die bedding
oor aan die strekking so ja dit

wring wel maar Ma hou jou vas Ma
is hier

die onderste ogie verwonders blou soos Pa s'n
migreer versigtig met 'n komplekse bondeling
van senuwe en spiere
tot bo langs die ander
die parmantige mondjie trek byna afwykend
met tyd sal die tongetjie sy lê kry
die boonste flank begin donkerder pigmenteer

onopvallend lê julle tussen sand en klip
deel van die bodem en nooit
weer roofsugtig of op vlug nie
ek druk my mond teen elke verwronge gesig Ma weet

julle sal die gety oorleef.

Lady Anne wordt beschouwd als een hoogtepunt in de Zuidafrikaanse poëzie en werd bekroond met de Zuidafrikaanse Hertzog-Prijs.

Een belangrijk thema in de poëzie van Wilma Stockenström (1933), zoals vaker bij blanke Zuidafrikaanse dichters, is het ontheemd-zijn van de mens in een vijandige omgeving. Hoe vaak hij ook probeert zich aan Afrika te hechten en ermee vergroeid te raken, altijd houdt het continent zich afzijdig, geeft het niets van zijn geheimen prijs. Afrika laat zich niet kennen, zo lijkt het, en blijft een barre, onherbergzame wereld. Toch probeert de mens zin te geven aan zijn bestaan, maar hij blijft in Stockenströms bundel *Monsterverse* een ‘skepper van leegheid’ en een ‘sotterny van mismoedigheid’, gedoemd om in vergetelheid te sterven.

Grot is ek: bewaarder van geslagte
se skreeuwende gebeentes en hopies klip.
Grot ek: die berghaan se klankversterker.
Die berghaan draal. Hy sleep skalks
sy klein stompstertskadu deur my,
en met die skaduprent op my tong

stamel ek my ganse leegheid.

Stockenström schrijft ook romans. Haar *Kremetartekspedisie* verscheen in 1985 in een Nederlandse vertaling (*De expeditie naar de baobab*).

De ‘kleurling’-dichters in en rond Kaapstad onderscheiden zich door hun volstrekt eigen geluid van hun blanke collega's. Adam Small (1936) is met een klein maar indrukwekkend oeuvre de belangrijkste vertegenwoordiger van deze groep. Van hem is in *SA in poësie SA in poetry* het lange gedicht *Vyfde evangelie* opgenomen, waarin de moord op Jezus in een nieuw daglicht wordt gesteld:

> Het djy galies [gelezen] vanoggend in die krant?
> daai boytjie, nè
> dis daam ma' sêd
> dja, dis daam ma' sorry, so 'n youngster hell!
> net drie-en-dertig nè...
> ma' ah well!
>
> Mornin' News!
> Mornin' News!
> Oggendnies!
> Lies hierso van die Donke' Israeliet! -
> toonbeeld van menslike verval
> is die koerante-smousie skeef
> van al-in-die-een-kant-swaardra jare al -
> Witman deur naturel geskiet!
> Sex thief
> still free!
> Man fined for reading Lady Chatterley!
> Mornin' News!
> Oggendnies
> Lies hierso van die Donke' Israeliet!...

Ook Peter Snyders (1939), Patrick Petersen en Hein Willemse (1957) wonen in of rond Kaapstad. Ze hebben hun werk vaak in eigen beheer moeten uitgeven, omdat de gevestigde Afrikaner uitgeverijen hun gedichten (te) politiek van aard vonden, of omdat het Kaaps dialect een belemmering vormde. De dichters zelf echter beschouwen het Kaaps als een taal naast, en niet ondergeschikt of minderwaardig aan het Afrikaans. Een treffend voorbeeld is het ironische gedicht *Of hoe?* van Peter Snyders uit 1981:

Of hoe?

Moetie rai gammattaal gebrykie:
dit issie mooi nie:
dit dieghreid die coloured mense -
of hoe?

Wat traai djy
  om 'n coloured culture te create?
of dink djy is snaaks
  om soe te skryf?
of hoe?

Traai om ôs lieweste op te lig;
ôs praat mossie so nie...?
of hoe?

(Eerder opgenomen in: A. Le Roux du Toit, D. Hugo, P. Snyders en E. van Heerden, *Brekfis met vier*, 1981).

Snyders breekt in dit gedicht een lans voor het Kaapse ‘dialect’ als een taal waarin je wel degelijk gedichten kunt schrijven. De Kaapse dichters zochten, afgesloten van het blanke Afrikaans, hun toevlucht tot hun eigen taal, het Kaaps. Zij werden doelbewust buiten de Afrikaner canon gehouden; het Afrikaans was immers sinds jaar en dag een blanke aangelegenheid, van vreemde smetten vrij. Snyders zegt: je moet die kleurlingtaal (rai gammattaal) - gammat is een pejoratieve benaming voor ‘kleurling’ - niet gebruiken (moetie is een samentrekking van ‘moet’ en ‘nie’), die is niet mooi (issie mooi nie) en verlaagt (dieghreid = degrade) hen (de kleurlingen) alleen maar. Maar hij neemt de critici juist op de korrel: *ôs praat mossie so nie*...? Zo praten we toch niet? *Of hoe?*

Sinds de eerste democratische verkiezingen in Zuid-Afrika in april 1994 is de taalstrijd weer opgelaaid. Inmiddels heeft de nieuwe Zuidafrikaanse regering alle elf talen van Zuid-Afrika een officiële status gegeven; een wijs besluit, met de nodige dramatische gevolgen. Zuid-Afrika is een multiculturele samenleving, en dat moet ook tot uiting komen in de cultuurpolitiek. Talen als het Xhosa en het Zulu zijn, mede als gevolg van de apartheid, verwaarloosd. Het

Afrikaans, dat naar schatting door zes à zeven miljoen mensen (op een totale bevolking van circa 35 miljoen) wordt gesproken, in meerderheid zwart of bruin, moet zich, naar wordt beweerd, weren tegen de relatief grote invloed van het Engels. Niets nieuws onder de zon: rond de eeuwwisseling verzuchtte Casper Peter Hoogenhout (1843-1922) al:

> Engels! Engels! Alles Engels! Engels wat jy sien en hoor;
> In ons skole, in ons kerke, word ons moedertaal vermoor.

-Amandla, *tijdschrift over zuidelijk Afrika, juli/ augustusnummer '95.*
-J.M. Coetzee & David Atwell (red.) Doubling the point, *Cambridge, Mass. 1992.*
-André Brink & JM Coetzee (red.), Ons geduld heeft zijn grenzen, *Houten 1987 [vert. van* A land apart*].*
-Erik van dm Bergh, Dialoog of boycot? *Over de zuidelijk Afrika-beweging en het parlement, De Balie/IZA, 1995.*
-Adriaan van Dis, Het beloofde land, *Amsterdam 1990.*
-Robert Dorsman & Vernie February, Een kwestie van identiteit, *SUA/Kairos, 1986.*
-Elisabeth Eybers, Versamelde gedigte, *Kaapstad 1990. (Nederlandse uitgave: Querido/Van Oorschot 1995).*
-V.A. February, Klein begin is aanhouwen, *[manuskript] 1995.*
-V.A. February (red.), Taal en identiteit, *Tafelberg, Kaapstad 1994.*
-Etienne van Heerden, Een landschap van talen, *in: NWT, 3/95.*
-Ik houd van strenge verzen *(vraaggesprek van Adriaan van Dis met Elisabeth Eybers, NRC-Handelsblad, 25 april 1974).*
-J.C. Kannemeyer, Die Afrikaanse literatuur *1652-1987, Kaapstad 1988.*
-Antjie Krog, Fragmenten van 'n lafaard, *NWT, 3/95.*
-Antjie Krog, Otters in bronslaai, *Kaapstad 1982.*
-Antjie Krog, Lady Anne, *Bramley 1989.*
*-Johan van Wyk, Pieter Conradie, Nik Constandaras (samenst.), S*A in Poësie SA in Poetry, *Pinetown 1988.*
-Wium van Zyl, De bijdragen van Nederlandstaligen tot de Afrikaanse letterkunde, *TNTL 111 (1995) blZ. 44-54.*

Mijn steden

Zoran Djukanović*
(Vertaling Roel Schuyt)

Het heeft me nooit ‘kristalhelder’ voor de geest gestaan wat het precies betekent ergens je wortels te hebben. De mensen, zowel in mijn directe omgeving als in de boeken die ik ooit las, hebben daar altijd de meest uiteenlopende definities van gegeven. Volgens sommigen betekent het dat je tot je eigen volk behoort. Zij die meer ambities hebben en wat abstracter denken, spreken van een stelsel van overtuigingen en ideeën. Bescheidener mensen geloven in de verbondenheid met hun ouders, buren en vrienden. De verbondenheid met een stad neemt een plaats in die ergens ligt tussen de grote en kleine bindingen die een mens heeft.

Ik probeer mijn gevoelens en gedachten te concentreren op Belgrado. Ik leid niet aan emotionele amnesie. Als ik me iets herinner, zijn dat beelden en geestestoestanden. Ja zeker, beelden, en zonder beelden zouden er geen woorden zijn. Ik koester een diep respect voor feiten en gegevens, ik vertrouw daarbij echter niet op mijn innerlijke herinnering, maar noteer ze in mijn agenda, berg ze op in mijn archief of sla ze op in mijn computer - wat ik maar bij de hand heb. Ik concentreer mijn innerlijke herinnering dus op Belgrado, maar de stad omvat dan meteen drie steden die direct aan elkaar grenzen: Oud Belgrado, Zemun en Nieuw Belgrado. Dat is Belgrado zoals ik de stad zie, maar hoe kun je daar met iemand anders over praten? De schrijver David Albahari en de fotograaf Petar Katanic, beide gevangen in hun liefde voor Zemun, zouden me er namelijk direct, en volkomen terecht, op wijzen dat Zemun met zijn Donau iets heel anders is dan Belgrado. De eerste vijf jaar van mijn jeugd ben ik opgegroeid in het in de trant van Le Corbusier opgetrokken Nieuw Belgrado; de acht jaar daarna in Zemun met zijn eigen lokale, Oostenrijks-Hongaarse karakter. Het oude Belgrado was voor alles een silhouet dat ik aan de overkant van de Sava zag liggen en ik voelde zijn

* *Zoran Djukanovic is in 1955 in Belgrado geboren. Hij heeft voornamelijk essays geschreven en is in Belgrado hoofdredacteur van het culturele tijdschrift* Novi Vidici *geweest. In 1988 heeft hij de essaybundel* Thomas Mann or Philip K. Dick *gepubliceerd. Hij woont sinds 1991 in Amsterdam.*

vreemdheid en zijn nabijheid tegelijk. Mijn grote liefde, zowel voor Zemun als voor Nieuw Belgrado, was de gepassioneerde, maar kortstondige liefde van een kind. Ze werden geen van beide de stad van mijn leven, de stad 'waar mijn wortels liggen', de stad waarmee ik me volledig verbonden voelde, het stedelijke equivalent van een vaderland.

Vanuit Zemun verhuisde ik opnieuw naar Nieuw Belgrado en de drieëntwintig jaar die daarop volgden reisde ik voortdurend, dag in dag uit, tussen Nieuw en Oud Belgrado op en neer. In Oud Belgrado (ik zal het binnen deze drieëenheid altijd 'oud' blijven noemen) heb ik gestudeerd en vervolgens gewerkt. Geleidelijk begon ik de straten, bioscopen, parken, redactielokalen en tijdschriften van Belgrado te ervaren als iets van mezelf. Ik voelde, soms heel gepassioneerd, soms zonder enige persoonlijk betrokkenheid, hoe de stukjes van het mozaïek elkaar steeds meer aanvulden. Mijn vrienden woonden overal verspreid, in de meest uiteenlopende wijken van de stad en al hun woningen of kamers waren voor mij, als oases of instituties binnen het mozaïek van Belgrado, even belangrijk. Het vreemdst vond ik het wanneer een van die oases ineens verdween. Er was iemand verhuisd, je kwam langs de plek waar je elkaar tot dusver regelmatig had ontmoet en die tegelijk wel en niet meer bestond. Als iets watje voelt, maar niet meer kunt grijpen.

Het komt niet alleen door al die kleine verplaatsingen en mijn dagelijkse tocht over de rivier die de delen van deze stedelijke drieëenheid met elkaar verbindt en van elkaar scheidt, dat Belgrado voortdurend aan me ontsnapt. Ik heb heel wat zomers bij twee tantes in Sarajevo gelogeerd, en in Niksic, een Montenegrijnse stad met een mediterrane architectuur. Een deel van mijn jeugd is verbonden met deze steden, maar ze zijn natuurlijk niet mijn stedelijk thuis. Waar is 'mijn' stad dan gebleven? Stelt u zich eens de kaart voor van een stad, u loopt in uw verbeelding door de straten van Belgrado en komt dan ineens terecht op de markt van Niksic, vervolgens in de buitenwijken van Sarajevo en tenslotte in een park in Zemun. De Donau, de Sava, de Miljacka en de Zeta vermengen zich kolkend met elkaar. Dat heeft absoluut niets te maken met *brotherhood and unity*; ik heb het niet over de grote dingen die de mensen met elkaar verbinden, maar alleen over de waterstand in mijn hoofd.

Ik houd van concrete verhalen over kale steden, van details

waaruit men de drukte van de stad kan inademen. Wat heb ik over Belgrado gezegd? Ik heb geen enkel kruispunt genoemd en niet een van de straten waarin ik zo oneindig veel ogenblikken wandelend, staand en wonend heb doorgebracht. En nog steeds doorbreng, terwijl hun geluiden zich vermengen met die van Amsterdam.

Voor iemand die net is aangekomen, een mogelijk-aanstaande burger, zijn er verschillende manieren om te proberen met Amsterdam kennis te maken. Italo Calvino zegt in *Onzichtbare steden* (en elke stad is onzichtbaar wanneer ze de eerste maal voor iemand aan de horizon opdoemt, het doet er niet toe of hij voor - en nog niet in - de stad arriveert op een kameel, per schip of met het vliegtuig) dat er steden bestaan waarin de kortste afstand tussen twee punten niet een rechte, maar een gebogen lijn is; voor de toevallige bezoeker staan er niet twee, maar vele wegen open en hun aantal vermenigvuldigt zich telkens wanneer je een ander vervoermiddel neemt. De manier waarop je je door Amsterdam verplaatst wordt niet alleen bepaald door een zekere behoefte te mediteren over het stedelijk landschap, maar ook door praktische overwegingen. Een stad die gedomineerd wordt door het water, of het nu Venetië is of Amsterdam, bestaat uit een kanalen- of grachtenstelsel en een wegennet. Deze twee systemen omstrengelen en doorsnijden elkaar. Zulke steden hebben in de regel niet een rechthoekig grachten- en stratenpatroon. De straten volgen de gebogen loop van de grachten en snijden elkaar bijna nooit onder een rechte hoek. Bij elke stadsuitbreiding en bij elke nieuwe gracht moet men met deze halfronde, gebogen lijnen rekening houden. Wanneer we in zo'n stad een straat volgen, gaan we niet van noord naar zuid, maar we buigen geleidelijk af naar het oosten om uiteindelijk weer noordwaarts te gaan. Iemand die voor het eerst in de stad is zou het er goed aan doen een kompas mee te nemen, aangezien er op de bomen niet voldoende mos groeit en de sterrenhemel 's nachts bijna onzichtbaar is door het schijnsel van de straatlantaarns. Maar dan zou je voortdurend op je kompas moeten kijken en steeds ongeruster worden doordat je duidelijk ziet hoeveel graden je bij iedere zijstraat afwijkt van de richting waarin je bent vertrokken. Je zou je bovendien geen enkele gevel in kunnen prenten en de stad zou een volkomen onbekende voor je blijven. Wanneer we afwijken van de richting waarin we zijn vertrokken, moeten we dan bij de eerste straat afslaan om de kromming

van de ruimte te corrigeren die voor een rond of in het water gebouwde stad zo kenmerkend is, of moeten we onze halfcirkelvormige tocht voortzetten en hopen dat we een grotere straat zullen tegenkomen die ons in een rechte lijn brengt waar we hadden verwacht te zullen komen? Beide keuzen zijn gelijkwaardig, maar veronderstellen wel een mate van vertrouwdheid met de stad die men zich pas na enige tijd verwerft. De toeristische stadskaarten staan meestal enkele graden uit het lood, zodat de boven- en onderkant niet corresponderen met het noorden en het zuiden. De zon, zo die in Amsterdam al schijnt, biedt ons geen uitkomst: of ze verdwijnt voor een paar minuten achter de wolken, of ze geeft ons slechts een vage, onbruikbare aanduiding van de plek waar we de windrichtingen moeten zoeken.

Maar wat moeten we met die windrichtingen, we zijn op zoek naar het huis van een vriend, gesteld dat we die hebben.

Wanneer al deze padvinderachtige en toeristische overwegingen ons gaan vervelen, rest ons geen andere keus dan dat we zelf proberen de stad te verkennen om zo onze eigen mentale kaart samen te stellen. De meest gangbare manieren om je door Amsterdam te verplaatsen zijn: lopend, op de fiets, met de tram of de bus, met de auto, met de boot of in een taxi. Wie gaat lopen ziet er voorlopig vanaf zijn lot met dat van deze stad te verbinden en te gaan fietsen. Wie kiest voor de fiets, raakt daaraan verslaafd (Amsterdam is een stad van drugs, en de fiets is daar maar één van), hij zal steeds minder gaan lopen en het uiteindelijk helemaal verleren. Wie de tram of de bus neemt, aanvaardt de stadskaart zoals die bij iedere halte is te vinden, hij stelt niet zijn eigen kaart samen en is daarom voor ons niet interessant. Wie kiest voor de auto, accepteert dat het relatieve voordeel van de snelheid waarmee hij zich door de smalle Amsterdamse straten een weg baant, meteen weer teniet wordt gedaan doordat hij een halfuur nodig heeft om een parkeerplaats te vinden. Met de fiets doe je er in Amsterdam nooit langer over. Alle afstanden zijn hier kort. Amsterdam is een wonderlijk mengsel van kosmopolitisme en provincialisme - een werelddorp. Vergeleken met een megalopool als New York is het een miniatuurstad voor kinderen. De boot en de taxi zijn als dagelijks vervoermiddel om een mentale kaart van de stad samen te stellen te verwaarlozen. Na een paar rondvaarten raakt de boot in vergetelheid; wie een eigen vaartuig heeft woont er meestal in; kleine bootjes zijn voor pleziertochtjes, maar je gaat er niet mee naar de supermarkt

of op bezoek bij een vriend. Een taxi neem je in Amsterdam slechts zelden, wanneer je dat vaker zou doen, zou hij - afgezien van het parkeerprobleem - dezelfde mentale functie hebben als de auto.

Inmiddels hebben we de aanwijzingen die Calvino ons geeft voor een in gebogen lijnen verlopende speurtocht naar het gezicht van de stad bijna laten verworden tot een empirisch-technische beschrijving die meer verwarring dan duidelijkheid schept; we kunnen dergelijke pogingen daarom maar beter achterwege laten. Bovendien kunnen Benjamin, Borges en Calvino ons met hun kaarten niet helpen in de steden de weg te vinden. Onze confrontatie met de gezichten van een stad houdt onder andere in dat we leren onszelf in haar ornamenten te verliezen. ‘Een gezochte straat in een stad voorbijlopen betekent niet zoveel. Maar door een stad rondzwerven alsof je door het bos dwaalt, vereist een bijzondere scholing... Die kunst heb ik pas veel later geleerd,’ zegt Benjamin in *Berlijnse jeugd.*

Voetgangers, automobilisten en fietsers creëren in Amsterdam hun eigen mentale kaarten. Je zou kunnen denken dat je de stad als geheel vrij goed kunt reconstrueren door deze drie kaarten met elkaar te combineren. Het is immers duidelijk dat we, terwijl we ons op een van deze drie manieren door de stad verplaatsen, netwerken of kaarten maken die elkaar vluchtig lijken te raken, maar in werkelijkheid volkomen gescheiden microwerelden van de stad vormen. Wanneer we ons aan de verkeersregels houden - en meer nog wanneer we dat niet doen - volgen we als automobilist of als fietser nooit dezelfde route, zodat we ook nooit hetzelfde zien. Natuurlijk kunnen we vanuit de rol van voetganger overstappen in die van een fietser of een automobilist. Dan zien we ogenblikkelijk hoe de horizon verandert - er openen zich nieuwe mogelijkheden, de snelheid is anders en we krijgen ineens toegang tot routes waaraan we nooit hebben gedacht. Tegelijk gebeurt er iets anders: de meeste routes die we tot dusver volgden worden ontoegankelijk, verdwijnen uit ons gezichtsveld en raken weldra vergeten. We kunnen zo uit de ene rol overstappen in de andere en weer terug, maar na enkele, aanvankelijk succesvolle pogingen om tot een synthese te komen zullen we moeten constateren dat we geen enkele vooruitgang hebben geboekt. De coördinatenstelsels die voortdurend in ons bewustzijn werkzaam zijn, die ons vormen maar tegelijk door ons worden gevormd, lijken zich niet te willen laten verta-

len in een gemeenschappelijke taal - de taal van een kaart der kaarten. Kaarten zijn niet meer dan een net waarvan de mazen het ene tegenhouden en het andere doorlaten. Dat is overigens precies wat een net per definitie wordt geacht te doen.

Ik sprak met iemand die wegens de oorlog uit Belgrado was weggegaan. Het was een man van in de dertig. Hij was jazzcriticus bij de radio. Hij woont sinds drie jaar in Amsterdam. Afgelopen zomer besloot hij op een of andere manier geld bij elkaar te schrapen en naar een Grieks eiland te gaan, naar de zon waaraan hij vroeger gewend was en waarnaar hij verlangde. Hij ging met het vliegtuig; hij wist niet precies over welke steden hij heen zou komen. Onverwacht deelde de stem uit de luidspreker mee dat ze boven Belgrado vlogen. Het was nacht. Ik vroeg hem wat hij op dat moment voelde. Hij antwoordde dat het een soort opwinding was, geen verdriet maar ook geen liefde, eerder verwondering. Het moment waarop iemand hem als door een wonder voor een paar minuten Belgrado teruggaf als een kaart van lichtjes, was niet meer dan een blik over een afgrond van verte en nabijheid.

Vertaald proza

Kort proza
Snežana Bukal[*]
(Vertaling Roel Schuyt)

Openbaring

Volkomen stilte. Alleen een licht geruis, dat de stilte echter nog nadrukkelijker maakt. Mijn kind slaapt in de kamer naast die waarin ik werk. Ze wordt niet wakker van de schrijfmachine. Ze wordt niet wakker van de muziek. Ze wordt niet wakker van de stilte. Haar slaap is rein en gezegend. Toch zie ik altijd de engel die boven haar zweeft. Gouden stof en wat veren en een zijden zakdoekje en dat is de engel. Zo heeft mama ze gemaakt.

En graan?[1)] Graan was lange tijd verboden. Graan was iets slechts. Ik hield niet van graan. Het betekende ruzie. Waarschijnlijk maakte mama het klaar terwijl we sliepen. Ik herinner me een ochtend. Ik herinner me mijn vaders handen. Ik herinner me hoe het graan over de vloer alle kanten opvloog. Ik herinner me hoe ik in een wit nachthemd dat tot op de grond hing bij het raam stond, in de warme plas van mijn eigen angst. Mijn ouders boezemden me angst in. Ik begreep hen niet. Ik hield van elk van hen afzonderlijk, maar ik voelde altijd dat de liefde jegens de een verraad betekende in de ogen van de ander. Mama wilde dat we meer van haar hielden. Of probeerde ik meer van haar te houden? Op dit moment, nu ons huis er niet meer is, nu wij er niet meer zijn, nu ons *gezin* uiteen is gevallen, vind ik het moeilijk alles opnieuw te beschouwen en de waarheid, de waarheid te herkennen in de kapotte spiegel van ons gezin die op het terras van ons - hun, wiens? - nieuwe huis ligt, maar die niemand weg durft te gooien.

* *Snežana Bukal is in 1957 in Belgrado geboren en woont sinds 1992 in Nederland. Ze heeft enkele boeken gepubliceerd in het voormalige Joegoslavië. De hier afgedrukte prozafragmenten zijn afkomstig uit haar eerste, in 1984 gepubliceerde boek* De schaduwzijde. *In het voorjaar van 1996 komt bij De Bezige Bij* Het vliegend hert *uit.*

1) *Graan is bij de orthodoxe christenen een symbool van dood en wederopstanding. Er wordt een speciaal gerecht van bereid (panàija), dat men op rituele wijze serveert tijdens de gebeden voor de zielerust van een overledene. In de streng-communistische tijd van mijn vroege jeugd was godsdienst verboden, evenals de godsdienstige rituelen, die daarom in het verborgene plaatsvonden, vaak zelfs buiten medeweten van de naaste familieleden.*

Misschien is het mijn enige opgave de dingen te inventariseren, de gebeurtenissen aaneen te rijgen, de verhalen te vertellen, misschien zal ik er dan pas in slagen binnenin mezelf mijn moeder tot leven te wekken. Niet de herinnering aan haar, maar haarzelf.

Er zijn weinig echte beelden en herinneringen, maar er is heel veel van een soort zwevende, onbestemde ruimte die ons leven was.

Ik wil me de bloemen herinneren. Er bestond in mijn jeugd een bloem die veel mooier was dan haar eigen naam. Men noemde haar wilde witte ui of daslook en wanneer wij, ikzelf en mijn broer, er niet waren geweest, zou ze rustig, door iedereen vergeten, haar vroege voorjaarsleven hebben geleefd, verspreid over de weilanden die boven ons huis omhoogliepen. Dus stond ons huis elk voorjaar vol met van die tere, bleekwitte bloemen. Ik kan me niet één keer herinneren dat we bloemen plukten, maar tot op de dag van vandaag wordt mijn ziel verwarmd door de herinnering aan het plezier dat we onze moeder ermee verwachtten te doen. Toen verhuisden we en het daslook verdween voorjaren van het aangezicht der aarde.

Maar op een keer, heel veel jaren later, kwam het terug. Ik was vroeg in het voorjaar naar zee gegaan, vermoeid, zwak, bang en bezorgd om mijn leven. Dagenlang liep en liep ik nerveus langs de verlaten kust. En ineens, toen mijn ogen waren gewend aan het blauw van de zee en het groen van het bos en de stilte van de rotsen, toen ik de kristallen ochtendlucht begon in te ademen, toen ik genoeg alleen op een bank gezeten had, doezelend in de milde zon, zag ik het weer. Het groeide overal om me heen. Alle gazons om het hotel waren bedekt met driebladige witte bloemen op bleekgroene steeltjes. En ik wist dat alles goed zou komen, dat ik op de goede weg was. Dat de talisman door ontelbare handen was doorgegeven. En dat we elkaar eerst nu, ja, misschien nu pas begrepen, toen in vergelijking met jouw dood al mijn leugens belachelijk schenen en ik precies was zoals ik was en er geen verandering meer zou zijn.

Daarmee was een cirkel gesloten.

De schaduwzijde

Ik, Gregorijan Vitas, vraag heel even om uw gewaardeerde aandacht. Wanneer u mijn verhaal heeft gehoord, oordeelt u dan niet

al te snel, ondoordacht en impulsief. Hoort u het in alle rust en stilte aan.

Toen ik op een dag, om wat preciezer te zijn: in juni 1980, mijn post openmaakte, vond ik een belachelijke en verwarde brief waarin een vrouw me verzocht haar iets van mijn tijd af te staan en te luisteren naar wat ze te zeggen had, wat voor haar leven - en wellicht ook voor het mijne - van uitermate groot belang was.

Dat sprak me aan. Mijn post is verschrikkelijk saai. Uitnodigingen voor recepties of de opening van een expositie, catalogi, soms een onbelangrijke brief van een familielid. En dan nu ineens deze brief, in een gewone blauwe envelop, geschreven in een regelmatig, rond, nerveus aandoend handschrift. Ik dacht dat het een grap was van mijn dertienjarige dochter. Maar de brief leek echt, tussen de regels door was duidelijk voelbaar dat het serieus gemeend was. De inhoud was soms pathetisch, op het belachelijke af: ‘ik wil iets in uw handen leggen wat mij heilig is’, op andere plaatsen haast lyrisch: ‘mijn leven stroomt trager voort dan de rivier die ik voor me zie’. Tussen al die verwarde en onduidelijke zinnen bevond zich een reëel iets: een telefoonnummer.

Ik aarzelde heel even, toen ging ik zitten, stak een sigaret op, zette de telefoon op mijn knieën, leunde achterover in mijn fauteuil en draaide het nummer. Een waardig, ietwat langgerekt, nasaal uitgesproken vrouwelijk hallo, de ‘o’ beklemtoond, alsof er een haaltje aan vast was blijven zitten. Ik legde uit dat ik een brief had ontvangen met dit telefoonnummer en het verzoek te bellen, ik ging rechtop zitten en vroeg of ze me kon vertellen waar het om ging.

‘Ja,’ zei ze, ‘wanneer kunnen we elkaar zien?’

Een geraffineerde, koket omfloerste stem. Dat is het dus, dacht ik. Ik heb altijd, zolang ik me van mezelf bewust ben, het vrouwelijke heel goed aangevoeld, maar met de vrouwen, de individuele vrouwen zelf, heb ik nooit contact kunnen krijgen. Een beetje teleurgesteld, want in de brief had ik gemeend nog iets meer koketterie te lezen, maakte ik met haar een afspraak voor de volgende middag. Daarna stortte ik me in het werk van die dag en vergat zowel de brief als de dame en haar stem.

Wanneer ik schrijf, verlies en verstrik ik mezelf altijd in details. Ik vraag u om aandacht en wat geduld. Misschien ben ik geen briljant schrijver, maar wat ik zeggen wil is belangrijk.

Ze arriveerde iets voor het afgesproken tijdstip. Ik voelde dat het

zweet in haar handen stond. Ze ging zitten, ze hoefde niets te drinken en ook geen sigaret en ze begon te vertellen waar het om ging. Van mijn verwarring - want ik moet bekennen dat haar voorstel mij verwarde - maakte ze gebruik om even snel weer weg te gaan als ze was gekomen. Ze liet me achter met haar cahier, haar voorstel en een wolk van haar parfum. Opgewonden zei ik al mijn afspraken af, ging zitten en begon te lezen. Ik kan niet schrijven of schilderen, en ook niet componeren, maar ik heb wel een goede neus voor wat echt is. Daar zat ik, met dat cahier in mijn handen, en het *was* echt. Elk woord had lading en zeggingskracht. Nu komt wat ik wil vertellen.

'Kom, vertel,' zegt mijn Geweten, en nodigt me met een elegante buiging uit te beginnen.

Ik ben een bekend en invloedrijk man, maar diep in mijn hart heb ik altijd geweten dat alles wat ik deed onecht, oppervlakkig en vergankelijk was en dat ik mijn positie in het culturele leven had verworven door middel van handige manoeuvres en compromissen, en niet door enig echt, onvervalst talent, want ik heb geen talent. En dan, net als ik mijn leven volkomen op orde heb, als ik aangenaam en comfortabel begin te leven, omringd door mensen van wie ik het gezelschap altijd heb gezocht, door respectabele aanbidders van het schone, verschijnt er iemand die mij, lieve God, schuchter haar jong en weelderig talent ten geschenke aanbiedt. Geen avontuur, geen spel om de monotonie van een glad verlopende dag te doorbreken, maar meer iets Faustiaans - maak een keus en signeer.

Ze wilde dat ik haar verhalen, wanneer ze me bevielen, onder mijn eigen naam zou publiceren, en ook alles wat ze daarna zou schrijven, wanneer ik het tenminste zinvol achtte op deze wijze 'mijn leven met het hare te verbinden'. Waarom? Omdat al haar pogingen om ze uit te geven, en ze was alle redacties langs geweest, op niets waren uitgelopen. Omdat ze zich niet op een geloofwaardige manier aan de mensen wist te presenteren. Omdat ze niet kon praten met mensen die ze niet kende. Omdat ze een rust had gevonden die alleen het schrijven kon verstoren. Haar dagen waren gevuld met huishoudelijke arbeid die ze met geduld en toewijding verrichtte, want ze was verantwoordelijk voor de rust van haar man en kinderen, en zij waren iets wat ze niet wilde verliezen, ze zou zich nog geen dag zonder hen kunnen voorstellen. Maar iets dreef haar ertoe te schrijven, en wanneer ze alles wat ze

schreef aan mij zou kunnen doorgeven om zichzelf ervan te bevrijden en de last van de woorden af te werpen, zou ze heel even iets kunnen aanraken waarnaar haar hele wezen verlangde.

Wanneer haar verhalen mij bevielen, wanneer ik ze zou publiceren, beloofde ze me ‘eeuwig stilzwijgen’ en het enige dat ze wilde waren de honoraria, want ze had financiële problemen en dat was het enige dat ze te gelde kon maken.

Ik had alles kunnen vergeten.

Of haar kunnen aanbieden de verhalen onder haar eigen naam of een pseudoniem in een krant of tijdschrift te publiceren.

Of op haar voorstel ingaan. Waartoe zou dat leiden, vroeg ik me af. Als er sprake was van een spelletje, van bedrog, waarschijnlijk tot niets. Maar als het dat niet was? En ineens voelde ik dat het niet zo was, dat zij zich van mijn nietswaardigheid en haar eigen talent bewust was, ik besefte dat ze ondanks al haar verwarring en nervositeit inderdaad de rust bezat waarover ze sprak. Wat lagen haar handen ontspannen en rustig op haar schoot. En opeens besloot ik het te doen. Ik verraste mezelf, maar ik vermoed dat zij daarop ook had gerekend.

Het ging gemakkelijker dan ik had gedacht. Het duurde niet lang of mijn eerste boek van haar kwam uit. Over mijn boeken werd genoeg gepraat en geschreven, maar ik wist dat niemand ze eigenlijk las, dat ik slechts een gerespecteerde en goedbetaalde overheidsdienaar was. Het publiek was in alle staten van opwinding, ik werd de culturele gebeurtenis van het seizoen. Alom gerespecteerde mensen die vroeger nooit een woord over me hadden geschreven, waren nu gechoqueerd door mijn boek, ze meenden dat ik daarin alles afzwoer wat ik tot dusver geschreven had, ze ervoeren het als een openbaring, een ondergang en nog duizend andere domme clichés zoals de critici die gebruiken. Er volgde ook een prijs. Ik bereikte wat ik altijd had gewild. Roem. Erkenning. Waardering.

Haar verhalen verschijnen regelmatig en even regelmatig ontvang ik mijn honoraria, die ik aan haar uitbetaal. U weet het, ik ben in tien talen vertaald en heb een reeks belangrijke onderscheidingen ontvangen. We hebben de top bereikt, we kunnen met onze hand aanraken waarvan we hebben gedroomd. Ik ben alles gaan beschouwen als van mezelf en ik denk geen moment dat wat ik doe slecht is.

Zij is mijn schim. Ik ben haar droom. Haar animus. Haar schaduwzijde.

Vergankelijkheid

De klimop die tussen de twee enige ramen van het huis groeit, ziet neer op de verlaten binnenplaats.

De vrouw woont in een oud, geel huis op de hoek, de ene gevel kijkt uit op de drukke hoofdstraat vol verkeer, de andere, in eeuwige schaduw en stilte, staart naar de laan met afgeknotte bomen, de beklinkerde straat en de afgebroken huizenrij, waarvan niet meer over is dan de spookachtige, verbleekte muren van wat ooit woningen waren. De straat komt uit op de kade, en daarvandaan komt de vochtige lucht van water.

De bloemen die ze steeds weer in de kamer neerzet, verwelken en vergaan met een onwaarschijnlijke snelheid. Ze haalt ze uit de vaas, giet het stinkende groene water weg en gooit ze in de vuilnisbak. Later, wanneer ze haar vingers onder haar neus houdt, ruikt ze de kleverige lucht van rottende planten, ze wacht met handen wassen en ruikt telkens weer aan haar vingers, alsof dat haar zou kunnen helpen zich iets te herinneren.

In haar fijngevoelige liefde voor planten schept ze er voldoening in op sombere middagen urenlang in de stilte bij het raam te zitten en te kijken hoe de populieren op de binnenplaats langzaam heen en weer wiegen. Zittend, denkend aan niets, haar handen vredig rustend op haar schoot, heeft ze - aandachtig luisterend - geleerd de bladeren in de kruinen, het water dat in de verte stroomt en soms, wanneer het in de kamer helemaal stil is, de trage beweging van de ademende muren te horen.

Wanneer ze zichzelf in een spiegel bekijkt, en die heeft ze overal om zich heen, meent ze in de bleke teint van haar gezicht iets groenachtigs te zien. Dan loopt ze door de kamer, van de ene muur naar de andere, van de ene muur naar de andere. Ze loopt, raakt de dingen aan en denkt: er moet een opening bestaan, een plaats, een voorwerp in deze kamer - ik hoef het slechts aan te raken en alles, alles om me heen vervliegt.

Als na een uitputtende droom bevindt ze zich dan alleen op straat, omringd door auto's die in de vochtige nacht verdwijnen en stoplichten die trillen in het grijs van de natte straten, en ze weet niet wie ze is en waar ze naar toe wilde.

Songkhla Blues

Cao Xuân Tú*
(Vertaling Erik Mossel)

Districtscommandant Somchai overwoog of hij die klamme zondagmiddag zou doorslapen of in de stad zou gaan stappen. Het was rustig rond de bungalow. Het dienstmeisje was weg. Zijn vrouw had de kinderen naar haar ouders gebracht nadat hij haar een mep had gegeven, omdat zij een verklaring had geëist waarom hij zo laat dronken thuis was gekomen en naar goedkope parfum had gestonken van de meiden uit de bar. Het kon hem niet zoveel schelen. Het was al zo vaak gebeurd.

Te heet voor een siësta vond hij, en deed de gebatikte sarong af zodat hij naakt voor de passpiegel stond. Een diep gebronsd gezicht lachte naar hem. Hij had iets tegen die stompe neus, jaren geleden was die in elkaar getimmerd in een gevecht met klasgenoten op de politie-academie, nog voor hij was aangesteld om de bootvluchtelingen in deze bezoedelde stad in de gaten te houden. Een dun laagje zweet deed zijn lichaam glimmen als geolied teakhout. Zijn ogen bleven rusten op het middengedeelte waar hij zo trots op was. Die dichte, krullende struik en die ballen, stevig als pingpongballen - nee, die zijn te zacht, te kwetsbaar. Golfballen, keihard, die hebben er meer van weg. En dan dat kostbare sieraad: het geweer aller geweren! Zeg maar gerust: kanon!

De telefoon haalde Somchai uit zijn dagdromen. Geïrriteerd nam hij de hoorn op, spoog er een paar vloeken in en stond ineens als bevroren, zichzelf weer in toom. Aan de andere kant van de lijn was kolonel Smith, die de vluchtelingen die naar de States wilden, op de Amerikaanse ambassade in Bangkok moest ondervragen.

'*Sawaddi kap!*[1)] Goed, kolonel,' mompelde Somchai. 'Spreekt alleen Engels? Geen probleem. Uw vriend, mijn grote broer, ha, ha!'

* *Cao Xuân Tú is in 1943 geboren in Hué, Vietnam. Hij was van 1973 tot 1975 in Den Haag zaakgelastigde voor Zuid-Vietnam en is na de val van zijn land als vluchteling in Nederland gebleven. Precies dertig jaar geleden is zijn eerste dichtbundel in Saigon verschenen. Hij heeft gedichten, verhalen en essays in het Vietnamees, het Engels en het Frans in Europese en Amerikaanse literaire tijdschriften gepubliceerd. Hij is co-auteur van* Talen in Nederland *(Wolters-Noordhoff, 1992) een studie over de taalsituatie van minderheden in Nederland.*

Kolonel Smith viel hem in de rede en noemde een geldelijke beloning voor die kleine gunst, en dat luchtte hem op. Voor een extra *baht* was in dit rotleven alles mogelijk. Haastig trok Somchai iets gemakkelijks aan: Hawaiiaans shirt, lichte broek, slippers, zonnebril. Vervolgens sprong hij in de gedeukte Corolla en ging op weg naar het Samila, het prestigieuze één-ster hotel in Songkhla.

Het was een hete dag in een heet jaar. De gasten, allemaal mannen, lagen op het terras te luieren. Half uitgeteld door de hitte lagen ze daar, nog dorstiger door de enorme hoeveelheden bier die ze achterover hadden geslagen. Hun blikken gingen verontwaardigd heen en weer van de zandstrook naar de witte zee, waar maar geen verkoeling vandaan wilde komen. Eindelijk stak een briesje op en waaierde zoute, verstikkende dampslierten uit, vermengd met de geur van bedorven vis.

Kolonel Smith had gezegd dat Somchai een lange, slanke professor uit Amerika kon verwachten, die onder de krioelende menigte vluchtelingen naar iemand op zoek was. Professor waarin had hij niet gezegd. Zonder moeite pikte Somchai zijn man er uit. Een thee nippend schaap temidden van bier drinkende wolven. Een benig gezicht met een nek als van een kraanvogel op een slank lichaam.

‘Kolonel Smith zegt u iemand zoeken?’ vroeg Somchai, zijn snelvurende stem klonk zacht.

‘Inderdaad. Ik zoek naar een vrouw.’

‘Vluchteling van boot? Ik kijken voor u op vluchtelingenlijst. Wat is naam?’

De man nipte van zijn thee, schudde langzaam het hoofd. ‘Het probleem is, commandant, ik weet niet hoe ze heet.’

Somchai's ogen gluurden door kleine spleetjes. ‘Geen naam van vrouw? Vreemd. Kan niets doen. Moet naam hebben om te vinden.’

Hij had een gecodeerde boodschap ontvangen, zei de professor. De vrouw was in een Vietnamese vissershaven aan boord gegaan. Haar overtocht had ze onder een valse naam en met valse papieren vrijgekocht. Hij werd verondersteld onder haar nieuwe naam naar haar te zoeken, maar ze was vergeten te zeggen welke.

Somchai wilde lachen maar zijn integriteit als agent nam de overhand. Hij grinnikte en vroeg: ‘Waarom u denken zij in Songkhla?’

‘De boot is drie dagen geleden aangekomen, uw vriend kolonel Smith heeft dat bevestigd. Misschien kunt u de moeite nemen de lijst door te nemen van een boot met passagiers, eh, vluchtelingen. Nummer VN T657.’

‘U uit Amerika komen vliegen?’

‘Meteen nadat ik het bericht kreeg.’

‘Zij vriendin? Of echtgenote?’

De professor twijfelde en zei toen: ‘Wij ontmoetten elkaar in Saigon toen ik er aan de universiteit colleges gaf. Zij was mijn assistente. Zij heeft ook een kind bij zich. Ik wil ze zo gauw mogelijk zien.’

Somchai moest aan plaatselijke roddelblaadjes denken met koppen als YANKEE PROF VINDT VIET SCHATTEBOUT TERUG OP SONGKHLA-STRAND. Weer een Oost-West romance met een bijprodukt van vlees-en-bloed. Hij gniffelde stilletjes, trok een gezicht zoals altijd wanneer hij na nachten stevig drinken last had van hardlijvigheid.

‘Heel moeilijk. Vraagt tijd,’ zei Somchai en pende de details neer in een mierachtig gekrabbel. Hij slaakte lange zuchten.

De professor knikte veelbetekenend. ‘Ik weet het, het is zondag en dergelijke. Dat heb ik me gerealiseerd. En voor uw moeite...’ Hij schoof een nummer van het weekblad Time over het gebloemde tafelkleed. Somchai bladerde er vluchtig in tot het vertrouwde gezicht van Benjamin Franklin hem vanaf vijf bankbiljetten aankeek. Grote Buddha nog aan toe! Vijfhonderd dollar maar liefst!

Somchai overzag het terras. Die halfdronken gasten konden wat hem betrof wegdommelen. Hij pakte de Time, rolde die stevig op en stopte hem tussen zijn brede riem. ‘Zal wel lukken. In veel lijsten zoeken, dan ik vinden vrouw met kind.’ Hij grinnikte tegen de professor en beloofde gauw met goed nieuws te komen. Vanavond, morgen misschien, wie weet.

Uit blijdschap ging Somchai naar zijn favoriete bar. Hij verorberde een dubbele portie grote garnalen met gebakken rijst, die hij wegspoelde met een fles Mekhong, de reactie van Thailand op de Johnny Walkers van de wereld. De laatste tophit, een rockversie van *Songkhla Blues*, galmde in stereo door de ruimte. Een lekker nummer vond Somchai. Het jammerde van onbeantwoorde liefde, valse hoop en vervlogen jeugd. Hij vroeg de kroegbaas het nog eens te draaien, en nog eens. De kroegbaas had ook een stel serveerstertjes die beneden de tafeltjes bedienden en boven de bed-

den. Lichtelijk aangeschoten door de drank en de muziek kletste Somchai wat met de stamgasten, tikte de serveerstertjes op hun billen en ging tenslotte de houten trap op naar boven, onder iedere arm een meisje - een dikke en een slanke. Professoren, vluchtelingen, vrouwen en kinderen konden tot morgen wachten.

Liggend op zijn buik werd Somchai wakker, in zijn eigen bed. Zijn hoofd bonkte verschrikkelijk. De liter ananassap die hij had gedronken voor hij tegen de grond ging, had hem voor een volledige knock-out behoed, maar wel op het nippertje. Ergens op een erf kraaide een haan. Nog steeds geen teken van vrouw en kinderen. Het dienstmeisje begroette hem op deze hete dag met een blij: *'Sawaddi ka'*, maar hij schonk er geen aandacht aan, het ontbijt van rijst met vis liet hij onaangeroerd.

Somchai belde met luitenant Ut, zijn waarnemer op de wachtpost, en meldde dat hij wat later kwam, maar niet veel later. Buikpijn, de vorige avond iets verkeerds gegeten. Hij bleef nog wat in bed. Toen zijn hoofd weer helemaal was opgeklaard was de lunchtijd voorbij. Op de wachtpost schonk hij geen aandacht aan de stapel papier op het bureau. Hij sloeg het logboek van de binnenkomende vluchtelingen open. Geen nieuwe aankomsten in het weekend. Hij herinnerde zich de professor en de vijfhonderd dollar. Nogmaals bladerde hij aandachtig door het logboek, vergeleek de aantekeningen en vond de inschrijving die hij zocht. Ja, precies wat de professor had gezegd, boot VN T657 was afgelopen vrijdag aangekomen. Tweeënzestig gelukkige ontsnappingen. Een flink aantal. Er waren wel eens boten afgemeerd met alleen een stuurman en enkele levende lijken die nauwelijks meer konden lopen. De kans was zeker in het voordeel van de professor.

Terwijl hij naar het vluchtelingenkamp reed, wierp Somchai af en toe een blik op de professor. Op een of andere manier voelde hij iets van sympathie voor die kalme man met zijn magere gezicht en te lange hals die op het punt stond te knakken. Ze hadden samen iets gemeen - problemen thuis.

'Wat u onderwijzen, professor?' vroeg Somchai onverwacht.

'Nucleaire fysica,' antwoordde de professor loom.

'Nu... nuc wat?'

'Nucleaire wetenschappen. Atomen verpletteren... Dat soort dingen.'

'Aha, atoombom! Hiroshima, Oklahoma!' riep Somchai blij verwonderd, ondanks de tegenwerpingen van de professor dat hij

niets met bommen en dergelijke had te maken. Die aardige, kalme Yank maakte woordgrapjes! Somchai had op feestjes weleens neuzen zien verpletteren - de zijne bijvoorbeeld. En zijn vrouw, tja, die kon ook verpletterend met knoflook omgaan. Hij was gek op knoflook. Ineens voelde hij zich misselijk van de honger.

De bewaker van het tijdelijke kamp boog zich door het prikkeldraad naar Somchai. De professor zei hij in de auto te wachten en liep toen door de poort naar Ut, zijn waarnemer, die bij de wachttoren rondhing. De twee officieren van politie overlegden kort, Somchai straalde daarbij autoriteit uit door het woord te voeren en Ut zei alleen maar instemmend: '*Kap, kap*' en knikte gehoorzaam. Toen Ut weer gewoon sprak deed hij verslag: tweeënzestig inzittenden van boot VN T657 waren naar de ziekenbarak gebracht zodat de commandant ze kon inspecteren.

Somchai keek dreigend naar zijn waarnemer en wilde weten hoeveel vrouwen en kinderen met de boot waren aangekomen.

Ut boog het hoofd, te kennen gevend het niet te weten. Die lul had kennelijk zijn huiswerk niet gedaan. Die klootzak had weer zitten duimendraaien, vloekte Somchai luid. Nu moest hij zelf het vuile werk opknappen om die vijfhonderd dollar van de Yankee professor te verdienen!

Somchai zei Ut de professor gezelschap te houden en ging toen naar het noodgebouwtje waar de ziekenbarak was gevestigd. De commandant zette er flink de pas in, een stofwolk achter zich latend. De ziekenbarak was afgeladen, maar de kamparts kon hij zien: een lange Fransman, harig als een gorilla, die boven de schamele groep vluchtelingen uitstak. Somchai keek naar de ingevallen gezichten, armen als lucifertjes, verwaarloosde lichamen. Het beeld kwam hem maar al te bekend voor; het deed hem niets meer. Gewoon weer de dagelijkse klus, statistiek bijwerken, verslag doen, rapporten opbergen. En een paar dollar verdienen voor bewezen diensten.

De Franse arts trok zijn aandacht. 'Hoi, commandant!' zei hij opgewekt. 'Hoorde dat u zou komen. Iets waar ik mee kan helpen?'

'Niets speciaals. Alleen checken, dok,' zei Somchai langs zijn neus weg. Plotseling drong het tot hem door dat de volwassenen allemaal mannen waren. Een paar kinderen spuugden op de grond, ze droegen tweedehands kleren. 'Geen vrouwen? Waar vrouwen van boot?' vroeg hij met kalme stem.

De dokter schudde zijn hoofd. ‘De enige vrouw op deze boot is een zeventigjarige op die stretcher daar in de hoek,’ zei de dokter. Hij had het verslag gezien. De boot was driemaal overvallen. Veertien vrouwen en jonge meisjes waren in de buurt van het eiland Kra door piraten meegenomen. Ze waren zo goed als verdwenen. Drie mannen waren overboord gegooid toen zij de piraten weerstand probeerden te bieden.

‘Kinderen op boot? Zien half-half jongen?’ vroeg Somchai.

‘Ah, er is een *métisse* aan boord, die zeker!’ zei de dokter. ‘Een *gamin* van zo'n jaar of negen, tien. Nog steeds flink onder shock. Half Frans, denk ik. Heb ik maar in mijn kamer laten slapen.’

‘Ja, half-half jongen! Zoon van vriend atoomprofessor,’ zei Somchai. ‘Half-half Amerikaans, dok!’

Toen de dokter met de jongen terugkwam, nam Somchai hem op met het oog van een smeris. Alles was nog niet verloren. Inderdaad was er dus vlees-en-bloed uit de maalstroom van menselijke misère gered, maar daar had Somchai de Smeris niets mee van doen gehad. Zag er leuk uit, dat joch, dacht Somchai. Het was of Oost en West elkaar hadden gevonden in dat jonge gezicht, behalve die ogen, die zagen er wat wild uit - een lege blik die in het verre niets staarde en weinig contact zocht.

‘Hij heeft een behoorlijke shock, commandant.’ De dokter sprak zijn woorden somber uit. ‘Kalm aan met hem. De jongen heeft zijn moeder aan boord verkracht zien worden.’

Somchai had het draaiboek al klaar om de jongen mee te nemen en vader en zoon weer te verenigen.

Er waren geen vrouwen met boot VN T657 aangekomen, rapporteerde Somchai naar waarheid, maar toen hij de professor verzekerde zich geen zorgen te maken loog hij: ze waren gered door een Thaise vissersboot en op het eiland Kra in veiligheid gebracht. ‘Wij vinden vrouw. Ik naar Kra-eiland vrouw zoeken.’

‘Zal ik meegaan?’ vroeg de professor verlangend.

‘Kra-eiland verboden voor vreemden. Niemand kan gaan. Maar ik politiecommandant, geen probleem. Moet boot hebben. Stuurman. Kost geld. Duizend dollar.’

Geld speelde voor de professor geen rol, en hij haalde duizend dollar te voorschijn voor de commandant om zijn kosten te dekken.

Toen ze afscheid namen zei Somchai: ‘Vanavond u nemen jongen uit kamp. Geen probleem. Ik, commandant Somchai, geef

avondpas. Jongen mijn verantwoordelijkheid.'

'Eens zal ik u dit echt terugbetalen, commandant, zoals het hoort.' De professor pompte aan Somchai's hand. Hij maakte een diepe buiging, overvloedig zijn dank betuigend alsof zíjn leven net was gered.

De roze schemering trok ongemerkt een vochtig inktzwart scherm neer: weer een tropische nacht. Somchai reed langzaam, hij voelde zich in een jubelstemming. De weg was donker en kaal. Warme lichtjes flikkerden in de paalwoningen achter de palmen. Hij stak zijn hoofd uit het autoraam en ving een stroom hete lucht op. Waar bleef de regen die deze tijd van het jaar meestal de stad blank zette? Zijn mond was droog en smaakte naar bedorven garnalensaus. Tijd voor iets fris, eindelijk. In de kroeg bestelde hij een fles Mehkong en veel ijs. Een serveerster liep heupwiegend langs hem. Somchai had zich nog nooit zo lekker gevoeld. Wat een dag! En duizend dollar rijker - een ongelooflijk knap stukje werk! Hij nam de meisjes op. Bij die doorgewinterde juffies was één leuk snoetje. Tamelijk jong: veertien, vijftien misschien. Bleekjes, weinig make-up, beetje kromme benen, maar wat gaf dat? Misschien wat verlegen, maar dat leuke jonge ding kon hij beslist nog wel wat leren op die matras daar boven. Die haaibaaien met hun geschreeuw en ordinaire genaai was hij een beetje zat. Stijl, jeugd, dat was wat bij zijn nieuwe welvaart paste. Drank, meiden; wel, maar waar bleef nu die klote muziek? Zijn vuisten bonkten op de tafel.

De kroegbaas kwam naar hem toe en vroeg wat eraan mankeerde.

'Muziek! Ik wil muziek!' snauwde Somchai.

De kroegbaas duwde een cassette in het apparaat achter de bar. Een waterval van violen en trompetten vulde Somchai's oren. Een langzame versie van de *Songkhla Blues* die hij de vorige avond had gehoord. Zonder die klagende stem vond hij hem eigenlijk nog mooier.

Somchai voelde zich zeer op zijn gemak, de hele wereld kon hij aan. Vanavond moet ik iets goeds doen, dacht hij hardop. Toen herinnerde hij zich de afspraak met de professor. Door de alcoholische nevel heen zag hij de wilde ogen van de *metisse*-knazp diep vanuit het glas naar hem opkijken. Terwijl hij overeind vloog, riep hij tegen de kroegbaas de bijna lege *Mekhong*-fles in de gaten te houden. Regelrecht liep hij op zijn gedeukte Corolla toe.

Als een gek reed hij terug naar het vluchtelingenkamp. Het was er doodstil. Hier komt Somchai, koning van het kamp. Lichten gingen aan. Er werd met deuren geslagen. Bevelen rondgeblaft. In papieren gerommeld. De wisselploeg kwam eensklaps tot leven. Terwijl de jongen de slaap uit zijn ogen wreef, nam Somchai hem op en hield hem als een gekoesterde trofee hoog boven zich. Jammer van je moeder, half-half knul, maar beproeving nu voorbij. Amerikaanse atoomgeleerde met lange nek nu voor jou zorgen. Vannacht lekker slapen in Songkhla's koel één-ster paleis.

Maar de jongen keek hem zelfs niet aan maar maakte vreemde keelklanken tijdens het ritje naar het hotel.

Die nacht bracht hij door met het jonge meisje. Een paar dagen later ging hij met een ontsteking naar de Franse arts. De dokter betastte het geslonken kanon van de commandant en vertelde hem dat hij een flinke druiper had.

Eindnoten:

1) *Sawaddi kap (Thais voor: Hallo!, Goededag!) is de mannelijke en sawaddi ka de vrouwelijke vorm.*

De verlepte bloemen van Irena Dabrowska

Nasser Fakhteh*

(Vertaling Nasser Fakhteh, Margreet Hogeterp en Peter Kruyswijk)

Ze is er nog steeds, daar in mijn slaapkamer, aan de andere kant van de muur. Misschien is ze meteen in slaap gevallen. Misschien heeft ze haar ogen nog niet gesloten en ligt ze daar alleen maar, net zoals ik hier, buiten het bereik van het matte licht van de galerij, en staart ze naar het plafond of naar de linkerbovenkant van het gordijn, waar drie haakjes zijn losgegaan - ik moet daar nog 'ns wat aan doen, binnenkort.

Zij heet Irena Dabrowska. Een vrouw in volle rijpheid. Eenendertig jaar. Met grote borsten en benen als twee pilaren. Haar huid is melkachtig wit en in haar hals schittert een gouden davidster. Haar haarkleur weet ik niet. Momenteel gebruikt ze een lichtblonde haarverf, die niet best past bij haar donkere ogen.

Ik weet ook niets van haar achtergrond, behalve dat ze gescheiden is en dat ze een dochtertje heeft dat net zo oud is als het mijne, mijn dochtertje van wie een ingelijste foto op mijn bureau staat. Zij heeft ook een foto van haar dochter, die ze overal mee naar toe neemt. De eerste dag liet ze me de foto zien: een lachend meisje met kuiltjes in haar ronde wangen en een gat op de plek van haar voortand. Haar ogen lijken op die van haar moeder en haar haar, dat bruin lijkt, hangt zorgvuldig gevlochten langs haar schouders, met een wit vlinderstrikje aan het eind van iedere vlecht. Nu is ze in Polen. In een kleine stad. In de omgeving van Gdansk. Bij haar grootmoeder. De moeder van Irena Dabrowska.

Vanavond kwam zij later dan gewoonlijk. Ze heeft de sleutel. Ik scherpte mijn oren toen ze de deur opende. Ze sloot de deur heel

* *Nasser Fakhteh is in 1957 in Teheran geboren. Reeds op jeugdige leeftijd was hij actief in een theatergroep. Op zijn zeventiende werd hij gearresteerd door de geheime politie vanwege zijn contacten met verboden linkse groeperingen. Toen hij vier jaar gevangen had gezeten, begon de Iraanse revolutie. De sjah werd afgezet, Fakhteh kwam vrij en belandde onder het bewind van Khomeini opnieuw in de gevangenis. Na twee jaar werd hij wegens gebrek aan bewijs vrijgelaten. Hij vluchtte naar Turkije en is een jaar later, in 1988, in Nederland gaan wonen. Er zijn drie boeken (proza en poëzie) van hem gepubliceerd in het Perzisch.*

zachtjes en deed voorzichtig het nachtslot erop. Ze hield er duidelijk rekening mee dat ik misschien al sliep. Alleen mijn bureaulamp was aan. Ik deed alsof ik nog steeds aan het schrijven was. Ze liep op haar tenen. Het geluid, op het zwart-wit geblokte zeil van de gang, kwam dichter en dichter bij, totdat ik haar stem hoorde: hallo. Ik draaide mij om en knipte het plafondlicht aan. Haar gezicht stond vermoeider dan normaal, rusteloos. En haar glimlach? Het leek alsof ze met die glimlach haar vermoeidheid probeerde te verdrijven, maar dat lukte niet. Zoiets kan ook niet. Ofschoon haar mondhoeken aan beide kanten omhoog trokken, zodat het spleetje tussen haar voortanden zichtbaar werd.

‘Hallo,’ zei ik, ‘hoe gaat het?’ Ze haalde haar schouders op, haar lippen persten zich samen en met één diepe rimpel op haar voorhoofd schudde ze zwijgend haar hoofd. Normaal gesproken zou ze ‘goed’ hebben gezegd, en even verlegen gegiecheld hebben.

Is er iets? vroeg ik.’

Ze begreep mij niet.

‘Control? Police?’

‘Nee, nee!’ reageerde ze onmiddellijk.

‘Waarom ben je dan zo laat? Ik was echt ongerust over je.’

Stil staarde ze mij aan. Ik wees met mijn hand naar de klok: ‘Jij bent laat, laat!’

‘Werken!’

‘Grazjina was ook bij jou?’

‘Ja, ja, Grazjina.’

‘Goed. Drink jij toch nog koffie? Er is nog.’

‘Niet koffie, bedank, slapen!’

Ze onderdrukte een geeuw en zei nog een keer: ‘Moe. Doodmoe!’ Toen strekte ze haar hand uit en pakte de wekker van de boekenkast: ‘goedenacht!’ en ze liep naar de slaapkamer.

Ik stond op en ververste mijn koud geworden koffie. Ik hoefde het ganglicht niet aan te doen. Het licht dat door de halfgeopende deur van de slaapkamer viel was voldoende. Met de koffiemok in mijn hand ging ik terug naar mijn plaats en terwijl ik slokje voor slokje mijn koffie dronk, dwaalden mijn ogen over de kleurige en nog verse bloemen die her en der verspreid stonden: in een namaak-kristallen vaas, in een plastic gietertje en in grote bierpullen: tulpen, anjers, chrysanten, rozen, gladiolen...

Vanavond heeft zij geen bloemen meegebracht. Zij heeft ook niet

gedoucht. Toen zij het licht uitdeed keek ik op mijn horloge. Het was zeven over half een. Gewoonlijk doet ze er anderhalf uur over om hier te komen. Zeg maar twee uur. Zou ze tot half elf gewerkt hebben? Vijftien uur achter elkaar? Zeven vijftig per uur, hoeveel is dat? Hoeveel *zloty*?

Vast en zeker heeft ze er op de terugweg aan gedacht dat zij, als het werk een tijdje zo doorgaat, de dagen zal kunnen compenseren dat zij geen werk had, zodat ze niet met lege handen zal hoeven terugkeren naar huis. Misschien heeft ze over andere dingen nagedacht. Bijvoorbeeld over mij - want ze weet dat ik me na tienen zorgen maak over haar, en dat ik dan elk moment op haar wacht.

Ongetwijfeld is er morgen nog werk. Anders zou ze niet de wekker hebben gepakt. Ze zet de wekker altijd op vijf uur. Het kost haar dan minstens drie kwartier om zich aan te kleden, zich op te maken en een kop koffie te nemen met een of twee biscuitjes. Als ze van huis gaat lig ik nog te slapen. Of eigenlijk: ik slaap dan nog half. Want voordat ik de voordeur hoor sluiten heb ik haar al gehoord, als ze op haar tenen binnensluipt en de wekker boven mijn hoofd neerzet. Door de negen op de wijzerplaat aan te wijzen, mijn vingers heen en weer te bewegen, het geluid van een rinkelende bel te imiteren en mijn ogen enkele malen nadrukkelijk open en dicht te doen heb ik haar laten begrijpen dat zij de wekker, als zij die terugbrengt, op negen uur moet zetten, zodat ik op die tijd wakker word.

Als de wekker gaat, tast ik blind om mij heen en druk het knopje aan de bovenkant in. Het geluid stopt. Maar nog steeds dringen ontelbare andere geluiden mijn oren binnen. Mijn hoofd is duizelig. Mijn oogleden zijn te zwaar om ze zo snel van elkaar te doen. Ik voel mij vermoeider dan 's avonds voor ik slapen ga. Maar toch, hoe dan ook, ik moet wakker worden. Als ik mijn ogen opendoe, valt mijn blik allereerst op de bloemen. De geur van bloe... Nee, nee, nee! Nederlandse bloemen hebben geen geur, ze zien er alleen heel kleurig uit. Het is de geur van een vrouw die overal in mijn huis doordringt. De duidelijke geur van Irena Dabrowska's aanwezigheid. De geur van het parfum dat zij gebruikt en waarvan altijd een zweempje in de ruimte blijft hangen. Voor ik naar het toilet ga, ga ik even naar de slaapkamer. Daar ruik ik, meer dan in de andere ruimtes, de geur van haar lichaam. Ze vouwt haar beddegoed altijd keurig op en legt het in de hoek van haar kamer. Haar

Pools-Nederlandse zakwoordenboek ligt nog onaangeraakt daar: onder de vensterbank, bij de ingelijste foto van haar dochter en de kleine witte vaas met - gewoonlijk - rode rozen. Haar tassen staan in de andere hoek, achter de deur; samen met de boodschappen die ze bij opruimingen heeft gekocht. Soms, als ze zin heeft, laat ze de spullen aan mij zien. Ze schrijft dan de prijzen op een papiertje. Eerst de originele prijs, die ze dan weer doorhaalt, en dan de opruimingsprijs daaronder. Soms haalt ze ook die tweede prijs weer door en laat mij een derde bedrag zien. In zo'n geval verschijnt er een triomfantelijke glimlach om haar lippen die standhoudt totdat ik, door met mijn hoofd te knikken, haar een complimentje maak over haar gelukkige aankoop, over haar goede smaak.

Ik ben niet in mijn gewone doen. Bijna was ik gewend aan de eenzaamheid, toen zij kwam. Ze verstoort mijn privé-leven, hoewel ze niets met mij te maken heeft en ik niets met haar. Misschien is juist dat de oorzaak van mijn onrust. Hoe is het mogelijk dat twee mensen onder één dak wonen met elkaar, al is het maar tijdelijk, op hooguit veertig vierkante meter - maar dat ze na zevenentwintig dagen nog net zulke vreemden voor elkaar zijn als in de eerste uren? Natuurlijk, meestal is ze weg, tenzij ze geen werk heeft of als haar opdrachtgevers van tevoren weten of vermoeden dat er controle komt op de arbeiders. In zo'n geval zeggen ze: ga maar, je hoort nog van ons.

Maar soms worden ze door de controle verrast.

Toen Irena Dabrowska op een middag thuiskwam in zo'n verschrikte toestand, dacht ik dat dit lot haar getroffen had. Ze knalde de deur dicht en leunde er van binnen tegenaan. Ze hijgde. Alsof ze vanaf het metrostation tot hier aan één stuk door gerend had. Alle kleur was uit haar gezicht weggetrokken. Wat is er aan de hand? vroeg ik. Ze slaakte een diepe zucht en zei: '*Police control*'

Toen, zonder haar schoenen uit te doen, liep ze langs me heen en zeeg neer op het hoekje van de bank. Voorzichtig opende ik de voordeur en spiedde links en rechts op de galerij. Er was niemand te zien. Ik liep naar haar terug en vroeg: 'Pakten ze je toen je op je werk was?' Ook toen staarde ze me zwijgend aan. Ze hijgde nog steeds. Ik wees naar haar ogen en zei: 'Kijk maar.' Met pantomime-bewegingen beeldde ik uit dat ik aan het werken was; plotseling

pakte ik mijn pols vast met mijn rechterhand en keek haar vragend aan.
‘Nee, nee!’ zei ze onmiddellijk. Ze stond op van haar plaats en begon haar lippen te bewegen. Toen legde ze haar hand achter haar oor en deed alsof ze ingespannen luisterde. Plotseling maakte ze een sprong, strekte haastig haar hand uit om haar jas en tas van een denkbeeldige kapstok te pakken, draaide zich op haar hakken om, opende een deur achter zich en maakte, om haar ontsnapping te voltooien, twee of drie lange passen.
Hetzelfde verhaal hoorde ik 's avonds, in gebroken Engels, uit de mond van Waldic.
‘Ze heeft geluk gehad,’ zei hij, ‘en ook Grazjina. Vandaag hebben ze er zesentwintig opgepakt tijdens het werk.’
‘Wat doen ze als je gepakt wordt?’ vroeg ik. Terwijl hij het laatste trekje van zijn sigaret nam, zei Waldic: ‘Niets! Ze nemen je paspoort en zeggen: je kunt het terugkrijgen bij de grens. Dan zetten ze er een stempel in, en je mag voor zes maanden het land niet in.’

Een hele week, 's avonds tussen zeven en acht, belde Irena Dabrowska naar een Poolse koppelbaas. Direct met opdrachtgevers bellen mocht ze niet. Haar hand trilde zichtbaar als ze de hoorn opnam. Ik keek er vanuit mijn ooghoeken naar. Het gesprek duurde nooit lang. Het was ook niet nodig om haar taal te kunnen verstaan. Uit haar spreekwijze, haar trillende stem en de manier waarop ze de hoorn op de haak legde begreep ik dat er opnieuw geen nieuws was van het werk. In zulke gevallen wilde ik niet naar haar teleurgestelde gezicht kijken, of haar stem horen, die tegen mij zou zeggen: morgen werken niet - terwijl ik geen woorden had om haar te troosten en alleen medelijdend mijn hoofd kon schudden; waarna zij zou opstaan om zich op te sluiten achter de deur van de slaapkamer. Tegen Waldic had ze gezegd dat zij terug naar haar land zou gaan, als de omstandigheden zo bleven en zij geen werk kon vinden.

Welbeschouwd is alles de schuld van Waldic, die mij in grote problemen heeft gebracht door me met Irena Dabrowska op te zadelen. Toen hij langskwam met Grazjina, zijn vrouw, begreep ik al wel dat hij niet kwam om een potje te schaken.
‘Koffie of thee?’ vroeg ik.
‘Nee bedankt,’ zei Waldic. ‘We hebben net koffie gedronken.’

Ik hield hem een pakje sigaretten voor. Hij pakte er een. Ook Grazjina bood ik een sigaret aan. Zij schudde van nee. Uit beider gebaren bleek ook duidelijk dat zij niet gekomen waren voor de gezelligheid.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg ik.

‘Niets... gebeurd eigenlijk,’ begon Waldic aarzelend.

En toen maakte hij mij, met handen en voeten en in zijn gebroken Engels, duidelijk dat er een alleenstaande vrouw was die ergens een verblijfplaats nodig had, voor twee weken. Hij zei dat ze op dit moment een kamertje had gehuurd bij een man die vaak dronken was en haar dan lastig viel. Hij onderbrak zijn woorden, boog voorover naar de asbak, tipte de as van zijn sigaret en keek me in de ogen: ‘Weet je wat ik bedoel?’ Ik knikte als teken van bevestiging.

Hij zei dat ze over twee weken een kamer zou kunnen huren op de achtste etage van een nabijgelegen flat, bij een vrouw met een Nederlandse man. Toen pauzeerde hij even, wierp een blik naar zijn vrouw en zei tegen mij: ‘Als we zelf plaats hadden, dan vroegen we dit niet van jou.’

Het was onnodig om dit laatste te zeggen. Ik was een paar keer bij hem thuis geweest. Op de vijfde etage, in een flat precies als de mijne, gebouwd voor een alleenstaande. Grazjina en hijzelf wonen in de slaapkamer. In de zitkamer wonen drie alleenstaande mannen en een paar van middelbare leeftijd - aan de muur hangen foto's van hun dertienjarige dochter en hun tienjarige zoon. Geen van hen staat ingeschreven op dat adres. Toen ik erachter kwam dat Waldic en zijn vrouw maandelijks alleen al 450 gulden betaalden voor dat kamertje was ik verbijsterd.

‘Dat is toch bijna de hele huur?’ vroeg ik.

‘Ik weet het, maar er is geen keus. We hebben geen recht om een huis te huren.’

Ik was sprakeloos. Wat moest ik zeggen? Ze wachtten allebei op mijn antwoord. Uiteindelijk zei ik: ‘Ja, ik heb geen bezwaar, maar...’

Hij onderbrak mij en zei: ‘Zeg maar wat de kamer kost. Zij betaalt.’

‘Praat maar helemaal niet over geld,’ zei ik. ‘Als het alleen voor twee weken is, dan is het geen probleem. Zeg haar maar dat zij komt.’

Het was zaterdagavond toen ze kwam, met drie grote tassen waarvan ze er een zelf droeg, en Grazjina en Waldic de twee andere. Ze zetten de tassen in het slaapkamertje neer. Irena Dabrowska noemde haar naam en giechelde verlegen. De grote bos bloemen in haar hand kreeg onmiddellijk een plaatsje in mijn enige, namaak-kristallen vaas. Ze hadden ook champagne meegebracht. We lieten de kurk knallen en dronken op elkaars gezondheid. Op dat moment merkte ik dat Irena Dabrowska behalve Pools geen andere taal sprak. Ze glimlachte slechts en toen wij, Waldic en ik, met elkaar praatten bleef ze kijken van de een naar de ander. Aandachtiger dan Grazjina probeerde zij of ze iets op kon vangen uit onze manier van spreken of van onze gezichten. Soms ook vroeg ze of Waldic iets voor haar kon vertalen. Op gegeven moment stond ze op, ging even naar de slaapkamer en bracht een foto van haar dochter mee, die ze mij overhandigde: de foto die nu bij haar op de vensterbank staat.

Misschien drukt ze het portret nu, net als die avond, tegen haar borst en valt ze in die houding in slaap. Misschien ook draait ze zich net als ik van de ene op de andere zij en denkt ze erover na, dat... - ik wou dat ik tenminste een idee had van wat er in haar hoofd omgaat. Had ik mijn tong maar afgebeten voor ik instemde met haar komst. Het is waar dat zij helemaal geen last van mij heeft. Maar er is verschil tussen alleen zijn en eenzaam wachten op iemand. Op een vrouw die laat in de avond thuiskomt met een gezicht waar vooral moeheid vanaf straalt, en die dan met een glimlach op haar lippen zegt: hallo. En die dan, als zij een bos bloemen meebrengt, met haar ogen de kamer rondgaat, de bloemen die beginnen te verleppen uit de vaas neemt, nieuwe daarvoor in de plaats zet en het water van de andere ververst. Die op de hoek van de bank gaat zitten en met kleine nipjes begint te drinken van de koffie die ik voor haar neerzet, waarbij ze soms steels naar mij kijkt, of naar haar korte nagels, of naar de splintertjes van de dorens in haar vingertoppen. En die dan overeind komt, zegt: slapen! - de wekker pakt en naar het slaapkamertje vertrekt, waar zij ook nu is.

Konden we tenminste maar eens met elkaar praten, dat zou nog iets zijn. Is het niet zo dat praten noodzakelijk is voor mensen? Zelfs als er niemand in de buurt is moet je nog hardop praten met jezelf. Of je zet een foto voor je, en praat daartegen. Of - zoals ik

- je neemt pen en papier, om daaraan datgene kwijt te raken waar je vol van bent, woord voor woord.

Goed, er zijn verschillende manieren van praten, en mensen vinden er altijd wel iets op. Hoe was het anders mogelijk geweest om al die tijd door te komen, dag en nacht in de halfdonkere cellen?

Ik wist dat ik er niet alleen was. Ook in de cellen aan weerszijden waren mensen, verdoemden die kreupel heen en weer liepen, drie en een halve stap heen, drie en een halve stap terug, die op de grond zaten, starend naar de in de muren gekraste tekens, pogend daarin iets nieuws te ontdekken. Of die, zoals ik vaak deed, lagen te staren naar het zwartberoete plafond van de cel. We moesten met elkaar praten, anders werden we gek. Knokkels klopten op de muur: *tatàk tatàk tak tak tak.* De cipiers dachten dat wij heel belangrijke boodschappen uitwisselden en probeerden ons te betrappen wanneer we met morse bezig waren. Maar het was geen belangrijke informatie die we uitwisselden. Het was de noodzaak om te praten die ons het risico op de koop toe deed nemen. Als we maar contact konden maken met elkaar. Iets tegen elkaar konden zeggen. En onze gevoelens, soms uitgedrukt in een enkel woord, verzenden konden door de muur. Meestal wisten we niet wie de persoon was met wie we spraken, noch hoe hij eruitzag, noch wat zijn achtergrond was. Tenzij we elkaar later toevallig tegenkwamen, doordat we in een gemeenschappelijke vleugel terecht kwamen en elkaars namen kenden. Want de namen onthielden we heel goed, al zouden we later wensen dat dit niet zo was geweest. Maar hoe hadden we toen kunnen weten dat het jaren later, als de standbeelden van de dictator zouden zijn neergehaald en wij onze vrijheid hadden gevierd in de straten, niet lang zou duren voor een andere dictatuur zich zou vestigen, vanuit ons volk, vanuit onze traditie - en dat we teruggebracht zouden worden naar dezelfde cellen, met zeven of acht man per cel in plaats van één. Hadden we de namen niet onthouden, dan zouden we bij het zien van zoveel bekende namen in de krant, in de lange lijst van geëxecuteerden, niet zo getrild hebben.

Dit niet-spreken veroorzaakt dat zulke herinneringen tot je komen in de duisternis van de nacht en je omringen, en - zelfs als je je slapeloosheid overwint - zo ver je ogen kunnen zien is er muur, lijk, bloem. Verlepte bloemen.

Plotseling klinkt er gegil van een vrouw. Die stem ken ik! Ze wordt opgebracht door de uniformen. Haar gezicht is helemaal omwikkeld met verband, net als haar voeten. Ze binden haar vast aan een paal. Ik wil haar roepen maar iemand schreeuwt: *Vuur!* Ik word verbrand, ik tol rond in mezelf; mijn mond spert zich open als een zwart gat, tot mijn hele gezicht een zwart gat is en ik schreeuw...

Wanneer ik wakker schrik uit mijn slaap, zie ik recht boven mij een vrouw in 'n dunne roze nachtjapon, met benen als twee pilaren, grote borsten en slaperige bezorgde ogen, haar hand op mijn bezwete voorhoofd, die voortdurend haar lippen opent om iets te zeggen, maar lange tijd zegt zij niets - dan, uiteindelijk, spreekt zij, wanhopig en nerveus, in een taal waar ik geen woord van begrijp. Ze staat op, haalt een beker water, ondersteunt met haar vrije hand mijn hoofd en rilt het op, zet de beker aan mijn droge lippen, knikt met haar hoofd en zegt een woord dat vast en zeker betekent: drink maar. Dan zet ze de beker weg en plotseling omhelst ze mij en drukt mijn hoofd tussen haar bijna naakte borsten. Haar lichaam voelt warm aan, haar borsten zacht en glad. Ik hoor het bonken van haar hart. Mijn oog valt op haar witte dij, op de lijn van haar slipje in haar lies. Heel mijn lichaam brandt van verzoeking om met tederheid haar koortsige lichaam te strelen.

Maar ik verman mij als ik haar zachte snikken hoor. Ik kijk even opzij naar haar natte ogen en naar de tranen die over haar wangen beginnen te vloeien nu ze met haar ogen knippert, en voor ik weer tot mijzelf gekomen ben en begrijp waarom zij huilt, is ze opgestaan, snel weggerend naar het slaapkamertje en heeft de deur achter zich gesloten.

Ik sta op. Ik trek mijn spijkerbroek aan en mijn overhemd. Met gespitste oren sta ik achter de slaapkamerdeur. Geen geluid. Zachtjes klop ik met mijn knokkels: *tatàk tatàk tak tak tak.* Ik wacht even. Nog steeds komt er geen geluid. Ik wil nog eens kloppen maar dan wordt gesnik hoorbaar en haar stem klinkt daar doorheen; eerst zegt ze een zin in het Pools en dan een enkel woord in het Nederlands: slapen.

Ik weet niet wat ik doen moet. Besluiteloos verplaats ik mijn gewicht een paar keer van de ene naar de andere voet en dan ga ik terug, doe het licht uit en ga zó, met mijn kleren aan, weer liggen. Een streep mat licht van het tegenovergelegen gebouw valt over

het plafond. Was het een stuk uit mijn verwarrende droom, of lag mijn gezicht werkelijk, enkele ogenblikken terug, tussen de borsten van Irena Dabrowska? Ach, verdomme, die Waldic. De aanwezigheid van die vrouw roept zoveel herinneringen op die ik zo naarstig had geprobeerd te vergeten.

De afspraak luidde dat ze maar twee weken zou blijven. Maar Waldic kwam zich verontschuldigen: jammer genoeg lukte het niet met het kamertje. Hij kwam alleen. Hij zat op de bank. Met gebogen hoofd, de hele tijd. Hij sprak beschaamd. Als een schuldenaar die op de betaaldag het geld niet bij mekaar heeft kunnen krijgen. Hij beloofde dat hij overal zou proberen om een andere plek voor haar te vinden. In het beste geval, zei hij, zouden ze met z'n drieën een plaatsje kunnen vinden, zodat Grazjina en ook Irena Dabrowska niet alleen zouden zijn als ze 's avonds heel laat thuiskwamen uit hun werk. Hij had het over de onveiligheid in de Bijlmermeer, over zijn zorgen: hoe ver weg zijn nieuwe werk was, over de zwaarte van de kratten vis. Het was hem zwaar te moede. Hij stak nog een filterloze sigaret aan en zei: ‘Onder dat regime had iedereen tenminste werk, en een dak boven zijn hoofd. Maar nu? Zie je hoe zwaar de dagen zijn?’ De sigaret trilde in zijn vingers. Hij schudde zijn hoofd, hervond zijn kalmte en zei: ‘Alles waar ik nu aan denken kan, is wat er gaat gebeuren als Grazjina over vijfmaanden haar baby krijgt.’ Hij voelde zich zo ellendig dat ik geen woord kon uitbrengen. Toen stond hij op, verontschuldigde zich nog een keer, drukte mijn hand: tot ziens! - en ging.

En - is het mijn schuld? Ik begin gewend te raken aan de bloemen, aan de geur van parfum, aan het geluid van de ronddraaiende sleutel in de late avond, aan de voeten die voorzichtig sluipen in de vroege ochtend, aan het zien van al die duidelijke sporen, aan de aanwezigheid van een vrouw. Ik ben bang dat ik gewend raak aan het niet-alleen zijn. Gewend om, als ik soms in het holst van de nacht thuiskom van mijn doelloos geslenter en nachtelijk gezwerf, te zien dat het licht in de slaapkamer aan is; zodat Irena Dabrowska, als ik de voordeur open, haar hoofd om de hoek van de slaapkamer zal steken en zeggen zal: hallo. En voordat ik mijn schoenen en sokken uitgedaan heb zal ze nog zeggen: goedenacht! - en dan het licht uitdoen. Ik ben in feite bang dat ik zo aan deze dingen gewend raak dat ik, als zij uiteindelijk weggaat, altijd de leegte zal zien die zij achterlaat, als de lege plaats van een fotolijst

op de muur. En dan zou ik het hier ook niet meer uithouden.

Want kijk, als je het licht aandoet en er staat een elegante keramieken vaas op je bureau met rode bloemen erin, gerangschikt in de vorm van een hart - hoeveel je ook gedronken hebt, de nevel verdwijnt meteen uit je hoofd en slaap heb je niet meer. Voortdurend lig je te draaien, van de ene zij op de andere. Tot je uiteindelijk opstaat en op het puntje van je tenen tot bij de deur van de slaapkamer loopt. Je wacht eventjes, totdat je haar ademen hoort achter de deur, die op een kier staat. En als je naar het toilet gaat probeer je zo zachtjes mogelijk door te trekken, zodat zij niet wakker zal worden. Hoewel je nooit weet wanneer zij slaapt en wanneer ze alleen maar ligt en nadenkt. En waarover ze nadenkt weet je niet. Juist dat maakt je verward en gespannen, het maakt dat je tegen jezelf zegt: nu is het genoeg geweest. Genoeg. Morgen maak ik hier een eind aan.

Maar ja: is dat niet de beslissing die ik elke avond neem, voordat ik mijn deken over mijn hoofd trek? En: hoe zou ik iemand, die nergens anders een plekje heeft om te blijven, kunnen wegsturen uit mijn huis? Bovendien: is hier mijn huis? Is het niet zo dat ik, net als Irena Dabrowska, *tijdelijk* hier ben - hoewel dat ‘tijdelijk’ voor mij misschien betekent: jaren en jaren? Maar hoe lang het ook duurt, ik hoef maar één keer om mij heen te kijken om er duizend bewijzen van te vinden dat ook ik niet van hier ben, dat mijn licht elders brandt, in een huis waar ook ik geen plekje had om te blijven. Als ik er gebleven zou zijn - alles wat er nog van mij zou resten zou een naam geweest zijn, tussen andere namen, in een lijst op een pagina van de hoofdstadkranten. Maar hoewel ik niet terug kan keren naar mijn huis: ik ben. Hier. In ballingschap: voorlopig op een plaats die *De Bijlmer* heet, in de omgeving van Amsterdam, om zeven over half vier 's nachts, op de achtste maart in het negentienhonderddrieënnegentigste jaar na Christus, op de zeventiende dag van de twaalfde maand in het jaar 1372 van de Perzische zonnekalender. Ik ben in gesprek met het witte papier, woord voor woord, in mijn moedertaal, laten we zeggen in een vreemde taal. Wat doet de taal ertoe?

En één ding is duidelijk voor mij: dat ik in geen geval Irena Dabrowska kan wegsturen. Nooit. Maar... maar ik kan toch zelf weggaan? Voor mij is er geen verschil waar ik ben. Mijn woorden

neem ik overal mee naar toe. Ook het witte papier is overal. Ik kan morgenochtend nog contact opnemen met een van mijn vrienden, met Mustafa in Berlijn. Dan maak ik mijn reistas gereed, neem de foto van mijn dochtertje en mijn paspoort, waarin geschreven staat:

> GELDIG VOOR ALLE LANDEN, UITGEZONDERD / VALABLE POUR TOUS LES PAYS,
> À L'EXCEPTION DE / VALID FOR ALL COUNTRIES EXCEPT / IRAN

Morgenmiddag kan ik onderweg zijn, en zo lang bij Mustafa blijven totdat Irena Dabrowska een andere plek gevonden heeft om heen te gaan. Hoewel Mustafa of wie dan ook die het horen zou, me zou kunnen vragen: hoe kun je haar vertrouwen, als je zegt dat je haar helemaal niet kent?

Maar ik zal het doen. Alleen moet ik, voordat ik ga, in elk geval eerst Waldic vinden en de zaak tussen ons bespreken. Ik moet hem zeggen dat Irena Dabrowska, wanneer ze gaat, de reservesleutel in mijn brievenbus moet gooien. En ik moet hem op het hart drukken dat zij wanneer ze gaat niets, geen enkel spoor van zichzelf moet achterlaten, en vooral ook de bloemen moet meenemen. Want ik kan het niet meer verdragen om verlepte bloemen te zien, van geen enkele vrouw.

Amsterdam, maart 1993

De buik van de vis.

Martha Manarini *
(Vertaling Mariolein Sabarte Belacortu)

Ze moesten altijd allemaal lachen als ze hem hoorden zeggen dat hij in de buik van een vis woonde.

‘Net als Jonas,’ merkte de juffrouw ditmaal ironisch op en de andere kinderen bauwden haar na, lachten hem uit en stelden kinderlijk wijze vragen.

Zonder de minste gêne vertelde hij: ‘Papa heeft oude lappen om de randen en de poten van onze meubels gebonden om te zacht te maken, en mama houdt het huis schoon. Het is er lekker warm en omdat we een goede verstandhouding met de vis hebben, worden we het altijd eens en veranderen we gemakkelijk van stad. Binnenkort gaan we ver naar het zuiden, want papa zegt dat we al een hele tijd alleen maar van de noordelijke zeeboulevard naar de zuidelijke verhuizen en dat het beter is om niet op te vallen.’

De geschiedenis herhaalde zich en werd steeds erger en de juffrouw, die haar geduld verloor, gaf hem straf en maakte een rapport op.

Hij was een ijverige leerling, ondanks zijn fantastische woordenstroom, en nadat de psycholoog was geraadpleegd en deze in een evaluatiecommissie had gezegd dat het kind aan emotionele stoornissen leed waardoor hij in een identiteitscrisis was beland, besloten ze het uitgestelde huisbezoek uit te voeren.

De juffrouw kondigde het bezoek met discrete vastberadenheid aan voor diezelfde dag.

‘Is een van je ouders thuis?’

‘Jawel, maar u kunt niet naar binnen, want de vis doet zijn bek niet voor iedereen open...’

De juffrouw deed net of ze het niet had gehoord en zei voor de duidelijkheid: ‘Zijn je ouders thuis als de school uitgaat?’

‘Ja, juffrouw,’ zei de jongen en spiedde, op zijn tenen staand, naar de buitenste rand van de oren van de juffrouw die vrij waren

* *Martha Manarini is in 1942 in Santa Fe, Argentinië, geboren en was vele jaren in Buenos Aires werkzaam als beeldend kunstenares. Ze schrijft nog maar kort en woont sinds 1981 in Nederland.*

omdat ze haar haar had opgestoken. ‘Maar u kunt niet naar binnen, juffrouw,’ zei hij afwijzend en hij voegde er treurig aan toe: ‘U kunt niet ademhalen onder water...’ De juffrouw, die nog steeds deed of ze het niet hoorde, hield vol en zei: ‘We gaan vandaag nog,’ en voegde er laconiek aan toe: ‘Samen.’

Een aarzelend ‘maar...’ bleef in de lucht in het lokaal hangen en de juffrouw begon schuldbewust te peinzen. Zij dacht dat haar onervarenheid duidelijk was gebleken uit het feit dat er zoveel tijd voorbij was gegaan en zij geen contact had opgenomen met het huis van een leerling die duidelijk problemen had. Zou het kind moeilijkheden hebben met de rest van het gezin? Zouden ze hem straf geven als zij vertelde dat zoveel verbeeldingskracht een storend element was in de klas, waar het nu weer een bende was: gelach, strikvragen en verbijsterende antwoorden. ‘Hij zal wel schrijver worden,’ dacht zij, terwijl ze de jongen toestond naar hartelust te vertellen. De bel voor de pauze zou zo gaan en ze voelde zich bijna vertederd terwijl ze hem hoorde praten... ‘Het begon als een grap, maar hij gebruikt zijn verbeelding met een bepaalde logica en hij verzint tenminste geen gewelddadige of agressieve verhalen.’ En ironisch dacht ze: ‘Ze zullen wel geen televisie hebben in de buik van de vis.’

‘Wij zorgen ervoor dat er nooit messen of scharen op de grond liggen en als mijn moeder kookt, past ze heel goed op met vuur! Maar we eten bijna altijd koude schotels.’

De taalles was afgelopen, de aardrijkskundeles en de pauzes ook, en toen ging de bel voor het einde van de schooldag.

De jufrouw hield de jongen stevig bij de hand, in haar andere hand hield ze mappen met gegevens en een complete set formulieren voor huisbezoek. Ze kwamen op de zuidelijke zeeboulevard, een kale vlakte waar geen huis stond; ze zag alleen de rivier die zo breed was als een zee. Om precies kwart voor zes begon het water te kolken.

De jongen kwam de volgende dag niet naar school.

Uit het moeras

Nemanja Mitrović*
(Vertaling Reina Dokter)

Ik sta aan de rand van het bolwerk Kalemegdan, aan de rand van de stenige Balkan, hoog boven de rivieren die met de rechterzijde tegen dat gesteente leunen en de linker door het Pannonische slijk slepen. Eerst omhelst de Donau voorbij Zemun met zijn rechterarm de Sava, dan valt die hem bij Ratno Ostrvo in de armen. Door het zachte land aan de overkant, over de vlakke bodem van de vroegere zee, stroomt nog een derde rivier, die in de Donau uitmondt...

Ik had lange tijd niet gedroomd en deze droom herinnerde me eraan hoe lang ik niet aan de rivier was geweest, buiten de stad en buiten mijn roetige hoofd; zelfs het landschap dat ik gisteravond in mezelf waarnam, had de gelegenheid gehad te veranderen.

Na duistere, kwellende maanden bevrijdde ik me van alle banden die me te lang in Belgrado hadden vastgehouden en ik daalde af naar de Donau. Ik maakte de schuit los en zette de motor aan, die de geluiden van de buitenwereld overstemde; alles om mij heen werd een onberispelijk heldere film, afgedraaid onder luidruchtig gebrom van de projector. Ik stak meteen over naar de tegenovergelegen, wilde oever, die buitengewoon rijk is aan afwijkende vormen, bewegingen en geuren. Ik keek naar de kromme, warrige lijnen van de planten, verfrissend anders dan de nuchtere vormen van de stad. Dit was een oeroude oever, waar de jonge, overvloedige eeuwigheid nog lag te genieten, terwijl aan de overkant de klokken en het helse verkeer heersten. Er kwam een praam voorbij, ijzer en zand op geblutst water. Ik voer langs het Lido en een halfuur later bereikte ik twee smalle, langgerekte eilanden, in het gelid langs de oever, die dadelijk daarachter werd ingesneden door de monding van een stille, onbeweeglijke rivierarm. Ik was hier al een paar maal geweest, maar ik was nooit tot het einde van die arm gegaan, vanwege de ondoordringbare waterplanten waarin de as van de schroef meteen knapte en waaruit je de lange roeiriemen niet los kon trekken. Ditmaal had ik een peddel meegenomen,

* *Nemanja Mitrović is in 1960 in Parijs geboren en in datzelfde jaar naar Belgrado verhuisd. Hij heeft daar sinds 1980 zes boeken gepubliceerd en woont sinds 1991 in Amsterdam.*

want die wordt verticaal in het water gestoken en daardoor kunnen de planten er niet aan blijven hangen en mij hinderen; en een vaarboom, iets korter dan de schuit, om mee te bomen.

Ik voer de rivierarm binnen, over de draaikolken die de ingang bewaakten. Die sleurden de eiken schuit mee als een boomblad en de motor zigzagde met uiterste inspanning dronken langs een koers, kronkelig door de zwalpingen van de stroom. Het leek op die korte val van een vliegtuig in een onweer, wanneer je lichaam een ogenblik zweeft. Ik keek naar het gladde zieden, de als een messnede zo dunne naden tussen de individuele wielingen.

Rustig stak ik de draaikolk over en ik trad uit de tijd. Ik zette de motor af en bevochtigde de riemen. De Donau staat hier stil en de tijd kruipt voort met de sprakeloze groei van planten. Ik zag wolken op het water en wolken slik vlak onder het oppervlak. Als het ware levenloos zeilde er een ooievaar voorbij. Verstilde kikkers zaten dreigend gehurkt en waterjuffers draaiden met hun koppen alsof ze helmen of kronen probeerden af te schudden. Aan de kameelhalzen van de wilgen die zich over het water bogen hingen kamelebaarden, de luchtwortels die ontwaken bij hoge waterstanden. De boomkruinen langs de rivierarm waren overspoeld met klimop en op het water dreven steeds meer planten die de witheid van de wolken bedekten; ik moest nu mijn hoofd heffen om ze te zien. Ik had steeds meer moeite om erdoor te komen. Ik moest de peddel ook al wegleggen. Eenzaam in het moeras, als Charon, bleef ik de boot, vol schaduwen, over het groene tapijt duwen. Het zweet kroop over mijn lichaam, het kriebelde en prikte als vliegen. Tussen de bomen in de verte kreeg ik een kruimel scherpe, zuivere witheid in het oog. Na een halfuur zweten betastte ik een stenen beeld dat aan het water zat, met de ellebogen op de knieën en het gezicht in de handen. Mijn oog viel op een gebeeldhouwde traan die opwelde tussen de middelvinger en de ringvinger van de rechterhand en langs een ader stroomde; of ging het misschien om iets nog ergers? Wie heeft het in zijn hoofd gehaald een beeld neer te zetten op een plaats waar niemand komt? Ik merkte uiteraard wel dat dit veel meer indruk maakte dan wanneer ik een willekeurig beeld op een gewone plaats, in een galerie of zelfs in een park had gezien. Bovendien week het volkomen af van de hele omgeving, eenzaam te midden van het heldere licht en de ongerepte ruimte.

Weldra bereikte ik een kleine, boogvormige brug. Hij was gebouwd van baksteen, gerangschikt als een opengevouwen waai-

er, en groen van het mos. Ik ging onder de boog door, in de boot die langzaam voortging, ruisend als een slee. Ik voer een ruime, weelderige en keurig aangelegde tuin in. Het water was kalm en schoon als een ruit of een spiegel. Tot nu toe was ik nooit door dit handjevol Sargassozee gevaren; ik was ervan overtuigd geweest dat hier alleen een verwaarloosd moeras was, mistroostig ook wanneer de zon scheen... Maar om mij heen dreven kalm eenden en zwanen, wit als rijp, die, fijn en glanzend als een haar, het rechte spoor van een glasblazersmes achter zich trokken. Onder de op verscheidenheid geselecteerde bomen stond een ongewoon huis dat, in plaats van door klimop, werd omhelsd door mos. Het was niet gepleisterd, maar evenals de brug van kale baksteen. Ik dacht aan de grijze, gepleisterde muren van Belgrado, die vroeg of laat allemaal stuk voor stuk instorten. Ik stapte de oever op en liep naar de deur van het groenfluwelen huis. Ik klopte op het schildje dat erop bevestigd was, met de klopper die mij werd toegestoken door een zwarte ijzeren vuist die uit de deur groeide. Ik werd opengedaan door een blozende, stevige blondine, met een glimlach vol grote, gezonde tanden in een zacht gezicht. Haar ogen, die de kleur van de hemel en het water hadden, keken me vragend aan. Ik wist niet wat ik vragen moest, maar iets dreef me ertoe meer te weten te komen over dit ongewone huis en deze tuin in het ontoegankelijke gedeelte van de rivier. Ik vroeg om een glas water, lachend om zoveel water om me heen dat ik niet wilde drinken, hoewel vissen het ademen. De glimlach verdween van haar gezicht. Ik begreep er niets van. Ik herhaalde mijn verzoek zo vriendelijk als ik kon. Nu gaf ze duidelijk blijk van haar verwondering en ze sprak me voor het eerst aan; een ogenblik had ik de indruk dat ik in de eerste paar woorden een spoor van verkoudheid ontdekte, want ze hoestte sommige klanken droog uit en andere waren dof, zo gerond dat ze onverstaanbaar werden. Toen begreep ik dat het geen verkoudheid was waardoor haar woorden opzwollen en vervormd werden - ze sprak een andere taal! Haar verwondering verwonderde mij niet meer: zij had mij ook niet verstaan. Dat alles herinnerde me eraan dat ik nog vlak bij Belgrado was, waar een ontmoeting met een vreemdeling veel minder verbazing zou wekken. Toen legde ik verband tussen haar taal - geen Duits en geen Engels -, haar ongewone huis en haar verwondering, en ik voelde iets door mijn bloed stromen, snel en koud. Ik verdreef de angst en de redeloze argwaan die me voor een ogenblik met een kille schaduw hadden

overgoten; struikelend, stamelend en hinkend door mijn oude schoolengels slaagde ik er op de een of andere manier in haar te vragen waar ze vandaan kwam. Haar verbazing verdween, om meteen te worden vervangen door een nieuwe: ‘Hoe bedoelt u, waar ik vandaan kom? Hiervandaan natuurlijk!’ Ze keek me recht in de ogen alsof ze er iets in probeerde te lezen. ‘Bent u hier... met vakantie?’ deed ik een poging de juiste betekenis te bepalen. ‘Nee, ik woon hier!’ zei ze weer verwonderd. ‘Maar waar komt u vandaan? Uit Rusland? Wat u aan het begin zei klonk een beetje Russisch, hoewel ik er niets van begreep. U verstaat geen Nederlands en u heeft lang geen Engels gesproken. U bent vast net in Amsterdam.’

De draad die tot dusver mijn leven vormde en de lijn die twee werelden scheidde, even dun als die naden in de draaikolk, hadden elkaar gekruist en waren ongemerkt ergens in de wilde, onontwarbare wanorde van het struikgewas van de Donau verdwenen.

Ik nam afscheid, het de tuin van de verbaasde schone achter mij en voer, zelf honderd maal zo verbaasd, een gracht op, die geheel bemuurd was met smalle bakstenen huizen die elkaar leken te verdringen. Ik keek naar hun weerspiegelingen in het kalme water van de gracht. Op de plaats van de daken zag ik schepen, met de bodem omhoog; beelden van schepen die zinken in de golven. Ik keek omhoog, maar daar waren de gewone Amsterdamse daken, puntige hoeden en gehoornde helmen, pruiken waaruit de gespitste katteoren van schoorstenen staken. Ik voer door een archipel van buurten, loodrecht oprijzend in de delta van grachten, langs eenden en zwanen - de voorouders van boten -, onder zwijgzame reigers en ooievaars door - sprekend gelijkend op pterodactylussen. De verregende en zonbeschenen daken waren als steile, glanzende ruggen van vissen die rustig helemaal op de bodem van de hemel lagen. De stad is zo versierd met details dat aan de hand daarvan zelfs een blinde met zijn tien ogen de weg zou kunnen vinden. De huizen staan tegen elkaar aangedrukt als boeken op een plank. Die indruk wordt nog versterkt door het smalle straatje tussen de huizen en de gracht, dat altijd stoffige stukje tussen de rand van de plank en de ruggen van de boeken. En ook door het feit dat de gevels niet op één lijn staan, maar net als boeken op een plank - de ene meer naar voren, de andere verder naar achteren. Wat een hoeveelheid bakstenen, wat een tijd... Oververzadigd zag ik iedere baksteen al als een boek. Al die overvloed vermoeide me tenslotte;

ik sloeg mijn blik neer en ontmoette diezelfde overvloed, herhaald, in het water van de gracht.

Ik legde de schuit aan de kade aan. Eindelijk even de benen strekken. Ik wandelde door de straten langs het water, over schuinweg, als parket gelegde bakstenen. Op open plekken waar bouwvallen waren opgeruimd, werden door enorme pneumatische hamers lange palen in de grond gestampt, onder vreselijk lawaai, waardoor een meisje dat me tegemoet kwam haar oren bedekte met haar handen, en alles in een straal van honderd meter eromheen dreunde hevig. Heel Amsterdam staat op een begraven woud van palen. Oude, dronken, scheefhangende huizen op stelten; daar is niets horizontaals of rechts aan. Een waterpas geldt niet in een stad van water dat overal in doordringt en de minste geringste kromming benadrukt. Amsterdam golft als de weerspiegeling van zijn eigen weerspiegeling in de grachten. Hier is geen steen, het zou ook te zwaar zijn. De eenzame stukjes steen die ik hier en daar opmerk, in een paar bruggen of poorten, zijn van elders hierheen gebracht en even zeldzaam als edelstenen. Maar wat een stad - een binnenstebuiten gekeerde galerie; al deze schoonheid is overeindstaande modder, de grond zelf die is opgestaan... Alles is van baksteen, dat bij ons wordt beschouwd als afval dat zo snel mogelijk moet worden bedekt met pleisterkalk. Ze zijn niet alleen in een eenvoudige vierkante vorm gebakken; eerst dacht ik dat ze gesneden waren, een beetje schuinweg, zodat ze precies tegen elkaar aan lagen in de bogen boven de deuren en de ramen. Die op de hoeken van de huizen hebben afgeronde randen, hier en daar zelfs geprofileerd, zoals lijsten van schilderijen en spiegels. Toen begreep ik dat ze gewoon mallen hadden gemaakt voor een speciale serie bakstenen met een afwijkende vorm. Enkele zijn sculpturen op zich. Wat de huizen betreft, geloof ik dat ze zo smal zijn omdat de bewoners zeelieden waren: om niet te twijfelen en steeds te moeten wennen aan veelvuldige veranderingen - nu eens de nauwe ruimte op de boot, dan weer de brede thuis - werden de huizen meestal gebouwd volgens de gebruikelijke breedte van kleinere zeilschepen en rijnaken, een meter of vier, met de onvermijdelijke steile trappen waarlangs een dronken man gemakkelijk op handen en voeten naar boven kan klimmen; de trappen zijn zo steil en de treden zo hoog en smal dat je, als je op de onderste trede stapt bij het klimmen, je knie kunt bezeren aan een die erboven ligt, en bij het afdalen kun je een trede missen en naar beneden tuimelen,

helemaal tot de voordeur. De indruk dat je op een boot bent en niet in een huis wordt nog versterkt door het voortdurende gekraak en gepiep van hout. Binnen de gevels is alles van hout, waarschijnlijk omdat dat het lichtste is van de harde materialen, het meest geschikt voor de bodem hier. Van scheepsgerei zijn hier verschillende touwen, katrollen en haken te vinden, om de ramen te openen, om de voordeur open te trekken zonder naar beneden te hoeven en om vrachten tot de ramen te hijsen, want de ingang en de trap zijn daar te smal voor.

De kleuren zijn hier wat bleker dan in Belgrado, bijna pasteltinten, en de geuren zwakker, alsof letterlijk alles is opgelost in en verdund met water. Ik stap door het spook van een zee waarvan de golven ooit even hoog of zelfs hoger stonden dan de daken hier in de buurt. Kleine, snelle wolken verduisteren telkens de glans van de zon, alsof het de wind zelf, die ze voortdrijft, lukt zijn machtige stralen af te buigen. Het weer verandert onvermoeibaar. Het wordt steeds donker en weer licht. Van tijd tot tijd valt er regen, verguld door de zon, en ik kan al zeggen dat we vandaag mooie dagen hebben gehad. Het land is vlak, zonder de beschutting van heuvels of bergen, en het ligt dichtbij de zee, helemaal open en bloot; zo is het aan dek, ver uit de kust. Snelle afwisselingen van fel licht en schaduwen van talloze wolken, als op een toneel; zelfs buiten heb je de indruk dat je voor een raam staat waarvan de wind het gordijn nu eens wegwaait, dan weer dichttrekt. Licht dat een schilder gek maakt en onverwacht inspireert, want hij ziet hetzelfde ding steeds in een ander jasje.

Verdoofd door de wind zit ik aan de oever van de Amstel; de rivier is grotendeels bemuurd, net als de grachten, maar ze is breder en ze stroomt. Ik denk na over mijn reis en mijn droom die er de aanleiding voor is geweest, over de overeenkomsten tussen de vlakke Pannonische oever van de Donau waar ik verdwaalde en dit net zo platte land. Zowel het een als het ander is een bezinksel, een vroegere zeebodem; is dat dan voldoende voor zo'n grote sprong? Er moet nog iets anders achter zitten... Door de duiven en de meeuwen heen kijk ik hoe de vormen in het donker oplossen als in water. Aan de overkant van de Amstel zie ik voor een ogenblik Belgrado, want zijn veel te zware stenen vestingmuren zinken al weg in de zachte, verwaterde bodem, als de ondergaande maan.

Fragmenten uit: Stad genoemd naar ons allen

Mario Parić*
(Vertaling Joke van Leeuwen en Ronald Stam)

Ik heb op de vloer naast zijn bed gezeten en er brandde een zaklantaarn, tussen ons in, omdat hij niet in het donker wilde sterven.
Hij zei: ‘Het moet licht zijn als ik sterf.’
Ik wist zijn naam toen niet, en ook niets over hemzelf, alleen dat hij gewond was, te zwaar gewond om dit nog zo te noemen. Ik heb uitgerekend hoeveel tijd de anderen nodig zouden hebben om terug te komen, hoe lang de batterijen het nog zouden doen.
Op de muur tekende zijn silhouet zich af en het puntje van zijn kraag bewoog op en neer.
Soms, als hij moeilijk en diep inademde, raakte de schaduw van zijn kraag een kalender die aan de muur hing, met de foto van een naakt meisje - net of hij de foto wilde kussen.
Als een zieke die niet genoeg kracht in zijn ellebogen heeft om overeind te komen, zo viel de schaduw telkens weer terug in een roerloze houding.
Te lang zonder beweging.

* *Mario Parić is in 1958 in Serajevo geboren. Hij heeft twee romans en een dichtbundel gepubliceerd en is werkzaam geweest als publicist, criticus, hoofdredacteur, architect en beeldend kunstenaar. Hij woont sinds 1993 in Nederland.*

De pijn zit in de knieën, want soms dromen wij over vluchten. De slapeloosheid is zo verbreid als het roken, de sigaretten branden grondig, helemaal op, we werpen de peuken in de duisternis, in de lege mouwen van de stad. Nog even geven ze zacht licht.
Waar je maar kijkt, overal zijn verdwijnende huizen. De mensen slapen, verlangend naar iets dat niet als vandaag zal zijn, het stuiptrekken van hun dromen is zichtbaar op de gevels van de gebouwen, de stramme deuren zijn zo donker, de auto's, hun banden leeggelopen of ze voor de guillotine op hun knieën zitten, hoewel je niet de indruk krijgt dat ze ooit iemand hebben overreden, zo keurig geparkeerd en vastgeklonken - je beklaagt ze niet - de auto's staan spiernaakt in de waarheid, ze kunnen niemand wegbrengen, nergens naar toe.

Auto's remmen haastig.
Mensen rennen eruit en dragen gewonden en getroffenen. Het is een race tegen de tijd, maar ook weg van de angst en van het wegvluchten. Er staan remsporen op het asfalt voor de ingang van het ziekenhuis.
Als het koud is, kun je je handen warmen op de motorkap. Kijkje van een afstand, dan komt een auto je soms zo warm voor, ondergedompeld in zijn doel, zonder geldige documenten zichzelf in stand houdend.
Precies zoals de mensen in een omsingelde stad in hun zelfverdedigingsmechanismen een kracht hebben gevonden waarvan jij de bron niet kunt zien. Zo geloof je dat ze nooit kapot kunnen gaan.

Plotseling is er voor het flatgebouw een granaat neergekomen. Een scherf heeft klein bijtje, mijn buurmeisje van drie, in de hals verwond. Haar moeder heeft me gevraagd om mee te gaan, want ik heb in het ziekenhuis gewerkt. Ik heb het meisje gedragen. Ze beet in de kraag van mijn legerjack, ze was zo stijf als een droog houtje en er waren geen tranen op haar witte gezichtje. Alleen een bewegingloze blik in de leegte. (Kinderen hebben mooie ogen en daarom zullen volwassenen hen beschermen.) Ik wist niets tegen haar te zeggen. Ik kon de pijn niet wegkussen, ik moest er tegenaan drukken, opdat er zo weinig mogelijk bloed uit zou stromen. Het was niet mogelijk een stoute plek te straffen, die dit had veroorzaakt.
Maar wat zou dat goed zijn geweest, wat had ik deze wereld graag met al mijn kracht een trap tegen de ballen gegeven.

Een klein park, toen de bomen nog niet waren omgehakt, sommige dieren zijn weggegaan. Zoals de mollen bijvoorbeeld, dat vond ik echt verbazingwekkend. Want ze leven onder de grond. Toch waren er geen molshopen, geen nieuwe.
Op een middag, terwijl ik op een bank in het park zat na te denken over deze uittocht en me voorstelde welke weg ze volgden en waar ze terecht kwamen, omringde me een wonderlijke stilte. Omdat ik bang was geworden dat alle dieren die hier leefden vertrokken waren, ging ik meteen naar een steen toe en tilde die op; veel torretjes vluchtten in paniek naar alle kanten weg.
In doodsangst, in doodsangst vluchtten ze, en dat heb ik heel goed leren kennen. Ik kon deze gangetjes onder de steen zelfs als straten beschouwen.
Het gaf mij geen voldoening dat ze het park niet hadden verlaten, ik vond alleen maar een beetje rust toen het mij met veel moeite was gelukt om, op precies dezelfde plek, de steen terug te geven.

Over de zelfbeheersing

Monica Savulescu-Voudouris*

(Vertaling Jana de Goede)

Een paar dagen geleden is Jordannis gestorven. Het nieuws werd mij door zijn vrouw, Carla, gebracht. Er werd beneden gebeld, ik heb de intercom opgenomen en gevraagd wie het was. ‘Carla,’ zei ze. ‘Ik weet niet of je je mij nog herinnert. Ik kom je vertellen dat Jordannis dood is gegaan, en dat zijn moeder en zijn zus morgen uit Corfu komen, voor de begrafenis. We kunnen elkaar niet verstaan en opeens herinnerde ik me dat je Grieks spreekt, daarom vraag ik jou of je voor ons wilt tolken.’

Ze had haast en is niet naar boven gekomen. Toch is het me gelukt haar te vragen waaraan hij gestorven was. Aan leukemie.

Ik had hem al ongeveer twee jaar niet gezien. Wij kenden elkaar uit de trein. We pendelden allebei naar Den Haag. Ik naar mijn werk en hij naar een cursus. Toen de cursus afgelopen was, heeft hij ook werk gevonden. Op de club van de Griekse Vereniging, waar ik af en toe 's avonds aan de bar een portokalada en een kafedakia ging drinken, hoorde ik van Manolis dat het goed ging met Jordannis. Hij was tevreden met zijn baan. Verdiende aardig. En had een auto gekocht. Daarom kwam ik hem niet meer tegen in de trein.

Zes maanden lang hadden we samen gereisd: om zeven uur 's ochtends heen en om zeven uur 's avonds terug, drie kwartier, elke dag. Tijd genoeg om met elkaar te kletsen. Hij kwam dus uit Corfu. Maar had in Athene gestudeerd. Daar had hij Carla ontmoet, die in Griekenland op vakantie was. Een mooie vrouw, die Carla. ‘En vooral ongedwongen, zeer direct. Zij wilde mij als haar man en heeft het mij direct verteld. Niet zoals onze Griekse meisjes dat soms doen, of hun ouders, die je maanden, soms wel jaren, in onzekerheid houden.’

* *Monica Savulescu-Voudouris is in 1942 in Roemenië geboren. Ze heeft filosofie gestudeerd in Boekarest en vier romans, twee dichtbundels en drie essaybundels gepubliceerd. Ze heeft in Roemenië en Nederland literaire prijzen gekregen en haar werk is in meerdere talen vertaald. Ook heeft ze werk van Remco Campert, Ida Gerhardt, Judith Herzberg, Marga Minco, Jos Versteegen en Leon de Winter in het Roemeens vertaald. Ze woont sinds 1986 in Nederland.*

Jordannis heeft dus zijn baan in Athene opgegeven en is zijn vrouw naar Nederland gevolgd.

De ouders van Carla woonden in de buurt van Rotterdam, in een dorpje, een en al dijk. De plaats was omringd door water, zodat het wel een eiland leek.

In het huis woonden vader, moeder, Carla, twee broers, drie katten en een poedel. Er was ruimte genoeg, maar bijna altijd zaten ze met z'n allen in de woonkamer. Ze zaten rondom de lage tafel, op het bankstel, ze dronken koffie, af en toe rookten ze, of keken televisie, soms deden ze een spelletje klaverjassen.

‘Zie je die plek daar op de bank, naast het raam?’ vroeg hij mij op de dag dat ik kennis ging maken met zijn familie. ‘Zie je die plek? Daar heb ik zeven maanden lang gezeten. Je mag je wel afvragen hoe het komt dat ik niet gek ben geworden!’

De vader van Carla was in zijn jeugd zeeman geweest. Nu was hij met pensioen. De andere leden van het gezin hadden nooit een baan gehad. Ze kregen toch een werkloosheidsuitkering. En daar redden ze zich mee, aangezien God ze ook nog gierig had gemaakt.

‘We hebben alles wat we nodig hebben,’ had Carla tegen hem gezegd bij aankomst in Rotterdam. ‘Je zult nooit tekort hebben aan eten of bier. Voor de rest moet je je niet druk maken. Je zult toch geen werk vinden, want het is mijn broers ook niet gelukt. Je kent de taal niet, je hebt geen diploma dat hier erkend wordt, je bent een buitenlander, en dus, watje ook zou proberen, je kansen zijn miniem. Het heeft dus niet eens zin om het te proberen. Ik vind jou lief, we kunnen goed met elkaar opschieten, mijn ouders accepteren je, ze zijn blij dat ik een man gevonden heb die me niet in moeilijkheden brengt... Het geld van de Sociale Dienst komt op mijn bankrekening binnen, omdat jij daar geen recht op hebt. Jij bent een buitenlander. Ik heb vriendinnen die ook met buitenlanders getrouwd zijn. Overal hetzelfde. Jullie zullen het hier sowieso beter hebben dan in de landen waar jullie vandaan komen. En zonder koppijn.’

Zeven maanden lang heeft Jordannis dus, naar eigen zeggen, op de bank in de woonkamer gezeten. En naar de anderen gekeken, die koffie dronken en een paar centen probeerden te winnen met klaverjassen. Hij zweeg omdat hij de taal niet kende en pijnigde zijn hersens af om een uitweg te vinden. Kennissen had hij niet op het ‘eiland’. Geld om naar Rotterdam te gaan, waar hij het adres

van een Griek uit Athene had, evenmin. Op een ochtend stond hij voor dag en dauw op en ging te voet op weg. Hij trok door de hele stad. Vond die Griek van hem. En overlegde met hem. De Griekse kennis schreef hem in voor een taalcursus, gaf hem ook geld voor een busabonnement, en gaf hem op als woningzoekende.

Hij maakte de taalcursus af en liet zich inschrijven voor een andere, een computercursus. Hij kreeg een woning. Maar zijn vrouw wilde niet bij hem intrekken.

Het was in de tijd dat wij elkaar in de trein ontmoetten. ‘Ik geef haar op,’ zei hij op een ochtend tegen mij. ‘Doe dat vooral niet,’ raadde ik hem aan. ‘Je hield toch van haar toen je met haar trouwde. Je gaat ze toch niet de kans geven om te denken dat je het hebt gedaan om hier op een bank te komen zitten, omringd door water, alsof jullie in Griekenland niet genoeg water hebben. Je laat haar niet los. Je neemt je woning. Je gaat werken. Je zorgt voor behang, voor tapijt op de grond, en als het klaar is nodig je haar uit. Het is de plicht van de man om de vrouw van wie hij houdt een dak boven het hoofd te bieden. Als je merkt dat ze jouw gebaar niet op prijs stelt, dan heb je redenen om aan haar te twijfelen.’

Maar Carla volgde hem. Ze was trouwens ook in verwachting, en in de nieuwe woning zouden binnenkort niet twee maar drie zielen wonen. En één jaar later vier.

‘Nodig je je familie uit Griekenland niet uit om je kinderen te zien?’ vroeg ik hem op een dag.

‘Het juiste moment is nog niet gekomen,’ antwoordde Jordannis. ‘Ik ben ook nog niet in Griekenland terug geweest sinds mijn vertrek. Ik wil dat ik, als ik terugga, stevig op mijn eigen benen sta. Dat ik genoeg geld bij me heb om de familie een plezier te doen. En, als zij hier naar toe komen, moet ik ze trots kunnen laten zien dat het me hier, in een vreemd land, is gelukt om ten minste evenveel te bereiken als ik in Griekenland had bereikt, zo niet meer. Want ik weet me nu te redden hier. Ik geef het niet meer op. De periode op de zitbank heeft me doodsbang gemaakt, in mezelf pratend, en met plastic tassen sjouwend, net als die arme sloebers op stations of op Hoog Catharijne.’

Na het afronden van de computercursus begon hij aan een managementopleiding. En na een halfjaar, omdat hij nu tweetalig was, liet hij zich overplaatsen naar de cursus internationaal management, die hij met goed gevolg doorliep. En de laatste keer dat ik hem zag was twee jaar geleden. Toen liet hij mij een foto

zien. Zijn dochtertjes waren vier en drie jaar oud. Zeer knap, met blauwe ogen, van Carla geërfd, en zwart, krullend haar, van de vader.

‘Jordannis is gestorven,’ had Carla mij een paar dagen geleden gemeld. ‘Morgen komt de familie uit Griekenland voor de begrafenis. Kom ook, om te vertalen.’

We gingen ze van het vliegveld afhalen. Petroulla, met een gerimpeld gezicht, door de wind van Corfu uitgedroogd; Vasiliki, haar dochter, met een donkere huid en zo klein van stuk dat ze meer op een meisje van tien leek dan op een getrouwde vrouw. Helemaal in het zwart, als twee kraaien, stonden ze op het vliegveld, met als bagage een paar plastic tassen waar ‘Ellada’ op stond.

Wat moest ik vertalen? Ze vroegen helemaal niets. Ze stonden dicht op elkaar, met uitgedroogde ogen, overvallen als ze waren door de vreemde wereld om hen heen en door de onverwachte en zo hevige klap, die hen verlamd had.

Carla zat aan het stuur. Eenmaal thuis, in de flat, maakte ze hun met gebaren duidelijk dat ze de tassen naar boven konden brengen, naar de kamer waar ze konden uitrusten, als ze wilden. Er viel voor hen trouwens niets anders te doen. De begrafenis was pas om drie uur 's middags, zìj moest naar de kapper toe, waar ze een afspraak had, omdat ze niet zó naar de kerk kon.

‘En zeg alsjeblieft dat ze niet gaan huilen en dat ze de boel niet op stelten zetten, want dat is hier niet de gewoonte,’ zei Carla nog. ‘Ik heb in de krant laten zetten dat er geen bezoek aan huis zal zijn, zodat niet alle Grieken na de begrafenis hier naar toe komen om te janken en hysterisch te doen. Alles is netjes geregeld door de begrafenisonderneming, het zal niet langer dan een half uur duren.’

Het was één uur toen ik terugging. Carla was terug van de kapper, met het haar onder de gel, alsof het van glas was. Ze zat in de woonkamer voor de televisie naar een hockeywedstrijd te kijken. De kinderen waren de hele dag niet thuis geweest; Carla had ze heel vroeg in de ochtend, voor het vertrek naar Schiphol, in de auto gestopt en naar de grootouders gebracht, op het ‘eiland’. Het zou niet goed voor ze zijn geweest in de bedrukte sfeer te blijven die nu in het huis heerste, legde Carla mij uit. En met de Griekse vrouwen hadden ze toch niet kunnen praten. Petroulla zat op de bank, Vasiliki op een stoel. Ze durfden nauwelijks adem te halen.

Op tafel had Carla wat noten en kaakjes gezet, volgens de Hollandse gewoonte, wanneer er bezoek is.

In de kapel was de dienst inderdaad kort en doeltreffend. De kist met de kleine opening, een soort raampje bovenop, zat goed dicht. Men stond Petroulla en Vasiliki toe een paar tellen dichtbij te komen, maar, opgejaagd en geschrokken door de haast van de anderen, hebben ze waarschijnlijk niets van het bleke gelaat kunnen zien, dat ze toch niet hadden herkend zoals het was, de doorzichtige huid, met botten die je daaronder kon tellen. Die paar vreemden die betaald werden om hun werk goed te doen, duwden hen zachtjes in de rug en sloten het deksel. Carla wierp een korte blik naar de twee, en dan naar mij. ‘Zeg ze,’ fluisterde zij, ‘dat ze oppassen, dat ze zich beslist niet laten gaan...’

Petroulla hikte alleen, zo luid dat het vertrek ervan galmde; Vasiliki steunde tegen een kandelaar met kaarsen, die ze bijna omgooide. Binnen een paar minuten had men de kist gepakt en...

Ik kon me niet meer beheersen. Ik liep als een dwaas door de laan, ging op een steen zitten en legde mijn hoofd op de knieën. Mijn God, waar was de mooie Griek gebleven die mij een of twee jaar geleden de foto van zijn dochters liet zien, waar is de trotse pauw die het gelukt was door de omheining te ontsnappen en die genoot van zijn taaiheid en zijn uithoudingsvermogen, die... Mijn God, waar was hij gebleven?

Ik wist dat Petroulla en Vasiliki de volgende dag terug naar Athene zouden vliegen. Carla zou ze naar het vliegveld brengen. Maar vroeg in de ochtend, net nadat mijn dochter naar school was gegaan, belden ze plotseling aan. ‘Ze willen iets, en ik begrijp niet wat,’ zei Carla door de intercom. ‘Ze roepen steeds jouw naam.’

‘Laat ons één dag bij jou blijven,’ zeiden ze. ‘Om te kunnen huilen.’

Ik liet ze in de slaapkamer, omdat die het beste geïsoleerd was. Ik deed alle deuren dicht en stuurde Carla naar huis. ‘Ik zorg wel dat ze op het vliegveld komen,’ zei ik. En tegen hen: ‘Niemand zal jullie storen, *psihi mu*, tot jullie ziel wat tot rust is gekomen.’

Tussen de middag kwam mijn dochter thuis.

‘Aaa! Er is bezoek uit Griekenland!’ riep ze blij toen ze de plastic tassen met ‘Ellada’ op de gang zag; ze hoopte dat haar tante Matina uit Piraeus, zoals elke keer dat de gelegenheid zich voordeed, blikken vol versgebakken baklava had meegegeven. Maar na een paar tellen bleef ze stomverbaasd staan, want uit de slaap-

kamer, door de dunne muren heen, drong het hevige snikken en klagen tot haar door. ‘Wat gebeurt hier?’ vroeg ze.

Wat moest ik haar zeggen? Dat ik nooit zal begrijpen waarom God de mooie, de goede, de fiere Jordannis weggenomen had? Misschien omdat hij te verbeten was in zijn poging de anderen te bewijzen dat mensen die verschillend waren toch samen konden leven? In een tijd dat we op deze kleine wereld niet alleen samen moesten leven, maar ook samen moesten doodgaan, iets wat ook geleerd moest worden? Wat kun je een kind zeggen, als het door de muren van een flat in een immigrantenwijk een moeder haar zoon hoort bewenen?

‘Oeï, oeï, oeï... heilige, onbevlekte Panaghia, waarom heeft God mijn Jordannis genomen?’

Een leeg bestaan

Hussain Shahid*
(Vertaling Barbara de Lange)

Een auto stopte in de straat, er werd een paar keer getoeterd en toen werd er aangeklopt.

Even probeerde hij te geloven dat de bezoeker niet voor hem kwam. Hij wenste dat de kamer in de grond zou verdwijnen zodat hij zijn verhaal ongestoord kon afmaken. Eindelijk had hij een middag vrij kunnen maken in zijn drukke bestaan. Het was die middag ongewoon stil en hij wist zeker dat hij het verhaal dat hem al zo lang achtervolgde kon formuleren.

Een verhaal kon hem dagenlang kwellen zonder dat hij het van zich af kon zetten. En opeens voelde hij zich als het ware 'week' genoeg om te schrijven. Als hij dan tijd kon vrijmaken, bestond de mogelijkheid dat het verhaal werd geschreven, anders moest hij lang wachten tot de tijd hem weer welgezind was en hij zich weer 'week' genoeg voelde om het verhaal te formuleren. Die dag had hij niet alleen de tijd, hij had nog inspiratie ook.

Hij besloot de deur op slot te doen en voor geen prijs te openen; hij stond op en voerde zijn besluit uit. De tijd die daarvoor nodig was en de meters die hij aflegde, hadden iets onwerkelijks omdat hij een intens, sensueel genot voelde als hij een verhaal tot leven wekte. Maar zijn vrouw klopte op de deur en riep hem. Dat hield ze enige tijd vol, maar hij kwam niet zo snel uit zijn paradijs terug op aarde. Uiteindelijk drong de klop op de deur tot zijn zintuigen door en dat betekende dat het verhaal een voortijdige dood stierf.

Toen de auto de weg naar het centrum opdraaide, zei Amjad: 'Nu zijn we bijna een halfuur bij elkaar en je hebt nog geen woord gezegd. Mag ik vragen wat de reden is van je kille houding?

'Niets... Ik was alleen... Ik bedoel, er is niets bijzonders,' antwoordde hij.

'Doe niet zo gek. Weet je waar we heen gaan? Naar de modernste bar! Die Egyptische danseres, hoe heet ze ook weer? Laat maar,

* *Hussain Shahid is in 1931 in Pakistan geboren. Hij heeft daar filosofie gestudeerd en een bundel korte verhalen, een essaybundel en twee dichtbundels gepubliceerd, in de twee talen die in Pakistan gesproken wordern, het Urdu en het Punjabi. Hij woont sinds 1988 in Nederland.*

wat maakt het uit? Ik heb plaatsen gereserveerd. De gunst die je me vandaag hebt bewezen...'

'Geen dank, alsjeblieft! Dat was geen gunst, het was mijn "plicht" om dat karwei voor jou te klaren. Het heeft me zelf geen cent gekost, het gaat op rekening van de overheid...'

'Maar broeder van me! Het waren jouw pen en jouw macht. Je had vroeger wel eens last van een aanval van Hogere Principes, wie weet of het in mijn geval zou gebeuren?'

'Dat is verleden tijd. Nu vind ik het al dwaas om over Hogere Principes te spreken.'

'Wat zijn die verdomde Hogere Principes ook eigenlijk? Wat mij betreft is zelfs het Hoogste Principe alleen maar geld. Als je geld hebt, kan niets je geluk in de weg staan. Wat is er niet voor geld te koop?'

'Het schrijven van een goed verhaal!'

Het woord 'verhaal' werd uitgesproken op het moment dat het rempedaal werd ingetrapt, en de auto kwam piepend en slippend tot stilstand. Het woord 'verhaal' bereikte de oren van Amjad niet, of misschien wilde hij het niet horen.

'Wat wil je drinken?' vroeg Amjad gul.

'Ik heb geen speciale voorkeur als het om sterke drank gaat. Bestel maar wat je wilt. Het gaat er toch alleen maar om dronken te worden.'

'Kom! Je moet op je vrienden kunnen rekenen. Je wens zal vervuld zijn nog voor je hem kunt uitspreken, zo waarlijk helpe mij God. De enorme gunst die je me vandaag hebt bewezen...'

'Bestel maar VAT 69 en schei uit met die onzin over gunsten.'

Toen ze warm werden van het bittere vuur, volgde een vloed van woorden. In een mum van tijd stortten ze hele zeeën van woorden uit. Ze luisterden nauwelijks naar elkaar omdat ze allebei alleen maar wilden praten. Wat een verspilling. Het verlies van woorden speet hun allerminst. Hun woorden waren oppervlakkig, maar plotseling ging een lange, sentimentele verklaring van Amjad hem door merg en been. Amjad zei: 'Je bent mijn broeder! Nee, meer dan dat. Broers eisen alleen maar hun deel, maar jij geeft altijd. Je moet mij eens op de proef stellen. De gunst die je me vandaag hebt bewezen, zou je je reputatie, misschien zelfs je baan kunnen kosten, en dat mag je zelfs van een broer niet verwachten. Trouwens, ik moet zeggen dat je een "moedig" man bent!'

'Schei uit!' riep hij, 'je bent een duivel. Ik kan je broer niet zijn.'

De weinige woorden die nog werden gesproken hadden een diepe betekenis.

‘Wat bedoel je?’ vroeg Amjad.

‘Jij bent iemand die valse waarheden zoekt, jij kunt het Hogere Principe niet vatten.’

‘Wat zoek jij dan?’

‘Ik... ik...’

Waar waren de woorden nu? Gevlucht? Nee. Er waren er meer dan genoeg, maar ze waren veranderd in spiegels die hem zijn ware zelf voorhielden. In de steek gelaten door het woord werd hij wanhopig en hij gaf Amjad een klap in zijn gezicht.

In de bar viel een stilte waarin je een speld kon horen vallen.

Toen zijn lichaam koud en hard werd, lag hij thuis in bed. Zijn huid werd als de muur van een put waaruit de pippalboom[1] van het denken begon te groeien: ‘Het leven zet me voor gek. Hoewel ik een mooie, trouwe, liefhebbende echtgenote heb, wordt mijn dorst alleen maar groter. Ik heb drie kinderen en toch lijkt mijn bestaan leeg. Tien jaar geleden kwam mijn leven op een viersprong: één zijweg leidde naar een docentenbaan aan de universiteit, een tweede naar de journalistiek, de derde naar werk als filmregisseur en de vierde, geplaveide weg leidde naar de bureaucratie.

Ik nam de vierde weg omdat die het veelbelovendst leek. Die koers heb ik gevolgd en ik heb alles gekregen, maar ik ben mezelf kwijtgeraakt. Ik weet nog goed dat een geheimzinnige kracht me naar de eerste drie trok, maar ik dwong me tot de vierde. Waarom? Omdat ik er niet zeker van was dat de eerste drie mogelijkheden me uit mijn armoede zouden verlossen. Ik hield me voor dat armoede en respect niet samengaan. Daarom moest ik van de armoede scheiden en trouwen met aanzien. Ik ben de strijd aangegaan en ik heb gewonnen. Ik kwam wel niet in aanmerking voor de top, maar de afdeling waar ik ben geplaatst was niet minder lucratief. Maar het middel om de duivel van de armoede uit te bannen is erger dan de kwaal.’

De pippalboom van het denken groeide en hij voelde de muur van de put barsten. Het denken vermoeide hem en hij lag onrustig in bed te woelen. Door zijn onrust bleef de slaap uit. Ten slotte kwam het mooie, liefhebbende lichaam van zijn vrouw hem te hulp en hij verdronk in de vijver van de slaap.

Tussen de inspanningen van het schrijven en het slapen 's nachts was zijn leven een sleur. Voordat hij een deel werd van

de ambtenarij, was hij een erkend romanschrijver geweest. Zijn belangrijkste onderwerp was de misère van de ploeterende massa. De literaire critici hadden hoge verwachtingen van hem. Een ernstig gebrek aan de eerste levensbehoeften en zijn luidkeels verkondigde protest leidden hem wel eens af van de techniek van het schrijven, maar dat gaf niet. Zelfs zijn wankele gang had iets elegants. Maar het leven dat hij moest leiden nadat hij in overheidsdienst was getreden, overschaduwde de romanschrijver in hem.

Op de eerste dag dat hij op kantoor kwam, stond zijn personeel klaar om hem te verwelkomen. Vóór de handdruk gingen alle handen naar de voorhoofden. Er was geen nek die niet boog voordat hij werd aangekeken. Het contact met zijn personeel verschafte hem een nieuw geluk. Tot dusverre had hij alleen met familie of vrienden gesproken. Dat gebeurde altijd op voet van gelijkheid en dan was het moeilijk om anderen te overtuigen, vooral vrienden. Het had iets van een gevecht, want als je redenering even niet klopte, werd je door de anderen uitgelachen. Maar hier? Alles wat hij zei, werd als eeuwige waarheid geaccepteerd. Vanaf die dag was hij teleurgesteld in zijn vrienden, die hem bij intellectuele discussies altijd aanvielen met de scherpe wapens van de logica. Binnen korte tijd werd hij de ‘wijze man’ van het departement genoemd. Hij voelde zich als een kameel met alleen maar schapen om zich heen.

Een bezoeker, of het nu een universiteitsdocent of een journalist was, kreeg hem alleen te spreken als hij vooraf toestemming had gegeven. En de filmregisseur? Die was niemand voor hem! Hij was trots op zijn besluit om het aanzienlijke ambt van overheidsdienaar te aanvaarden. Vroeger deden zijn familieleden niets anders dan bidden en de heilige geschriften lezen. Maar ze hadden het nu zo druk gekregen dat ze kloosterleerlingen moesten betalen om de geschriften namens hen te reciteren. Toen de stadselite zijn dochters presenteerde uit wie hij een bruid kon kiezen, kon hij wel janken om zijn stupiditeit omdat hij niet alleen smoorverliefd was op een van zijn arme klasgenotes, maar zelfs zelfmoord overwoog als hij haar niet kon krijgen.

Op een dag bracht zijn assistent hem het visitekaartje van een bezoeker. Een ondercommissaris van politie wilde hem spreken. Bij het lezen van die woorden begon hij te zweten. Hij herinnerde zich de tijd dat hun huisbaas zijn familie uit huis wilde zetten en een politieagent op hen had afgestuurd in plaats van de juridische

procedure te volgen. Die ene agent maakte het hen allemaal zo moeilijk dat ze het huis ontruimden en vertrokken. Sindsdien was het politie-uniform in zijn ogen het belangrijkste symbool van macht. Maar tegenwoordig was die macht voor hem zo klein dat de ondercommissaris zijn kantoor slechts met zijn toestemming kon betreden. Hij vermande zich en liet de politiefunctionaris binnen. Gedurende het gehele onderhoud wedijverden ze in respect voor elkaar. De ondercommissaris deed nederig omdat hij een van zijn verwanten wilde laten overplaatsen, terwijl de gastheer het gezicht van de politieagent op dat van de ondercommissaris zag. Hij had dus toch aanleg voor filmtechniek. Eindelijk vertrok de ondercommissaris nadat hij gedaan had gekregen waar hij voor was gekomen door hem te overladen met respect zodat zijn prestige ongekende proporties aannam.

De tijd verstreek. Elke dag werd zijn hoge status bevestigd. Langzamerhand maakte hij zich de gang van een farao eigen, kreeg zijn stem de arrogantie van Akbar[2] en zijn taalgebruik de stijl van Jehangir[2]. Nadat hij ervoor had gezorgd dat Jehangir was geëlimineerd, was hij getrouwd met diens vrouw Nur Jehan[3]. Hij had een hele stoet ‘vrienden’ en kennissen die hem welgezind waren. Als een oude vriend, die in de carrièreslag achterop was geraakt, openhartig met hem wilde spreken, nam hij aanstoot aan diens onbeleefdheid. Hij tolereerde het een paar keer, maar als de opdringerige man aanhield, schold hij hem uit.

Hij had het altijd druk. Hij kon geen afspraken maken zonder zijn agenda te raadplegen. Hij kon niet eens zijn zwagers of zijn schoonvader zonder afspraak ontmoeten, laat staan buitenstaanders.

Toen deze levensstijl op zijn hoogtepunt was, begon hij een vraag in zijn hoofd te horen: ‘Wat komt hierna?’

Wat kon er nog komen? Nonsens? Dorheid? Leegte? Berouw? Hij begon terug te denken en wat vond hij? Het stof van de verstreken tijd? Lotsbeschikkingen? Een hunkeren naar dat wat niet was bereikt? Hij vervolgde zijn reis door het verleden en daar ontmoette hij een veelbelovende schrijver van wie de literaire kritiek veel verwachtte. Toen de ambtenaar de schrijver ontmoette, was het of hij door een horzel werd gestoken. Hij realiseerde zich dat hij in overheidsdienst was getreden om van zijn armoede verlost te zijn, maar de weg naar het paradijs bleek alleen te kunnen worden bewandeld met de volledige inzet van de hele persoon. Dan blijven

er weinig gelegenheden over om iets anders te doen. Hij was gevangen in de jacht op aanzien en nu het aanzien zijn toppunt had bereikt, koesterde hij het verlangen te schrijven. Waar waren de verhalen nu? Terwijl hij de berg van de eer beklom, had hij de treden van de ladder stuk voor stuk vernietigd. Hij hing aan de bovenste sport van de eer en hij kon niet naar beneden komen om te schrijven. Als een verhaal zich echter eenmaal in hem had vast-gezet, kon het weliswaar tijdelijk worden onderdrukt, maar het verdween niet. Zodra er even niets te doen was, stak het verhaal de kop weer op. Maar hij kon niet meer over zijn eigen tijd beschikken. Hij werd voortdurend omringd door mensen als Amjad, die gunsten vroegen gedurende kantoortijd en ze altijd buiten werktijd wilden terugbetalen. Er moesten officiële feesten voor hem worden georganiseerd, sommige rond hemzelf en andere namens zijn vrouw. Als hij zich al geroepen voelde te schrijven, had hij geen tijd en als hij wel tijd had, had hij geen inspiratie. Hij voelde zich doorlopend als een stuk steen waaruit niets kan groeien of bloeien.

Anderzijds waren de tijden veranderd en mensen hadden minder tijd om hun werk te doen en meer tijd nodig om hun werk te behouden. De overheidsdienst was een Zwarte Godin geworden op wier altaar het Principe moest worden geofferd. Er ging bijna geen dag voorbij of hij moest een straaltje licht offeren voor zijn werk. De dag dat hij in dienst van de overheid trad, was hij een zon vol licht geweest. De overheid begon de zon van haar stralen te beroven. Wanneer een schat aan beide kanten openstaat, is hij als een rivier; wanneer één kant wordt afgesloten, wordt hij een poel van stilstaand water. Toen hij begon te werken, kwam er geen licht meer bij, terwijl het licht dat in hem was, geleidelijk doofde. Hij begon te stinken. Hij ging op zoek naar verhalen om de stank kwijt te raken, maar het werk achtervolgde hem. Als hij al een verhaal vond, werd het altijd door het werk overschaduwd.

Zijn bron van informatie over de literaire wereld waren de schrijvers die er niet zoals hij in waren geslaagd een baan te krijgen en probeerden aan hun lot te ontkomen door ambtenaren te vleien. Hoewel hij zelf niets meer kon produceren, had hij nog steeds een zwak voor literatuur. De bewuste schrijvers maakten daar misbruik van om iets bij hem gedaan te krijgen. Ieder die het voorrecht kreeg om hem te spreken, bracht een boek of tijdschrijft mee waarin de bezoeker eigenhandig een opdracht aan hem had geschreven. Als hij door het geschenk bladerde, vonkte soms iets in

zijn ogen op, maar het licht werd altijd gedoofd door een vraag van zijn superieur of door andere eisen die het werk stelde. De vonk doofde, maar de bezoekende schrijver kreeg altijd wat hij wilde.

Toen hij op een dag in een tijdschrift bladerde, werd zijn blik gevangen door een titel die luidde: A's literaire werk. Het artikel was geschreven door een gerenommeerd criticus en de schrijver was een van zijn tijdgenoten die tegelijk met hem was begonnen met schrijven. Hoewel hij eigenlijk geen tijd had, las hij het artikel. Het artikel ging over een feest ter ere van de schrijver. Iedere zin trof hem als een speerpunt en tegen het einde van het artikel was hij als een getergde stier. Wraak kan men nemen via zijn eigen kunst; de kunst van de schrijver was zijn oeuvre waarmee hij de ambtenaar had gekwetst. De kunst van de ambtenaar was zijn macht. Hij sleep de wapens van zijn macht en die werden tegen de criticus en de schrijver in stelling gebracht.

De volgende dag kwam hij kwijlend van wraakzucht op zijn werk.

Al gauw kwam er een briefje waarin een schrijver om een onderhoud verzocht; het werd meteen toegestaan. Het duurde niet lang of het gesprek ging over de avond met de schrijver. Hij zei: ‘Vindt u niet dat de criticus zijn lof op de auteur heeft overdreven?’

‘Met alle respect, meneer, het oordeel van de criticus lijkt me niet onpartijdig. Hij maakt een bevooroordeelde indruk,’ prevelde de pluimstrijker.

‘Juist ja! Ik begrijp het. U bedoelt dat er geen eerlijke kritiek meer bestaat.’

‘Inderdaad, edelachtbare. Er is geen goede kritiek meer. Het gaat alleen nog om vriendschap of wraak. Om eerlijk te zijn, meneer, verdient u zo'n avond meer dan de schrijver over wie we het hebben.’ De schrijver raakte een gevoelige snaar. Verrukt antwoordde de ambtenaar: ‘Allerbeste vriend, ik ben maar een exschrijver.’

‘Hoezo, edelachtbare? In de literatuur bestaat er geen verleden of heden. Uw verhalen zijn inderdaad een jaar of tien geleden geschreven, maar ze zijn nog even actueel als toen. Sterker nog, ze zullen ook in de toekomst niet door de tand des tijds worden aangetast.’ Nu hij dit alles had gezegd twijfelde de schrijver er niet aan dat zijn verzoek zou worden ingewilligd.

‘Een ogenblikje, alstublieft!’ Hij belde, riep de assistent binnen

en beval hem het dossier met het probleem van de schrijver te brengen en zei: ‘Ik ging zo in ons gesprek op dat ik uw problemen had vergeten.’

De schrijver mompelde onoprecht: ‘Dat heeft geen haast, meneer. De wereldse zaken nemen toch wel hun loop. Ik zat serieus te denken dat er eens een avond moest worden gehouden ter ere van uzelf. Ik hoop dat u dat zult toestaan, meneer!’

Met kloppend hart schreef hij ‘ja’ op het dossier, beval de bode het te laten uittypen en zei: ‘Wat heeft een avondje ter ere van mij voor zin. Ik verdien zoiets niet. Maar als u erop staat, ben ik machteloos.’

‘Dank u wel, meneer! Ik loop er al lang over te denken, maar ik durfde er niet over te beginnen uit angst dat u zou weigeren.’

Ze spraken als poppen die worden gedreven door hebzucht.

Intussen bracht de bode het uitgetypte exemplaar. Hij tekende het, overhandigde het origineel aan de schrijver en vroeg hem het met het kenmerk door het kantoor te laten verwerken. De schrijver boog, groette en vertrok.

Enkele dagen later stond het bericht over de avond op de voorpagina's van alle kranten. Hij liet ze allemaal bezorgen, spreidde ze voor zich uit en voelde zich als een lamme die zijn kruk vindt.

Op de afgesproken avond arriveerden hij en zijn vrouw als laatste gasten. Het hele gezelschap stond voor hen op en de voorzitter kwam persoonlijk naar voren om het paar te verwelkomen.

De toespraken vol lof op hem vatte hij letterlijk op. In het licht van die toespraken ontdekte hij zijn nieuwe status, die van de grootste levende verhalenverteller. Blij als hij was met deze ontdekking vergaf hij zowel de criticus als de schrijver die hadden geprobeerd hem zijn kruk af te nemen.

Toen hij naar huis reed, was hij in de zevende hemel. Hij stelde zich voor dat Nur Jehan naast hem zat en dat alle kranten de volgende dag met grote koppen zouden berichten over de avond met hem, waarna kolommen vol over het feest zouden volgen. Hij was er vast van overtuigd dat de flitsen van de fototoestellen gedurende het feest hem het licht zouden teruggeven dat hij tijdens zijn werk had verloren. Zijn ogen werden mistig bij de gedachte aan dit licht, hij zag het stopteken van de verkeersagent op een kruispunt niet en reed door tot de agent floot om hem te laten stoppen.

Toen de auto vaart minderde, zei zijn vrouw: ‘Waarom stop je? Rij door! Een of andere flutagent hoeft het maar te vragen en jij stopt nog ook.’

Toen Eva twijfelde aan de moed van Adam besloot Adam door te rijden, maar de voet van Adam trapte het gaspedaal niet in, misschien omdat de agent leek op degene die zijn familie op de vlucht had gejaagd. Even aarzelde hij tussen Eva en de agent en uiteindelijk remde hij toen hij zag dat hij bijna een fietser aanreed. De agent kwam op de auto af, maar hij bleef met zijn handen om het stuur geklemd zitten. Hij leek zelfverzekerd maar in werkelijkheid was hij verlamd. De agent zei ruw, maar respectvol:

‘Mijnheer, wilt u uitstappen!’

Ontdaan van zijn waardigheid voelde hij zich naakt. In de auto kon alleen zijn vrouw zijn naaktheid zien, maar als hij uitstapte zou hij te kijk staan voor de menigte die zich inmiddels had verzameld. Hij klemde het stuur nog steviger vast, zijn nek werd stijf en hij keek de agent niet aan.

Zijn vrouw riep: ‘Wees niet zo brutaal! Weet je wel wie we zijn?’

De agent antwoordde niet al te beleefd: ‘Hoe moet ik weten wie u bent? U moet uitstappen!’

Toen Eva op het toneel verscheen, vond Adam iets van zijn vechtlust terug. Zonder een blik op de agent te werpen kwam hij uit de auto. Met zijn rug tegen de auto geleund en alle moed die hij bezat vergarend bulderde de lamme: ‘De grootste romanschrijver van het land staat hier voor je, maar jij volhardt in die flauwekul.’

De agent gebaarde met zijn linkerhand, bleef roerloos staan en schreeuwde terug: ‘Krijg nou wat. Ik was al bang dat u een ambtenaar was. Wees verstandig, laat me je papieren zien en wacht op de bekeuring.’

Het gelach dat van alle kanten klonk was als een steniging.

Toelichting

1. De pippalboom bezit de kracht om door de stenen wand van een put te groeien. Dus hoewel zijn eigen ziel rigide was (zoals de wand van een put) drong de pippalboom van het denken erdoor naar buiten.

2. Akbar en Jehangir waren beiden Mongoolse keizers.

3. Volgens de legende was Nur Jehan een buitengewoon mooie en wijze vrouw. Jehangir zou haar echtgenoot hebben laten doden op het slagveld om later zelf met Nur Jehan te kunnen trouwen.

Vertaalde poëzie

Twee gedichten
Cao Xuân Tú
(Vertaling Erik Mossel)

Sterren

Het hoge huis snakt naar
een hap nachtlucht
vol vleugjes munt en jasmijn
die de dronken sterren
al zwaaiend en zwenkend wegsturen.
Over de tuinmuur zoekt klimop
tastend in het niets naar houvast.
Een verveelde sprinkhaan schreeuwt,
en doet het zuchten van verliefden
overgaan in langgerekt geeuwen.
En ik kruip, net als een klimplant,
terug naar een andere tijd,
de zomernacht van een kind
afgezet met krokante sterren
waaronder moeder een slaapliedje
in de door betel gekleurde monden
van naamloze rivieren uitspoelt.
En vader, ongeschonden thuisgekomen
uit broederoorlogen,
stoeit als een jochie.
De vijand kondigt een bestand af,
roept hij, en tilt mij tot boven de omheining
die krioelt van heldere, als sterren flonkerende
vuurvliegjes die bevend
voor mijn kinderogen wegsmelten
als ik ze bij het vallen aanraak.

Stars

The high house gasps
For a breath of night
Laced with mint and jasmine
That send the drunken stars
Staggering off, swinging.
Over the garden wall
Climbers grope mid-air
For an anchoring. A bored
Cricket screams, switching
Lovers' sighs to long yawns.
And I, like a creeper, crawl
Back to another time,
A child's summer night
Crusted with stars whereunder
My mother washes a lullaby
Over the betel-red mouths
Of anonymous rivers.
And father, home and unscarred
From fratricidal wars,

Skylarking like a boy.
The enemy calls a truce,
He cries, and tosses me
Above the fence swarming
With fireflies, bright
And blinking as the stars
On my own child's eyes,
That tremble and melt
As I touch and fall.

Een dag in Parijs

De junizon overspoelt de straatklinkers
terwijl je, verloren tussen groepjes van twee,
drie toeristen, naar de Sacre Coeur omhoog sjokt.
De lucht is drukkend, tropisch.
Schuchter loop ik op je toe,
werp een heimelijke blik in je richting.
Zweetpareltjes doen je oranje
make-up uitlopen. Jij bent minimaal gekleed,
je gympen aan flarden.
'Amerikaans?' vraag ik. 'Yeah,' zeg jij.
'Echte apple-pie. Wil je wat?'
Verbaasd, maar gelukkig, loop ik mee.

De stedelijke doornen-in-het-oog slaan we over -
de grote musea, de beroemde winkels.
We kijken naar de rommel in de Seine en eten
samen stokbrood, tot we blut zijn.
Je port in mijn wang: 'Slachtoffer van de Rode Khmer?'
'De twaalfde zoon van meneer Sihanouk.'
'Hey, een echte prins!' roep je zangerig,
Bij het eerste gerucht van regen haasten we ons weg te komen.

Zes verdiepingen op en we zijn in je kamer.
Niks apple-pie, in plaats daarvan biedt je mij een matras
op de vloer aan. Het begint te waaien;
ik voel de moesson uit ons
halfleeggedronken wijnglas opsteken.
Dan de wolkbreuk.

Eenmaal voorbij, tel je mijn ribben.
Ik ruik je haar en zie drassige rijstvelden voor me.
'Waar zijn we?' vraag ik dromerig.
'Ach, arme prins! In elk geval niet in Phnom Penh.'

Một ngày ở Paris

Dốc đá xanh ngập nắng tháng sáu
Và bạn lạc lõng giữa dám khách du, từng nhóm
Hì hục nhắm hướng Sacré Coeur
Một ngày nhiệt đới, nóng ran...
Mon men tôi lại gần lén nhìn bạn:
Mồ hôi nhòa son phấn màu cam,
Quần áo cun cỡn, mỏng trơn.
Đoi giày vải nát như tương.
'Cô người Mỹ?' tôi đánh bạo làm quen.
Bạn cười: '*Apple pie* thứ thiệt, muốn không?'
Sường rân, tôi rảo bước theo bạn.

Chúng mình phớt qua những tòa nhà gai mắt:
Những cửa hàng to, viện bảo tàng cao ngất.
Vỗ túi rỗng, mình ngậm chung mẩu bánh mì,

Ngắm dòng Seine bồng bềnh rác rưởi.
Bạn gõ đôi má lõm, hỏi tôi: ‘Nạn nhân Khmer đỏ, phải không?’
‘Con thứ mười hai ông hoàng Sihanouk, chính tôi!’
‘Ha, ha, anh là hoàng tử thử thiệt’ bạn réo lên.
Mình tẩu sớm trước khi mưa tới

Phòng bạn chót vót tầng sáu,
Apple pie chẳng thấy đâu, chỉ thấy
Tấm nệm suông, sàn nhà trơ trụi...
Ngọn gió lên, tôi nghe báo mùa dâng
Trong ly rượu uống dở,
Rồi mưa ào như thác đổ.

Xong phút huy hoàng bạn đếm sườn tôi.
Tôi hít tóc bạn, mường tượng những cánh đồng ngập nước.
‘Mình ở đâu đây?’ tôi hỏi trong mơ.
‘Anh hoàng ơi, chốn này đâu phải Phnom Penh!’

Drie gedichten
Duoduo[*]
(Vertaling Maghiel van Crevel)

Vijf jaar

vijf borrels, vijf kaarsen, vijf jaar
drieënveertig, gutsend zweet om middernacht
vijftig handen met de palm op tafel
een zwerm vogels met gebalde vuisten vliegt aan uit de dag van gisteren

vijf slingers rode rotjes knetteren in de vijfde maand,
  door vijf vingers rolt de donder
maar vier in de vierde maand op de tong van vier dode paarden
  meelevende gifpaddestoelen gaan niet dood
op de vijfde gaan vijf kaarsen uit om vijf over vijf
maar het landschap dat schreeuwt bij de dageraad gaat niet dood
het haar gaat dood maar de tong gaat niet dood
het temperament teruggevonden in het gaargekookte vlees gaat niet dood
vijftig jaar kwik doorsijpelt het zaad maar het zaad gaat niet dood
de foetus brengt zichzelf ter wereld, gaat niet dood
vijf jaar voorbij, vijf jaar niet dood
in vijf jaar gaan twintig generaties wormen dood

□□

五杯烈酒，五支蠟燭，五年
四十三歲，一陣午夜的大汗，
五十個巴掌最向桌面
一隻指紧雙拳的鳥從昨天飛來

五指紅腫放懸五月，五指間當髮離隆
前四月四匹死馬舌頭上寄生的四朵毒蘑菇不死
五日五時五分五支蠟燭熄滅
前黎明時分大叫的風景不死
頭髮死面舌頭不死
從煮熟的肉中找回的脾氣不死
五十年水銀滲透精液而精液不死
胎兒自我搬生不死
五年過去，五年不死
五年內，二十代蟲子死光。

* *Duoduo (Peking, 1951) begon in 1972 gedichten te schrijven, als deelnemer aan een ondergronds literair circuit dat pas rond 1980, na de dood van Mao en de machtsovername door Deng Xiaoping, bovengronds kwam. In 1989 kwam hij voor het eerst buiten China, om zijn werk voor te lezen op Poetry International. Vlak voor zijn vertrek was hij getuige van het bloedbad rond het Plein van de Hemelse Vrede. Hij is niet naar China teruggekeerd. Er zijn bij Meulenhoff drie bundels met respectievelijk gedichten, columns en korte verhalen van hem verschenen.*

Overzee

wij gaan overzee, maar waarheen moet die rivier
ten dode opgeschreven dan nog stromen?

wij draaien ons om, maar achter ons
is geen enkel later leven

is geen enkel leven
het waard steeds opnieuw te leven?

de mensen aan boord staan rechtop, verbijsterd
hun familie haalt adem, onder water in de verte

voortdurend klinkt het klokgelui
hoe langer het aanhoudt, des te minder overtuigd!

de bomen aan de overkant zijn als parende mensen
in plaats van zeeschelpen, zeesterren en zeeanemonen

ligt het zeestrand bezaaid met naalden, watten
en schaamhaar - zien wij nu de overkant?

dus draaien wij ons om, draaien wij ons om als vruchten
maar achter ons - is een grafzerk

neergezet in het sportveld bij de school
alleen de vrouw die aan zee huilt om haar kind, alleen zij

begrijpt hoe eindeloos deze winter is:
als er geen doden zijn, komt er geen eind aan de rivier...

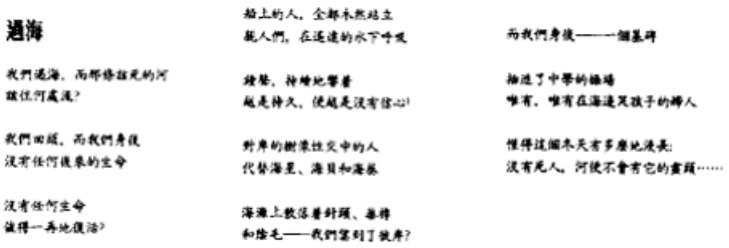
過海

我們過海，而那條註定的河
誰住何處流？

我們回頭，而我們身後
沒有任何復原的生命

沒有任何生命
值得一再地復活？

船上的人，全都木然站立
載人們，在逝逮的水下呼吸

緩緩，持續地響著
越是持久，便越是沒有信心！

對岸的樹葉往交中的人
代替海星、海貝和海藻

海灘上散落著針頭、毒精
和陰毛——我們怎到了彼岸？

而我們身後——一個墓碑

抽泣了中學的鐘場
唯有，唯有在海邊哭孩子的婦人

慢得這個冬天有多麼地漫長：
沒有死人，河便不會有它的雷霆……

1990

30 Juni 1986

brief van mijn geliefde, boog over de stille oceaan, uit amerika:
‘het koren is doodgegaan - samen met het kerkhof in het korenveld’

dat was een truc - die neerkwam
op een extra schop tegen een mannenachterwerk

al was hij afgestempeld
voor wel 44 dollarcent

achter deze aanblik ging een vingerwijzing schuil
tekst bij de voordeur van een schoenwinkel in manhattan, bij voorbeeld:

‘wij komen van verschillende planeten’
of, op een van philadelphia naar cincinnati verstuurde

verjaarstaart in drie huidskleuren, de woorden:
‘met een kind de afstand tussen ons helen’

achter deze aanblik geen andere aanblik
de enige aanblik was in san francisco:

uit de kontzak opgediept
een stuk antieke oosterse reuzelzeep

en een zeeman die blinden hielp oversteken
raakte het kwijt in het rommelend heelal.

1986□6□30□

橫跨太平洋我愛人從美國傳信來:
"那片麥子死了——連同養她中央的基地"

這是一種手法——等於
往一個男人屁股上多踢了一脚

就算盖了郵戳
一共44美分

這景象曾使留有一道伏筆
警如，走哈頓一家鞋店門口有一幅標語:

"我們來自不同的星球"
或者，一塊微費城送往辛辛那提的

三種膚色的生日蛋糕上寫的:
"用一個孩子愈合我們之間的距離"

這景象曾使再與其他景象
唯一的景象是在舊金山:

從屁股免費撿出
一塊古老的東方的橄欖肥皂

一個擅扶盲人過街的水手
把它丢进了轟鳴的宇宙。

1988

Souvenir van een reis
Nasser Fakhteh
(Vertaling Nasser Fakhteh, Margreet Hogeterp en Peter Wissema)

De vage geur van liefde komt vrij uit de verbrande kuif van de wind

Fonteinen van een leven lang
   - in hun bittere neergang -
vullen het parfum van de vochtige aarde
doordringen de reukorganen van drie vermoeide witte populieren
De tijd, met haar rusteloze golfbewegingen,
wijkt
   - in het doodlopend punt -
van onder de voetstappen van de reiziger
En voor de vreemd verbijsterde maan
toont de verloren zingende jeugdliefde haar gelaat
zodat plotseling jij -
   vrouwe met het treurige gelaat -
opnieuw beeldschoon wordt
schoner dan het trappelend concept van schoonheid
dat je er
   - helaas -
toe overhaalt om te zeggen:
Ik betreur het

De geur van verwelkte klaprozen
komt vrij uit de kille as van intense kou

Drie wegen
drie in elkaar verstrengelde bochten
drie reizigers met hartzeer
en een gecompliceerd geheim
   in de verwarring van drie stiltes
vanachter een gesloten luikje
kwam een stem:

«رهآورد یک سفر»

بوی مبهم عشق می آید
از کاکل سوخته باد

قواره های عمر
-در قرودی تلخ-
عطر نمناک خاک را
بر مشام سه تک سپیدار خسته می آکنند
زمان با سیمایش بی تاب
-در نقطه بن بست-
زیر گامهای مسافر پس می نشیند
و در برابر پوست خربیانه ماه
تغزّل گمشده جوانی چهره می نماید
چشمان که ناگهان تو
-بانوی افسرده سیما
دوباره زیبا می شوی
زیباتر از مفهوم پامال شده زیبائی
که
-دریغا-
تو را بر آن می دارد تا بگوئی "من پشیمانم"

بوی شقایقهای فسرده می آید
از خاکستر سرد زمهریر

سه جاده
سه پیچ خم انحنر خم
سه مسافر داخسته
و یک راز پیچیده

‘Wat was het leven waar we part noch deel aan hadden,
wat was de opbrengst van al het leed
dat met voldoening alles in het vuur smeet?’
Lotgenoten hieven hun hoofd:
‘Wij zijn slachtoffers van een verbijsterde generatie!’
We zwegen voor een tijd
maar iemand in mij stampte met z'n voeten ter ontkenning
de schreeuw van protest ten hemel schreiend
en schreeuwend naar de nacht:
‘Nee! Wij zijn goddelijke slachtoffers
die aldus de lichamen van onze dromen
op onze schouders dragen
om zo de gebeitelde woorden op het graf der geliefden liederen
- op onze lippen -
te laten worden zodat de duizend jaar oude jongeren
de eeuwige aanwezigheid vinden in ons
waardoor de dood
- nog steeds -
het gezelschap van de schaduwen der nacht ruikt
zij aan zij met de honden en de laarzen en gebroken kruisen
- onze voetstappen -
op het stenen plaveisel
in de dwarsstegen van de ballingschap.’
Ach! vrouwe met het treurige gelaat
jij bent de belichaming van het menselijk lijden
jij bent de kristallisatie van mijn protest
jij bent het hoogste droombeeld dat met haar hoofd
verrijst uit de ruïnes van elke ondergang
Met de gegraveerde smart in de nobele trekken van je gelaat
met je rok vol sterren en kometen

[Arabisch]

en in het optillen van je rouwkleed
ontkennen kinderen de dood met vroeg eigengemaakte grofheid
en brengen zij het patroon van de vader
in je nachtelijke verhalen

De geur van ineengeslagen handen komt vrij
vanaf de verre mistige toppen
Het was geen overwinning en is het niet
Laten wij dan de lofzangen weglaten
laten we wegtrekken uit de smartlappen
laten we op de gevallen schouders van de mythen,
vanuit de wanhoop van een vallende generatie
een gedicht indelen
zonder het tumult
   van Overwinning
en zonder de heiligheid
   van de held
De vlaggen vielen voor onze ogen neer
en jij, hoe huilde jij oprecht
Maar ik, ik reinig het lichaam in de kristalheldere
herinneringen
Op je lichte transparante blik
hijs ik een vlag boven op mijn dromen
en voor een slokje glimlach
schreeuw ik in oprechtheid
   - met de bittere wijn op mijn lippen -
tot aan het einde
van de dronkenschap

De geur van een voorbije lente
komt vrij buiten het bereik van de herfst

De zon trilt
   van kou
      in het meest onvruchtbare meer van het seizoen

[Arabisch]

و الگوی پدر را
بر قصه های شبانه تو خواب می بینند

* * *

بوی دستهای بهم فشرده میآید
از قله های به گرفته دور

که بر زوایای هایِ هر شکست، در برمی گشایی
با انبوهی حلاک شده بر خطوطِ تجهیب نهایت
با دانشی پر از ستاره و شهاب
و به بدنه سرگشته اند
کودکانی که با خطوطی زودرس
مرگ را انتظار می کشند

قاصدانه ای نیز و نیست
پس بگذار دستانه ما را به کناری نهیم
بگذار از خلال مرگبه ها سر گذریم
بگذار بر شانه های افتاده اسامیر
از توسعه‌ی آمن شکست
چگانه های چند پاره سار کاتیم
بی های و هوئی
برای پیروزی
و بی انتهایی
برای قهرمان
پرچمها در برابر چشمانمان فرو افتادند
و تو چه مجیدانه گریستی
من آنا تن در زای خاطره خلیسه می نویم
از پوشاک شفاف نگاهی
درخشی بر فراز پیشانیم می نشانم
و برای جرعه ای لبخند
کُتخداره بر لب
«تا انتهای مسلی»
راستی را بانگ می زنم

بوی بهار مبوی داده می آید
از مرزبسته باتور
خبرنامه در عظیم ترین دریاچه شمال
سرد می آید
درختان در هیاهترین ساعت روز
بر حسرت تن بوقی سبز

De bomen, in hun naaktste uur van de dag,
tellen
  in verlangen naar een groen kleed
    de lange voetstappen van de tijd
De bladeren na het droogste moment van hun leven
zuchten
  de droevigste symfonie van de natuur
    onder onze voetzolen
Oude paartjes met vertrokken gezichten
begaan opnieuw de platgetreden paden van jaren her

Een kleine jongen gooit een van z'n oude schoenen
tussen de zwanen
De visser haalt de haastig opgejaagde vis op het droge,
op de kleine pier van de zonsopgang
  - maar -
    de vis is reeds jaren geleden gestorven

De geur van vlammen
komt vrij vanuit halfverbrande smeulende huizen

Langs het plaveisel van Berlijner straten
Nacht als een bedreiging
    - met een dolk in de hand -
staart naar de buitenlanders
In de duisternis
worden herdenkingsstenen
haastig van hand naar hand doorgegeven

[Arabisch]

گامهای کُند زمان را شمارَه می کنند
برگها در پس خشکَ ترین لحظه های عمر
محزونترین سمفونی طبیعت را
زیر لگدکوب پاهامان آه می کشند
جفت های پیر با چهره های عبوس
راههای طی شده سالها را تکرار می کنند
پسرکی لنگه کفش کهنه اش را
به طرف قوها پرتاب می کند
مرد ماهیگیر با شتاب ماهی به دام افتاده را بالا می کشد
بر اسکله کوچک غروب
-اما-
ماهی سالهاست که مرده است

بوی زباله های آتش هی آید
از خانه های نیم سوخته خاموش

در سنگفرش خیابانهای برلین
شب، مثل یک تهدید
-با خنجری در مشت-
به خارجی ها زل می زند
در تاریکی
آجرهای پاشیده
بسته به دست می شوند
بر ویرانه های یک رویا
-اما-
دیوار سالهاست که فرو ریخته است

ما دلهره هامان را
در خنده های مستانه می پوشانیم
و به هم شادی تعارف می کنیم
واژه ها مرده می کشند
و حرفها در فضای خالی سه سکوت می شکنند

Op de ruïnes van een droom
valt de muur
    - maar -
    de muur is reeds jaren geleden gevallen
We bedekken onze angsten in dronkemansgelach
en bieden elkaar vreugde aan
De woorden lijden pijn
en het gesprek breekt in de lege ruimte van drie stiltes
We spreken in verleden tijd
over hen die waren en niet meer zijn
    en nog steeds aanwezig
over hen wiens aanwezigheid in onze stilte ligt
We spreken om maar niets te hoeven zeggen
  over onszelf
om niet te hoeven zeggen:
  ach en wee, de wortels van onze aderen zijn moe
om niet te hoeven zeggen dat we geplunderd zijn
met een oude koffer gevuld met tijd in de hand
en de schoenen afgetrapt
  door stenige wegen,
dat we voortvluchtigen zijn
van het feest der hongerige honden
dat we daklozen zijn
met het lijdenskruis op onze rug
en gebarsten dorst op de onze lippen
dat we veracht worden
met het stempel van een lager ras op ons voorhoofd
en de schaduw van een hoger ras
vallend over ons
We spreken om niet te hoeven zeggen dat die
zestien houten kruisen
opgeheven in de handen der studenten
rondom de hele Ernst Reuter Platz
ook het aandenken voor onze dood is
We spreken om te vluchten van de herinnering
aan de geschiedenis die zich herhaalt
van Auschwitz, Dachau, Bergen-Belsen
van hen die *'geen hart hebben behalve in hun bajonet'*
en hen die ons aanspreken met *'een accent dat doet denken aan een bijl'*
Waar vindt men een druppel ontspanning

[Arabisch]

ما حرف می زنیم با اعداد گذشته
از آنها که بودند و نیستند و هنوز صدقه
از آنها که جشن‌شان در سکوت ماست
ما حرف می زنیم تا از خویشان چیزی نگوئیم
تا نگوئیم آه! ریشه رگهایمان خشک است
تا نگوئیم که ما غارت زندگانیم
با چندان کهنه ای پر شده از زمان
و کفشهائی فرسوده از سنگلاخ جاده ما
که ما گل‌خندانیم
از سور سگان گریزند
که ما آوارگانیم
با صلیب رایج بر پشت
و چنگ نشکنی بر لب
که ما تحقیرشدگانیم

با مهر نژاد پست بر پیشانی
و سایه نژاد برتر به دنبال
حرف می زنیم تا نگوئیم آن شانزده صلیب چوبی
که به دست دانشجویان
گردانگرد میدان ارتشت رویتر قرار شده اند
یادبود مرگ ما نیز هست
حرف می زنیم تا از تکرار تاریخ بگریزیم
از آدولیتس، ماتهاوزن، بلژن
از "آنهائی که قلب نمازشان جز در تولک سرانبزه هاشان"
و آنهائی که "با نهیجه ای نزدیک به غیر" با ما سخن می گویند
کجاست قطره ای آرامش
وقتی کعبه پناهندگان در آتش می سوزد
و ما همچنان حرف می زنیم تا نگوئیم
هانتق، تصویری است
که در میدرست خاطره می سوزد
آنگاه سکوت می کشیم
سکوت می کشیم تا بگوئیم
"ما آن شقایقیم که با داغ زاده ایم"

als het vluchtelingenkamp in brand staat
En we zijn voortdurend aan het spreken om niet te hoeven zeggen dat
liefde een beeld is dat brandt
in de onbereikbare verte van een herinnering
Dan zwijgen we
zwijgen we om te zeggen dat wij de klaprozen zijn
die overleven met de littekens
dat liefde een fontein is van de zon
opborrelend vanuit de bron der aarde
dat liefde wortel schiet in de duisternis
dat liefde geen woorden nodig heeft
dat liefde soms een bloemsteel is die
halverwege een glimlach,
tijdens de afstand tussen hand en reukorgaan
jaren meegaat
En soms is zij de volle betekenis van bezorgdheid
de afstand van een ongelaten traan
met de kortstondige frisheid van een klaproos
kortgesloten in de eeuwigheid van het moment
We zwijgen om te zeggen
dat liefde soms stilte is
en soms
slechts een gebaar, een zucht
soms het trillen van genot
in de ontmoeting van twee blikken
soms een bedrieglijke trots
in de rimpels van een doorleeft gelaat
dat zij soms
het oproer is van onvolgroeidheid
in de duizend takken van aspiratie
dat liefde soms
duizend zorgen zijn
in de afweging van een beslissing
We zwijgen om soms
te zeggen
soms ben jij liefde
sterker dan de dood
gepassioneerder dan een gedicht
en schoner dan het trappelend concept van schoonheid
dat je er
- helaas -

[Arabisch]

سکوت می کنم تا بگویم
که عشق، چشمه خوشبختی است
که از سرچشمه های خاک می جوشد
که عشق در ظلمانه ریشه می تند
که عشق نیازمند واژه نیست
که عشق گاه شاخه گلی است
–در نیمه راه یک لبخند–
که فاصله دست و بام را
سالها طی می کند
و گاه نقشویش پر معنائی است
که فاصله اشکی نریخته را
با خاموش یک دقایق
به ابدیت تحفه پیوند می زند
سکوت می کنم تا بگویم
عشق، گاه سکوت است و گاه فقط یک آه
گاه رهشه لذت است در فلاقی دو نگاه
گاه غرور مفتون گشته ای است در چین های زودرس چهره ای
گاه غوغای بلوغ است بر هزار شاخه آرزو
و گاه عشق، هزار دهدهه است
برای ارزیابی یک تصمیم
سکوت می کنم تا بگویم
گاه عشق توئی
قوی تر از مرگ
پرشورتر از شعر
و زیباتر از مفهوم پامال شده زیبائی
که
–دریغا–
تو را بر آن می دارد تا بگوئی "من پشیمانم"

سفر نه نقطی هجران بود
نه نگاه بی قرار مسافر
سفر بازگشتی بود به آغاز

toe overhaalt om te zeggen:
ik betreur het

De reis was noch de bitterheid van een scheiding
noch de rusteloze blik van een reiziger

De reis was een terugkeer naar het begin
zonder dat we nog over een vaste bestemming nadenken
In de zevendaagse schepping van wereld en ziel
betreden we de afstand tussen geboorte en dood
op een voortvluchtig paard,
naar de verst mogelijke tedere droombeelden
en voortdurend gevulde glaasjes waren de druppels
van bestaan tegen ons bittere verhemelte

De geur van verzoeking van het lichaam
komt vrij vanuit de private beperking van de kleding

De zon, in de kleur van schaamte,
verschuilt zich
en wordt begraven achter de pijnbomen
van de berouwvolle reflectie der maan
Op de trillende spiegel van de rivier
vliedt een zacht neuriën
Ik plooi mijn angst in een glimlach
en nodig je uit om te dansen
onder een paraplu van licht, kleur en muziek
Dans bloeit in je lichaam
en plotseling zwelt de vreugde
je opent je ogen en dauw verschijnt geleidelijk
in het licht van je blik
De weg -
wachtend op reizigers
staart me aan
en

vanaf de kuif der wind
komt de ouderwetse geur
van liefde vrij

[Arabisch]

بی که دیگر به مقصدی دور بیندیشم
در خلقت هفت روزه جان و جهان
قاصله میلاد و مرگ را
بر مرکبی گریزپا
تا سرحد تخیف توین اوهام راندیم
و جاده‌های پی در پی
قطره های زیستن بود
بر کام تشنگان

* * *

بوی خوشش فن می آید
از حریم خلوت جامه ها

خورشید به رنگ شرم
سر می مزند
و پشت درختان کاج دفن می گردد
از تمکاس سوگوارانه ماه
بر آلهه تروان رود
زمزمه ای گنگ جاری است
من ترسم را در تبختدی می پیچم
و به رقص دعوتت می کنم
بر چتری از نور و رنگ و موسیقی
رقص در اندامت شکوفه می کند
و ناگهان
شادی قد می کشد
تو چشم فراز می کنی
و سپیده
نور تربکه
بر روشنای نگاهت طلوع می کند
جاده در انتظار مسافر
به من خیره می شود
و
از تاکان سوخته باد
بوی کهن عشق می آید

Drie gedichten
Irina Grivnina[*]
(Vertaling Anne Stoffel)

Ze bouwen steden

Ze bouwen steden en het landschap scheurt
ze luiden klokken, ieder dier verjagend
versierde torentjes
paleizen vol van kleur

ze kappen bos
ze timmeren iets donkers
van zware balken

en geen zon te zien
de raampjes zijn te klein
de lucht binnen de wanden gestikt
wel is er wodka
zurig eten
verschaalde kwas
een stal die stinkt en
vuilnis

Een kosmisch treuren
en een lied dat daarbij past
geen oogopslag
geen hemel die er lacht

[Russisch]

Пейзаж ломая строят города
звонят в колокола зверье пугая
резные башенки
цветные терема

лес валят
избы темные сбивают
из бревен толстых

солнца не видать
в окошки крошечные
воздух задохнулся меж стен
где водка
кислая еда
квас плесневелый
хлев вонючий
мусор

* *Irina Grivnina is in 1945 in Fergane, Oezbekistan, geboren. Ze heeft in Moskou wiskunde en computerkunde gestudeerd en was daar werkzaam als computerspecialist. In 1977 is ze voor de ondergrondse pers gaan werken en in 1980 is ze door de KGB gearresteerd en veroordeeld tot veertien maanden gevangenschap, gevolgd door twee jaar ballingschap. Nadat ze in 1985 in Nederland is komen wonen, heeft ze meegewerkt aan vele radioprogramma's van de BBC World Service en vele artikelen geschreven voor diverse bladen. Ze heeft in Nederland vier boeken gepubliceerd, plus een groot aantal gedichten.*

Тоска вселенская
и песня ей подстать
глаз не поднять
небес не увидать

Briefkaart uit Riga

In grijze straten
tussen grijze muren
verdwaalden wij
we zagen niets
we dachten
alleen maar aan het slechte nieuws
van thuis

Een kwade ijzelende regen
joeg ons de hal in
van een leeg hotel
daar zaten we
bij een reusachtig raam
en zagen de rivier
de kade beuken
en somber keek
de koude vreemde stad
ons in de ogen

Het strenge silhouet
was
als getekend op de bleke hemel
van oude glorie
het vervallen spookbeeld
door vocht verzilverd

Niemand is bij machte
terug te keren naar die zwarte dag
maar troostend
zal de stem van 't oude orgel
je roepen
om opnieuw die weg te gaan
door grijze straten
tussen grijze muren...

Стихи на обороте фотографии старой Риги

По серым мостовым
меж серых стен
не видя ничего вокруг
бродили
и помнили
одни дурные вести
из дому

Ледяной недобрый дождь
загнал нас в холл
пустынного отеля
мы сели
у огромного окна
в нем билась

серая река о камни
и
хмурый и чужой
холодный город
в глаза глядел нам

Строгий силузт
казался нарисованным на бледном
балтийском небе -
древнего величья
обветренный и обветшалый призрак
посеребренный влагою

Вернуть
не силах ты тот горький день
но - голос
старинного органа
в утешенье
тебя вдруг позовет путь повторить -
по серым мостовым
меж серых стен...

Uit het Nederlands

En aarde verplaatsen -
water veranderen in land

En stenen versjouwen -
steden bouwen op zand

En slavenkinderen
de vrijheid leren

En alles begrijpen
en leven
in knagend verlangen

Naar dat eiland van warmte
dat achterbleef
ver weg in zee
naar die ogen vol aandacht
die handen
aaneengesmeed

En dan weer
de tijd vergeten
en stenen versjouwen
en bouwen dat slot
op het wankele
glijdende
zand

С голландского

И землю возить
превращая озера в твердь

И камни таскать
возведя города на песке

Зачатых в рабстве детей
свободе учить

И все понимать
и жить
в неизбывной тоске

По теплому острову
что остался в дальних морях
по тесному кругу
рук
и внимательных глаз

И - вновь
забывая о времени

камни таскать
и строить свой замок
на зыбком
текучем
песке

Gedicht
Ilja Kolli
(Vertaling Madeleine Mes)

Een tijd wordt weggegooid als oude kleding,
als hemden, sokken, of het vuilnis is.
De Hoop is hopeloos en naakt en ziet in
de spiegel enkel mist en duisternis.

Verward staat ze te woelen in de vodden,
die koud zijn, want hun dienst heeft afgedaan.
Ze snapt het niet, ze heeft geen flauw vermoeden
wat morgen om haar schouders heen te slaan

en welke minnaar met zijn stenen handen
haar huiverende dijen morgen raakt,
door welke strelingen, door welke schande
haar volgzaam innerlijk toch weer ontwaakt.

Vergeet dat nutteloze raden liever.
Wat maakt het uit? Alsof je antwoord kreeg!
Je weet toch hoe die aangetaste spiegel
terug zal kijken - sprakeloos en leeg.

[Russisch]

Сменяются эпохи, как одежда:
носки, рубахи - переполнен бак.
Нагая безнадежная надежда
глядится в зеркало, где муть и мрак.

Растерянно в руках первбирает
холодное отжившее трапье,
не разбираясь и не понимая,
что завтра бросят на плечи ее,

какой любовник каменные руки
положит на дрожащее бедро,
какие ласки и какие муки
развяжут ей послушное нутро...

Да в общем-то, гаданья бесполезны -
какая разница, какая суета!
Ведь все едино в зеркале облезлом
глухая отразится пустота.

* *Ilja Kolli is in 1959 in de USSR geboren. Hij was daar poëzieredacteur bij een sovjet-uitgeverij en journalist bij een dissidentenkrant. Zijn gedichten zijn gepubliceerd in verschillende tijdschriften en verzamelbundels, en hij heeft één eigen dichtbundel gepubliceerd. Hij woont sinds 1992 in Nederland.*

Hel van atlassen

*Toama al-Modhiji**
(Vertaling Ad Berends)

Soms boven mijn hoofd
soms in mijn hand, soms op het topje van de pen
woedt de hel van je isolement, uitdovend in het snerpen van het niets
jouw land is een blad vol atlasgrenzen
waar is veiligheid?
grenzen houden je gevangen in een eindeloze kringloop
ze verengen, vaster wordt hun gewelddadige greep
om je keel, droefheid stroomt nu
in je rechterader
allang is in de dans van de slachting je linkerader uitgedroogd
in de aüas van je herinnering
liggen jouw resten op een overvol kruispunt, als lange
wegen, die de slang van de ballingschap om zich slaan
als nieuw schoeisel aan je voeten,
je langzaam maar krachtig meeslepen
naar een verafgelegen schuilplaats
en die met jou nu een graf doorzoeken
waar jij de stèle bent als teken voor passanten,
naar de barmhartigheid van een wijkend noodlot
weidse paradijzen, kruimels van aalmoezen
op een vuilnisbelt

[Arabisch]

على نحرك الآنَ يجري الأسىٰ
في الوريدِ اليمين
جفّ في رقصةِ الذبحِ منذ زمانٍ وريدُ اليسار !!
وفي أطلسِ الذاكرة ..
بقاياكَ في زحمةِ المفترقْ .. دروبـا
تطولُ وتلتفُّ أفعى التغرّبِ
نعلاً جديداً على قدميكَ
تجرُّكَ هوناً وعنفاً

ساعةٌ فوقَ رأسي
ساعةٌ في يدي .. ساعةٌ فوق رأسِ القلم !
يهبُّ جحيمُ انكفائكَ منطفئاً في صفيرِ العدم
فأرضُكَ صفحةٌ من حدودِ الاطالس
أين الامان ؟!
تحاصركَ في دورةِ اللانهايةِ .. الحدود
تضيقُ ، تُطبقُ قبضتَها المستبدّةْ

* *Toama al-Modjihi is in 1946 in Basra, Irak, geboren. Hij heeft Arabische taal en letterkunde gestudeerd in Bagdad en publiceert sinds 1965 gedichten in diverse internationale, Arabische en Irakese tijdschriften. Hij woont sinds 1992 in Nederland.*

lang duurt de honger in jou
het gruis van je beenderen is een vernieuwd visum
stempel na stempel wordt op je hoofd gedrukt
terwijl jij rondtolt zonder mast
dan steekt de noordenwind op
en blaast op de bazuin
na het uitbreken van de epidemie
hijs je je zeilen in de wind of wacht je?
wachten, tot wanneer?
In de doodstrijd worden zonden beleden
de icoon van belijden straalt heilig in je handen!
waarheen voert jouw nachtelijke reis?
alle karavanen staan stil, onderzoeken de stijgbeugels
maken de teugelriemen los, hun houten beelden
terwijl jij rondtrekt door de landen
als een verdwijnende ster
boven jou is er nu geen rustplaats
in jou is geen kracht om te roepen
onder je voeten is geen land
jouw land: een grenslijn op een atlasblad
ben je niet bijgekomen uit een roes in de duizeling van je verstikking
stagnerende polsslag, kompas van gisteren
waar ga je naar toe?
‘Waanideeën heeft hij wiens voet aan de hemel hangt
en op aarde tot aan het bodemloze reikt’
schrijf jij een plakkaat voor de keuze van de routes
waarop je composities kunt herscheppen als hymnen voor graven of ballingsoorden?

[Arabisch]

في العصور تنفخ
بعد اشتياط الوباء
أتنشر فيها قلوعك ام تنتظر ؟!
الامّ انتظارك ؟!
في الاحتضار اعتراف الخطايا
فأيقونة الاعتراف تزهو مقدسة في يديك !
الى أين مسراك ؟!
كلّ القوافل واقفة تتحرى الركاب
تُنحّي سيورَ الكوابح ، أصنامها الخشبية

إلى خبوة نائيه
تجوسُ بكَ الآن مقبرةً أنتَ فيها الشواهدُ للعابرين
الى رحمة القدر الجانح
فسيحُ الجنانِ ، فُتاتٌ من الصدقاتِ !!
على مزيلة
عهدٌ طويلٌ من الجوع فيكَ
رميمُ عظامكَ تأشيرةٌ مستجدّة
تتالت على رأسك الدمغاتُ
وانتَ تدورُ بلا ساريةٍ
وهاهي ريحُ الشمالِ تدبّ

je zuivert de windsels van talloze doornen
je wond gaat open door je schokkende bewegingen
kies jij geen reis in het noorderzeil
kom je tot een besluit, vrees dan niet voor de kloof
als je je afzet van de heuvel van verwoesting
wees, als je de teugel wendt en op een mummiegraf trapt,
niet bevreesd om te vallen
genoeg gedraald!
je bent bijna verkrampt door altijd op te zitten
aan het einde van de weg
genoeg van jouw bloed is in de zilte vlakte van de ballingschap gevloeid
genoeg heb je je stem in een dal laten klinken
genoeg je zielegewrichten verdoofd
zoek op dus de plaatsen
waar je dodelijke gezwellen schuilen:
je ziekte zit in jouzelf!

[Arabisch]

وأنتَ تطوف البلاد
كما نجمةٍ ذاويةٍ
فلا فوقك اليوم من مستقرٍ
ولا فيك زخمُ النداء
ولا تحت رجليك أرضٌ
فارضُك حدٌّ على ورقِ الاطلسِ
أما تُبتَ من سكرةٍ في دوار اختناقك
عاطلةً النبضِ بوسلةِ الامسِ
أين اتجاهك ؟
« توهَّم من علقتْ رجلهُ في السماءِ
وفي الارضِ غاصتْ الى اللاقرار »
اتكتبُ لافتةً لانتقاء المعابرِ ؟!
تجدّدُ فيها التصانيفُ ترتيلةً للمقابرِ او للمهاجر !!
تنقّي الضمادات من كومةِ الشوك
وجرحك يغفرُ في هزهزاتِ اضطرابك
أما تصطفي رحلةً في شراعِ الشمال ،
اذا ما عزمتَ فلا تخشَ صدعاً « فلا »
وانت تناطحُ تلّ اغترابِ
لا تخشَ نكساً اذا ما لويتَ العنان

ودستَ على جدث المومياء
كفاك ركوداً !!
تكادُ تُشلُّ باقعاك المستديم
على آخر الدرب !!
كفاك ترشُّ دماءك في سبخةِ الاغتراب !!
كفاك تنعمُ صـــوتاً بواد
كفاك تُخدّرُ اوصالَ روحك
تحرّاذن
مكامن ادرانك القاتله
فداؤك فيك !!

Diaspora*)
Ballade
Monica Savulescu-Voudouris
(Vertaling Jana de Goede)

God, o God! Wat zou
de man, de jongen,
mijn broer, Mihalis,
overkomen zijn?

1

Ik heb een droom gedroomd
toen ik nog jong was, in Roemenië:
Ik was op een straat
die hellend naar zee liep
(een zee zó blauw
als ik nog nooit gezien had,
men vertelde me
dat het de Egeïsche Zee was).
En vóór mij, de helling opkomend,
een rij vrouwen helemaal in het zwart!
'Kiria,' zei ik
en hield elk van hen op,
'Kiria, weet je misschien
wat de man, de jongen,
mijn broer, Mihalis,
overkomen is?'
'Dat weten we niet. We kennen hem niet,'
antwoordden zij.

Diaspora
Balada

Doamne, ce s-a întîmplat oare,
cu bărbatul, cu băiatul,
cu fratele meu, Mihalis?

1

Am visat un vis
cînd eram încă tînără, în România:
Mergeam pe o stradă,
coborînd în pantă, spre mare,
(o mare albastră,
cum nu mai văzusem vreodată,
pînă atunci,
dar mi se spusese
că e Marea Egee.
Și-n fața mea, urcînd panta
un șir de femei îmbrăcate în negru:
'Kiria,' rosteam,
oprind-o pe fiecare în loc,

*) *Met dit gedicht won Monica Savoulescu-Voudouris de Poetry Park poëzie-prijsvraag 1993.*

‘kiria, nu cumva știi,
ce s-o fi întîmplat oare
cu bărbatul, cu băiatul,
cu fratele meu, Mihalis?’
Nu știm. Nu-l cunoaștem,’
îmi răspundeau.

[Nederlands]

2

Het hoofdkussen is helemaal doorweekt,
mijn haar wordt nat op zijn schouder.
Op mijn lippen proefik het zout van het zweet
als ik, met halfopen mond,
op ‘mijn plek’, op zijn borst, slaap,
tussen hals en sleutelbeen in,
daar waar zijn huid heet is,
alsof hij alle warmte van de Egeïsche Zee
daar bijeengebracht heeft;
daar lig ik,
als in een holletje genesteld.
En opeens vult het holletje zich
met een koude transpiratie.
‘Mijn God, Mihalis, wat is er aan de hand?’
vraag ik.
Zijn oogleden gaan geschrokken omhoog,
de ogen staren, wijd van verbazing, voor zich uit...
‘Ik droomde van moeder Chrisanti,’
zegt hij,
‘en van mijn zus, Iannoula
(die heengegaan is
in het jaar waarin jij
onze dochter Iannoula
het leven schonk),
en van Tia Tonia
en van Vasso
en van andere vrouwen uit Piraeus
die allang zijn gestorven.
Ik liep de Amiradaki omlaag en zij
liepen de hellingen op, helemaal in het zwart,
de een achter de ander, in een rij.
Moeder Chrisanti! riep ik,
moeder Chrisanti!
Waarom loopje zo langs me heen,
zonder te stoppen?
Ik ben het, Mihalis, je zoon.
Wat is er met jou, Iannoula?
Vasso! Tia Tonia!

[Roemeens]

2

Perna se udă de transpirație.
Părul meu se umezește pe umărul lui.
Simt pe buze gustul sărat al sudorii,

așa cum dorm. cu gura întredeschisă,
pe ‘locul meu’ de pe pieptel lui,
între gît și claviculă,
unde pielea-i fierbinte,
de parc-ar fi adunat,
toată căldura Mării Egee,
ca-ntr-un căuș.
Și de-odată căușul se umple
de-o transpirație rece.
‘Doamne, ce se-ntîmplă cu tine, Mihalis?’
întreb.

Pleoapele se ridică speriate,
ochii privesc, dilatați de uimire, în gol...
‘Am visat-o pe mama Chrisanti,’
îmi spune,
‘și pe sora mea, pe Iannula,
(care s-a prăpădit,
în anul cînd ai născut-o
pe fiica noastră
Iannula),
și pe tia Tonía,
Și pe Vasso,
și-alte femei din Pireu,
moarte demult.
Coboram pe Amiradaki, și ele
urcau strada, îmbrăcate în negru,
una după alta, în șir.
‘Mamă Chrisanti!’ strigam,
‘mamă Chrisanti!
Cum treci pe lîngă mine așa,
fără să te oprești?
Eu sînt Mihalis, băiatul tău.
Ce e cu tine, Iannula?
Vasso! tia Tonía!

[Nederlands]

Kennen jullie mij niet meer?
‘Ik ken deze vreemde man niet,
die de Amiradaki afdaalt,’
zei moeder Chrisanti tegen de vrouwen.
‘Hij zegt dat hij mijn zoon is,
maar hij is kaal
en hij mist zijn voortanden.
Ik heb hem nog nooit gezien.’
‘Kom nou, rustig maar!’ zeg ik
en ik zet mijn warme mond
in het holletje bij zijn sleutelbeen,
maar mijn lippen worden alweer
helemaal nat van zijn zweet.
‘Mijn God, wat is er met jou aan de hand, Mihalis?’
fluister ik.
‘Dus jij kent mij nog?’
vraagt hij,
de ogen wit van angst.
‘Je weet wie ik ben?’
‘Wat is er met je aan de hand, Mihalis?
Hoezo, of ik je ken?
Ik ben het toch?
Jij bent het toch?
Wij zijn het toch, allebei?
Zijn we niet samen geëmigreerd?
Ik wist dat je voor mij bestemd was,
nog uit de tijd dat je van land tot land reisde,
achtervolgd door de dictatuur van de kolonels.
Ik ging al op de eerste avond met jou naar bed,
zonder mij te verstoppen voor de Roemeense Securitate.
En we trouwden zonder één woord te kennen
van elkaars moedertaal.
We lazen elkaar voor uit Kavafis en Eminescu,
uit vertalingen in het Engels en het Nederlands.
Mijn God, wat is er met je, man?’
‘Ik weet het ook niet,’ antwoordt hij.
‘Maar er gebeurt iets
en ik begrijp niet wat.
Er is een angst in me die groeit,
als een ziekte

[Roemeens]

Nu mă cunoașteți?’
‘Nu știu cine e omul acesta ciudat.
care coboară pe-Amiradaki,’
le spunea mama Chrisanti femeilor.
‘Zice că-i fiul meu,

dar e chel
și-i lipsesc dinții din față.
Nu l-am văzut niciodată,
pînă acum.'
'Liniștește-te!' i spun,
Și-mi așez din nou gura caldă
în căușul claviculei lui,
însă buzele mi se umplu
iar de sudoare.
'Doamne, ce se-ntîmplă cu tine Mihalis?'
șoptesc.
'Deci tu mă cunoști?'
mă întreabă,
cu ochii albiți de înfricoșare.

'Tu știi cine sînt?'
'Ce se-ntîmplă cu tme, Mihalis?
Cum adică, să te cunosc?
Nu sînt eu?
Nu ești tu?
Nu sîntem noi, amîndoi?
N-am emigrat împreună?
Am știut că ești omul meu încă din vremea,
cînd umblai dintr-o țară în alta,
fugărit de dictatura coloneilor greci.
M-am culcat cu tine din prima seară
în văzul Securității române.
Și ne-am căsătorit fără să știm să rostim
nici măcar un cuvînt
unul din limba materň a a celuilalt.

Pe Kavafis și Eminescu
ni i-am citit unul altuia din traduceri
în engleză și-n olandeză.
Doamne, ce-i cu tine, bărbate?'
'Nu știu nici eu,' îmi răspunde.
'Se întîplă însă ceva
și nu înțeleg cu anume.
Crește parcă în mine o spaimă,
ca o boală,

[Nederlands]

die ik ooit gevoeld heb, lang geleden, in mijn jeugd...
en die mij sindsdien achtervolgt,
met een steeds toenemende kracht.’

3

‘Eens, heel lang geleden, in mijn jeugd...
rende ik de Amiradaki omlaag;
ik was een jaar of zes, zeven.
Ik was boven aan het begin van de straat gestart,
tegelijk met een paar andere jochies,
om te zien wie als eerste bij de haven zou aankomen
We slaakten gevechtskreten,
ik hield mijn handpalmen boven mijn hoofd,
als een luchtschroef,
om sneller te gaan.
En opeens, ik weet niet hoe of waarvandaan,
knalde er iets levends tegen mijn open handen,
een klein lichaam, vol veren en dons.
Ik voelde het glijden,
langs m'n gezicht, m'n borst, m'n benen,
en ik zag het vallen,
onder de bloedvlekken,
in het stof voor mijn voeten:
een nachtegaal,
door mij gedood.
Ik stopte niet direct
maar bleef hollen,
tot op de binnenplaats, in het huis, de keuken...
Ik stormde bij moeder Chrisanti binnen,
verstopte mijn hoofd in haar rokken
en begon te janken,
uren achter elkaar, tot ik bijna dol werd.
Die grote schrik
en het schuldgevoel
ben ik eigenlijk nooit meer kwijtgeraakt.
Het onherstelbare
heeft zich ergens in me genesteld,
in elkaar gedoken, stijf geworden,

[Roemeens]

pe care-am simțit-o odată, demult, în
copilărie
și care mă urmărește de-atunci,
cu putere sporită.’

3

‘Odată, demult, în copilărie...
coboram în fugă pe Amiradaki,
să fi avut șase sau șapte ani.
O pornisem din capul străzii,
la întrecere cu alți puști,
să vedem care-ajunge mai repede-n port.
Strigam strigate de bătaie,
îmi ridieasem de-asupra capului
palmele,
ca pe niște elice,
să-mi dea viteză.
Și de-odată, nu știu cum și de unde,
s-a izbit de palmele mele deschise o
vretate,
un trup mic, numai pene și fulgi.
L-am simțit lunecîndu-mi,
pe față, pe piept, la picioare
și-am văzut cum, însîngerată,
a căzut în praf o privighetoare,
omorîtă de mine.
Nu m-am oprit imediat
ci-am alergat mai departe,
pînă-n curte, în casă-n bucătărie.
Am dat buzna peste mama
Chrisanti,
mi-am ascuns capul în poalele ei
și-am hohotit, la un pas de pierderea minților,
ore în șir.
Spaima aceea
și vinovăția,
nu m-au mai părăsit de fapt niciodată,
de-atunci.
Ireparabilul,
chircit, amorțit.
Cîteodată însă mai scoate capul,
mai ales noaptea, în vise.

[Nederlands]

maar af en toe steekt het de kop op,
vooral 's nachts, in mijn dromen.
En dan bijt het mij, kwelt het mij, groeit,
doet nieuwe gedachtenassociaties ontstaan,
onttrekt zich aan elke controle,
als een rivier die buiten haar oevers treedt,
kolkend met het water van al haar zijrivieren,
en die haar vernielende krachten bij elkaar raapt,
aangewakkerd ook door andere gebeurtenissen...
zodat toen ik ouder was geworden...

4

Toen ik ouder was geworden, in Piraeus,
toen ik een jaar of vijftien was,
een lange lat met de schaduw van een snor
(weet je nog die foto,
in de woonkamer van broer Nikolai?)
las ik uren achter elkaar,
in een kamer achter de binnenplaats,
met gordijnen voor de ramen en gesloten deur,
om de hitte van het middaguur buiten te houden.
Ik lag op het bed naast het raam,
en boven mij aan de muur
hing een kleed met luipaarden,
door moeder in de Plaka gekocht,
in een winkeltje naast Monastiraki.
Zo bracht ik de middagen door,
ik las de grote boeken van de wereldliteratuur,
op mijn rug liggend,
mijn magere benen omhoog, tegen de muur leunend,
schrijlings op de luipaarden.
Dat waren mijn dierbare, intense uren,
toen ik daar alleen lag, diep in mijn boeken verzonken,
betoverd, gelukkig,
naast Shakespeare, Tolstoj en Aragon,
schrijlings op de luipaarden uit de Plaka.
En op een dag, toen het begon te schemeren,
hoorde ik vader, die net terug was van zijn werk,
het gordijn voor de deur opzijschuiven.

[Roemeens]

Și-atunci mușcă din mine,
mă torturează,
se amplifică,
naște asociații,
scapă de sub control.

Ca un fluviu care iese din albie,
sporit de viitura afluenților lui,
își adună puterea distrugătoare
și din alte evenimente...
Astfel, cînd mă făcusem mai mare...

4

Cînd crescusem mai mare-n Pireu
să fi avut acum cinșpe ani,
așadar un băiat deșirat,
cu un început de mustața
(știi, fotografia aceea,
din sufrageria fratelui Nikolaki),
citeam ore în șir,
într-o încăpere din fundul curții,
cu perdelele lăsate la geamun și uși,
ca să nu pătrundă dogoarea amiezii.
Stăteam tolănit,
în patul de lîngă fereastră,
cel de-asupra căruia pe perete,

era o carpetă cu leoparzi,
cumpărată de mama în Plaka,
la o prăvălie de lîngă Monastiraki.
Așa-mi petreceam după-amiezile
citind marile cărți ale lumii,
pe spate,
cu picioarele deșirate urcate însă pe zid,
încălecînd leoparzii de pe carpetă.
Erau orele mele cele mai pline,
singur, scufundat între pagini,
vrăjit, fericit,

alături de Shakespeare, de Tolstoi, de Aragon,
călare pe leoparzii din Plaka.
Și-ntr-o zi, la căderea amurgului,
l-am auzit pe tata, de-abia întors de la lucru,
dînd perdelele de la ușă deoparte:

[Nederlands]

‘Kom op, Mihalis!’ zei hij,
‘Kom naar buiten!
Stap van je luipaarden af,
want op straat is een burgeroorlog begonnen!’
Het was mij niet duidelijk
wat dit allemaal betekende,
maar ik wist dat iedereen op Amiradaki
een andere politieke mening had
(je weet toch hoe Grieken zijn!).
Wat zullen ze nu gaan doen? vroeg ik me af.
Zal de man van Vasso
de man van Tassela doden?
En vader om Iorgos?
Of mijn broer Nikolaki
de zoon van Tia Tonia?
Als de brandende pijn van een zweepslag
steeg de angst uit mijn jeugd, die moeilijk te beheersen was,
door mijn aderen weer naar boven.
In mijn vuist voelde ik het bloed van de dode vogel,
het warme lichaam, met de veren aan flarden,
en opnieuw voelde ik het glijden,
langs mijn handen, mijn gezicht, tot aan m'n voeten...

5

‘Mijn God, wat is er toch met je aan de hand, kind?
We zijn toch hier, in Nederland,
ver weg van de burgeroorlogen
en de dictaturen.
Over de dode vogel
heb je een van de mooiste gedichten geschreven,
het werd in bloemlezingen opgenomen.
Je zou je moeten bevrijden van angsten.
Bedaar wat! Wees moedig!
We zijn toch met z'n tweeën,
kijk, ik zet mijn lippen weer op je sleutelbeen,
laat me mijn plek opnieuw in bezit nemen,
om te slapen,
om jou in slaap te sussen.’

[Roemeens]

‘Hei, Mihalis!’ mi-a spus,
‘ieşi de-acolo!
Dă-te jos de pe leoparzi,
că-n strada a-nceput războiul civil!’
Nu-mi era limpede ce-ar fi putut să
insemne una ca asta,

dar știam că pe-Amiradaki
făcea fiecare altă politică
(știi cum sînt grecii!)
Ce-or să facă acum? mă-ntrebam,
o să-l omoare bărbatul lui Vasso
pe bărbatul Tassulei?
Și tata pe unchiul Iorgos?
Sau fratele meu, Nikolaki,
pe băiatul tiei Tonía?
Ca o arsură de bici,
frica aceea greu stăpînită-n pruncie,
a urcat iar prin venele mele.
Am simțit în prumn sîngele păsării
moarte,
trupul cald, numai pene ferfenițite,
căzîndu-mi pe față, pe mîini, la picioare...'

5

'Doamne, ce se-ntîmplă cu tine, copile?
Doar sîntem aici, în Olanda,
departe de războaie civile
și dictaturi.
Despre pasărea moartă
ai scris unul dintre cele mai frumoase poeme,
publicate-n antologii.
Ar fi cazul să te mîntui de spaime.
Liniștește-te! Ai curaj!
Doar sîntem amîndoi.
Uite, îmi lipesc din nou buzele de clavicula ta,
lasă-mă să-mi iau locul în stăpînire,
să adorm.
Să te-adorm.

[Nederlands]

6

De emigratie.
Naar het noorden.
Dagen zonder zonneschijn.
Heimwee.
Verloren identiteit.
Slapeloze nachten.
Nachtmerries:
de Griekse kolonels en de Roemeense Securitate.
Inzinkingen.
Niet meer in staatje gedachten bij elkaar te houden.
Geen salaris meer,
geldzorgen.
Op zoek naar uitgevers,
zonder succes.
Isolement.
Onbeweeglijke uren,
het ijsberen van de ene kamer naar de andere.
Halfgelezen boeken.
Nicotinevergiftiging...
En af en toe, bij het vallen van de nacht,
de ernstige klanken van de gitaar,
meegenomen uit Griekenland,
uit de Amiradakistraat.
De snaren, met getranspireerde vingers aangeraakt,
begeleiden de stem, die hees is geworden van het zwijgen:
‘Manulaa Manula mu!’
Ik trek me terug in de keuken.
Doodop ga ik op een stoel zitten.
Ik kan niet meer naar mijn broer, de gekwelde, luisteren
als hij moeder Chrisanti bezingt,
zij van wie...

[Roemeens]

6

Emigrație.
Nord.
Zile lipsite de soare.
Nostalgii.
Identitate pierdută.
Nopți nedormite.
Coșmaruri:
Coloneii greci și Securitatea română.
Depresii.

Incapacitate de concentrare.
Leafă pierdută,
griji pentru bani.
Căutare de editori.
Insucces.
Izolare.
Ore inerte,
cu tîrîri dintr-o cameră-n alta.
Cărși citite pe jumătate.
Intoxicație cu tutun...
Și din cînd în cînd, în amurg,

sumetul grav al chitarei adusă din Grecia,
de pe Amiradaki.
Coardele-atinse cu degete transpirate,
acompaniind un glas răgușit de tăceri:
'Manulaaa! Manula mu!'
Mă retrag în bucătărie.
Și m-așez pe un scaun răpusă.
Nu pot să-l mai ascult pe fratele meu, chinuitul,
cum o cîntă pe mama Chrisanti,
cea de la care...'

[Nederlands]

7

Onze dochter, Iannoula, is groot geworden.
Ze studeert genetica.
Op een dag brengt ze een boek mee naar huis:
Geestelijke ziektes.
Ze slaat het open -
ik zie wat schema's,
een tabel,
een ketting van cijfers.
‘Dat moet het geweest zijn!’ fluistert ze, in gedachten verzonken.
‘Het extra chromosoom,
geërfd van moeder Chrisanti.’

8

Ik weet niet wat ik je moet zeggen, Iannoula,
maar ik denk niet dat het zo eenvoudig ligt.
Ik probeer al jaren te begrijpen,
uitsluitsel te vinden.
Waarom moest hij weg uit ons midden?
Hij hield toch van ons. Hij haatte ons,
omdat wij zijn onmacht door hadden;
de behandelingen hadden geen resultaat.
Hij had ook zelfmoord geprobeerd.
Ik sleepte hem van de ene arts naar de andere.
Hij raakte zijn haar en zijn tanden kwijt,
en is agressief geworden:
niemand kon hem in bedwang houden.
Hij schreeuwde dat hij een moordenaar was,
dat hij een nachtegaal had gedood
(moeder en vrouw en zuster),
iets waarvoor hij achtervolgd werd
door de Roemeense Securitate.
Hij zei nog dat hij in Griekenland mensen had gezien
die zonder reden en zonder de minste spijt,
schrijlings op luipaarden gezeten,
elkaar vermoordden.

[Roemeens]

7

Fiica noastră, Iannula, s-a făcut mare.
Studiază genetica.
Intr-o zi îmi aduce o carte:
Bolile psihice.
Mi-o deschide.

Văd niște scheme.
Un tabel.
Niște cifre în lanț.
‘Asta cred că a fost!’ îmi șoptește,
îngîndurată.
‘Cromozomul în plus,
moștenit de la mama Chrisanti’

8

Nu știu, Iannula, ce să-ți răspund.
Chiar așa simplu însă nu cred să fie.
De ani de zile mă zbat să-nțeleg,
să găsesc dezlegarea.
Pentru ce-a trebuit,
să ni-l ia dintre noi?
Ne iubea.
Ne ura, că-i vedeam neputința.
A urmat tratamente care n-au reușit.
A-ncercat să se sinucidă.
L-au purtat dintr-o clinică-n alta.
I-au căzut părul și dinții.
A devenit agresiv.
Nimeni nu-l mai putca stăpîni
Striga că-i un criminal
c-a ucis o privighetoare
(mamă și soție și soră),
fapt pentru care e urmărit,
de Securitatea română.
Mai spunea c-a văzut oameni, în
Grecia,
omorîndu-se unii pe alții fără motiv
și fără părere de rău,
călare pe leoparzi.

[Nederlands]

Hij schreeuwde dat moeder Chrisanti
samen met de dode Iannoula en met de kleine Iannoula, zijn dochter,
langs hem heen liepen op de Amiradaki,
zonder hem te herkennen,
hem, de zachtmoedige,
hem, de liefhebbende,
die toen, met de vogel...
Het was gewoon toeval geweest.
Het was niet met opzet.
En hij was niet schuldig.

9

Ik weet niet, lieve Iannoula, wie schuld heeft.
Er zijn bijna twee jaar voorbijgegaan zonder dat ik iets van hem heb vernomen
‘Wij geven het op,’ zeiden de artsen.
‘Verstoor hem niet meer in zijn verwarring,
want dat schaadt meer dan dat het baat.’
's Nachts kijk ik naar het hemelgewelf,
en ik vraag me af welke rondtrekkende ster de zijne is.
God, ik zou willen gillen en vloeken:
Jij, die zo goed bent!
Jij, die een schoft bent!
Waartoe heb Je ons veroordeeld?
En wat voor een lot heb Jij beschikt
voor de man, voor de jongen, voor mijn broer, Mihalis?

Utrecht, juni 1991

[Roemeens]

Mă învinuia că-mpreunăcu mama Chrisanti, cu Iannula cea moartă și cu
fiica lui, Iannulitza,
trec pe lingă el pe Amiradaki
fără să-l recunosc.
Pe el, blîndul,
și iubitorul,
care aruncea, cu pasărea...
a fost pură-ntîmplare.
N-a vrut.
și nu-i vinovat.

9

Nu știu, dragă Iannula, cine-i de vină.
Sînt aproape doi ani de cînd nu mai am vești
despre el.
‘Caz pierdut,’ mi-au spus medicii.

‘Nu-i mai tulburați rătăcirea,
că îi faceți mai mult rău decît bine.’
Noaptea stau și mă uit la cerul înalt,
și mă-ntreb care-i steaua lui călătoare.

Doamne! îmi vine să strig și să blestem,
Bunule!
Ticălosule!
Ce ne-ai hărăzit să pătim?
Și ce-ai rînuit să se-ntîmple,
cu bărbatul, cu băiatul, cu fratele meu?

Utrecht, iunie 1991

[De Tweede Ronde 1995, nummer 4]

Voorwoord

In dit Zuidafrikaanse nummer *Nederlands proza* van twee vaste medewerkers, Pointl en Van Teylingen, een nieuw verhaal van Jaap Kranenborg en een debuut, van Peter Kruyswijk. Verrassend in deze rubriek is het romanfragment van Henk van Woerden, want hij is opgegroeid in Zuid-Afrika en zijn werk vormt daar de neerslag van, maar hij woont in Nederland, heeft het Nederlands als literair medium gekozen en is dus een Nederlands auteur.

Nederlandse poëzie bevat werk van twaalf dichters die regelmatig meewerken en één debutant, Leo van der Sterren. In *Light Verse* hebben Frits Criens, Karel van Eerd, Drs. P en Kees Stip zich door het thema Zuid-Afrika laten inspireren; er zijn bovendien bijdragen van drie Zuidafrikanen: Adam Small, Wilma Stockenström en Pieter-Dirk Uys (beter bekend als Evita Bezuidenhout). In deze rubriek ook een vertaling van Thomas Gray's beroemde kattengedicht - een fraai pendant van Small's ‘Requiem vir 'n mopshondtefie’.

Essay ontbreekt in dit nummer: de korte inleiding van gastredacteur Robert Dorsman (die alle Afrikaanse teksten heeft vertaald) gaat vooraf aan *Vertaald proza.* Dat proza ademt een opvallend fysieke, zintuiglijke sfeer en roept een wereld op - deels vertrouwd, deels exotisch - waarin regen een fruitige geur kan hebben en een bul-terriër knipoogt met zijn kont. Etienne van Heerden, de bekendste Afrikaanstalige auteur in ons land, is vertegenwoordigd met twee bijdragen; van de dichteres Antjie Krog publiceren we een fragment uit de novelle waarmee ze dezer dagen als prozaïste debuteert; ook is er een verhaal van Jeanne Goosen (van wie al het een en ander in het Nederlands is verschenen). Maar Rachelle GreefF, Marlene van Niekerk en Melvin Whitebooi zijn niet eerder in het Nederlands vertaald. Veel van het opgenomen proza dateert van na de Grote Ommekeer, maar gaat nog over het oude Zuid-Afrika (Whitebooi's verhaal vormt een aangrijpende uitzondering).

In *Vertaalde poëzie* werk van Breyten Breytenbach, Elisabeth Eybers, Antjie Krog, Clinton du Plessis en, opnieuw, Wilma Stockenström. Tegen de gewoonte in zijn de originelen groot afgedrukt, de vertalingen klein - het moge de taalverwantschap onderstrepen: deze poëzie laat zich voor een groot deel onvertaald savoureren, de Nederlandse versies vervullen slechts de rol van hulpmiddel. Alleen bij de gedichten van Elisabeth Eybers ontbreken ze, omdat de poëzie van deze nestrix van de Afrikaanse dichtkunst in ons land een dergelijk houvast nooit nodig heeft gehad. Wel zijn bij haar gedichten haar eigen Engelse versies verkleind afgedrukt.

Breyten Breytenbach danken we speciaal voor de bereidwilligheid waarmee hij, naast poëzie, werk heeft afgestaan voor de rubriek *Tekeningen:* fascinerende, soms fantasmagorische beelden. Tenslotte heeft dit nummer een eenmalige rubriek, Nostalgia, gewijd aan de lang verstorven weerklank in Nederland van de destijds zo roemruchte Boerenoorlogen.

Redactie

Nederlands proza

De brug
Jaap Kranenborg

Achteraf vond ze het naïef van zichzelf dat ze niet de volle omvang had beseft van de tegenstellingen die het levendige plaatsje Rampur verscheurden, maar het Noordindiase stadsgewoel was zo onoverzichtelijk, dat het haar niet lukte door te dringen in alles wat haar netvlies overspoelde. Pas nadat ze getuige was geweest van het drama op de loopbrug, op die gloeiend hete dag waarop de wanhoop over het uitblijven van de moesson voelbaar was in het stadje, ontdekte ze dat dit slechts een schakel was in een lange keten van bloedige gebeurtenissen.

Aanvankelijk stond Rampur haar erg aan. Als alleenreizende vrouw werd ze er minder aangestaard dan elders en het was of ze hier voor het eerst India op een afstand kon houden en zich niet meer aangerand hoefde te voelen door het straatleven, dat zich van alle kanten aan haar opdrong. India werd in Rampur een film waar ze ontspannen naar kon kijken.

Dat ze in Rampur uit de trein was gestapt kwam door de opdringerige man met wie ze de coupé deelde. Hij praatte onafgebroken in het Hindi tegen haar en reageerde iedere keer weer verbaasd wanneer ze liet merken dat ze hem niet verstond. Negeren hielp niet, want dan schreeuwde hij in haar oor, alsof ze slechthorend was. Toen hij ook nog grote bekers rum begon te drinken was ze op een klein station de trein uitgevlucht. Toevallig was dat Rampur (ook al twijfelde ze zelf aan het bestaan van toeval). De man hing uit het raampje, haar aankijkend met onverwacht heldere ogen, en vroeg in keurig Engels: ‘Am I of any disturbance to you?’

O, wat had ze genoeg van India! Genoeg van het debiele gestaar, genoeg van de rochelende mannen die dachten dat ze onweerstaanbar waren, genoeg van het stof, de viezigheid, de stank van verrotting en uitlaatgassen, die haar keel ruw maakten en samen met de hitte een hardnekkige hoofdpijn trokken van haar nek naar haar wenkbrauwen, genoeg van de zwerm reuzeninsecten die verkeer heette, van de koeien, de apen, de honden en de mensen, de mensen en nog meer mensen. Mensen die voor haar geen anonieme massa vormden, waar ze langs en doorheen kon kijken, maar een duizeligmakende menigte individuen, die allemaal op de

een of andere manier haar aandacht opeisten.

Rampur leek anders. Rampur leek schoner. De mensen leken er vriendelijker en ze herstelde er spoedig van haar cultuurschok. Ze meende er de rust gevonden te hebben die ze onontbeerlijk achtte om open te kunnen staan voor het land, waar ze heen was gereisd om nieuwe aarde te vinden waarin haar rusteloze geest als een mol lustig zou kunnen graven en wroeten. Niet zozeer de zin van het leven hield haar bezig als wel de zin van de dood. Ze was in India om zich te verdiepen in het hindoeïstische idee dat het leven een keten van herkansingen is en ze had verwacht een evenwichtig volk aan te treffen; een volk dat bestond uit individuen die zich kalm voorbereidden op de volgende fase van het eeuwige leven. In plaats daarvan had ze de hektische menigte aangetroffen.

De meeste obers in haar hotel in Rampur gedroegen zich onderdanig, nu en dan op het slaafse af. Ze schrokken zich halfdood als ze hen aansprak en als ze toevallig in hun richting keek, had dat ogenblikkelijk een bedieningsreflex tot gevolg. De enige die zich niet zo gedroeg was een wat oudere man, die de zelfbewuste hoffelijkheid bezat van iemand die uit vrije wil een nederige rol op zich neemt. Terwijl hij haar een met felrode kruiden ingewreven tandoori-kip voorzette, vroeg hij wat ze van India vond en ze vertelde hem over haar verwachtingen en teleurstellingen.

‘U moet voorzichtig zijn,’ zei hij.

Zijn bezorgdheid deed weldadig aan. En zijn verfijnde vriendelijkheid was precies wat ze in India had hopen te vinden. Dat het vlees van de tandoori-kip op diverse plekken was verschroeid, vergaf ze hem onmiddellijk. Op haar vraag of hij hindoe was antwoordde hij minzaam glimlachend dat hij tot de kaste der brahmanen behoorde.

‘Dan behoort u tot de hoogste kaste!’ zei ze verbaasd.

Hij raadde haar gedachte. ‘Dat klopt, maar ik moet eten serveren aan personen van lage kaste, omdat kaste in India dood is.’

Toen hij de zin begon was zijn toon gelaten, maar bij het laatste deel klonk bitterheid door in zijn stem. Ze vroeg zich af wat de afbraak van het kastesysteem betekende voor het geloof in reïncarnatie. Wat was het nut van een goed leven als de treden van de trap niet langer omhoog leidden? Voor ze daar een vraag over kon formuleren, nam hij opnieuw het woord.

‘Dat komt omdat India geen religieuze staat is. En de moslims

maken daar misbruik van.' Hij kreeg een verbeten trek om de mond en sprak verder met ingehouden heftigheid. 'De moslims bouwen moskeeën op onze heilige plekken en wij hindoes worden onderdrukt.

'Maar er zijn toch zes keer zoveel hindoes als moslims in India,' zei ze voorzichtig, maar de ober schudde zijn hoofd al voor ze was uitgesproken.

'De moslims drinken teveel bier en planten zich voort als ratten! Laat ze naar hun Pakistan gaan in plaats van onze heilige plaatsen te bezoedelen en jonge hindoe-meisjes te verkrachten!'

Ze had gedacht aan opgefokte akelige mannetjes, toen ze las over hindoe-fanatici die de moslim-minderheid het leven zuur maakten en was verbijsterd dat blinde haat schuil kon gaan achter zoveel vriendelijkheid en verfijning.

De ober aarzelde en keek haar aan, een verlegen lachje verzachtte zijn gezicht. 'Maar dit zijn geen woorden om te bezigen tegen een lady.'

Ze zocht naar een ander gespreksthema. Hij leek hetzelfde te doen. Allebei staarden ze naar buiten. Aan de overkant van de straat waren hutjes van een krottenwijk zichtbaar, bouwseltjes die hoofdzakelijk uit lappen en plastic zakken bestonden en ze verbaasde zich over de onverwacht kleurige gewaden van de vrouwen, die blootsvoets door de zwarte brij op straat schreden (het was haar opgevallen dat er ondanks de uitblijvende moesson altijd modder op straat lag).

'Als armoede een besmettelijke ziekte was die je gewoon op straat kon oplopen, dan hadden de rijken allang een medicijn gevonden,' merkte de ober op en liep naar de keuken.

Rampur werd in tweeën gedeeld door een rivier, die in de tijd dat ze er verbleef nauwelijks water bevatte. Maar de brede bedding wees erop dat de stroom tot vele malen zijn huidige omvang kon zwellen. De oevers werden verbonden door een metalen loopbrug. Aan de ene oever woonden de hindoes en bevonden zich de tempels en de ghat's waar ze hun rituele wassingen deden en hun doden cremeerden, aan de andere kant lag de moslimwijk met moskeeën en een soefi-tombe. Geen gekke situatie in een land, waar de tegenstellingen vaak dwars door buurten en straten heen lopen, dacht ze. Maar zo eenvoudig lag het niet. Fundamentalisten van beide kanten claimden dat er zich op het gebied van de ander

heilige plaatsen bevonden. Niemand kon de precieze ligging van deze heiligdommen aanwijzen, maar beide groepen hielden heftig vol dat de anderen deze plaatsen ontheiligden. Maar ook dit ontdekte ze pas later.

Over de metalen loopbrug bewoog zich de hele dag een ononderbroken stroom voetgangers, koeien en riksja's. Volgens een groot stalen bord was de brug in 1908 gebouwd door de Britten en wegens gebrek aan onderhoud was het wegdek een zeef geworden waarop lopen niet geheel zonder risico was.

Er was veel te zien bij de brug. Naast de crematie-ghats sloegen mannen en vrouwen wasgoed krachtig op zandstenen platen, op een zandbank lagen meterslange sari's in alle denkbare kleuren te drogen, waardoor ze moest denken aan de Hollandse bollenvelden. Soms stapten waterbuffels hautain op de drogende was en lieten er achteloos een dampende hoop op vallen. Tussen de wassers namen gelovige hindoes rituele baden of reinigden hun mond met het heilige rivierwater.

Vanaf de brug zag ze voor het eerst lijkverbrandingen en ze werd aangenaam getroffen door het alledaagse ervan.

‘Er wordt nooit iets geboren en er gaat nooit iets dood,’ hoorde ze de goeroe met de doordringende ogen weer zeggen, toen die vlak voor zijn overlijden in haar woonplaats had gesproken. Ze vroeg zich af of ze in een Indiër zou reïncarneren als ze hier zou sterven en opeens was er een vlaag heimwee.

Mannen in lendendoek legden de in het wit gehulde lijken op brandstapels en het was kennelijk een kwestie van welstand hoe groot die waren en welke rituelen er werden uitgevoerd. Ze zag hoe er bloemen werden gelegd op het rijkversierde lichaam van een man, dat te groot was voor de brandstapel. Een van de lijkver-branders strooide rood poeder over het lijk en bedekte het vervolgens met stro. De onderbenen bleven er onderuit steken, met de tenen omhoog, en het tafereeltje zag er zo onschuldig uit, dat het leek of iemand onder een baal stro een dutje deed. Ze draaide zich om, keek naar de mensenstroom en realiseerde zich plotseling dat ze allemaal eens op zo'n brandstapel zouden liggen, ook het mannetje met de witte baard dat haar al een half uur lang stond aan te gapen.

Nog in de weer met de grote brandstapel, greep een van de mannen een mager lijkje in een strak doodsgewaad dat er al die tijd had gelegen en smeet het geroutineerd op een andere stapel

hout. Binnen een halve minuut stond het in lichterlaaie. Niemand schonk er verder aandacht aan, maar ze kon zien hoe de vlammen eerst de lap verteerden en toen het vlees van vingers en hoofd likten. Even flikkerde de schedel wit op, toen was alles zwart geblakerd.

Het lijk van de grote man brandde inmiddels in alle hevigheid en de met rood poeder bedekte benen begonnen brandwonden te vertonen. Ze kon niet nalaten te denken aan de tandoorikip die ze in het restaurant had gegeten. Een lijkverbrander greep een stok, knakte een voor een de benen bij de verkoolde knieën omhoog en boog ze met de tenen naar beneden op de buik. Ze zag dat het lijk zich langzaam oprichtte, als in een krampachtig protest, met de armen geheven. Opeens walgde ze, maar ze ging nog niet weg. Pas toen de penetrante geur van verbrand mensenvlees ondraaglijk werd, liep ze verder de brug op.

Aan de overkant van de brug stonden militairen. Sommige droegen geweren, die er zo oud uitzagen, dat ze zich moeilijk voor kon stellen dat het dodelijke wapens waren. Vanuit de verte klonk tromgeroffel en ze zag een menigte langzaam naderbij komen. Ze vroeg aan een van de militairen wat er aan de hand was.

‘Muharram, moslimfestival,’ zei hij.

De stoet kwam dichterbij. Vooraan liepen jongens die fanatiek op trommels ramden, gevolgd door mannen die zichzelf zweepslagen toedienden; het bloed stroomde van hun schouders en rug. De soldaat zag haar verbijstering en haalde met een gezicht van ‘ze zijn nu eenmaal gek’ de schouders op. Nu pas ontdekte ze veel meer soldaten; in zijstraatjes, boven op gebouwen en overal tussen het publiek.

Terug in het restaurant had de ober zijn kalme vriendelijkheid hervonden. Ze vertelde hem niet over het moslimfestival en ook niet over de crematies aan de rivieroever. Ze keek naar buiten en zag een stoet olifanten langskomen. Als zich van hun eigen schoonheid bewuste praalwagens bewogen ze door het straatgewoel, dat hen niet leek aan te gaan. Elders had ze er een gezien met een opvallend felle berijder, die achter de oren van de olifant trapte met een kracht alsof daar een blokkerend gaspedaal zat en tegelijkertijd met een puntige haak op de rand van het oor sloeg, waar een hele hap uit was en waaraan bloedkorsten kleefden. Maar de olifant had niet gereageerd op deze terreur en stapte onverstoorbaar verder,

als een ascetische monnik aan het eind van zijn kringloop van herkansingen en op het punt op te gaan in het goddelijke en eeuwige.

Ze sprak haar verbazing uit over de tolerantie van het reusachtige dier.

'De olifant is wijs en bepaalt zelf wanneer het genoeg is,' zei de ober. Terwijl ze de dieren nakeek, bedacht ze dat ze misschien het liefst in een olifant zou willen reïncarneren, mocht ze in India sterven.

Aan het eind van de volgende middag ging ze opnieuw op weg naar de moslimwijk op de andere rivieroever, want door de drukte rond de processie had ze daar nog niet veel van gezien. Bij de brug aangekomen, ontdekte ze dat de gebruikelijke stroom voetgangers tot stilstand kwam in een opgewonden chaos vlak naast de ghats, als een mierenspoor waar iemand op is gaan staan. Ze vroeg wat er aan de hand was, maar meer dan vluchtige en onverstaanbare antwoorden kreeg ze niet. Was ze anders altijd voortdurend middelpunt van de belangstelling, nu leek niemand haar aanwezigheid op te merken. Het lukte haar door te dringen tot de brugleuning. Op een van de crematie-ghats, omringd door een uitzinnige menigte, lag een groot bloederig kadaver, waaromheen twee broodmagere straathonden zo druk doende waren de gieren op een afstand te houden, dat ze zelf nauwelijks meer aan eten toekwamen. De vogels namen snel in aantal toe en één snaaide vlug een grijze homp uit een opening aan de achterkant van het kadaver. De andere gieren rukten met ongeduldig wiegelende koppen op, als lenige oude heksen. De honden noch de gieren trokken zich iets aan van de mensenmassa om hen heen. Zo keek ze neer op een dubbele ring van opwinding rond de rode vleeshomp, waarin ze met moeite een gevilde koe herkende.

Het was haar niet duidelijk wat er aan de hand was. Als de koeien zo heilig waren, waarom zouden die dan niet ook gecremeerd worden? En waarom joeg men de honden en de gieren niet weg? En waarom was het beest gevild? Opeens waaide er een zuchtje wind van het dode beest in haar richting en drong een vlaag lijkenlucht in haar mond en neus. Ze liep weg, maar iets bleef in haar keel steken. Het was of ze zo'n stukje bedorven vlees waarop de gieren aasden had ingeslikt en ze moest kokhalzen.

Met tranen in de ogen vroeg ze opnieuw wat er aan de hand was. En nu leek men haar te ontdekken, werd zij het middelpunt

van een cirkel van opwinding.

‘Moslims, madam, moslims insult us!’ riep een mager mannetje met vooruitstekende tanden.

‘Moslims kill cow and put it on holy Hindu place,’ schreeuwde een ander. En allemaal begonnen ze uit te leggen wat ze van de moslims vonden.

Haar bezoek aan de andere oever moest ze opnieuw uitstellen, want het was onmogelijk om langs de opgewonden menigte te komen.

Bij het ontbijt las ze de volgende dag in het Engelstalige regionale dagblad over het gevilde kadaver op de crematie-ghat. Er stond een kort berichtje over ‘een religieuze gemeenschap die een andere religieuze gemeenschap beschuldigt van het neerleggen van een dode koe, ontdaan van huid, op een voor hen heilige plaats. Woordvoerders van de beschuldigde gemeenschap ontkennen iets met het voorval uitstaande te hebben en spreken het vermoeden uit dat fanatici van de andere religieuze gemeenschap de provocatie hebben uitgevoerd om hen in diskrediet te brengen. De politie heeft de zaak in onderzoek.’

De Indiase pers zette zonder taboe de vreselijkste foto's van misdrijven op de voorpagina, vermeldde bij zelfmoorden genadeloos details over gebruikte methodes, eventuele motieven en persoonlijke gegevens van de betrokkenen (inclusief het adres), maar vermeed omzichtig hindoes en moslims bij naam te noemen.

‘U kunt vandaag beter niet uitgaan, men verwacht moeilijkheden in Rampur,’ zei de ober op vaderlijke toon.

‘Ik zal goed uitkijken,’ zei ze glimlachend. Het vertederde haar als hij zo deed, maar sinds zijn tirade tegen de moslims voelde ze zich niet meer helemal op haar gemak bij hem. En zijn waarschuwing nam ze niet serieus. Ze had zich geërgerd aan India, ze had er van gewalgd en ze had het land gehaat. Maar ze had nog nooit het gevoel gehad dat ze er gevaar liep. Helemaal niet sinds ze in Rampur was. Waarom zou een buitenstaander slachtoffer worden van de tegenstellingen in dit land?

Al dagen was het onbewolkt, maar die dag was het uitzonderlijk heet. Zelfs met een zonnebril op was het licht haar te fel en na een wandeling van vijf minuten vertoonde haar jurk grote zweetplekken. De drukte bij de brug was weer als normaal en het kadaver was verwijderd van de crematie-ghat. Wel viel het haar op dat het

aantal saddhoe's groter was dan anders. De trappen werden opgefleurd door hun saffraankleurige gewaden en behalve de heilige mannen waren er veel meer bedelaars bij het begin van de brug dan anders. In lange rijen zaten ze naast elkaar, zo keurig in het gelid, dat ze aan een slavenmarkt moest denken, een tweedehands slavenmarkt, waar iedereen zichzelf probeerde aan te prijzen. Een blinde met ingedroogde ogen als van een Egyptische mummie sloeg ritmisch op een trommeltje; ernaast zat een man met een half been, waaruit een wit stuk bot stak; er waren mensen zonder vingers of met alleen een gat waar eens neus en mond hadden gezeten; een jongetje met elefantiasis keek haar brutaal aan, terwijl hij met zijn reusachtige opgezwollen voet, die deinde als een met water gevulde ballon, behendig een vluchtende tor doodtrapte; een vrouw hief krijsend haar armen ten hemel en bij een andere, die in een rare kronkel op straat lag, deed slechts een zenuwtrekje rond haar mond vermoeden dat ze leefde.

Ze huiverde en durfde niet haar portemonnee te pakken om een van hen een aalmoes te geven uit angst dat ze zich dan massaal op haar zouden werpen.

Toen ze hen gepasseerd was, merkte ze dat er weinig verkeer op de brug was. Geen stroom in twee richtingen zoals anders, maar kleine groepjes en individuen. Door haar schoenen heen voelde ze het gloeiende metaal van de brug en de cicades in de droge bedding voorzagen de zinderende hitte van een passend geluid.

Aan de overkant kwam ze op een brede weg zonder de gebruikelijke Indiase drukte. Er was weinig straathandel en zelfs het aantal riksja's was beduidend minder dan aan de andere kant van de rivier. Toch was het, naar de bebouwing te oordelen, een dichtbevolkte wijk en ook de afvalhopen op straten duidden op intensief gebruik. De rolluiken van de meeste winkels waren omlaag en bij een deur zag ze mannen met planken in de weer.

Ze liep een restaurantje binnen waar ze een frisdrank bestelde en achteloos aan de man achter de toonbank vroeg wat er aan de hand was. Maar hij was een zwijgzaam type en haalde zijn schouders op, terwijl hij met zijn hoofd in de richting van de rivier gebaarde. Ze veinsde onbegrip, maar meer dan een gemompeld ‘Hindu fanatics wants trouble’ kreeg ze niet uit hem.

Ze was voor het hindoeïsme naar India gekomen, maar voelde steeds meer sympathie voor de moslims, bedacht ze, terwijl ze terugliep naar de brug. Maar onmiddellijk schoof ze deze gedachte

van zich af; ze wilde zich niet bezighouden met de politiek van dit land, ze was hier om de geestelijke rijkdom aan te boren, ook al voelde ze zich tot nu toe vooral een mislukte goudzoeker.

Zo stil als het in de straten was geweest, zo druk was het nu bij de brug. Honderden figuren in witte gewaden stonden heftig gesticulerend rond een man met een gele tulband en zwarte ringbaard, die op een mager beweeglijk paard zat. Ze wilde erlangs, maar niemand maakte plaats. Opeens kwam de menigte in beweging en de zich samenpersende massa dwong haar de brug op. Een paar jongens vlak naast haar grijnsden, maar ze reageerden niet op haar vraag wat er ging gebeuren.

‘Nu moet ik rustig blijven,’ zei ze tegen zichzelf, want ze ontdekte dat ze deelnam aan een demonstratieve optocht. Ze wilde de stoet laten passeren, maar de massieve menigte stuwde haar onverbiddelijk verder de brug op, achter de man op het paard aan.

‘We gaan in ieder geval de goede kant uit,’ verzuchtte ze toen, zichzelf tot kalmte dwingend, en liet zich meedrijven met de mensenstroom. Maar haar gelatenheid verdween onmiddellijk toen ze ontdekte dat van de andere kant eveneens een optocht de brug opliep, een saffraankleurige stoet voorafgegaan door niets minder dan een olifant!

Ze klampte zich vast aan de brugleuning. Mensen botsten tegen haar en tegen elkaar, ze boog met hen mee, maar hield zich staande als een boom tijdens een overstroming. Langzaam maar zeker verminderde de druk en uiteindelijk bevond ze zich achter in de opgewonden stoet. Ze rende terug naar de oever en keek hoe de witte en de oranje optocht elkaar naderden en een moment kwam de gedachte in haar op dat haar blauwe bloemetjesjurk er absoluut niet bij paste. Maar wat waren ze van plan? De olifant nam minstens tweederde van de breedte van de brug in beslag. Wilden ze elkaar passeren of zou zich halverwege een middeleeuwse slag gaan afspelen?

Nog maar een tiental meters van de olifant verwijderd zakte het paard opeens schuin voorover, alsof hij met zijn poot in een gat wegzonk. De witte stoet aarzelde, het paard kroop overeind en galoppeerde de olifant tegemoet. Deze hief zijn slurf en ze zag hoe de berijder met zijn voet stampte en met een metalen staf op het rechteroor sloeg. De ruiter met de gele tulband had moeite zich in het zadel te houden en vlak voor zijn rijdier de olifant had bereikt, viel hij op de grond.

Wat er toen gebeurde, speelde zich heel snel af, maar toch zag ze het later in haar geheugen in slow-motion, waarschijnlijk omdat het zo gruwelijk was en wellicht ook omdat ze zo'n snelheid niet van de olifant had verwacht. Luid hinnikend botste het dolgeworden paard tegen de olifant. Die drukte het tegen de reling en perste alle lucht uit zijn romp, waardoor het gehinnik eindigde in een schurende zucht. De olifant week even terug, het paard zakte door zijn benen en terwijl de slurf hem tegen de grond hield, hief de machtige poot zich op en kwam met kracht neer op de rug van het paard. Er klonk een afschuwelijk gekrak, zoals wanneer een grote kever onder een schoen wordt vermorzeld, maar dan honderd keer versterkt. De berijder van de olifant hakte en stampte als een waanzinnige. De olifant zwaaide met zijn slurf en verwijderde de man uit zijn nek zoals een koe met zijn staart een vlieg wegslaat. De man brulde tot hij met een doffe klap in het zand van de bedding plofte, midden op het drogende wasgoed. De olifant deed een paar stappen naar voren en stampte zo hard met beide voorpoten dat de brug ervan trilde.

Even leek alles stil te staan, de olifant, de verbijsterde mensen, het water van de rivier. Zelfs de cicaden zwegen. Toen week de menigte uiteen en binnen een paar seconden was de brug vrij. Het paard hing als een geknakt insekt tegen de reling; het lichaam van de ruiter lag in een rare hoek op de metalen vlonders en zijn hoofd was een bloederige brij, waarin de gele tulband nog maar nauwelijks te ontdekken was. De olifant stond roerloos midden op de brug.

Het koninkrijk der hemelen
Peter Kruyswijk

Zat een klein zigeunermeisje huilend op een steen
huilend, huilend, de hele dag alleen
sta op, meisjelief, en droog je traantjes af
kies een vriendje uit de kring want anders ben je af

Pas zes volle jaren later kwam ik haar weer tegen, op de boekenmarkt die aan 't begin van het nieuwe schooljaar werd gehouden. Het jaar waarin wij, groten, opnieuw klein geworden waren. Brugpiepers. De paradijselijke herinneringen, nauwelijks verkleurd tijdens mijn niet bijster gelukkige lagere-schoolleven, kregen opnieuw een gezicht van vlees en bloed, hetzelfde gezicht als jaren geleden.

We ontmoetten elkaar op de drempel van het lokaal waar ze wiskundeboeken uitdeelden. Ik kwam er binnenzeulen met mijn gloednieuwe leren schooltas, juist op het moment dat zij haar boeken in ontvangst had genomen en ermee naar buiten kwam.

We botsten tegen elkaar op.

Ze had borsten gekregen. Stevige jonge-meisjesborsten, bedekt maar daarom nog niet verhuld door een blauw T-shirt met het fiere opschrift *Nike*. Verder was er niets veranderd, zo leek het, één ondeelbaar ogenblik. De wereld was stil blijven staan toen wij ver van elkaar groot moesten worden, en leren lezen en schrijven en rekenen. Pas nu we opnieuw samen tot de kleintjes behoorden en rijp waren voor wiskunde en biologie vervolgde zij gerustgesteld haar baan. We konden verder gaan waar we zes jaar eerder gebleven waren. De verbanning uit het paradijs was slechts tijdelijk geweest: een gril van het lot, een wrede test van de demiurg die ons dagelijks in verzoeking leidt.

Geen liefde was ooit zo zorgeloos-compleet, zo onbevangen-volmaakt als die van mijn kleutertijd. Een liefde zonder begin: nooit heb ik mij kunnen herinneren wanneer ik Hildi voor het eerst zag, wanneer de eerste omhelzing plaatsvond, de eerste tedere kleuterkus werd uitgewisseld. Gebeurde dat thuis, bij een van ons? Op het schoolplein, tijdens het speelkwartier? In de klas, als we de tekening die we voor onze moeders hadden gemaakt aan elkaar lieten

zien? Of in de gymzaal, waar we pedagogisch verantwoorde groepsspelletjes deden in de kring van vrolijk gekleurde, in het grijze linoleum gesneden ronde afbeeldingen?

Die eerste aanraking - op één van die alledaagse plekken moet zij toch plaatsgevonden hebben en toch herinner ik me noch de intieme handeling zelf, noch de plaats ervan - hoewel veel gebeurtenissen van ver vóór die tijd in mijn geheugen gegrift staan alsof ze dateren van een week geleden: de geboorte van mijn zusje toen ik twee jaar en een maand, de begrafenis van mijn broertje toen ik krap drieënhalf was.

Ik verbaas me over de selectiviteit van mijn geheugen, omdat ik er - vermoedelijk ten onrechte - van uitga dat die eerste keer *indruk* op me moet hebben gemaakt. Dat is, zo bedenk ik nu, waarschijnlijk niet het geval geweest: slechts stervelingen die hoop, verlangen en afwijzing geproefd hebben, maken zich druk om de eerste bevestiging van hun liefde. *Zij* - dit blonde meisje met kuiltjes in haar wangen - ze wás er eenvoudig en had me lief, op het allereerste, allerprilste moment dat ik zelf in staat was om lief te hebben en nog niet de bitterste aller lessen geleerd had, dat liefde niet van twee kanten hoeft te komen.

En dáárom weet ik niets van een begin. De behoefte had nog voor zij goed en wel bestond een gezicht, de liefde had een naam: zij heette Hildi. Als vierjarige leer je elke dag iets nieuws.

Wat wel indruk gemaakt moet hebben - althans: wat ik me wel herinner - is mijn oprechte verbazing over de hoon en spot die ons ten deel viel van onze mede-vierjarigen, wanneer wij elkander kusten in de klas. Want dát we kusten herinner ik me heel goed. Het is alleen de allereerste keer die verloren is gegaan. We werden niet door spot beledigd, niet door onbegrip geraakt. We gingen in elkaar op zonder zelfs maar de behoefte te voelen onze critici van repliek te dienen; onze liefde was zo vanzelfsprekend als de naaktheid van Adam en Eva.

Arme klasgenoten. Ze zaten er met hun neus bovenop, maar het paradijs zelf hebben ze niet gekend.

Onze ouders waren christelijk. De mijne nogal orthodox, de hare vrijzinniger. Maar we kenden dezelfde kinderliedjes, over de vader in de hemel die van alle kind'ren houdt, over hoe Mozes door de Rode Zee kwam en over Jezus, de machtige Heiland die overal

dóór helpt. Mijn lievelingslied, omdat ik het van Hildi leerde. En omdat mijn moeder het ook kende en ons begeleidde op de piano - hoewel ze het niet had opgenomen in de bordeauxrode multomap die zij liefdevol had samengesteld, met kleurige plaatjes bij elk lied. Die plaatjes vormden mijn houvast - lézen konden we immers nog niet - als we met z'n tweetjes zongen uit die map, in de speelkamer. *Ken jij deze?* - zo wees ik haar een nieuw lied aan, nog niet begrijpend dat het plaatje voor háár nog geen tekst, geen melodie had. Dan zong ik het voor, en als ze het kende viel ze in: twee heldere, zuivere stemmetjes in de kinderkamer, die zongen over God.

Of Hij luisterde weet ik niet meer. Maar ik denk dat in ieder geval mijn moeder vaak aan de deur heeft gestaan.

We zongen niet alleen, maar maakten ook andere muziek: ik speelde piano. Thuis en in het gymzaaltje op de kleuterschool, waar een exemplaar stond dat je met recht een ouwe tingeltangel noemt. De pianostemmer - sinister personage uit mijn vóór-kleuterschoolse jaren, indrukwekkend doordat hij regelmatig zómaar, des morgens om een uur of tien, ons huis binnenstapte en doodgemoedereerd nota bene aan de bínnenkant van dat machtige meubel begon te sleutelen - zelfs zo'n tovenaar had weinig meer kunnen beginnen met dat lijk: je mocht van geluk spreken als de toets die je aansloeg niet bleef hangen. En ik, verliefd en verzekerd van een ademloos éénkoppig publiek, ik sprak daadwerkelijk van geluk: ik gaf er concerten op, sloeg in het wilde weg toetsen aan, vormde tweeklanken, accoorden, dissonanten. Nog steeds ben ik een liefhebber van Poulenc en van Satie.

Mijn vader, eerder, was er niet in geslaagd mij *Boer daar ligt een kip in 't water* te doen spelen, want ondanks zijn beklemtoonde en herhaalde bewering dat het toch zo eenvoudig was en dat je alleen maar bij de vijfde toon, bij *kip*, linksomkeert moest maken en dan weer terug moest naar *Als*, de toets waar immers ook *Boer* begonnen was, en dat je dan opnieuw de andere kant op moest, tot en met *jij*, waar je dan weer naar links moest - ik kón het niet. Ik kwam niet eens toe aan het *Als ik spreek hou jij je snater dicht.* Mijn vader wist de dingen zó uit te leggen dat je er warm en zweterig en moedeloos van werd.

Maar nu Hildi er was gebeurde het wonder: ik speelde piano.

En op school was ik niet verlegen meer als we *Zat een klein zigeunermeisje* deden in het gymlokaal, een spel waarbij één kind midden

in de kring moest zitten, om dan bij *Sta op meisjelief en droog je traantjes af* overeind te komen en een vriendje uit de kring te kiezen voor de rondedans. Want voor de ontstellende verlatenheid van de eerste schooldag was iets heerlijks in de plaats gekomen: de boven iedere denkbare twijfel verheven zekerheid dat ik, als *zij* het huilende zigeunermeisje was, *altijd* het vriendje uit de kring zou zijn. Want altijd, altijd zouden we van elkaar houden, zij van mij en ik van haar.

De spotters in de kring en in de klas, die lachten om een kus, joelden dat we op mekaar waren, scandeerden dat we met elkaar gingen - alsof dat nieuws was! - zij waren niet de enigen die tittel noch jota begrepen van het paradijs.

Hun eenvoudige, direct en in niet mis te verstane bewoordingen geuite kritiek echter was zo onschuldig als een slang die niet bijten kan, vergeleken met het veel subtieler vormgegeven onbegrip der volwassenen, der groten, dat zich - zoals alle venijn - tooide met een schone naam, een edel gevoel: *vertedering*. Want zo makkelijk als volwassenen spreken over *tijd* en over het van die grootheid rechtstreeks afgeleide *begin* en *einde*; zo onterecht-argeloos als ze het hebben over *groot worden* - zo moeilijk kunnen ze inzien wat het woord *altijd* betekent in de mond van een vier- of vijfjarige kleuter die van geen einde weet en van geen afscheid; zo erbarmelijk slecht onderkennen ze wat het betekent om *klein te zijn*. En: hoe minder ze ervan begrijpen, hoe eerder ze genoegen nemen met die oppervlakkige vertedering: *Kijk! Het lacht, zo lief! Het huilt! Het is boos! Het redeneert! Het heeft gevoel! Zo grappig!*

Het is dààrom dat volwassenen vergeving nodig hebben en kinderen niet, want hunner is het koninkrijk der hemelen.

Mijn moeder heeft, destijds, nooit willen geloven dat ik *echt* met Hildi zou trouwen. Ze heeft haar kleuter slechts vertederd aangehoord. Het is haar vergeven. De juf heeft - omdat ze dat zo leuk vond klinken - mij drie keer achter elkaar, voor drie verschillende personen, laten verklaren van wie ik hield, *Zo'n schattig kereltje!* Het is haar vergeven.

En onze wederzijdse ouders hebben ons - om redenen die ik nooit gekend heb, maar die naar je zou moeten kunnen aannemen onge-

twijfeld wijs en verstandig zijn geweest, en voor kleine kinderen verborgen - onze ouders hebben ons na de kleuterschool op twee verschillende lagere scholen geplaatst, een eind uit elkaar. Zodat ik opnieuw ontstellend alleen was en niemand had en overgeleverd was aan de heidenen; zodat ik zes jaar lang gepest en getreiterd kon worden met mijn christelijk geknipte koppie zonder dat ik iemand had van mijn eigen leeftijd, van wie ik hield en die om mij gaf. Ook de machtige Heiland, die overal dóór helpt, stak geen vinger voor me uit. Geen wonder, zelf had hij zich vrijwillig om zeep laten helpen, en hij was immers het voorbeeld. Zodat ik, ná het koninkrijk der hemelen en het paradijs, zes lange, lange jaren moest slijten in de hel.

Het is ze vergeven. Hoewel de liefde, mijn hele lagere-schooltijd lang, Hildi is blijven heten.

Pas na die zes volle jaren kwam ik haar weer tegen, op de boekenmarkt die aan 't begin van het nieuwe schooljaar werd gehouden. Ze droeg een T-shirt van het soort dat ik thuis nooit zou mogen dragen. Ze had borsten gekregen. We botsten tegen elkaar op.

- *Godverdomme*, zei ze.

De Duitse hospita[*)]
Frans Pointl

De zeven maanden waarin ik samen met kamergenoot Karel de pensionkamer bij het echtpaar Pfaff bewoonde, waren eentonig. Mijn werk was saai, de kwaliteit van het eten matig. Karel was saai.

Nadat hij in een zwak ogenblik zijn genegenheid voor mij had toegegeven en ik daar niet bevredigend op had gereageerd, had hij me zoveel mogelijk genegeerd. Ik merkte hoeveel moeite hem dat kostte. Na het douchen liep hij niet meer naakt onze kamer binnen. Als hij een nieuw kledingstuk had aangeschaft werd me dat niet meer getoond.

Ik hoopte dat er snel iets zou gebeuren waardoor er spanning in mijn bestaan zou komen, desnoods iets negatiefs.

Ik besefte dat de periode waarin ik bij Charlotte had gewoond wèl spannend was geweest. Mijn verblijf bij het Leger des Heils, de onzekerheid geen eigen kamer te hebben, het was van een ongeëvenaarde intensiteit geweest. Ik begon zelfs terug te verlangen naar de ruzies met moeder, vooral de dagen waarin ik haar met ‘mevrouw’ diende aan te spreken.

Op een zondagmiddag kwam Karel thuis van de kerkdienst.

‘Straks komt mevrouw Pfaff hier, ze wil jou even spreken,’ meldde hij zenuwachtig en keek van me weg.

‘Heeft ze dan ook met jou gesproken, en waarover dan?’

Hij zei me dat hij me dat moeilijk kon vertellen. Ik haalde mijn schouders op. Het zal wel weer kut met peren worden, dacht ik, een geliefd stopzinnetje van Ruud aanhalend.

Die middag bracht mevrouw Pfaff hoogstpersoonlijk de thee binnen.

‘Mag ik daar zitten?’ Ze wees op de leunstoel in de erker. Karel en ik gingen op de rechte eetkamerstoelen aan de tafel zitten.

Ze schonk onze kopjes in en ging zitten.

*) *Dit verhaal maakt deel uit van de bundel* De hospita's, *die voorjaar 1996 verschijnt bij uitg. Nijgh & Van Ditmar in Amsterdam.*

‘O, wat is dat heet,’ zei ze en zette haar kopje neer.

Karel had ineens een rode kop, beurtelings keek hij nerveus van haar naar mij. Dit was weer zo'n situatie die niet in een kamer maar op een toneel thuishoorde.

Een brandweerwagen raasde loeiend voorbij, even later gevolgd door een rammelende lijn drie.

‘Wat een lawaai, ik hoop maar dat we ons binnenkort de weelde van dubbele ramen kunnen permitteren,’ merkte ze op en nipte van haar thee.

Karel krabde langdurig over zijn voorhoofd.

‘Meneer Pointl?’ vroeg ze aarzelend.

Vragend keek ik haar aan.

‘Ik en Karel zouden het bijzonder op prijs stellen als u een andere kamer zou zoeken. Ik ben gedwongen de pensionprijzen drastisch te verhogen met, schrikt u niet, zo'n vijfenzeventig procent. De prijzen van de levensmiddelen en de wasserij schieten als onkruid op. Bovendien komt een vriend van Karel hier wonen. En al zou u het verhoogde kostgeld wèl kunnen opbrengen, nou ja, u begrijpt wel dat hier niet drie mannen op één kamer kunnen wonen. We hebben onze goede naam en reputatie hoog te houden.’

Karel had een vrijer ontmoet en ik moest eruit. Was het een smoes van dat kostgeld? Misschien niet, hij betaalde immers al veel meer dan ik, al wist hij dat niet.

Ik herinnerde me de jongeman die enkele weken daarvoor Karel had bezocht. Hij had zich correct aan me voorgesteld. Hij was chic gekleed en geurde naar een zoet parfum dat nog dagenlang in de kamer bleef hangen. Qua gezicht en figuur leek hij enigszins op mij, zelfs zijn neus was gebocheld.

‘Waarom zegt Karel dat niet rechtstreeks tegen mij?’ viel ik met stemverheffing uit en keek hem kwaad aan.

‘Ik... ik... verhuur toch niet,’ voerde hij aan, keek naar het plafond en wierp vervolgens een hulpzoekende blik op mevrouw Pfaff.

‘Dat is dus geregeld,’ zei ze met iets beslists in haar toon. Ze keek op haar horloge, veinsde schrik en stond op.

Ik zou liever alleen wonen, maar dit viel me toch wel abrupt op mijn dak. Ik zag op tegen de zoveelste uitputtende jacht op een kamer.

‘Denk maar aan uw reputatie als hier twee mannen aan elkaar liggen te trekken.’

Met verbazing constateerde ik dat haar dikke huid tot kleuren in

staat was. Ze keek me aan met een blik alsof ik haar had gevraagd zich onmiddellijk uit te kleden.

‘Het is nu de zestiende. In veertien dagen kunt u vast wel iets geschikts vinden,’ zei ze met een trilling in haar stem.

Zenuwachtig en onhandig zette ze de theekopjes op het dienblad.

De volgende dag vertelde ik aan Ruud waarom ik mijn pension in de Van Baerlestraat moest verlaten.

‘En jij gaat? Jij hebt toch de oudste rechten? Maar ja, als je blijft loop je misschien de kans dat die knaap je achterop probeert te werken.’

Ik kende die term niet. Ruud legde me een en ander zo onappetijtelijk mogelijk uit.

Weer stak ik het grootste deel van mijn vrije tijd in het aflopen van raamadvertenties. Zoals steeds waren de kamers net verhuurd als ik me meldde.

Op zaterdag tussen een en twee, de wekelijkse afrekenmiddag, zag ik Ruud weer.

‘Ga als de duvel naar de Quellijnstraat. Toen ik daar gisteren liep zag ik voor een raam een advertentie: “KAMER TE HUUR VOOR NET, WERKEND PERSOON”. Het is even voorbij de hoek van de Ferdinand Bolstraat, vlak naast een fietsenstalling.’

Ik ben pas dertig geworden. Niemand wist dat ik jarig was. (Mijn laatste ‘gevierde’ verjaardag was in 1956. In totaal kreeg ik zes zoenen; twee van moeder, twee van Coba, onze heksachtige, onhygiënische ‘verpleeghulp annex huishoudster’, twee van moeders jeugdvriendin tandarts Estella Goudvis-Hamburger. Er waren gebakjes.)

Ik bewoon de achterkamer van het Duitse echtpaar Riedmann, dat hier al voor de oorlog was. Ze spreken een verduitst Nederlands waar mijn maag zich van omdraait.

Beiden zijn lang en mager. Zij heeft een ‘zadelneus’ zoals syfilislijders die hebben in het tertiaire stadium. Haar brede mannelijke onderkaak steekt naar voren. In Amsterdam noemen ze dat een ‘centenbakkie’. Haar geelachtig haar is strak naar achteren getrokken en loopt uit in een forse knot.

Hij draagt op zijn benige kop een fors, zwart brilmontuur. In de schemer lijkt hij op een bebrilde doodskop. Zij heeft een harde,

bevelende stem, hij een zachte, slepende. Hij loopt langzaam en heel voorzichtig alsof hij op eieren loopt. Ze vertelt mij dat hij suikerpatiënt is, dat de grote teen van zijn rechtervoet is geamputeerd.

In deze boomloze en nooit echt zonnige straat staan huizen die begin 1900 voor arbeiders zijn gebouwd. Het echtpaar bewoont een tweekamerwoning op de begane grond. Tussen hun voor- en mijn achterkamer bevindt zich een schuifdeur. Aan mijn kant hangen dikke bruine gordijnen van een soort jute. Het echtpaar slaapt in de huiskamer op een slaapbank.

Mijn kamer heeft ook een deur die uitkomt op een piepklein, verwaarloosd stukje tuin.

Ik heb ‘gemeubileerd’ gehuurd. Er staan: een kleine lage tafel, twee verschoten clubfauteuiltjes en een opklapbed. Een laag kastje waarin vroeger glazen en kopjes hebben gestaan, gebruik ik voor mijn boeken.

In een tot wasruimte verbouwde kast bevindt zich een grote vaste wastafel met een spiegel erboven. Die luxe maakt de kamer duur, tachtig gulden per maand. Van een vrouw die hier boven woont verneem ik dat de hele huur veertig gulden is.

Het steekt me: een jood die zich rotsappelt om een uitgekookt oud moffenechtpaar goedkoop te laten wonen.

Soms is het alsof ik er helemaal niet woon, alleen even op een vreemd soort visite bij mezelf kom.

Als ik naar mijn werk ga, schuift Frau Riedmann de gordijnen en schuifdeuren open zodat haar huiskamer in de mijne overloopt. Bij ‘thuiskomst’ schuif ik geïrriteerd de deuren dicht en sluit de gordijnen, maar zij houdt vol.

's Morgens tussen 8 en 8.30 u. en 's avonds tussen 7 en 7.30 u. mag ik gebruik maken van de keuken, maar uitsluitend om er koffie of thee te zetten of een eitje te koken. Verder is de als een operatiekamer zo steriele keuken Frau Riedmanns domein.

Aan de gangmuur hangt een kleine ovaalvormige lijst met de foto van een kindje van hooguit een jaar. Al talloze keren ben ik er voorbijgelopen.

Als het echtpaar eens afwezig is bekijk ik het goed; het linker babyhandje rust op de armleuning van een biedermeierfauteuiltje. Links onderaan het fotootje staat: T.F. Klinger, rechts onderaan: Braunau - Stadtgraben 318. Frau of Herr Riedmann als baby? Een

van hun kinderen? Ik weet niet eens of ze die hebben. Wie is de baby? De onbenullige vraag blijft in me zeuren tot ik het, midden in de nacht wakker geworden, bijna zeker meen te weten. Ik vlieg mijn bed uit en pak Alan Bullocks *Hitier. A Study in Tiranny.* Ik blader erin en ja hoor, dezelfde foto. Ik sluip de gang op; hier is helaas geen twijfel mogelijk, alles klopt, tot de naam van de fotograaf en het adres toe.

In de gang van het huis waar ìk een kamer bewoon hangt de eerste foto die van de baby Adolf Hiter werd gemaakt! Ze hebben dus nazi-sympathieën. Ondenkbaar dat ik ze vragen ga stellen - ik zal me moeten beheersen die niet te stellen.

Als ik de daaropvolgende dagen door de gang loop veins ik het portretje niet te zien, maar ten slotte zie ik het ook waar het niet hangt.

Er wordt hard op mijn kamerdeur geklopt. Ik schrik wakker. Er wordt niet gewacht tot ik 'Binnen!' roep. Het licht wordt aangeknipt. Frau Riedmann staat handenwringend voor mijn bed.

Nog slaapversuft kijk ik omhoog naar haar louche kop, waarvan het onappetijtelijke gele haar nu tot op haar schouders valt.

'Bitte, bitte, Herr Pointl, wielt u even bij de wc-deur blijven staan? Heinz ist nicht in Ordnung, ik moet bij de Nachbar de Arzt bellen.'

Ineens heeft ze iets onderdanigs.

Ik stap uit bed. Heeft de diabeticus een beroerte gehad?

Frau Riedmann slaat een mantel om, de buitendeur gaat dicht.

De wc-deur staat half open. Herr Riedmann zit op de pot, zijn pyjamabroek op zijn voeten. Hij steunt met zijn handen op zijn knokige knieën. Vol afgrijzen bekijk ik dat witte, slappe vlees. Hij kreunt zachtjes.

Na een minuut of tien is ze terug, ik kan weer naar bed. Hij is kreunend in dezelfde houding blijven zitten.

Ik stap in mijn bed, voor mijn part krepeert die vent.

De volgende avond mag ik warempel als beloning bij het echtpaar televisie kijken.

'We maken er natuurlijk geen gewoonte van,' stelt hij. Met bewondering kijkt zij hem na deze mededeling aan.

Tijdens het kopje koffie met het smakeloze droge koekje verneem ik wat er de afgelopen nacht precies heeft plaatsgevonden.

Herr Riedmann zat in dubbele hoge nood op de pot. Een droge, forse, ingedikte drol stak half in, half uit zijn anus. Hij kreeg het object er onmogelijk uit. De dokter heeft hem er later van verlost.

Ik tracht een zwart-witfilm uit de jaren vijftig te volgen, *The Tarnished Angels*, met Dorothy Malone en Rock Hudson.

Frau Riedmann geeft voortdurend in het Duits commentaar, hij knikt almaar beamend.

Van mijn werk komend beland ik via de Vijzelstraat in het Weteringplantsoen. Als mijn onrust me 's avonds laat van mijn kamer verjaagt loop ik daar ook.

Ik passeer een bank waarop een jonge vrouw met in pony geknipt blond haar zit.

'Frans! Frans!' Ik schrik, kijk om. Ze staat achter me, raakt licht mijn schouders aan.

'Warempel, je bent het! Ik twijfelde nog even!' roept ze.

'Jij bent toch Gerda?' In een flits zie ik haar in 1949 in een van haar vele kleurloze jurken onze kamer aan de Stalinlaan binnenkomen. Ze is spichtig en timide, haar grote blauwe ogen staan verschrikt. Moeder staat naast de piano met een muziekalbum in de hand.

Toentertijd dacht ik: beginnen haar borstjes nog niet te groeien? Dat is in orde gekomen: klein, stevig en uitdagend tekenen ze zich onder haar witte blouse af.

'Nou, wat kijkje? Ik ben veranderd, hè?' zegt ze lachend.

Beamend knik ik. We gaan op een bank zitten.

Ze is een jaar jonger dan ik, negenentwintig dus. Haar kleding, tas, ringen, broche zijn eenvoudig maar volgens mij is het allemaal van klasse.

Vertrouwelijk schuift ze mijn richting op.

'Waarom zeg je niets?'

'Ik moet even bijkomen.'

Ze begint te lachen. 'Bijkomen waarvan?'

Omdat ik weinig contacten heb, moet ik altijd naar beginwoorden zoeken. Zijn die er eenmaal dan kom ik langzaam op gang. Ruud geeft me vaak een por als ik stil zit te staren. 'Hé saaie, kom eens los! Ga toch eens lekker de hort op, ik zal je die mensenschuwheid wel afleren!' Ik blijf hem benijden. Als hij met wildvreemden spreekt is hij binnen enkele minuten amicaal met hen, zij met hem, alsof ze elkaar al jarenlang kennen. Iedereen moet om

hem lachen. Als hij niet zo lelijk was had hij allang een leuke vrouw aan de haak geslagen.

Charlotte had hem een keer gezien. ‘Wat een charmant monster,’ had ze opgemerkt.

Gerda breekt het ijs. Ze vertelt dat ze na de meisjes-HBS secretaresse is geworden. Tijdens haar laatste vakantie in Zwitserland heeft ze een Amerikaanse ingenieur ontmoet, het was liefde op het eerste gezicht. Onlangs had hij enkele weken bij haar gelogeerd.

‘Heb je een eigen woning?’

‘Ja, ik woon al een paar jaar in Delft.’

‘Wat een weelde en rust, een eigen woning.’

Opgetogen ratelt ze verder. Ze zal over enkele weken voorgoed naar Boston gaan, waar ze met haar Andrew zal trouwen.

‘Ik ben gelukkig, een zondagskind, ik voel me een prinses uit een sprookje,’ zegt ze.

Ze vraagt wat ik zoal doe. Ik vertel het haar zo beknopt mogelijk.

‘Waarom solliciteer je niet naar een vaste baan? Je bent toch intelligent? Ik weet zeker dat je dan snel promotie zult maken!’

Het schemert al, maar we blijven op die bank zitten.

‘Gerda, was jij echt bang voor mijn moeder? Hoe herinner je je haar?’

Het lijkt wel of mijn vraag haar nerveus maakt, met onzekere bewegingen rommelt ze in haar tas, haalt er een goudkleurige sigarettenkoker uit, klapt die open.

‘Rook je?’ Ontkennend schud ik mijn hoofd.

Ze steekt de sigaret aan, inhaleert en blaast de rook door haar neusgaten uit, waardoor ze iets geraffineerds krijgt.

‘Je moeder...’ zegt ze peinzend. ‘Ze had iets dat geen tegenspraak duldde. Zoals ze je aankeek met die grote donkere ogen, alsof ze iets in je zocht. Ik voelde me altijd ongemakkelijk in haar nabijheid. Als ze me iets voorspeelde deed ze dat altijd uit haar hoofd. Op die momenten tilde ze me in een andere wereld. Ze speelde met zo'n gemak dat me steeds het wonderlijke gevoel overviel het haar zó te kunnen nadoen. Ze speelde met, hoe zal ik het zeggen... met een nuchtere melancholie. Ik hoop dat je me het niet kwalijk neemt, maar echt hartelijk en warm vond ik haar niet. Als ik mijn uiterste best had gedaan een moeilijk stuk in te studeren en ze was tevreden over mijn prestaties, dan zei ze hooguit “keurig gedaan” of “goed gedaan”. Als het niet naar haar zin was, zei ze:

“Heel slecht, Gerda, je moet tot je grenzen gaan en al raak je uitgeput, je gaat door, eist van jezelf dat het lukt.” Op zo'n kille manier kon ze dat zeggen. Ik deed zo mijn best omdat ik bang voor haar was. Mijn moeder ging een keer met me mee om een en ander met de jouwe te bespreken. Ze zei tegen jouw moeder dat ze het Rondo capriccioso opus 14 van Mendelssohn-Bartoldy zo mooi vond. Je moeder glimlachte, de enige keer overigens dat ik haar dat heb zien doen, liep naar de piano en schudde het prachtige rondo zomaar uit haar mouw.’

‘Zoals die vrouw speelt, ik word er koud van,’ zei mijn moeder later.

Terwijl Gerda vertelt worden haar woorden beelden: ik ben de ongeziene toeschouwer in onze kamer aan de Stalinlaan, het is weer 1949.

‘GELK, daar kan ik niks mee doen, verder heb ik alleen XZQR.’

‘Hoeveel letters heb je in totaal?’

‘Negen,’ antwoord ik.

‘Dan mag je dus nog één letter pakken.’

Als ik het scrabble-blokje omdraai blijkt het een U te zijn, dus leg ik GELUK.

Na onze ontmoeting in het Weteringplantsoen hebben we nog een keertje afgesproken. We zijn bij Heck's Lunchroom gaan eten. Ik vertel haar hoe geïrriteerd mijn moeder was toen bleek dat de kip niet ìn maar over onze soep was gevlogen.

‘Zou dat nu echt belangrijk voor haar zijn geweest?’ vraagt Gerda.

‘Misschien mopperde ze tegen de dienster omdat ze behoefte had eens boos te worden om iets vreselijk triviaals.’

Na ons etentje troont ze me mee naar een cafeetje dat ze kent. Ze trakteert me op mijn eerste cola-tic. We zitten aan de bar. Ik voel me werelds. Prettig vind ik het niet in het café, al die luidruchtige mensen, de walm.

Van het timide meisje met haar platte boezem en kleurloze lange jurken is niets overgebleven. Ze heeft haar lange benen over elkaar geslagen, ik zie meer dan haar knieën. Het is onmogelijk mezelf en haar voor te stellen in een prikkelende situatie. Waarom winden welgevulde, oudere, slonzige vrouwen me wél op? Als ze op de koop toe ordinair zijn lijkt me dat het summum van opwinding.

Gerda heeft het zo gearrangeerd dat ze slaapt bij een vriendin die in de Churchill-laan woont. Over een week vertrekt ze naar Amerika.

‘Jij hoort ook bij mijn jeugd en ik bij de jouwe.’ Nogal hardhandig neemt ze mijn hoofd tussen haar handen en drukt een zoen op mijn mond. Ze is toch niet dronken aan het worden?

Ze is nieuwsgierig hoe en waar ik woon, dus lopen we richting Quellijnstraat. Ze vindt mijn kamer troosteloos. ‘Waarom breng je er niet iets fleurigs in aan?’

Ik stel haar voor te gaan scrabbelen. Dat doe ik vaak in mijn eentje. Ik stel me dan voor dat er een persoon tegenover me zit, meestal heeft hij of zij de gunstigste blokjes en wint. Ik vertel dat aan Gerda.

Ze schudt haar hoofd, ‘Bizar hoor. Je doet me denken aan mijn oma, die dekte na het overlijden van mijn opa nog jarenlang de tafel voor twee.’

Er wordt op de kamerdeur geklopt.

‘Binnen!’ roep ik. Het afschrikwekkende hoofd van Frau Riedmann verschijnt.

‘Het is half elf, wil het damesbezoek vertrekken?’ Achterdochtig bekijkt ze Gerda en sluit de deur.

Verbaasd legt Gerda een scrabble-blokje neer. Met ogen die groot worden door haar opgetrokken wenkbrauwen kijkt ze me aan.

‘Is dat wijf niet goed snik?’

‘Eigenlijk mag ik hier geen damesbezoek ontvangen.’

‘Met herenbezoek kan er ook een hoop gebeuren,’ zegt ze met een vreemde lach. Ze raadt me aan gauw een andere kamer of, als dat mogelijk is, een goedkopte woning te zoeken.

We lopen de Ferdinand Bolstraat uit, slaan bij de brug over de Jozef Israëlskade linksaf en belanden op de Churchill-laan. Zij is geëmotioneerd als ze me een lange afscheidszoen geeft en door mijn haar woelt. Ik vind het een gewoon afscheid. Als ik tegen twaalven de buitendeur open, gaat meteen de huiskamerdeur open. Frau Riedmann draagt een roze nachtjapon.

‘Bent u allein?’

De volgende dag drukt ze me nogmaals op het hart dat ik beslist geen damesbezoek mag ontvangen. Evenals mevrouw Pfaff beweert ze dat ze in de straat een goede naam heeft.

Er begint iets in me te borrelen; waarom moet ik me altijd door die smerige kuthoudsters laten koeioneren?

‘Als er een dame een kopje koffie bij me komt drinken, gaat u dat geen snars aan. Ik betaal genoeg voor dat donkere kolenhok, 't Lijkt verdomme wel of ik hier in de gevangenis zit!’

Ze begint te schreeuwen dat zij de baas is, ik ben ‘nur ein Untermieter’. In haar hysterie gaat ze over op Duits.

Ik schreeuw terug dat er morgenavond misschien wel drie dames bij me komen koffiedrinken die tot midden in de nacht, wat zeg ik, misschien wel tot de volgende ochtend blijven.

Heinz komt op het lawaai af, hij wil zich ermee gaan bemoeien.

‘Heinz, denk aan je hart,’ zegt ze en schuift hem letterlijk de gang op.

Ze begint weer te schreeuwen dat ik eruit moet, nu meteen, d'raus!

Over mijn hele lichaam beginnen speldeprikken te tintelen.

‘Smerige Aufseherin met je kinderportretje van Hitler in je gang!’ Ik bal mijn opgeheven rechtervuist en doe enkele passen in haar richting. Meteen is ze weg.

Ik denk aan oom Simon, aan de enige gebeurtenis uit zijn oorlog die hij me ooit toevertrouwde.

Met vele anderen zat hij veertien dagen lang in een trein, hoewel ‘zitten’ hier een eufemisme is.

De moffen wisten niet waarheen te rijden; aan de ene kant stonden de Russen, aan de andere kant de Amerikanen. Daarom bleef de trein almaar rijden. Een van de stopplaatsen was een gehucht. De honger was niet zo erg als de dorst. De overlevenden hadden er alles voor over om water te bemachtigen.

Op dat perronnetje zag mijn oom - die dus niet in een goederenwagon zat - een Aufseherin die boven een teil water haar gezicht en armen inzeepte.

‘Geef ons in godsnaam te drinken!’ smeekten de mensen.

Frau Riedmann grijnslachte, nam een roestige emmer en dompelde die in de teil.

Ermeline
Hendrik van Teylingen

Giechelend zegt móóibruine Wonnie: ‘Je moet niet gaan schrikken hoor, als je haar ziet. Ze is een echte *blaka-tara*.’ Ze heeft het over Ermeline, de *bediende*, die ze voor vijftig gulden in de maand heeft aangenomen: de jonge vrouw is zo zwart als teer.

Ermelines krot staat naast het gladgepleisterde turquoise huis van onze buurman, de hindoestaanse kippenslachter. Van de tien krotten aan ons zandpad ziet het hare er het stevigst uit. Sommige zijn niet meer dan wat wrak plankwerk met een doorgeroeste plaat golfijzer eroverheen, maar Ermelines onderkomen is ooit door een vakman getimmerd en zelfs van een verdieping voorzien. Er zit geen kruimel verf op maar dat schijnt bij de hardhouten kistwonin-gen van de kolonie zo te horen.

Ik denk niet dat het krot Ermelines eigendom is. Ze komt er 's ochtends uit, keert er 's middags in terug en kijkt 's avonds met fluorescerende groene rollers om haar gebrilde ronde hoofd van tussen twee scheefhangende jaloezieluikjes op de bovenverdieping onbewogen naar de rode hemel. De lap die de raamopening afsluit, schuift ze voor dit stille staren niet opzij. Hij hangt over haar stevige rug, zodat haar interieur verborgen blijft. Tussen haar jaloezietjes zie ik nooit een ander. Wel kijkt er soms van tussen de even scheve jaloezietjes naast de hare een man met een gezicht van gebakken klei. Tussen die jaloezietjes zie ik nooit Ermelines gezicht.

Wonen ze bij elkaar in één - smoorheet - hok of huizen ze apart in twee - nog hetere - hokjes? Van Wonnie heb ik geleerd dat je zulke dingen niet moet vragen. Negers hebben hun *hibbies*, zegt ze. Al schemert van arremoei hun *eendebil* door hun versleten broek, laat ze hun waardigheid, respecteer hun masker.

Ik weet niet voor hoeveel Wonnie zelf negerin is. (Er zijn negers, zelfs doctorandussen, die het woord neger niet willen horen maar ‘zwarte’ genoemd willen worden: ze houden niet van Latijn. En mij zien ze dan als ‘witte’ in plaats van blanke: ze houden ook niet van Oudnoors.) Wonnie draagt de hindoestaanse achternaam Sardjoe maar onderhoudt geen relaties met andere Sàrdjoes. Het zijn uitbuiters, zegt ze verachtelijk, vergetend hoe gretig ze mijn portemonnee plundert. Ik heb uiteraard geprobeerd de samenstel-

ling van haar bloedmengsel te achterhalen. Minzaam legde ze uit dat Afrika, India en Java de hoofdbestanddelen vormen. Maar als ik erachter probeer te komen hoe de mix precies tot stand is gebracht, en in welke verhouding, en waar de eventueel nog overlevende mixers en hun kroost zich heden ten dage ophouden, verstrakken Wonnies móóibruine trekken. Ze doet niet aan familie. Laat niemand proberen uit te zoeken waar die uithangt.

Ermeline is een duidelijk geval: door haar aderen stroomt louter Afrika. Haar plaats in de multiculturele kolonie staat vast. Ze heeft de *slechtste* kleur en het *slechtste* haar, dat ze verbergt onder een katoenen doekje, vastgeknoopt in haar glanzende nek. Geen lichtere man zal zijn leven in eer en deugd met het hare willen verbinden. Zo eer en deugd haar interesseren, zal ze altijd voor zichzelf moeten werken, haar stevige lijf gebruiken, met als enige resultaat dat haar ongerepte zwartheid al maar toeneemt. Ai, Ermeline.

Wonnie stelt haar vel zo min mogelijk aan de peperzon bloot om maar *mooi* te blijven. Ze laat haar licht kroezende haar zo veel mogelijk uitgroeien zodat het zo min mogelijk op het gepropte *horlogeveer-haar* van haar donkere zusters lijkt. Ze draait er rollers in en zit daarmee op de slaapkamer, die geen mens dan betreden mag, onder een droogkap, waarvan niemand weet dat ze die bezit. Het is in die kamer altijd al broeierig en wanneer ze dan in haar slip met haar rollerkop onder de kokende kap zit, badend in het zweet, kijkt ze zwarter dan Ermeline, wie de toegang tot het vertrek te allen tijde verboden is. De bediende zou eens verliefd op de droogkap kunnen worden, van waaronder je te voorschijn komt met bijna *recht* of *goed* haar als van een *hunnistaanse.* De kap zou er *ogri-ai* van kunnen krijgen, het boze oog, en juist wanneer Wonnie eronder zit kortsluiten.

Kenners zien aan de wijdheid van Wonnies drogerkapsel direct dat haar haar niet écht *goed* is. *Goed* haar bezitten alleen hindoe-staansen en javaansen. En die hebben nu eenmaal niet de afroïde lippentuit die Wonnies toet zo betoverend voor me maakt. Maar omdat Wonnies wijde, licht kroezende hoofdhaar wel wat lijkt op het wijde, licht kroezende haar van sommige hindoestaansen wier voorouders volgens Wonnie niet uit Noord-India afkomstig zijn, zoals die van de meeste hindoestanen in Suriname, maar uit Zuid-India, legt ze zich verbeten op de instandhouding van deze mindere en ietwat verraderlijke vorm van goed haar toe.

Ik vermoed dat Wonnies moeder bijna net zo'n *blaka-tara* is als

Ermeline, misschien met een vleugje donker-javaans erdoorheen; dat Wonnie haar moeder daarom haat als de nacht; en dat ze haar blank-hindoestaanse verwekker wel kan vermoorden. Dat ze zijn familienaam draagt is de wraak van haar na gebruik weggesmeten moeder, die in ruil voor haar gouden oorknopjes bij de burgerlijke stand gedaan gekregen heeft dat Wonnie als geboren Sardjoe door het leven gaat zodat heel Paramaribo de ellendeling kent. Wonnie Sardjoe: Ma's wandelende wraak!

Ik ruil dit scenario voor een beter. Ik zal wel nooit achter de waarheid komen. Zoals Wonnie haar geheimen voor mij heeft, zullen haar ouders de hunne voor haar hebben, zodat ze niet weet waar ze haar oorsprong precies moet zoeken. Ze probeert geen last van dat probleem te hebben door slechts zichzélf te zijn: Wonnie, de begenadigde schrijfster van het *Creools Kookboek*, draagster van de meest uitdagende mini's van de kolonie, partner van de ongekend geslaagde Hollandse journalist Henk *Cat* Bavink (die vent met dat supermóóiblonde haar tot op zijn schouders toch, *no*? zoals geen andere Hollander het hier nog heeft). Wonnie is Wonnie! Probeer niet in haar menselijke achtergrond te *dieken*, want die heeft ze niet. Ze is zó uit een wolk in de Surinamerivier gevallen, uit een dónderwolk als je dat liever hebt, en door een brutale *blaka-tara* op de kant gehaald.

Daarom eet Ermeline, wanneer we met de tweeling ons middagmaal gebruiken, niet bij ons in de grote keuken, of in een hoekje van de keuken, maar op een hete tree van de buitentrap. Doekje om haar *potverdommehaar*, verbleekt bloemenjurkje om haar rondingenrijke lijf, onverstoorbare berusting in haar oogopslag wanneer ik haar vanuit de koele keuken nog een extra kommetje aanreik -mijn verlegen glimlach wekt de hare niet op - werkt ze het genademaal van de grootste kokkin van de kolonie naar binnen.

‘Heeft het gesmaakt, Ermeline?’

‘Ja meneer.’ Ze zingt de drie lettergrepen: niet uit opgetogenheid vanwege mevrouws kookkunst maar doordat ze altijd zingt, met de tonaliteit van de Bocht van Benin, waar haar lichaam thuishoort.

Ik vraag Wonnie of Ermeline voortaan alsjeblieft gewoon bij ons aan tafel kan meeëten.

Bev en Dot stoten eendrachtig een typisch creools geluid uit - een bits, neuzig ‘Èh?’ met een opwaarts uithaaltje - dat verbijstering moet weergeven.

‘Ben je gèk geworden,’ zegt Wonnie. In creoolse mond klinkt de ‘g’ van ‘gek’ bijna als de ‘ch’ van ‘ich’ in het Duits. Hetzelfde gebeurt met de ‘g’ van ‘geld’, waar ze me om de haverklap over wenst te onderhouden.

‘Is Ermeline een hond?’ waag ik het te vragen.

‘Ze is een bediende!’ Wonnies frons geeft aan dat voor de man die haar goodwill onder het gedeelde muskietennet wenst te behouden discussie zinloos is.

Dat neem ik niet. ‘Bij mijn ouders thuis in Holland at het dienstmeisje altijd aan tafel mee!’

‘En die ouders heb je vaarwel gezegd!’

‘Ja, maar niet daarom!’

‘Waarom dan wel?’

Het enige antwoord luidt ‘om bij jou te zijn’ en dat weet ze. Maar ik kan het niet uitspreken. In plaats daarvan zeg ik: ‘Jij bent toch altijd zo progressief? Niemand flaneert toch over de markt in zo'n korte mini als jij? Jij wilt hier toch taboes doorbreken? Dus waarom moet die goeie Erme...’

‘Ik doe wat ik wil en als het je niet zint...’

‘Dan donder ik maar op, ja.’ Ik zucht maar eens diep. ‘Toe, Won,’ probeer ik nog eenmaal, ‘zou je nu echt niet eens...’

‘*Baja*!’

Ik ben een redelijk intelligent en ruim volwassen man, wiens artikelen over de kolonie aan de vooravond van haar onafhankelijkheid door verstandige mensen in het Moederland met aandacht worden gelezen. Die artikelen ademen een geest van gelijkwaardigheid van alle mensen ongeacht ras en cultuur. Mijn gevoel voor Wonnie, weliswaar in de eerste plaats opgewekt en gevoed door lichamelijke hartstocht, komt echter ook voort uit een oud verlangen van me om zoiets als ‘interraciale eenheid’ te ervaren: ik ben altijd, ongeacht hun geslacht, door mijn donkere medemensen bekoord geweest. Ik zou niet gauw enkele reis naar de kolonie zijn vertrokken als ik niet echt in haar veelkleurigheid had willen aarden. En nu zal dan Wonnie met haar kwaaie ‘*Baja*!’ me ineens dwingen de Surinaamse apartheidsvariant te onderschrijven of ànders...

Ik heb de meisjes naar school en mijn bittere geliefde naar haar gehate baantje gereden. Boven mijn hoofd hoor ik Ermelines werkgeluiden. De woon verdieping rust als een korte balk op twee blokken waarvan het ene het washok is en het andere mijn werkhok. In

het tunneltje tussen de blokken staat mijn Honda na te urmen van de hete rit. Ik zit aan mijn werktafel, maar de muskieten om mijn blote enkels bemoeilijken de concentratie. Door de wijdopen shutters laait de diepblauwe Guyana-hemel. Witte stapelwolken, almaar oprijzend uit de kustzwampen, wedijveren met elkaar in traagheid. De hitte zwelt aan.

In mijn eigen huis vooralsnog regelrechte rassendiscriminatie gedogend, begin ik aan een vlammende column tégen de rassendiscriminatie voor de abonnees van *Tango.* Ik veeg de vloer aan met de Surinaamse haarziekte en de Surinaamse huidziekte. Ik haal er de huwelijksadvertenties uit Indiase kranten bij waarin van de aangeboden jonge vrouwen naast objectieve gegevens als leeftijd en diploma's ook de huidskleur wordt vermeld: *fair.* Is de huidskleur níet *fair*, dan wordt er niets over gezegd. Ik eis dat het maar eens uit moet zijn met dat discriminerende geziek, dat onze wijde wereld in één gigantisch cellencomplex verandert. En tot besluit plaats ik om mijn geweten te sussen een epaterende kennismakingsannonce ten behoeve ener

> *Surinaamse vrouw, circa 25, brildragend, zonder diploma's, wonend in krot, maandinkomen 50 gulden, zo zwart als teer*

en verzoek gegadigden contact met mij op te nemen. Aardig besluit van mijn column! Lezers geamuseerd! Zo blijf ik van werk verzekerd. En zo zal ik mijn bediende haar vette salaris kunnen blijven uitbetalen.

Alsof de hitte me parten speelt zie ik Ermeline plotseling voor me in mijn hok.

‘Oei! Je laat me schrikken! Ik heb je niet binnen horen komen.’

‘Ik wilde meneer niet storen, meneer.’

Zoals haar deemoed zìngt! Mijn ogen beslaan ervan.

‘Mevrouw heeft gevraagd als ik die shutters ga schoonmáken.’

Ermelines ‘als’ in plaats van ‘of’ berust op de omstandigheid dat het Sranangtongo-woordje *iffi* zowel het Engelse voegwoord *if* als het Nederlandse voegwoord ‘of’ weergeeft; iemand die in het Sranangtongo denkt en van daaruit Nederlands spreekt sluist in negen van de tien gevallen *iffi* in de Nederlandse ‘of’-betekenis naar de Nederlandse ‘als’-vertaling van *if.* Ik weet niet ‘als’ u mij hierin kunt volgen, maar ik ervaar dit als poëzie.

Ik typ: *hincc lij lj nfedij ljoj'cjljr'lmn□ -60-*. Dat is geen geheimtaal

maar toevalstaal. Ik typ terwijl ik onder mijn wenkbrauwen door Ermeline bestudeer. Ik typ slechts ter wille van het typgeluid, dat Ermeline het gevoel moet geven dat ik opga in mijn werk en dus niet op haar let. *mxdhlklw;oe rndf.mnli use4t[p im dfxhgsaeudfgi. ,xjdhf;p lionf .jrc .l j/llkj ln.* Ze is de schoonheid zelf, moet u weten, Afrika's nobelste dochter! Met ontroerende gelatenheid stoft ze de shutter-lamellen van de blanke meester die geen meester wil zijn. Hoe zal ik haar, in wie door mijn lamlendigheid de slavin in stand wordt gehouden, mijn respect betuigen voor haar meesterlijke houding van berusting? Ach! Laat ik niet op hol slaan weer, zoals ik op hol geslagen ben voor Wonnie toen ik alleen nog maar wist hoe ze gie-chelde en zoende.

Ik draai een blanco vel in mijn machine en laat mijn vingers opnieuw het toeval bedienen. Terwijl ik onder mijn wenkbrauwen spiedend Ermelines lippen in me opneem, die iets verder nog naar voren stulpen dan haar beparelde teer-neus, en terwijl ik achter haar goedkope bril de zoetheid van haar lang gewimperde glansogen gewaarword en terwijl ik zie hoe volmaakt in zijn Afrikaanse rondheid, compleet met opwelvende vetstuit, haar lichaam daar op zijn stevige enkels gracieus voor me rondbeweegt, peil ik opeens bijna duizelend de diepte van Wonnies verachting zowel voor Ermeline als voor mij.

Hoewel Wonnie binnenshuis liefst zo min mogelijk van me ziet, bewaakt ze me buitenshuis. Wissel ik onder haar alziende scheve oogjes een blik of groet met een lichtkleurige creoolse of een hindoestaanse, dan is dat voor haar bijna een bewijs van overspel. ‘Wíe is die vrouw! Wàt kijk je naar die *motjo*! Wáárheen draaien die gróte ogen van je!’ Met zo'n móóikleurige of móóiharige vrouw zou ze me geen minuut alleen laten. Maar met Ermeline laat ze me de hele dàg alleen. Ze stuurt haar zelfs omlaag naar mijn kamer om mijn shutters te komen poetsen! Dat zijn drie ramen, twee opzij en één aan de zandpadzijde, met elk een dozijn fikse glazen lamellen, vijftien centimeter breed en een meter lang met een voor- en een achterkant die beide vuil zijn. Aangezien Wonnie een reinheidsmaniak is, hetgeen Ermeline met de nodige onvertaalbaarheden is ingepeperd, zal Ermeline zeker een uur werk aan mijn lamellen hebben. Een vol uur lang een ideaal gevormde jonge vrouw, in staat van economische afhankelijkheid, in de kamer van de man wiens snelle erotische ontvlambaarheid Wonnie welbekend is!

Ik kan hier alleen maar uit concluderen dat Wonnie denkt dat ik, in weerwil van mijn sociale oprisping omtrent de eettafel, in wezen even vies van teer ben als zij en er dus niet over zal peinzen om toenadering tot Ermeline te zoeken. Ermelines zwart boezemt haar zo'n weerzin in dat ze niet in staat is erdoorheen de pure vrouwelijke schoonheid te onderscheiden, die mij als man zou móeten aantrekken. Omdat Wonnie, die goudbruin is, zo ver van zwart af staat, moet ik, die blank ben, er vanuit haar kwaaie optiek vanzelf nog verder van af staan.

Ze heeft haar voor mij onschadelijk geachte bediende aangenomen, niet omdat ze haar in huis zo hard nodig heeft, want de traagheid waarmee Ermeline de shutterlamellen staat te wrijven benadert het tijdeloze; ze heeft haar aangenomen om het zwart in haarzelf, haar Ma, die haar slechts heeft grootgebracht als instrument voor haar wraak op Sardjoe de rokkenjager (als dat scenario klopt), te vernederen en te bespotten. De ironie van Wonnies lot wil dat hoe bekender ze met haar kookboeken wordt, hoe meer ze ongewild namens haar voortziedende teerzwarte moeder wraak oefent op een man wiens kleur ze zelf zo verre verkiest boven die van haar Ma; maar wiens misstap, waarvan haar verknipte bestaan het gevolg is, haar zo kwelt dat ze van de weeromstuit een nog lichtere man, die part noch deel aan haar persoonlijke geschiedenis heeft, het bange leven zuur maakt.

Terwijl mijn vingers maar raak typen, neem ik van onder mijn wenkbrauwen waar dat Ermeline, die inmiddels alle shutters heeft afgewerkt, de onderste lamel van haar laatste raam, het dichtst bij mijn tafel, blijft afzemen. In haar donkere stevigheid, waar geen deodorant iets aan vervalst, staat ze, en profil, drie armslengten van me vandaan en zeemt en zeemt terwijl ik typ en typ. Zoals ik denk dat zij er dankzij mijn schijnwerk geen erg in heeft dat ik haar almaar bekijk, denkt zij dat ik niet merk dat ze haar taak heeft volbracht.

Ik neem mijn vingers van de toetsen.

Ermeline poetst door aan de smetteloze lamel.

Hoewel ze nu moet beseffen dat mijn oog op haar rust, verleent ze zich geen air van vlijt. Ze kíjkt niet eens naar de lamel. Haar blik lijkt verzonken in de *faja-lobi* op het zijerf, voor het raam. Ik heb opeens het gevoel dat we tot in de kleinste details al eens eerder precies zo met elkaar samen zijn geweest; dat de situatie even transparant is als de meest gezeemde glaslamel van de kolonie

onder haar brandschone teerzwarte hand.

Ze staakt het poetsen en buigt haar gebrilde hoofd. Eén been staat recht, het andere in de knie gebogen op de grote teen: *duim*, zeggen ze hier zonder blikken of blozen. Op die teen laat ze langzaam haar voet en kuit heen en weer wiegelen, haar hoge Afrikaanse kuit, waardoor via de neerhangende zoom haar verschoten katoentje meebeweegt tot aan de hevige welving van haar billen.

A oema draai em bille so - mooi móói so!

schiet me het refrein van een landerig gezongen *kawina*-liedje te binnen. De afgelopen dagen kwam het knoerthard uit een jukebox op een van de erven hier langs de Dominékreek, een hese negerstem op topdecibelvolume: ‘Zoals die vrouw met haar billen draait - mooi, móói!’

Het bloed stijgt naar mijn hoofd. Dat soort gedachten wens ik nu niet te hebben. Hoe Ermelines bekoorlijkheid me ook toespreekt en mijn luchttoevoer ontregelt, ik zal haar respecteren. Ik zal haar evenzeer achten als Wonnie haar minacht.

‘Ermeline?’

‘Ja meneer?’ Ze blijft naar buiten kijken.

‘Die shutter is al lang schoon toch? Maar je bent hier nog steeds. Je wilt nog niet weggaan. Moet ik aannemen dat je me iets wilt zeggen?’

De zeem blijft wrijven, het been blijft wiegelen op zijn *duim*, de blik blijft gericht op de *faja-lobi*, de vurige liefde met haar helle bloemen. Alleen de donkere hals buigt dieper, zodat Ermeline om naar de bloemen te blijven kijken haar wenkbrauwen moet optrekken, waardoor haar bril iets lijkt af te zakken.

‘Zeg het gerust, Ermeline.’ De vier lettergrepen van de sneeuwwitte naam vallen gesmolten van mijn tong; ik probeer de laatste op zijn creools een beetje als ‘nah’ te laten klinken, zodat er minder afstand tussen ons is.

Ze buigt haar hoofd nu zo diep dat de knoop van haar hoofddoekje in haar nek omhoog komt; tegelijk wendt ze haar profiel van me af. Nu haar trekken in beweging komen, verhult ze ze voor me. Zo blijft ze staan.

‘Ermeline? *Taigi mi.* Vertel het me.’

Met haar rug half naar me toe wiegelt ze met haar schouders als

een voor de klas geroepen kind dat het antwoord op meesters vraag niet weet.

Wonnie zit kilometers van ons vandaan, hartje Paramaribo, met nog vier uur verwenste pennelikkerij voor zich onder een sloom wentelende fan. Mocht ze opeens naar huis willen komen, dan zal ze me niet verrassen. Ze haat het enige openbare vervoer naar Abra Broki, de ‘wilde busjes’, die overal stoppen waar een *djoeka*, uit alle poriën riekend naar de *nappi* en de cassave, de duistere hand opsteekt. Nee, Wonnie komt alleen thuis per eigen fonkelende Honda en die staat vooralsnog bij mij en Ermeline.

‘Wat kan ik voor je doen?’

Het gewiegel golft zachtjes voort.

Ik zou willen opstaan en een arm om haar schouders leggen om haar mijn broederschap te betuigen, maar ze zou het waarschijnlijk verkeerd begrijpen - de kolonie is niet voor niets vol mulatten - en me glimlachend aankijken, *vrijpostig*, zoals het spraakgebruik het hier wil. Nee! Respect! Helpende hand!

‘Laat me je wat extra's geven, Ermeline. Die shutters blinken als de hemel buiten. Mijn geest wordt er helder van. Jouw werk geeft mij plezier in mijn werk. Dat is me wat waard. Alsjeblieft.’

Ik haal een vers oranje tientje uit mijn portemonnee.

Ze draait zich om, haar teerzwarte gezicht een masker, en wandelt zwijgend langs me heen het hok uit.

Verbijsterd zie ik haar na, verwachtend haar geslipperde voeten de galmende treden van de ijzeren buitentrap naar de keuken te zien opgaan. Maar de slippers gaan linksaf, ik hoor ze sleepflappen door het koele Honda-tunneltje, waar hoogdrachtige Bello zachtjes aanslaat. Dan janken de scharnieren van het poorthek en valt de klink.

‘Zo'n vrijpostige *blaka-tara*!’ sniert Wonnie wanneer ik haar in de auto op weg naar huis het verhaal vertel. En ik krijg ervan langs omdat ik als een supersofte *bobbejáántje* uit Patata gèld wilde geven aan zo'n meid, die al meer verdiende dan ze waard is. Moet ik hier de bediendenmarkt komen bederven? En groeit het geld ineens op mijn rug? Moet zij zich bij die ellendige Kersten-business uitsloven om een paar centen binnen te halen terwijl ik het met bakken tegelijk door de shutters smijt? ‘Jij *froektoe* witte pier!’ Hoe kan ik zo gek zijn! Ja en als ik zo gek bèn, zoals blijkt, dan heb ik misschien ook wel gekke gevoelens voor die *blákablaka mòljol* Ten slotte ben ik maar een Hollander en Hollanders zijn nergens vies van, want de

eerste vrouwen waarmee ze het in Suriname deden kwamen zo uit het oerwoud en waren stuk voor stuk zo *sjwàrt* als de hèl! *Joe ka-bak-ra*!' Kak-blanke, dus.

Midden in de Koningstraat zet ik de auto stil...

'Wàt doe je!'

... en duw mijn *ká*-geliefde eruit, waarop ik gas geef en met trillende vingers en knieën doorrijd naar Poelepantje, de rammelplanken van het verveloze ophaalbruggetje over; langs de watermeloen-kraam de Kankantristraat in, waar de speakers van de moskee me *ex nihilo* Gods naam in de oren janken en ik van schrik bijna een voorwiel in een veel te diep gat in het wegdek stuur; de Christoffer Kerstenstraat in en bij het afdakje met de drie glimlachende Javaanse wijfjes in *sarong-kebaja* met hun weggeteerde syfilisneusjes rechtsaf ons zandpad op.

Wanneer ik het hek openstoot komt Bello me niet tegemoet. Ze ligt met een worp vochtige puppies in een hoek van het Honda-tunneltje, terwijl Bev en Dot, in hun huisjurkjes naast elkaar op de hete buitentrap, de hondjes begluren.

'Net geboren!' roept Bev me toe.

'Het zijn er vijf!' roept Dot.

De opwinding doet hen vergeten dat ze me gewoonlijk negéren.

Voor het huis stopt een taxi.

'Die man daar betaalt!' hoor ik Wonnie snerpen. 'Die man stikt in het geld!'

Mij, Bello noch de tweeling met een blik verwaardigend beent ze de buitentrap op. Ik loop naar het hek en betaal de chauffeur, een jonge indiaan, die van me wegkijkt naar Ermeline. In haar mooiste jurk, tasje aan de pols, wiegt ze naar de Christoffer Kerstenstraat. Ik onderdruk de neiging haar achterna te lopen. Ik kijk haar na en zie hoe ze op de hoek een lijnbusje aanhoudt.

De uren verstrijken, maar Wonnie verschijnt niet in de keuken om te koken. Wanneer de avond valt haal ik broodjes *zoutvlees* voor de meisjes en ook voor Wonnie, als ze wil, maar wanneer Wonnie ervan moet braken, zoals de meisjes me berichten, nemen zij ook niet. Hoewel ze niet weten wat er is voorgevallen, steunen ze Ma in haar acuut hongeroffensief.

Terwijl de honden op het zandpad van uur tot uur hun bijdrage leveren aan de huilspiraal die in brede kringen over de slapende stad trekt, zit ik in het zoemende donker met een fles Black Label op mijn broeierige *voorbalkon* en denk aan mijn vaderloos dochtertje

in Holland. Ik denk zelfs aan haar moeder, met wie ik echt niet verder kon, maar die me nooit heeft geprobeerd te tiranniseren. Ik voel me gevangen in een web van slijmerige draden, gesponnen door mijn eigen lust. Opeens zie ik de bezopen chinees voor me bij wie ik gisteren in de middaghitte een glas *suurwater* kocht. ‘Swatte kut, *no*?’ grijnsde hij me toe. ‘Daafoor ben jij hier! Swatte kut!’

Ik vrees Wonnies relatie met de procureur-generaal via haar mooie nicht (die ze me nooit heeft laten zien). In deze uithoek van de aarde bloeit de corruptie. Statenvoorzitter Lachmon heeft een strafblad wegens rijstzwendel; minister van financiën Radhakishun, die als hindoe van de alcohol zou moeten afblijven, drijft buiten de douane om een bloeiende whiskyhandel. Zal de procureur-generaal braver zijn dan zij? Als zijn *buitenvrouw* hem vertelt hoe die Hollandse man van haar nicht haar met stompen en trappen uit de auto heeft gedònderd gewoon omdat hij daar zin in had en als ze hem met zijn ding in haar warme vingers vraagt of hij daar niet iemand werk van kan laten maken want die arme Won is die vent spuugzat - hoe liggen dan mijn kansen?

Ik sta op om wat ijsblokjes te halen. Wanneer ik mijn glas weer volschenk draait er vanaf de Dominékreek, deinend door de regengeulen, een lila slee met open dak het zandpad op. Als ik nog voor Surinamer wil doorgaan heb ik nu mijn ogen voor me te houden. Hoewel ik de enige wakende mensenziel aan het pad ben en duidelijk zichtbaar in het sterrenschijnsel zit, kijken de man en de vrouw in de showauto, vertellen mijn ooghoeken me, recht voor zich uit. Net nog in het licht van de enige werkende straatlamp aan het pad, voor het huis van mijn buurman de kippenslachter, waar de huilhonden verstoord overeind schutteren en ruim baan maken, houdt de wagen stil. De man achter het stuur kijkt eenmaal het pad op en af. Het is een hindoestaan van middelbare leeftijd met een pafferig, hoogblank gezicht, eentje van kaste. De lichtheid van zijn huid kan niet heviger contrasteren met de zwartheid van de welvingenrijke jonge vrouw, die nu uitstapt en om de lange neus van de auto heen wandelt. Ik zie haar omkijken en hoor voor het eerst haar kelige lach, die klokt (zo stel ik me voor) zoals het lachen van de minnaressen van de Bocht van Benin.

Ja, Ermeline lacht tegenwoordig. In de vooravond rijdt de lila slee of een andere rijst- of whiskyzwendelaarswagen voor en schuift zij glimlachend naast de eigenaar, telkens in een glanzender jurk, telkens met meer goud om haar hals en haar polsen en sinds een

week met contactlenzen (lijkt me, want ze draagt haar goedkope bril niet meer) en een pruik van mooi haar dat neergolft tot over haar stevige soepele middel.

Ai, pas toch op voor die kerels, Ermeline! denk ik. Gebruik je pientere negerinneogen toch! Kijk toch uit voor die móóigekleurde Singhs en Sàrdjoes, dat ze je geen kleine Wonnie bezorgen, die niet weet waar ze het zoeken moet wanneer ze groot wordt: die door de ene partij wordt genegeerd omdat ze een *blaka motjo*-kind is en door de andere partij misbruikt als embleem van 'kleurver-heffing' of instrument van raciale wraak.

Ik heb in de buurt een oude Pengel-creool geïnterviewd over de naderende onafhankelijkheid van de kolonie en loop naar huis. Op de terugweg koop ik in de schemerige koele winkel van de chinees op de hoek een fles orgeadesiroop voor de tweeling. Wanneer ik het zandpad op ga, duizel ik van de helle zon. Maar een meertoni-ge claxon midden in mijn gezicht blèrt me bij mijn positieven. De logge fles vliegt uit mijn vingers terwijl ik opzij spring voor een scheurend optrekkende slee met de achterbank vol rode koffers.

Er verhuist iemand uit Abra Broki.

In het voorbijgaan herken ik het profiel van de pafferige mafiahindoestaan. Maar de stevige jonge vrouw naast hem, met de kastanjerode pruik, de spiegelende goudgerande zonnebril, het okergeblankette gezicht en de door scharlaken lipstick verkleinde afro-mond, hoe zal ik die herkennen? Ik bedoel: waarom zal ik me moeite geven de identiteit te peilen van iemand die zich zo volkomen heeft weggecamoufleerd dat iedereen dient te begrijpen hoe ongepast het zou zijn zelfs maar te vermoeden dat men haar ooit van zijn levensdagen heeft ontmoet?

Droefheid daalt over me neer. Ik zou willen grienen. Maar dat wordt al gedaan, door een legertje wespen dat neerduikt naar de siroop uit de gebarsten fles.

De gangen
(Spore van gister)
Henk van Woerden

Chinese wolken boven een halfwoestijn. Bleke vegen en halen met een krul aan het uiteinde, verscheidene kilometers lang. Ze wezen in noordoostelijke richting, haaks op de groeven en strepen van de vlakte, en precies tegengesteld aan het door ons voorgenomen reistraject. Tegen de tijd dat we in de auto stapten waren ze opgelost.

De dame die ons de vorige dag de omgeving had laten zien, zou ons persoonlijk naar de zwarte bergen brengen, want een busdienst ontbrak - wie reisde er nu die kant uit? Ze droeg alweer een tentachtige rode jurk van polyacryl, op de borst ternauwernood bijeengehouden door een bonkige zilveren gesp met de beeltenis van Nefertiti.

We sloegen linksaf. Naast de weg liep een oud karrespoor dat ver uit elkaar liggende boerderijen met elkaar verbond door een heuvelachtig terrein. Roestige verkeersborden waarschuwden tegen overstekende kudu. Golven en meer golven. We reden op en af, stegen, daalden, terwijl de dame achter het stuur onzichtbare graven aanwees en honderduit verhaalde: daar bevond zich een eenvoudig monument voor een boerensoldaat die door de Brit was doodgeschoten, een Engelsman die op zijn beurt in Helderstroom begraven lag. Ze kende een boer die zelf een vliegtuigje had gebouwd en er in de omgeving regelmatig mee verongelukte, en nog één - maar misschien was het dezelfde - die uit overgeschoten vrachtwagenonderdelen een driewielige bolide had samengesteld waarmee hij - hoe eigenaardig - als een kogel door het landschap joeg. We zouden hem kunnen bezoeken, stelde ze voor, maar in ieder geval bracht ze ons naar Helderstroom, want daar stond een mooi politiebureau uit het begin van de eeuw, en dan naar Gariep, de parel van het achterland.

Hoe nader aan die berge toe, hoe koeler waai die wind. Maar de wind die zich door deze bergen verplaatste, was tevens in de ruimten van het hoofd gaan waaien en had in de landsmensen bij tijden dwarse bochten veroorzaakt, als je onze chauffeuse mocht geloven. Ze raakte er buiten adem van. Wind en gebaande wegen. Ik was blij dat we deze route niet per kar of ossewagen hoefden af te leggen en binnen drie uur naar het verre massief zoefden. Toch was het

oude reizen nog goed voorstelbaar. ‘Gangen,’ hijgde de gids: we voeren tussen vouwen en richels van het land, als door een grillige ader die voor altijd de koers zou bepalen. En wie over de vlakte vloog, kon vanuit de lucht de iele paadjes en het door wagenwielen generaties geleden getrokken dubbelspoor nog volgen. Je hoefde niet naar het verleden te graven. Ieder kampement, iedere overmoedige poging het land in te delen, de verlaten erven, de drooggevallen reservoirs en het ijdele streven een bedding van koers te doen veranderen, ze lagen er nog. Schampere tekens aan het oppervlak, als hulpeloos schrapen aan het gestolde rimpelige vlies dat tussen het achterliggende hoogland en het donkere gebergte waarheen wij op weg waren, de aarde bedekte.

‘Ze zijn *echt* zwart,’ zei Tikoes. Zoals ze bij aankomst in de Kaap over de Tafelberg had gezegd: ‘Hij is *echt* plat.’

‘Ons noem dit gange,’ herhaalde de dame met Nefertiti op haar borstbeen. De gangen bepaalden dat we door een kloof werden geleid en uiteindelijk langs een smalle vallei die aan de zuidkant steil omhoog liep. Hier en daar liet een scheur het binnenste van de berg zien: zwavelgele druipsteenformaties afgewisseld met zwart en oranje, als een veelgelaagde taart, golvend opeengeperst.

We bereikten een riviertje; enkele schapen op zoek naar gras, een troep struisvogels als een verzameling elegante komma's langs dezelfde bedding. En toen reden we, al even onverwachts, door een hek het gehucht Helderstroom binnen. Een hond rekte zich uit en plofte in het stof. Drie huizen die op hutten leken. Een met de hand aan te drijven benzinepomp uit de jaren dertig langs de ongeteerde weg. Een ‘café’. En vijftien gekleurde kinderen die achter ons aan renden, vragende ogen en zwaaiende armen.

We parkeerden voor het gerechtsgebouw dat tevens dienst deed als postkantoor en politiebureau. Rond het erf was een metershoge heining van staaldraad aangebracht. Een fonkelnieuwe barricade die het bevoegde gezag moest beschermen. In de schaduw van de luifel zaten een morsig geklede agent en een boer. Ze kwamen traag overeind toen we door de poort wandelden, nog trager dan de bul-terriër die Tikoes als eerste begroette.

‘Besoekers uit die noorde,’ zei onze dame.

De konstabel reikte een hand die hij zorgvuldig aan zijn broeksnaad had afgeveegd.

‘*Sersant* Pfrommer. Aangenaam.’ Lichtgroene, bloeddoorlopen ogen.

De boer heette Roy. Hij was een keer naar Duitsland geweest. Zonder veel enthousiasme haalde hij het zich weer voor de geest, terwijl de sergeant frisdrank en zijn dienstpet zou gaan zoeken.

‘Heel Europa ziet er hetzelfde uit, is het niet?’ *Groen.* Weideland. ‘Jy weet, man, dis meer groen as wat 'n mens in sy lewe kan verdra! Skuus tog.’ Hij praatte alsof de woorden met tegenzin uit de bergen moesten worden losgescheurd.

De koeldrank kwam in schone glazen op een geblutsts aluminium dienstblad. Er werden sigaretten uitgewisseld. Binnen bevond zich het antiekste deel van Helderstroom: een prachtig donkerhouten plafond en een gelakte balie. Daar zat een zwarte agent achter zijn schrijfmachine, een van vier ondergeschikten. De ventilator zwiepte met lange bladen aan het plafond. Tegen een ruit bleef een vlieg ons roerloos observeren. Rust. Orde. Wat viel er in deze streek te handhaven?

De sergeant wilde het bezoek de gevangenis laten zien.

‘Ons het 'n mooi tronk,’ zei hij trots.

We liepen achterom. Hij doofde de half opgerookte sigaret aan een sproeier die gewasloze perken in de tuin nathield. Onder een portaal bereikten we een kooi, door een metaalraster van de hemel gescheiden. Hier werden de gevangenen gelucht, vanuit twee cellen aan de westkant.

‘Er zit toch niemand in?’ vroeg Tikoes. Pfrommer sloeg dubbel van het trage lachen. Hij schoof een deur open om ons een blik in de smalle ruimte te gunnen: een stalen wc, dekens op de grond, meer niet. De laatste gevangene was hier een nacht gebleven om te ontnuchteren, een maand of negen geleden. Hij sloot weieens een *dronkie* op, anders was hier niks te doen, waarvoor hij zich een beetje schaamde.

En was hier weieens iemand ontsnapt?

Een geval in de vorige eeuw, al wist hij het niet zeker.

‘Kom sien my volstruise, ek het 'n hele klomp.’ Hij hield er struisvogels op na, om de verveling te bestrijden. Er breidden zich zweetplekken uit onder de mouwen van zijn lichtblauw overhemd. Vocht stroomde langs zijn slapen. Was het de nabijheid van Tikoes? Ik dacht van wel. Ook de bul-terriër waggelde sukkelend aan haar hielen met een onzekere trek om de muil, lachend, maar niet uit plezier. Nu we de verste regionen van het erf bereikten, gebaarde de baas om zich heen en riep:

‘Dit is my paradys.’

Een lapje Arcadië achter slot en grendel, maar *hij* had het niet zo gewild, die heining. ‘Bouw een muur’, luidde het bevel twee jaar geleden, een stenen wand om je de bevolking van het lijf te houden. Volgens voorschrift zus en zoveel meter hoog, breed, dik, onneembaar. Pfrommer handelde liever naar de geest dan naar de letter. Immers, er woonden in de wijde omtrek geen zwarten? En de nieuwe vlag. En de nieuwe tijd. Kortom, waar waren ze op uit, daar op het hoofdkwartier?

Hij keek naar Tikoes, een ontspoorde blik.

Naast een bulderende generator die de kantoren van stroom voorzag, lag het kampement met de struisvogels, een vijftigtal snaakse kuikens die hun kale koppen over de afrastering staken en ons snotterig gadesloegen of met het dons in het stof gingen draaien.

‘Ze zijn ziek,’ zei Pfrommer. Of liever: hij schreeuwde het uit, om de herrie van de machine te overstemmen. En toch klonk het weemoedig. Hij begreep maar niet waarom er steeds meer doodgingen. Struisvogelboeren moest toch eenvoudig zijn? Voer en water, wat was er moeilijk aan? Neurotisch waren ze, gebaarde de sergeant maar, om zichzelf te troosten.

De beesten spiedden met roodomrande ogen afwisselend naar de hond, naar de treurige ambtenaar, die zijn handen in de broekzak stak en ze er weer uithaalde, en naar de generator, die niet ophield te brullen en te schudden naast hun hok.

De bul-terriër rekte zich opnieuw voor Tikoes uit, zijn korte staart in de lucht. Hij knipoogde met de kont.

Het afscheid kwam gelegen, want ik was intussen bang geworden dat Pfrommer aan benauwdheid zou bezwijken. We werden door de hele gemeente uitgezwaaid, zelfs de honden liepen een eindje mee. Zonder dralen reden we door het hek en ratelden over de metalen rasters die schapen en vee binnen de dorpskern moesten houden, en wie weet welk onheil buiten.

Zo de oneindige vlakte van het achterland een oceaan had geleken, dan kon je Gariep, waar de aardige dame ons in de De Beerstraat voor Hotel De Beer had afgeladen, niet anders beschrijven dan als de lieflijkste badplaats aan zee, een Riviera. Het lag aan de voet van de zwarte bergen, op de plaats die eerst Queekvallei had geheten, en overzag het golvende, in het avondlicht pasteloranje gekleurde vergezicht naar het noorden. Gesticht door Zacharias de Beer, zoon van Mathys de Beer, vader van

Samuel en Zacharias de Beer, grootvader van Bonaparte en Moreau de Beer van Vrolikheid, en overgrootvader van Zacharias de Beer, die op zijn beurt een Zacharias de Beer vaderde, hoewel dat niet met zekerheid vaststond. In de foyer van het hotel, die me vagelijk bekend voorkwam, hingen vergeelde groepsportretten van rugbyteams uit het begin van de beoefening van die sport in het achterland, van ouder datum dan ik had kunnen verwachten, ja uit het prille begin van de fotografie zelf, moest je denken; elke ploeg voor het merendeel uit stoere De Beers samengesteld, grote norse mannen in rugbystreep op overbelichte velden te kiek gezet, naast enkele ondermaats gebleven Luttigs en Stockenströms. *Die span van '04, die span van '23*, en zo verder. Waar had ik ze toch eerder gezien?

Pas de volgende ochtend werd duidelijk dat ik hier vroeger al eens was geweest, op doortocht naar Kango in de groene Bedford van een oom die op die reis voor het eerst duidelijk had gemaakt dat hij in het geniep de Griekse liefde bedreef met zijn leeftijdgenoten, graag met ze stoeide in een tent bij de rivier, enzovoort, maar dat hij van mij niets verlangde, tenzij ik het zelf zou toestaan - hij had zijn gezicht in een smekende plooi getrokken en me geheimhouding laten zweren. Al met al een onbetekenend incident, was het niet dat Gariep in mijn herinnering een heel andere gedaante had aangenomen. Het dorp was toen droog geweest, saai en onaantrekkelijk, want je verlangde naar de opwinding van de steile bergpas erachter, en naar de grotten, besproken, beloofd, bezocht, betoverend gevonden, in de volgende vallei. Nu stroomde kabbelend bronwater door sloten aan weerskanten van de lange schone straat, en de kleurlingwijk - vroeger een rafelige vlek tegen de heuvel - was samen met de dranklokalen naar een uithoek verbannen die voor wie het niet wist onzichtbaar bleef, eigenlijk naar woestijngrond kilometers verderop, waar de De Beerstraat allang weer Nasionale Pad heette.

Tegenwoordig liet het dorp zich voorstaan op een sfeer van ontspanning, zoals een folder het uitdrukte: *skoon en netjies, gerieflik.* ‘Om een mens heerlik te laat tuis voel.’ En om bij ontstentenis van andere inkomsten dan die uit struisvogels en gedroogde abrikoos -iets dat het stadje in mijn tijd zo'n armetierige, pokdalige aanblik verleende - zoveel mogelijk gepensioneerden uit de Kaap te trekken. Een slimmerik van de *munisipaliteit* had achter zijn bureau een wapenschild verzonnen - zwarte pieken tegen een geel fond met op de voorgrond een kroontje, de leus ‘servimus’ en drie protea's-

heraldiek die in knusse overeenstemming zou blijven met de gezuiverde restanten van de brakke nederzetting uit mijn geheugen, met de Victoriaanse gevels langs de De Beerstraat, de neogotische gruwel van de Nederduits Gereformeerde kerk, de *historiese watermeul in volmaak werkende toestand*, waar men prat op ging, de *asemrowende* stilte. Berg, bloem, gedienstigheid; we voelden ons onmiddellijk thuis, en na zonsondergang nog meer op ons gemak, want de nacht vlakte al die aangeharkte truttigheid weg en bracht volk te voorschijn dat schreeuwend onder de jacaranda's voorbijging, lachend lantaarnpalen omhelsde en zich van stilte in het algemeen niets aantrok. Tikoes en ik zaten op de stoeprand en vroegen ons af waarom het hier zoveel gemakkelijker was je na donker op straat te begeven dan in Kaapstad, 's Zaterdags best kuierde door het gelige licht, opgewonden, rauw. Dat gaf lucht. We kuierden mee en sloegen zonder er erg in te hebben een zijstraat in die naar de landerijen ging.

In de verte lag de rand van het plateau dat we eerder op de dag hadden verlaten, een blauwig silhouet onder de koude maan.

‘Ik ben zoveel minder bang, nu,’ zei ze.

Later, na een dis van struisvogelbiefstuk in een muffig lokaal, raakten we in de bar van Hotel De Beer verzeild.

‘Klipdrift,’ vertelde de ober, ‘of course you've gotta try Klip-drift.’

Hij maakte er vliegtuiggeluiden bij die we niet meteen begrepen, dat zou nog komen, dacht je; en waarom deden die wiekende gebaren hem op een geaffecteerde grijsvalk lijken? Twee keramie-ken hondjes staarden ons aan: Black & White. Een wit plastic paard - Johnny Walker? De bar was breed genoeg om op te leunen. Er leunde een makelaar in onroerend goed die de volgende dag per opbod vijftig vierkante kilometer woestijn zou verkopen. Er leunde een jongen die de indruk wekte van heel ver te zijn gekomen en zijn gitaar te missen. Er leunde nog zijn vriend, die ons door de fat Klipdrift na Klipdrift liet inschenken en ons, toen we allen dronken waren, voor het echte zingen losbarstte, aanbood naar een boerderij te rijden waar ze met een heel gezelschap tot serieus en nauwgezet innemen zouden overgaan, waarschijnlijk omdat het volle maan was en niets zou aanbreken tot het krieken van de dag.

We hadden beleefd welterusten gezegd, waren de krakende trap opgegaan en in een kamer die naar kunstmatige luchtverfrisser en

Ponds badzeep rook onmiddellijk in slaap gevallen.

In het holst van de nacht zou een schreeuw klinken.

De maan hing aan de onderste takken van een gomboom en wierp grillige schaduwen tegen het streepjesbehang. Tikoes lag op haar rug met gesloten ogen krampachtig te schokken en te trekken; er glinsterden tranen op haar wang.

Het was eerder gebeurd. Aan de Kaap schrok ze regelmatig wakker, liet me dan ongestoord verder ronken, terwijl ze door de zitkamer sloop of in de keuken een sigaret rookte. Waarom juist in het vredige Gariep die huilpartij? Ik sloeg mijn armen om haar heen en sprak sussende woorden die niet hielpen. Ze slaakte nog tweemaal een gedempte gil. Toen werd het huilen met lange uithalen, als van een kind. Ik kroop dicht tegen haar aan. Hoe moest je een kind kalmeren? Met regelmatige, strelende gebaren en troostende geluiden. Wakker schudden had geen zin, want ze waakte al, ergens anders. Het traanvocht liep langs haar oor in het kuiltje van de hals. Uiteindelijk daalde het snikken van haar schouders af naar naar buik, draaide ze zich met de rug naar mij toe en bedaarde.

Klaarhelder krakende ochtend en het dorp leek schoongeveegd, zo goed als uitgestorven, behalve de kerkgangers die uit de kleurlin-genwijk groepsgewijs langs de brede trottoirs struinden op weg naar het bouwwerk aan het boveneind van de De Beerstraat. Tot voor kort waren zij er niet welkom geweest. Tegenwoordig werden ze er met open armen ontvangen; zwarte aanloop die blanke leegloop compenseerde. De moeders in bolle jurken. De zonen in sandalen, halflange grijze broek, wit overhemd met strik voor, spuug in versgekamd haar, zware bijbels in de hand. De dochters als bloemen met gesteven bloesem, kammetjes, vlechten, handtassen, hoge hakjes en openstaande mond. Geen vaders.

Na het ontbijt wandelden we tegen de stroom in naar de landerijen bezuiden de hoofdstraat. De berg kon je niet vergeten, zwart. Zwart waren de hoge cipressen, de schaduwen aan de voet van de pijnbomen en de jacaranda's, zwart was de kakelende ibis: *inKakane, iNgagane, Hadeda!*

Wit, verblindend wit, was de lucht, waren de gepleisterde huizen, de bosluisvogels die geduldig in het veld stonden te wachten, al even geduldig als de lastdieren die hier en daar naast de *donkiekar* op schaduwen kauwden.

Tikoes voerde de ezels die we tegenkwamen onkruid.

‘Lekker sappig,’ zei ze, en keek ze strak in de ogen.

Toen we ons van het laatste dier wegdraaiden en het pad volgden dat aan de rand van het dorp onder de rugbyvelden een grens aangaf, zagen we er in de verte nog een, althans zo leek het. Dichterbij gekomen, bleven we staan. Een wonderlijk geklede man trok een soort *riksja* vooruit, een tweewielige kar, ingericht als koets, getooid met struisvogelveren en kalebassen. Aan lange bam-boelatten hingen uit blik gesneden molentjes, waarvan de wieken feestelijk rondsnorden, in nabootsing van de windmolens op het land. Vooraan de kar hingen twee olielampen, een zaag en een roestige koffiekan. Langs de zijkanten waren teksten op hout en karton aan het kuras bevestigd.

‘Diep spore van gister.’

En met blauwe verf stond op het latje geschilderd: ‘Peins.’

De man was naar het erf gegaan. Hij keerde terug met een reeks fragiele karretjes aan een lang touw, acht of meer uit bamboe samengestelde wagentjes met ongelijke wielen, die ratelend en schommelend de weg op werden getrokken; wuivende veren. Hij knielde, bond de sleep voertuigen achter aan de disselboom, kwam weer overeind en groette ons door zijn bontgelapte muts te lichten.

‘Jy 't 'n mooi wa,’ zei ik maar.

‘Meneer weet,’ stak hij meteen van wal, ‘dis die *where* en die *when* wat tel. Die woord van die plek en die woord van die tyd. En hulle kom baie saam.’

Het was tien minuten voor elf. De zon klom onbarmhartig naar het middaguur. Er daalde paarse bloesem uit de jacaranda's, en in de kerk zou nu gezang klinken. Ondanks de hitte droeg de man een hoeveelheid veelkleurige kledingstukken, twee overhemden en zo te zien twee broeken die uit een lappendeken van stofjes waren gemaakt, telkens hersteld met andersoortige motieven, blokjes, bloemenguirlandes, ruitjesdessins, en afgebiesd met franje; een stralend blauw huis sierde zijn broekspijp.

Een figuur uit de Commedia dell' Arte. En een prater.

Terwijl we daar stonden, stak hij al dansend rondom de riksja zijn verhaal af, bezwerend haast, met tastende handen. Een lang relaas over nooit ondernomen reizen, soms in het Engels, dan weer in het Afrikaans en in bijbeltaal. Wij luisterden, als naar een preek in de open lucht waarvan de helft misschien verloren ging, maar het deuntje bleef bekoren:

‘Ja, almal en alles is afhanklik van af die ander een, so ook my

regter en my linker been. Selfs - *doer* - die huis,' hij zwaaide vagelijk naar het boveneind van de straat waar de huizen en de bomen in de warmte trilden, 'die huis is afhanklik van af die klei en steen.'

Klei. Steen. Hier en daar vingen we een naam op. Heiderstroom, waar we gisteren waren geweest. 'Outa', 'Lappies' - zijn naam? Hij zwierf al zolang als hij kon lopen, werd duidelijk. Sjokte naar Ghaap in drie dagen, toen hij jonger was. Naar Namaqua-land, zonder ezel, weken trekken met die bonte wagen achter zich aan. Naar de Kaap, en weer terug naar Gariep, op zoek naar werk, maar meer nog omdat het niet hoefde (zei hij dat werkelijk zo?), om het nutteloze. En waar hij ook kwam werd hij begroet: 'Haai, Outa, haai, Lappies,' - toch zijn naam.

Tikoes glimlachte. Outa Lappies gluurde naar haar vanonder zijn oma-hoedje, maar sprak telkens in mijn richting. We gingen in de schaduw zitten. Ik tegen een muurtje, zij met haar stuit op een losse baksteen en de pratende zwarte man gehurkt in het stof. Waar of we vandaan kwamen, hoe lang we in Gariep zouden blijven? Ja, Holland was hem bekend en hij ontmoette wel vaker Duitsers.

'Bitte wach auf,' stond ergens op het achterste huifkarretje ge-kalkt, *'danke'.*

'Waar woont u?' vroeg Tikoes.

Hij wees naar een boom op het land waar een bamboeladder stond.

'You sleep in a tree?'

'Sekerlik. Die boom is hoog en die boer stem saam.'

Als om het te verduidelijken sprong hij naar de wagen en bracht een zak te voorschijn, gevuld met lappen waarop tekeningen en gedichten waren geborduurd. We zagen Outa door het riet kruipen, achtervolgd door twee hoge hoeden, de dominee en het schoolhoofd. We zagen hem schuilen onder bomen, in zijn bonte jas voorovergebogen, de handen geheven.

De voorstellingen waren genummerd: Chapter 24 (met een portret van *'Outatjie se blanke ma'*). Een 'Hoofdstuk' waarop tien of twaalf namen van geadopteerde peetmoeders en vaders uit alle windstreken waren genoteerd, met in de linker bovenhoek de leus: *'Om te lewe moet mens in die nag kras.* Chapter 98. Chapter 35 (journey no. 53, 1961). Hij ging voor zijn riksja gespannen langs met vogels en vee en zwaaiende zonnen afgestikte wegen, door de banen en gangen van het achterland, die tussen de flarden geschreven tekst

perspectiefloos van onder naar boven slingerden.

‘Dis my Kepters,’ zei Outa steeds.

Ik zei: ‘Chapter and verse,’ de les van vroeger indachtig.

‘Dis reg, dis die Boek.’ Dit was het boek, en hij zat erbij als Jozef uit een zondagsschoolverhaal.

De hitte walmde van het wegdek naar de schaduw waar wij hurkten. Om de zoveel tijd plofte er iets in de jacarandabomen boven het hoofd en daalden er zaden neer die opensprongen zodra ze de grond raakten.

Terug naar zondagsschool, 1960: ploffende zaden uit de jacaranda naast St. Stephen's Anglican Church in een Kaapse voorstad. Broer Leo met een vlinderdasje onder zijn vette kin, en naar vaders voorbeeld te veel Brylcream in zijn haar. Wij gebruiken onze bijbels om blad en bloesem in te pletten. En later nog insekten, die sap en doodsvocht op de verzen van het Hooglied tekenen.

In de verte verscheen een auto, een crèmekleurige Mercedes, die in de eerste versnelling naderbij kwam, piepend en krakend van ouderdom. Ze passeerde ons stapvoets. Er zat een boer in met zonnebril, onderuitgezakt achter het stuur. Zijn arm bungelde buiten het portierraam, alsof hij de warmte wilde grijpen maar het voorbestemde ogenblik nog niet gekomen was.

In het voorbijgaan riep hij naar ons: ‘Hé, Outa, djy moet vir Mandela gaan gesels...,’ en rolde op z'n dooie gemak verder.

‘Nee, ek het nie saak met die president nie,’ zei Lappies zonder stemverheffing terug. Hij raakte zijn petje aan met de rechter wijsvinger. De Afrikaner was altijd en overal te laat, dacht hij; weer een zaak van *where and when.*

En deze boer? Ach, hij leed aan heimwee naar zijn land; niet lang geleden was hij naar een woning op het dorp verhuisd en nu reed hij iedere dag een paar keer heen en weer om de akkers te ruiken. Er volgde een lang verhaal waarin Hitler en Paul Kruger een rol speelden, naast Hannibal en Salomo.

‘Wie het die meeste vrouens gehad?’

Salomo, de oude bok. Duizend vrouwen! Wij moesten het ons voorstellen.

Tikoes verschoof op haar baksteen. Ze was ondertussen aan een soort van stilleven bezig, harkte met stokjes in de aarde en bouwde tuinen en muurtjes met de zaadlobben en stenen binnen handbereik. Ze kon Outa niet goed verstaan, vertelde ze later, maar zijn manier van doen intrigeerde haar. Wat was er nou mooier dan uit

al die gevonden voorwerpen hier onder aan de zoom van het dorp - blik, struisvogelveren, oude wastrommels, karton - van die kunstige karretjes te construeren. Geen dak boven je hoofd, misschien, maar wel je hele hebben en houwen achter je aan kunnen slepen, zoals hij deed? Lappies streek met zijn lange vingers de gekreukelde hoofdstukken van zijn leven glad en plukte gruis en verdwaalde mieren van de stof.

Het borduren werd aan dorpsvrouwen uitbesteed in ruil voor een paar munten of een zak suiker, maar het waren de kinderen die zijn gedichten moesten stikken, die konden tenminste lezen.

Ik keek zijdelings naar Tikoes, die kalmpjes verderging met het aanharken van haar landerijen. Mooi. Schoonheid sleet niet, al vond ze dan zelf dat ik het niet mocht zeggen. En het bleef onbere-deneerbaar. Soms zocht je naar een verklaring, iets in de verhouding tussen neus en ogen, voorhoofd en haargrens dat welgevormdheid zou moeten heten. Je vond het niet, althans niets dat meetbaar zou zijn.

Ze vertederde. Maar waarom vertederde de een meer dan de ander? Op het eerste gezicht? En waarom gezicht? Kon oksel vertederend zijn, geur, of hiel, of wreef of knie? Nu de zon definitief stilstond en de hitte uit de bergen door het gehucht schuurde als een zware tong die de straat afkwam, dacht ik terug aan het huilen van vannacht. Een van die gebeurtenissen die pas veel later zijn betekenis zou prijsgeven - net als deze toevallige ontmoeting - en die niet zelden achteraf zou worden vervalst door de behoefte er een gewicht aan toe te kennen dat er niet was: een plan, ergens waar alleen gangen waren.

Om te leven moest je aan de nacht krassen, schreef de zwerver. Een verleidelijke gedachte. Ik had wat afgekrast, en kraste nog. Littekens krabben, tot je weer eens in een verdonkerd Europees portiek aanbelde, glad vergeten dat je de sleutel in eigen zak droeg, dat een ander continent intussen thuis geworden was. Misschien was dat het wel, twintig jaar dolen in het noorden: een verblijf onder mensen voor wie je misschien te weinig moeite had genomen om ze te begrijpen. Personages waren het gebleven. Personen die je tamelijk onwillekeurig met indrukken van vroeger had ingevuld. In Wenen, in Athene, Amsterdam en Londen was elke thuiskomst opnieuw lichtzinnig en tegelijk tevergeefs geweest. Van tevoren ingericht volgens een plan dat je met je meedroeg uit een plek als deze. Gariep, de zee aan de andere kant van de bergen, de

Kaap, vooral de voorsteden van de Kaap. Want als ik, nu we samen op reis waren gegaan, opnieuw in het geheugen aanbelde, werd er opengedaan door iemand die geruststellend veel op Tikoes leek. Alsof je in het mooi-zijn van een ander kon wonen.

Ik kon me indenken dat mannen in haar omgeving vroeger razend waren geworden. Net als dit landschap: naderbij, verderaf, wat je ook deed. Ze liet haar uiterlijk zwerven, haar schoonheid bleef telkens op reis. En voorzover dat berekend was, wat ik niet geloofde, stond het gelijk aan de veranderlijke koketterie van het licht en de wind in deze bergen.

Hirngespinnst, zou Tikoes zonder twijfel oordelen. Ze zou het woord uitdelen als een oorvijg.

De bosluisvogels wiekten over het rugbyveld. Er kwam een hoogblond meisje de straat aflopen. Ze droeg een katje in de armen dat vermanend werd toegesproken en heel in de verte nog steeds op zijn billen kreeg.

‘Wat kan ons weet vannie kind? Vannie ongeborene?’ zei Lappies. ‘Miskien is dit 'n mannekie, miskien 'n vroukie. Sien u, vriende, ek en my kat het eerst 'n rusplekkie langs dese pad gekry...’

Zijn kat sliep in de melkhoutboom die hij thuis noemde.

Het was inmiddels tien over half een. De blanke boer reed stapvoets terug naar huis in zijn Mercedes; ditmaal strak voor zich uit starend en zonder iets uit het raampje te roepen. We namen afscheid van Outa Lappies, 's Avonds zouden we nog eens langskomen. Tikoes schepte drie zaadlobben van de jacaranda in haar tas, sloeg het vuil van haar spijkerbroek en schudde hem enigszins verlegen maar nadrukkelijk de hand, met een laatste blik op Hoofdstuk 93:

‘Pa en ma moet tog nie oor my ween,
maar verleen my asseblief uwe seen
wan dan is ek nooit alleen;
ek moet gaan, al weet ek nie waar heen.’

Nederlandse poëzie

Twee gedichten
Catharina Blaauwendraad

Inscriptie

Haar minnaar schrijft gedichten op haar huid.
In elke porie raakt een woord verloren.
Dan ademt zij verbaasd een rijmklank uit
en geeft een naam aan wat nog niet geboren,

nog niet verwekt is zelfs. Maar een geluid,
het zachte ruisen van het rijpe koren,
werpt in de nog oningezaaide voren
onuitgesproken schaduwen vooruit.

Van de gedachte is de wens de vader.
De moeder is de stille mogelijkheid
die wacht totdat de wensen wortel schieten.

Ze heeft geen haast. Geen woord brengt wensen nader.
De toekomst is een onderhuidse tijd,
haar huid wil van de huidige genieten.

Kortsluiting

Een stem van ver, een klank die me verraadt,
een kind dat zingt tussen de regels door.
Ik ben een mond met ingelegd ivoor
en heb mijn hart omhuld met koperdraad.

Je roept het kind. Ik antwoord als het koor
dat waakzaam de tragedie gadeslaat.
Mijn tanden blijven lachen als ik praat.
Achter het koper slaan de stoppen door.

Je lach zet mijn gedachten onder stroom.
Als water aan mijn lippen zijn je vragen
die haast tot drinken dwingen. Maar dan dit:

Ik heb geen dorst. Ik wil een droge droom
en alle dagen zwarte kleren dragen.
Ik wil alleen ontwaken in het wit.

Twee gedichten
Johan de Boose

Emballage

Een stad ligt als een raap verpakt in kranten
binnen handbereik om jou te schenken,
rauwer dan een Lissabon vol slingerstegen
en rioolroest, dikker dan het zwerfslik van
Parijs en kaler dan de kruinen van kasseien
langs mijn huis.

Een stad die naamloos als zwartgalligheid
in ochtendlijke golven bleekwater vergiet
als tranen in de klarinetten van riolen,
een stad gestikt in dromen of aan draden
opgeknoopt en wiegend in de slinger van de wind,
een stad van schoppenvrouw en zot in goten afgedreven,
een stad vol hunker naar de tijd van voor het drab.

Kom dichterbij, neem dit geschenk dat niemand
ooit ontving en dat ik jou verzin
uit de nevel van de Schelde als uit de nevel
van het water dat op Moskou rijmt.

Insomnia

Ik huil niet, nee, ik jaag, ik nijg
naar jou in elk gebaar, gevaarlijk
nijg ik naar de hoogte die je won
en naar de kloof waarin je slapend
sprong. Hoe meer je wandelt in je slaap,
des te slapelozer nijg ik naar een slaap
met jou, waarin ik val als van een hoge vlucht
op steen. Ik nijg met stilte naar de volle holte
van je stem, met dorst naar het gewijde vocht
dat uit je lenden welt. Met handen nijg ik
naar de welving van je huid, met bloed
naar bloed, met aders naar de weldaad
van het mes. Ik huil niet, nee, ik vloei
omhoog, stroom langzaam in je droog.

Drie gedichten
Juliën Holtrigter

Gaea

Fossielen van lippen, de afdruk
van een omhelzing, een welving,
wat een mens niet bewaart,
van schoentjes, scheden en schorten
tot vijzels en potten,

van liefde het zeer oude zeer.
De conservator valt op serveersters.
Het wordt routine: 's nachts komt ze
thuis, 's morgens vindt hij haar
naast zich, als dood.

Haar dienst zit erop.
Zij ligt op haar zij, haar knieën
gevouwen, het knokige meisje.
Onuitputtelijk slaapt ze
in haar vitrine.

Blauwe machine

Op een willekeurige dag, je komt van
je werk, de weg is lang en verlaten, kijk je
om je heen, het is alsof je verdwaald bent.
De bomen staan onbewogen.

Keek er iemand naar jou, zonder dat je het
merkte waarschijnlijk. Was het een blauwe
machine met allesdoordringende ogen? Was het
de zacht vibrerende hemel?

Machines onthouden veel beter. De hemel is
zoveel leger. Er is zoveel weten dat is verbogen
door licht, door eeuwenoud licht van stelsels
van sterren, dat zwaarder is dan men kan wegen.

Een vleugje jasmijn

Een keer, op klaarlichte dag,
gaat een vleugje parfum
over straat. Zondagmorgen,
er is niemand te zien.

En toch, de voortvluchtige geur
zweeft boven het asfalt.

Roept automatisch een nacht op
in 1980. Charlotte. Prachtige
raadsels haar ogen. Haar mond
was zo open en bloot als de lippen
van bloemen, zo dicht, zo gesloten.

Dorst was ik, euvele moed,
bloed dat niet meer tot rust kwam.

Waar ze was, daar naast mij,
daar geurde jasmijn. Zo geurt
in het donker een taxi zonder
bestemming. De stad uit.

De nacht overwelfde de plek waar
wij lagen. Wat ons bezielde,
het was of de wind het
verwaaide over de heide.

Het verwaaide over de heide.

Twee gedichten
Henk Houthoff

Kerst

vanmorgen trof ik een landschap aan
waaruit alle dingen waren weggehaald
ezels, vogels, verzakte boerderijen
alsof ze niemand hadden toebehoord

dit uitzicht was van mij vervreemd
in door kou versteende plaatsen
keken bultenaren spottend langs mij heen

op geleende ribben ben ik teruggeschaatst
en vond mijn huis onverwacht bewoond
in mijn bed een slapend kind
in de keuken drie kaartende melaatsen

Piraeus

Toch wel zorgeloos
hadden wij de winter overleefd
alles was gebleven
gelijk het oude wijf Aurora
geeuwend in haar leien zee

wie won trouwens de oorlog?
we wisten het niet
we haalden onze schouders op
spietsten jaartal met voetnoot
aan onze zonnige galei.

Drie gedichten
Jos Houtsma

Zwanen van Nederland

niets dan ellende, als een snoer
van glimmende rampen ligt ons leven
achter ons; onze toekomst, in brak licht,
niet veelbelovend, desondanks, we blijven

moedig op onze posten, want het land
moet bemand blijven, en soms zijn er nog
steeds ogenblikken van onbekommerdheid, in
helder licht, strakke wind. we blijven hopen,

en tegen wat we onder ogen krijgen,
stellen we ons met de welbekende branie,
dapper, bijna goedgehumeurd teweer.

semper idem. de vos verliest zijn haren,
maar niet zijn streken, voor de ingang van
de kast dansen de bijen, als de zwanen
van hun eieren glijden in de onbesproken

waterspiegel van vaarten en kanalen, weten
ze dat ze, als ze naar hun nest terugkeren,
dezelfde zijn die ze altijd al waren.

Brede horizon, breed land

brede horizon, breed land, water,
grauwe lucht, regen, moeilijk om te geloven
in een god die dit zo heeft gewild, toch:

onverbiddelijk 's zondagsmorgens ter kerk,
en 's zondagsmiddags wandelen, over de dijk,
langs sloten en zompige weiden, in hoog-
gesloten, donkere kleren, en onder
de regenjassen zilveren broches verborgen.

Dominee bij Loosdrecht

de roeiboot ligt afgemeerd in de rietkraag,
je brengt je zondagmiddag liefst in af-
zondering door, heen en weer wandelend

over een eiland, kort gemaaide stoppels,
hier en daar plukjes hooi in wilgetakken.
de bodem is zo week dat als je loopt

een lichte beving is te voelen, of
je ondanks nederigheid en godsvrucht
een personage bent van groot gewicht.

Twee gedichten
Frans Kuipers

Om alleen te zijn

Zeegeruis zeegeruis zeegeruis.

Om houtblokken te gooien op het vuur,
batavieren-teevee, tot 's avonds laat.

Kwam naar hier, zal altijd
naar plekken als deze komen.

Om wateren wouden karresporen.

Vliegende kraaien
boven de oude droomdomeinen.

Als de distel het dorste ritselt,
de paden verlaten zijn.

Om te lezen in het oeuvre
van wind, sneeuw en ijs.

KWAM KOUDE, grauwe zeedag.
Kwam wijdwaddendag.
Kwam winddag op duindag.
Kwam nooit-diep-genoeg-geïnhaleerde-blauwe-hemel-dag.
Kwam de verlaten-zwarte-modderpaden-dag.
(O het eroties zuigen
van modder mother moeder aarde aan je laarzen.)
Geen (ik had gehoopt op een) sneeuwdag.
Wel mooie mistdagen met misthoorns.

Heldere waterdrupdagen in de roestige ton!
Rustige stapelwolkdagen onder de kale berk!

Kwam zwarte
ik-kan-het-toch-niet-monster-dag.
Tussen de vele beesten van de vrije wijdte
het enig kniesoor te zijn
in wie de leegte hengsels heeft.

Kwam grote, zonovergoten klaarwaterdag
en kwam 's nachts, in de slaapzak wakkerliggend,
halfzuster van het visioen,
kleindochter van de openbaring,
nogmaals: grote, zonovergoten klaarwaterdag.

Dagen van kijken en zwijgen.
Oude koning Eenvouds dagen.
Dagen van zwijgen en zien.

Twee gedichten
Hanneke van Schooten

Hoe je verdween

Hoe je verdween in de bocht van de gang
en ik je riep, zoals je roept in dromen
op spreektoon, alleen de naam genoeg
om je terug te laten komen. Je kwam,
niet langer op de rug gezien, niet bang
en zonder aarzelen naar mij toe,
de grond vast onder je voeten,
ik liep je tegemoet. Tijd spaar ons uit,
vereven het verschil, breng ons voorgoed
in lijn met dit bewegen, met elkaar
en zet ons stil, bewaar ons van de jaren
en van kou. Wacht, zei je, ik kom wel bij jou.

Staan

Van alles wat ommuurd is deze kamer
van alle uren steeds dit ogenblik
jij zo buigzaam in je spreken
en ik gevangen in een stille schrik
aandachtig gekeken naar de rand rondom
je ogen, vertakt als de geleding van je hand
lenig meegebogen in een klein gebaar
zo onvoltooid in woorden en in elkaar
blijven wij staan, vast in aanhoudend stromen
de boom die van gedaante wisselt
achter het raam, hier krijgt het betekenis
je stem, de klank van haperen gered
je lichte stap door het vertrek, je spitse
vingers toen je voorzichtig je bril hebt afgezet.

Het concert
Leo van der Sterren

Die dag rond zessen gilde plots de voordeurbel.
Ik deed open, van mijn ontzetting nog bekomend.
Een aura en een man, als van een aquarel
afkomstig, zag ik - hij, in uniform met chromen
knopen, zei hol dat hij een bode was, besteld
door anoniemen om mij iets te doen toekomen.
Hij heeft mij toen een plaatsbewijs ter hand gesteld.
Voor een schouwburg te A.; om Mozart bij te wonen.

Ik ijlde recht naar A. en kwam nog net op tijd
in een tot mijn verbazing pijnlijk leeg theater.
Was het concert reeds voorbij, of begon het later?
Was ik misplaatst soms? Had die bode mij misleid?
Toen klonken er, in heel hun holle purperheid,
van een mechanisch Requiem de eerste maten.

Vlucht
Jaap Tempelman

Je speelt het weer, op de warme toetsen
zoeken je vingers naar de juiste zetting,
tel je de zestienden, zo klinkt het haast,
op vleugels komt het onzichtbaar aan.

Van vroeger, een jongen met sluik haar
beweegt zich daar, een uur elke dag
komt hij dichter bij Bach, het lijkt
nog niet op wat de meester heeft bedoeld.

Wie buigt zich in geuren over je heen,
een hand op je schouder, de zachte stem
die je tot orde dwingt? Je raakt verstrikt,
hoort later pas wat je hebt gemist.

Vier gedichten
Marc Tritsmans

Hoeve

Zo lang waren grenzen hier haarscherp en
onveranderd bewaard. Van vader op zoon
werd steevast met de handen laag op de rug
langs de moestuin onder de notelaar tot bij
de meidoornhaag geslenterd. En ook binnen

de muren kon blindelings worden gegaan:
warmte vond je rond de kachel slapen
was boven de stal. Dit was het heelal
waarrond de rest van de wereld mocht
bewegen. Op een van de overwoekerde

paden slaat nu iemand geduldig mortel
van stenen. Ontmantelt koelbloedig dit
nog ademend huis. Wat blijft is deze
oeroude, onverplaatsbare lucht waaruit hun
bonkige levens nimmer willen verdwijnen.

Essentie

Gevraagd naar wat hij dan
zou meenemen naar een godverlaten
plek, slaagde hij erin om bijna
alles zonder veel spijt overboord
te laten verdwijnen. Tot hij

niet meer durfde te bekennen
wat het laatste was dat restte.
Iets dat hem, trouwens nog een
jongen, had gedwongen om te
blijven tussen deze eindeloze

velden. Dat hij zonder dus zou
sterven. Ongetwijfeld. Zonder
de geur van pasgemaaid gras.

Zondig

Geen grotere zonde dan deze dagen
niet met brandende hartstocht
te zijn waar het leven zich uitleeft
als nooit en als altijd tevoren

vlakbij het behoedzaam en kunstig
ontplooien van al dit vochtige
nog doorzichtige dat zich enkel
door zachtste vingers laat raken.

Dat dit waanzinnig fluiten van zo
hevig elkaar het hof makende vogels
het bodemloos geuren van losbandige
planten ons dus onbewogen zou laten.

Eerlijk

Ik val niet voor parken met keurige
paden en gekortwiekte struiken.
Ze zijn als kunstig gebeeldhouwde
vrouwen maar die zich zo makkelijk
laten veroveren dat ze al door
iedereen werden gehad. Neem dan

de eerlijke landschappen waar van
iedere minnaar schroom en geduld
wordt geëist en geen andere blikken
nog toegang verkrijgen. Hier gelden
geen duidelijke regels of wetten.
Je zoekt het maar uit, komt er doorheen

of raakt er voorgoed in verstrikt.

Hei van Gorter
Lou Vleugelhof

Ik trof een echte herderin
- met herdersfluit en palestijnse ogen
hei oudbrabants en het ven vol hemel -
zij las en het boek waarin zij las
laat het de mei van Gorter wezen,
en naast haar lag de hond
kop op haar schoot alsof hij meelas.

Toen bleek ook nog dat wij elkander
kenden van een voorjaar langgeleden
toen ik haar voorlas uit de mei van Gorter,
in een oud, lang afgebroken schoollokaal,
waar de conciërge klonk als het gefluit
dat wij vaak hoorden... en waar zij
gespitst geluisterd had naar hem
of mij alsof zij toen de hond was.

Ik lees nog steeds gedichten, zei ze,
gedichten op de hei maken de hei
tot mei van Gorter en die maakt van mij
een heidelandschap met een herderin
een kudde schapen en een hond erbij.

Twee gedichten
Staf de Wilde

Therapy

ze is vaardig met mannelijke vingers
die over klavieren gaan
ze kent huid en bot en zenuw
zoals een reisduif haar onbeschreven wegen

ze lenigt maakt kramp lenig
knijpt de pezen van het gepieker
de zieke zwingen van de engel
dat die klapwiekt en weer zingt

ze vindt vindt uit en vindt terug
want lijven bewaren hun lange verhalen
en vertellen ze steeds nieuw

ze maakt nieuw zoals vingers doen
van benieuwde goden zoals hun verraste
stemmen roepen tot gestalten, bezoekers
die aankomen als gasten

Etruskisch

soms toch zoals Mozart
een riet doet trillen
kon mijn adem jouw lichaam in
en onze doden, jonge en vermoeide,
stonden op en bleken ongeschonden
de aarde was een tak
waaraan ze bloeiden

soms een keertje een avond in concerto
streken de duiven om ons neer
zwegen de sluipende dieren
en water sprong en viel in water
en in het water lag de ruimte
en de ruimte liet zich inkijken
gelijk een gulden boek

zoals Mozart met de macht van adem
over riet en zoals riet dan bovenligt
meer hoefde niet dan trillen
gelijk bloeiende bomen doen
in zomerwind en de wind die bladert in hun dromenboek
zo voor even zo hevig liet onze droom zich weven
gelijk een doek over jouw lichaam en het mijne
en ze lagen één
en we waren schone doden
van een volmaakte steen

December
Willem Jan van Wijk

Voor Phil G. Grisel

Het bloed verkild
hangt haas naast haas
in stram gelid,
daarachter de fazanten
twee fretten en een losse snip.

Een stille man
hij sleept de boot
of het buit van jaren is,
schor kropt zijn keel
dat het gauw weer kerstmis is.

Hij geeft me brood
- nog over van de jagers -
ik kauw en slik
een bonte dood,
mijn mond vol vacht en varens.

De zon staat laag
er komt al mist
de man hij gaat gebogen:
een kantelsteen stroef naast de vaart

ver weg de laatste schoten.

Light Verse

Twee gedichten
Hendrik Jan Bosman

Weltschmerz

Het was zo'n ouderwetse snikherfst
De blaadjes vielen om het dikwerfst
De bloemen werden oud en spintig
Want ik werd twintig

Exodus 32:19

De stammen Isrels, alle twaalf
Vervielen eens tot zware zonde
Aâron vond dat wel wat boud

Hij riep zijn broer, die juist die stonde
Weer terugkwam van een oponthoud:
‘Het gaat niet goed, Moos! Blijf maar boven,

Ze buigen voor een kalf van goud!’
‘Voor wat?’ Hij kon het niet geloven
‘Zeg, ben je doof? Een gou-den kaaalf!!’

‘Nu breekt mijn klomp,’ sprak Moos verwonderd
‘Daar zijn die tafels op gedonderd’

Wat wist ik van Zuid-Afrika
Frits Criens

Lagere school

Er wonen goede blanken, ofwel Boeren
Ze delven steenkool, goud en diamant
En oogsten van een gul en vruchtbaar land
Hun taal is op de onze terug te voeren
Ze houden orde met gestrenge hand

De slechte zwarten, Kaffers, Hottentotten
Zijn arm en lui, opstandig volk is dat
Het steelt en is boosaardig als een rat
De noeste blanke hoort maar op te rotten
De zwarte is zijn goede leiding zat

Zuid-Afrika, werd verder onderwezen
Houdt beide groepen zeer terecht apart
Want God, de Heer, Hij zij daarvoor geprezen
Schiep niet uit louter toeval blank en zwart

Hogereburgerschool

De zwarte is niet echt een mens, maar beest
Misschien een trapje hoger dan de apen
En volgens Keyzer, leraar en jurist

Gewetenloos en zonder ziel geschapen
Het beest kent enkel bruut geweld en list
Men mag hem dus geen greintje vrijheid geven

Want breekt het los, dan kost dat heel beslist
Aan alle blanken daar meteen het leven
Waarna zijn rooftocht hem naar hier toe voert

Vervanger Keyzer geeft me telkens even
Een inkijk in de wereld van Verwoerd
Wanneer hij uit diens propaganda leest

Mijn eerste Afrikaans behelst een optie,
De slogan: Hulle is nie reg in die kop nie!

Dis Van Dis!
Karel van Eerd

Wees ook nie so kieskeurig nie
A.D. Keet, *Muskiete-jag*

hoor sy snags nog die tweegesprek en glimlag weer: Dis goed.
Elisabeth Eybers, *Tweegesprek*

Jy vabond, wag en jy sal bly
Die som van alle pryse kry,
  Verleen deur onse nasie.
Sy sê nie meer: jy is die dief,
Maar het haar oue buisheld lief,
  Jy bly nog in die grasie.

Jy was die Sondagsgas gewees,
Nee, was die gasheer by die fees
  Van onse uitsaaidae.
Standvastig vir die vrye saak
Kon jy die kompromieë maak,
  So suiwer in die vae.

Na baie jare op die buis
Was jy vir skulde weg van huis,
  Jy moes 'n boekie skrywe.
Jy weet wat hulle dink. Jy weet
Dat hulle naam en beeld vergeet:
  Maar ink sal ewig blywe.

Jy meld jou aan, van Saar Maleis,
Vir elke vaderlandse prys.
  Al skryf jy nou oor Nonja,
Ook so eer jy die slaaf as mens,
Kry 'n resensie van Kees Fens
  En straks 'n soen van Sonja.

Ode
Thomas Gray
(Vertaling Gerlof Janzen)

Op de Dood van een Geliefde Kat,
Verdronken in een Kom Goudvissen

Op 't randje van een grote kom,
Door China's fraaiste azuren blom
  Luchtig getooid - aldaar
Tuurt, zedigste van 't Cypers soort,
Selima, kalm en onverstoord
  Naar 't meer beneden haar.

Zij ziet - haar vreugd blijkt uit haar staart -
De ronde snoet, sneeuwwitte baard,
  De klauwtjes van fluweel,
- Geen schildpad tipt er aan haar vacht -
Haar oor van git, oog van smaragd,
  Applaus bromt uit haar keel.

Stil staart zij. Maar dan, in 't getij,
Glijden twee engelen voorbij,
  De Goden dezer vloed.
Hun schubbig harnas, karmozijn,
Mag nog zo rijk aan purper zijn,
  't Verraadt een gouden gloed.

Ode

On the Death of a Favourite Cat
Drowned in a Tub of Gold Fishes

'T Was on a lofty vase's side,
Where China's gay est art had dy'd
  The azure flowers, that blow;
Demurest of the tabby kind,
The pensive Selima reclin'd,
  Gazed on the lake below.

Her conscious tail her joy declar'd;
The fair round face, the snowy beard,
  The velvet of her paws,
Her coat, that with the tortoise vies,
Her ears of jet, and emerald eyes,
  She saw; and purr'd applause.

Still had she gaz'd; but 'midst the tide
Two angel forms were seen to glide,
  The Genii of the stream:
Their scaly armour's Tyrian hue
Thro' richest purple to the view
  Betray'd a golden gleam.

Vergeefs steekt ons arm Nimfje gauw
Een snorhaar uit, daarna een klauw
  Omlaag, want duid'lijk is,
Dat haar de prijs niet mag ontgaan.
Welke vrouwenhart kan goud weerstaan?
  En welke kat een vis?

Gespannen tuurt zij. Arrogant
Buigt zij nogmaals over de rand -
  Kent niet de kloof die wacht.
De wal misleidt. Zij glibbert om
En valt voorover in de kom.
  ('t Boosaardig Noodlot lacht.)

Achtmaal ontrukt zij zich het nat
En mauwt de watergoden dat
  Men haar toch red, gezwind.
Geen Nereïde, geen Dolfijn,
Geen *Tom* of *Suus* kan redding zijn.
  Geliefd, maar zonder vrind!

Voortaan dus Dames, opgelet,
Eén misstap is voorgoed gezet,
  Weest U toch niet te boud.
Niet àl wat oog en harten streelt
Wordt U rechtmatig toebedeeld.
  Niet al wat blinkt is goud.

[Engels]

The hapless Nymph with wonder saw:
A whisker first and then a claw,
  With many an ardent wish,
She stretch'd in vain to reach the prize.
What female heart can gold despise?
  What Cat's averse to fish?

Presumptuous Maid! With looks intent
Again she stretch'd, again she bent,
  Nor knew the gulf between.
(Malignant Fate sat by, and smil'd)
The slipp'ry verge her feet beguiled,
  She tumbled headlong in.

Eight times emerging from the flood
She mewed to ev'ry watry God,
  Some speedy aid to send.
No Dolphin came, no Nereid stirr'd:
Nor cruel *Tom*, nor *Susan* heard.
  A Fav'rite has no friend!

From hence, ye Beauties, undeceiv'd,
Know, one false step is ne'er retrieved,

And be with caution bold.
Not all that tempts your wand'ring eyes
And heedless hearts, is lawful prize;
Nor all, that glisters, gold.

Drie gedichten
Willem Jens

Een emotie

Volmaaktheid eist haar tol:
ik ben aan tranen toe;
ik ben bewogen.

Of was het weer: te vol,
te zwaar bevonden en
te licht gewogen?

Orentroost

Verzonken in gepeins, hoorde ik *genie* mij noemen,
maar had het slecht verstaan: *schlemiel* is wat men riep.
Zo kwam ik weer te pas: van veel te grote hoogte
was wederom mijn val niet te bepeinzen diep.

Raar, dus waar

Pilatus vroeg er naar,
wat waarheid is.
Ik weet het ook niet maar
mìj dunkt het geen gemis.

Vier gedichten
Arjaan van Nimwegen

Aan Fritzi ten H. van der B.

Slordige vrouw met weke ogen, toevend
in warrige woonsten, vol van overtollig
maar dierbaar bibelot-gefrutsel, wollig
als al uw volle verzen, zeurend, snoevend

of snikkend als uw blik, knuffelbehoevend,
licht-alcoholisch, weifelend of lollig:
mijn liefde voor uw woord is even mollig
als die voor uw portret. Het is bedroevend.

Schrijf mij, of desnoods anderen, een brief,
een dreinend vers, een raar gevoel, een lief,
ongrijpbaar kluitje woorden, of een knus,

alleen door mij te voelen sentiment.
Schrijf opdat ik nog weet dat u er bent.
Schrijf, tedere mevrouw. Schrijf, of ik kus.

Aan Kristien H.

Omdat je op mijn eerste meisje lijkt
kan ik aan jouw verhalen niet voorbij.
Ik weet, je bent het niet, en toch zeg jij
haar woorden, schudt haar haren, en je kijkt

als zij: onhandig, licht verongelijkt.
Omdat je over liefde schrijft als zij:
Je bent zo ver weg, denk je wel aan mij?
Maar jij bent verder weg en nooit bereikt.

Zwarte gordijntjes haar, schutterig lachje:
ik blijf je altijd naar mijn jeugd vertalen,
de eerste op mijn korte liefdeslijstje.

Ik las tussen je regels en ik zag je
op *Kerst en andere liefdesverhalen.*
En zo zie je eruit: als iemands meisje.

Aan Dirkje K.

Ik durf u eigenlijk niet echt genaken:
uw krasse stap, uw krachtig mantelpak,
uw weetjes en uw kennis van het vak,
uw bloesjes, ruches en uw wijfjeszaken.

En evenmin lees ik op mijn gemak
uw sliertig proza, keutelend en krakend
van komma's - wil uw kakelen toch staken
en bied het schuwe wichtje onderdak

dat ik in uw verhalen tegenkom,
uit uw tweeslachtig Utrecht opgegraven,
dolend als bleke schim, na zoveel jaar

door Trans, Flieruilensteeg en Achterom,
het Jodenrijtje en de Kintjeshaven:
zij is mijn zusje en ik hou van haar.

Aan zuster H.

Ay vogeltjes, houdt u wat in
uw zingen doet mij zeer.
Mijn minnen geeft mij geen gewin:
zij mint te zeer de Heer.

Zo min als ik mijn minnen min
te meer min ik haar meer,
te meer dat ik op zinnen zin
of min of meer probeer

een zin te vinden in de min,
wordt al mijn zingen
tot zinloosheid.

Ik zie de zin er niet van in
want al haar dingen
zijn mij te wijd.

Gedicht
Drs. P

De wapenfeiten, krachtig ingekleurd!
De namen - Botha, De la Rey, De Wet!
Paul Kruger bovenal, de wijze vader!

De ongelijke strijd! Het fier verzet
Met heldenmoed en list en achterlader!
De Brit betaalde wel een hoge prijs...

Wij kinderen waardeerden altegader
Dit hoogtepunt van Lager Onderwijs
De Boerenoorlog (lang voordien gebeurd)

De winnaars vonden wij intens gemeen
Met hun kanonnen en hun Sjemberleen

Roxi: Requiem vir 'n mopshondtefie
Adam Small

(Vir my dogter Zaidee
nou 'n geleerde jong dame
by die dood van haar teefmopshondjie Roxi
wat sedert sy 'n klein meisietjie gewees het
met haar saam was)

‘And death shall have dominion.’
('n ommekeer van reëls van Dylan Thomas)

‘Slaap, kindjie, slaap
daar buite loop 'n skaap...’
(Afrikaanse lullaby)

Sỳ, hond, dogter, sal
vandag vir die eerste keer vir
lank wég van die pyn
snoesig krul waar sy nou
lê, inskiklik
in die knus
mandjie van die dood.

Genadig, mens of hond, rus
ons daar
(wáár?)
altyd sindelik.

Meer as ooit onbewus sal
sỳ, hond
vandag vir lánk
vir die eerste keer kalm
slaap, wég van die kouekoors
(foeitog my kind)
want kyk
vir mens én hond is die dood
gelyk
(soos regverdigheid)
goed en soel
soos 'n bergwind.

[Nederlands]

Zij, hond, dochter, zal
vandaag voor de eerste keer sinds
lang wég van de pijn
snoezig krullen waar ze nu
ligt, inschikkelijk
in het knusse
mandje van de dood.

Genadig, mens of dier, rusten we daar
(wáár?)
altijd zindelijk.

Meer dan ooit onbewust zal
zij, hond,
vandaag voor het eerst
sinds lang rustig
slapen, weg van de koortsrillingen
(foei toch, mijn kind)
want kijk
voor mens én hond is de dood
gelijk
(evenals rechtvaardigheid)
goed en zwoel
als een bergwind.

[Afrikaans]

Anderkant pyn se warboel
het sy - húil van
troos jou, my dogter
aan die tyding - vandag
vir die eerste keer
vir lank, ja, die kilheid-en-hitte
tegelyk van haar siekte af-
gelê
(soos 'n eed ook
: want ons móét oplaas)
in die ontvanklike
nie-te-klein, nie-te-groot
herbergsame hok
(vir háár, hóndehok)
propvol stilte
van die dood.

Dus dogter, jỳ in
jou eerste fleur
wat van bruiswyn hou
en ‘die Oudheid’ bestudeer
: Grieks, Romeins, en
Indies en Sjinees en
Persies ook of, ja, Asteeks
en weet van
die lukraakheid van óns
en ons kruising, dwars en heen
heen oor ééue se klimaat
(swiepende
winde en
storms
woedend van betekenis)
om die dood - ons is só desperaat
- met glad niks méér nie
te trotseer
(probeer besweer!)
as ons verbeelding se kaal hande en
ons skamele verstand
: laat ons op alles
denkend sáám dan

[Nederlands]

Aan gene zijde van de warboel van pijn
heeft zij - huil en troost je mijn dochter
met dal nieuws - vandaag
voor het eerst in lange tijd,
ja, de kilheid-en-hitte-

tegelijk van haar ziekte af-
gelegd
(net als een eed
: want we moeten wel op 't laatst)
in het ontvankelijke
niet-te-kleine, niet-te-grote
herbergzame hok
(voor háár, hóndehok)
propvol doodse stilte.

Dus dochter, jij in
je eerste bloei
jij die van belletjeswijn houdt
en ‘de Oudheid’ bestudeert
: Grieks, Romeins, en
Indisch en Chinees en
Perzisch ook, of, ja Azteeks
en weet van
de lukraakheid van ons
en onze kruising, dwars en
heen over het klimaat van eeuwen
(ziedende
winden en
stormen
woedend van betekenis)
om de dood - we zijn zo desperaat -
mei glad niks méér
te trotseren
(proberen te bezweren!)
dan de kale handen van onze verbeelding
en ons schamele verstand
: laten we aan alles
denkend sámen

[Afrikaans]

drink, half heilig (Want dit help
tog héél)
op al die wysheid of dwaasheid -
- die verdwaasheid - van óns
: klein gelowiges aan die Son
(selfs met haar lawende handjies
soos vir Akenaton)
of Lotus selfs, of Raaf.

Ek, jou vader, my dogter, sê
soos wafferse piet snot maar
(by gebrek aan ander name
en werklikhede)
: God.

O ja, ons is al te braaf
(hoe anders?).
Jy dogter, weet van die honde van Intef
(wat nóú nog kef)
: van ál die maak - vermaak?
- van mummies en, mooi kastig nie verward
presies
die sarkofae en piramides
: ál die lae en lae van geloof
waarmee ons ons, ja, van die dood
(dink te) beveiig.

[Nederlands]

drinken dan, half heilig (want het helpt
toch heel)
op alle wijsheid en dwaasheid
- de verdwaasdheid - van ons
: klemgelovigen in de Zon
(zelfs met haar lavende handjes
als voor Akenaton)
of Lotus zelfs, of Raaf.

Ik, je vader, mijn dochter, zegt
als pochende piet snot maar
(bij gebrek aan andere namen
en werkelijkheden)
: God.

O ja, we zijn maar al te braaf
(hoe kan het ook anders?)
Jij dochter, weet van de honden van Intef
(die nú nog keffen)

: van al het maken - vermaken?
- van mummies en, mooi quasi niet verward
precies
de sarcofagen, piramiden
al die lagen en lagen van geloof
waarmee we ons, ja, tegen de dood
(denken te) beveiligen.

[Afrikaans]

Sê my, my dogter
is ons gek?
want jy besef, en ek
: die dood, dié plek
het vaste grendels op sy
tyd en hek.

Sing dus
: slaap, hondjie, slaap
: Zaidee is hier buite tog
: Slaap.

(En voorlopig ook, dogter
: met liefde, tróóstend van jou vader
:ek.)

[Nederlands]

Zeg mij, mijn dochter
zijn we gek?
want jij beseft en ik,
dc dood, die plek
heeft dichte grendels op zijn
tijd en hek.

Zing dus
: slaap, hondje, slaap:
Zaidee is hier buiten toch
: Slaap.

(En voorlopig ook, dochter
: uit liefde, troostende, je vader
: ik.)

Oktober-November 1993, April 1994,Junie 1995

(Akenaton: Volgens tradisie die enigste afwykende farao, met sy enkele god: die son met die seënende strale-met-handjies. Intef: een van die krygersprinse van oeroue Egipte wat farao geword het. Daar word geskryf dat hy menslik moes gewees het, want op sy grafsteen word hy ge teken met sy vyf honde van wie hy blykbaar selfs nie in die dood geskei wou wees nie.)

Zes gedichten
Kees Stip

Afrikaandersliedjie

Suid-Afrika, jou eie taal
is vir die rooineks 'n signaal:
Hulle moenie dwing nie jou te sing nie
die lied van God nie save the king nie

Tabaksaccijns

Trakteer op teer en kanker de kanalen
waardoor gij ook nog adem hoopt te halen.
De Staat bedankt u voor de hoge prijs
die gij voor zijn gezondheid wilt betalen.

Smakelijk

Het scheppingswerk was eindelijk aan kant.
De mens, geen mes en vork nog in de hand,
zat kwijlend bovenaan de voedselketen
en God begon het grootste restaurant.

Vraag

Beweegt het uit het niets ontstane zich
weer naar het niets waaruit het werd geschapen?
Ik wil er niet aan denken maar ik lig
lang wakker van zo lang te moeten slapen.

Westerbork

Het wordt weer lente en het bouwland geurt
naar mest en aarde. Waar de ploeg het scheurt
wieken de meeuwen op als witte zielen.
Wat hier gebeurd is is hier nooit gebeurd.

Paganini

Hij ziet als een gehangene zo bleek.
Geknikt omklemt zijn kinnebak de arme
toch veel te broze doos met kattedarmen.
Onaangestreken zijn ze al van streek.

Miauw miauw. Vibrerend van erbarmen
bezwijkt hij voor hun smachtende gesmeek
en maakt hun toon zo smeltend en zo week
dat ze de hardste harten nog verwarmen.

Het jammerhout met engelengeluid
lokt alle engelen de hemel uit.
Verliefd ontkleden klanken zich en zetten
hun naakte niets te kijk als flageoletten.
Hemelse vreugde dooft het helse vuur.
De duivel heeft zijn ziel en heeft hem duur.

Die heilige omelet
Wilma Stockenström

Die kordate haan
wat op die kerk se toring staan

het, sy haanskap
en die dominee se gramskap

ten spyt, oop en bloot sy eier gelê
en drie maal gekraai: Pê! Pê! Pê!

Onderwyl die gemeente bid,
gly dooier en deurskynende wit

dwarsoor die hele grou
neo-Bolands*-Gotiese gebou.

Nog nooit het die son so 'n snaakse eier gebak
as die eier van die haan op die kerk se dak.

Aan dié koddige omelet,
propvol ooms en tantes spekvet,

het afvalliges, liberaliste en daardie ou spul
daelank heerlik gesmul.

Na verneem word gaan die sinode die stuitige hoender
sonder verzuim van die kerk se toring afboender.

De heilige omelet

De haan die kordaat
op de kerktoren staat

heeft, ondanks zijn haanschap
en dominee's gramschap,

open en bloot zijn ei gelegd
en driemaal gekraaid: Pecht! Pecht! Pecht!

En terwijl de gemeente bidt
glijden dooier en doorschijnend wit

over heel het grauwe
neo-Bolands-Gotisch gebouw.

Nog nooit had de zon zo'n raar er gebakken
als het ei van de haan dat van de toren kwam zakken.

Van die zonderlinge omelet,
propvol ooms en tantes spekvet,

* *Boland: de westelijke Kaapprovincie*

hebben afvalligen, vrijzinnigen en dergelijke nullen
dagenlang heerlijk zitten smullen.

Naar verluidt heeft nu de synode besloten
om de haan onverwijld van de toren te stoten.

Twee gedichten
P.M.J. van den Tillaart

Waarschuwing

Dit versje moet u overslaan.
Het is helaas, het moet gezegd,
verbazend flauw en bitter slecht.
Het zou u hevig tegenstaan.

U bladert verder? Zeer terecht!
U doet daar heel verstandig aan,
want wie met lezen door wil gaan
lijkt masochistisch aangelegd.

Dit rijm bevat totaal geen grap,
geen kwinkslag of een knappe frappe.
Maar kijk... Als u mij hebt bedrogen,

en stiekem toch hebt doorgelezen,
dan heb ik u per vers bewezen:
‘Uw dichter heeft geen woord gelogen.’

Ollekebolleke

Puur uit nieuwsgierigheid
vroeg ik een kloosterling:
‘Hoe komen monniken
aan hun gerief?’

‘Wekelijks draait er een
Karmelietessenshow.
Daarna wordt heel de abdij
non-actief.’

Mama, jy weet
Pieter-Dirk Uys[*]

Mama, jy weet, vir dertig jaar
dwaal ek in die wêreld rond
en mense vra my:
waarvandaan kom jy?
En ek sê maar: raai?
Maar niemand raai ooit reg nie.

Want ‘Ich bin ein Afrikaner!’
‘I am an Afrikaner!’
Ek het hoog gevlieg en laag geseil
maar bly 'n Afrikaner!

Ek is deel Karoo[*], stukkie Bosveld
'n tikkie Boland[*] vir Kultuur,
'n spatsel Bloubul[*] vir sports,
en Vrystaat[*] vir smaak
al is dit niet altyd raak...

Mamma, u weet

Mamma, u weet, dertig jaar
zwerf ik op de wereld rond
en de mensen vragen me:
waar kom jij vandaan?
Dan zeg ik altijd raden?
Maar niemand raadt het ooit goed.

Want ‘Ich bin ein Afrikaner!’
‘I am an Afrikaner!’
Hoogvlieger of total loss
ik blijf een Afrikaner!

Ik ben voor een deel Karoo, en een stukje Bosveld
een beetje Bolands voor Cultuur,
een pietsje Bloubul voor de sport
en Vrijstaat voor de smaak
al is die niet altijd raak...

* *Pieter-Dirk Uys (1945) is conferencier, dichter, schrijver. Hij treedt regelmatig op in ons land en schrijft maandelijks een column in* Onze Wereld. *‘Mama, jy weet’ komt uit* Bambi sings de FAK-songs.

[Afrikaans]

Ek wemmel en krioel van pypies
en vygies en madeliefies,
maar soms net verplant, doringboom,
dikwortel...
Rolletjie, pap en wors.

Ek staan muishond-sterk en virus-trots
en kyk die wêreld in die bebloede oog
en lag!
Lag ha ha ha ha ha!
Oor die trane en die pyn,
want ek is mos 'n Afrikaner
en pyn kan verdwyn...

Ek lewe my volk se verhaal.
My naam is Aandster en Môreson.
My van is Potjiekos en Mampoer.*
My adres is Drakensberg, Wildtuin, Kalahari,
Trapsoetjies, Fontyntjiesvallei.

Ek is Oranjerivier-lank!
My gewig is Duiwelspiek-swaar!
My oë Blouberg-grys;
My hare Goudstad-Geel.*
My vel Verwoerdburg-wit...

[Nederlands]

Ik wemel en krioel van pijpjes
en vijgjes en madeliefjes
maar soms ben ik alleen maar vetplant, doornboom
dikwortel...
Rolletje, pap en worst.

Ik sta muishond-sterk en virus-trots
ik kijk de wereld in het bebloede oog
en lach!
Lach ha ha ha ha ha!
Over de tranen en de pijn,
want ik ben toch een Afrikaner
en pijn kan verdwijnen...

Ik leef het verhaal van mijn volk
Mijn naam is Avondster en Morgenzon
Mijn achternaam is Potjiekos en Mampoer
Mijn adres is Drakensberg, Wildtuin, Kalahari,
Trapsoetjies, Fontyntjesvallei.

Ik ben zo lang als de Oranjerivier!
Zo zwaar als de Duivelspiek!
Mijn ogen zijn Blauwberg-grijs;
mijn haren Goudstad-geel.
Mijn huid is Verwoerdburg-blank...

[Afrikaans]

Stokperdjies?
Lekker lag en leef in louter liefde
vir medemens,
liefde vir naaste,
liefde vir almal,
want ek is mos 'n Afrikaner!

Oor halfpad deur my lewe,
met 'n verroeste ysterkruis om my nek,
en 'n ou ou ou kragwoord
vrot van gebruik in my mond:
Jammer.
Jammer?
Jammer!
Ek is jammer!
Want ‘Ich bin, du bist, er sie er ist’ 'n Afrikaner.
Ek was.
Ek het verdwaal.
Ek het nie ge weet wat gebeur nie.
Ek is jammer, Mama...
ek is jammer...

[Nederlands]

Stokpaardjes?
Lekker lachen en leven in louter liefde
voor de medemens
liefde voor de naaste,
liefde voor iedereen,
want ik ben toch een Afrikaner!

Halverwege mijn leven,
met een verroest IJzerenkruis om mijn nek,
en een oude oude oude krachtterm
die in mijn mond bestorven ligt:
Sorry.
Sorry?
Sorry!
Het spijt me echt heel erg.
Want ‘ich bin, du bist, er sie es ist’ ein Afrikaner.
Of was.
Ik ben verdwaald.
Ik wist niet wat er gebeurde.
Sorry, Mamma...
het spijt me...

Eindnoten:

* *Karoo: haljwoestijn in oostelijke Kaapprovincie*
* *Boland: de westelijke (regenrijke) Kaapprovincie*
* *Bloubul: Bloubulle is de bijnaam van een Noordtransvaalse rugbyclub*
* *Vrijstaat: Oranje Vrijstaat (een provincie)*
* *Potjiekos en Mampoer: gerechten*

Tekeningen

[Tekeningen Breyten Breytenbach]

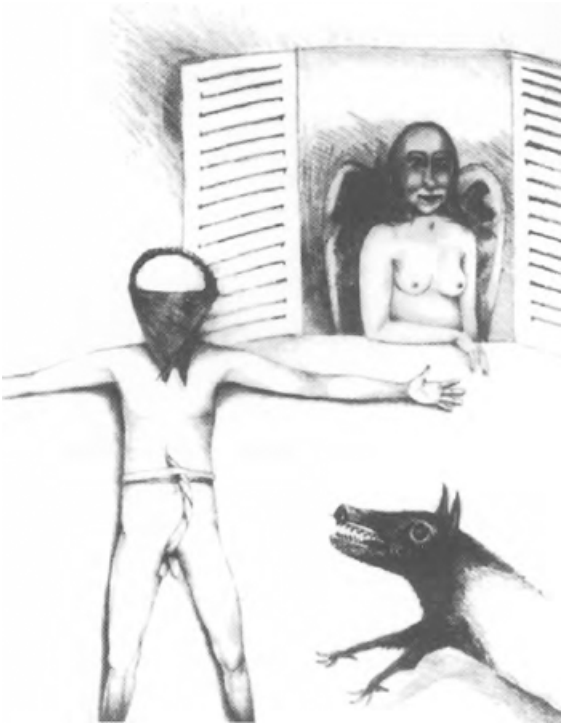

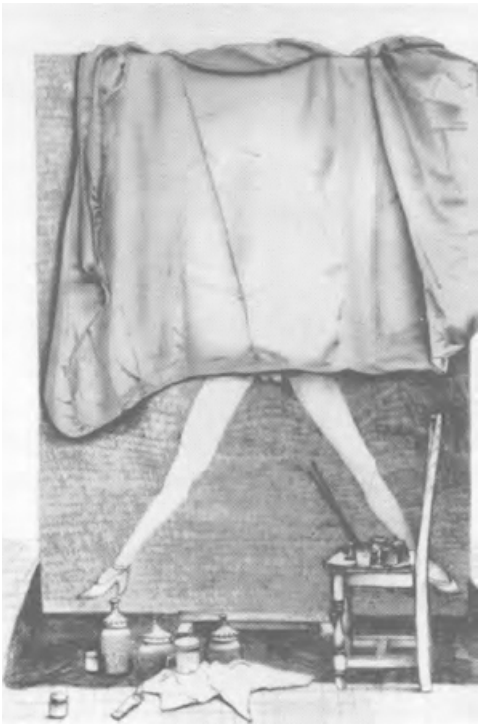

blanc blanc blanc

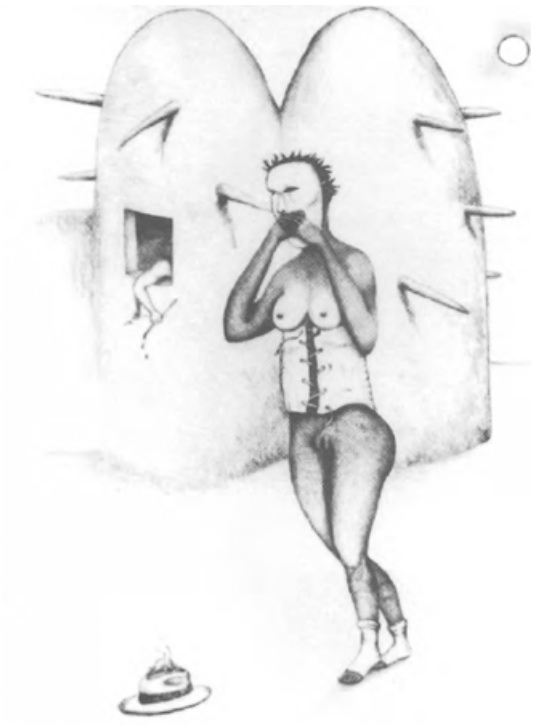

Vertaald proza

Noem dit hart
Proza en poëzie uit het nieuwe Zuid-Afrika
Robert Dorsman

‘Afrikaans is nie alleen die taal van my bewuswording nie, maar ek voel oortuig dat dit poëties meer bruikbaar is as Nederlands, veral vanweë sy groter soepelheid en bondigheid. Die blote feit dat mens gewoonlik 'n aantal minder lettergrepe nodig het in Afrikaans as in Nederlands om presies dieselfde uit te druk, is al prosodies 'n wins.’ Deze woorden schreef Elisabeth Eybers in 1963 in een beschouwing over haar poëzie.

De relatie tussen het Nederlands en het Afrikaans is vanouds problematisch. Al in 1905, memoreert Vernie February, ‘was daar 'n lewendige debat aan die gang oor die Afrikaanse en Nederlandse taal’. Sindsdien zijn beide talen alleen maar verder uit elkaar gegroeid; het Nederlands is in Zuid-Afrika langzamerhand een vreemde taal geworden, en hetzelfde geldt voor het Afrikaans in Nederland.

Nederlanders zijn niet zonder meer in staat teksten in het Afrikaans te lezen. Schijn bedriegt maar al te vaak. Met enige oefening en hardop lezen zijn eenvoudige teksten nog wel te volgen. Bij meer gecompliceerde literaire teksten is dat niet het geval.

Het Afrikaans is een rijke taal, die veel varianten kent. Vandaar dat alle teksten in dit nummer in vertaling zijn opgenomen, behalve het (onvertaalbare) gedicht *noem dit hart* van Breyten Breytenbach en de poëzie van Elisabeth Eybers (zie Voorwoord).

Dit nummer van De Tweede Ronde bevat poëzie en proza van Zuidafrikaanse auteurs die schrijven in het Afrikaans. Voor het proza in dit nummer is gezocht naar een evenwicht tussen in Nederland bekende schrijvers als Etienne van Heerden en Jeanne Goosen, en hier onbekende namen: Rachelle Greeff, Marlene van Niekerk en Melvin Whitebooi. Greeff heeft twee bundels met korte verhalen gepubliceerd en werkt nu aan een roman. Van Marlene van Niekerk verscheen in 1994 de roman *Triomf*, waarvoor de schrijfster niet minder dan drie literaire prijzen kreeg. Melvin Whitebooi is in Zuid-Afrika bekend als schrijver van hoorspelen,

toneelstukken en televisiescenario's en is tevens literair redacteur bij een Zuidafrikaanse krant.

In november 1995 verscheen in Zuid-Afrika *Relaas van 'n moord*, het (autobiografische) prozadebuut van de dichter Antjie Krog waaruit een fragment werd gekozen.

Van Etienne van Heerden zijn twee prozastukken opgenomen. Het korte verhaal *Tois en de tent* dateert van vóór het *annus mirabilis* 1990 waarin Nelson Mandela werd vrijgelaten. In het fragment uit *Die gas in rondawel Wilhelmina* geeft Van Heerden op geheel eigen wijze inhoud aan de relatie Nederland/Zuid-Afrika. Deze tekst werd geschreven ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de werkgroep Kairos in Utrecht. Volgend jaar verschijnt bij Tafelberg in Kaapstad de complete roman, waarvan dit fragment deel uitmaakt.

De bijdrage van Henk van Woerden ten slotte omvat een fragment uit zijn tweede roman, *Tikoes*, die voorjaar 1996 bij uitgeverij Balans zal verschijnen. Dat ook het Nederlands een soepele taal kan zijn, blijkt overtuigend uit dit fragment.

Voor wat de poëzie betreft is gekozen voor dichters die in Nederland min (Krog, Du Plessis, Small, Stockenström) of meer (Breytenbach, Eybers) bekend zijn. In de afdeling Light Verse zijn bijdragen opgenomen van de Zuidafrikaanse cabaretier Pieter-Dirk Uys, de dichteres Wilma Stockenström en de dichter Adam Small.

De twee gedichten van Breyten Breytenbach komen uit *Die hand vol vere*, een selectie uit zijn poëzie die in Zuid-Afrika werd uitgegeven. Breytenbach leverde tevens de illustraties voor dit nummer. De bijdrage van Elisabeth Eybers omvat vijf nieuwe gedichten; de Engelse vertalingen zijn van haar eigen hand.

‘Langzaam maar zeker ontspint zich het verhaal van “Zuid-Afrika en zijn literatuur”’, schreef Gitte Postel in 1993. ‘De landsgrenzen fungeren als de kaft, en de teksten van schrijvers, critici en andere landgenoten lijken op te treden als de actieve elementen die elkaar bijstaan of bestrijden en voortdurend in dialoog zijn. Hoe meer je leest, hoe meer het beeld van Zuid-Afrika wordt uitgebreid en ingevuld.’

Dit Zuidafrikaanse nummer hoopt bij te dragen tot een verdere invulling van dat beeld. De keuze voor Afrikaanstalig werk houdt echter wel een forse beperking in: geen aandacht wordt besteed

aan blanke en zwarte Engelstalige schrijvers en aan schrijvers die de voorkeur geven aan het Xhosa, het Zulu of een van de zeven andere talen van Zuid-Afrika. Wellicht komt er binnen niet al te lange tijd een nummer van De Tweede Ronde met bijdragen van andere Zuidafrikaanse schrijvers die hier niet aan bod konden komen.

Met dank aan Erik van den Bergh en Maria Bolten voor hun kritische steun bij de samenstelling en de vertaling.

Robert Dorsman, Visioen van 'n nasie: poëzie uit Zuid-Afrika, *De Tweede Ronde, herfst 1995.*

Eybers, Elisabeth, Voetpad van verkenning, *Kaapstad, 1978.*

V.A. February, Laat het ons ernst wezen *(die verhouding Afrikaans-Nederlands) Leiden/Kaapstad 1991.*

Gitte Postel, Vrijplaats of isoleercel, *literatuuropvattingen in Nederland en Zuid-Afrika, in: De Gids, juni 1993.*

Sprinkhanen
Jeanne Goosen
(Vertaling Robert Dorsman)

De man legt de pas geplukte tomaten en de linnen tas met de opbrengst van het stalletje op de keukentafel. Het zinken huis ruikt naar vuur en vochtige zakken. Hij loopt naar zijn vrouw, die met haar rug naar hem toe achter het fornuis staat en legt zijn handen op haar heupen.

‘Je bent de mooiste vrouw die ooit gemaakt is,’ zegt hij. Ze drukt haar hoofd en rug speels tegen hem aan. ‘En ook als je tachtig bent, dan nog zul je de mooiste vrouw van de wereld zijn.’

De vrouw draait zich om, deinst geschrokken terug en kijkt hem onzeker aan. ‘Soms word ik bang van je,’ zegt ze.

Hij omhelst haar, houdt haar stijf tegen zich aan gedrukt. ‘Sst,’ zegt hij. Hij verbergt zijn gezicht in haar haren en merkt dat hij huilt.

Liefde is waanzin. Sinds hij verliefd op haar werd, is alles wat hij doet nutteloos.

Als ik haar verlies, blijft er niets over. Hoe moet ik dan verder?

De vrouw duwt hem zacht van zich af.

De man wordt lusteloos. Hij gaat in de deuropening staan. De horizon wordt bronskleurig. Het landschap lost op in de mist. De avond valt. De dag is voorbij, glimt als een leeg bord.

Door te praten verraad je jezelf, geef je jezelf bloot.

De vrouw begint de tafel te dekken. Haar gezicht verraadt niets. De man draait zich om, kijkt naar zijn vrouw. Hij laat zijn blik door het vertrek gaan, langs de stoelen, het fornuis en de haard, de tafel, de kast met borden en eetgerei, de schaal met vruchten. Het is alsof hij voor het eerst kennismaakt met hun bezittingen, ook met de vensterbank waar zijn vrouw haar borduurwerk heeft neergelegd.

De vrouw loopt naar de deur, duwt hem zacht opzij. Ze roept met heldere stem de schemering in: ‘Adam! Adam, etenstijd; kom, lieverd!’

Hun zoon komt het vertrek binnen. Hij vliegt op zijn moeder af. Zij tilt hem op, drukt hem tegen zich aan. Ze lachen en hij liefkoost haar borsten met zijn kleverige handjes.

De man steekt een lamp aan. Ze gaan aan tafel.

De man snijdt Adams vlees in kleine stukjes. De zoon eet langzaam, speelt met zijn vork door zijn eten.

Het begint te regenen. Buiten veranderen de eucalyptusbomen in zwarte staken. Roerloos staan ze in mist en regen voor het helder verlichte raam. De auto's zoeven over de autoweg. Een hond blaft. De nacht vouwt zich als een waaier open. De maan komt op. Hij is blinkend gepoetst. Het gazon baadt zich in een zacht licht.

De man doet zijn best, probeert gewoon te klinken, slikt: ‘De tomaten zien er goed uit...’ Over de sprinkhanen rept hij met geen woord.

De vrouw kijkt afwezig naar hem, knikt.

‘We hebben vandaag goed verkocht bij het stalletje.’ Hij pakt haar handen over de tafel heen. ‘Neem jij het geld, koop er iets moois voor, iets speciaals. Alsjeblieft...’ Het klinkt bijna smekend. ‘Ik heb er rekening mee gehouden. De opbrengst van vandaag is pure winst. Jij mag het hebben.’ Hij gebaart naar de linnen tas met het geld van die dag op de keukenkast.

Als je iemand liefhebt, worden beloften bijna een fysieke noodzaak. Je weet dat je ze niet kunt nakomen, maar je houdt vol, aangespoord door een of ander gen.

‘Een ring misschien, lief...?’

De ogen van de vrouw worden wazig. Heeft ze plezier in zijn fantasieën, of heeft ze medelijden met hem?

De man ruimt af en doet de afwas. De vrouw wast Adam in een zinken teil voor het fornuis. Ze zegt lieve woordjes tegen hem. Ze doen een spelletje, spatten de vloer nat.

Wat doet het er toe, denkt de man en hij lacht terwijl hij een bord afdroogt. *Ik houd van mijn stoere jongetje. Zonder hem zou mijn vrouw met de zigeunerheupen de hoop laten varen.*

De vrouw droogt de jongen af, trekt hem zijn nachtgoed aan. Hij klimt bij de man op schoot en legt zijn hoofd tegen zijn borst. De jongen is ineens moe en zuigt slaperig op zijn duim. De man streelt het kind door de haren. De vrouw zit tegenover hen en schrijft woorden op een wenskaart.

De man denkt aan de sprinkhanen op het land. Nog twee maanden en dan begint de winter aan zijn striptease. Hij observeert zijn vrouw terwijl zij schrijft. Ze is abstract, zij is een andere perceptie. Ze vraagt niets en ze geeft niets.

Hij heeft haar in de trein ontmoet. Ze waren de enige passagiers. Hij kon zijn ogen niet van haar afhouden en wist direct dat

zij in dit leven onafwendbaar tot elkaar veroordeeld waren. Eigenlijk was er niets bijzonders aan haar en toch vroeg hij haar om met hem mee naar huis te gaan. Die avond bracht hij haar hier, naar zijn huis van golfplaat onder de eucalyptusbomen dichtbij de autoweg. Hij maakte eten voor haar klaar en terwijl zij at, bekeek hij haar eens goed. Eigenlijk viel er niets bijzonders aan haar te ontdekken.

's Nachts hoefde hij maar de zachte huid van haar schoudergewricht aan te raken of ze vouwde zich open als een boek. Hij likte haar rechteroog en ze sidderde als een dorre struik. Toen hij haar enkel met duim en wijsvinger aanraakte, begon haar onderlichaam te dansen. Hij vouwde haar als een laken in drieën dicht en vouwde haar toen netjes weer open. De nacht werd weids. Ze rook naar rivierwater en rotsen, en met zijn tong volgde hij de bedding tussen spons en riet.

Zijn tong was een magnifiek orgaan, een geoefend soldaat, belust op verovering. Hij hield rekening met de gevoeligheid van de vrouw en besefte dat hij van haar hield. Hij begon haar met lange halen te likken en gaf haar vorm met zijn tong.

In theorie deed ze er niet toe.

De wind deed de bladeren op de grond hoog opwaaien en over het dak schuren. De nacht gloeide. Zwarte takken braken van de eucalyptus af en stortten ter aarde. Het geruis van de bladeren klonk als de tonen van een fluit. Ze werden in chromatische volgorde in een kolk gezogen.

‘Vertel me eens,’ vroeg de man wanhopig, ‘hoe moet ik mijn leven veranderen om een perfectionist te worden?’

De vrouw ging bovenop hem zitten. Ze begon uitbundig te lachen. ‘Je hebt een onweerstaanbare logica.’

Ze is gebleven - alsof ze haar levenlang al thuishoorde op het boerderijtje met de bescheiden moestuin, de geiten, een koe, een kat, een paar kippen en een miniatuurboomgaard dichtbij de autoweg.

‘Jij bent de enige die mij kàn liefhebben,’ zei ze die eerste dagen vaak.

In de winter van dat jaar bracht ze een zoon ter wereld, een sterke baby met een flinke bos haar. Tijdens de weeën bood de man haar zijn handen aan om in te bijten tegen de pijn. Adam trok als een kurketrekker door haar schede en het geschreeuw van de vrouw vulde de nacht, maar het waren vreugdekreten en hij stond er buiten.

Nu plakt ze de enveloppe dicht, doet er een postzegel op. Ze neemt het slapende kind uit de armen van de man. Het kind wordt wakker en is blij als hij zijn moeder ziet. Ze neemt hem mee het huis in en zingt een liedje voor hem, en de man luistert naar de vreemde woorden.

Uit de la van de keukenkast pakt hij een schrift, legt het op een lege bladzij open en schrijft de datum bovenaan. Hij maakt aantekeningen over de te verwachten tomatenoogst. In de kantlijn zet hij hoe groot de opbrengst van het groentestalletje die dag was. Elke avond wanneer het stil wordt in huis maakt hij aantekeningen. Plichtsgetrouw, zoals een goede landbouwer betaamt; om er van te leren, er wijzer van te worden. Overleven is immers een strategie, een beredeneerd samenleven met de natuur. Alleen zo, door kijken en in je opnemen, kun je leren van cultuurvariëteiten en fouten. Alles is het produkt van winst en verlies - ook het papier waarop hij schrijft. De man maakt sommen, maakt een gevolgtrekking die op veronderstellingen berust, en trekt dan een streep. Onder de streep schrijft hij: *Sprinkhanen.*

Zeventien jaar lang woekeren de sprinkhanen onder de grond en dan komen ze te voorschijn. De grond wordt te warm en ze komen naar boven om onder de bladeren koelte te zoeken.

De cicaden nemen de leiding en doen de wereld versteld staan met hun vrijheidsliederen. De mensen worden bang en bellen naar de krant. De jonge sprinkhanen komen in opstand, ontwikkelen spieren en beginnen te glinsteren. Hun woede kent geen grenzen, evenmin als hun honger. Ze overnachten in bossen en vreten zich van plant naar plant, van platteland naar stad.

De sprinkhaan ontdekt zijn geslachtsorgaan, verborgen in de kinderlijke schil van het verleden. Hij laat zich gaan op gras en bladeren en dringt er diep in door. De jonge larven zijn groen en kil en koud en kennen geen genade.

Ze hebben achttien monddelen en overal ogen. De dood doet hun niets. Het infiltreren gebeurt op klaarlichte dag en ze maken er geen geheim van.

De man schrijft: *Hitler heeft het van insekten afgekeken.*

En: *Mensen gaan de weg van insekten. Wat de samenleving te bieden heeft, is ondraaglijk geworden. Wie zich zonder slag of stoot gewonnen geeft, valt ten prooi aan een wereld zonder betekenis.*

De man kijkt op. Zijn vrouw staat in de deuropening - hij weet niet hoe lang al. Er ligt een frons op haar gezicht.

‘Wie heeft jou zo kwaad gekregen?’ vraagt hij.

‘De zevenkoppige draak uit de Openbaring,’ zegt ze schertsend. Ze schiet in de lach en de man wordt er opgewekt van. Ze komt bij

hem aan de keukentafel zitten. ‘Zit je nou alweer in dat boek te schrijven?’ vraagt ze.

‘Wat dacht je dan. Ik moet de boekhouding doen.’

Ze begint opnieuw te lachen. ‘Dat snap ik nog wel, maar zó slaafs. Het lijkt wel of je er niet buiten kunt.’

De man slaat het schrift dicht. Alsof hij zich betrapt voelt.

De vrouw staat op. Hij wil zeggen dat ze bij hem moet blijven zitten en met hem moet praten, maar ze heeft zich al teruggetrokken in haar eigen wereld. Als ze zich zo van hem afkeert, voelt hij zich afgewezen, nutteloos en buitengesloten. Hij schrikt ervan. Buiten zijn liefde voor haar bestaat het leven niet. Als zij weg is, blijft er niets over. Haar in zichzelf gekeerde bestaan houdt risico's voor hem in. Liefde is niet logisch, denkt hij. Het is een ziekte. Voor hem is het noodzaak haar hier bij hem te houden, al is het nog maar voor even...

‘Aantekeningen maken is een vorm van zelfverdediging,’ probeert hij.

Ze kijkt hem goedig aan. ‘Ze moesten je opsluiten.’

‘Schrijven is een voorbeeldige vorm van liegen,’ zegt hij, maar hij weet niet hoe hij dat moet onderbouwen.

Ze luistert al niet meer, loopt naar hun kamer toe. Hij volgt haar. Ze gaat voor de spiegel zitten, borstelt haar haar met lange halen.

‘Aantekeningen maken is niet zelden schrijven tegen het verleden,’ probeert hij nogmaals, ‘een weerstand bieden aan de sociale logica.’

Ze doet haar oorbellen uit.

‘Onderzoek...’

Ze valt hem in de rede: ‘Onderzoek is een poging de dingen respectabel te laten lijken.’ Ze kleedt zich uit. Ze wordt jonger. Ze staat in haar onderjurk. Ze is tegelijkertijd groot en klein.

Het leven met een vrouw is intiem.

De man gaat naar buiten. Het gazon is een gestreept dier. De legenden leven ontdaan van mensen in de nacht. De man huivert. Hij slaat zijn armen om zich heen. ‘Laat me niet alleen,’ prevelt hij. Er zit niets anders op dan door te gaan. Hoewel morgen een nabootsing zal zijn van vandaag.

Hij loopt terug naar hun slaapkamer. De vrouw slaapt al. Hij kijkt naar de afgetrapte zolen van haar schoenen onder het bed, ziet ook de scheur aan één kant. Hij neemt ze mee naar de keuken.

Hij pakt de benodigdheden op: de scherpe en de kromme schaar, het zeilgaren en de gebogen naald. Hij begint de schoenen te repareren. Hij vult de afgetrapte zolen met rubber.

De man besluit: Wie uit het systeem probeert te ontsnappen, geeft daarmee uiting aan existentiële angst en doodsdrift.

Maar hoe denk ik er zelf over?

Stilte. Afgrijselijke stilte. Koud en bruin en blauw.

Het zinken huis komt 's nachts op adem. Morgen is het zaterdag. Ik zal het geld van vandaag gebruiken om mijn zoon mee te nemen naar het circus, besluit de man. Hij loopt met de schoenen de slaapkamer in en zet ze voor het bed neer. De vrouw is wakker en kijkt naar hem. Ze is ongelooflijk mooi en strekt haar armen naar hem uit.

Hij pakt haar beide handen. ‘Ik heb je in mijn leven opgenomen,’ zegt hij. ‘Ik weet hoe je in elkaar steekt en hoe ik je moet vasthouden opdat je niet uit elkaar valt.’

De man ziet de stelten die hij voor zijn zoon heeft getimmerd voor later, als hij groot en sterk is, tegen de muur staan. Hij pakt ze. Voor de achterdeur klimt hij erop en begint hemelhoog door het landschap te reizen. De mensenwereld laat hij ver achter zich. In de bronzen verten doemt een diepe plooi op, alsof de wereld aanvankelijk met blauw doortrokken was.

In de bossen overnachten de sprinkhanen.

Onwaarschijnlijke engelen
Rachelle Greeff
(Vertaling Robert Dorsman)

Tegen de tijd dat ze *Femina* of *Sarie* of het bibliotheekboek weglegt en soms een laatste sigaret rookt, is het allang stil in huis. Een paar minuten nog en ze doet het bedlampje uit voor de nacht.

Nu en dan staat ze in die minuten stil bij haar lichaam en soms streelt ze met haar hand over haar herinneringen, heen en weer, steeds sneller, totdat ze het hier en nu even vergeten is.

Er zijn ook anderen, maar David Cockburn is de enige minnaar uit Suzie Potgieters vorige leven die geregeld terugkeert. Zou zijn kontje nog zo stevig zijn en fijn van huid? vraagt ze zich af als hij zich op een avond glimlachend haar bed weer in laat dwingen. Haar hand valt stil. En smeert hij vrouwen nog steeds in met oliën, net als in haar vorig leven, en voegt hij dan zijn eigen lichaamssappen toe en neemt hij langzaam maar zeker bezit van ze met zijn ferme rossige vlees en zijn mond, zacht als die van een kind?

Af en toe heeft Suzie iemand, maar meestal niet. Ze is pas veertig.

Gescheiden vrouwen, vooral vrouwen die zichzelf aan de man brengen, zijn er volop. Maar zij heeft twee kinderen, en een oppas kost vijf rand per uur en na twaalven het dubbele.

Lang geleden stonden er op dit perceel vlak naast de NI alleen acacia's. Nu staat straat na straat vol met speculatiebouw, huizen op erven van 550 vierkante meter zonder uitzicht. Buiten vormen de struiken zwarte schaduwen. Hier en daar bewegen achter gordijnen plots blauwe schijnsels zonder stem. De kinderen slapen allang en de vertrekken zijn ontdaan van geluid en beweging.

Aan de overkant van de snelweg flonkert een reusachtige neonmond: Don't miss *Loving.*

Binnen, in het schijnsel van de lamp, condenseert haar ademhaling. Ze is alleen met haar gedachten: David wilde nota bene een boek schrijven. Eén maar, had hij gezegd. Toen hij een keer naar de apotheek was, stuitte ze toevallig op z'n aantekeningen.

Ze doet me niet aan Ma denken. Goddank! Ze praat zelden. Lacht weinig. Onder het neuken vertrekt ze geen spier. Maar ze stoot de ongelooflijkste klanken uit. Het toppunt van opwinding! Het begint als een trillend gespin. Een zacht, ingehouden, katachtig gespin in haar keel en borst. Steeds sneller, tot ze op turbo-snelheid komt. Je kunt je het crescendo voorstellen van lage vibrerende klan-

ken in die heerlijke massa zacht blank vlees. Ik laat haar op de juiste toonhoogte zingen. Hartstikke te gek gewoon!

Het idee voor dat boek kreeg hij op zestienjarige leeftijd, toen hij in de eindexamenklas zat en een jaar lang elke week een middag voor psychiatrische dagbehandeling naar Groote Schuur* moest.

Suzie heeft David nooit verteld dat ze zich in zijn dagboek heeft herkend. Zij groeide op in de Karoo en zo'n onderdeurtje als hij had ze nog nooit gezien. Tenger, zou je zelfs kunnen zeggen dat hij was. Bovendien leek hij half op een meisje met die bos baby-bruine krullen tot op zijn schouders, alsof er permanent in zat.

Dat was haar eerste indruk geweest.

Maar klein als hij was, reed David met hels kabaal op een bakbeest van een motorfiets. Onder de imponerende helm en het gekleurde vizier was alleen zijn mond zichtbaar, nat en rose als watermeloen. En onder zich, tussen zijn denimdijen, zat die geweldige machine, zwart met chroom. Gedienstig en muisstil, totdat hij hem met een stevige trap van zijn hak eerst beheerst liet snorren en dan liet losbranden. Lang nadat hij was weggereden hoorde je hem nog met veel kabaal brutaal rondscheuren door de straten van de stad.

't Was Suzies eerste jaar in Kaapstad. Ze was lerares biologie aan een Afrikaanse middelbare school. David draaide als elektrotechnisch ingenieur onregelmatige diensten bij een computerfirma.

Hij moet wel heel slim geweest zijn, denkt Suzie, want hij was pas drieëntwintig en al bezig aan zijn proefschrift. Op zijn werk liet hij zich per uur betalen - dan kon hij komen en gaan wanneer hij wilde. Wat hij in een week verdiende kreeg zij in een hele maand.

Niet dat hij daarmee te koop liep.

David woonde doorgaans bij zijn vriend Travis in een van de hoogste gebouwen van de Kaap, een torenflat met schuiframen die uitzicht boden op de Tafelberg. Met hun rode voordeuren leken alle appartementen eender. De smalle gangen hadden vloerbedekking en aan de plafonds hingen tl-buizen die dag en nacht brandden. Er waren geen balkons, nergens was een potplant te bekennen en de andere huurders zag je vrijwel nooit. Uit de flats aan weerszijden hoorde je ook weinig meer dan geschuifel of geritsel. Als je op de begane grond binnenkwam moest je met je hele hebben en houden eerst langs een slaperige geüniformeerde wacht en dan door een veiligheidshek.

* *Groote Schuur: ziekenhuis in Kaapstad*

Zo wonen ze in New York zeker ook, dacht Suzie eerst.

Travis had uitzonderlijk lange, magere benen. Hij droeg altijd een leren broek (zo een met een ritssluiting bij de enkels) en ook steevast een versleten leren jasje. Het jasje droeg hij zelfs in de flat. Hij zei dat hij medisch student was aan de Universiteit van Kaapstad. Volgens David waren zijn ouders, die in Bishopscourt woonden, ambassadeurs geweest. Zijn moeder had gezegd, goed, zij zou de flat betalen, maar dan moest hij wel elke vrijdag in Bishopscourt cocktails komen drinken. Daarom haalde hij elke vrijdagmiddag om vijf uur een vorkkam door zijn zwarte haar, ging voor het open raam in een ligstoel zitten en rookte een sigaret die hij eerst zelf langzaam had gerold. Hij zat daar maar, zonder een woord te zeggen, en vertrok dan geheel in leer gekleed naar Bishopscourt.

David en Travis zaten eeuwig te pielen en te knutselen, waaraan wist Suzie niet. Kleine apparaten en machines met miljoenen zilveren haartjes. Als kleine jongens zaten ze erbij op de mat, soms gingen ze zelfs op de vloer liggen om beter te kunnen zien en maakten de hele tijd ruzie. Maar ze vroeg nooit waarmee ze bezig waren, uit angst dat ze haar dom zouden vinden.

Op een van de werkbladen in het keukentje, dat alleen gemaakt leek te zijn voor afhaalmaaltijden uit de nabijgelegen Spur of Kentucky, stond nog een ding. Daarmee maakten ze, met z'n tweeën in het keukentje, Codis en Disprin fijn dat dan werd geslikt of gesnoven - eerst wist ze niet precies wat van de twee het was. Dan begonnen ze te giechelen als ze zo samen bij één van hun toestellen bezig waren en praatten in een taal waar Suzie weinig van begreep.

Eerlijk gezegd wist ze niet voor honderd procent zeker waar ze het over hadden en hun grapjes gingen meestal aan haar voorbij. Eén van hen zei zoiets als: ‘Polsen door,’ en dan proestten ze het uit.

Maar ze deden of zeiden nooit iets om er haar met opzet buiten te houden.

Eén keer, helemaal aan het begin, vroegen ze haar of ze dope rookte. Nee, dank je, had ze haar hoofd geschud en gebloosd, ze rookte niet. Even had ze niet helemaal zeker geweten of ze het over dagga* of zo hadden. Ze hadden het haar niet opnieuw gevraagd.

* *Dagga: hasjiesj en marihuana*

Ze kreeg het idee dat ze in het algemeen meer om dieren dan om mensen gaven. Tussen de tijdschriften over pop art, rock en computers zaten er ook heel wat over huis- en wilde dieren. Op een nacht ging de telefoon in haar appartement. Het was David. Ze sliep al; hij was zich zalig onbewust van de tijd. ‘Een paar dagen geleden heeft een kat zijn intrek genomen in de flat en we moeten een baasje voor hem zien te vinden. Weet jij iemand? Hij is niet groot, een jong katje eigenlijk. Maar een heel leuk beest, zwart met wit.’

Voor Suzie en andere mensen die zonder hallo of tot ziens te zeggen in en uit liepen, schonken ze Phensedyl in elegante glazen van geslepen glas. Antieke champagneglazen die Travis kennelijk uit Bishopscourt meenam. Tegen de Phensedyl zei ze geen nee, want het maakte dat ze zich lang en mager voelde. En wat, zei Travis, was er mis met een beetje hoestsiroop, genoten met vrienden. Ze dronken trouwens ook dikwijls Earl Grey-thee en advocaat. Suzie kende het niet, maar haar tong leerde snel.

De muziek die in het appartement werd gedraaid was meestal zo hard dat je de trillingen in je buik voelde. Er waren trouwens meer platen, cassettes, tijdschriften en posters dan kopjes, bestek of stoelen. Op een keer haalde David ergens een viool vandaan. Net toen Suzie wilde zeggen dat ze vond dat hij ongelooflijk mooi speelde, hield hij op, midden in een deel. ‘Ach nee, mijn vibrato is altijd veel te snel en beverig,’ lachte hij. Voorzichtig legde hij het instrument met een lichte zucht terug in de vioolkist.

‘David is een kwast,’ lachte Travis.

Eerst wist Suzie niet wat ze er te zoeken had. Zij was Afrikaans, de anderen Engelsen. Zij had heupen en dijen en de anderen - mannen én meisjes - leken half op jongens. Het lukte haar ook niet om haar kleren zo achteloos te laten hangen, alles even somber en onverzorgd. Met een trui over haar schouders geslagen voelde ze zich al ongemakkelijk. En dan was er nog Daniella, de vriendin van Travis, met haar sigarettenkoker en die zwartgeverfde ogen, die spierwitte huid. Haar mond was mooi en vol, een donkere en scherp getekende bougainvilleabloem. Eigenlijk leek het alsof ze een masker droeg. Meestal was ze chagrijnig, hield zich afzijdig, zei weinig. En als ze wat zei, dan was het iets in de trant van: ‘Godallemachtig’, ‘Lieve Jezus’ of ‘Klootzak die je bent.’

Suzie stond op een dag in de badkamer toen David onverwacht achter haar in de spiegel stond. Zoals altijd was zijn mond ook nu

een en al zachte zoetigheid, zoals kindermondjes op koekblikken en kerstkaarten. Magerte, vermoedde Suzie toen ze in die kleine ruimte tegenover hem stond, had iets te maken met zuiverheid. Zij vond dat altijd iets aantrekkelijks hebben: een yogi, een monnik, leven van sprinkhanen en wilde honing. Hoe kon iemand zo weinig eten?

Een ogenblik deed hij haar, met zijn gefixeerde ogen onder zijn kleuterwimpers, zijn lokken over het ongebleekte linnen rond zijn schouders, de smalle neus en zijn geruisloos verschijnen, zowaar aan Jezus denken. Dat wond haar op. Ze was bang, maar raakte er reuze opgewonden van.

Toch bleef ze kalm, omdat ze zich in die kleine badkamer zonder raam enorm groot voelde. Hij leek ongemakkelijk leeg zo zonder de gordijnen en snuisterijen die je tot je geruststelling veelvuldig aantrof in badkamers elders.

Zonder om te kijken naar wat hij doet en zonder zijn ogen van haar af te nemen drukt hij de deur voorzichtig achter zijn rug dicht. In elke krul van zijn haar lokt onder het neonlicht een likje bladgoud. Hij glimlacht naar haar op en straalt een woordeloos soort zelfvertrouwen uit.

Moeiteloos wipt hij op het blad naast de wasbak en trekt haar stevig tussen zijn benen. Suzie staat versteld van zijn sterke, vastberaden handen. Ineens voelt ze zijn lange, lenige tong. Ze kan er niets aan doen, maar in een flard van een onbeheerste gedachte denkt ze dat zijn soepele mondspier zich ieder moment om haar twaalfvingerige darm zal krullen. Nee, nee, dwingt hij haar zacht en kijkt haar recht in de ogen, je moet je mond niet zo wijd open doen.

Suzie had tot op die dag nooit ervaren dat haar eigen tong, het vlies van haar wangen, de plooien van haar verhemelte, haar oorlel en -schelp nog ergens anders voor dienden dan om mee te eten, te horen en zo. *Het binnenoor is een spelonk vol vloeistof. Trillingen trekken in het rond en gaan op en neer.* De bordtekening op school, dacht Suzie kreunend, was onvolledig.

Toen hij klaar was met haar gezicht, voelde haar hele lijf klam. Maar nu begonnen haar handen en lippen zich ook te roeren, daar naast de wasbak. Ver weg werd nijdig op de deur geklopt. ‘Wat gebeurt daar?’ Onder zijn lichte hemd rook het zoet.

Ze scheuren op de Kawasaki rond Chapmanspiek. Ze drukt haar borsten tegen zijn harde, pezige rug.

Haar vader, die ergens heeft opgevangen dat zijn dochter op een motorfiets door de stad scheurt, belt op. Omdat thuis nooit over iets belangrijks werd gepraat, hoeft hij daar nu ook niet mee te komen. Hij is een grote lompe man en zijn stem is al even onbehouwen. Je speelt met vuur, buldert hij en smijt de hoorn op de haak.

Suzie heeft even het gevoel of er iemand in haar oor heeft overgegeven en probeert het gesprek snel te vergeten.

Zoals altijd doet ze plichtsgetrouw en vriendelijk haar schoolwerk. Elke pauze gaat ze in dezelfde stoel in de lerarenkamer zitten, maakt thee met een zakje Joko en luistert naar de mededelingen van het schoolhoofd. Ze ziet de paar haren die hij dwars over de kale plek op zijn hoofd kamt, het duifblauwe pak, en ze krijgt medelijden met hem. Toen een van zijn dochters in de op een na hoogste klas zwanger raakte, stelde hij voor dat zij en meneer Fouché van voorlichting ‘een workshop zouden doen om de kinderen op de hoogte te brengen van de feiten van het leven. Mits de ouders toestemming geven, natuurlijk.’

Bij Travis staan de schuiframen met uitzicht op de berg altijd wijd open. Dag en nacht. Het is zaterdagochtend. Behalve zij en David is nog niemand teruggekeerd van het feestje dat de avond tevoren op het Muizenbergstrand werd gehouden. David komt achter de stoel staan waarin zij een van Daniella's maffe tijdschriften zit door te bladeren. Ze herkent z'n Gauloises al. Hij doet haar T-shirt omhoog en vraagt of ze het wil uittrekken, alsjeblieft. Ze is verrast door zijn onderdrukte ongeduld.

Nog steeds achter haar staand doet hij met zijn mond haar lichte katoenen bh af en begint aan een van haar borsten te knabbelen. Hij likt de tepelhof, steeds dwingender, en begint dan ineens aan haar tepel te zuigen, terwijl hij de andere met zijn vrije hand bewerkt. Pijn en genot wisselen elkaar af en ze ziet op de wekker ergens in de verte dat het half tien is.

Dan staat hij voor haar, tussen haar benen.

Verbazend snel gaat hij als een rups steeds verder over haar lichaam heen.

Zijn tanden gaan zachtjes over de bobbeltjes hoog boven in haar lies. Eerst protesteert Suzie nog. Probeert zijn hoofd weg te duwen. ‘Nee, niet doen,’ pruttelt ze. Hoe kan een man je daar nou zoenen? Maar hij gaat door. En ze probeert hem weer te stoppen, maar de woorden zijn als losse letters op haar tong. Ze doet haar ogen dicht.

Hij vreet me helemaal op. Stukje bij beetje.

Geleidelijk stelt Suzie daar op de twaalfde verdieping van het flatgebouw vast dat stimulatie met de mond iets heel anders is dan penetratie van de penis. Ze raakt bedreven in haar eigen plezier. Haar knokkels gaan knedend tussen zijn benen, wat hem opwindt, prikkelen hem tergend langzaam... totdat hij haar hijgend belooft viool voor haar te zullen spelen als ze hem in haar mond neemt.

De blikken beschuit die haar moeder stuurt alsof ze nog op kamers woont, heeft Suzie niet meer nodig.

Ze maakt haar appartement aan kant, haalt geld voor de vrouw die komt strijken en laat bij Speedy de uitlaat van haar auto vervangen. Ze koopt appels en peren, Pamper-kattevoer, kwark, melk, Tampax en tandpasta bij Piek 'n Pay.

Al die bedrijvigheden doen onwerkelijk aan. Waarom bijvoorbeeld überhaupt eten?

De stadskinderen op school vinden haar vast niet een van de allerleukste juffen, vermoedt ze. Daarvoor is ze te kleurloos, en ze zal ook nooit iets doen om hen te verrassen. Ze heeft niet eens een bijnaam. Maar aan de andere kant, verneemt ze, is ze wel oké. Na een pauze, de bel is al gegaan, hoort ze, als ze naar de rijen loopt, een groepje meisjes over haar kibbelen. Vergeet ‘t, ze is helemaal niet sexy, zegt er een. Zeker weten, bitst een ander. Wie dan wel, geeuwt een derde verveeld.

Als ze tegenwoordig op straat loopt, wordt er wel eens naar haar gefloten. Voor het eerst in haar leven.

Als ze weet dat hij naar haar appartement komt, doet ze haar mooiste kleren aan. Kousen, schoenen, alles. Alles, behalve ondergoed. Ze laat het haar op haar onderarmen staan en ook het haar op haar benen. Ze verft haar nagels, soms zwart en soms groen. Ze verzuimt nooit om de lak 's zondagavonds met een watje gedoopt in remover zorgvuldig te verwijderen.

Op een keer laten ze zich tegen donker giechelend in een poel zakken in een kuil naast het pad dat langs de Tafelberg loopt. Ze gaan tekeer als otters. Ze stoeien dicht tegen elkaar aan en het olie-zwarte water spoelt over hun spartelende lijven. Ze passen beter in elkaar dan ooit, maar verdrinken bijna in de nacht die snel komt. Overmoedig door het ogenblik krijgt Suzie te veel water binnen en David helpt haar kordaat naar de kant. Hijgend hangt ze over het stenen muurtje en over haar hele naakte huid staan de haartjes overeind.

Tijdens haar huwelijk, later, slapen zij en haar man met de ruggen naar elkaar toe.

De kinderen zien hun vader nu om het weekend en hij neemt ze met alle plezier mee uit naar de dierentuin, het museum in de Tuine, of ze gaan de Tafelberg op met de kabelbaan.

Een grote Afrikaanse boekenclub helpt Suzie met de opvoeding van de twee. Ze zit zelf naast ze in de kerk en wacht ze voor de zondagsschool in de auto op. Zilveren en gouden sterren brengen ze mee naar huis. Eén keer per maand doet ze boodschappen bij de Hypermarkt in Brackenfell. Haar bankrekening vertoont nooit een saldotekort.

Haar kinderen, haar werk, haar huis en haar handvol vrienden worden door de jaren een veilige muur om haar heen. Alleen de ongrijpbare spelingen van het geheugen krijgen soms de kans om naar binnen te glippen.

Er zijn geen gordijnen in de flat, maar dat geeft niet want ze zitten hoog boven de rest van de wereld. *Kom, kom* - zijn stem is hees - *sneller, sneller.* Het lijkt alsof hij wil opstijgen. Als ze liggen, tilt hij haar aan haar schouders op. 't Is een wonder hoe zijn kracht verdubbelt. En als hij het op een dag helemaal goed doet, denkt ze verliefd in Travis' flat, dan vliegen ze op hun hoogtepunt nog eens het wijd open raam uit. De lokken van de een zullen zich vervlechten met die van de ander en zijn handen op haar schouderbladen zullen vleugels worden voor hen allebei. Zo zullen ze over Oranjegezicht scheren - onwaarschijnlijke, sidderende engelen.

Suzie wordt steeds magerder, want waarom zou ze zich volproppen als ze zich uren achtereen te goed kan doen aan de krachtige hitte die ze tegen haar ribben voelt als zijn extase in haar zwelt. En ze gaan zweven.

David heeft naar verluidt ook kinderen en doceert aan een Amerikaanse universiteit. Hij is geëmigreerd en daar getrouwd. Dat heeft ze lang geleden toevallig ergens in het voorbijgaan opgevangen. Misschien heeft hij toch zijn boek nog geschreven, maar daar heeft ze geen weet van. Daniella heeft ze een keer zwanger en zonder make-up in Checkers gezien. En Travis is, volgens een krant tien jaar geleden al, een gebouw uitgevlogen, door een glazen dak gestort en beneden tussen de broodjes met kip en mayonaise en de filterkoffie van de lunch beland. Midden in de bak met potplanten; zonder hoofd en zonder vleugels.

Tois en de tent
Etienne van Heerden
(Vertaling Robert Dorsman)

Toen Tois Greeff, portretfotograaf, terugkwam van een rondreis door de Kleine Karoo, met vijf flinke struisvogeleieren voor Martha en de kinderen, stond de Tent van Roeping op de open plek naast de camping.

''t Is geen gewone kerk, hoor,' had Martha gezegd. 'Er vinden wonderen, genezingen en verschijningen plaats. En elke zondag staat er in *Rapport* een advertentie met foto. En die jonge voorgangertjes - mannen bezield door de Here.' Tois Greeff begroette zijn vrouw en ging zijn camera's uitladen.

'En Tois, de dominee vraagt of jij foto's wilt nemen.'

'Foto's?'

'Foto's van de wonderen.'

'Wat voor wonderen?'

'Genezingen en zo.'

Hij ging erbij zitten. 'Betalen ze ervoor?'

Ze knikte van ja.

'Ik heb het de dominee beloofd,' zei ze.

'Goed, ik zal al hun wonderen op de foto zetten, en de Here ook, mocht hij verschijnen, als ze maar betalen.'

'Tois!' zei Martha. 'Je bent van God verlaten.'

Het domineetje kwam hem thuis opzoeken.

'Dominee,' zei Tois. 'Ik ben zakenman. De fotografie is mijn brood. Ik kan die Tent niet voor niets fotograferen.'

Maar de dominee zag het ook als een zakelijke overeenkomst. 'Nee, meneer,' zei hij, 'brengt u uw camera's maar mee. We zullen ervoor betalen.' En de ogen van de dominee dwaalden door het huis.

'We roken en we drinken, dominee,' zei Tois. 'Maar we proberen fatsoenlijk te leven.'

'Dat kan ik zien, meneer,' antwoordde de dominee en hij schoof zijn das recht. Hij liet zijn ogen opnieuw ronddwalen en wendde zich toen spontaan tot Tois: 'Heeft meneer ook vrede met de Here?'

Opeengepakt zaten ze in de Tent. Het stof op de grond dat door de vele voetstappen ronddwarrelde, veroorzaakte een fijne nevel in het licht. De schijnwerpers hielden nooit stil, aldoor speelden ze over de hoofden van de mensen, 't Is net een openbaring als het licht over je heen komt, zei Martha.

In het zilveren licht van de Tent leek de dominee met zijn blonde haar op een soort Paulus. Tois stelde zijn camera's op en maakte foto's voor de advertentie die de volgende zondag in *Rapport* zou verschijnen. Honderddertig foto's van ogen die weer konden zien, oren die weer konden horen, benen die weer konden groeien, zielen die in het Licht opgingen. Op het ritme van de daverende halleluja's drukte Tois af, steeds opnieuw. Op de laatste foto stond Martha, haar gezicht straalde en ze leek onverwacht jong in het licht van de Tent. Ze had haar armen ten hemel geheven en hield haar ogen op de dominee gericht. Toen hij iedereen vroeg op te staan, was zij de eerste die daaraan gehoor gaf.

Laat diezelfde nacht, toen heel Kraaifontein sliep, ontwikkelde Tois Greeff in zijn donkere kamer het laatste negatief het eerst. Toen de verlichte Martha langzaam op het papier in het ontwikkelbad tussen zijn handen te voorschijn kwam - eerst donker, allengs duidelijker, nieuw en vol blijdschap - moest Tois denken aan de lege hotelkamers in de Kleine Karoo, de verlaten kroegen en de enkele benevelde pijltjesgooiers voor de dartborden, de lange gangen die naar de benauwde kamertjes voerden. En in elke kast in elk hotelkamertje lag wel iets dat door iemand was achtergelaten - een oude kam, soms een lipstick, soms een haarspeld of een pakje scheermesjes.

Het leven is een hotelkamer, dacht Tois, terwijl de ene na de andere foto in zijn handen ontwikkeld werd. En als je vertrekt, laat je een pakje scheermesjes, een lipstick, een vuile kam achter.

Maar God kwam je nergens tegen, dacht Tois.

Maar die dominee bad helemaal niet, zag Tois. Zijn smalle bruine handen lagen op Martha's hoofd. Hij had slanke vingers, en de vingers lagen eerst zegenend op Martha's hoofd. De vingers bewogen licht, en de prevelende lippen van de dominee begeleidden de vingers terwijl ze Martha's haar streelden, haar gefronste voorhoofd, haar ogen die ze verwachtingsvol had toegeknepen. Ze streelden haar brede neusvleugels, in afwachting van de vervoering

door de Heer. Maar toen Tois achter het podium langs liep om een statief te halen, zag hij hoe die vingers over Martha's wangen en nek gleden en tot in haar hals afdaalden.

Hij wilde op het domineetje, dat haantje uit de hemel, toelopen om hem een pak rammel te geven. Maar toen hij Martha's stralende gezicht zag en de lach om haar mond, en hoe haar haren bleven kleven aan de elektriciteit in de vingers van de dominee, draaide Tois zich om en liep de Tent uit. Hij liep de nacht in en ging tegen de telegraafpalen langs de spoorlijn zitten. Hij hoorde de draden zingen en voelde een lichte trilling onder zich. Het was koud, zoals het 's avonds laat koud kan zijn, en hij sloeg zijn armen om zijn knieën. In de verte zag hij de koplamp van de trein als een stip opdoemen, het licht nam in sterkte toe, totdat de rails voor hem glansden en sidderden. Toen raakte hij gevangen in de lichtbundel en begon de locomotief voor hem te fluiten, hoog en dringend. Even zat hij helemaal in het licht, zonder schaduw. Plotseling bestond de wereld buiten hem - de lege hotelkamers, de dominee, Martha - niet meer. Verblind zat Tois in het gelukzalige licht, terwijl de trein langs hem heen denderde. De grond onder zijn zitvlak trilde en hij werd vervuld van grote eerbied en grote vrees.

Dat was de Here, dacht Tois.

Tois smeedde zijn plan. Die vrijdagmiddag reed hij naar Good-wood, en kocht in een winkel waar niemand hem kende een groot blik lampolie. In Parow kocht hij bij Piek & Pay een donker joggingpak, dat 's nachts onzichtbaar zou zijn.

Op de zondagochtend dat de Grote Roepingsdienst zou plaatsvinden, stond Tois voor dag en dauw op. Zachtjes sloop hij het huis uit en aaide de hond van de buren om hem koest te houden. Martha, moe van de Opwekkingsdienst van de avond daarvoor, was diep in slaap. Veel mensen waren vervuld geweest van de Geest en flauwgevallen en zij moest helpen ze weer bij te brengen, had ze de vorige avond verteld.

In de ochtendschemering haastte Tois zich door de straat, het blik lampolie in zijn hand. In de *lokasie*, aan de andere kant van het spoor, kraaiden de eerste hanen.

Hij was ingenomen met zijn plan. Bij de spoorlijn had hij zijn Openbaring gehad. Aan die zwendel, dacht Tois, moest een einde komen. Wat zouden die ratten lopen als het helse vuur op hun Tent neerdaalde!

Gelukkig had niemand hem het huis zien uitsluipen. Er was zelfs geen melkman of krantejongen te bekennen. De morgenster stond helder te blinken.

Maar toen hij bij Pep Stores de hoek om ging, bleef hij plotseling staan. Op de plek waar de Tent van Roeping zeven weken had gestaan, was niets. Alleen een kaal stuk grond. Verslagen vervolgde Tois zijn weg over het pad in het gras, zette het blik neer en kroop onder het draad van de omheining door. De gebouwtjes van golfplaat en de drie scheefgezakte toilethokjes bij de ingang van de Tent stonden er nog. Hij kon nog de diepe gaten zien waarin de tentpalen verankerd waren geweest. En te midden van alles die grote, omgewoelde kale plek.

Er heerste een diepe stilte. De dag brak langzaam aan. Er was niets anders te zien dan dat brandmerk op de open plek, alsof een vliegende schotel 's nachts was geland en al het gras had weggeschroeid en toen weer was weggevlogen de ruimte in; een stil en geheimzinnig ding uit een andere wereld.

De gast in rondavel Wilhelmina (fragment)

Etienne van Heerden

(Vertaling Robert Dorsman)

Reuben is de eerste kelner.

''t Is gewoon een blanke kaffer,' zegt Ma. 'Op en top fatsoen. Ik zweer dat er kleurlingbloed in hem zit. Hij praat perfect Afrikaans en wast zich elke avond.'

'Nee,' meent Pa. 'Hij is zo zwart als de Koning van de Kaffers zelf.'

'Maar zo betrouwbaar!' Ma kijkt naar Pa. 'Ik vertrouw hem de sleutels van de rondavels wel toe, hoor.' Ze kijkt naar mij. 'Wat jij, vent?'

'Hij is mij te slim,' zegt Pa. 'Hij leest. Hij steelt de kranten die wij in de vuilnisbak gooien.'

'Ja, ik weet wel dat hij af en toe iets te lezen pikt,' antwoordt Ma. 'Maar wat geeft dat nou? Waar moet hij het anders vandaan halen?'

'Een slimme kaffer is een gevaarlijke kaffer,' zegt Pa.

'Daar heb jij weer gelijk in. Ik maak me zorgen dat al die onruststokerij hem besmet.'

'Ik houd hem wel in de gaten,' verzekert Pa haar. 'Wij dulden die fratsen niet. Misschien moet je zo nu en dan eens kijken wat voor boeken hij in zijn kamer heeft liggen. Laat de werksters ze eens meenemen als ze daar toch schoonmaken.'

Reubens verblijf is een kamertje naast de warmwatertank. De tank is gemaakt van de reusachtige container van een tankwagen die bij de Dynamietberg gekanteld is. Hij rust op van rotsblokken vervaardigde pijlers en de stookplaats bevindt zich eronder. Erbovenop staat een lange pijp die als een vlaggemast de lucht in steekt.

Reuben slaapt naast de warmwatertank, want het allereerste wat hij 's morgens vroeg moet doen is stoken. Om vijf uur 's ochtends beginnen de leidingen te zingen wanneer Reuben het vuur aanmaakt en tegen zes uur spuit het kokende water uit de pijp. In de winter wappert de stoom als een vlag aan Reubens mast.

's Avonds is het niet anders. Om vier 's middags, als de thee op

de terrassen rondgebracht is, moet Reuben beginnen met hout kappen en de oven stoken en tegen zes uur ruik je de withete leidingen die aan de achterkant van de buitenkamers aflopen naar de wasgelegenheid. Als je je gezicht vlakbij de leidingen houdt, kun je de hitte tegen je wang voelen en zie je de dode insekten die erin gebleven zijn. Zo kunnen de gasten zich opfrissen alvorens ze gaan eten op het terras.

‘Als ik het voor het zeggen had,’ zegt Ma, ‘dan namen alle gasten een bad en trokken ze voor het eten hun beste kleren aan. De Veteraan geeft tenminste het goede voorbeeld. Elke avond is hij steevast in avondtenue, met alles erop en eraan. Je zou toch niet zeggen dat hij een *lekhart* heeft. Ja, wij zijn een fatsoenlijk etablissement, of niet soms?’

Ik mag niet in de buurt van de warmwatertank komen, want Pa, die het wrak van de tankwagen zelf heeft gekocht en zelf hier naar toe heeft gesleept, de hele constructie zelf heeft bedacht en aan elkaar gelast, is bang dat de olietank de stoomdruk niet kan hebben. ‘Dat ding ontploft nog een keer,’ zegt hij, ‘en dan kun je beter uit de buurt zijn, Fabian.’

Elke avond zit ik er zo'n vijftien passen vandaan en praat met Reuben die de blokken *doringboom*-hout aan de oven voert en aan de leidingen voelt of ze niet te heet worden en gaan trillen.

‘Alleen Reuben weet met die tank om te gaan,’ zegt Pa. ‘Hij heeft 'm helemaal naar zijn hand gezet. Een ander zou hem te heet stoken en laten ontploffen.’

‘O heavens forbid,’ zegt Ma. ‘Blijf alsjeblieft een eind uit de buurt, Fabiantje. Hopelijk krijgt de Visriviervallei ooit nog eens elektriciteit, als de Verwoerddam wordt gebouwd, en dan zijn we uit de zorgen.’

‘Soebatsfontein,’ zegt Pa. ‘Moordenaarskaroo.’

‘Ach, jij,’ antwoordt Ma en kijkt op haar horloge of de Boeing al overgekomen is*.

Ik zit tegen de stam van de eucalyptus, breek de dode blaadjes met m'n mond af en proefde medicijnen. Ik zie hoe Reuben zweet in zijn witte overhemd met het zwarte vlinderstrikje waarin hij de thee op het terras heeft geserveerd en ruik de bedompte stoom en het *doringboom*-hout dat eerst rokerig smeult voordat het vlamvat en gaat gloeien. De zon zakt en kleurt de horizon rood en bij de rivier roepen de apen. De spreeuwen komen schaterend in een zwerm

* *of het al tijd is voor een neutje*

aangevlogen en zakken af naar het rietbos, ze hebben zich te goed gedaan aan de vijgeboomgaard. De hordeur voor de keukendeur rammelt en ik hoor het gerinkel van serviesgoed en pannen.

‘Kleinbaas Fabian?’ vraagt Reuben en veegt het zweet van zijn voorhoofd.

‘Ja, Reuben?’

‘Wat is een evenaar?’

Ik vertel Reuben wat een evenaar is.

‘Kleinbaas Fabian?’ zegt Reuben.

‘Ja, Reuben?’

‘Wat is een vulkaan?’

Dan vertel ik Reuben wat een vulkaan is.

‘Kleinbaas Fabian, wat is zwaartekracht?’

Dan vertel ik Reuben wat zwaartekracht is.

Tegen etenstijd zit ik er nog, als het dak van het grote huis begint te kraken en de avondschemering de hitte van de dag aan het metaal onttrekt.

‘Wat leren jullie nog meer op school?’ vraagt Reuben.

Ik leen hem mijn schoolboeken en zeg dat hij ze onder zijn matras moet verstoppen, omdat de schoonmaaksters zijn kamer in opdracht van Pa doorzoeken. Reuben steekt ze onder zijn kelnerjasje en leest ze in één nacht uit. Hij houdt van aardrijkskunde en biologie. ‘Ik kijk nu met andere ogen naar sprinkhanen en aardwormen,’ zegt hij. ‘Wat er in hun koppen omgaat weet ik nog niet, maar ik begrijp nu waarom ze openingen hebben in hun lijven en begrijp ook hun vreemde gewoonten.’

‘Reuben,’ zegt Ma altijd, ‘mixt de beste drankjes in heel de Kaapprovincie. Je kan hem elk cocktailrecept geven. Hij gaat de bar in en in minder dan geen tijd komt hij weer naar buiten en de gasten zitten er hoogst tevreden bij. Wat moeten we zonder Reuben beginnen?’

Ik zit bij Reuben en kijk toe hoe hij de oven stookt en met zijn bijl het witte vlees van het *doringboom*-hout klieft. Hij gooit een houtblok in de oven, luistert even met zijn oor aan de tank, knikt dan goedkeurend en bukt zich om nog een blok hout te kappen. Of hij kijkt omhoog naar de vlaggemast en als het kokende water eruit borrelt en gloeiend heet over het zinken dak van het grote huis stroomt, haalt hij er met een pook twee smeulende blokken uit die hij apart legt, voor later.

Reuben noemt de warmwatertank zijn trein. Als hij begint te

stampen, zegt hij: ‘Hoor je de lokomotief, Kleinbaas Fabian! We zijn op weg! Volle kracht vooruit!’

‘Waar gaan we heen, Reuben?’

‘Nee, dat moet jij maar zeggen, Kleinbaas Fabian!’

Ik noem de rits namen op. Reuben hoort ze aan alsof het geschenken zijn: ‘Klipplaat, Kommandagga, Kookhuis, Mortimer, Halesowen, Daggaboersnek, Baroda, Visrivier, Conway, Rosmead, Noupoort... Alicedale, Pearson, De Baai...’

‘Ver hoor,’ zegt Reuben.

‘Ach, Reuben,’ lach ik. ‘Al die plaatsen liggen nog geen tweehonderd mijl uit de buurt! Als we met de Volkswagen naar Kaapstad rijden, dan is het wel vierhonderd mijl!’

‘Raakt de motor dan niet te warm?’

‘Ja, maar we stoppen in Beaufort-Wes, kakhuis nummer zes!’

‘Oh, Kleinbaas Fabian, straks zegt Mevrouw nog dat ik je leer vloeken!’

‘Daar houden we onder koele bomen stil en dan haalt Ma de broodjes biltong voor de dag en schenkt zichzelf een kwartglaasje in; het langste stuk moet nog komen.’

Pa slaapt het laatste stuk na Beaufort. Als we de bergen van Du Toitskloof in de verte zien, maakt Ma hem wakker. Ze krijgt tranen in haar ogen van de blauwe bergen, de vergezichten en de wijngaarden, en haar jeugdherinneringen in het Boland. Ik vertel het allemaal aan Reuben en hij schudt zijn hoofd. Hij is nooit verder geweest dan ons dorp, Cradock.

‘En mevrouw Geertruida,’ zeg ik, ‘weet je waar die helemaal vandaan komt?’

Maar Reuben schudt zijn hoofd en zegt dat de oven nu brandt als een lier en dat het tijd is voor hem, Reuben, om bij de voordeur zijn post in te nemen voor het avondeten.

Elke avond, terwijl de gasten binnendruppelen voor een drankje en voor het avondeten, staat Reuben daar; waardig. Je zou absoluut niet zeggen dat hij doodongelukkig was. De gasten hoeven maar een hand op te steken of met hun vingers te knippen of hij schiet er als een pijl uit de boog op af. ‘Hij praat ook mooi, die Reuben, en hij weet wie hij met Baas of Miss moet aanspreken en wie met Meneer of Mevrouw, dat moet ik zeggen, hij heeft kijk op mensen, hij voelt ze aan,’ zegt Ma altijd. ‘Hij weet dadelijk wat voor vlees hij in de kuip heeft. Ai, had ik maar tien Reubens, dan was Hotel Halesowen een viersterren-etablissement in plaats van

een vlooienhotel dat moeite heeft uit de rode cijfers te blijven.'

'Ach,' zegt Pa dan, 'doe niet zo dramatisch. Je verbeeldt je natuurlijk weer dat je staat te acteren.'

'All the world's a stage,' zegt Ma en haalt haar maatbekertje uit de kast, omdat ze voelt dat haar hand net iets te scheutig is geweest.

Reuben praat niet met tante Geertruida. Hij wil nog niet eens met mij óver haar praten. Toen ze aankwam, heeft hij alleen maar even geknikt, al haar bagage weggedragen en de tuinkaffers opdracht gegeven de Borgward met de tuinslang schoon te spuiten en het ergste vuil eraf te halen.

'Ach,' zegt Ma, 'die zwartjes hebben hun eigen opvattingen over vrouwen. Ze lijkt ook zo op een kerel.'

Als ik Reuben wil vertellen over tante Geertruida's reizen naar Londen en Amsterdam, kijkt hij de andere kant op. Ik neem het boek met de grote kleurenreprodukties van Van Gogh mee naar de warmwatertank. Ik wacht totdat de stoomvlag wappert en Reuben z'n bijl heeft neergelegd. 'Moet je eens kijken, Reuben.' Ik laat hem de plaatjes zien. Al bladerend kom ik langs het straatcafé, de aardappeleters, de gele stoel, het stilleven met de twee laarzen, het portret van dokter Gachet, de hoofdoppasser Trabut, de slaapkamer in Arles, het bonte zelfportret. 'Die boer is gek geworden,' zegt Reuben en hij tilt zijn bijl op. Hij klieft het *doringboom*-hout en gooit het in de rode bek van de oven. De tank schudt hevig en het kokende water gutst over het dak. 'Hij is gek!' schreeuwt hij. Het zweet loopt hem in de hals. 'Die boer is gek!'

***

Ik kauw op de bladeren van de eucalyptus en proef de smaak van Vicks in mijn mond. Ik kijk uit over het land. De avond is een koel laken dat over heel Soebatsfontein neerdaalt. Slierten rode avondmist spreiden zich uit over de vlakte. De ganzen komen gakkend uit de rivierbedding gevlogen.

Terwijl Reubens trein stoom spuwt, komen de gasten zelfvoldaan in hun mooiste kleren over het gras uit hun rondavels aangelopen. De geur van hun aftershaves en parfums waaiert uit over het gazon, de voetpaadjes en het terras. Je ruikt badzeep, haarolie en poeder en iedereen praat met gedempte stem; de kikkers beginnen te kwaken in de rivier, de tuinlampjes flitsen aan en in de verte, bij de strohutten, kun je de vuren van het personeel zien flakkeren.

‘De avond brengt vrolijk verdriet,’ zegt Ma en ze zet een plaat op. De kelners komen aandragen met de drankjes en de lichtjes weerkaatsen in de opgepoetste glazen. De kinderen kunnen niet, zoals overdag, rollebollen in het gras, of in de schuur op de balen luzerne stoeien, maar staan smetteloos aangekleed met elkaar te praten en werpen mij schuinse blikken toe.

Ik kijk niet naar hen. Als Reubens trein op snelheid is en hij naar zijn post moet, fluit ik de honden en loop naar de boomgaard. Er hangt een specifieke avondgeur. Onder de kruinen van de bomen heeft zich de hitte van de dag opgehoopt. Als je van boom naar boom loopt, voel je beurtelings koelte en warmte, koelte en warmte. Ik vervolg mijn cirkelgang, loop dicht langs de strohutten van het werkvolk. Ik ruik de pap en het afval dat ze aan het koken zijn en zie de kaarsen die op vensterbanken worden aangestoken. Ik ruik de huishoudens, kuier vervolgens om de melkstal heen en steek tussen de nu verlaten rondavels door. Ze ademen de geuren die elk gezin van thuis heeft meegenomen. Met de honden scharrel ik tussen de rondavels en kom dan langs de stille kamers met veranda, maar als ik de kinderen van de gasten zie spelen, snijd ik een stuk weg af, ga langs de keuken en als ik bij het terras aankom heeft Ma haar rode oorbellen al in en zit haar knotje strak, zodat het glanst in het licht.

De Veteraan loopt kaarsrecht het terras op; in het lamplicht lijkt hij wel een kerstboom. Hij is in uitgaanstenue. Tante Geertruida zit aan haar gebruikelijke tafeltje, met haar rug een beetje naar de Veteraan toe, zodat ze niet hoeven te praten, tenzij ze de behoefte daartoe voelen. Ma zit bijna nooit stil, ze loopt in en uit, tussen de keuken en de bar, en is altijd bereid om vragen van deze en gene te beantwoorden - over muggebeten, zonnesteken, zoekgeraakte tennisballen, lekke banden of brandend maagzuur.

‘Wat moeten we zonder Reuben beginnen?’ zucht Ma en draaft via het portaal heen en weer tussen de keuken en het terras, bedrijvig in de weer met bestellingen en verzoeken: een extra sausje hier, een zoutvaatje daar, een slaatje bij deze tafel, een scheutje van dit of een ietsje van dat.

‘Neem dit mee, Reuben,’ zegt ze, of: ‘Neem daar even voor me waar, Reuben.’ Ze gaat naar binnen en komt weer naar buiten. ‘Misschien weet Reuben dat,’ zegt ze. En: ‘Reuben, wat ben jij toch handig. Geweldig!’

Dan geeft Reuben mij een knipoog, gaat rechtop tegen het

kozijn van de voordeur staan met zijn witte servet over zijn schouder, houdt het glimmende dienblad precies recht voor de middelste knoop van zijn vest en kijkt over de hoofden van de mensen in de verte, naar de verste heuvel.

Als iemand een vinger verroert, staat Reuben er al. Behalve bij tante Geertruida. Dan is hij ineens zo blind als een bejaarde klipdas op een stuk rots in de zon.

'Daar moeten we maar mee leren leven,' zegt Ma. 'Please bear with us, Geert?'

Tante Geertruida zwaait met haar sigarettenkoker.

'Ik kijk nergens meer van op,' zegt ze. 'De wereld is mijn woning niet.'

***

'Fabiantje,' zegt Ma. 'Breng jij die drie oude nummers van *Reader's Digest* in de zitkamer even naar Reuben. Hij zit op de stoep voor zijn kamertje en kijkt over de wijde wereld uit alsof hij kind noch kraai heeft, 't Is toch wat.'

Pa kijkt als door een wesp gestoken op. 'Wat ben je nou van plan?' vraagt hij. 'Een leescultuur kweken onder het werkvolk? Je hebt toch gehoord hoe het met al die demonstraties gegaan is, en dat ze hun pasjes verbrand hebben, en net aan de overkant van de Keirivier zitten die Poqo's* en dat zijn pas echt wilde kaffers hoor!' Hij staat op. 'Dat noem ik nog eens halve wijsheid. De communisten geven boeken aan de kaffers en wij zitten met de gebakken peren.'

'Ach,' zegt Ma. 'Wat moeten we zonder Reuben beginnen? Wie stookt de warmwatertank, om maar iets te noemen? Elke ochtend poetst hij de schoenen van de gasten tot ze glimmen. En nooit is er in al die jaren over die schoenen ook maar één klacht binnengekomen. En de drankjes die hij mixt! Ik zou soms willen dat ik zelf een gast was en met mijn vingers kon knippen en zeggen: "Een Martini cocktail!" Of: "Een Bing Crosby, alsjeblieft, met ijs!" Hou toch op!'

'Dat is voor jou nog geen reden om hem van leesvoer te voorzien,' bromt Pa. 'Wat moet hij trouwens met *Reader's Digest*? "I am John's kidney." Wat kan een kelner in Soebatsfontein nou John's kidney schelen? Of Hilary en Tenzing die de Mount Everest beklommen hebben? Of orang-oetangs aan de evenaar?'

'Misschien herkent hij z'n familie!' grinnikt Ma, maar ze stuurt

* *Poqo: de gewapende vleugel van het Pan Africanist Congress, een afsplitsing van het ANC.*

me met een ‘hup, hup’ weg om toch die *Reader's Digest*'s te gaan halen. ‘Bovendien,’ hoor ik haar nog tegen Pa zeggen terwijl ik wegren, ‘vindt Geert het een schande dat die man daar dag in dag uit zit en kranten moet stelen uit de vuilnisbak.’

‘Ik dacht al dat zus Geert erachter zat,’ raast Pa. ‘Dat komt door die Hollandse vrijzinnigen. Wat Geert toch in haar kop krijgt door die lui. Waar moet dat eindigen?’

Ik ren naar de veranda achter het huis, waar Reuben de planten staat te begieten.

‘Wat is Poqo, Reuben?’ vraag ik. Reuben laat de gieter bijna uit zijn handen vallen. Hij gaat met zijn rug naar me toe staan en geeft de kerstroos een tweede keer water. Hij houdt erg van de kerstrozen die Ma uit Kaapstad heeft meegebracht. ‘Wat betekent Poqo,’ vraag ik opnieuw.

Hij draait zich om en ziet mij met de tijdschriften staan. Ik merk dat hij geen antwoord wil geven en ik bied ze hem aan. ‘Moet ik van Ma aan je geven.’ Ik schud met de tijdschriften in m'n hand maar hij pakt ze niet aan. ‘Ze zegt dat je maar in de verte zit te staren. Je mag ze lezen. Pak ze nou, Reuben.’

Reuben zet zijn gieter neer. Hij veegt zijn handen af aan zijn broek en kijkt of ze droog zijn. Dan veegt hij ze opnieuw af en blaast zijn handpalmen droog. Hij zakt door zijn knieën totdat hij mij recht in de ogen kan zien. Hij strekt één hand naar mij uit, met de handpalm naar boven. Met de andere hand pakt hij de pols van zijn uitgestrekte hand. Dat doen de zwarten altijd als ze je willen bedanken. De gever kan allebei de handen zien; dan bestaat het gevaar niet dat de ene hand een geschenk aanneemt terwijl de ontvanger achter zijn rug een speer vasthoudt.

Reuben komt overeind met de tijdschriften in z'n handen. ‘Poqo betekent,’ zegt hij zacht, ‘wij gaan alleen verder. We go it alone.’ Hij veegt over zijn neus. Zijn Engels verrast mij; ik heb hem nog nooit Engels horen praten.

‘Spreek jij Engels, Reuben!?’ roep ik.

Hij glimlacht en zegt: ‘Zeg maar tegen je Ma dat Reuben haar zeer dankbaar is. Zeg haar maar dat Reuben ze zal lezen en dat ze hem zeker zullen helpen een betere kelner te worden.’

‘Maar Reuben! Jij kunt niet beter worden! Ma zegt dat je de beste kelner van de hele wereld bent!’

Reubens ogen beginnen helder te flikkeren. ‘Zegt Mevrouw dat?’

‘Ja!’ beaam ik. ‘En Pa ook. En tante Geertruida!’

‘Zeggen ze dat echt?’ Reuben gaat verder met gieten.

‘Ja, natuurlijk!’

‘Waarom zeggen ze dat dan nooit tegen mij?’

Ik kijk naar z'n stugge rug. ‘Dat weet ik niet, Reuben,’ zeg ik. ‘Maar ik weet wel dat er nog meer nummers van *Reader's Digest* zijn dan deze drie.’

Reuben zwijgt. Hij keert me de rug toe.

***

Die nacht brandt het kaarsje in Reubens kamer tot ver in de kleine uurtjes.

‘Reuben op de weg naar de wetenschap!’ spot Ma als Reuben de volgende ochtend met zijn witte servet en dienblad tegen het kozijn komt staan. Ze gaat naar hem toe. ‘Wat heb je gisteravond gelezen, Reuben?’ vraagt ze. Reuben tast achter zich en haalt de drie *Reader's Digest*'s te voorschijn.

‘Alstublieft mevrouw,’ zegt hij. ‘Alle drie vannacht uitgelezen.’

‘Goeie hemel!’ roept Ma. ‘Echt, Reuben? Geertruida, Fabian, kom eens hier! Onze Eerste Kelner heeft in één nacht drie *Reader's Digest*'s gelezen! Fabiantje, jongen, hoor je dat! Maar Reuben, we moeten je bij Chief Matanzima zien te krijgen, dan kun je hem helpen met het thuisland dat Dokter Verwoerd jullie gegeven heeft!’

Reuben draait zich om.

Het is de eerste keer in al die jaren dat hij haar de rug toekeert.

Later die dag zegt Pa: ‘Zo zie je maar weer. Drie *Reader's Digest*'s gelezen en die kaffer denkt dat hij voor blank kan doorgaan. Hebben Geertruida en jij niet gehoord wat Verwoerd gezegd heeft over het Bantoe-onderwijs?’

Ma roept Reuben na. ‘Jack! Waar ga je nou naar toe, jongen? Jack!’ Blanken noemen zwarte mannen wel vaker bij die naam. Hoe ze er nu bijkomt om hem met Jack aan te spreken, weet ik niet. Ik ga voor Ma staan. Ik slik en houd mijn hand voor mijn mond.

‘Ma, Reuben is vast moe van al dat lezen.’

Ze kijkt hem na en aait over m'n bol. ‘Vast en zeker, Fabiantje, en hij moet ook de schoenen nog poetsen en 's ochtends en 's avonds het vuur stoken, hij kan in z'n eentje de bar runnen en wij maar op hem vitten als de andere kelners een keer dronken zijn. We moeten hem maar een beetje ontzien.’ Ze kijkt naar de klok

die boven de plastic rozen hangt. ‘Is de Boeing al overgekomen? De dag is nauwelijks begonnen of er is al paniek in de tent, wat jij, Fabian?’

Uit het flesje dat voor noodgevallen naast de telefoongids staat schenkt ze een glaasje in tegen de zenuwen. ‘Ach,’ zegt ze, ‘die zwartjes kunnen ook zo bot zijn. Ik ben blij dat Dokter ze een eigen thuisland geeft. Daar kunnen ze barsten.’ Ze neemt een slokje brandewijn en kijkt mij aan. ‘Maar wat moeten we zonder onze Reuben beginnen?’ Ze zucht. ‘Als die kaffer maar een beetje spaarzin had, dan hielp ik hem wel sparen voor een radio of een auto of zo iets. Maar je weet hoe het gaat, Fabian. Net kinderen, die zwartjes. Kinderen van de nacht. De Dokter kan het zo mooi zeggen!’

Ze houdt haar glaasje tegen het zonlicht. ‘Een Gemenebest van zuidelijk-Afrikaanse landen, stel je eens voor! Iedereen zorgt voor zichzelf and the show can go on!’ Ze kijkt me aan en houdt haar hoofd schuin. ‘Ach, Fabian, jongen, jij bent nog zo klein, en soms kun je ogen als schoteltjes opzetten. Met al je vragen; en je kijkt en kijkt maar. Soms lijk je wel een bidsprinkhaan die z'n pootjes schoon wrijft en intussen een oogje in het zeil houdt, of niet soms, Fabian?’ Ze tilt het glaasje op en leegt het in één teug. ‘Toe, wegwezen, uit m'n ogen, ga spelen, Fabian! Reuben, loopt het ontbijt? Morning, morning, have you had a good night's rest? Móge, moge, jullie zijn vanochtend zeker bij het krieken van de dag opgestaan! De gebruikelijke tafel? Two English breakfasts? Mieliepap voor u? Kom, kom, u bent hier in de Grote Karoo, hoor! Verse biltong, gebraden in de pan? Moet u eens proberen! En daarna kudunier-tjes met leghorn eieren!’

Ik loop naar de keuken en tref Reuben bij het fornuis aan met daarop de grote koekepan waarin wel vierentwintig eieren tegelijk gebakken worden. Hij kijkt naar het eiwit dat spettert in de olie. ‘Reuben...,’ fluister ik zacht. ‘Reuben...’

Achter ons staan de koks luidruchtig te kletsen. Water dat wordt weggegooid spat over het vaatwerk en de geur van vuil afwaswater, van groenteschillen, romige melk, varkensspek en kuduniertjes walmt om ons heen. ‘Reuben!’

Hij draait zich om.

‘Kleinbaas Fabian,’ zegt hij met trillende stem. ‘Meer boeken voor mij stelen, alsjeblieft!’

Relaas van een moord
(fragment)
Antjie Krog
(Vertaling Robert Dorsman)

Het is een middag zoals alle andere. Een van de kinderen oefent toonladders. De jongste zit bij mij in de keuken en ik overhoor hem de route die het bloed door het lichaam aflegt.

‘Goed, opnieuw, vanaf de longen gaat het...’ De telefoon rinkelt. De hond slaat aan.

‘2453.’

‘Spreek ik met A?’

‘Ja,’ zeg ik. Ik leg mijn hand op het mondstuk. ‘Het water, zet het water af.’

‘Spreek ik met degene die met het ANC heeft gepraat?’

Ik zwijg.

‘Wel eens van de Witte Wolven gehoord? Vanavond komen we voor jou. Een verraadster en een slet als jij verdient het als een hond te worden afgemaakt.’ Dan wordt de verbinding verbroken.

Ik beweeg niet. Ineens lijkt alles op z'n plaats te vallen. Ik kan mijn bloed horen stromen. Mijn hart bonst. Op tafel ligt een kruimel Romany Cream. Ik zie zelfs de kleine, onzichtbare ademver-plaatsingen bij mijn neusvleugels. Een ondraaglijke jasmijngeur valt ineens het huis binnen. Ik leg de hoorn voorzichtig op de haak. Ik zet met veel zorg koffie.

‘Willen jullie vanavond uit logeren op de boerderij?’

‘Waarom? Moeten jullie weg?’ vraagt de derde achterdochtig.

‘Ach, je vader en ik willen gewoon eens een keertje alleen zijn.’

‘Jaja... met wijn en kaarsen zeker!’ zegt nummer twee, de wijsneus.

‘Precies... pak jullie rugzak in en denk eraan: morgen naar school.’

Op de terugweg stop ik bij het politiebureau. De jonge agentjes die verveeld over de balie hangen, scheppen er duidelijk genoegen in mij van het kastje naar de muur te sturen. De commissaris hoort mij beroepsmatig aan. Hij is aan handen en voeten gebonden. Het ANC ligt voor heel veel blanken uiterst gevoelig. Mocht er weer gebeld worden, dan moet ik bang klinken. Want dat willen ze

eigenlijk - ik moet niet... hoe zal hij het zeggen, arrogant overkomen. Als er iets gebeurt, kan ik altijd bellen.

Ik ga naar huis. Het wordt al donker. Moet de deur op het nachtslot? Moeten de luiken dicht? Moet het licht aanblijven?

Zorgvuldig was ik de koffiebekers. Geef de thijm en de peterselie water. J. komt de keuken binnen. Hij ziet mijn gezicht. ‘Ach, Here,’ zegt hij terwijl hij gaat zitten.

Later hoor ik hem in de studeerkamer. Hij komt terug met het vergeten geweer.

‘Wat ben jij in 's hemelsnaam van plan?’

‘Ik weet niet hoe jij erover denkt, maar ik laat me in mijn eigen huis niet door een idiote racist overhoop schieten.’

‘Ben je gek geworden! Wil je soms de hele avond met een geweer gaan zitten wachten - als een godvergeten Voortrekker!’

We kijken allebei naar het geweer. De loop is hier en daar verroest en zit onder het spinrag. We barsten in lachen uit. ‘Ik heb er niet eens kogels voor,’ zegt hij, terwijl we ons naast elkaar op de grond laten zakken alsof onze benen ons niet meer kunnen dragen.

J. schenkt twee borrels in. Lichtzinnig trek ik een zak pinda's open. Het is al donker. Ineens merk ik dat ik mijn hoofd gedraaid houd, alsof ik op iets gespitst ben. J. doet de deuren op slot. We gaan voor de tv zitten. Al snel draait hij het geluid weg. ‘Anders horen we het hek niet.’

We wachten.

‘Stel dat dat geweer het wel deed, en dat ik het vanavond zou gebruiken, wat zou je daar dan zo erg aan vinden?’

‘Radeloos zou ik worden. Als die vent wil schieten, dan doet hij dat maar, dan heeft hij het in zijn kop. Maar ik ga niet op een ander schieten.’

‘Jeetje, schat, jij hoeft de trekker niet over te halen, dat doe ik. En ik schiet op iedereen die het op mij, mijn vrouw en mijn kinderen heeft gemunt.’

Ik raak bijna in paniek. ‘Het gaat hier wel om een donders principe - ongeveer het enige principe dat jij en ik hebben. Als jij op hem schiet, dan kan hij toch net zo goed zwarten overhoop knallen, dan kan iedereen voor eigen rechter spelen. Zou jij in zo'n land willen wonen? Zou je willen dat je kinderen in zo'n land opgroeien?’

‘Alsjeblieft zeg. Alsjeblieft, bespaar me vanavondje clichés over de *struggle.* Wees reëel. We zitten in ons eigen huis gevangen en

over een uur zijn we misschien wel morsdood!’

Zijn woorden blijven tussen ons in hangen.

Negen uur. We wachten. We drinken, maar het heeft geen enkel effect. Vanaf de veranda zijn we een makkelijk doelwit. Vanaf de lager gelegen straat is het lastiger. Bij iedere auto die voorbijrijdt spitsen we de oren. De hond blaft aanhoudend. Onafgebroken.

Tien uur. We wachten nog steeds. Waarom gaan we niet naar bed? Of in bad? Waarom leggen we geen puzzel? We wachten, en dan dringt het tot me door dat we op niets anders wachten dan op het geluid. Op de uiteindelijke, volledige inbreuk op onze intieme ruimte. En dat is waaraan je doodgaat - niet aan de kogel, maar aan de broosheid van je naakte bestaan, dat met harde hand geschonden wordt, eens en voor altijd.

Elf uur, en we zitten nog steeds te wachten. We weten dat dit niets voorstelt vergeleken bij wat anderen moeten doormaken.

Oneindig. Een oneindige, vijandige nacht.

Mijn hele wezen zit te springen om het geluid. Laat het alsjeblieft gebeuren, voorbij zijn. Ik ben ook maar een mens - ik kan dit niet langer verdragen.

Twaalf uur - we nebben ons een ongeluk geluisterd. We gaan naar bed. We liggen naast elkaar. Onze ogen turen in het duister.

Als de mussen in de dakgoot zich beginnen te roeren, vallen wij in slaap. Het wordt dag - een gewone dag, net als alle andere.

Het verhaal van mijn neef
Marlene van Niekerk
(Vertaling Robert Dorsman)

Mijn neef Freek was er een uit de oertijd: toen de graansoort ‘Schemer’ nog niet de codenaam FX102 had en een schietpartij op woedende, hongerende mensen nog niet werd betiteld als het ‘neutraliseren van oproerige elementen’.

Hij was een woesteling en een geweldenaar met een blauwe stekelige baard, en hij had gouden vullingen die schitterden tussen zijn zwartgerookte tanden. Hij was een tovenaar - wreed, geslepen en zichtbaar schijnheilig. En dat zou natuurlijk zijn ondergang worden. Want naarmate geweld meer gerationaliseerd wordt, neemt de medeplichtigheid van het onschuldige individu toe, terwijl de sadisten onder ons zich kunnen terugtrekken, als de laatst overlevende horzels in een goedgeoliede raffinaderij.

Mijn twee andere neven vormen het bewijs voor deze paradox. Piet, Freeks ene broer, stelde in zijn jonge jaren niets voor, maar is tegenwoordig een harteloze, onverstoorbare, in de wijde omtrek gevreesde hoofd-gevangenbewaarder van Pollsmoor in Kaapstad. Thysie, zijn andere broer, was verlegen en bloosde snel en zei nooit wat. Hij was zo stil dat hij zich bij de militaire geheime dienst wist op te werken tot een hoge, gevaarlijke post. Op het hoogtepunt van zijn carrière is hij tijdens een ‘verkenningstocht’ aan de overzijde van de Limpopo, zoals het een held betaamt, geëxplodeerd, samen met een prachtige wilde olijfboom.

Toch vreemd dat hun soort in onze herinnering blijft voortleven als onderdelen in een perfect raderwerk en dat ze worden geroemd om hun wrede lot, terwijl Freek helemaal naar de achtergrond is verdwenen. De systematische en onverstoorbare terreur van nu heeft hem helemaal verdrongen.

Vlak voor Kerstmis kwam Freek onverwacht op Tygerhoek aan - op het heetste uur van een zomerdag in Overberg - even na twaalven, wanneer de muisvogels in het hoge gras onder de guaveboom pitjes uitspugen en de opdringerige, door hun moeder verstoten jonge geiten met gele, flikkerende ogen zonder iets om op te kauwen tandenknarsend heen en weer wiegen. Hij droeg een wit pak en overal waar hij liep, bleef onmiskenbaar een geur van zwavel en

zilvernitraat hangen. Hij liep rechtstreeks naar de keuken om mijn moeder te begroeten. Zij was perziken aan het inmaken, het was er het seizoen voor en we konden ze niet opkrijgen, zoveel waren er.

Ze hield net een volle fles perziken tegen het licht om de siroop te keuren op kleur en helderheid, nederig en vergenoegd als een wijze maagd die beseft dat ze genoeg olie zal hebben tot de dageraad, toen Freek haar van achteren om haar middel greep waardoor ze de fles van schrik uit haar handen liet vallen.

Ergernis, middageten in stilte: Pa verhit van het land - de oogsttijd net aangebroken - zijn nek rood van het wassen en schrobben, zijn natte haren platgekamd. Ma uit haar humeur en vol onderdrukte wraakgevoelens jegens hem, want Freek is het kind van zijn onaangepaste zuster van het *Zandveld.* Moeders gezag en orde en haar reservoir aan geduld werden van de strik van haar schort tot aan het haar op haar kruin op de proef gesteld door het duivelse getreiter van die jongen.

Wij kinderen waren gefascineerd. Vol afschuw en pret zagen we Freek eerst een verbrande lucifer, toen een spijker en ten slotte een tand uit zijn pompoenmoes peuteren en ze netjes op de rand van zijn bord rangschikken, alsof het de gewoonste zaak van de wereld was, alsof mijn moeder bekend stond om haar onhygiënische keuken en ongeïnteresseerde kookgewoonten. Toen mompelde hij overdreven kokhalzend een verontschuldiging, stond op en strompelde krom van voorgewende misselijkheid van tafel. Ma was laaiend en diep gekrenkt.

's Middags troffen we hem achter de overloop van het reservoir waar hij op zijn buik met een windbuks op pompoenbloemen lag te schieten. De bruine kinderen van de boerderij lagen tussen de ranken, helemaal onzichtbaar tussen de grote bladeren en ze moesten de volgroeide pompoenen en de bloemen aan de steeltjes omhoog houden zodat Freek er op kon schieten - zijn doelwit een veld vol grote, gele kaarsvlammetjes. Ze moesten hun hoofd in het zand drukken en zich zo klein mogelijk maken en mocht er toch iemand geraakt worden, dan kregen ze drie Hubbly Bubblies en een half pond zuurtjes. Voor het risico dat ze liepen kregen ze niets. Ik had voor die prijs wel willen meedoen en me in mijn vinger willen laten schieten, maar Freek zei dat ik wit was en dus gemakkelijker geraakt kon worden en dat hij verder geen problemen wilde met m'n moeder.

Freek broedde op iets. Een paar dagen lag hij in zijn rood-zwart

gestreepte pyjama op zijn bed in de logeerkamer en kleedde zich af en toe aan om in het *bakkie* naar het dorp te rijden. Elke keer dat hij terugkwam, stond er meer onheil in zijn ogen te lezen.

Toen kwam hij in actie. Wij moesten muizen gaan vangen - terwijl Freek in de hoek van de luzerneschuur zat te roken, wat onbezonnen was, wantje hoefde maar te vloeken of hij vloog in brand.

Met een jutezak vol levende muizen trokken we, een zestal kinderen van de boerderij, naar Freeks slaapkamer. Hij was in een geheimzinnige, geniepige bui, waarvan we toen niet begrepen dat die voortkwam uit een diepgewortelde, onbevredigde behoefte aan erkenning van zijn bijzondere talent. Uit zijn koffer pakte hij toen eerst reepjes gevlochten leer en touwtjes met schuifknopen en strikken. Ik moest de muizen een voor een aangeven. We keken vol afgrijzen en bewondering toe hoe hij met ironische zakelijkheid alle wriemelende en piepende muizen in het tuig werkte en vastbond totdat hij met een stuiptrekkende dubbele rij van zes muizen op zijn schoot zat.

Toen wroette hij weer in zijn koffer en haalde een schaalmodel te voorschijn van de wagen waarmee Elia ten hemel was gevaren. Kroonkurken dienden als wielen, een dunne pen als disselboom en het chassis was gemaakt van opengesneden en aan elkaar gelijmde toiletrolletjes en platte lolliestokjes. Het gevaarte was prachtig met de hand beschilderd; idyllische groene boerenlandschap] es met witte bijgebouwen, roze varkens, vette koeien en blinkende watermolentjes, het geheel omgeven door een rood met geel bloemmotief dat tegelijkertijd het golvende haar voorstelde van twee boosaardig fronsende vuurgeesten vooraan op de flanken van de wagen.

Zonder aarzelen stak Freek de disselboom tussen de twee rijen muizen in het tuig en nam de hele santekraam mee naar de betonnen achterplaats voor de vertoning. Toen hij ze had neergezet, spartelden de muizen eerst in alle richtingen, maar Freeks vindingrijkheid kende geen grenzen. Hij haalde een blikje terpentine uit de voorraadkamer en smeerde met het topje van zijn vinger een druppel onder de staarten van de voorste twee muizen. Dit had het gewenste effect en drie kwartier trokken de muizen hun wagen rondom moeders Pride of India die in de aardewerk pot op de achterplaats stond. De katten zaten verbijsterd naar het spektakel te kijken en lieten hun kopjes meedraaien. Iedereen op de boerderij was binnen de kortste keren op de achterplaats verzameld en men schudde ongelovig het hoofd en gaf uiting aan zijn bewondering

voor dit onmogelijke schouwspel.

Freek was de held. Met zijn handen in zijn zij stond hij naar zijn vinding te kijken en hij glom van trots door de eensgezinde bewondering die hem ten deel viel. In zijn donkere ogen blonk een gevaarlijk soort wellust en om zijn mond speelde een wrede glimlach, waarin een zweem van cynische zelfingenomenheid lag. Zijn gouden vullingen, gevangen in de zon, blonken vreemd. Pa hield zich stil en bleef stug op de achtergrond. Op zijn gezicht stond een oude, onuitsprekelijke angst te lezen. Freek zag het en wist beter dan wij allemaal wat die uitdrukking betekende. Maar hij was niet te stuiten en tartte hem waar wij bij waren, en pa stond machteloos tegenover Freeks duivelse fantasieën.

‘Dit is nog niks,’ zei Freek, ‘volgende week laten we een muis vliegen, en als hij uitgevlogen is, komt hij gaargestoomd in zijn eigen sop op aarde terug.’

De volgende paar dagen heerste er een onrustige sfeer op de boerderij. Er waren ruzies, irritaties en misverstanden, zonder dat iemand de vinger op de zere plek kon leggen.

Freek werkte in zijn eentje onverstoorbaar verder aan zijn volgende vertoning. Eerst kocht hij Oukoos Bakkers hele voorraad pakpapier op - van dat dunne, tissueachtige papier dat altijd in een enkele slag om een plattelandsbrood gewikkeld zat - drie grote dozen vol. En verder een rol dun ijzerdraad, een rol licht kippegaas, een pot lijm, kwasten, een fles spiritus, een zak watten en een bol fijn touw.

In de oude boomgaard, naast het landje waar onze jonge geiten stonden, bovenop de poten van een watertank die lang geleden was doorgeroest en omgevallen, begon hij met zijn constructie. Wij maakten onderling ruzie over wie hem mocht helpen, wie de meetlat mocht vasthouden, wie de draad mocht strak houden, wie de net aan elkaar gelijmde stroken pakpapier met wasknijpers aan de draad van het hek mocht hangen om te drogen.

Freek riep ons streng tot de orde. Hij verlangde absolute stilte. Alleen hij mocht praten - en kortaf gaf hij instructies, bevelen, correcties. Soms kwam er een geitje bij het hek kijken wat er aan de hand was. Dan maakte Freek zachte zuiggeluidjes tussen zijn tanden en vertelde hij de geit met een vreemde, verleidelijke stem wat hij van plan was. Die beesten werden gek van die stem. Ze gingen op hun achterpoten tegen de omheining staan en rekten hun halzen om maar door hem geaaid te worden.

Na drie dagen was de ballon klaar. Als een reusachtige roomwitte kokon hing hij daar in de oude boomgaard tussen de staketsels -makkelijk twee en een halve man hoog.

De lancering vond de volgende avond plaats, vanaf de zoldertrap aan de zijgevel van het huis. Freek was in zijn element. Als een generaal die zijn leger opstelt, deelde hij ons bevelen uit. Die moest daar gaan staan om de ballon op te vangen als hij zou vallen, en die moest weer hier bij de hooiberg gaan staan om op te letten dat er geen brand zou ontstaan.

Door dit alles kreeg ons bestaan een geheel nieuwe dimensie. Weg waren saaiheid en verveling, weg was de sleur van alledag. De zijgevel, getekend door de tand des tijds, de zoldertrap waarop we altijd gingen zitten als we niets te doen hadden en waarvan de groene verf bladderde, de oosterse vruchtenboom met de papieren vogelverschrikker in de kruin, het hele landschap van onze onschuld en geborgenheid - in de aanwezigheid van onze flitsende aanvoerder kreeg alles de allure van een arbitrair dekor, vol vreemde, uitheemse rekwisieten, die naargelang de willekeur van de verbeelding gewicht of betekenis kregen.

Het avondeten dat ma bereid had - worst, roereieren, tomaten, brood en melk - bleef onaangeroerd op de tafel in de propere keuken staan. Niemand wilde eten. Buiten was de nacht gehuld in een diep, verleidelijk blauw waarin alles mogelijk leek. Alles stond op losse schroeven. Het leek alsof alles - ons huis, de perken met zinnia's, de verlichte kerktoren van het dorp in de verte, ja zelfs de spitsen van de *Langeberge* aan de noorderkim - een voorlopig karakter had gekregen en bij het minste of geringste verkeerde briesje zou losraken en opstijgen om uiteindelijk als een fantastisch stelsel tussen de sterren herkend te worden.

Freek doopte een dikke, met dun touw omwikkelde pluk watten in de spiritus en stopte hem in de met ijzerdraad versterkte opening van de ballon. Het geval hing boven de bovenste tree van de zoldertrap. Kitaartjie, vaders voorman, zat schrijlings op de nok van de zijgevel en hield de ballon aan een hengel in de lucht. Ikzelf stond in het zolderraam en moest op het geëigende moment het haakje uit het oogje aan de bovenkant van de ballon halen.

Toen draaide Freek zich om en riep naar beneden: ‘Gauw, gauw, waar is het gewichtje waarmee ie mooi rechtop in de lucht kan blijven hangen.’ Pa stond op het beslissende ogenblik een paar treden lager dan Freek op het trapje te wachten. Vanuit het zol-

derraam kon ik goed zien wat er gebeurde. Ik keek recht in vaders gezicht, dat helder verlicht was door de stormlamp die ik bij me had.

‘Hier, Frederik,’ sprak hij hem bij zijn doopnaam aan. ‘Hier heb ik een steentje voor je.’ Ik was stomverbaasd toen ik zag wat pa aan Freek gaf. Het was de edelsteen die hij en ma tijdens hun huwelijksreis uit de Sederbergen hadden meegenomen naar de Kaap om hem te laten bewerken. In het fotoalbum is nog ergens een foto waarop pa en ma lachend en verwaaid in een zijsteegje van de Adderleystraat staan, gekiekt door een straatfotograaf, op de dag dat ze hun vondst tot een volmaakt ovaal hadden laten slijpen. Wanneer pa het uit het middelste laatje van zijn kabinet haalde om het ons te laten zien, wisten we intuïtief dat het iets kostbaars was dat na bezichtiging altijd weer werd teruggelegd op het houdertje. Maar zelfs dit blinkendste en gladste der kleinoden was als offer nog niet groot genoeg.

‘Ach nee, oom, dat steentje mag u houden. Hier heb je een levend gewicht voor nodig,’ antwoordde Freek, met in zijn stem de autoriteit van de expert die weet dat hij gewone stervelingen onder het mom van technische noodzaak alles kan wijsmaken.

Mijn vriendje Samuel, het kind van Kitaartjie, scharrelde de trap op met beentjes die trilden van opwinding. In zijn hand hield hij een opgeblazen, doorschijnend plastic zakje met een levende streepmuis erin. Hij moest tussen vaders benen door kruipen om Freek het diertje aan te reiken. ‘Hier is hij, hier is hij,’ hijgde hij en zijn ogen stonden ernstig, uit respect voor het doel dat alle middelen dubbel en dwars zou heiligen. Pa klom stug naar beneden en ging onderaan de trap staan, bij ma en Heleentjie en mijn kleine broertje dat knikkebollend in zijn wagen zat. Ik was in de war. Enerzijds was ik trots dat ik zo'n belangrijke functie bekleedde in het geheel, maar anderzijds stond ik liever beneden, bij hen.

Uitgerust met zijn levende gewicht was de ballon dan eindelijk gereed om te worden opgelaten. Freek maakte een vuurtje onderaan bij de opening en het grote, witte gevaarte liep langzaam vol met een diepgele gloed; rustig wiegend steeg het ding op, aangedreven door zijn eigen, stuwende wil.

‘Los die haak! Los!’ schreeuwde Freek. ‘Weg met die stok, dan kan de muis de zee zien.’ Ik leunde zo ver ik kon uit het venster, maakte het vishaakje los en trok mijn hoofd weer naar binnen zodat het ding vaart kon maken. Centimeter voor centimeter werd

mijn uitzicht door het venster meer en meer belemmerd. Ik had het verschrikkelijk benauwd. Ik had het gevoel alsof mijn eigen borst langzaam volliep met een taaie, mierzoete stroop die zo zwaar was dat de dunne vliezen en de tere wanden die ik in mijn binnenste vermoedde het zouden begeven. Ik deed mijn ogen dicht en toen ik ze weer open deed, zag ik de muis. Daar hing hij: zijn zachte, roze buik zat tegen de binnenkant van het bungelende plastic zakje gedrukt en met zijn nu al vermoeide roze pootjes krabbelde hij vaag tegen het gladde oppervlak, zijn kraaloogjes zochten wanhopig naar een opening.

Ik greep de lamp, stormde woest langs Freek de trap af en drukte mijn hoofd tegen vaders kakibroek om het suizen in mijn oren tot bedaren te brengen. Mijn vertwijfeling was echter van korte duur, want het was een weergaloos schouwspel zoals die stralende ballon zacht als een prachtige, half-vergeten droom wegdreef in de fluwelige nacht.

Toen de ballon eenmaal hoogte had, begon te telefoon te rinkelen. De eerste die belde was Oupa Rossouw, de baas van de Orion-bioscoop. ‘Meneegg Van Niekeggk,’ schreeuwde hij in de hoorn, ‘egg vliegt een heel ggaagg ding bij jullie doogg de lucht. Hebt u het gezien?’

‘Ja zeker, meneer Rossouw,’ antwoordde pa met pretogen; zijn bedenkingen moesten het afleggen tegen zijn fantasie. ‘We houden hem onder schot, ik heb al mijn jachtgeweren hier op de stoep klaar staan, geladen en al. We denken dat het een vliegende schotel is.’

‘Waaggachtig, meneegg Van Niekeggk, zou 't waagg zijn? Misschien is het eeggdegg onze Hege Jezus die wedeggkomt.’

‘Nee, meneer Rossouw, de tijd is er misschien wel rijp voor, maar nog niet helemaal en bovendien kwam er hier op het erf een vreemde, onchristelijke groene straal naar beneden. Ik denk van Marsmannetjes die te veel cactusvijgen hebben gegeten.’

Toen hij dat gezegd had, moest pa zo lachen dat hij de hoorn maar op de haak legde. Verderop op het erf trok Apie, de gestoorde oude vrouw van de bouwvakker, met een kronkelende, op volle sterkte spuitende tuinslang in haar handen, een spoor door de akker met wilde aardappelen rond hun huis. Alle honden op het erf blaften en op de bovenste trede van de zoldertrap stond Freek *nog* steeds met zijn handen in de zij en zijn kop in zijn nek, alsof hij de melkweg en wat daarachter lag eigenhandig geschapen had.

Die avond kwamen er nog twintig telefoontjes en al naar gelang de aard van de betrokkenen en de mate van hun eigen misdragingen verzon pa verhalen over de zin en herkomst van Freeks ballon: dat het om een experiment ging van het weerstation in Protem om de luchtvervuiling door de kalkfabriek te meten; dat het een langzaam vliegende verkenningsballon was van Ysterplaat die tevens de verboden jacht op beschermd wild registreerde; dat het een waarschuwing was van de god van de Schemering aan de boeren op het heuvelachtige veld die hun zaaigronden overbemestten; dat het een vuurkolom was zoals die waarmee de Israëlieten uit Egypteland waren geleid; en dat het de uittocht aankondigde van de Overbergers uit de heerschappij van gierigheid, snobisme en racisme.

En zo probeerde pa, met alle fantasie waarover hij beschikte, de trage gang te rechtvaardigen van het schitterendste van alle martelwerktuigen, vervaardigd door het kind van zijn zuster, vanaf zijn zoldertrap gelanceerd, dat nu als een vlammend zwaard boven de ruisende graanvelden van de Overbergse boerderijen hing: Soet-melksvlei, Heuningrug, Blydskap, Bien Donné, Varslug en Welte-vree.

En vaders leugenverhalen kwamen goed van pas. Dat was de schrale troost voor zijn rechtschapen verbeelding. Want toen de ballon later uit het zicht verdween en wij ons met de Jeep vol zakken en vaten met water naar de velden haastten, vonden we onderaan de uitgebrande ballon, in elkaar gekrompen, nog spartelend en helemaal kaal geschroeid, de muis. Het vuur hadden we snel onder controle. Maar pa was nog steeds met zorg vervuld. Ergens smeulde nog iets in hem.

Een week later, de avond voor Freeks vertrek - zijn metalen koffer stond in het portaal, zijn witte pak hing schoon en geperst aan zijn kastdeur - brak de hel los op Tygerhoek.

Pa kwam mij en Heleentje wekken. Het was al ver na middernacht; er hing een scherpe geur van brand in de lucht, en er was een machtig gedruis dat aanzwol. Pa zag lijkbleek. We moesten onze schoenen en ochtendjassen aantrekken. Broertje op haar heup torsend, stopte ma de inhoud van de ijskast en de broodtrommel razendsnel in een koeltas. De Opel was al uit de garage gereden en stond klaar bij het achterhek. Pa nam ons eerst aan zijn hand mee naar de voorkant van het huis om ons voor de rest van ons leven te doordringen van de verschrikkingen die een op hol

geslagen fantasie teweeg kunnen brengen. De zuidooster woei over het erf en de berg stond in brand. Ik moest aan Mozes denken die voor het brandende braambos neerviel en zijn gelaat verborg, maar dat leek bij het aanschouwen van zoveel geweld een uitermate banale mogelijkheid.

Voor de knetterende, spuwende muil van het vuur uit, kwam alles wat leeft vanaf de rivier op ons huis af en zwermde uit over het erf - springend, kruipend en glijdend. Vooraan de waterbokken en de klipspringers, mekkerend en verwilderd, daarachter de springhazen en de klipdassen, de stekelvarkens, mollen, muizen, otters, zilvervossen, slangen en torren. De lucht zat vol wulpen en parelhoenders die in paniek door elkaar vlogen.

Achter het huis zette een van de jonge geiten een keel op. Nog nooit had ik een geit zo horen schreeuwen. In de chaos riep pa naar achter dat Frederik ze uit de omheining moest jagen. Er kwam geen antwoord, er was alleen het geraas van het vuur dat steeds dichterbij kwam.

Het was zo'n chaos dat het wonder dat toen gebeurde ons eerder met vrees dan met dankbaarheid vervulde. Het begon namelijk te regenen. In zachte grijze vlagen recht uit het zuidoosten, met die zoete, fruitige geur van regen die buiten het seizoen valt en uit de verkeerde hoek komt. We stonden daar met onze armen om elkaar heen geslagen te kijken hoe het vuur dat van de berg kwam langzaam doofde door de regen. Onze neef was nergens te bekennen.

Voordat we hem de volgende ochtend naar het station brachten, keken we vanaf de stoep toe hoe hij als een soort inspecteur nog een rondgang maakte over het erf. We zagen hoe hij met zijn handen in de zij de verwoesting om hem heen in zich opnam. Hier en daar kringelden nog rookpluimpjes omhoog uit de zwartgeblakerde berg. Langzaam liep hij terug, erop lettend dat hij zijn kleren niet vuil maakte of zijn schoenen besmeurde aan de verkoolde karkassen. Toen hij in de auto stapte, zaten zijn witte kleren niettemin vol roetdeeltjes en ma zei: ‘Niet afvegen, dan krijg je strepen.’ Verder deed iedereen er het zwijgen toe.

Toen we weer thuis waren, maakten pa en ik een ommetje om na te denken over wat er gebeurd was en wat er het eerst gedaan moest worden. In de boomgaard liet hij me met een ‘God allemachtig’ ineens alleen achter en klom over de draad van het gei-tenweitje. Het hek zat stevig op slot. In de krib met water lag een geitje met een gebroken nek vol bloed. Rondom was het gras ver-

trapt en aan de sporen in de modder kon je zien dat er een worsteling plaatsgevonden moest hebben. De overige geitjes stonden schuw tegen elkaar aan gedrukt in een hoek. Over de open ogen van het geitje lag een grijs vlies dat leek op de dauw op een kerstpruim.

Ma wachtte ons op de achterplaats op met een bundeltje in haar hand - de pyjama waarin Freek geslapen had. De broek was nat en zat onder de modder, op het zitvlak zaten een paar roodbruine vegen waar hij zijn moordenaarshanden had afgeveegd.

Pa leek te weten wat zich daar op het landje had afgespeeld. Maar wat hij wist, verontrustte hem eerder dan dat het hem klaarheid bracht in de zaak. Hij mompelde iets over grote rampen die grote offers vragen en dat het allemaal bestiering was.

Aan zijn gezicht kon je zien dat hij in de war was over de aard van de Voorzienigheid die het op de laatste avond van Freeks bezoek uit het zuidoosten had laten regenen.

Als kind heb ik mijn neef nooit weergezien. Jaren later waren we een keer op reis door Natal en toen wees pa ons op de suikerraffinaderij waar neef Frederik volgens mijn tante al jaren werkte als controleur van verscheidene geautomatiseerde verbrandings- en zuiveringsprocessen. Hij was blijkbaar gelukkig getrouwd, had twee kinderen en deed schriftelijke cursussen - personeelszaken en bedrijfsadministratie. De hele familie was blij dat het zo goed was afgelopen met Freek - na zijn misdadige jeugd.

Want als dat niet het geval was, dan zou iedereen zijn steentje hebben moeten bijdragen om zijn zonden weg te liegen. En in onze familie mag je niet liegen om dingen te verbloemen - alleen maar om dingen te verhelderen.

Op zoek naar Johnnie September
Melvin Whitebooi
(Vertaling Robert Dorsman)

Als ik 's avonds laat het kroegje in Uitenhage - *Alice's Pub* - binnenstap, merk ik dat het vrolijke lawaai heel even stilvalt. Zelfs het eenmansorkest houdt op met spelen. En ik voel de vragende blikken op mijn huid branden.

Het lijkt een eeuwigheid, al duurt de abrupte stilte waarschijnlijk maar een seconde.

De kroegbaas is een wat oudere, nogal strenge man. Hij kijkt me fronsend aan als ik over de toonbank leun om een bier te kunnen bestellen. (Dat moet wel vanwege de harde muziek en het lawaai.)

Het gebeurt vast niet elke dag dat er een blanke jullie kroeg binnenkomt, denk ik (naar aanleiding van de reactie van de kroegbaas). En nog wel één met een Transvaals accent.

Ik kijk om me heen. Het is tamelijk druk. Op een bank in een hoekje ligt iemand die besloten heeft dat de lasten van het leven hem te zwaar zijn. Op de plek waar hij zich ruggelings heeft neergevlijd zijn zonde en dat soort dingen hem vreemd. Het eenmansorkest - een jonge knul met haar dat druipt van het vet en met een ringetje door zijn oor - speelt sentimentele liedjes uit de jaren zestig. In een hoek zingt een groepje mensen uit volle borst mee.

‘En?’ vraagt een jonge knul naast mij ineens.

Hij heeft een vriendelijk, open gezicht en kortgeknipt haar. Hij neemt de fles bier en het glas die de kroegbaas aanreikt en zet ze voor me neer.

‘Ik was toevallig in de buurt,’ lieg ik en ik laat het bier schuimend in het glas lopen. Hij houdt me over de rand van zijn glas spiedend in de gaten.

‘Weet je,’ zegt hij, en ik kan zijn blik niet ontlopen, ‘jij bent echt de eerste blanke die hier een voet over de drempel zet. Maar nou zit ik me de hele tijd af te vragen: waarom hier? Waarom ga je niet naar een blanke tent?’

‘Apartheid is dood,’ zeg ik kalm. ‘Dit is het nieuwe Zuid-Afrika. We hebben verkiezingen gehad. Ik kan gaan drinken waar ik wil.’

Hij glimlacht. ‘Ja, maar soort zoekt soort, dat blijft.’

‘Ik niet. Ook al ben ik een Transvaler.’

‘Dacht ik al. Anyway, laat je door mij niet lastigvallen. Geniet

maar van je drankje.'

Als hij aanstalten maakt om weg te gaan, pak ik hem bij zijn arm. Hij kijkt om en schudt zich los. Een ogenblik kijkt hij me aan met een blik waaruit afschuw spreekt.

'Je gaat me toch niet vertellen dat je -'

'Nee, ik ben niet wat jij denkt dat ik ben. Ik... ik ben van de krant.' In zijn ogen staat ongeloof te lezen. 'Verslaggever bij *Beeld* in Johannesburg.' Hij ontspant zich, lacht weer zijn oude-jongens-krentenbrood-glimlach.

'Een journalist?' Hij speelt met het woord. Het is duidelijk dat journalisten veel achting afdwingen in de Oost-Kaap.

'Ik zoek iemand die me kan helpen.'

'Waarmee?' vraagt hij aarzelend.

'Zie je, dit is het nieuwe Zuid-Afrika. Het oude is dood en... begraven.'

Hij kijkt me ernstig aan, maar een glimlach blijft om zijn mondhoeken spelen.

'We willen een serie maken... over bruine mensen die voor het nieuwe Zuid-Afrika evenveel opgeofferd hebben als zwarten en... blanken. Nu vroegen wij ons bij de krant af of het mogelijk is in contact te komen met ouders, familie en vrienden van mensen die door toedoen van het oude regime om het leven zijn gekomen.'

De glimlach om zijn lippen verdwijnt.

'Hoe heet je?' vraagt hij na een lange stilte.

Mijn lippen voelen ineens droog aan. 'Christiaan Louw.'

'Dan noemen ze jou zeker ook Tiaan?' zegt hij ineens lachend.

Zijn kleurlingen altijd zo geestig en amicaal? 'En jij?'

'Joubert. Frank Joubert.'

Ik geef een rondje. Eerst wil hij daar niet van weten, maar neemt het glas bier dan toch aan.

'Weet je,' zegt hij even later, 'het is de eerste keer dat ik met een blanke zit te drinken. En ik zal je nog wat vertellen, jij valt reuze mee, voor een blanke.'

We drinken nog wat en spreken af dat ik hem de volgende dag bij zijn huis zal oppikken. Na het middageten. Voor kleurlingen is de zondagse maaltijd blijkbaar ook iets speciaals.

Ik vertel hem over Johnnie September, een jongen uit Uitenhage die in april 1990 is doodgeschoten. Ik stel belang in Johnnie's verhaal, zeg ik tegen Frank.

Zijn bruine kijkers krijgen opeens iets weemoedigs, maar hij zegt

niks, knikt alleen maar. Hij neemt bedachtzaam een teug van zijn bier, half peinzend, half alsof hij zeggen wal: ‘Houdt het dan nooit op’. Ja, Johnnie kent hij wel, zegt hij even later. Of eigenlijk, heeft hij gekend. Hij zal me meenemen naar Johnnie's familie. Het wordt tijd dat iemand Johnnie's verhaal aan de wereld vertelt, zegt hij.

Ineens staat hij op, laat zijn bier half staan en loopt zomaar de deur uit. Eerst wil ik opstaan, hem achterna gaan, maar ik laat het idee varen, blijf zitten en staar naar het schuim op mijn bier.

's Nachts in bed lig ik bijna de hele tijd naar één punt op het plafond te staren. Zonder iets te zien. Ik kan niet helder denken. Ik blijf malen. Mijn gedachten gaan met me op de loop, en pas in de vroege ochtenduren val ik uitgeput in een diepe slaap.

Het is een grijze zondagmiddag. Een aanhoudende motregen valt gestaag neer. Franks huis is niet moeilijk te vinden. Hij woont in Blikkiesdorp, eigenlijk een krottenwijk van Uitenhage. Zijn huis is witgepleisterd. Hier en daar begint de kalk te bladderen.

Op het erf bevindt zich een kraan, waarvoor een rij mensen met emmers staat te wachten. (Een groot aantal gezinnen moet er gebruik van maken.) Ik stap uit. Ik voel de ogen van de mensen in de rij op me branden, met de vraag: Wat moet die blanke hier?

Nog voor ik kan aankloppen, doet Frank de deur open. ‘Jeetje, voel ik me even belabberd,’ zegt hij met bloeddoorlopen ogen. Ik verwacht dat hij me zal vragen binnen te komen, maar hij neemt me bij de arm en leidt me terug naar de auto.

We rijden naar een huis nog armzaliger dan het zijne. Ik zie dat er een stuk karton voor één van de ramen zit. Onder een schaduwrijke boom aan de zijkant van het huis zit een meisje met een poppenhuis te spelen. Ze kijkt op als ze ons ziet. Frank en ik lopen naar de deur. We zeggen allebei geen woord.

De hele familie zit in de voorkamer op ons te wachten. Blijkbaar heeft Frank mijn komst aangekondigd. Ze hebben allemaal hun beste kleren aan, ik voel me er ongemakkelijk bij. Dat hebben ze vast speciaal voor mij gedaan.

Johnnie's vader: Meneer wil iets horen over Johnnie? Een goed kind, meneer. Een goed kind. Het is niet waar wat die politieman zei. Hij was bepaald geen terrorist, meneer. Niet onze Johnnie. Hij was geen terrorist.

Johnnie's moeder: Hij was enig kind, meneer.

Johnnie's oma: Het was een zware bevalling. We dachten... dat

loopt slecht af met die twee. Maar ze hebben het overleefd.

Johnnie's vader: Ik heb altijd hard gewerkt om hem te kunnen laten doorleren. We zijn maar van lage komaf. Toen is hij naar Jo'burg gegaan.

Johnnie's moeder: Hij was bij de Sasol*.

Johnnie's vader: Weet ik, vrouw, maar ook nog ergens anders, verder naar het noorden.

Johnnie's moeder: Die politieman heeft gelogen, meneer. Hij was geen terrorist. Niet Johnnie. Zijn vrienden kwamen het vertellen... Johnnie had een paar glazen bier met ze gedronken in een shebeen**. Hij wist niet eens dat ze van het ANC waren. En die politieman kreeg nog een medallie ook omdat hij mijn kind had vermoord. Doodgeschoten. Twee kogels in zijn rug. Hij was een goed kind, mijn Johnnie. Stuurde ons altijd geld. Hij sloeg geen maand over.

Johnnie's oma: Hij wilde een huis voor ons bouwen. Hij zei dat dit het niet lang zou houden.

Johnnie's moeder: Maar we hebben vergeten en vergeven, meneer. Dat staat in het Grote Boek.

Johnnie's vader: Ik heb gestemd, meneer. De eerste keer in mijn leven. Het was zo vreedzaam... Johnnie zou het zo hebben gewild... dat we vergeven. Niet haatdragend zijn...

Frank en ik rijden daarna naar Johnnie's meisje. Ze zit op de stoep te breien als we komen aanrijden. (Frank wilde mij eigenlijk niet naar haar toe nemen. Een reden gaf hij niet. Later is hij toch inschikkelijker. Als we er aankomen, staan ze elkaar een paar seconden zwijgend aan te staren. Er is iets in hun ogen dat ik niet begrijp. Iets vertrouwelijks.)

Johnnie's meisje: Wat kan ik zeggen? Een andere Johnnie krijg ik er niet mee terug. Daar ben ik ook niet naar op zoek trouwens. Ik voed ons kind op. Alleen. Als u hem had gekend, meneer, zou u weten wat voor iemand hij was. Hij had een groot hart. Hij was liefdevol. (Ze begint te huilen.) Ach Here, meneer, ik mis hem zo. (Ze veegt de tranen weg.) Maar het is voorbij, meneer. We moeten verder. Ik en Johnnie's dochtertje. Ik heb vergeven.

Ik: Kan... Kún je dan vergeven?

Johnnie's meisje: Ja. Sommige mensen vergeven omdat ze in het Grote Boek geloven. En sommigen... sommigen van ons vergeven

* *Sasol: chemieconcern*

** *shebeen: kroeg waar zwarten komen*

omdat de haat ons anders te veel wordt, en we toch al dood en doodmoe zijn. (Ze drukt haar vuisten tegen haar voorhoofd.) Maar neem nou onze president, meneer Mandela. Hij heeft zoveel meer geleden en hij kan ook vergeven. Totaal.

Het loopt tegen de avond als ik voor Franks huis stilhoudt. Tijdens de rit zwijgen we. Ja, hij heeft me ook nog meegenomen naar andere kennissen van Johnnie, maar overal kreeg ik hetzelfde verhaal te horen.

Frank draait zich naar mij om, zijn ogen staan somber.

‘Ze heeft me laten zitten voor Johnnie,’ zegt hij na een tijdje. ‘Hij heeft nota bene nog het fatsoen gehad om me zijn verontschuldigingen aan te bieden. Daarmee sloeg hij me alle wapens uit handen. Zo iemand was hij. Je kon alleen maar van hem houden.’

Hij doet het portier aan zijn kant open. Ik grijp hem bij de arm.

‘Laat maar,’ zegt hij. ‘Het is voorbij. Mandela kan vergeven. Johnnie's mensen kunnen vergeven. Een nieuw land. Een nieuw begin.’

Dan kijkt hij me recht in de ogen. ‘Hoe oud was je in april 1990? Negentien, twintig?’

Ik ben sprakeloos. ‘Heb... heb je het dan de hele tijd geweten?’ vraag ik, met mijn hand al uitgestoken om afscheid van hem te nemen.

Hij antwoordt niet, aarzelt even en geeft me dan een hand. Hij stapt uit, gooit het portier dicht en loopt zonder om te kijken naar zijn huis.

Ik start de motor niet. Blijf daar maar wat zitten. Ben ik daarom hier naar toe gekomen? denk ik. Voor vergiffenis? De zekerheid dat mensen zoals Johnnie ons echt alles hebben vergeven?

Sommige mensen werden zo erg gehersenspoeld dat ze geloofden dat iemand als Johnnie een gevaarlijke terrorist was, een moordenaar, een misdadiger.

Ik kan het weten, zie je, want ik ben de politieman die Johnnie September heeft doodgeschoten.

Vertaalde poëzie

Twee gedichten
Breyten Breytenbach

noem dit hart: 'n landskap vir een wat weggaan

‘stadig, stadig oor die klippertjies...’

vandag het ek koue met die hand gevoel
die kontoere van jou afwesigheid
en duiwe kantel klipvlugte voor die oog
wanneer windreent teen die ruite klavier
met die klank van verfrommelde papier

daar's 'n wind wat waai
so hy nou daar waai...

iewers is die sonsondergang teen duisternis
purperslak oor nag se lieflike lyf
en agter oorlede en ooglede kom skemerige
herinneringe aan gekleurde sand en geslagte vuur
in die land van spieël,
die slakke paring van vorm en lig
in water oor die land se geslyte huid

gedig die digmaak is 'n omspit van kyk
om die lyk van ervaring weg te berg
en later 'n vis in die grond te ontsooi...

noem dit hart: een landschap voor een die weggaat

‘langzaam, langzaam over de kiezeltjes...’

vandaag voelde ik koude met de hand
de contouren van jouw afwezigheid
en duiven kantelen rotsvluchten voor het oog
wanneer windregen tegen de ruiten klaviert
met de klanken van verfrommeld papier

er is een wind die waait
zoals hij daar nu waait...

ergens is de zonsondergang tegen duisternis
purperslak over het lieflijke lijf van de nacht
en achter oorleden en oogleden komen schemerige
herinneringen aan gekleurd zand en geslachten vuur
in het land van spiegel,
de slakken paring van vorm en licht
in water over de gesleten huid van het land

gedicht het dichtmaken is een omspitting van kijken
om het lijk van de ervaring weg te bergen
en later een vis in de grond te ontzoden...

[Afrikaans]

jy het ruimtes in my ontdooi
met die passies en die geure van liefde
my laat mond in die onstuimige stiltes van skilder
om opgelos te swem in daardie handgemaakte landskap
waar die voorsate oplaas tot rus mag kom
soos 'n hand wat nie meer hoef te dink nie

dis dáár waar die son 'n wit gedagte maan,
bokkie jy moet huis toe gaan...

na winter kom winter
en hierdie hand van koue doof
sal agter jou aanskryf
soos die kraai koggelende visgeluide roof
van boom tot droom se klankpapier
waar daar tekens is van rysvelde en wolkjasse,
rowe is ook 'n belofte aan spasie...

en sou die mense by die huis jou vra vir nuus
onthou maar jy het 'n ou swartgeskryf
in die oewerlose kleed van die velde van vreugde
met loopstok en 'n donker maan in die hoof
berg-op sien klouter
om onder vleesetende sterre
die asemhaling tussen vuur en ure nader te trek
en wippe te stel vir die wolke...

[Nederlands]

je hebt ruimten in mij ontdooid
met de passies en de geuren van liefde
mij laten monden in de onstuimige stilten van schilderen
om opgelost te zwemmen in dat handgemaakte landschap
waar de voorzaten ten slotte tot rust mogen komen
als een hand die niet meer hoeft te denken

het is dáár waar de zon een witte gedachte maant,
bokje jij moet naar huis toe gaan...

na winter komt winter
en deze hand doof van koude
zal achter je aan schrijven

zoals de kraai nageaapte visgeluiden rooft
van boom tot droom het klankpapier
waar er tekens zijn van rijstvelden en wolkenjassen,
roven is ook een belofte aan spatie...

en mochten de mensen thuis je vragen naar nieuws
onthoud dan maar dat je iemand hebt zwartgeschreven
in het oeverloze kleed van de velden van vreugde
met loopstok en een donkere maan in het hoofd
bergop zien klauteren
om onder vleesetende sterren
de ademhaling tussen vuur en uren naderbij te trekken
en wippen te plaatsen voor de wolken...

Noem dit hart

hond se hart en bone
maak die mond patrone
staan swart op jou tone
njar-njar njar-njar har!

swartgat op jou tone
skryf jy die gewone
ou-tapyt en krone
njar-njar njar-njar har!

is die skrif 'n skone
hond se gatpatrone
is jou mond vol bone
njar-njar njar-njar har!

gatpatrys en fone
ou-tapyt vol bone
mond is te verskone
njar-njar njar-njar har!

skoene kry hul lone
sole soene en tone
skryf jy 'n o-one
njar-njar njar-njar har!

kroon jy dan die skone
mond se hartpatrone
kry jy die gewone
breyten in die mielieland
har-har har-har jnar![*]

* bone: *beenderen, botten;* tone*: tenen;* mielieland: *maïsveld.*

Vijf gedichten*
Elisabeth Eybers

Alles en niks

Wat jy verwaarloos
moet smadelik vergaan,
waaraan jy vashou
mag kragtiger staan:
dit is ten minste
wat jy vermoed
in die weifelende opweeg
van onheil en goed.

Hoe ook jou onkeerbare
aftog verloop,
skoorvoetend moet jy
meedoen aan die sloop.
so ongemerk moontlik
word jy ontwring
en van houvas gestroop,
alomvattend verplig
tot alles, tot niks.

All and nothing

What you neglect
ignobly decays,
what you uphold
is inviolable, stays:
this much may waveringly be understood
in the frail counterbalance
between ill and good.

Whatever the course
of your certain retreat,
you promote your dismantling
while dragging your feet,
inconspicuous powers
conspire to delete,
the charges in store
are the tribute that's due
to nothing, to all.

* *Deze gedichten maken deel uit van de tweetalige bundel* Tydverdryf/Pastime, *die in februari '96 zal verschijnen in Zuid-Afrika en in april bij Uitgeverij Querido. De Engelse vertalingen zijn van de dichteres zelf.*

Genoeg

Die uroloog, ortopedis
en 'n gewoner soort chirurg
doen alles om te vergewis
of jy van hulle gading is.
Dit gaan desnoods deur been en murg.
Deemoedig laat jy hul begaan,
bevoeg om weg te snoei of te laat staan.
Hulle las 'n aantal meters aan die baan
wat jy moet aflê. Stadigaan
sal jy jou tog wil terugtrek in 'n burg
aan die einde van 'n doodlooplaan
en daar teen eie tempo taan,
die verdere omweë spaarsaam oorgeslaan.

Enough

Urologists, orthópedists
and surgeons of the commoner kind
clamp down on what may be defined
as ready grist for their keen mill,
piercing, if need be, bone and marrow.
Meekly you let them ply their skill,
equipped to spare, at times to harrow.
They add a good few metres to the length
you have to travel. Gradually
you'll grow unable to resist
the stronghold shelter in a dead-end valley
where at your leisure you abandon strength,
all further detours given a frugal miss.

Lindeboom, herfs

Solank geel nektargeurende fraiings
die chlorofil massa deurweef
laat sy verstrooide gebare
gedagtes aan koestering herleef.

in bladgoud verander sy blare
as weelderige alternatief,
alles loop skitterend spaak.

Ontdaan, in die steek gelaat
en gespits op die opstandingstaak
sal hy dwarsdeur die winter waak,

neem hy elke ontbering vir lief,
gehul in die soet geheim
hoe om nooddruf met oorvloed te rym.

Lime-tree, autumn

While sweet-scented squiggles of gold
embroider the chlorophyll mass
its distracted gestures invoke
gentle gallantries from the past.

Its leaves are transformed into foil,
that sumptuous alternative:
it all goes brilliantly wrong.

Plundered and cruelly ditched,
doomed to revivalist toil,
its vigil maintained winter-long,

it starkly accommodates want
and pulls off a delicate stunt
squaring bare with flamboyantly rich.

Status

Enigeen ywerig genoeg en net nie te dom om professor te word
kan allerlei stellings verkondig
wat ronduit teen suiwer bevinding van sintuie sondig
en daarnáás haar of hom op aanvaarde klaarblyklikheid stort
gewigtig genoeg om as kenner erken te word. Verder onmondig.

Maar jý vir die wis en die onwis huiwerig omgord:
sonder status lyk alles wat maak dat jy is wat jy is minder grondig,
eerder toevallig, kortstondig,
onomwonde maar niettemin bondig
en buite gesagsgebied van die Sinode van Dordt.

Status

Anyone diligent enough and not too obtuse for the job
of professor can peddle all sorts of ideas
confounding the straightforward facts you acquire with your eyes and your ears,
moreover fling her- or himself at whatever looks ob-
vious and ponderously pass for a pundit, some doddering old dear.

But *you*, so constantly forearmed though seldom forewarned,
without status, by nature abstracted, appear
incidental, ephemeral, short-
winded, outspoken yet concise and clear
and beyond jurisdictional reach of the Synod of Dordt.

Metode

Jy strooi 'n handvol woorde op papier
en gaan na bed.
Wanneer jy wakker word moet jy ontdek
of hulle in noodgeval kan tierelier
en elke woord afwagtend op sy plek
'n onweerlegbare afspraak het
met wat jy vrees, verdra of vier.

Method

You go to bed just after having strewn
a snatch of words on paper.
When you wake you must find out
if they can hum a tune in an emergency,
if each word settled down to wait
chimes in irrefutably
with what you fear, endure or celebrate.

Zeven gedichten
Antjie Krog

Onderwyser

Jy staan voor ons in die klas
by jou tafel, by jou moedertaal
by jou boeke, jou hoedjie en jou tas
Jy staan voor ons soos 'n klein Jericho
en al het jy mure om jou gebou
dra jy tande van silwer en goud
en al het jy wagters in al jou torings
bly daar 'n Ragab in jou

Tog bly jy sterk,
al trek ons elke dag óm jou
met die ark van die jeug op ons skouers,
met trompette van ligsinnigheid voor ons monde

Tog bly jy werk,
al krummel jou mure op die sewende dag
al val jy vooroor op die aarde
jy sal nie kla oor jou lot
want Malherbe is jou here en
  Totius jou god.

Onderwijzer

Je staat voor ons in de klas
bij je tafel, bij je moedertaal
bij je boeken, je hoedje en je tas
je staat voor ons als een klein Jericho
en al heb je muren om je heen gebouwd
heb je tanden van zilver en goud
en al staan er wachters in al je torens
er steekt een Rachab in je

Toch blijf je sterk,
al trekken we elke dag om je heen
met de ark van de jeugd op onze schouders,
met trompetten van lichtzinnigheid aan onze monden

Toch blijf je werken,
al verpulveren je muren op de zevende dag
al stort je voorover ter aarde
je zult niet klagen over je lot
want Malherbe is je here en
  Totius je god

vlieënde hollander

fanfare
'n skip vaar vannag oor die vlaktes
murgvaal gras spat teen die boeg
kloof die saluut van kakiebos onder winterweiding
knapsakkêrels bondel balieswart
in die krakende takelwerk van ryp
wydsbeen probeer die skipper staande bly
met mening vlier hy sy baard
hoon hy die knal van rotse sy oë
hys hy teen die wind
bal sy vuiste bloekoms teen die grond
die skip móét hawe toe

maar die golwe rif die dekgladde hawe gesloten
en duskant Platberg kantel die seile in
dobber die maste skelet gerib en winters
die na-lig ril oor die water
duiwe koer die soveelste vaart verlate
tot droomkoud tussen bakens
die skipper gooi onhoorbaar anker
en die mis stoot bitsig uit die vlei.

Oos-Vrystaat '76

vliegende hollander

fanfare
een schip vaart vannacht over de vlakten
mergvaal gras spat tegen de boeg
klooft de begroeting van onkruid onder winterweide
kleefkruid bundelt baliezwart samen
in de krakende tuigage van rijp
wijdbeens probeert de schipper zich staande te houden
met volharding tooit hij zijn baard
hoont hij de knal van rotsen zijn ogen
hijst hij tegen de wind
balt zijn vuisten beukt ze tegen de grond
het schip móét naar de haven toe

maar de golven riffen de dekgladde haven gesloten
en aan deze kant van Platberg kantelen de zeilen in
dobberen de masten skelet-geribd en winters
het na-licht rilt over het water
duiven koeren de zoveelste vaart verlaten
tot droomkoud tussen bakens
de schipper werpt onhoorbaar het anker uit
en de mist stoot bitsig uit het drasland.

Oost-Vrijstaat '76

Kleutervers

Sarel Tol sukkel saans met seks
en seks sukkel slegs as Tol slaperig is
waarom is Tol saans slaperig?
Tol is saans slaperig omdat warm water wyn word
waarom word warm water wyn?
warm water word wyn, nee brandewyn
omdat Sarel Tol met 'n pap katroltjie rol
julle lieg sê Sarel Tol
ek saai slaaisaad
en ek saai slaaisaad laat dit bars
maar ek is gefop
want Anke Malanke lanklaas behoorlik gefranke
se eikehoutplanke is verrot
en die mense skinner
o die mense skinner hul skunnige skinnery
wat word dan tog van Tol, wat word van Tol
dat hy so graag in 'n bieblebomse huis
met bieblebomse kinders lol?

Kleutervers

Sarel Tol sukkelt 's avonds met seks
en seks sukkelt slechts als Tol slaperig is
waarom is Tol 's avonds slaperig?
Tol is 's avonds slaperig omdat warm water wijn wordt
waarom wordt warm water wijn?
Warm water wordt wijn, nee brandewijn
omdat Sarel Tol met een slap katrolletje rolt
jullie liegen, zegt Sarel Tol
ik zaai slazaad
en ik zaai slazaad dat het barst
maar ik ben gefopt
want Anke Malanke lang geleden behoorlijk zot
haar eikehouten planken zijn verrot
en de mensen roddelen
o de mensen roddelen hun schunnige roddelarij
wat wordt dan toch van Tol, wat wordt van Tol
dat hij zo graag in een biebeleboms huis lol
met biebelebomse kinderen heeft?

weer eens

ek kom weer eens nie uit met my budget nie
die suiker en die melkkoepons is op
langs my masjien lê stapels stukkende klere
spinnekoppe weef macramé teen die mure
my gesin grawe in leë koekblikke na iets om te eet
my baba het brandboudjies
my dogertjie swere
my oudste hakkel van een of ander tekort
my man byt op sy tande
stoot die koolbredie agteruit
en druk sy sigaret stadig in die bordjie dood...

hou jou by jou lees, sê ons grootste digteres
hoe de hel dóén mens dit?
ek weier om te eindig tussen wier en gras
  of kinderloos met 'n minnaar langs die see
of
  met die hertzogprys in 'n vreemde land
god- en grysverlate.

weer eens

ik kom weer eens niet uit met mijn huishoudgeld
de suiker en de melkcoupons zijn op
naast mijn machine liggen stapels kapotte kleren
spinnekoppen weven macramé tegen de muren
mijn gezin graaft in lege koekblikken naar iets eetbaars
mijn baby heeft verbrande billetjes
mijn dochtertje zweren
mijn oudste stottert door een of ander tekort
mijn man bijt op zijn tanden
schuift de ragoût opzij
en drukt zijn sigaret langzaam uit in het bordje...

houd je bij je leest, zegt onze grootste dichteres
maar hoe dóé je dat in vredesnaam?
ik weiger te eindigen tussen wier en gras
  of kinderloos met een minnaar aan zee
of
  met de hertzogprijs in een vreemd land
god- en grijsverlaten.

hoe en waarmee oorleef mens dit?

ek krap verwaterde ghwelle uit die opwasbakpropsif
sodat hawermoutwater en swoerd
   kan uitburp in die drein voor die venster
die nappyliners word ingeaas in die kleinhuisie
die vuil doeke met sunlight ingeseep die sterte gewas gepoeier
die een skreeu van die honger
die ander een van woede
die oudste met sy senuweeagtige groentemesstem
probeer 'n hele superman-vlug bo die lawaai uitkerf

my man maak die deur teen almal toe
en draai die Mozart-klavierkonsert 'n hele rat harder

en ek word mal

my stem gil 'n mengermalermixermincer
my neus lek soos 'n yskas
my oë bibber soos eiers in kookwater
my ore word posbusse wat tuit van almanakke
die kinders rand my aan met hul luidrugtigheid
      selfsugtigheid
      astrantheid
      vernielsugtigheid

hoe en waarmee overleef je dit?

ik krab verwaterd snot uit het gootsteenroostertje
zodat havermoutwater en zwoerd
   kunnen uitboeren in de afvoer voor het raam
de luierbroekjes worden ingeaasd in de we
de vuile luiers met sunlight ingezeept
      de billen gewassen gepoederd
de een schreeuwt van honger
de ander van woede
de oudste met zijn zenuwachtige groentemesstem
probeert een hele superman-vlucht boven het lawaai uit te kerven

mijn man slaat de deur dicht voor iedereen
en draait het pianoconcert van Mozart een hele slag harder

en ik word gek

mijn stem gilt als een mengermalermixermolen
mijn neus lekt als een ijskast
mijn ogen bibberen als eieren in kookwater
mijn oren worden brievenbussen die tuiten met reklamefolders
de kinderen randen mij aan met hun luidruchtigheid
      zelfzuchtigheid
      brutaliteit
      vernielzuchtigheid

[Afrikaans]

hulle vrese komplekse onsekerheide dreigemente node
  kap my ‘beeld als moeder’ steaksag op die plank vloer
ek ruik na kots en kak en sweet
    na saad en uie
ek illustreer 'n kombuis
  met hare vaalgeklits teen die stroewe novilon van vel
  die taai melkkoepons van rug buig belangeloos
    onder 'n vadoekvaal kamerjas
  die bene soos blouseep fyn beaar
  pantoffels krul soos potskuurders om voete
ek is dikbek soos 'n meelsak
afgechip soos 'n melkbeker
my hande ouer en droër as gisteroggend se toast
deel slae uit halfhartig teen die kabaal
gaan sit dan hierdie sondagmôre op die treetjie
neither nugter nor verleë
en wonder

hoe en waarmee oorleef mens dit?

[Nederlands]

met hun angsten complexen onzekerheden dreigementen noden
  kappen zij mijn ‘beeld als moeder’ mals als biefstuk op de planken vloer
ik ruik naar kots en poep en zweet
    naar zaad en uien
ik illustreer een keuken
  met haren vaalgeklit tegen het stroeve novilon van huid
  de taaie melkcoupons van rug buigen belangeloos
    onder een vaatdoekvale kamerjas
  de benen fijn beaderd als blauwzeep
  pantoffels krullen als schuursponsjes om voeten
ik ben zo narrig als een meelzak
geschilferd als een melkbeker
mijn handen ouder en droger dan het geroosterd brood van gisterochtend
delen halfhartig klappen uit tegen het kabaal
ga dan op deze zondagmorgen op het trapje zitten
nuchter noch verlegen
en vraag je af

hoe en waarmee overleef je dit?

ma sal laat wees

dat ek na julle toe terugkom
moeg en sonder herinnering
dat die kombuisdeur oop is ek

inskuifel met tasse haastige presente
in die gange sluip rond my gesin
se verdrietige drome ruite aangepak

van hulle verlate taal in die harde
badkamerlig borsel ek my tande
druk 'n pilletjie op my tong: Do.

dat ek verbyloop waar my dogter slaap
haar lakens netjies geplat onder haar ken
op die spieëltafel steier sywurms in goud getoom

dat ek my seuns verby kan kom
fronsend teen kussings aangevuis
hul onrustige ondertone kneus deur die kamer

dat ek 'n naghemp vroetel uit die laai
inglip in die donker skreef agter jou rug
dat die warmte na my oorvloei

maak my nog digter nog mens
in die hinderlaag van asem
sneuwel ek tot vrou.

ma komt laat thuis

dat ik naar jullie terugkom
moe en zonder herinnering
dat de keukendeur open is ik

naar binnen schuifel met tassen haastige cadeaus
door de gangen sluip rond mijn gezin
zijn verdrietige dromen ruiten bezoedeld

met hun verlaten taal in het harde
badkamerlicht poets ik mijn tanden
druk een pilletje op mijn tong: do.

dat ik langsloop waar mijn dochter slaapt
haar lakens netjes gevouwen onder haar kin
op de kaptafel steigeren zijderupsen in goud getoomd

dat ik langs mijn zoons kan gaan
fronsend tegen kussens aangevuist
hun onrustige ondertonen kneuzen door de kamer

dat ik een nachthemd uit de la graai

in de donkere groeve achter jouw rug glip
dat de warmte naar mij overvloeit

maakt mij dichter noch mens
in de hinderlaag van adem
sneuvel ik tot vrouw

Landskap II

1.
kom dag! kom berg!
ombloes met blou

kom maak my joue
in ligsagte bondels opgeraap
in klipblou lug - vadems van!

2.
die baai blink melk
seilbote swaai soos duwweltjies
agter waspapier knars die berg uit die blou

3.
is dit wyd hier
so wyer as die wydste van water en wind
is dit sag hier
is dit groen hier
immer blou
sonder naam hier

en in my wil dit ontbrand van liefde

Landschap II

1.
kom dag! kom berg!
ombloesd met blauw

kom maak mij de jouwe
in lipzachte bundels opgeraapt
in rotsblauwe lucht - vadems ervan!

2.
de baai blinkt melk
zeilboten zwaaien als speerdistels
achter waspapier knarst de berg uit het blauw

3.
is het wijd hier
nog wijder dan het wijdste van water en wind
is het zacht hier
is het groen hier
immer blauw
zonder naam hier

en in mij wil het ontbranden van liefde

[Afrikaans]

4.
oor die regterskouer van klip
lek ligte wolkstolas af
na bloekoms wit geskaaf

5.
die leeu staar ook na die berg
streel met die rifrug van boompies langs
kietel die klipperige agterkop
sit hand op die flank - lánk
tot sy happerig haar kop skud
en opstaan
keervoor! huise en flatse gly uit die glooiings
en haar dye noordwaarts draai
skudpoot-skudpoot loop met die golwe langs
op soek
na iets mensloos
soos woestyn

[Nederlands]

4.
over de rechterschouder van rots
lekken lichten wolkstola's naar beneden
van blauw naar wit geschaafd

5.
ook de leeuw staart naar de berg
streelt met zijn rifrug van boompjes langs
krabt het rotsige achterhoofd
zet hand op de flank - láng
totdat zij happerig haar kop schudt
en opstaat
keerom! huizen en flats glijden uit de glooiingen
haar dijen draaien zich noordwaarts
schud-poot schud-poot loopt ze met de golven mee
op zoek
naar iets mensloos
zoals woestijn

xenomanie
Clinton V. du Plessis

ek skryf omdat ek gatvol is:
ek gaan my hare kortskeer
ek gaan 'n das dra by my T-shirt
ek gaan iets doen omtrent my gewig
ek gaan ophou werk/studeer
ek gaan vir my 'n meisie kry om saans my rug te krap
ek gaan my nie langer bekommer oor die moondikheid van
kernoorloë
ek gaan my musiek hard luister
ek gaan 'n saai lewe leef
ek gaan mense vermy ek gaan bome plant ek gaan 'n hond aanhou
ek gaan verse maak
volgens my oortuigings
ek gaan punte plaas aan die einde van elke sin
so help my god

xenomanie

ik schrijf omdat ik de pest in heb:
ik ga mijn haar kort knippen
ik ga een das dragen bij mijn T-shirt
ik ga iets doen aan mijn gewicht
ik ga ophouden met werken/studeren
ik ga een meisje zoeken dat 's avonds m'n rug kan krabben
ik ga me niet langer zorgen maken over de mogelijkheid van kernoorlogen
ik ga mijn muziek hard zetten
ik ga een saai leven leiden
ik ga mensen ontlopen ik ga bomen planten ik ga een hond nemen
ik ga verzen maken
volgens mijn eigen overtuiging
ik ga een punt zetten aan het einde van elke zin
zo waarlijk helpe mij god

Drie gedichten
Wilma Stockenström

Verdampend

Noudat ek brosser beginne word,
weet ek nie meer so mooi
hoe ek dit het en waar ek hoort.
Die son die brand my skouerknoppe
bruis soos beskuit se ronde korsies.
Ek was so 'n sappige kind!
'n Hele tagtig persent water
gerangskik om 'n skelet
nogal met skarniere toegerus
sodat ek die aarde kon bewandel,
vol verwondering kon raak aan
ander saamgestel soos ek: water
water water water water en.

Verdampend

Nu ik brosser begin te worden
weet ik niet meer zo goed
hoe ik het heb en waar ik hoor.
De zon die brandt mijn schouderbladen
bruin als de ronde korstjes van beschuit.
Ik was zo'n sappig kind!
Wel tachtig procent water
gerangschikt om een skelet
met nogal wat scharnieren toegerust
zodat ik de aarde kon bewandelen,
vol verwondering anderen kon aanraken
net zo samengesteld als ik: water
water water water water en.

Standbeeld van 'n leeu

Die klospuntstert piets 'n klipgeluid.
Teddie-oor draai na drie-uurnagtelike
dieretuin-gebrul. So effe-effentjies.

Wragtig, eendag gaan die oë gloei,
die pupilstrepie wyd rek om sommer
die hele stad in te pas en o so
ligpoots afspring sal ons leeu,
en o die wind in die barok
van sy maanhaar en die gevoel van
eiening as hy sielalleen stap
onder 'n ereboog van straatligte.

Eers 'n oefenlopie leeugalop storm,
dan omrol asof dodelik gekwes
deur iets so snaaks hy wil sy pens
met sy voorpote druk, sy bek
sper vir die leeugelag wat moet uit.
Gebrul van die lag het ons leeu
en die stad tot op sy fondamente geskud.

Die volgende môre was hy op sy pos,
'n bewoë verstening wat piets met sy klos.

Standbeeld van een leeuw

De kwastpuntstaart zwiept een steengeluid.
Teddie-oor draait naar dierentuingebrul
om drie uur 's nachts. Heel even maar.

Waarachtig, eens gaan de ogen gloeien,
trekt het pupilstreepje wijd open om
de hele stad erin te stoppen en o zo
lichtpotig zal onze leeuw wegspringen
en o de wind in de barok
van zijn manen en het gevoel van
toeëigening als hij zielsalleen
stapt onder een ereboog van straatlantaarns.

Eerst een oefenloopje leeuwegalop stormen,
dan omrollen alsof dodelijk gewond
door zoiets geks dat hij zijn voorpoten
tegen zijn buik moet drukken, zijn bek
openspert voor de leeuwelach die eruit moet.
Gebruld van het lachen heeft onze leeuw
en de stad op zijn grondvesten doen schudden.

De volgende morgen was hij weer honkvast
een bewogen verstening die zwiept met zijn
kwast.

Ecce homo

Wat het hom tog besiel om te wil
regopstaan? Kierts! Tog nie net
dors na kennis, die bykom van 'n appel
bo-aan 'n baie groot, sugtende boom nie?
Handeviervoet sou hy ook, op 'n lei,
kon leer lees en skryf het, later
die relatiwiteitsteorie vinger-in-die-sand
kon uitgewerk het, en uitgevee het
(want waarvoor?) met minder rugkwale.
Handeviervoet kan jy godsdiens beoefen,
loer in 'n mikroskoop, klavier speel,
beelde boetseer, op jou rug rol om plafonne
te beskilder, weer omrol en van jou steiers
afklouter, fronsend, ingedagte, honger.
Handeviervoet is eet en drink speletjies,
paring vanselfsprekend. Alles gaan.
Net toneel speel, lyk dit my, sou bedenklik
ingwikkeld, haas onmoontlik en regtig
lagwekkend wees. Regtig. 'n Kruipende
Faust. 'n Klutaimnestra met swengelende
borste. Nee! Drama wil hoog reik!
Daar staan hy nou met sy weekdele bloot,
die mens, die sot, die groot toneelspeler.

Ecce homo

Wat heeft hem toch bezield om rechtop
te willen staan? Kaarsrecht! Toch niet alleen maar
dorst naar kennis, het reiken naar een appel
bovenin een heel grote, zuchtende boom?
Op handen en voeten zou hij ook, op een lei,
hebben kunnen leren lezen en schrijven, later
vinger-in-het-zand de relativiteitstheorie
kunnen uitwerken, en weer uitvegen
(want waarvoor?) met minder rugklachten.
Op handen en voeten kun je godsdienst oefenen,
door een microscoop turen, piano spelen,
beelden boetseren, op je rug rollen om plafonds
te beschilderen, weer omrollen en van je steigers
klauteren, fronsend, in gedachten, hongerig.
Op handen en voeten is eten en drinken een spelletje,
paren vanzelfsprekend. Alles kan.
Alleen toneelspelen, lijkt mij, zou bedenkelijk
ingewikkeld, bijna onmogelijk en echt
lachwekkend zijn. Heus. Een kruipende
Faust. Een Clytaemnestra met bungelende
borsten. Nee! Drama wil naar het hogere reiken!
Daar staat hij nou met zijn weke delen bloot,
de mens, de zot, de grote toneelspeler.

Nostalgia

[Prentbriefkaarten Boerenoorlog]

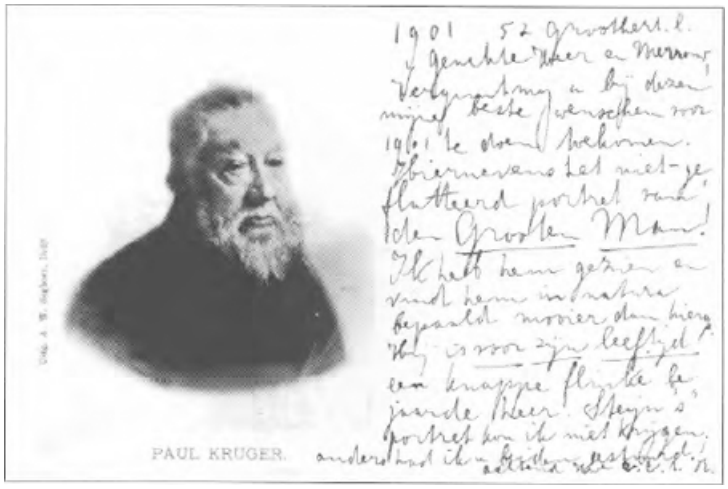

1901 52 Grootheert.
Gerichte Heer en Mevrouw
Verlegenheid en bij deze
mijne beste wenschen voor
1901 te doen toekomen.
Hierneven het niet-zo
flatteerd portret van
den Groote Man!
Ik heb hem gezien en
vind hem in natura
bepaald mooier dan hier
Hij is voor zijn leeftijd
een knappe flinke fe
jnarde Heer. Spijt
portret hun ik niet
anders had ik
adressen

3 5 1 1 7 4 2

Moge 1901
Zoo
brengen:
Geluk aan on.
de lieve jonge
Koninginnen;
Voldoening
ces aan de Frans
oolers & Vrijheids
lene moet de her
stellen Nederlang
en de
en veel geluk
Hoogachtend en groetend
aan u beiden
Uw
Secretaris

3 Fischer 1 Wolmarans 2 Wessels 4 Miller 5 Leyds

SÉRIE DU TRANSVAAL
Le Président Kruger donnant audience, Janv. 1900.
Pres. Kruger receives visitors, Jan. 1900.

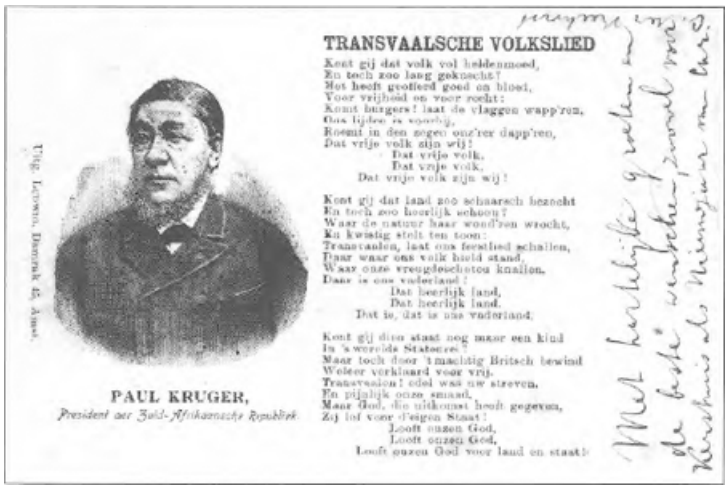
TRANSVAALSCHE VOLKSLIED
Kent gij dat volk vol heldenmoed,
En toch zoo lang geknecht?
Het heeft geofferd goed en bloed,
Voor vrijheid en voor recht:
Komt burgers! laat de vlaggen wapp'ren,
Thuis lijden is voorbij,
Roemt in den zegen uw'rer dapp'ren,
Dat vrije volk zijn wij!
Dat vrije volk,
Dat vrije volk,
Dat vrije volk zijn wij!
Kent gij dat land zoo schaarsch bezocht
En toch zoo heerlijk schoon?
Waar de natuur haar wond'ren wrocht,
En kwistig strelt ten toon:
Transvalers, laat ons heerlied schallen,
Waar ons volk hield stand,
Waar onze vreugdeschoten knallen,
Daar is ons vaderland!
Dat heerlijk land,
Dat heerlijk land,
Dat is, dat is ons vaderland.
Kent gij dien staat nog maar een kind
In 's werelds Statenrei?
Maar toch door 't machtig Britsch bewind
Wekker verklaard voor vrij.
Transvalers! edel was uw streven,
En prijslijk onze smaad,
Maar God, die uitkomst heeft gegeven,
Zij lof voor d'eigen Staat!
Looft onzen God,
Looft onzen God,
Looft onzen God voor land en staat!
PAUL KRUGER,
President der Zuid-Afrikaansche Republiek.
Uitg. Leconte, Dominik 45, Amst.

Mevrouw Eloff

DE SLAG OP DE MODDERRIVIER.